

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

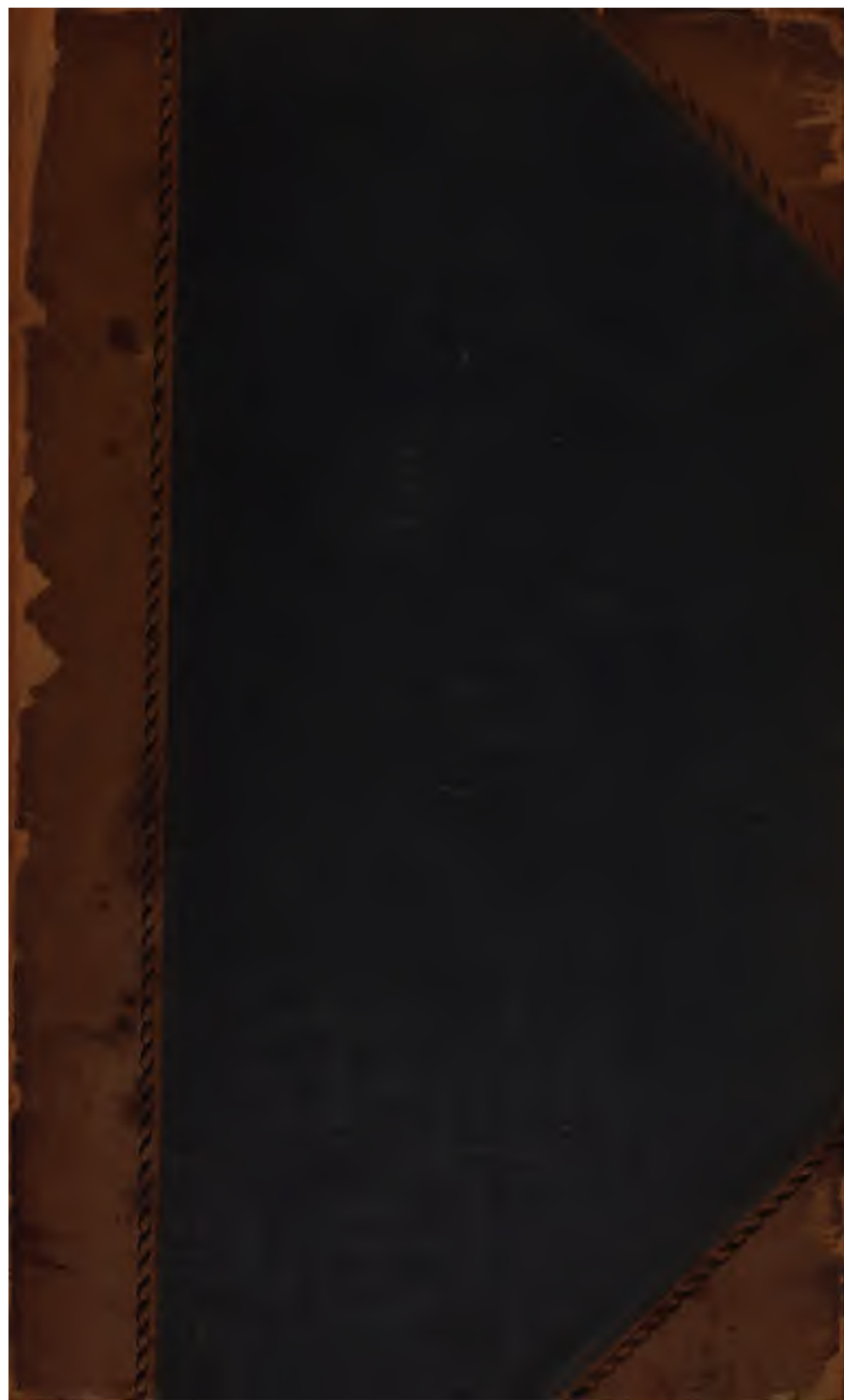
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

600071047P

600071047P

•

•

•

•

—

1

M. A. P L A U T I
QUAE SUPERSUNT
COMOEDIAE.

**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRORUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,
AA. LL. MAG. PHILOS. Dr. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

VOLUMEN PRIMUM.
A M P H I T R U O.

NORIMBERGAE
IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.
MDCCCXXXIII.

297. e. 28.

M. A. P L A U T I
AMPHITRUO.

**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRO RUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,

AA. LL. MAG. PHILOS. DR. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

NORIMBERGAE
IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.
MDCCCXXXIII.

M. A. P L A U T I
QUAE SUPERSUNT
COMOEDIAE.

**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRO RUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,
AA. LL. MAG. PHILOS. DR. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

VOLUMEN PRIMUM.
A M P H I T R U O.

NORIMBERGAE
IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.
MDCCXXXIII.

297. e. 28.

M. A. P L A U T I
AMPHITRUO.

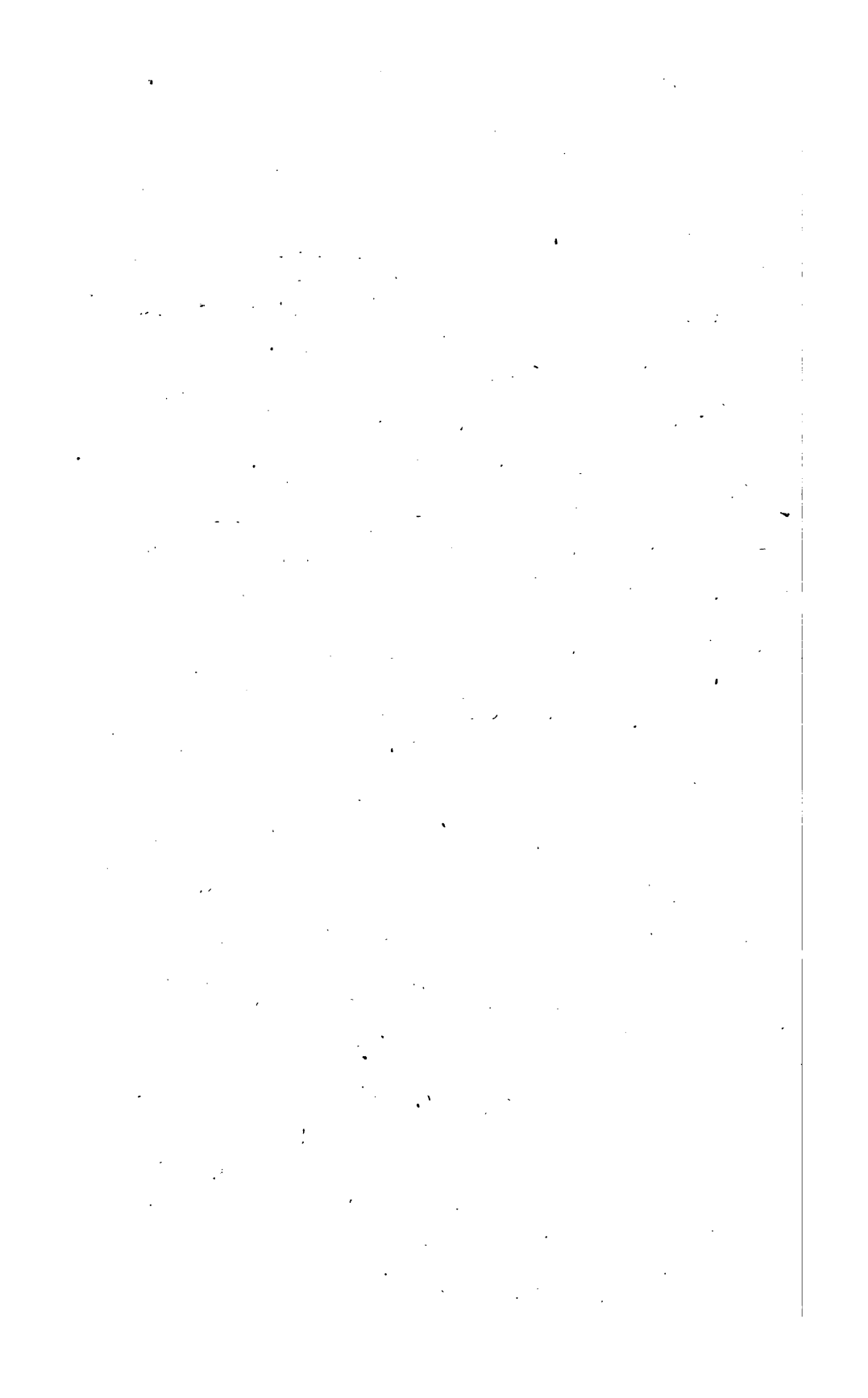
**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRO RUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,

AA. LL. MAG. PHILOS. Dr. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

NORIMBERGAE
IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.
MDCCCXXXIII.

VIRO PERILLUSTRI
CAROLO RAINPRECHTER

PORTT. REG. BAV. EXACT. EM.

**ORDINIS LEGIONIS HONORATAE FRANCOGALLICI NEC NON AURATAE MILITIAE
EQUITI**

CET. CET. CET.

SOCERO DILECTISSIMO

pariter pariterque

VIRO PRAENOBILI

FRIDER. LUDOV. FLEISCHMANN

**PHILOSOPH. MEDIC. CHIRURG. ATQUE ARTIS OBSTETRICIAE DOCTORI
SOCIET. MINERALOG. JENENS. ET JATROSOPH. ERLANGENS.
SODALI**

AMICO FIDISSIMO

Prima itaque statuenda videbatur conditio, ut Textus exhiberetur quam maxime correctus.

Eam quidem rem in operibus Plautinis difficillimam esse, optime jam vidit vir clarissimus J. A. Ernesti, praefatus in editionem Lipsiensem a. MDCCLX. Nam „qui aliis,” inquit, „porro saluti fuerunt, numeri poetici, refrenanda corrigendi, i. e., corrumpendi libidine, hi vero Plauto certissimam pestem attulerunt, dum quisque ad eas, quas sibi opinione finxerat, metri leges utcunque, vel addendo, vel detrahendo, vel mutando, revocaret, et iis parere cogeret. Animadvertit hoc primus, quod sciam, Simo Carpentarius Parisiensis, qui Plauti Comoedias a. 1513 sine loci et typographi nota, sed, ut opinor, Lugduni (est enim et forma literarum non abhorrens a Quinctiliano Lugdunensi, et in capite idem typographi insigne apparet) edidit sub hoc titulo: M. Plauti Sarsinatis Comoedie XX Varroniane ex antiquis recentioribusque exemplaribus invicem collatis diligentissime emendate. Nam in praefatione in hanc sententiam de exemplaribus Plautinis scribit: Cum decem mensibus Plautinas Comoedias, quae jam tot virorum etiam eruditorum manibus pertractatae sunt, et diurna versarem manu, versarem et nocturna, contractis multis exemplaribus, inveni sane, multa esse addita, mutilata, contortuplicata, dissona, quam plurima adulterata, et praepostere commutata, quae nemo doctus digna Plautino eloquio judicaret. Sed causam corruptionis ex libidine inprimis fulciendorum aut concinandorum versuum ad leges metricas agnovit Nicolaus Angelius, qui anno post, Florentiae apud Juntam, novi exempli Plautum edidit, editores superiores, docens, multa ad tenuem ex literarum vicinitate conjecturam, plura pro captu et commodo suo ad implendos pedum numeros inseruisse: quo cum plane consentientia judicat J. F. Gronovius. Quo minus optabile est, homines doctos rursus eo delabi errore opinionis, ut, sicut in

Terentio factum a Bēntleio, ita ad leges poeticas re-
fingi velint Plautum." cet. cet.

Inde statui, ut ex recensione exemplarium opti-
mae fidei et scriptorum et editorum pristinam resti-
tuerem Textus sinceritatem, vel adeo sequuturus
illum definiendi atque distribuendi per Actus, Scenas
atque Versus morem, licet recentiore neque roma-
num, qui, si nihil aliud, hoc certe habet utilitatis, ut,
quae quaeruntur, facile reperiantur.

Tum Textui addendus videbatur Commenta-
rius, et iis, qui de Plauto instituunt praelectiones,
et ipsis tironibus aequae utilis atque commodus.

Versutiores enim in legendo atque interpretando
scriptore licet illis Adnotationibus, quas collegi,
magnam partem carere possint, fore tamen spero,
ut his quidem criticus apparatus, quem dedi in Le-
ctionibus variis, lectu collatuque videatur haud
indignus. Cum vero in scholis publicis privatisque
Plauti comoediae neque omnes explicari, neque ita
omnino tractari soleant, ut, qui adjumentis subsidiis-
que sunt destituti, singula quaeque rite ac concinne
capere possint, non dubito, quin, omnia qui opera
celeberrimi romanae antiquitatis poetae legere cupi-
ant, ex Adnotationibus commode haurire queant,
quae ad scriptorem recte intelligendum necessaria
sunt; ideoque, ut facilius legi et ad alias quoque edi-
tiones conferri possint, Lectiones varias ab Ad-
notationibus sejungere, quam iisdem inserere malui.

Praeterea nova haec Plautinorum operum editio,
ut eo majorem praeberet utilitatem, pretio, quo ve-
numdaretur, quam minimo commendanda videbatur.

Viginti igitur comoediae non semel prodibunt,
sed singulae singulum complebunt volumen, ita qui-
dem, ut, singulo qui egeant, singulum emere possint.

Duo denique addentur novae huicce editioni M. A.
Plauti comoediarum, quae hucusque desiderabantur:
Index Plautinae latinitatis locupletissimus, itemque

uberrimus librorum et scriptorum et editorum Elenchus.

Index, qui non de singulis comoediis, sed toto de opere, ad finem perducto, exarandus videtur, in volumine vicesimo primo prodibit. Elenchus vero Prolegomenis accensebitur, quae, ne debeant negligi nova quaedam, dum haec excuditur editio, de Plautinis fabulis publici juris facta, postremum complectentur volumen, sive vicesimum secundum.

De volumine primo nihil dicam, nisi quod sperem, fore, ut viri eruditi, quorum examini atque iudicio hocce novae editionis Plautinae specimen subijcio, bene meminerint, edendo Amphitruoni paucam fere ac mancā operam ab interpretibus hucusque impendi. Tamen opusculum meum, quod, si in potestate mea esset, ut de integro rem retractarem, a plerisque certe liberarem vitiis opprobriisque, haud sine magna sollicitudine emitto, ipse cum negare nequeam, multa me non assequutum esse, quae fuerant proposita. Itaque precor atque precor, ut viri eruditi, quorum apud me summa erit auctoritas, operam meam aequi consulere suaeque de nova hac editione Plautinorum operum arbitria ita facere velint, ut, quae vel corrigenda sint, vel omittenda addenda-ve in posterum, quam proxime comperiam.

Vale, lector aequē.

DABAM ERLANGAE IPSIS CALENDIS FEBRUARIIS MDCCCXXXIII.

DR. E. J. RICHTER.

A M P H I T R U O.

PERSONAE.

AMPHITRUO, belli dux sub Creonte rege Thebanorum.

ALCUMENA, uxor Amphitruonis.

JUPITER, falsus Amphitruo.

SOSIA, servus Amphitruonis.

MERCURIUS, falsus Sosia.

BLEPHARO, gubernator navis Amphitruonis.

THESSALA, } pedisequae Alcumenae.

BROMIA, }

Σωσίας ἀπὸ τοῦ σώσασθαι, ut Λυσίας ἀπὸ τοῦ λύσασθαι, Τισίας ἀπὸ τοῦ τίσαςθαι. Amphitruo autem est Ἀμφιτρύων: a circumfluentia laborum. Alcumena, Ἀλκιμένη, quasi Ἀλκιμήνη, facto nomine de vi et vehementia fortitudinis seu roboris. Blepharo, Βλεφάρων, a palpebris, παρωνύμως. Bromia, a fremitu, qui est βρόμος, quo nomine et genus quoddam frumenti appellatur: et βρόμιος est Bacchus. Thessala vero gentilis est appellatio. CAMERAR.

AGITUR THEBIS ANTE AEDES AMPHITRUONIS.

PROLOGUS.

Mercurius. (ad auditores versus)

- 1 Ut vos in vostris voltis mercimoniis
Emundis vendundisque me laetum lucris
Adficere atque adjuvare in rebus omnibus,
Et uti res rationesque vestrorum omnium
- 5 Bene expedire voltis peregreque et domi,
Bonoque atque amplo auctare perpetuo lucro
Quasque incepistis res, quasque inceptabitis, —
Et uti bonis vos vestrosque omnis nuntiis
Me adficere voltis; ea adferam, ea uti nuntiem,
- 10 Quae maxime in rem vestram communem sient,
— Nam vos quidem id jam scitis concessum et datum
Mi esse ab dis aliis, nuntiis praesim et lucro —
Haec ut me voltis adprobare ac nitier,
Lucrum ut perenne vobis semper suppetat;
- 15 Ita huic facietis fabulae silentium,
Itaque aequi et iusti hic eritis omnis arbitri.
Nunc, quoque jussu venio et quam ob rem venerim,
Dicam, simulque ipse eloquar nomen meum.
Jovis jussu venio, nomen Mercurii est mihi.
- 20 Pater huc me misit ad vos oratum meus,
Tametsi, pro imperio vobis quod dictum foret,
Scibat facturos, quippe qui intellexerat,
Vereri vos se et metuere, ita ut aequom est, Jovem;
Verum profecto hoc petere me precario
- 25 A vobis jussit leniter dictis bonis.

- Etenim ille, quojus huc jussu venio, Jupiter
 Non minus quam vostrum quivis formidat malum.
 Humana matre natus, humano patre,
 Mirari non est aequom, sibi si praetimet;
- 30 Atque ego quoque etiam, qui Jovis sum filius,
 Contagione patris mei metuo malum.
 Propterea pace advenio ad vos, pacem adfero,
 Justam rem et facilem esse oratum a vobis volo;
 Nam juste ab justis justus sum orator datus.
- 35 Nam injusta ab justis impetrare non decet;
 Justa autem ab injustis petere insipientia est,
 Quippe illi injusti jus ignorant neque tenent.
 Nunc jam huc animum ad ea, quae loquar, advortite.
 Debetis velle, quae velimus. Meruimus
- 40 Et ego et pater de vobis et republica.
 Nam quid ego memorem, ut alios in tragoediis
 Vidi, Neptunum, Virtutem, Victoriā,
 Martem, Bellonam, commemorare, quae bona
 Vobis fecissent? quis benefactis meus pater,
- 45 Deorum regnator, architectus omnibus; —
 Sed mos nunquam illic fuit patri meo,
 Ut exprobraret, quod bonis faceret boni.
 Gratum arbitratur esse id a vobis sibi,
 Meritoque vobis bona se facere, quae facit.
- 50 Nunc, quam rem oratum huc veni, primum proloquar,
 Post argumentum hujus eloquar tragoediae.
 Quid contraxistis frontem, quia tragoediam
 Dixi futuram hanc? Deus sum, commutavero
 Eandem hanc, si voltis; faciam, ex tragoedia
- 55 Comoedia ut sit omnibus iisdem versibus,
 Utrum, sit an non, voltis? Sed ego stultior!
 Quasi nesciam, vos velle, qui divos siem.
 Teneo, quid animi vestri super hac re siet.
 Faciam, ut commista sit tragicocomoedia.
- 60 Nam me perpetuo facere, ut sit comoedia,

PROLOGUS.

3

Reges quo veniant et di, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic servos quoque partis habet,
Faciam, sit, proinde ut dixi, tragicocomœdia.

Nunc hoc me orare a vobis jussit Jupiter,

65 Conquisitores singuli in subsellia

Ut eant per totam caveam spectatoribus,

Si quoi fautores delegatos viderint,

Ut his in cavea pignus capiantur togae.

Seu qui ambiissent palmam histrionibus,

70 Seu quoiquam artifici, seu per scriptas literas,

Seu qui ipsi ambissent, seu per internuntium,

Sive adeo Aediles perfidiose quoi duint,

Sirempse legem jussit esse Jupiter,

Quasi magistratum sibi alterive ambiverit.

75 Virtute, dixit, vos victores vivere,

Non ambitione, neque perfidia. Qui minus

Eadem histrioni sit lex, quae summo viro?

Virtute ambire oportet, non favitoribus;

Sat habet favitorum semper, qui rectè facit,

80 Si illis fides est, quibus est ea res in manu.

Hoc quoque etiam dederat mi in mandatis, uti

Conquisitores fierent histrionibus,

Qui sibi mandassent, delegati ut plauderent,

Quive, alter quo placeret, fecissent, minus,

85 Eis ornamenta et corium uti conciderent.

Mirari nolim vos, quapropter Jupiter

Nunc histrionibus curet. Ne miremini.

Ipse hanc acturus't Jupiter comoediam.

Quid admirati estis? Quasi vero novom

90 Nunc proferatur, Jovem facere histrioniam!

Etiam histriones anno quom in proscenio hic

Jovem invocarunt, venit, auxilio eis fuit.

Praeterea certo prodit in tragoedia.

Hanc fabulam, inquam, hic Jupiter hodie ipse aget,

95 Et ego una cum illo. — Nunc vos animum advortite,

AMPHITRUO.

- Dum hujus argumentum eloquar comoediae.
Haec urbs est Thebae. In illisce habitat aedibus
Amphitruo, natus Argis ex Argo patre,
Quicum Alcumena est nupta, Electri filia.
- 100 Is nunc praefectus Amphitruo est legionibus;
Nam cum Telebois bellum est Thebano populo.
Is, priusquam hinc abiit ipsemet in exercitum,
Gravidam Aleumenam fecit uxorem suam.
Jam ego vos novisse credo, ut sit pater meus,
- 105 Quam liber harum rerum multarum siet,
Quantusque amator siet, quod complacitum est semel.
Is amare obcoepit Alcumenam, clam virum,
Usuramque ejus corporis cepit sibi,
Et gravidam fecit etiam compressu suo.
- 110 Nunc, de Alcumena ut rem teneatis rectius,
Utrunque est gravis, et ex viro, et ex summo Jove.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat.
Et haec ob eam rem nox est facta longior,
Dum ille illam, quacum volt, voluptatem capit.
- 115 Sed ita adsimulavit se, quasi Amphitruo siet.
Nunc, ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quod ego huc processi sic cum servili schema,
Veterem atque antiquam rem novam ad vos proferam,
Propterea ornatus in novom incessi modum.
- 120 Nam meus pater nunc intus, eccum, Jupiter
In Amphitruonis vortit sese imaginem,
Omnisque eum esse censent servi, qui vident,
Ita vorsipellem se facit, quando lubet.
Ego servi sumsi Sosiae mihi imaginem,
- 125 Qui cum Amphitruone hinc abiit indu exercitum,
Ut praeservire amanti meo possem patri,
Atque ut ne, qui essem, familiaris quaerent,
Versari crebro hic quom viderent me domi.
Nunc, quom esse credent servi conservom suom,
- 130 Haud quisquam quaeret, qui siem, aut, quid venerim.

PROLOGUS.

5

- Pater nunc intus suo animo morem gerit,
Cubat complexus, quojus cūpiens maxume est.
Quae illi ad legionem facta sunt, memorat pater
Meus Alcumenae. Illa illunc censet virum**
- 135 Suom esse, quae cum moechno est. Ibi nunc meus pater
Memorat, legiones hostium ut fugaverit,
Quo pacto sit donis donatus plurimis.
Ea dona, quae illic Amphitruoni sunt data,
Abstulimus. Facile meus pater, quod volt, facit.**
- 140 Nunc hodie huc veniet Amphitruo ab exercitu
Et servos, quojus hanc ego fero imaginem.
Nunc, internosse ut nos possitis facilius, —
Ego has habeo hic usque in petaso pinnulas,
Tum meo patri autem torulus inerit aureus**
- 145 Sub petaso. Id signum Amphitruoni non erit.
Ea signa nemo horum familiarium
Videre poterit, verum vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic est servos Sosia.
A porta illic nunc cum laterna advenit.
Abigam jam ego illunc advenientem ab aedibus.
Adeste! Erit operae pretium, hic spectantibus
Jovem et Mercurium facere Histrioniam.**
-

ACTUS I.

SCENA I.

Sosia. Mercurius.

Sosia. (secum)

1 Qui me alter est audacior homo, aut qui confidentior,
Juventutis mores qui sciam, qui hoc noctis solus am-
bulem?

Quid faciam nunc, si Tresviri me in carcerem conpe-
gerint?

Inde cras quasi de cella promptuaria depromar

5 Ad flagrum, nec causam liceat dicere mihi, neque in hero
quidquam

Auxili siet, nec quisquam sit, quin me omnis esse
dignum

Deputent, ita quasi incudem me miserum homines octo
validi

Caedant, ita peregre adveniēns hospitio poplicitus ad-
cipiar?

Haec heri inmodestia cogit,

10 Me qui hoc noctis a portu ingratiis

Excitavit.

Nonne idem hoc me luci mittere potuit?

- Opulento homini hoc servitus dura est,
 Hoc magis miser est divitis servos;
 Noctisque diesque adsiduo satis superque est,
 15 Quo facto aut dicto adest opus, quietus ne sis.
 Ipse dominus, dives operis et laboris expers,
 Quodcunque homini addidit libere, posse retur;
 Aequom esse putat, non reputat, laboris quid sit,
 Neque, aequom anne iniquom imperet, cogitabit.
 20 Ergo in servitute expetunt multa iniqua!
 Habendum et ferendum hoc onu'st cum labore.

Mercurius. (ad auditores)

- Satius est, me queri illo modo servitutem, hodie
 Qui fuerim liber, eum nunc potivit
 Pater servitutis;
 Hic, qui verna natu'st, queritur.
 25 Sum vero verna, verbero!

Sosia. (secum)

- Numero mihi in mentem fuit,
 Dis advenientem gratias pro meritis agere atque adloqui.
 Nae, illi, edepol, si merito meo referre studeant gratias,
 Aliquem hominem adlegent, qui mihi advenienti os ob-
 cillet probe,
 Quoniam, bene quae in me fecerunt, ingrata ea habui
 atque inrita.

Mercurius. (ad auditores)

- 30 Facit ille, quod volgo haud solent, ut, quid se sit dig-
 num, sciat.

Sosia. (secum)

- Quod nunquam opinatus fui, neque alius quisquam civium,
 Sibi eventurum, id contigit, ut salvi potiremur domum.
 Victores, victis hostibus, legiones reveniunt domum,
 Duello extincto maxumo atque internecatis hostibus.
 35 Quod multa Thebano poplo acerba objecit funera,
 Id vi et virtute militum victum atque expugnatum oppi-
 dum est,

Imperio atque auspicio heri mei Amphitruonis maxime.
 Praeda atque agro adoreaue adfecit popularis suos,
 Regique Thebano Creonti regnum stabilivit suum.

- 40 Me a portu praemisit domum, haec ut nuntiem uxori suae,
 Ut gesserit rempublicam ductu, imperio, auspicio suo.
 Et nunc meditabor, quo modo illi dicam, quom ille ad-
 venero.

Si dixero mendacium, solens meo more fecero;
 Nam quom pugnabant maxime, ego fugebam maxime.

- 45 Verum tamen, quasi adfuerim, simulabo atque audita
 eloquar.

Sed, quo modo et verbis quibus me deceat fabularier,
 Prius ipse mecum etiam volo hic meditari. — Sic hoc pro-
 loquar.

Principio ut illo advenimus, ubi primum terram tetigimus,
 Continuo Amphitruo delegit viros primorum principes.

- 50 Eos legat; Telebois jubet sententiam ut dicant suam.
 Si sine vi et sine bello velint rapta et raptores tradere,
 Si, quae asportassent, reddere; se exercitum extemplo
 domum

Reducturum, abituros agro Argivos, pacem atque otium
 Dare illis. Sin aliter sient animati, neque dent, quae
 petat;

- 55 Sese igitur summa vi virisque suum oppidum expug-
 nassere,

Haec ubi Telebois ordine iterarunt, quos praefecerat
 Amphitruo; magnanimi viri, freti virtute, et viribus
 Superbi, nimis ferociter legatos nostros increpant.
 Respondent, bello se et suos tutari posse, proinde uti

- 60 Propere de finibus suis exercitum deducerent.
 Haec ubi legati pertulere, Amphitruo castris illico
 Productit omnem exercitum. Contra Teleboae ex oppido
 Legiones educunt suas, nimis pulcris armis praeditas.
 Postquam utrimque exitum est maxuma copia,

- 65 Dispartiti viri, dispartiti ordines.

- Nos nostras more nostro et modo instruximus legiones,
 Item hostes contra suas legiones instruunt.
 Deinde uterque imperator in medium exeunt
 Extra turbam ordinum. Conloquuntur, simul
- 70 Convenit, victi utri sint eo proelio,
 Urbem, agrum, aras, focos seque uti dedunt.
 Postquam id actum est, tubae utrimque contra canunt.
 Consonat terra, clamorem utrimque eferunt.
 Imperator utrimque hinc et illinc Jovi
- 75 Vota suscipere, hortari exercitum.
 Pro se quisque id, quod quisque potest et valet,
 Edit; ferro ferit, tela frangunt, boat
 Coelum fremitu virum, ex spiritu et anhelitu
 Nebula constat, cadunt vulneris vi et virium.
- 80 Denique, ut voluimus, nostra superat manus,
 Hostes crebri cadunt, nostri contra ingruunt,
 Vicinus vi ferocis.
 Sed fugam in se tamen nemo convertitur,
 Nec recedit loco, statim quin rem gerat.
- 85 Animam amittunt, priusquam loco demigrent,
 Quisque, ut steterat, jacet obtinetque ordinem.
 Hoc ubi Amphitruo herus conspicatus est,
 Illico equites jubet dextera inducere.
 Equites parent,
- 90 Citi ab dextera maximo cum clamore involant impetu alaeri,
 Foedant et proterunt hostium copias
 Jure injustas.
- Mercurius. (ad auditores)
- Nunquam etiam quidquam adhuc verborum est prolocutus
 perperam,
 Namque ego fui illic in re praesenti, et meus, quom pug-
 natum est, pater.
- Sosia. (secum)
- Perduelles penetrant se in fugam. Ibi nostris animus ad-
 ditus est,

95 Vortentibus Telebois; telis complebantur corpora,
Ipsusque Amphitruo regem Pterelam sua obtruncavit
manu.

Haec illic est pugnata pugna usque a mane ad vesperum;
(Hoc, adeo hoc commemini magis, quia illo die inpran-
sus fui)

Sed proelium id tandem diremit nox interventu suo.

100 Postridie in castra ex urbe ad nos veniunt fientes prin-
cipes.

Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum,
Deduntque se, divina humanaque omnia, urbem et liberos,
In ditionem atque in arbitrium cuncti Thebano populo.
Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea
est,

105 Qui Pterela potitare rex solitus est. Haec sic dicam
herae.

Nunc pergam, heri imperium exsequi et me domum ca-
pessere.

Mercurius. (secum)

Atat! illic huc iturus est, ibo ego illi obviam,
Neque ego hunc hominem hodie ad aedis has sinam un-
quam adcedere.

Quando imago est hujus in me, certum est, hominem
eludere.

110 Et enim vero, quoniam formam cepi hujus in me et sta-
tum,

Decet, et facta moresque hujus habere me similis item.
Itaque me malum esse oportet, callidum, astutum admo-
dum,

Atque hunc telo suo sibi, malitia, a foribus pellere.
Sed quid illuc est? coelum adspectat! observabo, quam
rem agat.

Sosia. (secum, coelum intuens)

115 Certo, edepol, scio, si aliud quidquam est, quod credam,
aut certo sciam,

Credo ego, hac noctu Nocturnum obdormivisse ebrium;
 Nam neque seSeptentriones quoquam in coelo conmovent,
 Neque se Luna quoquam mutat atque uti exorta est semel,
 Nec Jugula, neque Vesperugo, neque Vergiliae occidunt.
 120 Ita statim stant signa, neque nox quoquam concedit die.

Mercurius. (secum)

Perge, Nox, ut obcoepisti, gere patri morem meo!
 Optumo optume optumam operam das, datam pulcre locas.

Sòsia. (secum)

Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo,
 Nisi item unam, verberatus quam pependi perpetem.
 125 Eam quoque, edepol, etiam multo haec vincit longitu-
 dine.

Credo, edepol, equidem, dormire Solem, atque adpotum
 probe.

Mira sunt, nisi invitavit sese in coena plusculum.

Mercurius. (secum)

Ain' vero, verbero? esse deos tui similis putas?
 Ego, pol, te istis tuis pro dictis et malefactis, furcifer,
 130 Adcipiam! modo, sis, veni huc, invenies infortunium!

Sòsia. (secum)

Ubi sunt isti scortatores, qui soli inviti cubant?
 Haec nox scita est exercendo scorto conducto male.

Mercurius. (ad auditores)

Meus pater nunc pro hujus verbis recte et sapienter facit,
 Qui complexus cum Alcumena cubat amans, animo obse-
 quens.

Sòsia. (secum)

135 Ibo, ut, herus quod imperavit, Alcumenae nuntiem.

(Mercurium conspiciens)

Sed quis hic est homo, quem ante aedis video hoc noctis?
 Non placet.

Mercurius. (secum)

Nullus est hoc meticulosus aequae.

Sosia. (secum)

Mi in mentem venit,

Illic homo hocce denuo volt pallium detexere.

Mercurius. (secum)

Timet homo, deludam ego illum.

Sosia. (secum)

Perii, dentes pruriunt!

140 Certe advenientem me hic hospitio pugnae adcepturus est.

**Credo, misericors est. Nunc propterea, quod me meus
herus**

Fecit ut vigilarem, hic pugnis faciet, hodie obdormiam.

**Oppido interii. Obsecro, hercle, quantus et quam validus
est!**

Mercurius. (ad auditores)

Clara advorsum fabulabor. Hic auscultet, quae loquar.

145 Igitur magis modum in majorem in sese concipiet metum.

(clara voce in Sosiam)

Agite, pugni! jam diu est, quod ventri victum non datis;

Jam pridem videtur factum, heri quod homines quatuor

In soporem collocastis nudos.

Sosia. (secum)

Formido male,

**Ne ego hic nomen meum commutem, et Quintus fiam e
Sosia.**

150 Quatuor viros sopori se dedisse, hic autumat,

Metuo, ne numerum augeam illum.

Mercurius. (secum)

Hem, nunc jam ergo, sic colo!

Sosia. (secum)

Cingitur! certe expedit se!

Mercurius. (secum)

Non feret quin vapulet!

Sosia. (secum)

Quis homo?

Mercurius. (secum)

Quisquis homo huc profecto venerit, pugnosc edet!

Sosia. (secum)

Apagē! non placet, me hoc noctis esse, coenavi modo;
155 Proin tu istanc coenam largire, si sapis, esurientibus.

Mercurius. (secum)

Haud malum huic est pondus pugno.

Sosia. (secum)

Perii, pugnosc ponderat!

Mercurius. (secum)

Quid, si ego illunc tractim tangam, ut dormiat?

Sosia. (secum)

Servaveris;

Nam continuas has tris noctis pervigilavi.

Mercurius. (secum, manum protendens)

Pessimum est

Facinus, nequiter ferire malam maledicis, Manus,
160 Alia forma oportet esse, quem tu pugno legeris!

Sosia. (secum)

Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo.

Mercurius. (secum)

Exossatum os esse oportet, quem probe percusseris.

Sosia. (secum)

Mirum, ni hic me, quasi muraenam, exossare cogitat.
Ultro istunc, qui exossat homines! perii, si me adspe-
xerit!

Mercurius. (secum)

165 Olet homo quidam malo suo.

Sosia. (secum)

Hei, numquid ego obolui?

Mercurius. (secum)

Atque haud longe abesse oportet; verum longe hinc ab-
fuit.

Sosia. (secum)

Illic homo superstitiosus est.

Mercurius. (secum)

Gestiunt pugni mihi.

Sosia. (secum)

Si in me exerciturus, quaeso, in parietem ut primum
domes.

Mercurius. (secum)

Vox mihi ad auris advolavit!

Sosia. (secum)

Ut ego homo infelix fui,

170 Qui non alas intervelli; volucrem vocem gestito.

Mercurius. (secum)

Illic homo a me sibi malam rem arcessit jumento suo.

Sosia. (secum)

Non equidem ullum habeo jumentum.

Mercurius. (secum)

Onerandus est pugnis probe.

Sosia. (secum)

Lassus sum, hercle! navi ut vectus huc sum, etiam nunc
nauseo;

Vix incedo inanis, ne ire posse cum onere existumes.

ACTUS I. SCENA I.

15

Mercurius. (secum)

175 Certe enim hic, nescio, quis loquitur!

Sosia. (secum)

Salvos sum, non me videt!

Nescio, quem loqui autumat; mihi certo nomen Sosia est.

Mercurius. (secum)

Hinc enim mihi dextera vox auris, ut videtur, verberat.

Sosia. (secum)

Metuo, vocis ne vice hodie hic vapulem, quae hunc verberat.

Mercurius. (secum)

Optume, eccum, incedit ad me.

Sosia. (secum)

Timeo! totus torpeo!

180 Non, edepol, nunc, ubi terrarum sim, scio, si quis roget;

Neque miser me commovere possum prae formidine!

Ilicet, mandata heri perierunt una et Sosia!

Verum certum est, confidenter hominem contra conloqui,

Igitur qui possim videri huic fortis, a me ut abstineat manum.

Mercurius (clara voce)

185 Quo ambulas tu, qui Vulcanum in cornu conclusum geris?

Sosia (item)

Quid id exquaeris tu, qui pugnis os exossas hominibus?

Mercurius. (item)

Servosne es, an liber?

Sosia. (item)

Utcunque animo conlubitum est meo.

Mercurius. (item)

Ain' vero?

AMPHITRUO.**Sosia. (item)****Ajo enim vero.****Mercurius. (minitans)****Verbero!****Sosia.****Mentiris nunc.****Mercurius.****At faciam, ut verum dicas dicere.****Sosia.****Quid eo est opus?****Mercurius.****190 Possum scire, quo profectus, quoque sis, aut quid veneris?****Sosia.****Huc eo, heri mei sum servos. Numquid nunc es certior?****Mercurius.****Ego tibi istam hodie scelestam conprimam linguam.****Sosia.****Haud potes,****Bene pudiceque adservatur.****Mercurius.****Pergin' argutarier?****Quod apud hasce aedis negotium est tibi?****Sosia.****Imo, quod tibi est?****Mercurius.****195 Rex Creo vigilis nocturnos singulos semper locat.****Sosia.****Bene facit, quia nos eramus peregre, tutatu'st domum;
At nunc abi sane, advenisse familiaris dicito.**

ACTUS I. SCENA I.

17

Mercurius.

Nescio, quam tu familiaris sis; nisi actutum hinc abis,
Familiaris accipiere, faxo, haud familiariter!

Sosia.

200 Hic, inquam, habito ego, atque sum horum servos.

Mercurius.

At scin', quo modo
Faciam ego hodie te superbum, ni hinc abis?

Sosia.

Quonam modo?

Mercurius.

Auferere, non abibis, si ego fustem sumsero!

Sosia.

Quin, me esse hujus familiae familiarem praedico.

Mercurius.

Vide, sis, quam mox vapulare vis, nisi actutum hinc
abis!

Sosia.

205 Tun' domo prohibere peregre me advenientem postulas?

Mercurius.

Haecce tua domu' est?

Sosia.

Ita, inquam.

Mercurius.

Quis herus est igitur tibi?

Sosia.

Qui praefectus nunc Thebanis Amphitruo æst legionibus,
Quicum nupta est Alcumena.

Mercurius.

Quid ais? quod nomen tibi est?

Sosia.

Sosiam vocant Thebani, Davo prognatum patre.

Mercurius.

210 Nae tu istic hodie compositis tuo malo mendaciis
Advenisti, audaciae columnen, consutis dolis!

Sosia.

Imo, equidem tunicis consutis huc advenio, non dolis.

Mercurius.

At mentiris etiam; certo pedibus, non tunicis, venis.

Sosia.

Ita profecto.

Mercurius.

Nunc profecto vapula ob mendacium!

Sosia.

215 Non, edepol, volo profecto.

Mercurius.

At profecto ingratiis;

Hoc quidem profecto certum est, non est arbitrium.

Sosia.

Tuam fidem obsecro!

Mercurius.

Tun' te audes Sosiam esse dicere,

Ego qui sum?

Sosia.

Perii.

Mercurius.

Parum etiam, praeut futurum est, praedicas.

Quojus nunc es?

Sosia.

Tuos, nam pugnīs usufecisti tuom.

220 Proh fidem, Thebani cives!

Mercurius.

Etiam clamas, carnufex?

Eloquere, quid venisti?

Sosia.

Ut esset, quem tu pugnâs caederes.

Mercurius.

Quojus es?

Sosia.

Amphitruonis, inquam, Sosia.

Mercurius.

Ergo istoc magis,

Quia vaniloquos, vapulabis. Ego sum, non tu, Sosia.

Sosia.

Ita di faciant, ut tu potius sis, atque ego te ut verberem.

Mercurius.

225 Etiam muttis?

Sosia.

Jam tacebo.

Mercurius.

Quis tibi heru'st?

Sosia.

Quem tu voles.

Mercurius.

Quid igitur? qui nunc vocare?

Sosia.

Nemo, nisi quem jusseris.

Mercurius.

Amphitruonis te esse, ajebas, Sosiam.

Sosia.

Peccaveram;

Nam me Amphitruonis volui sociennum esse dicere.

Mercurius.

Scibam equidem, esse nullum nobis, nisi me, servom
Sosiam;

230 Fugit te ratio.

Sosia.

O, utinam istuc pugni fecissent tui!

Mercurius.

Ego sum Sosia ille, quem te dudum esse ajebas mihi.

Sosia.

Obsecro, ut per pacem liceat, te adloqui; ut ne vapulem!

Mercurius.

Imo, induciæ parumper fiant, si quid vis loqui.

Sosia.

Non loquar, nisi pace facta; quando pugnis plus vales.

Mercurius.

235 Dicito, si quid vis, non noceho.

Sosia.

Tuae fidei credo?

Mercurius.

Meae.

Sosia.

Quid, si falles?

Mercurius.

Tum Mercurius Sosiae iratus siet.

Sosia.

Animum advorte! Nunc licet mihi libere quidvis loqui!
Amphitruonis ego sum servos Sosia!

ACTUS I. SCENA I.

21

Mercurius.

Etiam denuo?

Sosia.

Pacem feci, foedus feci, vera dico!

Mercurius.

Vapula!

Sosia.

240 Ut lubet; quod lubet, fac, quoniam pugnis plus vales;
Verum, utut es facturus, hoc quidem hercle haud retice-
bo tamen.

Mercurius.

Tu me vivos hodie nunquam facies, quin sim Sosia.

Sosia.

Certe, edepol, tu me alienabis nunquam, quin noster
siem;

Nec me praeter nobis alius quisquam est servos Sosia,

245 Qui cum Amphitruone hinc una iveram indu exercitum.

Mercurius.

Hic homo sanus non est.

Sosia.

Quod mihi praedicas vitium, id tibi est.

Quid? Malum! non sum ego servos Amphitruonis Sosia?

Nonne hac noctu nostra navis huc ex portu Persico

Venit, quae me advexit? nonne me huc herus misit
meus?

250 Nonne ego nunc hic sto ante aedis nostras? non mi est
laterna in manu?

Non loquor? non vigilo? non hic homo me pugnis con-
tudit?

Fecit hercle; nam etiam mi misero nunc malae dolent.

Quid igitur ego dubito? apt cur non introeo in nostram
domum?

AMPHITRUO.

Mercurius.

Quid? domum nostram?

Sosia.

Ita enim vero.

Mercurius.

Quin, quaeque dixi modo,

255 Omnia ementitus. Equidem sum Amphitruonis Sosia;
 Nam noctu hac soluta est navis nostra e portu Persico, —
 Et ubi Pterela rex regnavit, oppidum expugnativimus,
 Et legiones Teleboarum vi pugnando cepimus,
 Et ipse Amphitruo obtruncavit regem Pterelam in
 proelio. —

Sosia.

260 Egomet mihi non credo, quom illaec autumare illum
 audio.

Hic quidem certe, quae illic sunt res gestae, memorat
 memoriter.

Sed quid ais? Quid Amphitruoni a Telebois est datum?

Mercurius.

Pterela rex qui potitare solitus est, patera aurea.

Sosia.

Eloquutus est! Ubi patera nunc est?

Mercurius.

In cistellula;

265 Amphitruonis obsignata signo est.

Sosia.

Signi, dic, quid est?

Mercurius.

Cum quadrigis sol exoriens. Quid me captas, carnufex?

Sosia.

Argumentis vincit! Aliud nomen quaerendum est mihi.

Nescio, unde haec hic spectavit. Jam ego hunc decipiam
probe;

Nam, quod egomet solus feci, — nec quisquam alius ad-
fuit

270 In tabernaclo — id quidem hodie nunquam poterit di-
cere!

Si tu Sosia es, legiones quom pugnabant maxume,
Quid in tabernaclo fecisti? Victus sum, si dixeris.

Mercurius.

Cadus erat vini; inde implevi hirneam, —

Sosia.

Ingressu'st viam! —

Mercurius.

Eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri.

Sosia.

275 Mira sunt, nisi latuit intus illic in illac hirnea!
Factum illud est, ut ego illic vini hirneam ebiberim meri.

Mercurius.

Quid nunc? Vincon' argumentis, te non esse Sosiam?

Sosia.

Tu negas, med-esse?

Mercurius.

Quid ego ni negem, qui egomet siem?

Sosia.

Per Jovem juro, med-esse, neque me falsum dicere.

Mercurius.

280 At ego per Mercurium juro, tibi Jovem non credere;
Nam injurato, scio, plus credet mihi, quam jurato tibi.

Sosia.

Quis ego sum saltem, si non sum Sosia? Te interrogo.

Mercurius.

Ubi ego Sosia nolim esse, tu esto sane Sosia.

Nunc, quando ego sum, vapulabis, ni hinc abis, ignobilis.

Sosia.

285 Certe, edepol, quom illunc contemplo, et formam cognosco meam,

Quemadmodum ego sum, — saepe in speculum inspexi! —
nimis simil' est mei.

Itidem habet petasum ac vestitum. Tam' consimil' est,
atque ego!

Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum, vel labra,
Malae, mentum, barba, collum, — totus! quid verbis
opu'st?

290 Si tergum cicatricosum, nihil hoc simili est similius.

Sed quom cogito, equidem certo idem sum, qui semper
fui.

Novi herum, novi aedis nostras; sane sapio et sentio.

Non ego illi obtempero, quod loquitur! Pultabo foris!

Mercurius.

Quo agis te?

Sosia.

Domum.

Mercurius.

Quadrigas si nunc inscendas Jovis,

203 Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.

Sosia.

Nonne herae meae nuntiare, quod herus meus jussit,
licet?

Mercurius.

Tuae si quid vis nuntiare; hanc nostram adire non sinam.

Nam si me inritassis, hodie lumbifragium hinc auferes.

Sosia.

Abeo potius! Di immortales, obsecro vostram fidem!

300 Ubi ego perii? ubi inmutatus sum? ubi ego formam per-
didi?

An egomet me illic reliqui, si forte oblitus fui?

Nam hic quidem omnem imaginem meam, quae antehac
fuerat, possidet.

Vivo fit, quod nunquam quisquam mortuo faciet, mihi.

Ibo ad portum, atque, haec uti sunt facta, hero dicam
meo;

305 Nisi etiam is quoque me ignorabit. Quod ille faciat Jupiter,
Ut ego hodie raso capite calvos capiam pileum.

(abit.)

ACTUS I.

SCENA II.

M e r c u r i u s.

Mercurius. (ad auditores)

1 Bene prospereque hoc hodie operis processit mihi!

Amovi a foribus maxumam molestiam,

Patri ut liceret tuto illam amplexarier.

Jam ille illuc ad herum quom Amphitruonem advenerit,

5 Narrabit, servom hinc sese a foribus Sosiam

Amovisse. Ille adeo illum mentiri sibi

Credet, neque credet huc profectum, ut jusserat.

Erroris ambo ego illos et dementiae

Conplebo atque omnem Amphitruonis familiam,

- 10 Adeo usque satietatem dum capiet pater
Illius, quam amat. Igitur demum omnes scient,
Quae facta. Denique Alcumenam Jupiter
Rediget antiquam in concordiam conjugis;
Nam Amphitruo actutum uxori turbas conciet,
15 Atque insimulabit eam probri. Tum meus pater
Eam seditionem illi in tranquillum conferet.
Nunc, de Alcumena dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos.
Alter decumo post mense nascetur puer,
20 Quam seminatus, alter mense septumo.
Eorum Amphitruonis alter est, alter Jovis;
Verum minori puero major est pater,
Minor majori. Jamne hoc scitis, quid siet?
Sed Alcumenae hujus honoris gratia
25 Pater curavit, uno ut foetu fieret,
Uno ut labore absolveret aerumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina ut celetur consuetio.
Quamquam, ut jam dudum dixi, resciscet tamen
30 Amphitruo rem omnem. Quid igitur? Nemo id probro
Profecto ducet Alcumenae; nam deum
Non par videtur facere, delictum suum
Suamque ut culpam expetere in mortalem sinat.
Orationem conprimam, crepuit foris!
35 Amphitruo subditivos, eccum, exit foras
Cum Alcumena, uxore usuraria.
-

ACTUS I.

SCENA III.

Jupiter. Alcumena. Mercurius.

Jupiter. (ad Alcumenam)

1 Bene vale, Alcumena. Cura rem communem, quod facis,
Atque inperce; quaeso; mensis jam tibi esse actos vides.
Mihi necesse est ire hinc; verum, quod erit natum,
tollito.

Alcumena. (ad Jovem)

Quid istuc est, mi vir, negoti, quod tu tam subito domo
5 Abeas?

Jupiter.

Edepol, haud quod tui me, neque domi, distaedeat,
Sed ubi summus imperator non adest ad exercitum,
Citius, quod non facto est usus, fit, quam quod facto
est opus.

Mercurius. (ad auditores)

Nimis hic scitu'st sycophanta, qui quidem meus sit pater.
Observatote eum, quam blande mulieri palpabitur.

Alcumena.

10 Ecastor, te experior, quanti facias uxorem tuam!

Jupiter.

Satin' habes, si feminarum nulla est, quam aequè dili-
gam?

Mercurius. (secum)

Edepol, nae illa si istis rebus te sciat operam dare,
Ego faxim, te Amphitruonem esse, malis, quam Jovem.

Alcumena.

Experiri istuc, mavellem, me, quam mihi memorarier.

15 Prius abis, quam lectus, ubi cubuisti, concubuit locus.
Hec venisti media nocte, nunc abis: hoccine placet?

Mercurius. (secum)

Adredam, atque hanc adpellabo et subparasitabor patri.
(ad Alcumenam) Nunquam, edepol, quemquam mortalem,
credo ego, uxorem suam
Sic efflictim amare, proinde ut hic te efflictim deperit.

Jupiter. (ad Mercurium)

20 Carnufex, non ego te novi? abin' e conspectu meo?
Quid tibi hanc curatio est rem, verbero, aut muttito?
Quoi ego hoc jam scipione

Alcumena. (ad Jovem)

Ah, noli!

Jupiter. (ad Mercurium)

Muttito modo!

Mercurius. (secum)

Nequiter paene expeditiv prima parasitatio.

Jupiter. (ad Alcumenam)

Verum, quod tu dicis, mea uxor, non te mihi irasci
debet.

25 Clanculum abii a legione. Operam hanc subripui tibi,
Ex me primo prima scires, rem ut gessisem publicam.
Ea tibi omnia enarravi. Nisi te amarem plurimum,
Non facerem.

Mercurius. (ad auditores)

Facitne, ut dixi? Timidam palpo percutit.

Jupiter.

Nunc, ne legio persentiscat, clam illuc redeundum est mihi;
30 Ne, me uxorem praevertisse, dicant, prae republica.

Alcumena.

Lacrumantem ex abitu concinuas tu tuam uxorem.

Jupiter.

Tace,

Ne conrumpe oculos; redibo actutum.

Alcumena.

Id actutum diu est.

Jupiter.

Non ego te hic lubens relinquo, neque abeo abs te.

Alcumena.

Sentio;

Nam qua nocte ad me venisti, eadem abis.

Jupiter.

Cur me tenes?

35 Tempus est. Exire ex urbe, priusquam luciscat, volo.
Nunc tibi hanc pateram, quae dono mi illic ob virtutem
data est,
Pterela rex qui potitavit, quem ego mea obcidi manu,
Alcumena, tibi condono.

Alcumena.

Facis, ut alias res soles.

Ecce, condignum donum! quali'st, qui donum dedit.

Mercurius. (ad Alcumenam)

40 Imo, sic condignum donum, quali'st, quod dono datum
est.

Jupiter. (ad Mercurium)

Pergin' autem? nonne ego possum, furcifer, te perdere?

Alcumena. (ad Jovem)

Noli, amabo, Amphitruo, irasci Sosiae causa mea.

Jupiter. (ad Alcumenam)

Faciam ita, ut tu vis.

Mercurius. (ad auditores)

Ex amore hic admodum quam saevos est!

AMPHITRUO.

Jupiter.

Num quid vis?

Alcumena.

Ut, quom absin, me ames, me, tuam absentem, tamen.

Mercurius. (ad Jovem)

45 Eamus, Amphitruo, luciscit hoc jam.

Jupiter. (ad Mercurium)

Abi prae, Sosia,

Jam ego sequar. (ad Alcumenam) Num quid vis?

Alcumena.

Etiam, ut actutum advenias.

(abit.)

Jupiter.

Licet;

Prius tua opinione hic adero, bonum animum habe. —

(Secum) Nunc te, Nox, quae me mansisti, mitto, ut cedas Die,

Ut mortalibus inluciscat luce clara et candida.

50 Atque quanto, Nox, fuisti longior hac proxuma,

Tanto brevior Dies ut fiat, faciam; ut aequae dispar et

Dies e nocte adcedat. — Ibo, et Mercurium subsequar.

(abit.)

ACTUS II.

SCENA I.

Amphitruo. Sosia.

Amphitruo.

1 Age, i tu secundum.

Sosia.

Sequor, subsequor te.

Amphitruo.

Scelestissimum te arbitror!

Sosia.

Nam quam ob rem?

Amphitruo.

**Quia id, quod neque est, nec fuit, nec futurum est,
Mihi praedicas.**

Sosia.

Eccere, jam tuatim

5 Facis, nulla apud te tuis ut fides sit.

AMPHITRUO.

Amphitruo.

Quid est? quo modo? Jam quidem, hercle, ego tibi istanc
Scelestam, scelus, linguam abscindam!

Sosia.

Tuos sum;

Proinde, ut commodum est et lubet, quidque facias.

Tamen, quin loquar haec, uti facta sunt hic,

10 Nunquam ullo modo me potes deterrere.

Amphitruo.

Scelestissime, audes, mihi praedicare,

Domi te esse nunc, qui hic ades?

Sosia.

Vera dico.

Amphitruo.

Malum, quod tibi di dabunt, atque ego hodie

Dabo!

Sosia.

Istuc tibi est in manu; nam tuos sum.

Amphitruo.

15 Tun' me, verbero, audes, herum ludificari?

Tun' id dicere audes, quod nemo unquam homo antehac

Vidit, nec potest fieri, tempore uno

Homo idem duobus locis ut simul sit?

Sosia.

Profecto, ut loquor, res ita est.

Amphitruo.

Jupiter te

Perdat!

Sosia.

20 Quid mali sum, here, tua ex re promeritus?

Amphitruo.

Rogasne, inprobe, etiam qui ludos facis me?

ACTUS II. SCENA I.

33

Sosia.

Merito mihi maledicas, si non id ita factum est.
Verum haud mentior, resque uti facta, dico.

Amphitruo.

Ebrius hic homo est, ut opinor.

Sosia.

Utinam ita essem!

Amphitruo.

Optas, quae facta.

Sosia.

25 Egone?

Amphitruo.

Tu istic! ubi bibisti?

Sosia.

Nusquam equidem bibi.

Amphitruo.

Quid hoc sit

Hominis?

Sosia.

Equidem decies dixi; domi ego sum, inquam, —
ecquid audis? —

30 — Et apud te adsum Sosia idem. Satin' hoc plane, satin'
diserte,

Here, nunc videor tibi loquutus?

Amphitruo.

Vah, apage te a me!

Sosia.

Quid est negotii?

Amphitruo.

Pestis tenet te.

Sosia.

Nam cur istuc dicis?

Equidem valeo, et salvos sum recte, Amphitruo.

Amphitruo.

35 At te ego faciam hodie, proinde ac meritus es,
 Ut minus valeas et miser sis,
 Salvos domum si rediero. Jam
 Sequere, sis, herum qui ludificas dictis delirantibus!
 Qui, quoniam, herus quod imperavit, neglexisti persequi,
 40 Nunc venis etiam ultro, inrisum dominum. Quae neque
 fieri
 Possunt, neque fando unquam adcepit quisquam, profers,
 carnufex,
 Quoqus ego hodie in tergum, faxo, ista expetant mendacia!

Sosia.

Amphitruo, miserruma istaec miseria est servo bono,
 Apud herum qui vera loquitur, si id vi verum vincitur.

Amphitruo.

45 Quo id, malum, pacto potest — nam mecum argumentis
 puta —
 Fieri, nunc hic ut tu sis et domi? id dici volo.

Sosia.

Sum profecto et hic et illic. Hoc quoivis mirari licet;
 Neque tibi istuc mirum mage videtur, quam mi, Amphitruo.

Amphitruo.

Quo modo?

Sosia.

Nihilo, inquam, mirum mage tibi istuc, quam mihi.
 50 Neque, ita me dii ament, credebam primo mihimet Sosiae,
 Donec Sosia, ille egomet, fecit, sibi uti crederem.
 Ordine omne, uti quidque actum est, dum apud hostis
 sedimus,
 Edissertavit. Tum formam una abstulit cum nomine,

Neque lac lacti magis est simile, quam ille ego simili'st
mei.

55 Nam, ut dudum ante lucem a portu me praemisisti do-
mum, . . .

Amphitruo.

Quid igitur?

Sosia.

Prius multo ante aedis stabam, quam illo advene-
ram.

Amphitruo.

Quas, malum, nugas! satin' tu sanus es?

Sosia.

Sic! sum, ut vides.

Amphitruo.

Huic homini nescio quid est mali mala objectum manu,
Postquam a me abiit.

Sosia.

Fateor; nam sum obtusus pugnibus pessime.

Amphitruo.

60 Quis te verberavit?

Sosia.

Egomet memet, qui nunc sum domi.

Amphitruo.

Cave, quidquam, nisi quod rogabo te, mihi responderis.
Omnium primum, iste qui sit Sosia, hoc dici volo.

Sosia.

Tuos est servos.

Amphitruo.

Mihi quidem uno te plus etiam est, quam volo;
Neque, postquam sum natus, habui, nisi te servom
Sosiam.

Sosia.

65 At ego nunc, Amphitruo, dico, Sosiam servom tuom
Præter me alterum, inquam, adveniens faciam, ut ob-
fendas domi,
Davo prognatum patre eodem, quo ego sum, forma, æ-
tate item,
Qua ego sum. Quid opu'st verbis? Geminus Sosia hic
factu'st tibi.

Amphitruo.

Nimîa memoras mira. Sed vidistin' uxorem meam?

Sosia.

70 Quin, introire in aedis, nunquam licitum est.

Amphitruo.

Quis te prohibuit?

Sosia.

Sosia ille, quem jam dudum dico, is, qui me contudit.

Amphitruo.

Quis istic Sosia est?

Sosia.

Ego, inquam! quotiens dicundum est tibi?

Amphitruo.

Sed quid ais? Num obdormivisti dudum?

Sosia.

Nusquam gentium!

Amphitruo.

Ibi forte istum si vidisses quendam in somnis Sosiam.

Sosia.

75 Non soleo ego somniculose heri imperia persequi.
Vigilans vidi, vigilans nunc te video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me jamdudum vigilans pugnis contudit.

Amphitruo.

Quis homo?

Sosia.

Sosia, inquam, ego ille. Quaeso, non me intellegis?

Amphitruo.

Qui, malum, intellegere quisquam potis est? Ita nugas blatis.

Sosia.

80 Verum actutum nosces!

Amphitruo.

Quem?

Sosia.

Illum nosces servom Sosiam.

Amphitruo.

Sequere hac igitur me; nam mi istuc primum exquisto
est opus.

Sed vide, ex navi ecferantur, quae imperavi, jam
omnia!

Sosia.

Et memor sum, et diligens, ut, quae imperes, compare-
ant;

Non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.

Amphitruo.

85 Utinam di faxint, infecta re dicta eveniant tua!

ACTUS II.

SCENA II

Alcumena. Amphitruo. Sosia. Thessala.

Alcumena. (secum)

- 1 Satin' parva res est voluptatum in vita
 Atque in aetate agunda,
 Prae quam quod molestum est? Ita quoique comparatum
 Est in aetate hominum,
- 5 Ita dis placitum, voluptatem ut moeror comes consequatur,
 Quin, incommodi plus malique illico adsit, boni si obtigit quid.
 Nam ego id nunc exerior domo atque ipsa de me scio,
 quoi voluptas
 Parumper data est, dum viri mei potestas videndi fuit mi
 Noctem unam modo, atque is repente abiit a me hinc
 ante lucem.
- 10 Sola hic mihi nunc videor, quia ille hinc abest, quem
 ego amo praeter omnis;
 Plus aegri ex habitu viri, quam ex adventu voluptatis cepi.
 Sed hoc me beat saltem, quod perduellis vicit, et domum
 Laudis conpos revenit. Id solatio est. Absit, dum
 modo,
 Laude parta, domum recipiat se. Feram, et perferam
 usque
- 15 Abitum ejus animo forti atque obfirmato; id modo si
 mercedis
 Datur mihi, ut meus victor vir belli clueat. Satis
 Mihi esse ducam! Virtus praemium est optimum,
 Virtus omnibus rebus anteit profecto.
 Libertas, salus, vita, res, parentes,

20 Patria et prognati tutantur, servantur.

Virtus omnia in se habet; omnia adsunt bona, quem penes est virtus.

Amphitruo. (secum, audiente Sosia)

Edepol, me uxori exoptatum credo adventurum domum,
Quae me amat, quam contra amo; praesertim re gesta bene,

Victis hostibus. Quos nemo posse superari ratu'st,

25 Eos auspicio meo atque ductu primo coetu vicimus.

Certe enim, me illi expectatum optato venturum, scio.

Sosia. (secum, respondens hero)

Quid, me non rere expectatum amicae venturum meae?

Alcumena. (secum, conspecto conjuge)

Meus vir hic quidem est!

Amphitruo. (ad Sosiam)

Sequere hac tu me!

Alcumena. (secum)

Nam quid illic revortitur,

Dudum qui properare se ajebat? An ille me tentat
sciens?

30 Atque id si volt experiri, suum abitum ut desiderem,

Ecastor, me haud invita se domum recipit suam.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Amphitruo, redire ad navim melius est nos.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Qua gratia?

Sosia. (ad Amphitruonem)

Quia domi daturus nemo est prandium advenientibus!

Amphitruo. (ad Sosiam).

Qui tibi nunc istuc in mentem venit?

AMPHITRUO.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Quia enim sero advenimus.

Amphitruo. (ad Sosiam)

35 Qui?

Sosia. (ad Amphitruonem)

Quia Alcumenam ante aedis stare saturam intellego.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Gravidam ego illanc hic reliqui, quam abeo.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Hei, perii, miser!

Amphitruo. (ad Sosiam)

Quid tibi est?

Sosia. (ad Amphitruonem)

Ad aquam praebendam commodum adveni domum
Decumo post mense, ut rationem te ductare intellego.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Bono animo es.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Scin', quam bono? Si situlam jam cepero,

40 Nunquam, edepol, tu mihi divini creduis post hunc
diem;

Ni ego illi puteo, si obcepso, animam omnem intertraxero.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Sequere hac me modo! Alium ego isti re adlegabo; ne
time!

Alcumena. (secum)

Mage nunc meum officium facere, si huic eam advorsum,
arbitror.

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Amphitruo uxorem salutat laetus speratam suam,

45 Quam omnium Thebis vir unam esse optumam dijudicat,
Quamque adeo cives Thebani vero rumificant probam.
Valuistin' usque? expectatusne advenio?

Sosia. (secum)

Haud vidi magis
Expectatum. Eum salutat magis haud quisquam, quam
canem.

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Et quom gravidam, et quom te pulcre plenam adspicio,
gaudeo.

Alcumena. (ad Amphitruonem)

50 Obsecro, ecaster, quid tu me deridiculi gratia
Sic salutas atque adpellas, quasi dudum non videris,
Quasique nunc primum recipias te domum huc ex hostibus,
Atque me nunc proinde adpellas, quasi multo post
videris?

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Imo, equidem te, nisi nunc, hodie nusquam vidi gentium!

Alcumena. (ad Amphitruonem)

55 Cur negas?

Amphitruo.

Quia vera didici dicere.

Alcumena.

Haud aequom facit,
Qui, quod didicit, id dediscit. An periclitamini,
Quid animi habeam? — Sed quid huc vos revortimini
tam cito? —

An te auspiciu conmoratum est? An tempestas continet?
Qui non abiisti ad legiones, ita uti dudum dixeras?

Amphitruo.

60 Dudum? — Quam dudum istuc factum est?

AMPHITRUO.

Alcumena.

Tentas? Jamdudum, modo.

Amphitruo.

Qui istuc potis est fieri, quaeso, ut dicis, jamdudum,
modo?

Alcumena.

Quid enim censes? te ut deludam contra, lusorem meum,
Qui, nunc primum te advenisse, dicas, modo qui hinc abieris!

Amphitruo. (ad Sosiam)

Haec quidem deliramenta loquitur.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Paulisper mane,

65 Dum edormiscat unum somnum.

Amphitruo.

Quaene vigilans somniat?

Alcumena.

Equidem, ecastor, vigilo et vigilans id, quod factum est,
fabulor;

Nam dudum ante lucem et istunc et te vidi.

Amphitruo.

Quo in loco?

Alcumena.

Hic, in aedibus, ubi tu habitas.

Amphitruo.

Nunquam factum est.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Non taces?

Quid, si e portu navis huc nos dormientis detulit?

Amphitruo. (ad Sosiam)

70 Hei! etiam tu quoque adsentariis huic?

ACTUS II. SCENA II.

43

Sosia. (ad Amphitruonem)

Quid vis fieri?

Non tu scis, Bacchae bacchanti si velis advorsarier,
Ex insana insaniorem facies, feriet saepius;
Si obsequare, una resolves plaga.

Amphitruo. (secum)

At pol, quin certa res

Hanc est objurgare, quae med hodie advenientem domum
75 Noluerit salutare.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Inritabis crabrones!

Amphitruo. (ad Sosiam)

Tace. —

(ad Alcumenam) Alcumena, unum rogare te volo.

Alcumena.

Quid vis rogare?

Rogita.

Amphitruo.

Num tibi aut adcessit stultitia, aut superbia
Superat?

Amphitruo.

Qui istuc in mentem est tibi, mi vir, percontarier?

Amphitruo.

Quia salutare advenientem me solebas antidhac,
80 Adpellare itidem, ut pudicae suos viros, quae sunt,
solent.

Eo more expertem te factam adveniens obfendi domi.

Alcumena.

Ecastor, equidem te certo heri advenientem illico
Et salutavi, et, valuissesne usque, exquisivi simul,
Mi vir, et manum prehendi, et osculum tetuli tibi.

AMPHITRUO.

Sosia. (ad Alcumenam)

85 Tun' heri hunc salutavisti?

Alcumena.

Et te quoque etiam, Sosia.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Amphitruo, speravi ego, istanc tibi perituram filium;
Verum non est puero grvida.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Quid igitur?

Sosia. (ad Amphitruonem)

Insania.

Alcumena. (ad Sosiam)

Equidem sana sum, et deos quaeso, ut salva pariam
filium;

Verum tu magnum malum habebis, si hic suum officium
facit.

90 Ob istuc omen, ominator, capies, quod te condecet!

Sosia. (secum)

Enimvero praegnati oportet ad malum malum dari,
Ut, quod obrodat, sit, animo si male esse obcoeperit.

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Tu me heri hic vidisti?

Alcumena.

Ego, inquam, si vis decies dicere.

Amphitruo.

In somnis fors?

Alcumena.

Imo, vigilantem vigilans.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Vae, misero mihi!

Sosia. (ad Amphitruonem)

95 Quid tibi est?

Amphitruo.

Delirat uxor.

Sosia.

Atra bili percita est;

Nulla res tam delirantis homines concinnat cito.

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Ubi primum tibi sensisti, mulier, impliciscier?

Alcumenam.

Equidem, ecastor, sana et salva sum.

Amphitruo.

Cur igitur praedicas,

Te heri me vidisse, qui hac noctu in portum advecti
sumus?

100 Ibi coenavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem,
Neque pedem meum huc intulî etiam in aedis, ut cum
exercitu

Hinc profectus sum ad Teleboas hostis, eosque ut vici-
mus.

Alcumenam.

Imo, mecum coenasti, et mecum cubuisti.

Amphitruo.

Quid est?

Alcumenam.

Vera dico.

Amphitruo.

Non quidem, hercle, de hac re; de aliis, nescio!

Alcumenam.

105 Primulo diluculo abivisti ad legiones.

AMPHITRUO.

Amphitruo.

Quomodo?

Sosia. (ad Amphitruonem)

Recte dicit; ut commeminit, somnium narrat tibi.

(ad Alcumenam) Sed, mulier, postquam experrecta es,
prodigiali Jovi

Aut mola salsa hodie, aut thure conprecata, oportuit.

Alcumena. (ad Sosiam)

Vae capiti tuo!

Sosia. (ad Alcumenam)

Tua istuc refert, si curaveris.

Alcumena. (ad Amphitruonem)

110 Iterum jam hic in me inclementer dicit, atque id sine malo?

Amphitruo.

(ad Sosiam) — Tace tu! (ad Alcumenam) — Tu, dic!
egone abs te abii hinc hodie cum diluculo?

Alcumena.

Quis igitur, nisi vos, narravit mi, illi ut fuerit proelium?

Amphitruo.

An etiam id tu scis?

Alcumena.

Quippe quae ex te audiui, ut urbem maxumam
Expugnavisses, regemque Pterelam tute occideris!

Amphitruo.

115 Egone istuc dixi?

Alcumena.

Tute istic; etiam adstante hoc Sosia.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Audevistin' tu, me narrare hoc hodie?

Sosia. (ad Amphitruonem)

Ubi ego audiverim?

Hanc roga. Me quidem praesente nunquam factum est,
quod sciam.

Alcumena. (ad Amphitruonem)

Mirum, quin te advorsus dicat.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Sosia, age, me huc adspice!

Sosia.

Specto.

Amphitruo.

Vera, volo, loqui te, nolo, adsentari mihi.

120 Audivistin' tu, hodie me illi dicere ea, quae illa autu-
mat?

Sosia.

Quaeso, edepol, num tu quoque etiam insanis, quom id
me interrogas?

Qui ipse equidem nunc primum istanc tecum conspicio
simul.

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Quid nunc, mulier, audin' illum?

Alcumena.

Ego vero, ac falsum dicere.

Amphitruo.

Neque tu illi, neque mihi, viro, ipsi credis?

Alcumena.

Eo fit, quia mihi

125 Plurimum credo, et scio, istaec facta, proinde ut pro-
loquor.

Amphitruo.

Tun', me heri advenisse, dicis?

AMPHITRUO.

Alcumena.

Tun', te abisse hodie hinc, negas?

Amphitruo.

Nego enimvero, et, me advenire nunc primum, ajo, ad
te domum!

Alcumena.

Obsecro! Etiamne hoc negabis, te auream pateram mihi
Dedisse dono hodie, qua te illic donatum esse dixeras?

Amphitruo.

130 Neque, edepol, dedi, neque dixi. Verum ita animatus
fui,
Itaque nunc sum, ut ea te patera donem. Sed qui istuc
tibi

Dixit?

Alcumena.

Ego quidem ex te audiivi, et ex tua adcepi manu
Pateram.

Amphitruo.

(ad Alcumenam) Mane, mane, obsecro te! — (ad Sosiam)

Nimis demiror, Sosia,

Qui illaec, illic me donatum esse aurea patera, sciat,

135 Nisi tu dudum hanc convenisti, et narravisti haec omnia.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Neque, edepol, dixi, neque ego istam vidi, nisi tecum
simul.

Amphitruo. (secum)

Quid hoc sit hominis?

Alcumena. (ad Amphitruonem)

Vin', proferri pateram?

Amphitruo.

Proferri volo.

ACTUS II. SCENA II.

49

Alcūmena.

Fiat! (ad Thessalam) At tu, Thessala, intus pateram pro-
ferto foras,

Qua hodie meus vir donavit me.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Secede huc tu, Sosia.

140 Enimvero illud praeter alia mira miror maxume,
Si haec habet pateram illam.

Sosia.

An etiam id credis? Quae in
hac cistellula

Tuo signo obsignata fertur!

Amphitruo.

Salvom signum est?

Sosia.

Inspice.

Amphitruo.

Recte; ita est, ut obsignavi.

Sosia.

Quaeso, quin tu istanc jubes

Pro cerrita circumferri?

Amphitruo.

Edepol, quin factu est opus!

145 Nam haec quidem, edepol! larvarum plena est.

Alcūmena. (ad Amphitruonem)

Quid verbis opu'st?

Hem tibi pateram, eccam!

Amphitruo.

Cedo mi!

Alcūmena.

Age, adspice huc, sis, nunc iam,

Tu, qui, quae facta, inficiare, quem ego hic convincam
palam!

Estne haec patera, qua donatus illi?

Amphitruo. (secum)

Summe Jupiter,

Quid ego video? haec ea profecto est patera! — (ad Sosiam) Perii, Sosia!

Sosia. (ad Amphitruonem)

150 Aut, pol, haec praestigiatrix mulier multo maxuma est,
Aut pateram hic inesse oportet.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Agedum, eam solve cistulam!

Sosia.

Quid ego istam exsolvam? Obsignata est recte. — Res
gesta est bene,

Tu peperisti Amphitruonem, ego alium peperī Sosiam;
Nunc si pateram patera peperit, omnes congemina vimus.

Amphitruo.

155 Certum est, aperire atque inspicere.

Sosia.

Vide, sis, signi quid siet,

Ne posterius in me culpam transferas.

Amphitruo.

Aperi modo;

Nam haec quidem nos delirantis facere dictis postulat.

Alcumena. (ad Amphitruonem)

Unde haec igitur est, nisi abs te, quae mihi dono data
est?

Amphitruo.

Opus mi est istuc exquisito.

Sosia. (secum)

Jupiter! proh Jupiter!

Amphitruo. (ad Sosiam)

160 Quid tibi est?

Sosia.

Hic patera nulla in cistula est!

Amphitruo.

Quid ego audio?

Sosia.

Id, quod verum.

Amphitruo.

At cum cruciatu jam, nisi adparet, tuo!

Alcumena. (ad Amphitruonem)

Haec quidem adparet.

Amphitruo.

Quis igitur tibi dedit?

Alcumena.

Quis me rogat.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Captas me, quia tute ab navi clanculum huc alia via

Praecucurristi, atque hinc pateram tute exemisti, atque
eam

165 Huic dedisti, posthac rursum obsignasti clanculum.

Amphitruo. (ad Sosiam)

Hei mihi! Jam tu quoque hujus adjuvas insaniam?

(ad Alcumenam) Ain', heri nos advenisse huc?

Alcumena.

Ajo. Adveniensque illico

Me salutavisti, et ego te, et osculum tetuli tibi.

AMPHITRUO.

Sosia. (secum)

Jam illud non placet principium de osculo.

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Perge exsequi!

Alcumena.

170 Lavisti.

Amphitruo.

Quid, posteaquam lavi?

Alcumena.

Adcubuisti.

Sosia. (secum)

Euge optume!

(ad Amphitruonem) Nunc exquire!

Amphitruo.

(ad Sosiam) Ne interpella! (ad Alcumenam) — Perge porro dicere.

Alcumena.

Coena adposita est, coenavisti mecum, ego adcubui simul.

Amphitruo.

In eodem lecto?

Alcumena.

In eodem.

Sosia. (secum)

Hei! non placet convivium!

Amphitruo.

(ad Sosiam) Sine modo, argumenta dicat. — (ad Alcumenam) Quid, postquam coenavimus?

Alcumena.

175 Te dormire ajebas: mensa ablata est, cubitum hinc abimus.

Amphitruo.

Ubi tu cubuisti? —

Alcumena.

In eodem lecto tecum una in cubiculo.

Amphitruo.

Perdidisti!

Sosia. (ad Amphitruonem)

Quid tibi est?

Amphitruo. (ad Sosiam)

Haec me modo ad mortem dedit!

Alcumena. (ad Amphitruonem)

Quid jam? amabo.

Amphitruo.

Ne me adpella.

Sosia. (ad Amphitruonem)

Quid tibi est?

Amphitruo. (ad Sosiam)

Perii miser,

Quia pudicitiae hujus vitium, me hinc absente, est additum.

Alcumena. (ad Amphitruonem)

180 Obsecro, ecastor, cur istuc, mi vir, ex ted audio?

Amphitruo.

Vir ego tuos sim? Ne me adpella, falsa, falso nomine!

Sosia. (secum)

Haeret haec res, si quidem haec jam mulier facta est ex viro.

Alcumena.

Quid ego feci, qua istaec propter dicta dicantur mi?

Amphitruo. (secum)

200 Nescio; quis praestigiator hanc frustratur mulierem!

Alcumena. (ad Amphitruonem)

Per supremi regis regnum juro et matrem familias,
Junonem, quam vereri me et metuere est par maxime,
Ut mi extra unum te mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me impudicam faceret.

Amphitruo.

Vera istaec velim.

Alcumena.

205 Vera dico! Sed nequidquam, quoniam non vis credere.

Amphitruo.

Mulier es; audacter juras.

Alcumena.

Quae non deliquit, decet,
Audacem esse, confidenter pro se et proterve loqui.

Amphitruo.

Satis audacter!

Alcumena.

Ut decet pudicam.

Amphitruo.

Tu verbis probas.

Alcumena.

Non ego illanc dotem mi esse duco, quae dos dicitur;
210 Sed pudicitiam et pudorem, sedatum et cupidinem,
Deum metum, parentum amorem et cognatum, et con-
cordiam,
Tibi quod morigera, atque munifica sum bonis, prosim
probis.

Sosia. (secum)

Nae, ista, edepol, si haec vera loquitur, examussim est
optuma!

AMPHITRUO.

Amphitruo. (secum)

Delenitus sum profecto ita, ut me, qui sim, nesciam.

Sosia. (ad Amphitruonem)

215 Amphitruo es profecto; cave, sis, ne tu te usu perdis!
Ita nunc omnes inmutamur, postquam peregre advenimus.

Amphitruo. (ad Alcumenam)

Mulier, istanc rem inquisitam, certum est, non amittere.

Alcumen a.

Edepol, me lubente facies.

Amphitruo.

Quid vis? Responde mihi!

Quid, si adduco tuom cognatum huc a navi, Naucraten,
220 Qui mecum una vectu 'st una navi, atque is si denegat
Facta, quae tu facta dicis; quid tibi aequoim est fieri? —
Numquid causam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

Alcumen a.

Si deliqui, nulla causa est.

Amphitruo.

(ad Alcumenam) Convenit. — (ad Sosiam) Tu, Sosia,
Duc hos intro. Ego huc ab navi mecum adducam Nau-
craten,

(abit)

Sosia. (ad Alcumenam)

225 Nunc quidem praeter nos nemo est. Dic mihi verum
serio,
Ecquis alius Sosia intust, qui mei similis siet?

Alcumen a.

Abin' hinc a me, dignus domino servos?

Sosia.

Abeo, si jubes

(abit)

Alcumena. (secum)

Nimis, ecastor, facinus mirum est, qui illi conlubitus
siet,

Meo viro, sic me insimulare falsum facinus tam malum.

230 Quidquid est, jam ex Naucrate cognato id cognoscam
meo.

(abit)

A C T U S III.

SCENA I.

J u p i t e r.

Jupiter. (ad auditores)

- 1 **E**go sum ille Amphitruo, quoju'st servos Sosia,
Idem Mercurius qui fit, quando commodum est.
In superiore qui habito coenaculo,
Qui interdum fio Jupiter, quando lubet;
- 5 Huc autem quom extemplo adventum adporto, illico
Amphitruo fio et vestitum inmuto meum.
Nunc huc honoris vestri venio gratia,
Ne hanc inchoatam transigam comoediam.
Simul, Alcumenae, quam vir insontem probri
- 10 Amphitruo adcusat, veni, ut auxilium feram;
Nam mea sit culpa, quod egomet contraxerim,
Si id Alcumenae innocenti expetat.
Nunc Amphitruonem memet, ut obcoepi semel,
Esse adsimulabo, atque in horunc familiam
- 15 Frustrationem hodie injiciam maxumam.
Post igitur demum faciam, res fiat palam,
Atque Alcumenae in tempore auxilium feram,

Faciamque, ut uno foetu, et quod gravida est viro,
 Et me quod gravida est, pariat sine doloribus.
 20 Mercurium jussi me continuo consequi,
 Si quid vellem imperare. Nunc hanc adloquar.

A C T U S III.

SCENA II.

A l c u m e n a. J u p i t e r.

A l c u m e n a. (secum)

1 Durare nequeo in aedibus; ita me probri,
 Stupri, dedecoris a viro argutam meo!
 Ea, quae sunt facta, infacta esse obclamitat;
 Quae neque sunt facta, neque ego in me admisi, arguit,
 5 Atque id me susque deque esse habituram putat.
 Non, edepol, faciam, neque me perpetiar probri
 Falso insimulatam, quin ego illum aut deseram,
 Aut satisfaciat mi ille, atque adjuret insuper,
 Nolle, esse dicta, quae in me insontem protulit.

J u p i t e r. (secum)

10 Faciundum est mi illud, fieri quod illaec postulat,
 Si me illam amantem ad sese studeam recipere.
 Quando, ego quod feci, id factum Amphitruoni obfuit,

Atque illi dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit; nunc autem insonti mihi
15 Illius ira in hanc et maledicta expetent.

Alcumen a. (secum, Jovem conspiciens)
Et, eccum, ipsum video, qui me miseram arguit
Stupri, dedecoris!

Jupiter. (ad Alcumenam)
Te volo, uxor, conloqui.
Quo te avortisti nunc?

Alcumen a.
Ita ingenium est meum;
Inimicos semper osa sum obtuerier.

Jupiter.
20 Heia autem inimicos!

Alcumen a.
Sic est, vera praedico,
Nisi, etiam hoc falso dici, insimulaturus es.

Jupiter.
Nimis verecunda es.

Alcumen a.
Potin', ut abstineas manum?
Nam certo, si sis sanus, aut sapias satis,
Quam tu inpudicam esse arbitrare et praedices,
25 Cum ea tu sermonem nec joco nec serio
Tibi habeas, nisi sis stultior stultissimo.

Jupiter.
Si dixi, nihilo magis es, neque ego esse arbitrator,
Et id huc revorti, uti me purgarem tibi.
Nam nunquam quidquam meo animo fuit aegrius,
30 Quam postquam audiui, te esse iratam mihi.
Cur dixisti? inquires. — Ego expediam tibi.

Non, edepol! quo te esse inpudicam crederem;
 Verum periclitatus animum sum tuom,
 Quid faceres, et quo pacto id ferre induceres.
 35 Equidem joco illa dixeram dudum tibi,
 Ridiculi causa. Vel hunc rogato Sosiam.

Alcumen a.

Quin huc adducis meum cognatum, Naucraten,
 Testem quem dudum te adducturum dixeras,
 Te huc non venisse?

Jupiter.

Si quid dictum est per jocum,
 40 Non aequom est, id te serio praevertier.

Alcumen a.

Ego illud scio, quam doluerit cordi meo!

Jupiter.

Per dexteram tuam te, Alcumena, oro, ohsecro,
 Da mihi hanc veniam! ignosce! irata ne sies!

Alcumen a.

Ego istaec feci verba virtute inrata;
 45 Nunc, quando factis me inpudicis abstines,
 Ab inpudicis dictis avorti volo.
 Valeas! tibi habeas res tuas, reddas meas! —
 Juben' mihi ire comites? —

Jupiter.

Sanan' es?

Alcumen a.

Si non jubes,
 Ibo, pudicitiam duxero comitem mihi.

Jupiter.

50 Mane! arbitrato tuo jusjurandum dabo,
 Me, meam pudicam esse uxorem, arbitrarier.

Id ego si fallo, tum te, summe Jupiter,
Quaeso, Amphitruoni ut semper iratus sies!

Alcumen a.

Ah, propitius sit potius!

Jupiter.

Confido, fore;

55 Nam jusjurandum verum te advorsum dedi. —

Jam nunc irata non es?

Alcumen a.

Non sum.

Jupiter.

Bene facis.

Nam in hominum aetate multa eveniunt hujusmodi.

Voluptates capiunt, capiunt rursum miserias;

Irae interveniunt, redeunt rursum in gratiam.

60 Verum irae si quae forte eveniunt hujusmodi

Inter eos, rursum si revertum in gratiam est;

Bis tanto amici sunt inter se, quam prius.

Alcumen a.

Primum cavisse oportuit, ne diceret;

Verum eadem si idem purgas, mihi patiunda sunt.

Jupiter.

65 Jube vero, vasa pura adornari mihi,

Quae apud legionem vota vovi, si domum

Redissem salvos, ea ego exsolvam omnia:

Alcumen a.

Ego istuc curabo.

Jupiter.

Evocate huc Sosiam!

Gubernatorem, qui in mea navi fuit,

70 Blepharonem, arcessat, qui nobiscum prandeat,

(secum) Is adeo inpransus ludificabitur, quom ego
Amphitruonem collo hinc obstricto traham.

Alcumena. (secum)

Mirum, quid solus secum secreto ille agat!
Atque aperiuntur aedis, — exit Sosia.

A C T U S III.

SCENA III.

Sosia. Jupiter. Alcumena.

Sosia.

1 Amphitruo, adsum; si quid opus est, impera, imperium
exsequar.

Jupiter.

Optume advenis.

Sosia.

Jam pax est inter vos, quaeso, duos?

Nam quia vos tranquillos video, gaudeo et volupe est
mibi.

Atque ita, servom, par videtur, frugi sese instituere,
5 Proinde heri ut sint, ipse item sit; — voltum e voltu
conparet, —

Tristis sit, si heri sint tristes, — hilarus sit, si gaudeant.

Sed age, responde! jam vos redistis in concordiam?

Jupiter.

Derides, qui scis, haec jamdudum me dixisse per jocum?

Sosia.

An id joco dixisti? equidem serio ac vero ratus.

Jupiter.

10 Habui expurgationem. Facta pax est.

Sosia.

Optume est.

Jupiter.

Ego rem divinam intus faciam, — vota quae sunt.

Sosia.

Censeo.

Jupiter.

Tu gubernatorem a navi evoca verbis meis

Huc, Blepharonem, ut, re divina facta, mecum prandeat.

Sosia.

Jam hic ero, quom illic censebis esse me. (abit)

Jupiter.

Actutum huc redi.

Alcumena. (ad Jovem)

15 Numquid vis, quin abeam jam intro, ut adparentur, quibus opus?

Jupiter.

J sane, et, quantum potest, parata, fac, sint omnia.

Alcumena.

Quin venis, quando vis, intro? Faxo, haud quidquam sit morae.

(abit)

ACTUS III. SCENA III.

65

Jupiter.

Recte loquere, et proinde diligentem ut uxorem decet.
(secum) — Jam hinc ambo, et servos et hera, frustra
sunt duo,

20 Qui me Amphitruonem rentur esse. Errant probe.

Nunc tu, divine, huc fac adsis, Sosia!

Audis, quae dico, tametsi praesens non ades.

Fac, Amphitruonem advenientem ab aedibus

25 Ut abigas quovis pacto, fac contentus sies!

Volo, deludi illum, dum cum hac usuraria

Uxore nunc mihi morigero. Haec curata sint,

Fac, sis, proinde adeo, ut me velle intellegis,

Atque ut ministres mihi, mihi quom sacrificem.

(abit)

A C T U S III.

SCENA IV.

M e r c u r i u s.

Mercurius. (ad Auditores)

1. Concedite atque abscedite omnes! de via decedite,
Nec quisquam tam audax fuat homo, qui obviam obsistat
mihi!

Nam mihi quidem, hercle, qui minus liceat, dea, mini-
tarier

Populo, ni decedat mihi, quam servolo in comoediis?

5 Ille navem salvam nuntiat, aut irati adventum senis;

Ego sum Jovis dicto audiens, ejus jussu nunc huc me
adfero.

Quam ob rem mi mage par est via decedere et concedere.
Pater vocat me, eum sequor, ejus dicto imperio sum
audiens.

Ut filium bonum patri esse oportet, itidem ego sum patri.
10 Amanti subparasitor, hortor, adsto, admoneo, gaudeo;
Si quid patri volupe 'st, voluptas ea mihi multo maxuma
est.

Amat? Sapit, recte facit, animo quando obsequitur suo;
Quod omnis homines facere oportet, dum id modo fiat
bono.

Nunc Amphitruonem volt deludi meus pater. Faxe probe.
15 Jam hic deludetur, spectatores, vobis adspectantibus.
Capiam coronam mi in caput, adsimulabo, me esse ebrium,
Atque illuc sursum escendero, unde optume cispellam
virum

De supero, quom huc adcesserit. Faciam, ut sit madidus
sobrius!

Deinde illi actutum subferet suos servos poenas Sosia;
20 Eum fecisse ille hodie arguet, quae ego fecero hic.
Quid id mea?

Meo me, aequom est, morigerum esse patri; ejus studio
servire addecet. —

Sed, eccum, Amphitruonem, advenit! Jam ille hic delude-
tur probe,

Siquidem vos voltis auscultando operam dare.

Ibo intro, ornatum capiam, qui potis decet;

25 Dein sursum adscendam in tectum, ut illum hinc prohibeam.
(abit)

ACTUS IV.

SCENA I.

A m p h i t r u o .

Amphitruo. (secum)

1 Naucraten quem convenire volui, in navi non erat.

Neque domi, neque in urbe invenio quemquam, qui illum
viderit;

Nam omnis plateas perreptavi, gymnasia et myropolia,
Apud emporium atque in macello, in palaestra atque in
foro,

5 In medicinis, in tonstrinis, apud omnis aedis sacras.

Sum defessus quaeritando, nusquam invenio Naucraten.

Nunc domum ibo, atque ex uxore hanc rem pergam ex-
quirere,

Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri comple-
verit;

Nam me, quam illam quaestionem inquisitam hodie amit-
tere,

10 Mortuom, satius est. — Sed aedis obcluserunt. Eugepae!

Pariter hoc fit, atque ut alia facta sunt. Feriam foris.
 Aperite hoc! heus, ecquis hic est? ecquis hoc aperit
 ostium?

A C T U S IV.

SCENA II.

Mercurius. Amphitruo.

Mercurius.

1 Quis ad foris est?

Amphitruo.

Ego sum.

Mercurius.

Quis ego sum?

Amphitruo.

Ita loquor.

Mercurius.

Tibi Jupiter

Dique omnes irati certo sunt, qui sio frangas foris.

Amphitruo.

Quo modo?

Mercurius.

Eo modo, ut profecto vivas aetatem miser.

Amphitruo.

Sosia!

Mercurius.

Ita; sum Sosia, nisi, me esse oblitum, existumas.

5 Quid nunc vis?

Amphitruo.

Scelestes, at etiam, quid velim, id tu me rogas?

Mercurius.

Ita rogo. Paene ecfregisti, fatue, foribus cardines.

An foris censebas nobis poplicitus praeberier?

Quid me adspectas? stolidi! quid nunc vis tibi, aut quis
tu es homo?

Amphitruo.

Verbero! etiam, quis ego sim, me rogitas, ulnorum acheruns?

10 Quem, pol, ego hodie ob istaec dicta faciam ferventem
flagris!

Mercurius.

Prodigum te fuisse, oportet, olim in adolescentia.

Amphitruo.

Quidum?

Mercurius.

Quia senecta aetate a me mendicis malum.

Amphitruo.

Cum cruciatu tuo istaec hodie, verna, verba funditas!

Mercurius.

Sacrifico ego tibi.

Amphitruo.

Qui?

Mercurius.

Quia enim te macto infortunio

*) — — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

*) De suppositis scenis vid. comment. s. l.

[illegible]

A C T U S IV.

SCENA V.

Blepharo. Amphitruo. Jupiter.

Blepharo.

1 Vos inter vos istaec partite, ego abeo, mihi negotium
est;

Neque ego, unquam usquam tanta mira me vidisse,
censeo.

Amphitruo.

Blepharo! quaeso, ut advocatus mi adsis, neve abeas.

Blepharo.

Vale!

Quid opu'st me advocato, qui, utri sim advocatus, nescio?
(abit)

Jupiter. (secum)

5 Intro ego hinc eo; Alcumena parturit. (abit)

Amphitruo. (secum)

Perii, miser!

Quid ago, quem advocati jam atque amici deserunt?

Nunquam, edepol, me inultus istic ludificabit, quisquis
est;

Nam jam ad regem recta ducam me, resque ut facta,
eloquar.

Ego, pol, illum ulciscar hodie Thessalum veneficum,

10 Qui perverse perturbavit familiae mentem meae!

Sed ubi ille est? Intro, edepol. abiit, credo, ad uxorem
meam.

Qui me Thebis alter vivit miserior? quid nunc agam,

Quem omnes mortales ignorant et ludificant, ut lubet?
Certum est! introrumpam in aedis! ubi quemque hominem
adspexero, —

- 15 Sive ancillam, sive servom, si uxorem, si adulterum,
Si patrem, si avom videbo, — obtruncabo in aedibus;
Neque me Jupiter, neque di omnes id prohibebunt, si
volent,

Quin sic faciam, uti constitui. Pergam, in aedis nunc iam.
(pergit — audiuntur tonitrua — prosternitur Amphitruo.)

A C T U S V.

SCENA I.

B r o m i a. A m p h i t r u o.

Bromia. (secum)

1 Spes atque opes vitae meae jacent sepultae in pectore,
Neque ulla est confidentia jam in corde, quin amiserim;
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, coelum, consequi,
Jam ut obprimar, ut enicer! Me miseram! quid agam,
nescio;

5 Ita tanta mira in aedibus sunt facta. Vae, miserae mihi!
Animo male est, aquam velim. Conrupta sum, absumpta
sum!

Caput dolet; neque audio, neque oculis prospicio satis.
Nec miserior me foemina est, neque ulla videatur magis;
Ita haerae meae hodie contigit. Nám ubi parturit, deos sibi
invocat,

10 Strepitus, crepitus, sonitus, tonitrus! Ut subito, ut pro-
pere, ut valide tonuit!
Ubi quisque institerat, concidit crepitu. Ibi, nescio quis,
maxuma

Voce exclamat, — Alcumena, adest auxilium! ne time,
Et tibi et tuis propitius coeli cultor advenit!

Exsurgite, inquit, qui terrore meo obcidistis prae metu!
15 Ut jacui, exsurgo. Ardere, censui, aedis, ita tum cen-
fulgebant.

Ibi me inclamat Alcumena. Jam ea res me horrore adficit.
 Herilis praevertit metus; ocius adcurro, ut sciscam, quid velit,
 Atque, illam geminos filios pueros peperisse, conspikor.
 Neque nostrum quisquam sensimus, quom peperit, neque
 praevidimus. —

20 — (conspiciens prostratum Amphitruonem) Séd quid hoc?

Quis hic est senex,
 Qui ante aedis nostras sic jacet? Numnam hunc percus-
 sit Jupiter?

Cre do, edepol! nam, proh Jupiter! sepultu'st, quasi sit
 mortuos.

Ibo, et cognoscam, quisquis est. Amphitruo hic quidem
 herus meu'st!

Amphitruo!

Amphitruo.

Perii.

Bromia.

Surge.

Amphitruo.

Interii.

Bromia.

Cedo manum!

Amphitruo.

Quis me tenet?

Bromia.

25 Tua Bromia ancilla.

Amphitruo.

Totus timeo; ita me increpuit Jupiter;
 Nec secus est, quam si ab Acherunte veniam. — Séd
 quid tu foras

Egressa es?

Bromia.

Eadem nos formido timidas terrore inpulit.

In aedibus, ubi tu habitas, nimia mira vidi. Vae mihi,
Amphitruo! Ita mihi animus etiam nunc abest.

Amphitruo.

Agedum expedi!

30 Scin', me tuum esse herum Amphitruonem?

Bromia.

Scio.

Amphitruo.

Vide; etiam nunc?

Bromia.

Scio.

Amphitruo.

Haec sola sartam mentem gestat meorum familiarium.

Bromia.

Imo, omnis sani sunt profecto.

Amphitruo.

At me uxor insanum facit

Suis foedis factis.

Bromia.

At ego faciam, tu idem ut aliter praedices,

Amphitruo, piam et pudicam esse tuam uxorem, ut scias.

35 De ea re signa atque argumenta paucis verbis eloquar.

Omnium primum Alcumena geminos peperit filios.

Amphitruo.

Ain' tu? geminos?

Bromia.

Geminos.

Amphitruo.

Di me servant.

Bromia.

Sine, me dicere,

Ut scias, tibi tuaeque uxori deos esse omnis propitios.

Amphitruo.

Loquere.

Bromia.

Postquam parturire hodie uxor obcoepit tua,
 40 Ubi utero exorti dolores, ut solent, puerperae;
 Invocat deos immortalis, ut sibi auxilium ferant,
 Manibus puris, capite operto. Ibi continuo contonat
 Sonitu maximo. Aedis primo ruere rebamur tuas.
 Aedis totae confulgebant tuae, quasi essent aureae.

Amphitruo.

45 Quaeso, absolvido hinc me extemplo, quando satis deluseris.
 Quid fit deinde?

Bromia.

Dum haec aguntur, interea uxorem tuam
 Neque gementem, neque plorantem nostrum quisquam
 audivimus;
 Ita profecto sine dolore peperit.

Amphitruo.

Jam istuc gaudeo,
 Utut erga me est merita.

Bromia.

Istaec, mitte atque haec, quae dicam, adcipe.
 50 Postquam peperit pueros, lavere jussit nos. Obcoepimus;
 Sed puer ille, quem ego lavi, ut magnu'st, ut multum valet
 Neque eum quisquam configare quivit in cunabubis.

Amphitruo.

Nimla mira memoras! Si istaec vera sunt, divinitus
 Non metuo quin meae uxori latae suppetiae sient.

Bromia.

55 Mage jam, faxo, mira dices. — Postquam in cunab
 ditu'st,
 Devolant anguis jubati deorsum in inpluvium duo
 Maxumi; continuo extollunt ambo capita.

Amphitruo.

Hei mihi!

Bromia.

Ne pave. Sed anguis oculis omnis circumvisere.
 Postquam pueros conspicati, pergunt ad cunas citi.
 60 Ego cunas recessim rursum prorsum trahere et ducere,
 Metuens pueris, mihi formidans; tantoque anguis acrius
 Persequi. Postquam conspexit anguis ille alter puer,
 Citus e cunis exsilit, facit recta in anguis inpetum,
 Alterum altera adprehendit eos manu perniciter.

Amphitruo.

65 Mira memoras! nimis formidolosum facinus praedicas;
 Nam mihi horror membra, misero, pertipit dictis tuis.
 Quid fit deinde porro? loquere!

Bromia.

Puer ambo anguis enicat.
 Dum haec aguntur, voce clara exclamat uxorem tuam —

Amphitruo.

Quis homo?

Bromia.

— summus imperator divom atque hominum, Jupiter.
 70 Is, se, dixit, cum Alcumena clam consuetum cubilibus,
 Eumque filium suum esse, qui illos anguis vicerit.
 Alterum tuum esse, dixit, puerum.

Amphitruo.

Pol, me haud poenitet
 Scilicet, boni dimidium mihi dividere cum Jove.
 Abi domum; jube, vasa pura actutum adornari mihi,
 75 Ut Jovis supremi multis hostiis pacem expetam.
 Ego Tiresiam, conjectorem, advocabo et consulam,
 Quid faciendum censeat; simitu hanc rem, ut facta est,
 eloquar.

(tonitrua audiuntur) — Sed quid hoc? quam valide tonuit!
 Di, obsecro vostram fidem!

A C T U S V.

SCENA II.

J u p i t e r. A m p h i t r u o.

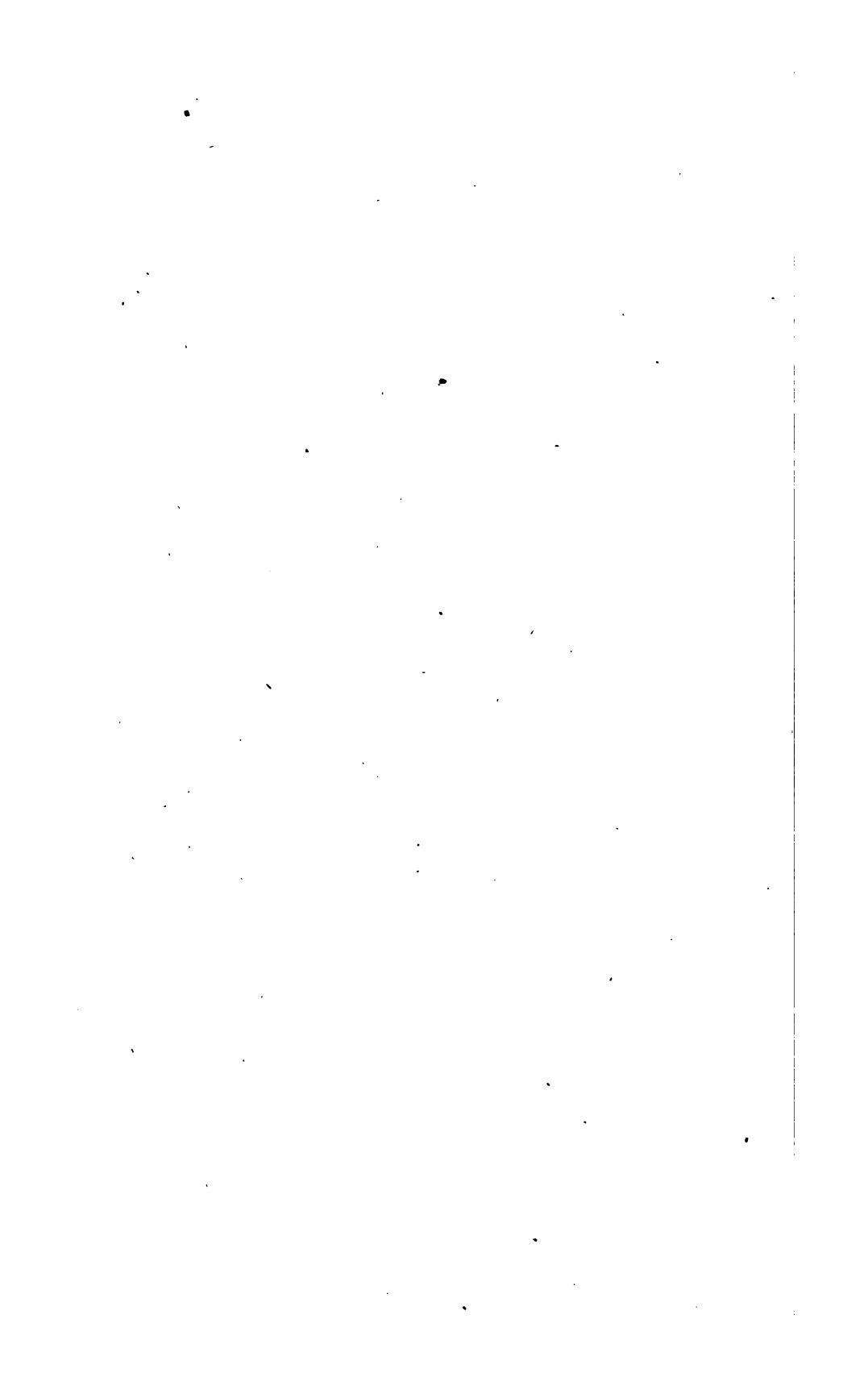
Jupiter.

- 1 Bono animo es, adsum auxilio, Amphitruo, tibi et tuis ;
 Nihil est, quod timeas. Hariolos, haruspices
 Mitte omnis; quae futura, et quae facta, eloquar
 Multo adeo melius, quam illi, quom sim Jupiter.
- 5 Primum omnium Alcumenae usuram corporis
 Cepi et concubitu gravidam feci filio.
 Tu gravidam item fecisti, quom in exercitum
 Profectus. Uno partu duos peperit simul.
 Eorum alter, nostro qui est susceptus semine,
- 10 Suis factis te immortalis adficiet gloria.
 Tu cum Alcumena uxore antiquam in gratiam
 Redi. Haud promeruit, quamobrem vitio vorteres.
 Mea vi subacta est, facere. Ego in coelum migro.
 (sublimis abit)

Amphitruo.

- Faciam ita, ut jubes. Et te oro; promissa ut serves tua.
- 15 Ibo ad uxorem intro, missum facio Tiresiam senem.
 Nunc, spectatores, Jovis summi causa clare plaudite.

C O M M E N T A R I U S.

ARGUMENTUM.

Praemittuntur vulgo, cum in libris manu scriptis, tum in editionibus, fabulae argumenta duo, haud dubie a posterioribus composita. Alterum incerti habetur auctoris, alterum, in quo nominis fabulae, AMPHITRUONIS, ἀμφοτρίων est, PRISCIANI. Ne bonam consuetudinis viam deseramus, utrumque cum commentariolis virorum doctorum adponamus.

Argumentum auctoris incerti.

In faciem versus Amphitruonis Jupiter,
Dum bellum gereret cum Telebois hostibus,
Alcumenam uxorem cepit usurariam.
Mercurius formam Sosiae servi gerit
Absentis. His Alcumena decipitur dolis.
Postquam rediere veri Amphitruo et Sosia,
Uterque dolis deluditur mirum in modum.
Hinc iurgium, tumultus, uxori et viro,
Donec, cum tonitru voce missa ex aethere,
Adulterum se Jupiter confessus est.

Differre lectiones inter *Amphitruonis*, *Amphitryonis*, *Amphitryonis* (ex cod. msc. Frising.), et *Juppiter*, *Jupiter*, non est, quod moneamus. — Gallicae quaedam editiones post *bellum* legunt *is*, praeunte post mul. doct. LE FEVRE, (DACIER) H. P. de LIMIERS, ut videtur, qui in ed. s. (Amst. 1719.) ad l. n. ex commentario illius repetit: „Il faut necessairement lire *Dum bellum is gereret*; *is*, c'est-à-dire Amphitryon. Autrement le sens seroit obscur et embarrassé, parce que le verbe *gereret* se rapporteroit naturellement au Jupiter du vers precedent.” Viro Gallico Jupiter quoque posse visus est gerere bellum cum

Telebots hostibus! — Pro *gereret* exhibet cod. m. Guelf., q. cont. BOTH., *gerit*, laeso metro. — Haerent interpretes ad *usurariam*. Recte TAUBMANNUS, *Uxor usuraria*, inquit, mulier ea est, qua quis utitur, quamque accipit velut mutuatitiam; ut pecunia usuraria, quae ad usum accipitur mutuo, ceterum. — Post *usurariam* et *absentis* ponendum videtur signum puncti, post *viro* signum virgulae. — Pro *dolis deluditur*, quam lectionem restituit BOTHIUS ex libro msc., vulgo *luduntur*, alii *deluduntur*. — Libri editi, quos legimus, ad unum habent *voce missa* nec vero *voce emissa*, quod laudant ex cc. msc. Pall. 1 et 4.

Argumentum Prisciani.

Amore captus Alcumenas Jupiter,
Mutavit sese in ejus formam conjugis,
Pro patria Amphitruo dum cernit cum hostibus.
Habitum Mercurius ei subservit Sosiae;
Is advenientis servum et dominum frustra habet.
Turbas uxori ciet Amphitruo, atque invicem
Raptant pro moechis. Blepharo, captus arbiter,
Uter sit, non quit, Amphitruo, decernere.
Omnes rem noscunt. Geminos illa enititur.

Haud pauci sunt, qui Priscianum habeant auctorem argumentorum omnium, quae praemittuntur comoediis Nostri, eorum praesertim, in quibus nominis fabulae est ἀρροατῆρις, ut Amphitruonis. — Versum laedunt, qui *Alcumenas* in *Alcumenae* mutant. Ceterum exhibent libri scripti *Alcumene*, *Alchumene*, ceterum. — Editiones nonnullae habent *decernit*, pro *cernit*; quod *de*, versus quamvis ferat, ex margine irrepsisse videtur. — Offendit editores illud *frustra habet*, quod alii mutant, ex libris msc. ut videtur, (TAUBM. v. d. nominat septem Membranas) in *frustratur*, alii in *flocco habet*. Male. — Pro *decernere* edd. qq. habent *discernere*. — Pro *Alcumena*, sive *Alcumena* Bothius recte, ut videtur, e libris scriptis restituit *illa*.

Argumentum.

Auctore Jano Parrhasio.

„Perseus ex Andromeda filios genuit quatuor, Alcaem, Sthenelum, Mestorem et Electryonem. Ex Alcae natus est Amphitryon: ex Sthenelo Eurystheus: ex Mestore Hippothoë:

ex Electryone Alcumena, Stratobates, Gorgophonus, Philonimus, Celonopheus, alique: et in iis Lycimnius ex Medea Phrygia concubina. Filia vero Mestoris, Hippothoë, a Neptuno compressa, peperit Taphium: qui Τηλεβας, id est, longe profisciscens a patria, potitus Echinadum, quae sunt insulae in ora Acarnaniae, earum incolas a suo nomine Taphios, ab eventuque Teleboas appellavit. Is Taphius habuit filium Pterelam, cui Neptunus avus concessit invictum fore, donec incolumis in ejus capite fatalis quidam staret crinis: hujus Pterelae filia fuit Cymaetho: mares autem liberi Chronius, Tyrannus, Ampelus, Chersidamas, Mestor, Everes. Hi quum venissent Argos ad Electryonem, qui tum regnabat, ab eoque repetissent Hippothoae proaviae bona, repulsamque tulissent, ad vim conversi, quum boves abigerent, propugnantis Electryonis f. conserta manu omnes utrinque ceciderunt, excepto Lycimnio. Teleboae nihilominus abactos a se boves apud Polyxenum, Elidis in Arcadia regem, deposuerunt: quos Amphitryon a Polyxeno receptos, Electryoni patruo restituit. Is avidus ultionis, Amphitryoni despondet Alcumenam in spem successionis in regnum, si per eum Teleboas in deditionem redigeret. Igitur Amphitryon quum boves ab Electryone ex sponsu reciperet, ac unam ab armento deerrantem misso telo cogere voluisset, frustrato ictu percussit interfecitque Electryonem. Quam ob rem Argis ab Sthenelo pulsus, ad Creontem, Thebarum regem, confugit: a quo a caede expiatus, impetravit auxilia, ascitisque in societatem militiae Cephalo Dejonei, Panopeoque Phoci filiis, exercitum duxit in Teleboas, quos proditione Cymaethus expugnavit; quippe quae, Cephalo amore capta, Pterelae patri fatalem capillum succidit: ut Ovidius etiam meminit in Ibin. Jupiter interea quum statuisset, terrarum coelique vindicem producere, desiliit in Thebarum montem nomine Phicium, sumptaque Amphitryonis humana forma, comite Mercurio, qui Sosiae specimen gerebat, ad Alcumenam penetrat: tribusque noctis in unam collatis, ampliore voluptate fruitur: unde mox editus est Hercules. Amphitryon autem quum, parta victoria reversus, in Euboeae freto staret in anchoris, Sosiam servum praemisit, qui certiolem faceret Alcumenam de rebus ab se prospere gestis, adventuque suo. Sed is exclusus ab altero Sosia, id est Mercurio, qui prae foribus excubabat, ad herum rediens, omnia,

quae passus erat, indicavit. Amphitryon mentitum ratus, domum properat: ab Alcmena conviciis exceptus, abiit ad naves. Interea Jupiter sub Amphitryonis imagine placat Alcmenam. Sed ecce tibi verus Amphitryo cum Blepharone arbitro supervenit: qui quum discernere nequiret, uter esset Amphitryo, alter alterum pro moechno prehendere contendit. Interim misso tonitru quum attonitus Amphitryon procidisset, Alcmena ex Jove enixa est Herculem, ex Amphitryone Iphiclum." (Haec ex Aspide Hesiodi, Lycophrone, Apollonio, eorumque Interpretibb., Diod Siculo, et aliis.) — — — — — Addi solent argumenta J. Camerarii, C. Langii, J. Operarii, aliorumque; quibus posthabitis, uti volumus argumento J. Parrhasii tanquam introductione historica in ipsam fabulae Plautinae descriptionem. Minus enim de fabula illa notissima, Alcmenam, Iphiclo gravidam, insuper implevisse Jovem ingenti Hercule, agendum hic videtur, quam ipsa de ratione comoediae. Unicum vero fabulae argumentum esse videtur, partus Alcmenae, sive Herculis dies natalis. Reliqua omnia, quae accedunt, (les incidens) poetae sunt, ut Amphitruonis veri ac falsi, sive Jovis immutati, personae; Sosiae vero additus Sosia falsus, sive Mercurius; adventus Amphitruonis commodus; aliaeque, quae, in scena ut agantur, aptissima videntur. Unus modo scrupulus residet, haud tenuis. Alcmenam vulgo ferunt eo ipso tempore gravidam Hercule factam esse, quo Jovem habuit pro Amphitruone; cui non respondet I, 2, 20., ubi, septem jam mensibus ante, quam Amphitruo rediret, gravidam illam ex Jove factam fuisse, legimus. „Sed — inquit v. d. B. F. SCHMIEDER — quod non omnes mulieres Lucretiae sunt, absonum non est, vel maxime pudicam, si vim a nebulone nescio quo clam sit passa, dolorem quidem suum silentio premere, at eandem tamen quamlibet suspicionem, in inmerentem aliunde motam, quam acerrime possit, a se propulsare." Conferendus ceterum videtur locus V, 2, 13. — Est et aliud discrimen inter Plautinam narrationem aliorumque poetarum, qui de longissima illa, qua Hercules ortus est, nocte verba faciunt. Haud enim duas, tresve, aut plures committit Jupiter Plautinus noctes ad procreandum ingentem Herculem, sed, una modo nox, die serius illuscente, justo longius moratur, ac Jupiter ipse haec damna coelestia statim reparanda curat, ut liquet ex I, 3, 48 — 51. —

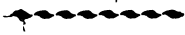
Inde tempus quoque actionis cognoscimus, quod quidem legibus illis, quas dicunt, dramatis minime repugnat. Nam quod mouere haud pauci de mensibus novem decemve, per quos durasset actio Plautina, non est, qui respondeamus. Incipit actio illuscente die, imponitur finis sub hora meridiana, sive post octavam vel nonam horam, ut patet ex I, 1, 115 — 132. I, 3, 48 — 52. I, 2, 9. — Eodem modo errare videntur, qui, Mercurius quod in prologo praeterlapsa non solum, sed futura quoque auditoribus enarret, Plautinae Musae vitio vertunt. Audiatur ea de re doctissima mulier gallica, **MADemoiselle Le FEVRE**, (Ed. Opp. Plaut. Paris 1683. T. X. — cf. T. I. Examen de L'Amphitryon, le Prologue.) „Beaucoup de gens, inquit, ont condamné le Prologue de cette Piece, parce que Mercure ne se contente pas d'y expliquer les choses passées, ou l'histoire de tout ce qui est arrivé avant l'ouverture du Theatre, et qui est nécessaire pour l'intelligence du sujet, il explique tout le dénouement et la catastrophe, de sorte qu'en remplissant d'abord la curiosité des Spectateurs, il ne les entretient plus, disent-ils, dans cette attente, ou dans cette suspension, qui est l'ame du Theatre. Pour moy, je ne suis point en cela de leur avis. Quoy que l'on soit instruit de tout le dénouement d'une bonne Piece, on ne laisse pas d'estre toujours dans l'attente, parce que cette passion ne doit pas tant naistre de la nouveauté et de la surprise, que du mouvement et de la vraysemblance que le Poete donne à son action et à tous ses incidens. Cela est si vray, que quoy qu'il n'y ait aujourd'huy personne qui ne sache la catastrophe de toutes les pieces de Monsieur Corneille, et de Monsieur Racine, ou les voit pourtant encore tous les jours avec un nouveau plaisir, et cela vient sans doute de ce que tout y est conduit avec tant d'art, tant de force, et tant de vray-semblance, qu'en oubliant tout ce que les autres representations de ces mesmes pieces nous ont appris, nous nous laissons entraîner par la passion, et nous sentons les mesmes mouvemens de crainte, de surprise et de compassion, que si tout estoit veritable, ou que ce fust la premiere fois que nous le vissions représenter. Je ne saurois donc condamner ces sortes de Prologues que Plaute a imitez d'Euripide, ils étoient mesme quelquefois d'une nécessité absoluë, comme dans cette Piece, ou il auroit esté bien

difficile au Peuple de démêsser les interests des principaux Acteurs. Il faut seulement remarquer que Plaute ne fait point paroistre Mercure sur une machine, parce que cela n'auroit aucun rapport avec l'habit de Sosie qu' il avoit déjà. Il faut aussi se souvenir que les Prologues ne font point partie de la Comedie." — Ita Mademoiselle Le Fevre (Madame DACIER.) — Adeundae nunc videntur partes singulae. Ve um tangendus ante est scrupulus alter, priori haud tenuior, quem objicit lacuna, quae est a versu decimo quarto scenae secundae actus quarti ad scenam usque quartam, sive, ut alii distinguunt, quintam ejusdem actus. Omnia enim, suppositorum sub nomine quae leguntur, quamvis pro spuriis habeamus, tamen, totius fabulae argumentum ut continuo persequi possimus, falsa nunc tanquam vera contemlemur. Sequimur ea in re v. d. P. F. SCHMIEDERUM. „Quodsi igitur, inquit, *Subposita* haec ab ipso non sint Plauto profecta, Plautus tamen, quo loco ea leguntur, nec aliis personis usus esse potest, nec aliam tractasse materiam. Persuasissimum igitur mihi est, nisi in codicibus nonnullis abesset iste locus, nullius eruditi fastidium futurum fuisse adeo delicatum, cui in subpositis nunc vocatis subpositi quid, et, quod pro Plautino adnoscatur indigni, suboleret. Facilius certe comoediae pars librarii alicujus incuria potuit omitti, quam, omnino deperdita, ita suppleri, ut subposita genuinorum a venustate internoscere reperiatur difficillimum. Quod vero nunc omisit librarius, id in aliis quoque codicibus, quotquot exemplar ejus sequuti sunt, non potest non desiderari." Ita v. d. SCHMIEDERUS. Non datus est hic locus, qui, quantum de peccatis librariorum a vero vir doctissimus aberraverit, investigemus. Delegamus potius ad IV, 2, 14. et quae ad eum locum de lacuna viri docti adnotaverunt. — Fabulae vero actionem primus suscipit Sosia, Amphitruonis servus ab hero ex portu missus, qui herae Alcumenae adventum mariti nuntiet, resque, ab eo in bello gestas, simul enarret. Ipsum se laudans, quippe qui nec mediam noctem, nec malevolos metuat, introcedit, sibi que ipsi, veluti meditans clara voce, ea omnia repetit, quae herae recitaturus est. De se ipse profert jocosè, audita se, non facta narraturum esse. Tum, introiturus, ante aedes hominem conspicit validum, ingentem, formidolosum, Sosiam falsum, Mercurium. Ambo, falsus Sosia cum vero, face-

tiis, leporibus, salibus inter se pugnantes, auditorum lectorum-
que risum movent, dum verus, a falso argumentis quoque re-
pulsus, ad portum revertitur, hero ea, quae perpersus sit domi,
renuntiaturus. — Scena, quae insequitur, secunda multorum
peperit Plauto iras atque odia, quippe quae minum pompam-
que tragoediae nimis oleret. Mercurium, solus qui remanet in
scena, elatiore, quam totam per fabulam, hic uti sermone, et
cothurno quasi incedere, negari nequit; verum haec aliaque si-
mililia ex antiquissima comoedia in posteriorem a Plauto trans-
lata esse, pro certissimo habetur. — Progreditur Jupiter cum
Alcumena, dulcissimis verbis repentini discessus ad castra ve-
niam quaerens. Missum tandem facit Alcumena Amphitruonem,
quem maritum habet, falsum, die jam illuscente. Quo finis da-
tur scenae tertiae. — Bene decesserant falsi Amphitruo Sosia-
que, nam verus Alcumenae maritus jam erat cum servo in eo,
ut aedibus adpropinquaret. Totam per scenam primam actus
secundi minatur Amphitruo Sosiae gravissima quaeque ob men-
dacia, ipsi, ut pro certo credit, ad portum delata. — Proce-
dit Alcumena ex aedibus, et, paucis secum loquuta, maritum
cum servo conspiciens, paululum se obviam fert. Sub ipsa jam
salutatione conjuges in rixam eunt. Uxor Amphitruonis redi-
tum pro joco habet, maritus ea, quae Alcumena de salutatione
priori profert, intelligi nequit. Ita totam per scenam secun-
dam altercantur. Abit tandem Amphitruo, Naucratem arcessi-
turus arbitrum, uxoris cognatum. — Adest Jupiter ipse in
scena primo actus tertii, qui auditores doceat, se ipsum esse
illum, qui Alcumenam fefellerit, falsum Amphitruonem, et in
eo jam, ut, verus quasi Amphitruo, cum uxore, venia impe-
trata, in gratiam redeat. — Per scenam secundam dulcissime
audimus, quam facile potuerit Jupiter moechus fallere mulieres.
Non modo pro marito habet Alcumena falsum Amphitruonem,
sed lubenter quoque dat peccatorum veniam. Vocatur servus,
qui ad prandium invitet amicum, Blepharonem, navis veri Am-
phitruonis gubernatorem. — Locat in scena tertia falsus Am-
phitruo pensa, Sosiae, ut amicos vocet, uxori, ut rebus dome-
sticis consulat, — hisque remotis — Mercurio, licet non prae-
senti, ut ab aedibus advenientem Amphitruonem abigat. —
Solutus remanet per scenam quartam Mercurius, qui, falsus Sosia,
primum docet, se, absentem quoque, divini patris imperia intel-

lexisse, tum addit, velle se Amphitruonem verum falsi jussu satis lacessere, ipse qui ab aedibus recedat. — Regreditur Amphitruo, clamitans de Naucræte, quem — (risum, iram, odium hac re Musa Plautina sibi commovit haud paucorum!) — ad portum totamque per urbem frustra quaesiverat. Aedes conspiciens oclusas, pulsat iratus januam, ad quam falsus Sosia jam callide latuerat. Hanc primam quarti actus scenam alii habent secundam, qui post tertiam scenam tertio actui finem imponunt. — Inde a versu decimo quarto scenae hujus secundae actus quarti incipit lacuna. Argumentum ex antecedentibus satis liquet. In rixam eunt Amphitruo Sosiaque falsus. Postulat denique Amphitruo, ut falsus Amphitruo, Jupiter, arcessatur. — Interea novi errores oriuntur. Expectante Amphitruone, dum procedat ex aedibus alter Amphitruo, venit verus Sosia cum Blepharone, quem falsi Amphitruonis jussu ad coenam vocaverat. Amphitruo, pro falso Sosia verum habens, inique hunc excipit, et, quominus collo eum ad mortem abripiat, aegre a Blepharone prohibetur. — Egreditur Jupiter, quem, falsum Amphitruonem, Sosia pro vero habet eumque subsequitur. Vi falsus verum petit Amphitruonem. Haeret incertus Blepharo, utrum habeat verum. Haec illa Supposita! — Insequitur scena tertia Actus quarti, antecedentium, ut pro certo habemus, continuatio. Avolat Blepharo, de Amphitruonum salute admodum dubitans. Intro abit Jupiter, parturienti opitulaturus Alcumenæ. Remanet quidem verus Amphitruo, sed jurans per deos immortales, introiturum se, inque aedibus omnes enecaturum, qui obviam sibi ferantur. — Provolat ex aedibus Bromia, Alcumenæ pedissequa, prorsus attonita, quid agat, quid faciat, inscia. Hominem tum conspiciens, ad aedes prostratum, accedit, agnoscitque herum Amphitruonem. Ea omnia ex tonitru summi Jovis. In vitam revocatus, audit pater familias, geminos enixam esse pueros uxorem, ex marito alterum validum, alterum ex Jove ingentem. Mira adduntur illa de serpentibus, ab Hercule in cunabulis trucidatis. — Ipse descendit deorum rex hominumque, qui Amphitruonem, dubium adhuc et incertum, consoletur. — „Est igitur, ut inquit Camerarius, hujus comoediae argumentum in granditate quadam admodum ridiculum; traduxit enim poeta Tragicum argumentum in scenam Comicam.” Id quidem a multis Plautinae Musae vitio versum est,

nec est, quod dubitemus, quin ipse poeta, Tragicocomoediam in prologo fabulam nominans, malevolorum aequalium vituperia voluerit praevenire. Multum tamen abest, quin laudatores imitatoresque invenerit fabulae hocce argumentum, quo, id pro certissimo habemus, ad ludificandum aliud poterat opportunius eligi nullum. Restat, de operibus eorum ut pauca addamus, Nostri Amphitruonem qui imitati sunt. Laudatur inter Germanos v. d. BORRER. Versionem exaravit, cui nec proprii quid est, nec ea quidem, quae in versionibus desideratur, concinna fides. FALKII operam pluris facile habebis, quamquam, sola quas vernacula lingua reddere posse videtur, Plautinas imagines et hic frustra quaeres. Sed de his aliisque operibus ejusdem generis in prolegomenis agemus. Duo modo, quorum mentio nunc facienda videtur, sunt nomina, ex Anglis DRYDENII, inter Gallos MOLIERII. Multa quamvis DRYDENIUS sibi concesserit cum in omittendis, tum in addendis, Plautinam tamen in opere viri docti reperiens Musam, neque dubitamus, quin Amphitruo anglicus et hodie in scenam prodire possit. MOLIERII Amphitruonem tangere, periculosius videtur. Dulcissimum atque lepidissimum opus tot tantique ad sidera usque sustulere viri docti, ut novi quid addi vix atque vix quidem queat. Solum, qui est Amphitruonis et Alcumenae in scena secunda actus secundi, dialogum vituperant, mancum, jejunum, longinquum. Id cum de Plautino dici non possit, Molierii quoque de opera, singulari licet atque egregia, in mentem veniunt, quae recte animadvertit vir doctissimus B. F. SCHIEDERUS. „Amphitruonem Plauti ob innumeros verborum lusus in nullam linguam converti posse, quin major leporum facetiarumque pars pereat.”—

P R O L O G U S.

A. L E C T I O N S V A R I A E.

v. 1. *Vulgo vestris vultis*: adscr. marg. cod. msc. Pal. III. *Lingua Umbrorum vertit Uin O Hetrusca contra Ain U*. Sed suam hac in re Plautus pronunciationem minus, quam priscorum consuetudinem sequutus esse videtur. -- v. 2: Solus Klockius habet *foetum* pro *laetum*. *Laetos*, ex annotatione Lambini, h. pp. contra librorum auctoritatem; v. infr. sub B. — v. 4. vulg. *vestrorum*; h. pp. *vestrum*, quod est senioris aevi, nec versui satis respondet. — v. 5. *V. peregrique*, ex libris scriptis et editis, atque secundum CHARISIUM, qui, *peregri*, inquit, dicimus, cum in loco est; *peregre*, cum abit quis in locum. Recte tamen addit v. d. SCHMIEDERŮS: „quae distinctio argutior videtur mendi, paucis in locis obvii, defensio, quam veterum ex usu dicendi probabilis”. cf. Pers. I, 1, 30. ubi *peregre* bis positum est, utraque ex significatione. — v. 7. *incoepistis*, *incaepistis*, *incoeptabilis*. — v. 8. *omneis*, *omnes*. — v. 9. *eaque nuntiem*, *ea nuntiem*, omisso male ut; *eaque ut n.*, sec. Lamb.; *et ea ut nuntiem*. — v. 12. *mihi*; *diis*; repetitur vox ut. — v. 13. *Quidam adportare*. *V. annitier*, *adnitier*, *enitier*, ac *adnitier*; ex nostris jam Veneta a. 1522 ac *nitier*. — v. 14. *superet*, *supperet*, male pro *subpetat*, *suppetat*. — v. 17. *V. cujus*; recentiores recte *quojus*; quod BORN. quoq. laudat ex cod. Helmst. — v. 19. *Mercurio*, quod jam ante LAMBINUM posuerant quidam, postquam in editione Berolinensi majori (1809) mutaverat (nisi per errorem typographicum?) in *Mercuri*, denuo vult BORN. in ed. s. min. Halberts. (1821), cum habeat Pal. V. — vv. 19—24. Ita interpungendum videtur, nec vero, ut denuo BORN. in utraque sua editione: „Jovis jussu venio; nomen Mercuri (io) est mihi; Pater huc me misit ad vos oratum meus, Tametsi

pro imperio vobis, quod dictum foret, Scibat facturos: „cet. — v. 24. *precatim*, perperam. — v. 28. De mutata interpunctione vid. sub B. ad h. l. — *humans m. n.*, forsitan error. typ. — v. 29. *pertimet*. — v. 30. *At ego*. — v. 31. *mei patris*; quin haud pauci exhibuere *meae matris*, ut Lamb., ex librr. scr., e. c. Pall. IV. VI. cet. — v. 32. V. *Propterea pace advenio, et pacem ad vos adfero*. — v. 33. *oratum* vult Lamb. pr. *oratum*. — v. 34. *nam justa*, pro *juste*, quod probant libri, vult BOTHIUS. *Nam juste ad justos justis* audacius, sed pulchre, voluit ACIDALIUS. — v. 35. *impetrari*, longe plurimae edd. *impetrare*. — v. 36. mutat BOTHIUS in ed. maj. in „*Justa item ab injustis petered, insipientia est*.” in ed. min. repetit lectionem vulg. — v. 37. Vult LAMB. in annot. pro *quippe illi iniqui immodeste quippini? iniqui* cet. — v. 38. V. *animum omnes ea*. Restituit BOTHIUS ex libris scriptis et editis optimae fidei *animum ad ea*, omisso *omnes*. *Proloquar* h. pp. *loquor, dicam*. BOTHIUS *animum huc* pro *huc animus*, in ed. min. jam correctum, ad errores typ. pertinet. — v. 39. *volumus*. — v. 41. *alias* pr. *alios* emend in ed. maj. BOTH., restituens in min. *alios*, quod longe plurimi exhibent. — v. 42. *Virtutem et* scribit BOTHIUS. — v. 44. cod. Guelferb. BOTHIUS *beneficiis*. — v. 45. Pall. II. *architector*, idem cod. FRUTER., unde hic *architecton*. — v. 46. Ita longe plurimi, modo ut quidam scribant *illuc* pr. *illi*, et *mea patri* pr. *patri meo*. Metri causa mutat BOTHIUS, *Fruterium* sequutus, versum in „*Sed illi nunquam mos fuit, patri meo*.” — v. 47. *quid* pro *quod*; *bona* pr. *boni*; *bene* pro *boni*. — v. 48. *gnatum, datum, ratum*. — v. 50. *quam ob rem*. In quibusd. edd. omittitur *primum*, in aliis legitur *loquar*, etiam *loquor*, pro *proloquar*. — v. 51. *proloquar* male repetitur ex Pal. V. — v. 54. Ita interpungendum esse videtur. Male vulgo; *commutavero eandem hanc, si vultis*; (:) *faciam ex Tragoedia, comoedia ut sit*, cet. — Codd. Guelferb. et Helmst. habent *eandem* pro *eandem*. Inde mutat BOTHIUS versum in: „*commutavero eandem, si vultis; faciam hanc, ex tragoedia* cet, Pro *comoedia* hab. Cod. Mon. *comoediam*. Post omnibus h. pp. legunt vocem *et*. *Isdem* pro *iisdem*, — v. 56. Ita libri, quos contulimus, omnes; mutata modo interpunctione, quam minus recte, ut videtur, exhibent; *utrum sit, an non, vultis?* Mutat tamen BOTHIUS in: *utrum, sit, an ne, vultis*, ex cod. Guelferb. Vult

LAMB. sic pro sit. — v. 62. omittunt quidam vocem *habet*. — v. 63. Ita longe plurimae editiones. Multi multa mutavere. LAMBIN. „*faciam hanc proinde*” cet., et qui eum sequuntur; aliis omittentibus *hanc*, aliis *sit*, aliis scribentibus *tragicomoediam*, aliis *tragocomoediam*. Mutat BOTHIUS in ed. maj. locum: „*faciam, proinde ut dixi, hanc Tragicocomoediam*,” restituens vero in ed. min. „*faciam sit, proinde ut dixi, tragicomoedia*.” — v. 66. Postulante, ut certe videtur, metro, cum BOTHIO τὸ *Us* huic versui ante *eant*, nec vero, ut vulgo, antecedenti ante *conquistores* adscripsimus. *Conquestores male*. — v. 67. *cui; favitores*, quod quidem commendant librr. scr. — v. 68. *capiatur; accipiatur*. — v. 69. Ita libri optimae fidei. LAMBINUS vult: *sive etiam qui ambissent*, et qui eum sequuntur. TAUBM. legit: *sive qui ambissent* cet., inde lect. vulg. — v. 71. *sive qui* cet. LAMB. vult *ambissint*. — v. 72. *cui dunt*. — v. 73. LAMBIN. *similem rem ipse in legem* cet. — v. 74. Elidi in legendo vult BOTHIUS, ne corripiatur extrema syllaba vocis *magistratum*, priorem syllabam vocis *sibi*, ut audiat *sibi*; quod v. d. innumeris paene probare studet exemplis. cf. comment. ed. maj. p. 8 ad h. n. l. — v. 81. Ita versum recte restituit cum ex libris, tum ex ingenio, v. d. BOTHIUS. Vulgo: „*Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit, Ut*” cet. Illud *dederat* pro *dedit* habent ex nostris jam edd. Ald. 1522, Basil. 1569, aliaeque. — v. 84. Magna et vocum et interpunctionis varietas. Hanc TAUBMANN. jam recte intellexit, modo scribens *quo placeret alter pro alter quo placeret*. Mire voluit LAMBINUS: „*quive quo placerent, alter fecisset minus*.” — v. 85. Multi legerant *Ejus* pro *Eis*, certe LAMBINUS, et jam Aldina a. 1522, Lugdunensis 1587, CAMERARIUS, cet. TAUBMANNUM laudat BOTHIUS ob commutationem *ejus* in *eis*; verum in ed. a. 1621 certe *ejus* conspicimus, nec vero *eis*, quod eo magis miramur, cum antecedentem versum v. d. recte emendaverit. — v. 87. BOTHIUS ex cod. s. Guelf. in ed. s. maj. laudat, in min. emendat, *histrionibus* pro *histriones*, quod vulgo exhibent. Eum sequuti sumus. — v. 89. *admiratid* nuntiandum. — v. 90. Item *Joem* nuntiandum, pro *Jovem*, eliso *v* sive *u*; BOTHIUS. *Histrioniam* etiam *histrionicam* scribi ad formam graecam, notat CAMERARIUS. Nusquam reperimus. — v. 91. pro *anno* exhibuere quidam, Jo. MEURSIUM sequuti, *Nannio*. Unus e librr. scr.

BOTHII, sc. Guelf., exhibet *annio*. Alii *Nanno*; *Nano*. — v. 92. In ed. maj. exhib. BOTH. *is*, in min. vero *eis*, quod longe plurimi. — v. 93. *Certe pro certo* laudat BOTH. ex cod. Guelf. — v. 95. Vox *vos* male omittitur in nonnullis editionibus, e. c. Lugd. anni 1587, et quae hanc sequuntur. — v. 96. Ita ad unum omnes. Solus BOTH. vertit in ed. maj. *argumentum hujus*, pro *h. a.*, quod servat in ed. min. — v. 97. Laudat BOTH. ex ed. Junt. (a. 1514.) *Thebe*, pro *Thebae*. Sequitur LAMBINUS, e. c. in ed. a. 1577. — v. 98. Laudat jam CAMERARIUS versum „*natus Argus ex Argo patre*,” addit vero: „etsi tamen vera esse potest scriptura, ut in veteri est, *Argis*.” Aldinae exhibent *Argus*, et quae sequuntur. Contra longe plurimae *Argis*. BOTHIUS commendat in ed. maj. *Argus*, in min. restituit *Argis*. Quaedam male *profectus*. — v. 100. vulgo laedunt metrum: *Is nunc Amplitruo profectu'st legionibus*. — v. 103. LAMB. exhib. *Alcumenen*, additque in margine ed. Lugd. a. 1587, legere LAMB. *Alcumenen*, ne versus claudicet. Cod. Guelf. habet *uxorem fecit suam*, et cod. Monac. *uxorem ipse fecit suam*; uterque male. — v. 105. *liber harum*; voluit v. d. FRUTERIUS *liberarum rerum*, cit. l. Merc. IV, 5. et Mil. gl. IV, 2. — v. 106. Ita longe plurimae edd. exhibent. BOTHIUS vertit *siet* in *sit*, addens, legi in libr. msc. Guelf. post *siet* vocem *ejus*. Haud paucis in editionibus, iisque notae melioris, invenies: *Quantusque amator, quom quid complacitu'st semel*. — v. 108. Ed. Lugd. *coepit* pr. *cepit*. — v. 109. Pro *etiam* vulgo *is eam*. BOTHIUS in ed. maj. *itidem*; — (fecit itidem, fecitidem, fecitiaem, feciteam, etc.) — verum in ed. min. v. d. exhib. *etiam*, addens: „Mscr. quidam, cujus lectiones perscriptae sunt in ed. Pareana, quam nunc possidet vir venerabilis ROTHIUS, Sen. Sebast. Norimb.: Etiam gr. fec. eam c. s; inde *etiam* arcessivi.” — v. 114. Vulgo: *dum ille quacum volt voluptatem capit*. Addit jam CAMERARIUS: „in veteri legitur *illam*, sed ne sic quidem numeris integris, nisi *dum* retineat *m* inelisum. Forte scribendum: *dum ille illa quacum vult*, transpositis verbis, i. e., *cum illa qua vult*. Ita CAMERARIUS. Inde TAUBMANN. in annotatione: *dum ille illam, quacum volt*, cet. Repetens fere CAMERARII annotationunculam, exhibet BOTHIUS in ed. min. recte: *dum ille illam, quacum volt* cet. — v. 117. *servuli*, *servoli*, pr. *servili*. — v. 120. V. *intus nunc est*. Recte correxit BOTHIUS *nunc intus*.

Eccillum, *'ellum*, pr. *eccum*. — v. 125. Vult LAMB. *him* pro *hinc*. Abest in aliis *hinc*, in aliis *in*; vulgo *in* pro *indu*, quod docte BOTHIUS. — v. 126. V. *meo amanti*. — v. 134. Frustra volunt haud pauci *at illa illunc*, abest illud *at* in optimis libris. — v. 140. V. ponitur vox *huc* post *veniet*. Ita et BOTH. in ed. maj., sed in min. post *hodie*. — v. 141. V. *ego hanc*. PAREUS, LAMBINUS item, alique: *et Sosia servos*. Nonnulli omittunt *ego*. — v. 143. Male quidam vocem *hic* omittunt. — v. 144. *tortulus*, *trochulus*. — v. 146. CAMERARIUS primus, ut videtur, pro *horum* voluit *horunce*. Eum sequutus scripsit BOTHIUS in ed. maj. *horunce*, addens tamen in commentario, malle se nunc *nemod horum*; reposuit v. d. in ed. min. *nemo horum*. — v. 148. correxit hunc atque insequentem versum BOTHIUS in ed. min. ita, ut illud *est* post *illic* sive *ille* omittatur et sub initio v. 149. ante *a portu* ponatur. — v. 149. Longe plurimi ponunt post *laterna* metri causa *huc*. Legendum scilicet *laternad advenit*. De qua litera *d* (epheleystica, ut ait v. d.) multa ad h. l. scripsit laudavitque BOTHIUS in comm. ad ed. maj; quibus tamen in ed. min. prorsus non respondet. — v. 151. V. *Adest: ferit. Operae* cet. Recte PALMERIUS jam monuit, nunquam adisse ostium Sosiam. Tamen BOTHIUS exhib. in ed. maj. *adest. Erit* cet.; sed in min. *adeste: erit* cet. — v. 152. Mutavere versus causa quidam vocem *et* in *atque*. Male. Pronuntiandum scilicet *facared histrioniam*. —

B. A D N O T A T I O N E S.

Perlongum, quo incipit prologus, hyperbaton, brevissimis explicat v. d. SCHMIEDERUS; ait enim: „v. 1. 4. 8. 13. ut beneficia me in vos conferre cupitis maxima, v. 15. 16. ita linguis animisque favere debetis huic fabulae; et v. 18. 19. ne inania derideatis, quae loquor beneficia mea, Mercurium me esse sciatis, a Jove missum.” — v. 1. *Ut vos — vultis*; nonnulla hic amphilogia est, sed haec sententia et hic ordo verborum: ut vultis, me laetum h. e. propitium afficere vos lucris, i. e. vobis lucra offerre, in vestris mercimoniis, h. e. mercibus emundis, vend. cet. LAMBIN. — v. 2. *laetum*; laeti dii sunt

propitii: ut omnia et exta laeta, quae secunda; contra tristes dii, irati, apud Propert. Unde patet, laetum Mercurium significare propitium, h. e. bono publico lubentem, ac laetificantem suos. Ita J. GULIEL., J. DOUZA, ACIDAL., TAUBM., GRONOV., cet. — Qui *laetum* jungunt *lucris*; certo errant, nullus enim est de *Deo Lucro* sermo. — v. 4. *res rationesque*; per *res* pecuniam, nummos, rem familiarem, negotia denique domestica significat, per *rationes* nomina, et quae in Kalendarium, quaeque in codicem accepti et expensi referuntur. Ita LAMBIN.; repetit. TAUBM. et recentt. omn. — v. 5. *expedire*; me expeditas, faciles reddere, ita ut solvenda solvere, praestanda praestare possitis. — v. 10. *rem communem*; tenendum, Romanos fuisse Romae auditores. — v. 12. *nuntiis* — *lucro*; haec sunt Mercurii munera, seu officia. Nam et *διάκτορος* a poetis appellatur, quasi *διάγων τῆς τῶν θεῶν ἀγγελίας*, i. e. deorum sermones et nuntios praefereus, s. transferens; (cf. Hor. Od. I, 10.) et Mercurius a merce, seu mercatura dictus est a Latinis; et *ἐρμαῖον* appellant Graeci lucrum insperatum. cet. LAMB.; repetit. TAUBM., aliique. — v. 13. *adprobare*; disceptant vv. dd., quae sit vocis *adprobare* significatio; cf. et sub A. vv. II. *Adprobant* enim privati perdictum opus, quod locaverint; *adprobant* censores, iudices, arbitri; *adprobant* denique dii, h. e. adnuunt hominibus optata optabiliaque. Talia proferunt vv. dd., ex quibus nil patet, nisi, peti saepius e longinquo, quod est prae oculis, ut hic Mercurii sermonis sensus. Arbitris nimirum fabulae justis ac aequis promittit, se velle dare et concedere, vel adniti, ut omnia suppetant. cet. — V. 17. *venio* — *venerim*; usitatius quidem *veniam* pro *venio*; sed tamen etiam hoc modo loquebantur boni scriptores, ne quis forte quidquam mutandum putet. LAMBIN. — v. 21. *tametsi* — *facturos*; i. e. quod vobis esset imperatum, quod vobis pro imperii jure dictum esset, cum jus habeat imperandi, non autem necesse habeat orare. Ita recte LAMBIN., quem seq. GRONOVIVS, quamvis uterque male locum disjunxerit. cf. sub A. vv. II. — v. 23. *vereri* — *metuere*; iterum hic amphilogia est, sed eam sententia ipsa tollit, quae est: scibat Jupiter, clementiam aut bonitatem suam vos *vereri*, potentiam aut severitatem suam *metuere*: *vel*, *vereri se*, ut patrem et beneficum, *metuere* ut maximum et potentissimum. *Veretur* liber, inquit Donatus, *metuit* servus. cet. LAM-

BIN., quem seqq. omn. fere. — v. 24. *precario*; *precario* apud Cic. quoque et Liv. verbis petere et rogare additur; h. e. quod cupit, precibus quam imperio suo mavult concedi. SCHMIEDER. — Petimus *precario*: poscimus pro imperio: postulamus jure; laud. ex Donat. notis vv. dd. — v. 26. *etenim ille* cet.; hactenus Mercurius de se et Jove locutus est, tanquam veris Diis, quos vereri homines et metuere aequum est; nunc vero tanquam de diis, ut erant scenicis et personatis, et servilis conditionis hominibus, qui soli olim rem scenicam tractabant, et male tractantes servilibus poenis afficiebantur. Ita BOXHORNIIUS. Alii aliter locum interpretantur. Certum est, alludere poetam ad ambiguam histrionis Mercuriique conditionem. Ipsa, quae insequuntur, rem explicant. — v. 27. *non minus* — *formidat malum*; metuit malum, vel ut histrio, ne a vobis exhibetur, atque explodatur, aut ne vos victoriam aliis histrionibus adjudicetis, gratia adducti; vel ut homo potius, sequitur enim deinceps, *humana matre* natus. cet. Ita LAMBINUS, et editores ad unum fere. Noluerunt viri docti videre, sola interpunctione tolli omnem dissensum omnemque tautologiam. Puncti signo posito post *formidat malum*. et virgulae cum puncto post *praetimet*; ita quidem, ut insequentes duo versus duobus cum antecedentibus unam eandemque faciant periodum, facile locum explicabis. Dicta bona Mercurio mandasse Jovem, quippe qui, haud secus ac auditorum quivis, malum formidasset, legimus inde a v. 24. Additum nunc a v. 28 — 32 videmus locum, cum antecedentibus non tam arcte, ut volunt, cohaerentem. Amphilogia est. Haud mirum est, inquit *Mercurius deus*, humanis parentibus natum sibi praetimere; nam, pergit *Mercurius histrio*, ego quoque, Jovis qui sum filius, a patre ipso, *Jove histrione*, id accepi haereditarium, ut mihi praetimeam. cet. — v. 29. *praetimet*; histrioniam antiquitus faciebant servi, quorum quantum, ut placerent, interfuerit, Plaut. Cist. sub finem docet: *qui deliquit, vapulabit; qui non deliquit, bibit.* cet. SCHMIEDER. — v. 31. *contagione*; exemplo? — v. 32. *pace advenio*; per pacem. ACIDAL. — Locutio perperam improbata viris doctis, et conjecturis obnoxia, et suspecta Germanismi, quum sit elegans et bene latina, pro *pacate advenio*. (Just. IX, 2.) Sic contra *venire* *vi* in formula interdicti apud Cic. Fam. VII, 13. GRONOV. — Pax; h. v. non bello, sed imperio

videtur obponi. SCHMIED. — v. 33. *esse oratum* — *volo*; mire addit Demoiselle LE FEVRE: cette façon de parler paroist extraordinaire, et elle ne l'est point. C'est une pure ellipse, on sous-entend *negotium*; et repetit quidem mulier clara: volo rem justam et facilem esse negotium oratum a vobis. — Rectius jam ACIDAL.: antiquus et latinus sermo, quo nunc quoque uti possumus. — v. 34.—37. *juste—tenent*; ita ut decet orare jussus sum, neque enim, qui me miserunt, iniqua postulant, nec vos estis ii, qui, quod aequum est, possitis denegare. Ita reliquis concinnius SCHMIEDER. — v. 39. *debetis* — *velimus*; bene cupere nobis. SCHMIED. — v. 41. *nam, quid* cet.; nam quid ego commemorem nostra in vos merita, quemadmodum alios deos vidi in tragoediis commemorare, quae beneficia in vos contulissent? quae tamen omnia a patre meo in vos profecta sunt, quorumque ille unus auctor est. LAMBIN. — v. 44—45. *quis—omnibus*; mihi videtur joculari in eum histrionem, qui personam Jovis erat acturus, qui pauper erat, vilisque architectus, et in superiore habitabat coenaculo, ut alio loco dicit alludens, atque ita quidem, ut in histrione. Sed ambigui etiam subolet nescio quid, in personam Jovis relato sensu, velut sine artificis suspicione. Intelligit enim poeta comicus, et significat, omnibus esse mortalibus architectum Jovem multis benefactis, quod significat, illum praepotentem et imperatorem omnibus hominibus auctorem esse multorum beneficiorum et bonorum. Ita v. cl. ADR. TURNEB. advers. l. IX, c. 10. — Dici nequit, quantam ad hos versus vv. dd. operam perdiderint. LAMBINUS quoque ad locum clarissimum: fortassis autem locus est ex ambiguo in voce architectus, ut intelligamus, eum histrionem, qui Jovis parteis acturus est, architectum fuisse, aedificisque cet. praefuisse. Addit tamen v. d. ipse: cui suspicioni adversatur id, quod additum est *deum regnator*, nam architectus non potest vere dici deorum regnator. cet. TURNEBO respondit quoque cl. m. LE FEVRE, sed non est, quod repetamus. — v. 48. *gratum arbitratur*; non ceperunt cum suis *datum, gnatum, ratum*. Nec qui interpretantur, prodesse etiam sibi, et beneficium ad se redire. Non homines modo *grati* dicuntur, sed et beneficium *gratum*, quod gratis datur. cf. Terent. Heaut. V, 1. Pl. Asin. I, 2. Igitur *arbitratur esse id sibi gratum*, i. e. bene positum, vel collocatum. cf. Sen. benef. II, 1. — et

illud *a vobis*, i. e. a vestra parte, quantum a vobis gratiae recipere vult ac debet. GRONOV. — v. 51. *tragoediae*; Tragoedia est, in qua ludunt Dii, Reges, Principes. cet. Itaque adduxerunt frontem spectatores Amphitruonis, quando non ad jocos, sed ad seria se vocatos a Plauto animadverterunt eo nomine tragoediae. (Sic!) OPERARIUS. — v. 52. *quid — frontem*; contrahere frontem, proverbium olet; idem valet *consulcare frontem*. LAMB. — v. 59. *tragicocomoedia*; eam appellat, non ob materiam, quae omnis est ad risum composita, sed ob diversam personarum conditionem, quod diis regibusque in tragoedia, privatis autem hominibus et servis in comoedia locus suus est. — Populum romanum adparet hilaritatem comicam tragicae praeoptasse severitati: — risum commosse oportet id, quod se, deum, (v. 53) posse et (v. 57) scire gloriatur Mercurius. cet. SCHMIEDER. — v. 64. *Nunc hoc* cet.; duplex fraus poterat histrionum laudi obficere, altera spectatorum, qui palmam merentibus praereptam indignis favore suo ambibant, histrionum altera ipsorum, qui plausores sibi redemerant. Orat igitur Mercurius, ut disponantur per caveam conquisitores, *ῶτακουςαῖ*, qui deprensus in fraude spectatoribus togas auferrent in pignus, histrionibus autem ornamenta et corium conciderent. SCHMIEDER. — v. 65. Conquisitores Ciceroni (pro. Mil.) sunt ii, qui colligendis militibus et delectui habendo praepositi sunt; sed hic pro exploratoribus, seu potius speculatoribus intelligendi sunt. LAMBIN. — Atque hoc apertum fit in Petronio: *neve plausor in scena sedeat redemptus, histrioniae addictus*. cet. cet. DOVZA. — Sensus est: nunc hoc me Jup. a vobis petere jussit, ut speculatores et quasi *ῶτακουςαῖ* et auricularii (ut Gloss. vertit) spectatoribus appositi in singula subsellia per totam caveam eant: si cui histrioni fautores assignatos animadverterint, ut ab his togae auferantur in pignus. Et notum est, histriones invicem de victoria certasse, victoremque muneratum esse. Quae victoria quia interdum non virtute sed favore parabatur, laborat Mercurius, ne fiat id in hac comoedia. cet. Ita FRUTER., LAMB., TAUBM., GRONOV, alique e libb. vett. repetunt. — v. 66. *caveam*; notat v. cl. PAREUS in Elect. tit. ludor.: „in amphitheatro ultimus locus, in quo populus sedebat, *cavea* dicebatur, quia erat excavatus. cet. Respondet ineptiis, quas in edd. GRONOV. reperies repetitas, TAUBMANN. —

Rectius d. mul. LE FEVRE, quæ, *cavea*, inquit, est le nom general qui signifie le theatre ou l'Amphitheatre. Elle estoit divisée en trois, car il y avoit *ima cavea*, *media caven*, et *summa cavea*. La basse estoit la meilleur place, parce qu'elle estoit la plus proche de l'arene, c'est à dire, du lieu où l'on faisoit les jeux, aussi estoit elle destinée aux Chevaliers et aux Senateurs; celle du milieu estoit moins commode que la basse, et plus commode que la haïete, elle estoit pour les plus apparens du peuple; la plus haute, qui estoit la plus éloignée du lieu du spectacle, estoit pour tout le peuple. — v. 70. *artifici*; videtur idem dicere; nam histriones artifices κατ' ἐξοχὴν dicuntur: (Festus.) artifices dicti, quod artem suam per artus exercent, cet. LAMBIN. — Scenici artifices erant Chorus, Cantica, Saltationes, Tibiæ pares imparesque, ejusdemque generis similia quaedam, quæ ex Cicerone laudat ad n. l. OPERARIUS. — Neque intellexit clarum locum Plautinum mul. d. LE FEVRE, que, ce vers, inquit, est fort difficile, et je ne vois pas ce que Plaute entend par *artifici*. S'il parle des histrions, qui estoit proprement appelez *artifices*, il ne fait que redire ce qu'il a dit dans le vers precedant. Il est vray que par *artifici* il a pû entendre ceux qui avoient fait les decorations et les machines, ou mesme ceux qui avoient composé la Musique; car les uns et les autres estoient aussi appelez *artifices*; mais je n'ay jamais leu que ces gens la se mêlassent de briguer. Peut-estre que Plaute avoit écrit: *seu quoiquam artificio*, seu cet. — v. 71. *internuntium*; tres modi ambiendæ palmae notantur: per *litteras*, per *internuntium*, per *prævaricationem*. Nimirum qui poterant consequi palmam, quia omnium optime ludebant, pacta mercede de industria minus bene ludebant, ut locum facerent ei, quocum convenerant. OPERAR. — v. 72. *Aediles*; jurabant enim Aediles, se ei, qui optime egisse visus esset, palmam datuos. LAMBIN.; repetunt vv. dd. — Il estoit de la charge des Ediles, d'avoir soin de tout ce qui concernoit les jeux publics, ils y presidoient, ils mettoient le prix aux pieces, et ils les payoient. LE FEVRE. — v. 73. *sirempse*; i. e. similem re apse, seu re ipsa legem jussit esse Jupiter. Antiquus sermo, quo utebantur in legibus ferendis. (Charisius: *siremps* tantum per nominativum et vocativum declinatur, *siremps*, *sirempse*. Festus: quasi similis re ipsa.) Tria, ut videre licet,

verba copulata sunt, *siremps* i. e. similis re apse. LAMBIN. — cf. Seneca ep. 91. — v. 74. *magistratum*; hoc *quasi* pertinet ad *sirempse*, hoc modo: Jupiter similem re ipsa histrionum legem jussit esse, quasi magistratum sibi alterive ambitu paraverit; hoc est: qua poena afficiuntur, qui magistratum largitione et pacto aliquo adipiscuntur, eadem poena affici voluit Jupiter et eum histrionem, qui palmam sibi ambiverit, et eum spectatorem, qui histrioni palmam ambitione conciliarit. LAMB. — v. 79. *sat* — *facit* cet.; Si hic versus per se legatur et seorsum ab eo, qui sequitur, sententia est stoica. Significat enim, virtutem nulli favere, nullaue adeo re externa egere et ipsam se ipsa esse contentam. Nam alioqui falsum est, homines homini semper favere. Imo plerumque virtus est invisae et odiosa populo, et, ut ait ille, durior est virtutis spectatae conditio, quam incognitae, et, ut canit Flaccus, *praesentem virtutem odimus, sublatam ex oculis quaerimus invidi*. Denique fere invidia virtutis est comes, quae sola morte extinguitur. Hoc igitur dicit, eum, qui recte facit, non egere fautoribus externis, sed satis fautorum habere, eo ipso, quod virtutem habeat, quae non pendet ex arbitrio popularis auras, ut ait Flaccus, sed suis ipsa nititur viribus, suisque opibus pollet. Sed hic versus, conjunctim legendus cum sequenti, ut intelligamus, sententiam esse hypotheticam, sive, ut ita dicam, conditionalem, hoc modo: satis habet fautorum, qui recte facit, si modo in iis fides est, penes quos est ejus rei potestas, i. e., si fidi sunt, seu, si fidem colunt, ac servant ii, qui sunt iudices et arbitri: ut hic Aediles, qui jurarunt, se actori optimo victoriam adjudicatuuros; vel si fidi et integri sunt alienae virtutis existimatores, ii, qui dare possunt magistratus, ut pop. Rom. cet. LAMBIN. — v. 81. Superiores conquisitores addendi sunt spectatoribus, ne quid gratiae causa tribuant histrionibus: hi vero histrionibus, ne qui histriones mandent cereis spectatoribus ad eam rem data opera hic et illic dispositis, ut sibi plaudant quasi palma dignis: aut malitiosis consiliis perficiant, quo minus alter histrio placeat. Et vult, ut conquisitores in horum uno deprehensum vestitu spolient, et *corium*, i. e. tergum loris descendant. Atque hic sensus est horum quinque Senariorum. Ita ex RAEVARD. a. l. v. 12, 15. TAUBMANNUS, quem sequitur GRONOV. — v. 84. *alter quo* — *minus*; Il faut rapporter ce *minus* à *place-*

ret. Il oépend toujôurs d'un Comedien malicieux d'empescher un autre Acteur de plaire. Et c'est à quoy les Romains prenoient garde fort soigneusement. LE FEVRE. — v. 85. *ornamenta et corium*; mandavit Jupiter, ut conquisitores ejus ornamenta, i. e. vestimenta, et corium, hoc est pellem, et tergum conciderent, hoc est, ut eum spoliarent et nudum virgis caderent. LAMBIN. — *Corium*, inquit CARL. RHODIG. lib. 14, c. 7, accipiunt *coriaceam personam*. Ejus verba laudans, addit TAUBMANNUS, ipse malim fustigationem intelligere. — v. 90. *facere histrioniam*; artem histrionicam exercere, facere artem histrionicam. Facere histrioniam sic dictum, ut facere argentariam, piraticam, unguentariam cet. cet. LAMBIN. — v. 91. *anno*; h. e. anno superiore. Ordo et sententia est: etiam anno superiore, seu anno ante, cum histriones hic in proskenio Jovem invocarunt, venit ille, et auxilio eis fuit. Quid hic significet, aut quid velit Plautus, non est facile, mihi quidem, divinare. Sed conjicere licet, in aliqua comoedia, anno superiore aeta, Jovem ab histrionibus vocatum, venisse, et in comoedia interfuisse, ut deum ex machina. Itaque fortasse Plautus, poetam illum, quisquis sit, obscure notat. LAMBIN. — Hoc cur et quomodo mutarint aliqui, ipsi viderint. Significat autem, in aliqua fabula singulariter Jovem fuisse invocatum, et fortasse eventu quopiam memorabili, idque ante annum. Res vero tum omnibus nimirum nota fuit. cet. CAMERAR. — cf. Menaechm. I, 3. Trucul. II, 4. — Respiciendum vero ad ea, quae sub A. ad h. l. de lectione *Nannio*, sive *Nanno* notavimus. Eam qui retinent, interpretantur cum J. MEURSIO: *Νανίων*, sive *Ναννίων*, Nannium, meretrix fuit, quae *Προσκηνιον*, Proscenium cognominabatur, quod splendidis se vestimentis ornaret. cet. cet. — Quelques Interpretes ont imaginé une plaisante leçon, ils ont leu *Nannio cum in Proscenio*, et ils ont expliqué cela comme si *Nannium Proscenium* avoit esté une Comedie qui portait le nom d'une Courtisane, appelée *Nannium Proscenium*, c'est à dire Nannion parée comme un devant de Thcatre. Athenée, Antiphanes, Suidas, Harpocraton ont parlé de cette Courtisane, et ont dit qu'elle avoit esté nommée Proscenium, à cause du soin qu'elle prenoit de se parer. Dans une piece que fit Anaxilas Poete Comique, elle ruinoit deux Amans et estoit sur le point de traiter de mesme le troisieme, s'il ne se fut avisé

d'appelle Jupiter à son secours, qui ne manqua pas de descendre pour délivrer. C'est donc cette piece dont on veut que Plaute parle icy. Mais cela me paroist plus curieux que solide. cet. LE FEVRE. — Frustra *Nannium*, *Nanum* etc. Neque *anno* est olim, sed *πίρῳσι*, *anno* praeterito, vel ante annum, ut recte acceperunt dudum interpretes. Intelligitur *τό ἀβήν*. GRONOV. — v. 93. *Jovem* invocarunt; subaud. *θεός ἀπὸ μηχανῆς*. SCALIG. — Poetae in inextricabilibus actionibus finem miraculosum imponunt, et solutionem a deo petunt, cum nihil non dissolvi sic possit. Unde usus machinae apparet. HEINSIUS. — v. 98. *Argis* ex *Argo*; In Nonio legitur, quod *Argus* sit *Argivus* κατ' ἀναλογίαν, ut *Dardanus*, *Dardanius*, cet. CAMERAR. — i. e. patre et ipso *Argis* oriundo. Male plerique omnes *Argo* interpretantur *Argivo*. Est enim *Argo* ab *Argos*, ut *chao* a *chaos*, *pelago* a *pelagus*, et similia. GRONOV. — v. 99. *Electri* filia; *Electryo* perhibetur fuisse pater *Alcumenae*, i. e. *ἐλεκτρύων*, quod nomen Plautus *μυτίπλασεν* et fecit ut esset *ἤλεκτρος*. CAMERAR. — Etsi frequentius, forte et rectius, dicitur *nupsit illi*, cum mulier sola sit, quae veletur viro; tamen olim ita etiam dicebatur. GRUTER. — cf. Terent. Heaut. IV, 1 et 4. Phorm. I, 5. Cic. fam. XV, 3. cet. — cf. quae sub Argument. — v. 104. *ut sit*; i. e. qualis sit ct. Pseud. I, 1. Ter. Phorm. III, 2. — v. 105. *liber harum rerum*; harum rerum *δεικτικῶς* adulteria et stupra significat, *multarum*, i. e. quae vulgo fieri solent. cet. TAUBMANN, ex annot. sc. LAMBINI; repet. GRONOV. — v. 106. *amator*; non dixit *amans*, sed *amator*, nam hoc ad habitum animi pertinet et vitiosum est, illud ad effectum, neque vitiosum est. (?) LAMBIN. — v. 108. *usuramque*; i. e. ea usus est, usum ejus corporis cepit. Hinc mulier *usuraria*, quam quis ad usum habet tantum, idque ad tempus. Mulier quasi fundus est; in ea proprietatem alius habet, interdum alius usum: proprietates mariti est, veluti domini legitimi, usus adulterii: quod ad fructum attinet, semper marito imputatur. SALMAS. — ὦ ζῷ βασιλεῦ! — v. 113. *et haec* — *nox*; il paroist par ce vers que cette piece fut jouée de nuit. Cela paroist aussi par le vers 149, où il est parlé de la lanterne de Sosie. LE FEVRE. — Nota est fabula, *Jovem* eam, qua *Herculem* genuit, noctem tribus noctibus fecisse aequae spatiosam, unde apud Statium: *ternox Herculeae*, et *Hercules* poetis dicitur *τρισέληνος* et *τρίεπτε-*

ρός. SCHMIEDER. — cf. quae sub Argum. — et quae ad I, 1, 115.
 — v. 117. *cum servili schema*; interpretatur locum Prisc. I. VI.
 Haec tamen nomina neutra graeca tertiae declinationis antiquis-
 simi secundum primam declinationem saepe protulerunt, et ge-
 neris foeminini. cet. Cujus, aliorumque complurium sententiis
 laudatis, addit LAMBINUS: non est igitur dubium, quin haec
 scriptura sit integra et sincera, tot testibus atque argumentis
 eam confirmantibus; sed tamen hoc me commovet, quod non
 solum declinationem et genus mutavit, verum etiam syllabam,
 natura longam, brevem fecit. Nam *schema* sine dubio priorem
 syllabam habet longam, cum scribatur a Graecis per η, voca-
 lem longam. Itaque, nisi tot grammaticorum testimonia totque
 librorum auctoritates obstarent, Plautum scripsisse putarem —
 — — *schemate*. — Est autem *schema*, ut Plautus hic usur-
 pat, penulae servilis genus. Sed pertendit ACIDALIUS, schemam
 hic et penulam et reliquum omnem habitum et ornatum compre-
 hendere — Syllabam priorem corripuit etiam eximius orator
 et poeta Dom. Baudius: (seq. vers.) auctore Hesychio, cui
 σχῆμα idem quod σχῆμα. TAUBMANN. — cf. Voss. Just. Or.
 V, 1. — v. 120. *eccum*; notetur, *eccum* etiam accommodari absen-
 tibus. cf. Mil. gl. III, 1. TAUBM. — v. 123. *versipellem*; ver-
 sipellis est proprement qui sait changer de peau, et cela con-
 vient fort bien à Jupiter, qui s'estoit metamorphosé en Taureau,
 en Cygne, cet. LE FEVRE. — *Versiformis* quidem Jupiter po-
 tius erat, quam *versipellis*, at magis tamen comice hic deus
pellem, quam *formam* vertisse dicitur. SCHMIEDER. — v. 131.
animo morem gerit; suo animo obsequitur, atque indulget, τῇ
 ψυχῇ φίλῃ χαρίζεται, suae libidini servit, LAMBIN. repp. TAUBM.,
 GRONOV., alique. — *Morem gerere* proprie lenonis et mere-
 tricis est. DONAT. ad Ter. Andr. II, 2. — v. 133. *legionem*;
 legio proprie exercitus romani pars, interdum ponitur pro exer-
 citu ipso, eoque exterarum quoque gentium, cet. SCHMIEDER.
 — v. 143. *in petaso pinnulas*; petasus omni controversia sublata
 est tegmen capitis late patens, quale solet esse viatorum, a
 verbo graeco πετάσσειν, q. val. extendo, dilato, tractum. Pe-
 tasum autem usum esse Mercurium, et idcirco petasatum scribi
 et fingi, constat. — Petasum autem fuisse tegmen capitis tale,
 quale diximus, a viatoribus ac peregre venientibus usurpari ac
 gestari solitum, declarat Plautus, in Pseud. enumerans ea, quae

homini, peregre venienti, conveniunt, sc. *etiam opus est chlamyde, et machaera, et petaso* cet. Denique petasus idem fere significat, quod galerus, causia. — *Pinnulas*, i. e. pennulas, parvas pennas, seu pinnas. Pinnae Mercurio tribuebant pictores et poetae, non solum in pedibus, verum etiam in capite, unde Mercurius *pinnatus* dictus. cet. LAMBIN. — repetit. Taubm., LE FEVRE, GRONOV., alique. — v. 144. *torulus inherit aureus*; torus praeter vulgatam significationem etiam significat carnem pulposam, atque, ut ita dicam, musculosam; ex quo torosus. Hinc per translationem tori in arboribus et plantis. Sunt etiam tori in coronis partes quaedam, seu nodi quidam eminentiores, tortiles. Torus autem in arboribus et torulus est materies quaedam intorta, et veluti callum in sese convolutum. Hic vero torulum videtur mihi Plautus pro parvula torque, toruli ejus, qui est in arboribus, speciem praebente, posuisse; aut pro funiculo aliquo retorto, aut pro parvo nodo. LAMBIN. — Torus, auctore SCALIGERO, est quivis funis ex loris retortus, unde nomen habet; quod autem toris lecti tenderentur, ab eo toros vocarunt. cet. TAUBM. — Torulus est une houppe, ainsi nommée, parce qu'elle est tortillée, comme une corde, qui est appelée par les Grecs *τόνος*, la lettre *ν* changée en *τ*. LE FEVRE. — i. e. capillis dignoscetur, Atheniensium more sub petaso in cornu fibula aurea congestis. SCHMIEDER. (Sequitur v. d., ut videtur, non quidem lectionem, tamen interpretationem, quae obviam fit apud Meursium. Ille v. d. vult nimirum *Tortulus*, pro *torulus*. cet.) — v. 149. *cum laterna*; quia noctu veniebat. Dicta autem est *laterna* a *latendo*, quod in ea ignis clausus, quasi *lateat*. LAMBIN. — v. 151. cf. de lectione *Adeste! erit* cet. et *Adest, ferit!* cet. quae obven. sub A. — Addit doctus LE FEVRE, quae tenet vulg. lect.: Il n'est pas nécessaire de rien changer icy; car quoy que Sosie ne heurte pas encore, comme il vient pour cela, Mercure à raison de dire, il vient, il va heurteur. Car il ne devoit pas s'imaginer, que Sosie feroit un si long dialogue. — Recte jam laudat GRUTERUS e spicileg. PALM. Nusquam adiit ostium Sosia, ut res ipsa loquitur, ante enim a Mercurio vapulat. Tum si fores ille feriisset, nondum erat inibi, ut posset; quippe qui non amplius, quam e portu nunc prodiret.

A C T U S I.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. **V.** *quis* pr. *qui*. Recte a **Boethio**, sed jam ab **Aldinis** quoque, omittitur illud alterum *me*, quod v. habb. post *aut qui*; occurrit tamen in librr. scr., ut in **Monac.**; — **Lugd.** *Qui me* — — *aut qui c.* — v. 3. **Aldinae**, aliaeque, *tres viri*, *tres Viri* cet. — **Mæurs.** ponit *tò nunc* post *si*. — v. 4. **Grut.** v. *promptaria*, pr. *promptuaria* alii *promptaria*. Omnes fere tenent *tò cras*, praeter **Aldinas**. **Lugd.** quoque a. 1587., amisso *tò cras*, solum illud *quasi* exhibet, quod primum a **Camerario** intrusum videtur, scil. *inde cras quasi e*, cet. Ut tamen respondeat libror. auctoritati, vult **Taurin.** *inde quasi e promptaria cella cras depromar* cet. Sequit. **Ald. ed.** **Le Fevre.** Ex cod. **Monac.** laudat **Boethius** pro *e cella* in comm. ad ed. maj. De *cella*, recuditque in ed. minori; quam l. secuti sumus, rescriptis vocibus *ad flagrum* ad versum insequentem. — v. 5. *mih* omittit in ed. maj. **Boeth.** sec. edit **Argentorat.** a. 1514., recudit in ed. min. — v. 6. vult **Lamb.** *quicquam sit*; pro *quisquam*, quem alii sequuntur. — Pro *auxili*, s. *auxilii*, quod vulg. anteced. versui adscribunt, laudat v. d. **Boeth.** ex cod. **msc.** **Helmstad.** *auxilium*. — Interpunctionem, quam in h. v. exhibent atque insequenti, invenies prorsus perversam, E. c. post *deputent* (?) post *caedam*, *ita* (:) cet. — v. 8. v. *publicitus*. — v. 9. v. *coegit*, **Boeth.** ex codd. **mscc.** recte *cogit*. — v. 10. *ingratis*, *ingratia* cet. — v. 11. *luce*, *lucu*, *luc'*. — v. 12. **Lamb.** *mire hoc magis servitus* cet. — v. 14. *noctisque adsiduo*. — v. 15. vehementer **Boeth.** in ed. maj. vituperat lect. vulg. *dicto*

adest cet., vultque *dictod est*; recudit tamen in ed. min. — Lugd. a. 1587. exhib. *quoi facto*, pr. *quo*. — v. 16. omittitur in quibusd. *dominus*. — v. 17. incerti et editores et interpretes, sitne vox *libere* infinitivus, *libere*, pr. *conlibere*, an adverbium *libere*, cf. infr. sub B. — v. 18. omitt. *esse*; *siet*. — v. 19. *an non* pr. *anne* exh. OPERAR. s. sensu. In quibusd. edd. (Lugd. 1587.) obvenit *impetret*, pr. *imperet*. — v. 21. *ferundum*; *opus* pr. *onus* haud pauci. — v. 22. *Pro me queri illo modo servitutem, hodiè* exhibet Lugd. a. 1587. *me queri servitutem modo nullo hodie*, cet. — v. 23. *pro eum nunc potivit* exh. ead. ed. *eam nunc potius* cet., alii malunt *potuit*. cf. sub B. — v. 24. omittunt h. pp. τὸ *natus*. — v. 25. LAMBIN. ex librr. scrr. *verbo* pr. *verbero*, quod exhh. longe pll.; vulg. *nunc vero* pr. *numero*. cf. sub B.; *venit male* pr. *fuit*. — v. 26. in quibusd. *advenienti*. — v. 28. *oscillet* pr. *obcillet*; non vitup. CAMERAR. — v. 29. *bona* haud pp. pro *bene*. Omnes ad unum exh. *inrita*, s. *irrita*, quod mutat BORN. ex studio homoeoteleuti in *inrata*. — v. 30. *Quidam sciant*, quod ref. ad *solent*. — v. 31. *nusquam*. — v. 32. Voluit CAMERARIUS pro vulgato *potiremur hostium* ex librr. scr. et secundum Nonium *potiremur domi*. Sequuntur multi. LAMBINUS recte *domum*, et sic recent. fere omnes. — v. 34. Lect. ant. vulg. *internectis*; inde apud quosd. *internecis*; alii *interemtis*; recte *internecatis* recentiores omnes. — v. 35. *quod multa* longe plur. pr. vulg. *qui multa*; Lugd. ann. 1587. mire *quod stulta*; *objecerunt* exhib. cum *qui*; *poplo*, sc. *poplod*, recte pro vulg. *populo*. — v. 36. male τὸ *est* reff. ad vers. inseq. — v. 39. *Creoni*, male. — v. 44. Lugd. ed. *Nam pugnabant illi maxime, ego quom fugiebam maxime*; h. p. sequuntur; alii vocem *tum* inter *ego* et *fugiebam* ponunt. — v. 45. vehementer vituperat BORNIVS lectionem, quam probant libri, et scripti et editi, atque mutat versus causa in *Verum, quasi affuerim, tamen simulabo*. — v. 52. Vulg. *redderent*. — v. 53. Veteres lectiones fuisse videntur in aliis *agro*, omissa voce *Argivos*, in aliis *Argos sine agro* et *Argivos*. Inde fere *Argos Argivos*, quod exhibb. h. pp.; recte *agro Argivos*. cf. sub B. — v. 55. *suom*, s. *suum*, ex cod. Guelf. sumsit BORNIVS; male vulgo *eorum*. — v. 58. *superbe*; *ferocitus*. — v. 59. *bello et se et suos*; laudat BORNIVS *bello se suos*. — v. 60. *de suis finibus*. Vult BORN. *suis de finibus*. — v. 61. BORN. *eloco*, monitus a

Salmas; *retulere; e castris; a castris.* — v. 65. *Dispartiti viri, dispartiti ordines* recte e librr. mscr. restituit v. d. BORN. Vulgo *dispertiti viri, dispertiti cet.* Aliae edd. habb. *partiti viri, dispertiti cet.*; aliae *distributi viri, diribiti ordines*; aliae *dispertiti viri, dispositi ordinis* — v. 66. BORNIVS exhibet hunc et insequentem versum ex cod. m. Guelf. ita: *Nostros nos more nostro et modo instruximus; i — tem hostes (tem H.) contra legiones suas instruunt.* Ed. Lugd. omittit alterum *legiones post suas, scripsitque primum ad versum insequentem.* — v. 68. *dein; utrique imperatores; colloquutum; cet.* interpunctione omni perversa, ut post exeunt (;) post simul (,) positum sit. — v. 71. v. *dederent.* — v. 72. Pulcre et docte BORNIVS ita pro vulg. *utrimque canunt; contra consonat terra.* — v. 73. SCRIBERIVS vult frustra *consonant ferra.* — v. 75. Voluerat BORNIVS in ed. maj. *susciperad, hortarier,* quod recte amovet in ed. min. — v. 76. recte idem v. cl. corrigit hunc versum, post *quisque intradens vocem et, sc. quod quisque et potest et valet.* — v. 77. Omittunt plerique male *ferro.* — v. 78. Vulg. *spiritu atque anhel.*; *spiritus anhelitu; ex spiratu,* — v. 79. Scripserat BORNIVS in ed. maj: *cadunt vulnerum vi virum Hostes; crebri cadunt;* etc. ita ut versus 81 antecedit versui 80. Verum in ed min. vulg. lect. tenet v. d. praeter *virum pro virum.* Sic in Aldinis quoque edd. antecedit versus 82 versui 81. — v. 81. *crebri hostes.* — v. 82. *vincimus,* quod vult LAMBIVS; contra laudat GAUTERUS *vicinius.* — v. 83. LAMBIVS. *sed in fugam se nemo tamen convertitur,* — v. 84. leg. *statim,* non *statim.* — v. 85. *animum; omittunt s. obmittunt.* — v. 86. *uti steterat;* LAMBIVS. exhib. *jacet ubi steterat quisque, atque ordinem obtinet.* — v. 88. *inducere spernit* LAMBIVS., scribitque *invadere;* alii *irruere, s. irrupere; dextra.* — v. 89. *citi parent;* (,) *parent citi;* (,) — v. 90. de versuum apud varios varia commutatione cf. sub B. — Ponit BORNIVS in ed. maj. post *alacri vocem suo;* frustra, ideoque in ed. min. vulg. lect. restituit; alii *clamore — impetique.* — v. 94. *illi pr. illic.* jam LAMB. metri causa commendavit, ut *nam pro namque* retento *illic.* — v. 96. BORN. in ed. min. ex codd. Helmst. et Monac. *obtruncat.* — v. 97. *illi est; ab usque mane ad vesperum; hesperam; vesperam.* — v. 103. *damnat* in ed. maj. BORN. *Tò ditionem,* mutataque ex libro msc. Guelf. in *deditionem,* quod tamen denuo

omittit in ed. min.; *arbitrium* tenent edd. medd., vulg. *arbitratum*; *populo* pr. *poplo*. — v. 104. *donata est aurea*. — v. 105. vult GRUTERUS: *qui Pterela rex potitare solitu'st*; BOTHIUS: *qui Pterela potitare rex est solitus*; *qua* pro *qui*; Aldin. habb. *potare rex solit'est*; lege *exsequid*; — v. 107. *attat*; *at*; *ituru'st*; *illi* lege *illid*. — v. 108. *huc* pr. *hunc*; vult GRUTER. *hoc*. — v. 112. *malum me*. — v. 113. omittit praepos. *a* BOTH. in ed. maj., nec vero in minori. — v. 115. *aedepol.*; exhib. Lugd. *certè aedepol scio, si quicqu'st quod credam, certò sciam*. — v. 116. *Nocturninum*; (?) *obdormisse*. — v. 118. *motat* pro *mutat*; pro *atque pulcre* exhibet Lugd. *statque*. — v. 119. vulgo *jugulae*; *virgiliae*; cf. sub B. — v. 120. *diei*. — v. 122. BOTH. in utraq. ed. *optume optumo*. — v. 123. *noctu*. — v. 124. *perpetuam*; obvenit in libr. Guelf. *mire per pedem*. — v. 125. *vincit* Douza ex codd. msc. Pall. cet.; vulg. *vicit*. — v. 126. omitt. vox *edepol*. — v. 128. *ajin* scrib. BOTH. in utraq. ed. pro *ain*, sequutus Prisc. — v. 130. *si vis* pr. *sis*. — v. 131. commendat quidem BOTHIUS in comment. ad ed. maj. *solite* pro *sol*, verum recipit demum in textum editionis minoris. Alii *soliti inviti*; *initi*; inde v. cl. KOCKIUS *Solitimidi* (solem, lucem fugientes!); PAREUS *solite invisi*; cet. — v. 136. *aedeis*; *aedes*; *video?* *hoc noctis non placet*. exhib. Lugd. — v. 137. Scripsimus cum BOTHIO *mi* (s. mihi) *in mentem venit*, cet. pro vulg. *quem?* *in m. v.*; alii *quom*, alii *quem*, alii *quid*, *in m. v.*; cf. sub B. — v. 138. vulg. *illic hoc homo* cet. — v. 139. Lugd. exhib. pro *perii*, *dentes* cet. sol. *proh dentes* cet. — v. 140. *pugneo* contra libros scriptos editosque ACIDALIUS. Quem sequitur BOTHIUS in utraque editione. Lugd. omittit *to me* ante *hic*. — v. 142. *vigilem*; *vigilarem*; *hodie ut*; Ald. a. 1530. *hodie ut obdormiam*; recte BOTH. e librr. mscr. *hodie obdormiam*. — v. 143. *quantus est et quam validus*. — v. 144. *v. clare*; alii *clara voce*. — v. 145. *mage*; *igitur tum*; *demum*; *tum igitur demum*; omittitur *to in* post majorem. — v. 146. *diu'st*; *quum*, s. *quom* pro *quod*. — v. 147. *factum jam pridem videtur* commend. recte BOTH. in utraque editione. — v. 149. *meum nomen*. — v. 150. ex gloss. *praedicat* pr. *autumat*. — v. 151. *sic colo*: ita libri scrri. et editi fere omnes melioris notae. Tamen haud pauci *volo*; alii, ut commemorat CAMERAR., loco. BOTH. in ed. maj. *volo*, in min. ex cod. Guelf. *colo*. cf. sub B. — v. 153.

Lugd. omittit vocem *profecto*, pro qua commendat GRUTERUS *profectus*. — v. 148. *treis, tres noctes*. — v. 159. ita exaravit e librr. msc. GRUTERUS. Vulgo *male discit; male discis; mala discit; facinus! nequiter ferire malam: male dicis, manus;* et quae sunt similia. — v. 160. *tu, pugne, legeris*. — v. 161. *denuo os finget*. — v. 164. *ultra istic* LAMB. — v. 165. *quidem* pr. *quidam* Lugd. 1587. — vulg. *hei numnam ego obolui?* commendat CAMERARIUS *hei mihi, quinam ego obolui?* Lugd. a. 1587. *hei nunquam obolui?* BOTHIUS in utraque ed. ex ingenio *hei, (heus) namquidnam ego obolui?* Suffragante. ed. Paris. 1530 scripsimus *numquid*. — v. 166. verba: *verum longe hinc abfuit*: adscribuntur abs quibusdam Sosiae, nec vero Mercurio. Pro *abfuit* exhibuere quidam *abfuat*, quae lectio esset ex sententia eorum, qui Sosiae haec verba addicunt. — v. 168. *exercitur' es*. — v. 169. *mi; aures; nae pro ut*. — v. 171. *accersit; sibi jum. suo*. — v. 172. *habeo ullum*. — v. 173. *lassus, hercle! e navi*. — v. 175. *certo*. — v. 176. *certe; Sosiae*. — v. 177. Omittit BOTH. in ed. maj. τὸ enim, rescribit in ed. min. Vult LAMB. versus causa *him enim* pr. *hinc enim*. — v. 179. In edd. quibusd. incipit Sosia jam: *incedit ad me; timeo, totus torpeo*: ut vid. lic. in GRUTER. spic. — v. 180. *si quis roger; ubi roger; ubi roget*. — v. 181. *commonere*. — v. 182. *illic mei pro ilicet* exhib. ed. Lugd. Sanctandr. — v. 184. Omissa voce igitur legit LAMBIN. *qui possum*; omittit BOTHIUS in ed. utraq. *a me ut*. — v. 185. *concluso*. — v. 187. pro *pugnis os exossas hominibus* exhib. Lugd. ed. Sanct. *pugnis hic exossas homines*. — v. 187. *servos esne an; servosne an; utrumcunque*. — v. 188. CAMERARIUS vult, addi verba *mentiris nunc vqci verbero*, introduci- que demum Sosiam loquentem cum *quid eo est opus?* frustra quidam sequuntur. *Mentire pro mentiris* vult BOTHIUS. — v. 189. iterum suadet LAMBINUS, ut Mercurio adscribantur, quae legimus a *verbero* — — *dicas dicere*. Alii *discas* pr. *dicas; opus est*. — v. 191. omittitur *vox mei*. — v. 192. Omnes edd. mel. not. fere *scelestam*; vulg. *sceleste*. BOTH. in ed. min. commend. *comprimo*. — v. 193. *servatur, argumentarier*. — v. 194. vulg. *quid — negotii*. Junt. jam *quod — negotium*, quod BOTH. ex cod. Guelf. quoque laudat. — v. 195. *Creon*. — v. 196. *peregri; domi*; ita quidem edd. optim. notae, tamen vulg. lect. libris scr. magis respondet. — v. 197. *familiares; familiarem*. —

v. 199. *faciam*. — v. 200. *servos sum*. Vulgo recentiorr. signum interrog. ponunt post *quomodo?* ita ut insequentia (*faciam — abis?*) non interrogantis sint, sed minantis. Jam vetustiss. edd. sequi, quam interpunctione textum corrigere maluimus. — v. 201. *nisi hinc*. — v. 202. CAMERARIUS commendat aut *hinc* post *abibis*, aut *ego si* pro *si ego*. — v. 203. CAMERAR. primus versus causa *med* pro *me* scripsisse videtur, pro quo commendat GRUTERUS *meme*. BOTH. in utraq. ed. *med* et *familiai*. — v. 206. *domus est; domu'st; domust: dom' est*. — v. 207. Recte metrum restituit BOTHIUS. Vulgo: *Amphitruo, q. n. pr. est Th. leg.* — v. 208. *quid nomen* ex codd. CAMER. commend. et recip. TAUBMANNUS; *tib' est; tibi'st*. — v. 210. *ne pr. nae* ex m. a.; DOUZA vult *istuc pr. istic*; vulg. *maio t. compos. med.* — v. 211. Ed. Lugd. Sanctandr. 1587. jam habet *huc advenisti*, ex librr. vett., ut videtur. Sequuntur aliae. CAMERAR. commendat *audaciai*, quod recip. BOTH. in utrq. ed. — v. 212. in ed. maj. mut. BOTH. *τὸ advenio* in *adveni*, in min. tam. recipit. — v. 215. *abest pol* post *at* in edd. vett. — v. 216. *certum profecto*; male h. v. GRUTER. *Sosiae* adscribi vult. — v. 219. *usu fecisti*. — v. 220. Bona pars libror. et scr. et editor. habet hoc *fidem*. BOTH. inven. in cod. Guelf. *fidē*, h. e. *fide*, h. e. *fidem*. Vulgo *fdi*. — v. 221. Secundum ed. Venet. 1522. exhib. BOTH. in ed. maj. *loquere*. — v. 225. *mutis; taceo; herus est; heru' est; herust*. — v. 228. Vulgo *socium nae ne me*; CAMERAR. prim. *sociennum me*, addens: hoc ita expresse in veteri perscriptum non fuit, sed mihi tamen verum videtur. cet. Ita omnes fere. LAMB. commendat, ne versus claudicet, *namque pr. nam*; rectius BOTH., quem sequuti sumus. — v. 229. v. *sciebam*. — v. 230. *τὸ* O omittitur vulg. — v. 231. LAMB. *quem tu dudum*; inde BOTH. in ed. maj. mutat versum *ego sum Sosia ille, tu quem dudum te esse aibas mihi*; recip. tam. lect. vulg. in ed. min. — v. 232. male quidam *τὸ ut* post *obsecro* omittunt. — v. 235. Vulgo: *dicito quidvis*, sive *quid vis*, ita quidem, ut *τὸ meae* huic quoque versui adscribatur. Exhib. BOTHIUS in ed. maj. *dicito, quid vis*: — *fide credo?* — *meae*; addens tamen in Comment., se malle nunc *quidvis*. In ed. min. vero exhib. v. d. *si quid vis* cet. — v. 238. male *ego* omittitur. — v. 240. *quid ubi libet: quid tibi libet: quid libet: quidquid* commend. PAREUS. — v. 241. omittit BOTH. in ed. maj. *τὸ es* post *utut*, valde eam

vocem vituperans, quam tamen recipit in ed. min. — v. 242. commendat atque commendat CAMERARIUS contra libros *me vivo*. — v. 244. J. GULELM. e. cod. msc. vult *noster pro nobis*. Vulgo *nec nobis praeter me alius*, sive *praeter med alius* cet. Recte metrum restituit BOTHIUS. — v. 255. Ita longe plurimi. Solus LAMBINUS exhib. *una ivi meo hero in exercitum*. BOTHIUS in ed. maj. *unad iveram*. — v. 246. Laudat BOTH. ex codd. ss. *hic homo non est sanus*. — v. 247. Ita longe plurimi. BOTH. ex codd. 3 Pall. et edd. vett. qubsd. *nonne ego sum* cet. — v. 248. BOTHIUS secundum edd. quasd. med. ponit *huc post navis*. — v. 250. omittitur *hic post nunc*. — v. 251. vulg. *homo modo me*; alii *hic homo pugnis*; longe plurimi *hic homo me*. — v. 252. vulg. τὸ *mi* sive *mihi* omittitur. LAMBIN. vult. *nam et, mis. nunc. mal. dol. mihi*; alii: *u. mihi etiam mis. n. m. dolent*; BOTH. in ed. maj.; sequutus cod. Guelf., qui habet *misere pro misero*, utramq. vocem recipit, vultque *nam etiam misero misere nunc malae dolent*; frustra; ideoque rectius v. d. in ed. min. lect. servat, quae est longe plurimorum. TAUBM. voluerat *malae male* cet. — v. 254. vulgo *vostram*, quod BOTH. quoq. sine not. serv. in utraq. ed: rectius *nostram* servat TAUBM. ex cod. Pall., quod prim. edd. exhibent. *Quin quaeque dixi* scripsimus cum BOTHIO in ed. min. sec. codd. Monac. et Guelf. praeter librr. impr. longe plurimos. (In ed. maj. fors. pererr. typ. *quin quaequae*.) Vulgo *quin quae edixi*; *quin quae dixisti*; *quae dixisti*; cet. — v. 255. *mentitus es*; *ementitu's*; *ementitu'es*. — v. 258. *expugnando*. — v. 259. Ita longe plurimi; BOTH. quoque in ed. min.; verum in maj. exhib. v. d. *et regem ipsus Amph. obr. Pterel. in proelio*, additque in comment., *malle se jam et reg. ips. obt. Pter. Amph. in proelio*. v. 260. *antumare illum*; *ego mihimet*. — v. 262. CAMERAR. vult versus causa, utrumque *quid διαλλάξω*; pronuntiari. Habet cod. Helmst *Teleb. hostibus datum est*. Inde mut. BOTH. vers. in ed. maj. *quid Amph. a Telebois datum hostibust*? sed jam in min rest. v. d. lect. vulg., modo ut scrib. *est datum pro datum est*. — v. 264. *nunc ea est*? *patera aurea*; *aurea patera*; *cistula*; *cistella*. — v. 267. *vicit PAREUS*. — v. 268. *jam hunc ego*. — v. 270. *tabernaculo*. — v. 272. *tabernaculo*; ed. Lugd. 1587. *quid fecisti in tabern.* item BOTH. in ed. maj. per err. typogr. — v. 273. *cirneam* sive *cyrneam* vult Nonius, quod

nullibi CAMERARIUS potuit reperire. Laudat tamen LAMB. *cyrneam* Nonii in notis. Exhib. ed. Lugd. ex exempl. vet., ut videtur, optimae notae, *jam pro viam.* — v. 274. *ego ita; eduxi clam* ex libro quod. vet. ACIDALIUS. GRUTERO placet *vini heram.* BOTH. in ed. maj. *eduxi eram.* — v. 276. *est illud;* BOTH. in ed. maj. *factum illuc,* omisso *est;* idem ibidem *vinid;* sed serv. vulg. in ed. min. — v. 278. *qui pr. quid; quom pr. qui.* — v. 280. BOTHIUS in utraque ed. mutat τὸ *juro* in *injuro* ob insequens *injurato;* frustra; cf. sub B. — v. 281. Ita ex codd. ss. CAMERARIUS; GRUTERUS vult secund. edd. prim. *credere;* alii *credet;* alii *credat.* — v. 283. *jam nolim;* BOTH. in ed. maj. *esse nolim.* — v. 284. vult *ignominis,* pro *ignobilis,* quod longe plur. tenent, BOTH. in utraq. editione. — v. 285. *agnosco.* — v. 286. deest τὸ *sum* post *ego* in edd. prim., quamvis reperitur in libris scriptis fere omnibus. Inde BOTHIUS mutat versum in ed. maj. *quemadmodum saepe in speculo inspexi,* omisso quoque τῷ *ego,* et verso accusat. *speculum* in ablat. *speculo;* Frustra. Alii *similis est;* alii *simili 'st.* — v. 287. Edd. prim. *simul est;* LAMBIM. *tam consimilist;* alii *consimile est;* cet. — v. 288. Nonius vult *nasus;* alii *nasa;* HERALD. vult *dens* pro *vel* contra libros. — v. 289. Nonius *collus.* — v. 290. legisse vult PAREUS in omnib. Pall. *circatricosus,* pro *circatricosum,* quod negat TAUBM. addens, solum Pal. 2. habere *cicatricosus,* nullum *circatricosus.* — v. 291. *quo* pro *quom;* BOTH. ex cod. GUELF. *sum idem.* — v. 295. *hic; infortunam.* — v. 297. *tuae quid vis.* — v. 300. vult TAUBMANNUS *an egom. me illic reliquisse forte;* cet. — v. 303. *cuiquam* sive *quoiquam* male pro *quisquam.* — v. 304. *haec ut.* — v. 305. Scripserat BOTH. in ed. maj. *nisi etiam is quoque ignorabit me; quod faciat Jupiter;* ipse tamen in comment. addit, pluris se nunc habere lect. vulgatam, quam in ed. min. quoque tenet, praeter quod scrib. *illic* pro *ille.* Alii *nisi et is.* — v. 306. LAMB. *ut ego hic hodie* cet. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Multum ad h. v. disputant viri dd. de grassationibus nocturnis Atticae juventutis, imprimis P. COLVIUS, J. DOUZA,

PAREUS. Paeta nimium perstringere videtur legis alicujus romanae, belli punici secundi tempore latae, severitatem, quae noctu in via deprentos, quicquid excusarent, effugere non patiebatur flagrorum contumeliam. Ita SCHMIEDERUS. — v. 2. Les jeunes gens de Grece étoient fort débanchés, ils couroient par les rues, et faisoient insulte à ceux qu'ils recontroient. Ceux de Rome n'estoient pas plus retenus, et comme ils avoient aussi la même coutume, le peuple Romain ne pouvoit pas manquer de prendre plaisir à ce récit. Le FEVRE. — *hoc noctis*; cf. infr. v. 136. — v. 3. *Tresviri*; seu triumviri capitales, qui jus dicebant in fascinorosos et servos: iidem custodiae carceris praefecti erant, eorumque interventu in maleficos animadvertebatur. Quidam tamen hic tresviros nocturnos significari existimant, quorum erat, nocturnis incendiis subvenire. LAMBIN. Triumviri, alias qui Judices Capitales, prorsus idem Romae, qui Undecemviri Athenis. Munus eorum, praeesse carceri, punire damnatos, itemque cognoscere de furtis admissis, quae servorum aut ejusmodi viliorum capitum ad Maeniam columnam. GRUTER. — v. 4. *cella promptuaria*; inde, inquit Sosia, quasi e cella, in qua conduntur res ad victum necessariae, et ex qua depromuntur, depromar ad verbera. Jocus est servilis, quo alludit ad cellam penuariam, in qua conditur pennus, et ex qua depromitur ad usum domesticum, cet. LAMBIN.; repetit. vv. dd. — v. 5. *ad flagrum*; a flagris dicuntur servi flagriones, ut docet Nonius, ut verberones a verberibus: *ad flagrum* igitur est i. q. ut flagro caedar, LAMB. — *nec — mihi*; nec mihi liceat recusare, quominus flagris caedar; nec mihi liceat, oratione me defendere ac purgare, quin flagris dignus sim. — v. 7. *h. octo validi*; validos dixit, quia graviores plagas infligant, quam si sint imbecilli, et octo homines, ut, vivissim caedentes, minus fatigentur, sintque quasi recentes et integri ad caedendum. LAMB. — Octo enim lictores habebant Triumviri isti capitales, qui eorum jussu in damnatum animadvertabant. cf. Asin. III, 2. TAUBMANN. cf: J. Rosini Antiq. VII, 22. — i. e. octo lictores. Appellat uno verbo homines octo, ut supra tresviri. Pergit errare consulto Plautus, et Thebanis tribuere, quod Romanorum erat. *Operarius*. — Contra doctissima mulier LE FEVRE: un savant Interprete entend icy huit Licteurs ou Sergens qui obeissoient aux Triumvirs, que l'on appelloit Capitaux, qui estoient comme les Ca-

pitains de prisons, et qui jugeoient des vols et de certains crimes. Mais je ne say où il a appris cette particularité que ces huit hommes estoient les Sergens a ces Triumvirs: car on ne trouve rien de cela dans toute l'antiquité Romaine. cet. — v. 8. *ita* — *adcipiar*: alludit ad eos, qui, peregre venientes, honoris causa hospitio publice accipiuntur. Fortassis id quoque spectavit, quod civibus peregre in patriam redeuntibus, coena dabatur. LAMBIN. — v. 9. LAMBINUS quoque ita interpungit, ut, post *me* virgulae signo posito, haec vox ad *immodestia cogit* trahatur, quum potius ad *excitavit* pertineat. — v. 10. *ingratiis*; ingratis, seu ingratiis, h. e. invitum et contra meam voluntatem, vel adverbium est, vel nomen, compositum ex praepositione *in* et *gratiis*. LAMB. — v. 11. *hoc*; adverbium est prisca scriptura pro *huc*. TAUBM. — v. 12. *opulento* — — *est*; totius hujus loci sententia est: sub opulento homine hoc durior est servitus, quam sub paupere, hocque miserior est servus divitis, quam pauperis, quod dies noctisque assidue aatis superque servo negotii est, in quo servus occupetur neque unquam quiescat, sive facto, sive dicto opus sit. *Opulento homini servitus*, h. e. servitus, quae toleratur sub opulento homine, quam quis opul. hero servit. LAMB. — v. 13. *hoc*; ob hoc, ideo. — v. 14. *assiduo*; i. e. assidue, ut saep. ap. PLAUT. LAMBIN. Contra GRUTERUS, *assiduo*, inquit, non est capiendum tanquam adverbium; *assiduus enim* idem cum *opulento*, ut notum ex illo Topic. Cic. „cum lex Aelia Sentia *assiduo* vindicem *assiduus* esse jubeat, *locupletem* jubet *locupleti*; *locuples enim* est *assiduus*, appellatus ab aere dando.” Idem censent DOUZA, LE FEVRE, OPERAR., alique, quorum a partibus BOTHIUS quoque stat; nam, „intelligi, inquit, *locupletem*, sicut in legibus XII tabularum, ipsa loci ratio ostendit.” Verum Ciceronis deviationem vocis *assiduus* ab aere dando, quasi *asse dando*, — (ita quoque QUINCTIL., GELL., CHARIS., alique) — repudiat v. d. ob prosodiam laesam, Nostrumque hic derivasse autumat vocem *assiduus* ab *assidere*. — v. 15. Volunt quidam, poni post *quo* virgulae signum, ita, ut ea vox pertineat ad *quietus*, scil: *quo quietus ne sis*. Frustra. Recte OPERARIUS: *Servus*, inquit, domini divitis est hoc magis miser, quod dominus habet semper opera, quae mandat servo facienda, ne servus sit quietus. cet. — v. 16. Interpungit LAMBINUS: *ipse de dives, op, et lab. ex*

pers, q. h. accidit, liberè poss retur. cet additque, i. e. operi et labori manum non admovent, ab opere et labore immunis. — Stat a partibus ejus doct. mul. LE FEVRE, quae: les interprets, inquit, ont eu tort de joindre *operis* avec *dives*, et de l'expliquer, qui a beaucoup de choses à faire, ou en mettant *operis* à l'ablatif, *dives operis*, qui a beaucoup d'Esclaves. L'une et l'autre explication me paroissent insupportables. — Male tamen, ut censent viri docti, respondent insequentia sententiae LAMBINI. Ita DOUZA *dives operis*, inquit, i. e. *servis*, sive *operariis*; quod repetit. TAUBM., aliique. Contra GRONOVIVS: explicant *serviss. operariis*; imo, *dives operis* est, qui multum operis habet faciendi atque imperandi. — v. 17. *libere*; haec vox utrum sit infinitivus, *libere*, a libeo, lubeo; i. e. collibeo, an adverbium, *lib're*, inter se dispp. vv. dd. Addit recte LAMBIN. „quantum ad sententiam attinet, non multum interest, utro modo legas; sed quantum ad elegantiam et rationem, ac mensuram versus, non parum refert.” — v. 22. *queri* — *servitutem*; antiquo more, quem apud Cic. quoq. reper. — v. 23. *qui* — *servitutis*; i. e. me, qui fuerim liber, pater pro suo jure fecit servum, compotem servitutis. LAMB. — (vet. *potire* i. e. facere participem, quem cujus; *potiri*, pass., fieri particeps, cuj. rei; inde deponens *potiri* se facere ipsum participem, cuj. rei; cet.) — v. 24. *verna*; laudant Festi atque Nonii verba de vernis, h. s. v., iis Romanorum civium filiis, qui ex ancillis *vere*, tempore anni maxime foeturae naturali, nati essent. cet. Constat, omnes servarum natos vernas, s. vernaculos, nominatos esse. — v. 25. *verbero*; qui legunt *verbero*, fere sine interpunctione vocem trahunt ad *verna*, ita ut Mercurius ipsum se nominet *verberonem*, h. e.; ut explicant vv. dd., servum, verberibus natum. Frustra; adludit Mercurius in voce *verna* ad id, quod sit jam servus *falsus Sosia* in eo, ut deludat *verum servum*, quem alloquitur. Qui *verbo* pro *verbero* tenent, necessario interpretantur locum: *hodie verna quidem vocor*; ut et SCHMIEDERUS. — *Numero mihi in mentem fuit*; constat antiquam scripturam esse *in mentem est*, pr. *in mentem venit*, vel *in mente est*. Sic. Cic. quoq. *in potestatem esse*, *in judicium habere*, *in vadium esse*, cet.; numero vocem Plautinam esse, testis quidem non esse potest A. Gell. N. A. I, 7., quem volunt, nam clare ibi leges *non vero in mentem fuit*; sed Nonius in voce

numerus; ubi addit *numero* esse i. q. *cito*; *deinceps*? — v. 26. *adloqui*; salutare deos, προσαγορεύειν; affari, εἰπὸν προσεῖπεν. TAUBM. — v. 30. *fuit* — *sciat*; h. e. Sosia hic scit, se esse nequam, cet. LAMB., repp. vv. dd. — v. 34. *Duello*; duellum bellum videlicet quod duabus partib. de victoria contendentibus dimicatur. Sic *Duellonam* veteres, quam recent. *Bellonam*. cet. LAMB. ex Nonio ac Festo. — v. 38. *adorea*que: antiqui Rom. omnem ex agris proventum vocabant *Adoream*; et postquam praemium militibus frumentum erat, parta victoria, *Adorea* pro laude accipi coepta est. TAUBM. — cf. Fest. s. v. — v. 43. *si dixero* — *fecero*; si herae meae falsa nuntiaro, nihil alienum a mea consuetudine fecero; *solens*, i. e. ita ut soleo, contra insolens. LAMB. repp. vv. dd. — v. 48. *principio* cet; artificium poetae animadv. Nam quia fabulae recitantur spectator. causa, non solum autem simplex et artis expers erat futurum, si haec Alcmenae a Sosia narrarentur in proskenio, sed etiam inutile ad poetae consilium, fabulaeque argumentum, quia prenderetur ac tolleretur venustissimae et facetissimae inter Sosiam et Mercurium rixae occasio, Alcumenae interventu; multoque magis, si haec eadem Sosia Alcumenae narraret, aut narrare intelligeretur in postskenio, seu post siparium, spectatorib. non audientibus. Idcirco poeta facit Sosiam haec coram populo antequam ad Alcumenam perveniat, meditantem, audiente Mercurio, qui eodem tempore in proskenium processit. — v. 50. *Telebois*; qui et Taphii erant incolae, seu Acarnaniae, seu Boeotiae, finitimarumque insularum, dicti a Teleboe et Taphio, Hypothoes et Neptuni filiis. OPERARI. cf. pot. argum. fab. — v. 51. *si sine vi* — cet; multa notant ac varia vv. dd. ad hunc vers. de clarigatione apud Romanos usitata. — De hac cf. pl. ap. antiq. cur. — Recte animadv. LAMB., omnino veteres solitos fuisse, antequam belli fortunam experirentur, res ab hostibus per legatos repetere. cet. — *rapta et raptores*; spolia ab Electryone et Argivis ablata, et Teleboas, qui rapuerant. In hoc et fides historiae laborat; nam spolia apud Philoxenum deposita jam recuperata fuerant et restituta Electryoni ab Amphitryone. OPERARIUS. — v. 55. *expugnassere*; i. e. expugnaturum esse: infinitivus antiquus ab antiquo futuro *expugnasso* pro *expugnassero* cet. LAMB. repp. vv. dd. — cf. Turneb. advers. IV, 15. — v. 57. *magnanimi viri, freti*; μεγαλήτορες; πεποι-

ὁῖτος. cet. LAMB. — v. 63. *nimis*; nimis est icy pour *valde*,
nimis pulcris fort belles. LE FEVRE. — v. 68. *in medium*; in
 spatium medium inter duos exercitus, *μεσάχουον* appellant
 Graeci. LAMB. — v. 71. *focos* — *dedunt*; domos, *ἑσίας*, lares
 patrios. — sc. victorib. et superiorib., hoc enim significat pro-
 prie dedere, potentiori, superiori, victori, domino, hosti dedere
 LAMB. DONAT. — v. 76. *pro se quisque*; idem notat, quod stu-
 diose, summa ope, omni conatu. SCHOP. in a. crit. — v. 81.
ingruant; ingruere verbum militare esse, et significare i. q.
 clade afficere, docet COLER. — v. 82. *vicinus*; *vicinius* qui le-
 gunt, vocem cum anteced. *ingruunt conjungunt*, ita, ut sensus sit,
 ingruisse Argivos propius, vicinius, cet. — v. 83. *sed* — *con-*
vortitur; quod quidem poetice dictum accipio, agnoscoque
 pro fugam in se nemo conversam inclinatumque habet. TURNER.
 advers. IV, 15. — v. 84. *statim* — *gerat*; statim i. q. *σάδιαλος*,
 perseveranter, aequaliter; rem gerere i. q. pugnare, id agero
 quod expedit. cet. TAUBM. — v. 90. *involant*; ex hoc *involant*
 colligit LAMB., quod lectio vera vers. 88. sit *invadere*, non *in-*
ducere; quippe quod equites jussi cito paruerint advolaverintque,
 cet. Est vero militaris vox, satis clara reddita ex sequentibus
 statim *impetu alcri*. — v. 91. *foedant*; h. e. vulnerant, lani-
 ant, lacerant, *αἰκίζουσι*. LAMB. — *jure injustas*; injustissimas;
 forma veteri. TAUBM. ex Gil. Long. — v. 93. *in re praesenti*;
 videtur natum a *ictis*, vel a consuetudine Romanorum, qui de
 agro aliquo ambigentes, vel gleba aliqua ejus agri in jus allata,
 in ea tanquam in toto agro et in re praesenti vindiciam facie-
 bant, vel in agrum ipsum, h. e. in rem praesentem ibant LAMB.
 — v. 94. *pen. se in fugam*; conjiciunt se penitus in fugam:
 usurpavit *ἐνσφηντικῶς*. LAMB. — v. 95. *vortentibus*; LAMB. inter-
 pr. *vort. tetga*. De eo Schop. l. l. „pueriliter: ego vortenti-
 bus pro vorsis dictum puto.” — v. 96. *regem Pterelam*; Plaute
 fait icy un petit anachronisme, car il est certain que Pterelas
 ne vivoit pas du temps d'Amphitryon, puis qu'il estoit fils de
 Taphius, qui estoit fils d'une nièce d'Alcée, pere d'Amphitryon,
 et par consequent la cousine germaine d'Amphitryon estoit
 grandmere de Pterelas. LE FEVRE. — Pterela fuisse dicitur
 capillus, a quo vita ejus felicitasque penderet. Quem quum
 Cymaetho filia, Cephalî, qui castra Amphitruonis sequebatur,
 amore capta, impia subcidisset manu, vinci misellus obtrunca-

rique facile potuit. SCHMIEDER. — cf. argum. fab. — v. 98. (*hoc — fui*); haec videntur pugnare cum illis, quae sunt infra; (270—272.) nam si inpransus fuit, ut hic dicitur, non bibit; si bibit, non fuit inpransus: nisi forte inpransus est is, qui bibit quidem sed nihil comedit. LAMB. — v. 101. *velatis manibus*; non velata tantum olim precantium capita, sed et vittis manus. cf. Virg. Aen. II. *praeferimus manibus vittas* cet., quocum. Homer. II. I., ubi inducitur Chryses *στέρματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος*. GRONOV. — v. 103. *arbitrium*; fere omnes, *arbitratum* tenentes, cum LAMBINO explicant: ut pop. Thebanus suo arbitratu in ipsos uteretur, ut p. Th. suo arbitratu vel saeviret in ipsos, vel propitium se praeberet, — vel poenas de ipsis sumeret, vel ipsis ignosceret. — Idem sensus fere in *arbitrium*, quod auctoritati edd. primm. debb. — v. 105. *Pterela*; aut ἀπικοπήν volunt pro *Pterelans*, aut legi *Pterelas*. Imo *Pterela* proprie ac maxime latina est terminatio ex regula Prisciani: apud Graecos in As desinentia vel Es, apud nos in A terminantur. (IV, 15.) GRONOV. — v. 111. *formam — statum*; ut tota Sosiae *imago* in Mercurio sit, non *formam* ejus solum in se cepisse vult, sed et *facta* habere *moresque* ejus similes. Cetera facilia intellectu sunt: *status* autem non *statura* est, quae, procerusne an quadratus pusillusve aliquis sit, ad *formam* pertinet, sed *status* est modus corporis gerendi, incedendique, qui ita solet homini cuique esse proprius, ut noti homines e longinquo jam discerni eo possint. SCHMIEDER. — v. 113. *suo s. malitia*; s. s. telo i. e. suo ipsius telo: sic loq. Plaut. millies, aliique boni scriptores. cet. LAMB. — v. 116. *Nocturnum — ebrium*; noctis deum, qui nocti praeest; — vino gravem, οἶνο βαρύν: somno vinoque sepultum dormivisse. cct. LAMB. — Alii contra sub Nocturno intelligi volunt Hesperum, quem Plautus pro Lucifero sumserit, ut DOUZA imprimis. — v. 117. *Septentriones*; septem stellas in ursa majore quae Helice a Gr. appellatur. cet. LAMB. — v. 119. *Jug. Vesp. Verg.*; Jugula i. q. Orion; Vesperugo i. q. Vesper; Vergiliae i. q. Pleiades. VARRO; FESTUS. — v. 122. *optumo — locas*; — — operam tuam non perdis, sed apud eum (Jovem patrem) locas, et beneficium, [qui tibi mercedem praeclaram persolvat]. LAMB. — v. 193. *hac nocte*; conferunt vv. dd. loca cl. de nocte Herculeae: ita ad h. l. impr. TAUBMANNUS; Appellatur ea de nocte, ut, constat, Hercules

πρῆςπρος λέων, τρῆςπρος Ἀλκιδης, ποxque ipsa
 herculea. cet. — v. 124. *perpetem*; perpetem pro
 runt poetae. FÆST. — v. 126. *adpotum probe*;
 1; nam eo, quod appotus est probe, dormit.
 27. *nisi* — *plusculum*; nisi meracius (nimium me-
 aequo bibit. TAUBM. — honesta est locutio et per
 4, quam vocant rhetores, rem extenuans. GRONOV. —
 9. *furcifer*; furciferi dicebantur, qui ob leve delictum coge-
 antur a dominis, ignominiae magis, quam supplicii causa,
 circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus,
 et praedicare peccatum suum, simulque monere ceteros, ne
 quid simile admitterent. DONATUS in Terent. Andr. — Alii ali-
 ter ex antiquit. interpr. — v. 130. *modo, sis, veni*; i. e. veni
 huc, si vis; *sis* pro *si vis*, millies ap. Plaut., Terent., aliosque.
 cet. LAMB. — v. 131. *qui* — *inviti cubant*; qui non libenter
 soli cubant; — — nolunt enim, sc. sine scorto aliquo, quod
 subigant, cubare. LAMB. — addit: histrionem, haec quum di-
 ceret, oculis lustrasse puto spectatores, quasi conquisitum
 istiusmodi scortatores, quos notatos praeberet deridendos:
 SCHMIEDER. ὦ ζεῦ βασιλεῦ τῆς λεπτότητος τῶν φρενῶν! nonne
 prodierat Sosia cum laterna? nonne timidus circumspexit sem-
 per in scena, unde sibi mali quid obviam dari possit? — v. 132.
scita i. e. idonea, apta *male*; i. e. care, dispēdiōse, magno.
 TAUBM: repp. vv. dd. — nimiae studet perspicuitati LAMBINUS.
 — v. 134. *complexus*; eam complexus, vult LAMBINUS, sed —
 fallitur LAMB., addit VOSSIUS, cum *eam* subintelligit; nam com-
 plexus conjungi debet cum duabus sequentibus vocibus. —
 v. 138. *illic* — *dedexere*; ex iis, quae illum facere video, et ut
 eum video se componere, ac parare, suasque manus, ac sua
 brachia huc et illuc jactare, vult meum pallium iterum detexere,
 h. e. ad extremum texere, h. e. vult me spoliare. LAMB. repett.
 vv. dd. — v. 139. *dentes pruriunt*; prurire dicuntur malae, den-
 tes, dorsum, quando plagas imminere sibi praesagiunt. SCHMIED.
 — v. 140. *certe* — *adcepturus est*; alludit ad morem illum anti-
 quum, quo advenientes peregre hospitio et coena accipiebantur.
 Est autem locus παρὰ προσδοκίαν in h. verbis *hospitio pug-
 nae*, quasi ita dicat, accipiat non hospitio, aut coena aliqua,
 sed pugnis. LAMB. repett. vv. dd. fere omnes. — v. 143. *oppi-
 do*; i. q. valde, admodum, multum, prorsus, penitus, cet. Lau-

dant vv. dd. ad h. v. Festi verba, qui vult, ortum esse verbum ex sermone rusticorum inter se confabulantium, quantum quisque frugum colligeret: tum respondisse magnam vim colligentes, quantum vel *oppido*, urbi, satis esset. cet. — cf. Fest. sub v. — v. 146. *agite* — *datis*; significat, se esse grassatorem ac praemiatores nocturnum, et ex spoliis hominum, pugnis a se contusorum, vitam tolerare. cet. TURNER. adv. — v. 147. *jam pridem* cet; quo magis Sosia metuat, ita latrociniiis caedibusque adsuetus vult videri, ut, qui hodie nondum, sed heri tamen caedes commiserit, jam pridem caedem non commisisse dicat. SCHMIEDER. — v. 148. *in s conlocastis nudos*; spoliatos consopivistis, *iniquicatis*, h. e. interfecistis, prostravistis ictibus, ut mortui viderentur, cet. LAMB. — v. 149. *nomen* — *e Sosia*; ambiguum est in voce *Quintus*. Nam et *Quintus* praenomen est romanum, et quintus est, qui ordine sequitur quartum. Referenda autem sunt haec ad illa, quae supr. dixerat Mercurius, se quatuor homines pugnis exanimasse, et spoliasse hoc modo. cet. LAMB. — v. 151. *sic colo*; praefert LAMB. volo, atque explicat „hem nunc ergo volo alium sic pugnis concisum sopori dare;” frustra; itaque rectius addit, illud *colo* spectans, (?) nunc ergo sic me volo parare atque expedire. Nam *colo*, quod interpret. *vivo*, h. l. nil est, nisi *me gero*. — v. 152. *non* — *vapulet*; non effugiet, — — quin vapulet, vel, non feret, i. e. non auferet hoc a me, — — quin vapulet. LAMB. — v. 153. *pugnos edet*; a verbo edere, i. e. pugnos expediat oportet ad certamen mecum ineundum; sed Sosia in summo suo timore semper jocosus, similat (154. 155.) se *edet* illud derivare ab *esse*, coenare. SCHMIEDERUS. — v. 157. *tractim tangam*; tractim tangere est mulcere molli et explicata manu, ut nos ferme demulcemus canes felesque, tracta leniter a capite ad caudam manu secundis pilis. Ironia *tractim tangere* pro *ictu gravi* affligere. OPERARIUS. — cf. Martial. Epigr. III, 92. Seneca. ep. 66. — Aliis alludi h. l. videtur ad virgam Mercurii, aliis ad alapas, etiam. — v. 159. *nequiter* — *maledicis*; cum prorsus iniquum sit, maledicis hominib. leviter et leniter praecidere os, oportet, o manus, ut, quemcumque tu composita in pugnum percusseris, formam totam inminuas. GAUTER. — v. 160. *pugno legeris*; translatio est a legulis uvarum et fructuum. Ut enim illi manu *uvas*, oleas, fructus legunt, ita vindemia et fructus

grassatoris est, homines pugnis male mactatos tanquam fructus legere et spoliare. Sed et Grammatici *legere* pro *ferire* et *percutere* a Plauto usurpatum annotant. TURN. adv. XXX, 34. — v. 161. *me interpolabit*; interpolare est immittere et interponere, et novam formam e veteri fingere cet. NONIUS. — v. 163. *quasi muraenam*; — — exossare ut muraenam est fuste bene dolare, vel ossa usque eo comminuere, ut nullum eorum sit reliquum vestigium: omnino autem, aliquem, ut suadet libido, vexare. TAUBM. ex CANTAREN. — v. 164. *ultro istunc*; facile rem explicat LAMBIN., legens *istic*, sc. perii, si iste, qui exossat homines, ultro me aspexerit, *ultro*, i. e. non appellatus cet.; frustra; *ultro hunc, istunc*, e. i. q. *utinam absit hic, iste*, cet. — v. 166. *verum — absuit*; cf. sub A. Male se habere rem eorum, qui haec verba adscribunt Sosiae, jam ex insequenti versu patet. Divinationis quid inest. Quem non videt, deus jocose odoratur, quem nondum cognovit, eum idem longe diuque abfuisse sentit. — v. 167. *superstitiosus*; moris erat apud veteres, ut superstitioni tribuerent, quidquid ad auspicia, auguria, vaticinia, astrologiam, et omnem, quaque verum patet, divinandi artem pertineret. OPERAR. — *gestiunt*; gestit, qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu praeter consuetudinem exultat. FESTUS. — v. 170. *volucrem vocem*; pinna-tam, *πεπόςσων*. TAUBM. — v. 171. *illic — suo*; i. e. ille homo malum sibi à me quaerit, quod suo jumento, i. e. sibi imponat. LAMB. — hic plagas quaerit et verbera, cet. TURNER. — v. 173. *lassus sum*; atque idcirca oneri ferundo impar. (sc. plagis, pugnis ferendis.) cet. LAMB. — v. 176. *nescio quem*; illud antecedens *nescio quis* (sc. Nescioquis) et hoc *nescio quem*, (Nescioquem) junctim ab histrionibus pronunciatum fuisse volunt vv. dd., adludentes ad homericum *οὐτις*, inprim. GRUTERUS. — v. 183. *confidenter*; consilium optimum, confidentia tutiores reddit, quam timiditas. SCHMIEDER. — v. 185. *Volcanum in cornu*; qui ignem in laterna cornea clausum geris. Fiebant olim later-nae et ex cornu, et ex vesica. TAUBM. — v. 188. 189. *verbero — dicere*; — cf. sub A. — Qui Mercurii esse censent verba *mentiris nunc*, interpretantur cum LAMBINO: te, verberonem, qui in eo mentiris, quod liberum simul et servum te nominas, certo cogam, ut edicas, qui sis; cet. — Contra, qui Sosiae tribuunt ista verba, PALMERII sententiam sequi solent,

qui: „cum Mercurius hominem *verberonem* appellasset Sosiam, (Verbero, onis.), ille, tanquam si verbum esset *verbero*, (Verbero, as, at.) *mentiris*, inquit, non enim *verberas*;" cet. repetit. TAUBM. aliique. — v. 192. 193. *ego* — *adservatur*; alludentes ad Catulli atque Martialis inhonestum illud *irrumare*, vv. dd., LAMBINUM sequuti, in his vv. obsceni quid impudicique conspiciunt. Quorum sententiae audiendae cupidi adeant Catull. XV, 1. LXXV, 5. et Mart. II, 47. 83. IV, 50. — v. 200. 201. *at scin* — *abis*; jocus *παρὰ προσδόντων* simul et ex ambiguo. Superbi sunt, elati, magnifici, opulenti, qui sublimes sunt in equo, aut curru, aut rheda, aut quia servis portantur. Rursus, qui plagis contusi et debilitati sunt, et qui gravia vulnera acceperunt, ii, quod pedibus ambulare nequeunt, auferantur sublimes necesse est, atque hac ratione superbi dici possunt. cet. LAMB. — frustra et h. l. sub *superbo* intelligit *mortuum* NONIUS. — v. 209. *Davo*; Davi persona nihil, quam quod Vulpes in fabb. Aesopi. MEURS. — v. 211. *audaciae columen*; h. e. homo omnium mortalium audacissime, audacium princeps. cet. LAMB. — *consutis*; adsuere et consuere, in fraude, dolis et lenociniis dicuntur. PALMER. — *suere* proverbiali metaphora i. q. *ζάπτειν*, i. e. alteri struere damnosi quid. MURET. — v. 214—216. *profecto* — *profecto*; profecto, tribus versib. quinquies repetitum, lusum aliquem prodit. Certum opponitur arbitrario; Merc. autem dixerat, *certo* pedib. non tunicis venisti; hunc igitur *τοῦ certo* in re non arbitraria usum Sosia ridet: *ita profecto*; dici enim non minus potest *venire tunica*, indutum scilicet, quam *venire pedibus*, sc. gressum. Mercurius, lusum hunc aegre ferens, repetit ejus *profecto* cum comminatione, quam mox certissimam Sosia sensurus sit. Nihilominus Sosia ridere illud *profecto* pergit, adjecta insuper jurandi formula *edepol*. Nunc Merc. iratus repetito *pol profecto* pugnum ei in os infligit, adjiciens: *hoc*, quod jam vapulas, *quidem profecto certum est, non arbitrarium*. Hunc igitur versum (216), quem Gruterus Sosiae tribuit, Mercurio vindico, cum linguae verberibus plagas jungenti. SCHMIEDERUS. — cf. sub A. — v. 219. *tuos*; notat CAMERARIUS: ut Eurip. Electr. *πάντως εἰμι σὴ, κρείττων γὰρ εἶ*. — *ususfecisti*; usu facere sic dict. ut usucapere. — v. 225. *etiam muttis*; etiamne *mi* facere audes? etiamne mussas? mutire et mussare dicta sunt a litera *μῦ*, quam solam et nullam praeterea

muti proferre possunt. cet. LAMB. — v. 228. *sociennum*; lectionem *sociennum* tenens, *sociumve*, unum idemque habebis. Verbera metuens, negat Sosia jocose, se vocasse se ipsum Sosiam, quippe quum *socius* tantum, s. *sociennus* sit Amphitruonis. — v. 230. *o utinam—tui*; utinam tui pugnī me fugissent, — vel, — utinam te fugissent, i. e. utinam pugnis careres, pugnos habere desiisses. LAMB. — v. 236. *tum — siet*; ridiculum iurandum Mercurii per Mercurium, qui ipse erat, qui, si Sosiam fallat, iratus esse iubetur, non sibi iuranti, sed ei Sosiae ipsi, cui pacem adjurat. SCHMIEDER. — v. 242. *tu—Sosia*; dictum more Graecor. et Comicor. pro nunquam me facies non esse, i. e. nunquam facies, ut non sim. LAMB. — v. 247. *malum*; per parenthesin suaviter infertur. Et non interponitur *Malum*, nisi oculis conversis ad eum, qui aliquid, quod reprehendimus, dixerit. Itaque *Malum* nunc interjectio est. TAUBM. ex not. Donati ad Terent. Eun. IV, 7. — v. 248. *portu Persico*; portus in mari Euboico, non longe Thebis, dictus a Persarum classe, quae inibi in anchoris fuit. In quo et est anachronismus Poetae; nam Persae longo post Amphitryonem tempore in Graeciam irruerunt. OPERARIUS. — v. 252. *hercle*; Plautus, sciens forsā, ut risum moveret, Sosiam inducit iurantem *per Herculem*, ea ipsa demum nocte nascendum. SCHMIEDER. — cf. quae TAUBM. laud. ex Ang. Decembr. Mediolan. lib. de polit. lit. II, p. 157. — v. 262. *a Telebois*; doctissima mulier LÉFÈVRE, admodum invecta in omnes, qui male interpretati sint locum, putantes, pateram ab hostibus Amphitruoni datam esse, addit: *a Telebois*, c'est à dire, *de praeda Teleboarum*. cf. v. 104. — v. 265. *signo — signi*; historiam fere signorum, apud vet. usitatorum, invenies apud MEURS. exerc. crit. p. II, 9. Inde ad h. l. viri dd. varia ac multa protulere. — v. 273. *hirneam*; est *cyrnea* s. *cirnea* vas vinarium. NONIUS. cf. sub A. — *hirnea*, vel potius *irnea*, genus vasis est vinarii. Antiquitus *erneum* vocabatur, *παρὰ τὸ ὄρνεον*, quod avis figuram haberet; sic, quod acarabaeo similis, *κάρδαρος*. cet. SCALIGER. — v. 274. *eam — meri*; i. e. ita ut ex vite seu uva fuerat expressum, — — i. e. mērum, non dilutum, — eduxi, i. e. ebibi. LAMB. — v. 282. *saltem*; saltem est, quod barbari dicunt *ad minus*; Itali *al manco*; Galli *à tout le moins*; Germani *altermeinst.*! LAMB. — v. 283. 284. *ubi — ignobibis*;

satis aperte prodit Mercurius, se depositurum rursus esse Sosiae personam; sed, quod spectatoribus erat intellectu facillimum, Sosiae, non mirum est, fuisse miraculo. SCHMIEDER. — v. 287. *tam* — *atque ego*; notari volunt *tam* et *atque* sibi respondere. Sed quis ejus Plautum negligentiae arguat, ut in mente habuerit *tam cons. mihi est atque ego* similis mihi sum. Quis dicet, hominis figuram similem esse ejus figurae? Sed post *similis* non raro sequitur *atque*, h. l. *cons. est, atq. ego*, i. e. similis ejus figura est meae; *tam* vero non trahendum est ad *atque*, sed auget *τὸ consim.*; i. e. tam valde, in modum adeo mirum. SCHMIED. — v. 288. cf. sub A. — v. 292. *sane sapio*; sane hic saniter est, ut sani homines solent; nam qui sapit animo, et sentit sensibus, is sanus est. J. GULELM. — v. 294. *quadrigas* — *Jovis*; si, quam velocissime quidem fieri possit, effugere coneris. Alatas enim Jovis quadrigas fulminis celeritatem aequasse constat. SCHMIED. — v. 297. *tuae* — *sinam*; i. e. tuae herae, si quid vis, nuntiare te sinam; sed hanc *nostram* heram, non *tuam*, adire non sinam. LAMB. — v. 303. *vivo fit* — *mihi*; i. e. mihi vivo, vel me vivo, imago mea (in persona falsi Sosiae sc.) praefertur, quod nunquam quisquam faciet, me mortuo. Jocus ex imaginis mentione et nomine quae, situs et ad consuetudinem Rom. referendus; solebant enim majorum imagines praeferrī in clarorum viror. funeribus. LAMB. — Contra J. Douza ludos principum in funeribus gladiatorios respici putat, ita ut Sosia sibi velit: vivus ludificor ego, cui mortuo nemo ludos faciet. Doctius, ut videtur. — GRUTERUS in Sueton. Vesp. 19. huj. l. reperit interpret. — Repett. vv. dd. — v. 305. *illa* — *Jupiter*; *ille* pronuntiandum sublato coelum versus digito, cet. LAMB. — v. 306. *ut ego* — *pileum*; cum servi manumittebantur, raso capite pileum accipiebant, idque in templo Feroniae, quae libertorum dea. cet. SERV. — i. e. contentum se fore, ait Sosia, si ab hero quoque, ut ab hospite (Mercurio), non pro servo Sosia agnosceretur, sed alius quidam incertus haberetur, ut eo modo posset servitutem effugere, et, nullius servus, liber fieri. —

A C T U S I.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. συγκοπή hic v. expediendus; sunt autem hujus scenae omnes Senarii Jambici, i. e. τριμῆτροι ἀκατάληκτοι. CAMBR.; *bene prospere*, i. e. valde prospere, pro quo *bene prospereque* voluerat ACIDALIUS; omittitur a quibusd. *hoc*; BOTHIUS in utraq. ed. operis pro glossemate habet et ejicit. — v. 2. *amonui*. — v. 3. *tutam eam*. — v. 4. ante LAMB. v. *nam* pr. *jam*; *venerit* pr. *advenerit*. — v. 6. *eum* pr. *illum*. — v. 9. *familiarem*; perp. pr. *familiam*. — v. 10. *suadet capiat* pr. *capiet* BOTH. in ed. min. — v. 11. LAMB. sine nota *tum demum* pr. *demum*. — v. 13. *in conc. antiq.* — v. 15. *meus*, pr. *tum meus* exhib. LAMB. — v. 16. *illi* vulg. omitt. — v. 17. *diximus* fort. p. err. typ. pr. *dixi minus* in ed. SCHLUT. — v. 19. *nascitur*, perp. — v. 20. *laud.* BOTH. in ed. min. ex libr. scr. GUELF. *seminatus est*. — v. 22. *pater est major*. — v. 24. *Suad.* TAUBM. *hujusco* pr. *hujus*; LE FEVRE, m. d., patris memorat lect. *Alcumenas* pr. *Alcumenae*. — v. 25. *laud.* BOTH. in ed. maj. e cod. Helmst. *creavit* pr. *curavit*. — v. 26. v. *absolvat*; edd. medd. *exsolveret*; BOTH. in utrq. ed. recte rest. e librr. *absolveret*. — v. 27. 28. versum priorem (27) omittens, tanquam interpretamentum posterioris (28), ac ταυτολόγια modo exhibentem, Mercurio prorsus indigna, exhibet v. cl. BOTHIUS in utraque editione *Clandestina ut celetur consuetio*, expungens copulam *et*, atque cum SCIOFFIO secundum DONATUM ad Terent. Adelph. IV, 5, 32. *consuetio* ponens pro *suspicio*. Contra librr. et scriptos et editos, qui ad unum verba *et ne* — *stupri* tenent. Ita CAMERAR. ad voc. *suspicionis* addit: *pi* longa, ut saepe et in hoc et in Terentio. Haud pauci *poneretur* pro *ponatur*. — Item libri fere *suspicio* habent post *celetur*, pro quo apud LAMB. per err. typ. (?) *celeretur*. Neminem tamen non laedit. Itaque plerique *susceptio*; ali, ut GRUTERUS, *huc itio*; alii *susceptio*; (quod sit pro verballi susceptio) alii mire *surreptio*. Ideoque recepimus

consuetio. — v. 33. *perperam* omitt. *in*; cf. sub B.; vulg. *namque culpam* — *ut sinat.* — v. 35. τὸ *cum* non elidendum esse, probat BORN. exemplis paene innumeris. — v. 36. in h. versu, si nihil deest verborum, crebra διαίρεσι sustinendi sunt numeri. CAMERAR. —

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 2. *maxum. molestiam*; *Sosiam*, molestiam qui creatus fuisset maximam. SCHMIED. — v. 4. *ille illuc*; cf. Sc. I, 304. — v. 5. *servoni* — *Sosiam*; ἀμφιλογία est; narrabit, sese a servo Sosia hinc a foribus esse amotum. LAMB. — v. 8. *erroris* — *dementiae*; *ambo* pr. *ambos*, ut saepe; pro *erroris* — *dementiae* usitatus *errore* — *dementia*, sed Plautus saepius id, quo quid completur, in genitivo ponit. cet. SCHMIED. — v. 9. *omnem* — *familiam*; *familia* n'est pas icy dans le mesme sens que nous donnons à nostre mot *famille*, il signifie proprement tous les Esclaves de la maison. LE FEVRE. — v. 12. *quae facta*; quomodo verus Amphitruo verusque Sosia a falsis illusi cet. — v. 16. *eam seditionem*; ῥάσιw, διαρῥασιν LAMB.; — raro sic invenias *seditionis*, vocabulum de turba privatorum. Apud Terent. tamen est, non minus eleganter, Andr. V, 1, 11. GRONOV. — v. 17. *dudum* — *minus*; quod vobis de Alcumena nondum etiam edisseravi; cui haud absimile Terentianum illud: *quod intellexistis minus*. DOUZA. — Quivis quidem histrio, quae secum loquitur, spectatoribus dicit; minus autem recte spectatores inter agendum compellare videtur ipsos, ut hic: *dudum quod dixi minus*: cui vero? vobis spectatoribus. SCHMIEDER. — v. 19. *alter*; confirmat Plautus hic eorum sententiam, qui affirmant, et vere, mulierem superfoetari posse. cet. TAUBM. cf. Plin. VII, 11. cet: — contra SCHMIEDER. „Plauti temporibus ignoscatur, si mulier superfoetari posse crederetur, id vero recentioribus adhuc interpretibus defendi, mirum est. — Ad hunc versum et sequentem non videtur satis attendisse G. J. VOSSIUS, scriptor alioquin diligentissimus, in libro institution. II, 3, quando reprehendit hunc poetam, quod fingat, eodem die Alcumenam et concepisse et peperisse. OPERAR. — v. 20. *seminatus*; ἐσπαρμένος, satus, ab Amphitruone scilicet. LAMB. — i. e. conceptus

matris in utero. TAUBM. — v. 22. *minori puero*; i. e. Herculi, qui minor, ratione sationis TAUBM. — v. 24. *honoris gratia*; il semble d'abord que cette façon de parler réponde à ce que nous disons ordinairement en nostre langue, pour l'honneur d'Alcmene. Mais il n'en est rien pourtant, *honor* n'est icy que *cura*, soin. Cela paroist clairement par III, 1, 7. ou Jupiter dit aux Spectateurs: *nunc huc honoris vestri venio gratia*: il ne veut pas leur dire qu' il vient pour leur honneur, cela seroit ridicule, il dit seulement qu' il vient pour l'amour d'eux, par le soin qu' il prend d'eux. cet. cf. Rud. V, 1. LE FEVRE. — v. 25. *uno ut foetu*; ut uno onere unaque, ut ita dicam, gravidatione et foecundatione. LAMB. — v. 26. *labore*; vel gravidationis, vel partus. — v. 28. *cunsuetio*; suum susceptio defendens, pro vulg. *suspicio*, addit LAMBIN.: intellig. vel clandestinam Jovis receptionem et intromissionem in domum Amphitruonis, vel secundam conceptionem, quam superfoetationem nominant. cet. — v. 31 — 33. *nam deum — facere — sinat*; ordo et sententia est: nam non videtur aequum, deum facere, i. e. committere, ut sinat, culpam suam expetere, i. e. recidere, erumpere, resilire, redundare in mortalem; ex Nonio LAMBINUS; repett. vv. dd. — v. 34. *crepuit foras*; propterea quod Athenis fores aperiebantur, et revolvebantur publicam viam versus, idcirco, qui domo exire volebat, antequam foreis aperiret, et januam seu valvam in publicum retorqueret, sonitum aliquem vel manu, vel aliquo alio pacto edebat, ne janua in aliquem praetereuntem, non praemonitum, irrueret. cet. LAMB. —

A C T U S I.

S C E N A III.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

v. 1. *Alcmena, Alcmenas*; addit cl. CAMER., huj. scenae versus esse Trochaicos Archilochios. — v. 2. pro *atque inperce*,

quod omnes fere libri, exhib. ed. Lugd. 1587., aliaeque, *atquin perge*; cf. sub B.; pro *esse actos*, quod habent omnes fere, exhibet ΒΟΤΗ. in utraq. ed. s. secundum edd. vett. et codd. 3. pall. *exactos*; alii *esse exactos*. — v. 3. *necess' est, necesse 'st*; *natum quod erit* pr. vulg. ΒΟΤΗ. in ed. min. ex cod. GUELF. — v. 5. *pol* pr. *edepol*; voluerat pro *domi*, i. q. *domus*, v. d. J. GULELM. *domatis*, quasi τοῦ δώματος. — v. 6. *adest* — *exercitum*; *e* (*exercitum*) absorptum fuit pronuntiatione, cet. CAMER. — duriores habens correptionem hanc vel prioris syllabae vocis *exercitum*, vel posterioris in *adest*, mutari vult ΒΟΤΗ. in ed. min. *ne adest apud*. — v. 8. *scitu'st* — *pater*; *scitus est, scitu 'st, scit' est, scitust*; *sit meus pater*. ΒΟΤΗ. in utraq. ed. — v. 9. hoc *eum* post observatote ex ingenio se ad fulciendum versum addidisse, ait ΒΟΤΗ. in comm. ad ed. maj., sed idem obvenit, ex librr. ut videtur, in ed. Petr. Sanctandr. — addiderat v. cl. CAMERAR.: τὸ *quam* ante *blande* esse δισπλάβως legendum. — v. 10. longe plurimi *te experior*, certe e librr. mscrr. Tamen non est, quod negemus, DOUZAM suum quoque *re experior*, quod fere est efficacius, e fontibus bonae notae hausisse. — v. 12. *aedepol* pr. *edepol*, ut saepius; LAMB. exhib. in textu *nisi fictis rebus*, in comment. vero commendat *si istis rebus*. cf. sub B. — alii *ni illa furtivis rebus*; alii *ne pro nae*, ut saepius, alii *pol ni illa furtis rebus*; alii *ni ista*; SCRIVER. suspic. *frutis rebus*, i. q. *venereis*; cet. — v. 13. *ego faxim*; suadet nobis MEURSIUS *paxim* pro *faxim*, ut sit ἀρχαϊσμός pro *pepigerim*, quod memorat quoque OPERAR. — legerat ΒΟΤΗ. in ed. maj. *te Amph. malis esse*, tamen ipse in comment. vet. lect. recipiend. commendat. — v. 14. *istud*; *mi*; *memorare*. — v. 16. *heri*. — v. 19. codd. mscrr. CAMER. *afflictim*. — v. 21. *haec curatio*; *verbero? haud hic mutito* in ed. Sanctandr.; *multitio* certe per err. typ. ap. SCHMIED. — v. 22. vulgo *quem pol ego jam scipione*: ita et CAMERARIUS, qui tamen addit: „vel *quoi ego jam hoc scipione*, nam et haec scriptura ex antiq. libro posset colligi: utraque oratio est ἁλλειπτική in pronuntiantis iracundia, cet. LAMB. *quem pol. e. j. sc.*; alii *quem ego j. sc.*; not. GRUTER., obvenire in librr. etiam *quo ego j. sc.*; recentt. *cui ego j. h. sc.*; ΒΟΤΗ. in ed. maj. *quoid ego hoc jam sc.*; in ed. min. *quoi e. h. j. sc.* sec. libr. Guelf. cet. — v. 23. exhibet LAMB. in textu quidem *expedivit*, lit. *d*, quod tamen in comm.

admod. vituperat, suadetque *expetivit*, lit. t.; alii aliter; laud. BOTH. ex codd. Helmst. et Monac. *prima haec parasitatio*. — v. 24. omitt. BOTH. in ed. maj. τὸ tu post *quod*, ut videtur secundum edd. Argent. 1514, Ven. 1522, Paris. 1530, in quibus male abest, ipse ut not. in comment.; *mecum* pro *mihi* vult VOSSIIUS. — v. 25. legit LAMB. *clanculum hinc abivi*, notat vero in comm. *clanculum huc abivi*, addens, ita esse legendum, nec vero, ut vulg., *cl. hinc* cet.; intrusit BOTH. pro illo *hinc* vel *huc* in ed. maj. *ego* sine nota; restit. lect. in ed. min. — v. 26. ex notis patris laud. mul. doctiss. LE FEVRE *prima ut scires*. — v. 30. *mihi* pro *me*; *mi* voluerat DOUZA F. — v. 31. pulcre quidem, sed contra librorum fere auctoritatem adscribit BOTH., v. d., in utraq. ed. hunc versum Mercurio; cui bene respondet τὸ *tace*. — v. 35. *tempu'st*, *tempu'est*, *tempust*; in edd. vett. vulg. *lucescat*; jam CAMER. e librr. scrr. *luciscat*, quem seqq. vv. dd.; alii *lucescit*. — v. 36. *data 'st*, *datast*, *datest*; (lect. LANG.); ob illud tibi geminatum (36. 38.) totum immutat BOTHIUS versum in ed. maj. *nunc ibi hanc pateram quae dono mi est ob virtutem data*, — — — cet. — — — *Alcumena*, tibi condono; frustra; ideo restit. v. d. in ed. min. lect. vet., modo illi scribens pr. *illic* et addens: repetitum tibi παῖδι τικίως. — cf. cet. v. 44. *me — me*. — v. 39. *qualis est*, *qualist*, *quali' est*, *qualest*, *qual 'est*, *quale 'st*; NONIUS voluerat *cul' est*, sive *culest*, i. q. *qualest*, i. e. *quale est*; oppugnant CAMERAR. et LAMBIN., dicentes, *cul'* vitiosum esse pro *cual'*, antiq. pro *qual'*; contra defendit MEURS. hoc *cul* et *culest*, sive *cul' est*, quod ab antiqq. scriptum esset, ut *simul*, *facul*, *procul* pro *simile*, *facile*, *procile* cet. — v. 40. *qualis est*, cet. ut in v. antec.; PAREUS cui *donum datum est*. — v. 43. *saevus est*? LANGIUS notat, legi etiam *servus* pro *saevus*. — v. 45. *lucescit*; vulg. *hoc* male omitt. — v. 47. LAMB. *tua hic opinione*; *animum habe modo*, ita PAREUS, LAMB., aliique; nec non BOTH. in ed. maj., addens tamen in comment. jam, se malle nunc: prius tuad opinionem *h. a. b. a. habe*. — v. 48. *cedas Die* i. e. *disi*, nota συναρπάζει; sed *concedas* si legeretur, essent numeri integriores. CAMER. — Inde BOTHIUS in ed. maj. textu *concedas die*, cui jam praefert in comment. TAUBMANNI *uti cedas die*, pro quo tamen in ed. min. rest. v. d. *ut cedas die*, addens, *mitto* non elidit. — v. 49. v. *mortaleis*, *mortalis*; libri scrr.

fere, praeter illos CAMER., *mortalibus*; recte jam ACIDALIUS *inluciscat*, pro vulg. *inluciscas*, nam quomodo hic nox clara luce lucere possit, non videmus. — cet. laudat. *inluciscat* BOTH. ex cod. Helmst. in ed. min. — v. 50. porrigi vult BOTH. *extremam syll. in longior*; item versus causa commend. LAMBINUS *haece*, vel *quam haec* pro *hac*. — v. 51. LAMB. in textu *ut dies fiat*, in comment. *dies ut fiat*; — vulgo *disparet*; ad unum fere; proposuerat PISTOR. *disparēs*, quem seq. SCHMIED., alique; recte BOTH. in utrq. ed. e codd. Helmst. et Monac. *dispar et*. — *dispar* jam laudaverat MEURSIUS, scripseratque adverbialiter *dispare et*; GRUTER. voluerat: *ut fiat face (fac) jam*. — v. 52. vult mul. doctiss. LE FEVRE *et diei e nocte accedat*; *sequar* vol. ACIDAL. pro *subsequar*.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *cura r. communem*; rem familiarem et liberos; nam inter virum et uxorem omnia sunt communia. LAMB. — v. 2. *imperce*, parce tibi. Jubet, Alcumenam, vicinam partui, parcere sibi, et gerere diligentem curam corporis sui, neque quicquam laboris aut molestiae illo tempore suscipere. CAMERAR. — v. 3. *tollito*; i. e. tollito humo, atque educato, neque exponito. Solebant parentes, quos liberos in lucem primum editos alere, nec exponere habebant in animo, jacentes e terra tollere, ex quo *tollere* usurpant Latini pro alere et educare. cet. LAMB. reppett. vv. dd. — pour luy (Alcumenae) mieux témoigne son amour, il luy permet de faire élever tout se qui noïtroit d'elle; cet. LE FEVRE. — v. 6. *usus*; i. e. utile, i. q. opus. — v. 8. *sycophanta*; lepidus et venustus est impostor. Sycophanta vox quidem graeca est; sed apud Graecos calumniatorem significat, apud Latinos vero impostorem, et planum, et illusorem. LAMB. — *qui quidem* i. e. quamvis, licet, quod negare nequeo, cet. — v. 9. *palpabitur*; blandietur, assentabitur: molli et leni manu mulcere. LAMB. sec. FEST. — i. q. gr. ψηλαφᾶν. TURNER. — repp. vv. dd. — v. 10. *te experior*; cf. sub A. — qui tenent *re* pro *te*, haec εἰρωνικῶς accipiunt, ut si dicat Alcumena, se

re repentino ejus discessu experiri, *quanti*, i. e. quam parvi cet. — male respondet versus inseq. — v. 12. *nae illa si istis rebus*; cf. sub A. — versum interpretationes virorum dd. fecere intellectu difficillimum, intelligentibus aliis sub *illa* Junonem, aliis Alcumenam. Longe plurimi proferunt Junonem, scil. *illa* sum. i. q. *hera*. Ita etiam SCHMIEDERUS, qui, accedo, inquit, ad eos, quibus *illa* intelligenda esse videtur *Juno*, et *istis factis* est, amoribus furtivis, adeo ut Alcumenam (v. 11.) omnibus aliis mulieribus praeferas. Tunc quidem esset sensus loci hujus obscuri: *Juno, uxor tua, si resciat me prodente, ut malis faxim Amphitruo esse, quam Jupiter; Juno enim te convicio consecratura esset adeo acerbo, ut homo esse malles, quam linguae ejus verbera pati. Ita SCHMIEDERUS. Quin praemiserat vir doctus, „qui vero, (Alcumena intellecta sub *illa*), tunc sensus loci sit, vix reperio,” cet. cet. — Quod non. Tenendum primo, loqui haec Mercurium aversa ab Alcumena et Jove facie, audienda non ab his, sed a spectatoribus. Jocosae ergo dicit: me prodente si rescisceret Alcumena, te falsum esse Amphitruonem, eo facerem, ut, ne adamatam perderes mulierem, verus Amphitruo esse malis, quam falsus, i. e. homo quam deus. — v. 14. *me*; per pleonasm., ut Sallust: *omnis homin. qui sese student* cet. — v. 15. *lectus*; de hac forma genitivi vid. Prisc. l. VI. — v. 16. *placet?* pulcre monet SCHMIED., noctem quoque Herculeam adeo brevem visam esse Alcumena. — v. 17. *adpellabo*; ut ὀνομάζω τινα. — *subparasitabor*; parasiti et assentatoris partes agam in patris gratiam cet. LAMB. — v. 19. *ecflictim*; pr. usque donec effligatur; tum nil nisi valde, vehementer; — tene lusum *ecflictim amare*, — *ecflictim deperit*. — v. 20. *non ego te novi*; Mercurium, oblitum, se servi nunc personam sustinere, in ordinem cogit, (contemptim dicens) tu quis es, qui nostris — sermonibus immiscere te audes? SCHMIED. — v. 21. *hanc curatio est rem*; antique accusativum pro genitivo regunt substantiva verbalia in *io*, ut *receptio, tactio*, aliaque multa apud Nostrum. — v. 22. *jam scipione . . .*; non autem vera haec est ἀποσιώησις, (ut voll. LAMB. alique) quod non sua sponte comminationem abruptit, sed ab Alcumena deprecante interpellatus. SCHMIED. — v. 23. *nequiter*; κακῶς. — *expedit*; expedita est. DOUZA. — v. 24. *quod tu dicis*; dixerat autem Alcumena, Amphitruonem nimis cito abire; cet. LAMB.*

— v. 25. *operam hanc*; cupidus semper inventendi res obscoenas, oblitusque fere, quid ferat versus insequens, intelligi vult LAMBINUS sub *opera* illum virilem vomerem, quo fundus uxorius colatur, cet. — v. 28. *palpo percutit*; i. e. quasi blando et leni manus plausu demulcet, quod valet, timide blanditur. — — tractum est ab equis, quos magistri, et domitores, et domini leniter manu tangentes atque attrectantes, blandum quendam sonitum manu edunt, quem ποππυσμόν seu πόππυσμα Graeci nominant. LAMB. — v. 30. *praevertisse* — *prae republica*; pro prae. rei publicae cet. NON. — v. 31. *lacrumantem* — *concinnas*; lacrimare facis, lacrimosam reddis, δακρυόεσσαν παρυσυάσις; cet. LAMB. e NON. — v. 32. *conrumpe*; sc. lacrimis: — v. 34. *qua* — *eadem*; cf. v. 15. 16. — v. 36. *hanc pateram*; disceptant viri docti, quae forma fuerit hujus paterae, numque omnino *patera* recte dici potuerit a Nostro, an potius *carchesium* appellari debuerit. cf. Macrobian. V, 21. — — tradit Charon Lampsac., etiamnum saeculo suo monstratum apud Lacedaemonios istud poculum; cet. TAUBM. sec. Athen. L. XI. — v. 39. *ecastor* — *dedit*; Alc. perblande marito: donum est dignum te, qui dedisti: Mercurius autem, (40.) iterum partium suarum oblitus, corrigit blande: imo, dignum te, cui datur; sed iterum (41.) blanditiis suis malam a Jove gratiam init. cet. SCHMIED. — v. 44. *num* — *vis*; sermo, quo utebantur jamjam ab aliquo discessuri. — v. 45. *eamus, Amphitruo*; nomine suo hic herum appellari a servo, viris dd. admodum displicet. Queritur de tali familiaritate inprim. DOVZA. — conf. SERV. ad Virg. Aen. XII, 652. — v. 50. *quanto* — *longior*; en, miraculum, priori majus, ut perturbatus siderum ortus occasusque in pristinum restituaetur ordinem; cet. SCHMIED. — v. 51. *faciam*; cf. sub A. 50—52. — *faciam*, ut tantum spatii de die decedat, quantum ad noctem accessit, ut — — aequae differat; cet. cet.; LAMB. —

A C T U S II.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. in librr. vett. vulg. *age, i tu secundus, sequor*, ita ut in haec Amphitruonis responderit Sosia *subsequor*; vel *secundu sequior*, i. e. secundo loco, post sequens, post me; vel *i tu secundum, sequor*. Sos. *subsequor*; vel *i tu, secundum sequor*. Sos. *subsequor*. Ed. Sanctandr. habet; ex librr. certe, A. *age, tu*. S. *subsequor te*; omissis *secundum et sequor*; LANG. hab. *secundo*. — v. 2. in librr. vett. vulg. *ah quamobrem*. — v. 4. ita ex librr. jam CHARIS. et NONIUS; tamen exhib. CAMERAR. *eccere jam tu autem*, quem h. pp. seqq. — *secundum* LAMB. alii *aecere*, ut sit a Cerere, alii *eccere*, u. s. i. q. *ecce*. — v. 6. *jampridem*. — v. 7. *abscidam*. — v. 9. *uti; siet pro est; quidquid*. — v. 12. *qui quidem*. — v. 13. *aliquod*. — v. 14. *tibi 'st, tib' est, tibist*; codd. Helmst. et Monac. *nâm ego tuus sum*. — v. 16. *tun me*; omitt. voces *unquam homo in pleisque*. — v. 18. PAREUS in ed. prim. *simitu pr. simul*. — v. 19. vulg. *ita res est*, sive *res ita 'st*. — v. 20. Nonius laudat *ex re tanta*, pr. *e re tua*, ut leg. vulg. — v. 21. vulgo *qui ludificas me*, quod hab. LAMB., quamv. laud. in comment. *ludos facis*; cf. sub B. — v. 22. vulgo *si id ita f. est*, omisso *non*, quod adeo LAMB. vehementer vituperat; jam ed. Sanctandr. *si non ita id factu 'st*; plerique *id ita*, ut ex codd. LANGG.; laud. BOTHNIUS e codd. Helmst. et Monac. *si res non facta est*. —

v. 23. *facta 'st.* — v. 24. *homo hic ebrius; oebrius.* — (vulg. ad v. 33 usque omnia ἀμύττα.) — v. 25. vituperat τὸ (?) post *bibisti?* SCHMIED., vultque (.) poni. — v. 27. *X decies*, LANG. — v. 29. *assum;* et *quid; ecquid audisti.* — v. 31. *loquutus esse.* — v. 32. exhibet ed. Sanctandr. Amph. *vah.* Sôs. *quid est?* Amph. *apage te a me.* Sôs. *quid est negotii?* — PAREUS vult *ecquid est negoti.* — v. 33. exhibuerat BOTHIUS in ed. maj. *Pestis tenet te. Nam quid istuc, quod dicis? Equidem valeo et salvos*, cet.; restit. jam in comment. *Pestis te tenet. Nam cur istuc dicis?* sed dehinc in ed. min. ex Cod. Gueff. *Pestis tenet te. Nam quid est istud, quod dicis?* — v. 35. BOTH. *ted ego* — *perinde* in comment., sed in textu lect. servat, modo τὸ *es* post *meritus* omittens. — v. 37. *rediero jam.* — v. 42. in edd. et codd. vulg. *in tergo;* quod mut. LAMB. in *in tergum*, quod etiam reperit BOTH. in cod. GUEFF. — cf. sub B. — v. 43. *miseria 'st.* — v. 44. CAMERARIUS exhibet *verba pr. vera*, addens: *malim vera*, vel potius *verum*, sed noster liber non adstipulabatur. — jam Aldd. edd. et Rob. Stephan. habb. *vera.* — vult BOTHIUS in ed. min. *sed vi verum.* — LANG. lect. *si is verus.* — v. 45. male inven. post *potest* signum interrogandi (?), cum τὸ *fieri* sola parenthesi se jungatur, quam quoque omittunt. — v. 46. Item haud pauci post *fieri* puncti (.); post *domi* virgulae (,) signum ponunt. — vulgo *nunc uti tu hic sis* cet.; BOTH. in ed. maj. *nunc ut tute hic sis* cet.; in ed. min. lect. vet. rest. v. d. — v. 47. *cuivis;* ed. Sanctandr. *quovis.* — v. 48. *istuc tibi; magis; mihi;* recte BOTHIUS rest. omissum illud in edd. vulgg. *Amphitruo*, quod habb. etiam LAMB., PAREUS, alique. — v. 50. *di, mihi.* — v. 52. *ut pr. uti;* CAMERAR. e libris *quicquam;* item LAMB. *quidquid;* itemque DOUZA *quidque;* alii alium sequuntur; *aotu 'st, aotu' est, act'est.* — v. 54. ed. Sanctandr. *lacti'*, et *lactis* laudat BOTH. ex cod. Monac. ut etiam in eod. Birkn. est; MEURS. vol. e codd. LANG. nominativ. cas. *laote lacti*, quod et alibi obvenit. — v. 56. *stabat; illuc.* — v. 60. *memet egomet.* — v. 61. *rogo te.* — v. 62. omitt. *hoc.* — v. 64. *nisi servam Sosiam*, omisso τῷ *te.* — v. 67. *Dabo; praegnatum;* Mutat ex ingenio versum LAMBINUS: *Davo prognatum patre; eadem, qua ego sum, forma; aetate item* cet.; quidam omittunt *aetate item.* — v. 68. *op' verbis, op'st verbis; geminu', gemin'.* — v. 72. *Sosia? Sosia'st? quoties;*

dicendu 'st, omisso *tibi*. — v. 75. labare confundique numeros, notat CAMERARIUS; cave, ne elidas vocabb. *somniculose* et *heri*. — v. 76. *nunc video*, omisso *te*. — v. 78. vulg. *nonne* pro *non me*; LAMB. *numne*; *intelligis*. — v. 79. post *potis est* male (;) pro (?) ponunt; nequam *pot' est*; minus bene ob versum PAREUS *biattis*. — v. 80. pro: Amph. *quem?* Sos. *illum nosces* cet. e codd. Pall., item Helmst. et Monac., nec non edd. vett. laudat BORNHUS, ni fallimus, in comment. ad ed. maj. *inquam illum nosces*. cet. — v. 81. *nam mihi*; *opus est*, *opust*, *opu' est*. — v. 82. *quae jam imperavi*, *omnia*; pro *adferantur*, quod BORN. cum longe plur. tenet in ed. maj., exhib. v. d. in ed. min. *adferantur* sec. cod. Monac. — v. 84. *simul*; *simiti*; BORN. in ed. maj. *simitud*; in min. τοῦ ego syllab. post. vult longam, ad inst. graec. ὅω. — v. 85. exhib. ed. Sanctandr. a. 1587. *utinam di faxint*, *insecta dicta recte eveniant tua*; alii *recte veniant*. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. *age* — *secundum*; Sosia, a foribus domini amotus et repulsus et male multatus, figura κατὰ συνῶμενον nuntiavit Amphitruoni, quae sibi acciderint, quae viderit, quae denique suo magno malo perpressus sit. Quae quia Amphitruoni incredibilia, ut sunt, videntur, rixa inter eos oritur. Sic igitur Amphitruo prodiens in scenam, loquitur, cum tamen intelligendus sit multa alia jam antea cum servo loquutus esse. LAMB. — *sequor subsequor*; sequitur quis eminus, subsequitur cominus. GRUT.; addit SCHMIED.: *subsequor* partim τῷ secundum respondet, partim, quantopere alterum istum Sosiam metuat, videtur prodere: ego non prae ivissem, etiamsi, me secundum te ire, nullus iussisses. — v. 4. *eccere* — *tuatim*; — cf. sub A. — *eccere* iurandum est, ac si dicatur, *per Cererem*, ut *ecastor*, *edepol*. FESTUS; item MURETUS *aecere*, quasi per *aedem Cereris*; item alii pr. gr. κατὰ τῆς Δήμητρος; contra vult LAMB. *eccere*, i. q. ecce, quasi *ecceres* sive *rem*; alii *eccer*, alii *ecer*; MURSIUS *ecere* ut *equirine*, *ejuno*, *edepol*; CHARIS. accipit vocem pro adverbio monstrandi, item doct. mul. LE FEYRE, quae vertit *voila*. —

tuatim; i. q. tuo more. LAMB. sec. CHARIS. et NON. — v. 5. *nulla — tuis — sit*; i. e. ut tuis servis fidem non habeas, s. non credas. LAMB. — v. 8. *ut commodum est*; *commodum* h. l. non significat utile, ut nonnulli existimant, sed arbitrium animi et voluntatem quandam cum opportunitate conjunctam. LAMB. — v. 13. *malum* cet.; non pro interjectione habenda est vox *malum* cum BOSIO, cui LAMB. jam respondet, sed pro verb. subst.: nec interpretaberis cum LAMBINO, quod dicis malum, tibi di dabunt, atque ego hodie dabo; sed rectius fere, pro mendaciis tuis ex diis atque ex me malum certe perpessurus es. — v. 15. *ludificari*; cf. vers. 21. — v. 18. *homo — sit*; alii alio modo, sed frustra fere, disputant ad h. l., numne homo duobus locis nullus simul esse possit. — v. 20. *tua ex re promeritus*; *tua ex re* i. e. ex tuo commodo; nam utile tibi est, te servum habere, qui duobus in locis uno tempore esse possit: ita frigide BOSIUS; — h. l. loquitur Sosia, quasi sit penes Amphitruonem *thesaurus poenarum* (!), de quo depromat, quod quisque servorum promeruerit: et hoc est, quod appellat Sosia *e tua re*, id est *e thesauro tuo*: ita, ὡς ζεῦ βασιλεῦ, OPERARIUS; — recte LAMBINUS *tua ex re*, i. e. ex negotio tuo, quid mali meritus sum ex negotio tuo gerendo. cet. cet.; — nam, ut jam NONIUS viderat, *promeritus* h. l. idem valet ac *commeritus*, voce, ut et alibi, malam in partem accepta. — v. 21. *ludos facis*; cf. sub A. — i. q. ludificari, sive ludificare, h. e. illudere. — v. 23. *resque uti facta, dico*; unde potuerint notare, supplendum esse post *uti* copulam *et*, ut sit dico resque factaque, sive et res et facta, prorsus non videmus, cum *res* non sit accus. num. plur., sed nomin. num. singul., h. e. dico, uti res se habet, i. e. verum dico, ut recte jam LAMB., qui vertit τὸ ὅν, ἢ τὸ γινόμενον λέγω. — v. 24. 25. *optas, — — bibi*; *optas, quae facta*, *optas*, te ebrium esse, qui es; ita recte SCHMIDTUS; qui tamen frustra τὸ *ubi bibisti* trahit ad *quae facta*, deleto (cf. sub A.) scil. post *bibisti* interrogandi signo; addit v. d. *tu istic ebrius factus es, ubi bibisti*; sed insequens Sosiae responsum non respondet. — v. 25. 26. *quid hoc sit hominis*; per genitivum injuriose dicitur, per nominativum honorifice. DONAT. — i. e. ey wie bist du ein seltzamer Kerls vertit TAUBM. — v. 27. *equidem decies*; an *decies* pro saepius, (quid aliud?) incertus numerus pro certo? an ob praestantiam denarii numeri?

nam ad decem usque tantum progredimur numerando: et decem decies centum: cet. cet. TAUBM. sec. Passer. ad Propert. II, 4. — v. 32. *quid* — *negotii*; cur me abigis? quid est, quamobrem me abs te auferam? LAMB. — v. 33. *nam cur*; ἀναστροφῇ pr. cur-nam. — v. 35. 36. *at te ego* — *miser sis*; genus loquendi graecum, quo utuntur et Comici, pro: te faciam minus valere et miserum esse, cet. LAMB. — v. 38. *ludificas*; cf. v. 15. et 21. — v. 41. *neque fando*; *fando* passive accipiendum esse, fere notant vv. dd., i. e. altero nemine dicente, vel ab nemine dictum quod est, tu cet. — v. 42. *in tergum*; nunquam *expetere* construi cum praep. *in* et Ablativo, sed aut cum accus. rei et Dativ. personae (*expetere* quid cui), aut cum praep. *in* et Accus., docet ACIDAL. — cf. sub A. — v. 43. *mis. miseria*; ut amoena amoenitas, pulchra pulchritudo etc. saep. ap. Nostr. — v. 44. *si id* — *vincitur*; i. e. si dominus, qui plus valet viribus, — vi extorquet et expugnat id verum; (mutato numero pr. *ea vera*) LAMB. — v. 45. *quo* — — *nam* — — *puta*; frustra distinguit GRONÓVIUS: *quo id, malum, pacto potest nam (mecum argumentis puta)*, ut illud *nam* locum suum per τμήσιν habeat, pro *quonam* cet. — v. 52. *sedimus*; i. e. morati sumus, mansimus, fuimus; — il faut remarquer que les Latins se sont servis quelquefois de *sedere* pour dire simplement *esse*, comme les Grecs ont employé dans le mesme sens ἥσθαι et κατήσθαι. LE FEVRE. — v. 56. *quid igitur*; Amphitruo iratus et morae impatiens Sosiam in medio sermone interpellat, neque incepta oratione terminare aut claudere sinit cet. LAMB. — v. 58. *mala* — *manu*; in veneficiis non tantum carminibus locus est, sed etiam manibus, ut cum obijciunt herbae noxiae, ad mentem adimendam aut corrumpendam valentibus; cet. cet. BOSIUS. — inde brev. vv. LAMB. *m. manu* i. e. venefici manu. — cf. Virg. Aen. VII, 754. et quae ad e. l. HEYNE. — v. 59. *fateor* — *pessume*; jocus ex eo, quod aliorsum accipit, quae dicta sunt ab Amphitruone, quam dixit ille; nam ille sentit, ab aliquo venefico mentem Sosiae esse corruptam malo medicamento ei porrecto; Sosia, responsionem alio derivans, fatetur, verum esse, aliquid mali mala manu sibi esse objectum, quia pugnis a Mercurio Pseudosia sit contusus. LAMB. — v. 63. *mihi* — *quam volo*; signif.: Sosiam esse servum inutilem et nequam, et se facile eo carere posse: atque adeo sibi optabile esse; ut eo careat, quo-

fit, ut multo minus velit duos habere Sosias. LAMB. — v. 66. *obfendas*; reperias, καταλήψῃ. LAMB. — v. 67. *aetate item*; summopere studet GRONOVIVS probare exemplis Terentianis, potuisse Plauti quoque Sosiam scire, qua quis, semel modo visus, esset aetate. cet. cet. — v. 70. *nunquam licitum est*; form. Nostr. adm. usit. pr. *non licuit*. — v. 73. *sed quid ais*; ita loquebantur veteres, cum aliquid aliud, quam quod antea dixerant, aut quaesierant, erant dicturi, aut quaesituri, cet. LAMB. — v. 79. *nugas blatis*; blatis et blateras i. q. confingis, incendite et inaniter loqueris. NON. — blaterare est stulte et stolidè loqui, quod a graeco βλάξ originem ducit; sed et camelos, cum voces edunt, blaterare dicimus. FESTUS. — *blatire* est proprement ματαιολογῆν, inaniter loqui, vana loqui, ce que les Grecs appellent βλάξιν. (βλακύνω?) LE FEVRE. — v. 85. *utinam tua*; cf. sub A. — versus, per se satis clarus, interpretum notis factus est intellectu admodum difficilis. Nihil e. q. utinam res propediem doceat, illa, quae dicis, facta prorsus non esse. —

A C T U S II.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. LAMB. *parva est res; satiss'*. (Nihil polliceor de distinctione horum versuum, qui sunt in hac scena ante eum, cujus est initium *Aedepol cet.* (XXII.) Sunt autem plerique quadrati, confusis pedibus. CAMER.) — v. 2. *agunda aetate*. — v. 3. *quoi pro quoiq̃ue* certe per err. typ. in ed. maj. BOTH. — v. 4. *in aetate est*. (contrahit BOTH. in ed. maj. quatuor hos librorum versus priores in duos, exhibens: *Satin'* — *agunda, Prae quam* — *comparatum*, cet. — sed in ed. min. v. 1. *Satin'* — *agunda*, v. 2. *Prae* — *est?* v. 3. *Ita* — *hominem*, v. 4. *Ita* — *placitum*. Nos, vulgatas cur sequuti simus, in proll. suo loco indicemus.) — v. 5. *ita dis est*; LAMB. *voluptati*; ut

sit Graecism.; repet. BOTH. in ed. maj. — cf. sub B. — v. 6. *eloco* pr. *illico* BOTH. in utraq. ed.; *obtigit quod* LANG. in lectt. — v. 7. LAMB. alique *de me* pro *domo*; PALM. inde *dome* pr. *domi*. — v. 9. LANG. interp. *noctem unam, modo cet.*; mut. BOTH. in ed. maj. *repentino*, rest. tam. *repente* in ed. min., in qua addit, cessare in *Noctem* ecthlipsin. — v. 12. *at—sal—tim* laud. LANG.; *sed hoc modo me beat, saltem quod cet*; pro *quod alii quoniam*, alii *quom*; (vi caesurae vel ictus posterior syllaba τῷ vicit producit.) — v. 13. *revenit, solatii est*, LANG.; *absiet* BOTH. in ed. min. — v. 14. *domum elisa litera* o legendum: *feram ἀνεκθλίπτως*. BOTH. ed. min. — v. 15. *affirmato*. — v. 16. pro *clueat* laud. LANG. *se reducat*; vett. edd. *se* omittunt; pro *datur exhib.* BOTH. in ed. min. sec. cod. Monac. *detur*. — v. 17. vol. LAMB. *opimum* pr. *optimum*; BOTHIUS habet verba *virtus praemium est optimum* pro glossa insipidi hominis, vultque, ea deleri in textu; recip. tamen in ed. min.; de quo dicemus. s. l. in proll. — v. 19. *res et parentes*. — v. 21. *in sese*; *penest, paenest*; *assunt*. — v. 22. *aedepol*; (versus omnes deinceps hujus scenae sunt Trochaici Archilochii. CAMER.) — v. 24. *ratus est, rat' est, ratust*. — v. 25. *atque inducto* LANG.; *inductu* PAREUS. — v. 26. *optatum* ed. Sanct-andr.; BOTH. in ed. maj. *optatae*, pro quo in ed. min. rest. lect. vulg. — v. 27. *quid me? non — meae?* LAMB. — v. 28. Omitt. BOTH. in ed. maj. τὸ *me* post *tu*, restit. in min. — *revertitur?* (?) LANG. — v. 29. *sese* pro *se* legit quid. CAMER. ex auct. librr., verum add., non desiderari pron. duplic. — v. 32. *navem*; *meliust, meli' est, melius est*. — v. 34. edd. vett. *qui tibi istuc*; laud. jam LANG. τὸ *nunc*. — v. 36. *quam abeo*; *quam abeo vult* J. GUL. — v. 37. edd. vett. omitt. τὸ *commodum*. — v. 38. vulg. *dictare*; omitt. τὸ *te*. — v. 39. *situl. si jam c.* LANG.; *animo sim?* omiss. *jam* LAMB. — item TAUBM. seq. CAMER. — BOTH. omitt. in ed. maj. τὸ *si* ante *situlam*, in ed. min. recte vulg. repet. *animo* post *bono*; cod. msc. GUELF. exh. *si situlam illam*. — v. 40. *aedepol*; *divino* edd. mm.; vulg. *divini quicquam* versu ὑπερμέτρω. — v. 41. *occepso*; *aquam*; *inter' traxero*. — v. 42. *me! Modo alium cet.*; omitt. *ego*; *alligabo* exh. LAMB. sec. edd. vett. — v. 43. *magis*; *nunquam* pr. *nunc meum* laud. LANG.; alii *nunc, quam*; inde DOUZA: *magis nunc meo officio*; vulg. *facerem* pr.

facere; al. *faceres*; BOTH. ex illo nunquam (quasi nunq jam) LANGII in ed. maj. fac. nunc jam; in ed. min. *mage offic. nunc. meum.* — v. 45. *dijudicat optimam*; omnium *Thebes viri hab. cod. GUELF.* — v. 46. pro vero *rumificiant* mem. LANG. in lectt. *verorum mirificiant*; *rumiferant* leg. NONIUS; alii *verorum mificant*; alii modo *miro mificant.* — v. 47. *non vidi*; *haud vidi magis!* Exp. — *expectatus advenio?* — v. 48. BOTH. in ed. min. *haud quidquam.* — v. 49. *te gravidam — te pulchre*; *te gravidam — pulcre*; — v. 52. *quasi qui* LANG.; *dom. te rec. host.* BOTH. (MURETUS et hunc et inseq. vers. (53) vult deleri.) — v. 58. *an ne auspicium* LANG. — *avispicium.* — v. 59. *abisti — ita ut* LANG. — v. 60. vulg. in edd. vett. *dixeras? quamdudum istuc factust* cet. omisso repet. *dudum?* ante *quamdudum.* GRUTER. prim. e librr. scr. text. restituit, retento tamen post *tentas, jamdudum* illo vulg. superv. *pridem.* Inde BOTH. in ed. maj. et hunc versum, et insequent. mut. *tentas? jampridem, modo — dicis, jampridem,* cet., quod tam. rejicit vitup. in ed. min. — v. 62. 63. *quid enim censes,* — — *abieris?* — v. 65. *quae nae, quae ne.* — v. 68. *nusquam*; LANG. *factust.* — v. 69. *si portu* LANG.; *dormientes, dormienteis.* — v. 70. *Hei etiam tu quoque* cet. vulg. in ed. m. aev., quod BOTH. frustra imit., mutatq. *huic* pr. *huic*; LAMB. *assentiris.* — v. 71. non tu scis *bacche advorsarier* LANG.; vult BOTH. in ed. min. *sic advorsari velis, vel lit. e in velis* extritam. — v. 73. *at pol qui?* LANG.; LAMB. subdit verba *at pol* Alcumenae, minanti Sosiae; vulg. in edd. m. a. *non certa res* cet. *at vero; at pol! quin c;* MURET. *una te abs.*; SCIOPIUS vult *una te plaga.* — v. 74. *est hanc.* — v. 76. *quid v. rogare, roga.* LANG.; *quidvis rogare? roga.* CAMER.; *quidvis roga, reroga.* MEURS.; *quidvis roga* exh. BOTH. in ed. maj., rel. omittens, in ed. min. tam. lect. restit. — v. 77. *nunc tibi* LANG. — v. 78. vulg. *in mente*; vult CAMER. *me mi vir.* — v. 79. BOTH. in ed. maj. *anted at — que, rō que* trahens ad vers. inseq.; in commentar. ad ed. maj. *anted ac*; in ed. min. *antidhac.* — v. 81. *domu*; edd. pr. *domum*; alii *domo*; alii *offendi modo.* — v. 82. *quidem*; omitt *te; certe; heri hic; huc venientem; eloco*; BOTH. *herid.* — v. 84. *detuli*; BOTH. e cod. Helmst. *adprehendi.* — v. 86. male abest *rō ego* in cod. GUELF., ut not. BOTH., sed quoque per err. typ. in ed. maj. viri d. — v. 87. LAMB. vult *qui igitur, vel quinam*

igitur. — v. 91. vulg. *praegnant*; vulg. *et malum et malum*; quid. *et malum malum.* — v. 92. *malo*; *coeperit.* — v. 93. LAMB. *si vis me decies.* — v. 94. vulg. *fortasse*, quod recte amovit BOTH. in ed. utrq.; item vulg. *vigilans vigilantem.* — v. 95. *quid tibi?* laud. LANG. — v. 97. cod. Helmst. *implicarier.* — v. 98. *equidem ecaster* LANG. — v. 99. *in portu* in lectt. LANG.; *te me heri* commend. CAMER.; *nocte*; *nos vidisse* commend. LAMB.; *quia pr. qui*; CAMERARII *te me heri* imit. BOTH. in ed. maj., vitup. tam. jam in comment. — v. 102. *hinc prosecutus sum ad Theloboas* in lectt. LANG. — v. 103. *quid id est?* — (edd. vulg. m. a. habent post hunc versum intrusum alium, sc. Amph. *quid est?* — *nihil te pudet*, *scelestas*, *populi in conspectum ingredi?*; quem frustra defendit LAMB., commendans quoque *nihilne*, sive *nilne*. cet. — v. 104. *non de hac quidem hercle re*, aliis; LANG.; LAMB. — v. 105. *abiisti*, *abijsti.* — v. 106. *convit* lectt. LANG.; *connivit* PALM. — v. 107. (et hic vers. adhaeresc. et διαρῆσαι expediend. est, si nihil f. deesse existimandum. CAMER.) — v. 108. *tute.* — v. 109. *si curaberis*; (?) *nisi curaveris*; Cod. GUELF. *istaec.* — v. 112. *ibi ut fuerit* LANG.; vulg. *illic*; libri f. *illud*; edd. quaed. *quis igitur illic narr. mihi*, *illic ut* cet. — v. 113. omitt. *id*; vulg. *an et id tu*; quippe *qui* PALM. — v. 115. *tu*; *astante*; *tute istuc.* — v. 116. *haec hodie.* — (vulg. adscr. verba *hanc roga* Amphitruoni, recte BOTH. patef. v.) — v. 117. *factust*, *factu' est.* — v. 118. *advorsus te*; *huc me.* — v. 119. *loqui*, *te nolo ads.* — v. 120. *illic*; *quae autumat?* — v. 121. *quum me id rogas?* LANG.; vulg. *num tu etiam* — v. 122. *ipsos primum tecum* lectt. LANG.; *istam.* — v. 123. *qui* — *mulier?* — *illum?* alii *quin mulier*; CAMER. verba *ego vero* cet. prim. restituit, antea fere omissa. — v. 124. omitt. *eo*; vulg. *quin eo fit.* — v. 125. *scio istaec*, *facta p. u. p.*; vulg. plur. *et credo et scio*; *ista esse facta.* — v. 127. exhib. LAMB. *ego pro nego.* — (mutav. BOTH. in ed. maj. hunc et inseq. vers. — — — *pateram dedisse* — *Dono mi hodie*, *qua ted illi donatum esse dixeras?*, rest. tam. in ed. min. l. vulg.) — v. 130. *neque pol.* — v. 131. vulg. *sed quis istuc.* — v. 132. *ego equidem.* — v. 133. vulg. *demiror nimis.* — v. 134. BOTH. in comm. ad ed. maj. et in ed. min. *illi pro illic* ex cod. Monac. — v. 136. *neque pol.* — v. 137. *quid? hoc. sid hominis?* — v. 138. vulg. *tu*; LAMB., alique, et BOTH. in ed. maj. *tute*;

alii *tu te*; recte BOTH. in ed. min. *at tu*; quod serv. vid. etiam VALLAE ed. a. 1499. — v. 139. *vir meus*; *tu huc*. — v. 140. *illud* vulg. omitt. — v. 141. *credis id, quae*; BOTH. in ed. maj. omitt. praepos. *in* sec. cod. Helmst., in ed. min restit.; *cistula, cistella*. — v. 142. *signum est*. (. pr.?) — v. 143. vulg. recte *ita se* (sc. habet?) pro *est*. — v. 144. VALLAE scholl. habb. *pro ceritam*; *cerita*; *qui facto*; (CAMBR. vult *quin δυσύλλαβον*.) alii *ferto* pr. *facto*, de quo vid. sub B.; *facto opust*. — v. 145. *plena sunt* LANG.; *opus est, opu' est*; *est opus* exh. LAMB. — v. 146. vulgg. edd. exhibent: Thessal: *Hem tibi pateram, eccam*. Alcumen. *Crede mihi*. cet. cet.; alii *em* pr. *hem*; *ecce*; *ced' mihi*; *credo mi* in lectt. LANG.; omitt. τὸ nunc. — v. 147. vulg. nulla distinctio. — v. 149. vulg. *haec ea est, sive ea 'st*; LAMB. alique *est ea*. — v. 151. *evolv*. BOTH. in utraq. ed. τὸ *eam*. — v. 152. *exolvam*; *obsignata 'st*; *gesta res*; *obsignata est*; recte! — v. 156. *conferas* habb. codd. LANG. et GRUTER. — v. 158. *quoi* pro *quae* vult MEURS. (sc. *quoi* i. q. *a quo*.) — v. 159. *opus mihi est id exquisito* LANG. lectt.; *opus modo 'st mihi istuc* SANCTANDR. ed.; *Juppiter, Juppiter*; *Juppiter pro Juppiter*. — v. 161. *verust, veru'st, verum est*; vulg. omitt. τὸ *jam*; vulg. *ni*; BOTH. in ed. maj. *cruciatu, jam nisi* cet. — v. 163. *me captas*; *quod*; *tu, tutu*. — v. 164. omitt. τὸ *tute* post *pateram*. — v. 165. *rursus* hab. cod. Guelf. — v. 166. librr. *Ei mihi*. — v. 168. *detuli, tuli*. — v. 169. vulg. adscribitur hic versus (*jam illud — osculo*) Amphitruoni, ita, ut legatur *pergam exsequi*, quod tamen jam MURETUS mutavit in *perge exsequi*, de quo cf. sub B. — alii *illuc*; alii *exequi*; — verba *pergam exequi* adseribit LAMBINUS Alcumenae. — v. 170. *post quam* pr. *posteaquam* cum aliis etiam BOTHIUS tenet in ed. maj. ponens inter *Lavisti* et *quid* interjectionem *An!*; revert. v. d. in ed. min. ad lect. — v. 171. commend. BOTH. in comm. *exquaere* pr. *exquire* — v. 172. *concenasti* cod. Guelf.; *concenavisti* cod. Monac.; inde BOTH. *concoenasti*. — v. 173. (aut *ehei*, aut *διπλασιούδεν heihei* legendum: CAMBR.) *ei non*; BOTH. exhib. in ed. maj.: Amph. *In eodem lecto?* Sos. *St!* Alcum. *In eodem*. cet.; in comm. commend. vir. d. *lectod*, in ed. min. revert. ad lect. vulg. — v. 174. *sine, modo* cet. — v. 175. *abimus*. — v. 176. omitt. praep. *in*; BOTH. omitt. etiam pronom. *tu* secund. cod. Guelf. — v. 178. LAMB. vult *qui jam?* — v. 179.

omitt. τὸ miser; alii perii misere; alii perii, miser! BOTH. recte rest. ex codd. Guelf. et Helmst. hinc pr. vulg. hic. — v. 181. tuus siem? tuus sum? LAMB. exhib. falsò falso nomine. Douza jam falsa ex cod. MEURS.; item edd. vett. magn. p. — v. 182. BOTH. haeret hic ex ingen.; LAMB. commend. sec. un. cod. vet. si quidem hic; J. PIVS voluerat ex vira; factu'st (sc. hic) facta'st. — v. 183. qui istaec lectt. LANG.; olim vulg. quae istaec, quod prim. remov. CAMER. — v. 184. edicas; pro tute habb. scholl. VALLAE tupte, sc. i. q. tu ipsa. (TAUBM. falso descrips. tuo te.) — v. 185. ibi pr. tibi obvenire ait TAUBM. — v. 186. laud. q. BOTH. in comm. ad ed. maj. fueras ex codd. Guelf. et Helmst., tenet tamen in textu fueris; sed in ed. min. fuveras; fui laud. LANG. in lectt. — v. 189. BOTH. inpudicitiai; vulg. non potes capere; ACIDAL. at capere non potes. — v. 199. pro di saltem LANG. lectt. — v. 191. vult LAMB. sol. coenavi ego. — v. 192. dico. — v. 193. 194. praebent edd. vulgg. suppositos duos versus, sc.:

Amph. Qui (al. quid) testes? Alcum. Testes. Amph. Quid testicularis? (al. desticulare) Alcum. Enim uno sat est; Nec nobis pruesente aliquis nisi servus Sosia (al. Africanus) affuit.

Edd. mel. not. vers. utrumq. vel omitt. vel varr. litt. disting., de quo vid. et. sub B.; at edd. quaedam addunt tertium quoque versum, jam a LAMBINO aliisque ejectum, scil. pergit Alcumena:

Sin' (al. si in) actione hanc (al. hunc) absente (al. absentem) nobis invenerit puer.

v. 195. negotii; nisi quispiam; quisquam. — v. 196. alter pr. alius; absente tamen; te hic absente; sic tamen CAMER. — v. 198. nimis est; minus est vult MURETUS; cf. sub B. — v. 119. certo; LAMB. istoc pr. hoc. — v. 220. nescio quis; frustretur. (male haec quoque Sosiae adscribuntur.) — v. 202. me vereri; pars maxuma lectt. LANG. — v. 203. mihi. — v. 205. necquicquam. — v. 206. quae nec deliquit lectt. LANG. — v. 207. esse et conf. — vult COLER. prosè (i. e. libere) pr. pro se. — v. 208. in verbis, omiss. tu; GRUT. tu? verb. pr.! — v. 210. et sedatum. — v. 211. omitt. τὸ et ante concordiam. — v. 213. BOTH. vera haec sec. ed. Argent. 1514. — v. 216. omnes pr. homines vol. SCIOFF. et inde BOTH. — v. 217. amittier lectt.

LANG. — v. 218. cod. Helmst. *subeunte*. — v. 219. ipse corrig. BORN. in comment. illud textus sui *si huc adduco*; *Naucratem*. — v. 221. ed. vet. *quid te ibi*. — v. 222. *qui te*. — v. 224. *ut qui sim*. — v. 226. *alter pr. alius*. — v. 228. *collatum siet lectt*. LANG. — v. 229. omitt. τὸ sic. — v. 230. BORN. *id cognato*. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. *res — voluptatum*; rem voluptatum pro ipsis voluptatibus cet. ut τὸ χεῖμα τῶν ἡδονῶν. MURET. varr. lectt. VI, 9. — repetit. vv. dd. — v. 5. cf. sub A. Qui pro *voluptatem* volunt *voluptati*, graecismum subintelligunt, ut est ἐπείσθαι τῇ ἡδονῇ, et *decere alicui*, τρέψειν τινι. cet. — v. 7. *domo*; εἰκοθεν. — v. 10. *sola hic*; non omittend., stare Alcumenam ante aedes illucescente die. — v. 12. *beat*; recreat, beatam efficit; inde *bona* dicta, ut testatur Ulpianus: et *beatos* divites dicimus. VALLAE scholl. — v. 13. *revenit*; est tempus praesens. — v. 16. *clueat*; i. e. clebretur: ἀπὸ τῷ κλύειν esse quidam volunt, Plinius tamen *cluere* dicit esse *pugnare*, unde et Cluacina Venus. cet. CAMER. — ut meus vir in bello victor nominetur et omnium sermone celebretur; *belli* adverbii loco est, ut *domi*, *miliariae*. LAMB. — v. 20. *tutantur*, *servantur*; παθητικῶς, sc. virtute cet. LAMB. — v. 25. *auspicio — ductu*; supremus ducum — imperator est, — qui non *ductum* solum, sed *auspicia* etiam habet, — ut recte Suetonius de Augusto: *domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam*: *ductu*, cum ipse interfuit, *auspiciis*, cum illo mandante alius. cet. cet. LIPS. mil. Rom. II, 12. — repetit. vv. dd. — *coetu*; i. e. *coitu*, h. e. coitione, mutatis literis *oi* in *oe*. cet. CAMER. — πρῶτῃ συμβολῇ, primo concursu. LAMB. — v. 26. *optato*; adverb. pr. *optate*; — *expectatum optato* videntur ἐκ παρεκλήλου esse posita. LAMB. — v. 28. *nam quid ille*; ἀναξροφῇ pro *quidnam ille*, vel *nam* positum pro *autem*, cet. LAMB. — v. 31. *med* *haud invita*; me libente, ut sit ἐλάττωσις. LAMB. — v. 33. *prandium*; recte *prandium*, nam veniunt domum *mane*; solebat autem dari coena peregre venientibus. — v. 34. *sero*; spectat ad *saturam* insequentis versus, nam, ut docet Varro, *mane* principium diei,

serini novissimam seu ultimum diei tempus est. — v. 35. *saturam*; ex eo, quod satura (sc. plenam pulcre eam conspicit) sit Alcumena, vult colligi Sosia, ipsos vero venire; — quod sit gravida, putat eam saturam, aut certe se putare simulat. LAMB. — v. 37. *ad aquam praebendam*; ad aquam e puteis hauriendam et suppeditandam; ut puerpera lavet seu lavetur? LAMB. — v. 38. *decimo post mense*; sc. lunari, qui mensibus nostris breviores. TAUBM. cf. TURN. advers. I. IV; 15. — *rationem te ducere*; cf. sub A. — ut intelligo, te rationem ducere, seu ratiocinari. LAMB. — v. 39. *si stulam*; sit: hydra; sed Cas. II, 6, 7. est vas, in quod coniciebantur sortes. SCHMIDT — v. 40. *nunquam* — *creduis*; nunquam mihi quidquam divini credideris, nisi cum stulam coepero, illi puteo aquam omnem, quae illi instar animae est, intertraxero, i. e. exhausero. LAMB. — v. 41. *obcepso* — *intertraxero*; h. e. si haurire inceperis aquam, non prius desinam, quam totam eduxerim, tanquam animam. VALL. — v. 42. *adlegabo*; cf. sub A. — sc. *alligabo* i. e. adstringam, alligatum, adstrictum tenebo: *adlegabo*, istius rei adlegabo, i. e. ad istam rem agendam mittam, ccf. LAMB. — v. 43. *maie* — *arbitror*; — cf. sub A. — deliberat cum animo suo Alcumena, obviante cundo, an mandando magis officium suum factura sit; et respondet ipsa sibi ccf. ccf. TAUBM. — v. 44. *speratam*; sperata prop. virgo nondum partu, h. i. e. q. exoptata, optata ccf. NON., LAMB., all. — v. 46. *rumiscant* probam; rumores pronuntiant bonam. VALL. — cf. sub A. — v. 47. 48. *haud vidi* — *canem*; Alcumena, existimans, se a viro deridetur, et eundem ad se redire, qui paulo ante abiit, nihil viro respondet, neque eum resalutat; quod videns et indignè ferens Sosia, ita loquitur, *haud vidi* ccf., i. e. nihil unquam vidi magis expectatum, quam herum meum, ironia est, signif. enim, minime eum venire expectatum, quem nemo salutat magis, quam canem. LAMB. — v. 49. *putore plenam*; sic Menand. καλὸς σὺν ἄλγῳ vocat illam, quae uterum gestat. DÖBZ. — v. 50. *ecassor*; iurjurandum fuit mulierem, ut virorum per Alcumena, per sedem polucis; (Pollucis, sc. elepol. ccf. supr.) VALL. — *deridiculi gratia*; quoniam ipsum paulo ante se vidisse putaverat. VALL. — v. 56. *dedidit*; i. e. obliviscitur; — *addiscere* est meminisse. VALL. — *periclitantem*; an periculum facit tu et Sosia, quo animo sim? LAMB. — i. e. expectantem.

nam *periclitari* est tam periculo adflicti, quam periculum facere. VALL. — v. 58. *auspicium*; an te auspicium aliquod remoratum est, quo minus ad legiones revertereris? cet. LAMB. — v. 60. 61. *dudum* de quovis tempore praeterito usitatum, definitum cupit Amphitruo, *quam dudum*? et Alcumena definit cet. cet. — quod *jamdudum* (ante decem menses) factum est, *modo dicis factum*? cet. SCHMIED. (legit tamen v. d. *pridem*, cf. sub A.) — v. 61. *potis est*; possibile est cet. *potis* et *pote* adjectivum, unde *pote* adverbium, sicut *utpote*, *quampote*; compar. *potior* et *potius*; superl. *potissimus*, adv. *potissimum*. VALL. — v. 62. *quid* — *meum*; quid multa quaeris? te, qui me ludis, vicissim volo illudere, cet. vv. dd. — v. 64. *deliramenta*; *delirus*, qui a recto ordine et quasi a sulco et lira rationis evagatur: hinc *delirare*, *deliramenta*, cet. TAUBM. sec. Isid. — cf. Plin. XVIII, 20. Non. sub voce *delirare*; vid. et. Capt. III, 4. — v. 65. *vigilans somniat*; BOSIUS putat, jocum esse ex ambiguo in verbo somniare, quo *somniare* duo significet, unum proprie, sc. somnium in somnis videre, alterum translate, sc. inania et futilia loqui, cet. — pertinent haec ad ea, quae Sosia modo dixit, — putasne, illam dormientem somniare, quae vigilans somniat? cet. LAMB. — v. 68. 69. verba Alcumenam oblique et urbane irridentis Sosiae, quasi deliram atque insanam; nam dum Amphitruonem increpare ac reprehendere, Alcumenae autem assentiri et favere videtur, hanc acriter punit et vellicat. LAMB. — tam aperte est jocus ad deridendam Alcumenam prolatus, ut vix intelligam, qui possit Amphitruo (v. 70.) Sosiam objurgare, quod assentetur Alcumenae; sed, quod vesanam putat, nihil vult dici, quod mente captae videri possit pro se esse dictum, cet. SCHMIED. — v. 70. *etiam tu quoque*; *ἐκ παραλλήλου* posita sunt. LAMB. — *assentaris*; cf. sub A. — LAMB., qui vult *assentiris*, addit: *assentari* semper malum et vitiosum est, *assentiri* tum demum vitiosum et vituperabile est, cum assensus in rem per se malam confertur, ut hic. — sed in ed. ERNEST. Lips. sec. Fr. JUN. — est *assentari* duplex: unum a *sensu* dictum, quod Graecis est *κολακυσίς*: alterum a *semita*, quasi *asemitari*, vel *assentari* dixeris, quod Graecis est *συμπάγειν*. cet. — v. 73. *si obsequare* — *plaga*; recte SCHMIEDERUS: — paucis: obsequendo citius eam ad sanam reduces mentem, quam adversando. — v. 74. *inritabis crabrones*; i. e. molesti-

orem habebis; crabrones namque vespis majores et aculeis infestiores irritati insectantur longius. VALL. — i. e. Alcumenam objurgando ex insana insanio rem reddes. LAMB. cf. Plin. XI, 21. — v. 77. *num — superat*; numquid aut stulta evasisti, quae antea sapiebas, aut superbia in te redundat? *superat* — *superest*; *πλεονάζει*. — v. 79. *antidhac*; antehac, ante quam ad hostes abieram. — v. 81. eo more expertem; pr. ejus moris expertem; — *obfendi domi*; *κατέλαβον οἶκον*. LAMB. — v. 84. *et manum prehendi*; manum prehendere gestus alteri gratulantis, cet. — *tetuli*; i. e. tuli, nam *tetuli* est antiquum, cet. LAMB. — v. 86. *speravi — parituram filium*; recte J. J. PONTAN. (de serm. I, 9.) monet, hunc jocum Sosiae lepidissimum esse, ac ingenuo quoque homine dignum, cet. — v. 89. *verum — fucit*; si hic maritus meus suum officium facit, injuriam uxori illatam putabit vindicandam, tu magnum malum habebis, meum animum non impune offenderis. SCHMIED. — v. 90. *ominator*; qui, omine malo, insania gravidam, non filio dicis. VALL. — v. 91. *malum ad malum dari*; malum licet quantitate differat, cum pomum significat et cum non probum, hic tamen pomum intelligit, cet. VALL. — unum malum de doloribus partus, alterum de malo punico accipiendum. Malum enim punicum abigendis praegnantium fastidiis bonum. OPER. — v. 92. *animo si — obcoeperit*; i. e. si mulier aegritudine animi laborare coeperit; cet. LAMB. — v. 95. *atra — percita est*; insanit, *μελαγχολα*. LAMB. — v. 97. *impliciscier*; implicari, involvi, sc. atram illam bilem. LAMB. — v. 99. *me vidisse*; cf. sub A. mutat numerum, — — me — sumus, — fortasse subaud. *me et Sosiam*, cet. LAMB. — v. 103. cf. sub A. — v. 104. *non quidem — nescio*; — *de hac re*, me tecum coenasse et cubuisse, vera non dicis, *de aliis*, qui alius coenaverit cubueritque tecum, *nescio*. SCHMIED. — v. 106. *recte — Tibi*; mens haec est. Quia dixerat Alcumena, abiisse Amphitruonem ad legiones primo diluculo, hinc colligit Sosia, eam narrare somnium. Dicit quippe, se primo diluculo experrectam esse. Itaque non vult Sosia, eam ab Amphitruone interpellari. Recte, inquit, dicit; ne inturbata somnium, prout in memoriam revocat suam, narrat tibi. cct. PETIT. — v. 107. *prodigiali Jovi*; prodigiorum depulsori, qui prodigia amolitur, *ἀποτρεπῶν τεραστίων*. cet. LAMB. — v. 108. *aut mola — oportuit*; farre

facto, qui sole conspeximus, cet. — Jovi, i. e. a Jove, vel Jovem, cet. LAMB. — v. 109. *ita istuc — curaveris*; nimis libere hic servum in heram lavohi, omnes fere memorant; sed non est, quod disputent. — v. 110. *inclementer*; male, ut saepius. — *sine malo*; te concedente, eum non puniente. — v. 118. *mirum* — *dicat*; ironia: mirum, inquit, est, Sôsiam non loqui adveras te, qui herus: cet. LAMB. — *age — adspice*; formula parandae attentioni, qualis et Græcis usitata, οὔτως βλέψον εἴσω. ΤΑΥΑΝ. — v. 123. *ego vero*; subaud. *audio*; et hoc etiam audio, ipsum mentiri. CAMER. — v. 130. 131. *verum — donem*; i. e. eo animo fui, eoque nunc sum, ut eam pateram tibi dono dem. LAMB. — v. 139. *intus — proferto foras*; ex Hellenismi forma interpretandam, qua dicunt; τὸ εἴρῃ; ποτὶ γῶν: ut fiat, proferto pateram eam, quae intus est. DOUZA. — v. 144. *pro cecrita circumferri*; ceriti sunt et larvati male sani a cereria ira et larvarum incurratione animo vexati, cet. VALL. ex NON. — *circumferri* i. q. purgari. (sc. de circumlatione in lustrationibus) cf. Serv. ad Virg. VI. — *circumferri oportere* Servus censeat, i. e. lustrari, cet. CAMER. — cur non jubes, Alcemonem tanquam insanam et a Cerere irata vexatam, lustrari et purgari? cet. LAMB. — cf. sub. A. *Cerritus* eum dupl. r scribitur, nam *cerritam* est ex *cereritus*, cet. SCALIG. — Les Grecs et les Latins appelloient *Δρυμντανοὺς* et *Cerritos* les fous, les extravagants, comme ceux qui s'imaginoient avoir vu la Déesse Cérés; *circumferri* explique proprement la cérémonie que l'on faisoit pour exorciser ces insensez; car on faisoit plusieurs tours autour d'eux avec du souffre, avec un flambeau et d'autres choses, en marmotant quelques mots. LE FEYRE. — *quia facto est opus*; i. e. fieri hoc quidem potest, debet; qui volunt *facto* pro *facto*, libi genus quoddam intelligunt. cf. sub A. — v. 145. *larvarum plena*; *larvae* et *lemures* mali spiritus dicuntur a veteribus: *Manes*, qui incerti, bonorumne an malorum sint meritorum; ut *Lares* bonorum. VALL. — *Larvae* sunt noxiae inferorum umbrae, seu animae, quae et *Lemures*, cet. LAMB. — cf. TURNER. VII, 10. — v. 147. *inficiare*; est *inficiari* contra factum ire et negare, et idem quod *ire inficias*, unde *inficialis status*. VALL. — v. 150. *praestigiatrix*; i. q. *incantatrix*; sumtum a styge palude nomen. VALL. — *praestigiatres* dicti a *praestigiis*; *praestigiae* a *praestringo*; quod *prae-*

stigmatosores, oculorum aciem spectatoribus praestringentes, i. e. obscurantes, atque, ut ita dicam, obtenebrantes, faciant, ut ea videantur, quae non sunt. cet. cet. LAMB. — v. 152. *res bene*; i. e. bene habet, — quia ex simplicibus gemini et duplices facti sumus. LAMB. — v. 153, 154. *tu peperisti — con-*
geminavimus; recte monet SCHMIEDERUS: jam dudum Sosiae, si Plautus voluisset, in mentem potuisset venire, ut ipsi alter intervenisset Sosia, sic herum reperturum esse alterum Amphitruonem. — v. 157. *postulat*; ἀξιοῖ, aequum putat. LAMB. — v. 159. *opus — exquisito*; opus est, me istuc, quod dicis, exquirere; non credam tibi, ita esse, nisi re probaris. LAMB. — v. 161. *at cum — tuo*; at nisi patera comparet, non jam impune feres, cet. LAMB. — v. 168. *osculum*; os — oscillum — osculum; *tetuli* cf. v. 84. — v. 171. *ne interpella*; ne abrumpe sermonem: — — est *interpellare* mediam alterius orationis interrumpere, vel actioni se alterius interponere. VALL. — v. 172. *mensa adposita est*; ad morem veterum; ita ap. Hom. saepq. ἐν τῇ καὶ παρακείμενῃ τραπέζῃ. — v. 175. *dormitare velle*; dormire velle, seu potius semisomnem esse, et parum abesse, quis dormires. LAMB. Solum prius illud *dormire velle* recte vidit LAMB.; nam τῷ velle te male respondet τὸ semisomnem esse; quis enim *vult semisomnis esse*? Recte addit TURN. advers. XXV, 15. hoc *dormitare* Plautinum desiderativis (des. pot. q. freq.) *preaso, capto, vendito* cet., et evang. *νομιάζειν*. — v. 181. cf. sub A. — *vir ego tuos sim*; *vir pro maritus*; absolutum pro relato: quod usitatissimum Plauto, similiter *mulier alicujus* pro *uxore* saepius. TAUBM. — v. 182. *haeret haec res*; i. e. haec res expediri non potest, haec res inexplicabilis est, cet. cet. πρῶμα πρῶτον καὶ ἀμύχανον ἔστι, — siquidem, qui vir ante erat, factus est mulier ex viro. Hoc dicit eo, quod dixerat Amphitruo, neme appella virum tuum falso nomine, quasi dixisset, *no-*
lime appellare virum, sed foeminam. cet. LAMB. — Sosia *vir* nomen accipit pro *maris* et jocose conjicit, Amphitruonem igitur e more feminae epotere factum esse, quare ob novum ejus sexum non dicit *hic factus est*, sed *haec facta est*. SCHMIED. — v. 193. *qua istaec propter*; γυναικ, quapropter istaec. — v. 195. *tacum fui*; tecum rem habui, σοὶ συγγέγονα, — cum viro esse dictum honeste et Graecorum more, pro *cum viro commiscere*; — τῷ ἀνδρὶ συνεῖναι, — hinc *συνεῖναι* et *συνουσιάζειν*. LAMB. —

v. 187. *si pudoris* — *mutuom*; qui pecunia, aut re aliqua, quae pondere, numero, mensura constet, egent, eam sumere mutuo solent. Hac ratione Alcumenam significans Amphitruo esse impudentem, jubet pudorem, cujus indigeat, ab alia foemina pudente et pudica, mutuum sumere. LAMB. repetit. vv. dd. — v. 188. *nostrô* — *deceat*; verbum *deceat* junxit Dativo more veterum, et Graecorum, — ὅμῳ τρέπει. cet. LAMB. — v. 191. *coenavin' ego*; notandum, hanc interrogationem postulare responsionem ajentem. LAMB. — vid. vers. inseq. — v. 193. 194. cf. sub A. — Nec versus iste, (193) nec sequens conspicitur in MS. CAM., aut adeo ullo Palatinorum, imo nec in tribus illis, quos LANGIUS contulit, compareret, aut in editionibus MERULAE. Intulit primum PLAUTO B. PIUS. cet. cet. GAUTERUS: sufficiant haec. Bene PISTORIS jam innotuit, esse hos versus, quibus nullus subsit sensus, Grammatelli cujusdam. — v. 197. *munus — tuom*; tuo munere fungatur, tuas partes agat, i. e. uxorem tuam cet. LAMB. — v. 200. *frustratur*; in fraudem impellit, inducit, decipit, frustra habet; licet et interpretari *fascinat*, βαρκαίνει. — v. 203. *mortalis nemo*; recte addit *mortalis*, alioqui pejeraret. TAUBM.; — ita TAUBMANNUS — sed in mentem mulieri venire non potuit, eum, quem Amphitruonem putarat reducem, Jovem esse inmortalem cet. cet. SCHMIEDER. — v. 206. *mulier — juras*; mulieris esse dicit, ut, licet peccaverit, audacter tamen jurando evincere conetur, inlibatam se servasse pudicitiam. SCHMIED. — v. 210. *pudicitiam et pudorem*; *pudicitia* immunitas a libidine, *pudor* quarumcunque rerum turpium metus. SCHMIED. — v. 213. *examussim*; i. e. examine ad regulam, vel coagmentum; est enim amussis regula fabrorum, quam architecti, cum opus probant, rubrica illinunt. NON. LAMB. — v. 215. *cave — perdis*; cave, si vis, ne te usu perdidideris, sic dict. *usu perdere et usu capere, usu facere suum*. cet. cet. LAMB. — quia, si nescires, quis esses, posset alius in tui locum succedere, et sic te privare te ipso; quia cum per usum fuisset in possessione tui, ille te acquisivisset, et tu te perdidisses, cet. TAUBM. sec. vet. Interpr. — v. 217. *inexquisitam*; non quaesitam, non exquisitam, ἀνεξέσμητον, ἀνεξέταστον. LAMB. — v. 222. *numquid causam dicis*; num recusas, quin hoc matrimonium solvatur, et dotem amittas, cet. LAMB. P. BUCC. — Lors qu' une femme estoit convaincuë d'adultere, non seule-

ment le mary la pouvoit repudier, mais il pouvoit encore retenir sa dot. cet. LE FEVRE. — v. 224. *duc hos*; forte captivos, quos de Telebois coeperat Amphitruo. OPERAR. — (!) — v. 225. 226. *nunc* — *siet*; nunc quidem soli sumus, itaque licet tibi, sine periculo et sine metu arbitrorum ac testium dicere. Haec Sosia ad Alcumenam, metuens sibi fortassis a simulato illo Sosia, a quo male mulcatus fuit. LAMB., sec. NON., qui hoc serio interpr. per *triste, severam* et *quasi sine risu et joco*. — v. 227. *abin'* — *abeo*; jocus ex ambiguo, nam qui manumittuntur, abire a dominis jubentur. LAMB. — *repett. vv. dd. fere.* — v. 229. *sic me* — *tam malum*; subintelligendum fortassis est *fecisse*, aut *admisisse*, alioqui usitatius erat ita loqui, sic me insimulare falsi facinoris mali. cet. LAMB. —

A C T U S III.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. *quojust, quojus est, cujus est, cuju 'st, quovis est*, vulg. *cui est; servus*. — v. 2. pro *idem* cod. Monac hab. *iti-*
dem; sit pro fit; commodust, commodu'st, commodum 'st. —
v. 3. *qui διαλλάβως* legendum *κατὰ διαίρεσιν*; sunt autem hujus
scenae versus jambici senarii. CAMER. — *superiore in caeli q.*
h. scenaculo vult MEURS. — *in sup. coeli q. h. coenaculo* hab.
ed. ALD. et BRIJ. — v. 4. *Juppiter.* — v. 5. vulg. *nupc autem*
quum, sive quom, qu'm; exemplo; corrigi versum ACIDAL.
extemplo advento, a porta. illico cet.; pro *adporto*, quod libri
ferre tenent, exhib. BORH. in ed. maj. *adparo, inauditum nomi-*

nans et ineptum τὸ ἀδπορτο, quod tamen recte. in ed. min. — v. 8. *incoatam* (pr. *inchoatam*) scribitur omnib. litt. in nostr. codice. SEXT. tamen POMF., vel *is*, unde ipse hoc descripsit, *inchoare* a *chaos* Hesiodeo deducit, nimis alte petita ab origine. (cet. cf. sub B.) CAMER. — haud pp. *inordam*, sine sens. — v. 10. pro *veni* vult BOTH. ad exempl. vers. 7. *venio*; Cod. Helmst. exh. *darem* pro *feram*. — v. 12. id *Alcumenae* si *innocenti*, sed *Alcumenae innocenti*; *Alcumenai* in ed. maj. BOTH. — v. 14. *família* lect. LANG.; *adsimulabod*. BOTH. in ed. maj. — v. 15. *inticiam* BOTH. in ed. utrq. ad mor. prisc. — v. 18. *gravidu'st*, *gravid' est*; BOTH. *gravida ex viro*, et *ex me*, — v. 20. *sequi* pr. *consequi* LANG. — v. 21. vulg. *si quid vellem*, *imperarem*; voluit LAMB. *si forte aliquid vellem imperare*; tenent lect. nostr. ex libris msc. certe illi C: LANG. —

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *Ego* — *Amphitruo*; Jupiter adveniens praesentiam suam denuntiat, quidque sit factururus, docet VALL. — v. 3. *in superiore coenaculo*; jocus ex ambiguo; nam vel ad verum Jovem referri potest, quem in coelo poetae dicunt habitare, quod hic significatur per *superius coenaculum*; vel ad histrionem, qui personam Jovis sustinet, qui fortassis erat pauperculus, neque habebat domum suam, in qua habitaret, sed alienam conducebat, et ejus quidem partem superiorem, tegulisque proximam. LAMB. — cf. TURN. advers. IV, 15. — inde repetit. vv. dd. — ut etiam SCHMIDER., qui, ambiguitas, inquit, perquam ridicula. Jupiter verus in summo habitabat Olympo; histrio vero, qui Jovis in scena sustinebat personam, seu Jupiter scenicus, deposita hac persona, in alieno non solum habitat, sed — in suprema contignatione aedium, ad tegulas, quo non nisi pauperculi non poterant non adreptare. — v. 7. *honoris* — *gratia*; cf. Act. I, Scen. 2, vers. 24. sub B. — v. 8. *transigam*; i. e. praeteream et mutilam relinquo. VALL. — Dicit autem hoc Jupiter, ne inter initia perficiam fabulam, i. e., relinquam inabsolutam. Etsi, ut verum fatear, *incoatio* in lingua latina significare imperfectionem videtur; nam quod Graeci *ἀρὰς* dicebant, id latinis est *incoatum*. CAMER. — ne com., modo

Inceptam, finiam, cet. LAMB. — repetit. vv. dd. — v. 9. *inson-tem probri*; innocentem culpae; sonticum morbum veteres ap-
pellarunt totum corpus occupantem, unde insons. VALL. — v. 12. *Alcumenae* — *expetat*; si id in Alcumenam hanc innocentem
redundet, recidat, transferatur, cet. LAMB. — v. 15. *frustratio-
nem injiciam*; errorem mentis; sic dictum, ut injicere metum,
telum cet. LAMB. — v. 19. *sine doloribus*; ἀνευ ὀδύων. LAMB.
— Frustra hic a Contareno aliisque reprehenditur Plautus,
qui sub finem adscribit dolores partus Alcumenae. At hic agi-
tur de doloribus et aegritudine animi. Hanc, dicit, se tollere
velle, Jupiter. Et sustulit exortam inter maritum et uxorem.
ВОН. — contra: Les interpretes qui veulent entendre icy les
douleurs de l'esprit, se sont fort trompez; car lors que Brô-
mia dit dans la premiere Scene de l'Acte V. *ubi utero exorti
dolores, ut solent puerperae*: ils devoient remarquer qu' elle ne
jugeoit de ces douleurs que par le secours qu' Alcmene deman-
doit aux Dieux, aussi, dit-elle, huit vers plus bas:

Neque gementem neque plorantem nostrum quisquam
audivimus,

Ita profecto sine dolore peperit.

Au reste Alcmene accouche sans douleur, comme Latone dans
Callimaque, et la mere de Mahomet dans l'Alcoran. LE FEVRE.
— cf. infra Act. V. Scen. 1, v. 40 — 48. —

A C T U S III.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (Sunt hujus scenae versus similes versibus prioris.
CAMER.) — v. 2. post *meo* all. ponunt (.) all. (;) all. (?) —
v. 3. Scriptura est in nostro confusa hoc loco; nos conjectura,
quam proxime potuimus accedere, ad haec pervenimus; quae
curavimus exarare; (sc. infecta refert ac clamitat.) CAMER. —

item LAMB. et vulg. — ol. *infecta esse acclamitat*; all. *infectare est, at clamitat*; *infectave acclamitat*; *infecta re accl.*; ex cod. uno LANGII, ubi est *inf. re est at clam.* fecit v. cl. J. GUL. *infecta restat, clamitat*; — BOTH. in ed. maj. *infectad esse occlamitat*, in ed. min. *infacta esse occlamitat*, sec. cod. Monac., quem seq. — v. 5. cod. Guelf. hab. *habiturum*, ut not. BOTH. — v. 6. vulg. *neque aedepol*; ol. *ne, nae edepol.* — v. 8. *mihi ille*; *mihi, adjuret insuper*; BOTH. in ed. maj. *mihi atque*, in ed. min. *mi ille, atque.* — v. 10. *faciendum*; *faciundu'st.* — v. 11. *ad se.* — v. 13. vulg. *atque ille.* — v. 14. *plerique volunt nunc autem sonti mihi*; cf. sub B. — v. 16. vulg. *et eccum video, qui*; LAMB. *et eccum video illum, qui*; TAUBM. commend. *eccum eccum*; in ed. Sanctandr. Lugd. 1587. *vidimus et tecum ipsum video, qui* — — *arguit*; doct. mul. LE FÈVRE, ut pater ejusdem, *vult at eccum*; BOTH. in ed. maj. *et, eccum, ipsum v., mis. qui med arg.*, in ed. min. *τὸ ipsum*, quod fere tenent edd. mell., omitt. — v. 18. vulg. *quo te avertisti?* LAMB. *quonam te avertisti?* edd. medd. *quo te avortisti nunc*; BOTH. in ed. maj. *quonam ted avortisti*; in ed. min. *quo te avortisti nunc*; — *ingenium meum est, meu'st.* — v. 20. *eia.* — v. 21. cod. Monac. *hec (haec)* pro *hoc*, ut not. BOTH. — v. 22. (usitatiss. vett. elisio lit. s. [sc. nimi verecunda] CAMER.) — commendat LAMB. *iracunda*, quod etiam exh. Cod. Guelf. — cf. sub B. — *potin' es ut lect.* LANG. — v. 24. vulg. *arbitrare et praedicas*; *arbitrare et praedices*; cet. — v. 25. *pro cum ea tu ol. sine sensu fere conferas.* — v. 27. *neque esse*, omiss. *ego*; *nec esse.* — v. 28. *ut me*; *ut me de hoc purgarem*, ex gloss. s. d. — v. 30. vulg. *quam post ea quam audiui*; ed. Sanctandr. *quam potest ea quam*, fortassis ex err. typ. — v. 31. *dixerim, inquires?* gloss. — v. 34. *quo modo pr. quo pacto* — v. 36. *id hunc rog. S.*; *vel id h. r. S.*; BOTH. in ed. maj. *vel rog. hunc S.* — cod. Guelf., ut. id. vir d. not., *etiam hunc r. S.* — v. 37. *Naucratem.* — v. 39. *dictus.* — v. 40. *pervortier*, lect. LANG. — v. 41. *illum scio* ex cod. CAM. uno solus PAREUS. (*illum*, sc. *jocum.*) — v. 43. BOTH. in ed. maj. *da mi hancce veniam*, in min. lect. rest. — v. 44. vulg. *virtute irrita, inrita*; — restit. BOTH. ex cod. Guelf., tenetque in utraq. ed. *inrata.* — v. 45. ACIDAL. primus, deinde PAREUS, *abstineo*, pro *abstines*, quod habent fere libri. BOTH. edidit in

utraq. ed. *abstinens*, sc. *sum*, ex cod., ut notat v. d., Helmst. — v. 49. *juben' mihi comites?* LANG.; ol. vulg. *juben' ire comites?* edd. mell. *juben' ire mihi comites*, sive *juben' mi ire comites*. — *sin*: *ibo*, *comitem mihi pud.*, sive, omiss. τῷ *mihi*, *ibo*, *com. pud. dux.*; sive *mecum comitem mihi*; — alii *ibo egomet*, *com. mihi pud. dux.*; — BOTH. in ed. maj. *ibo egomet: duxero Pudicitiam mihi*; in ed. min. *ibi pudicitiam duxero comitem mihi*. — v. 52. *si falso*, lect. LANG. — v. 54. *A*, pr. *Al*; *confide* vulg., sed edd. mell. *confido*, item cod. Guelf., ut not. BOTH. — v. 55 *advorsus*, *adversus*. — v. 56. *bene feceris*. — v. 60. *forte* omitt. PAREUS. — v. 64. LAMB. post *eadem* ponit virgulae signum. — cf. sub B. — *si purgas*, omiss. *idem*; all. *si iisdem p.*; *eisdem*; *isdem*. — v. 67. *ego ut*; *quod ut* in nonnull. etiam incipit vers. antecéd. — v. 71. verbum *ludificabitur* in edd. vulgg. versum finit, translatis ad vers. inseq. *quom ego*; addiderat J. GUL. versus in cauda complendi causa *ludificabitur dolis*. — v. 73. *solus* omitt. — PAREUS *qui solus*. — cod. m. Guelf. *agit*, ut not. v. cl. BOTH. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. 2. *durare*; κατ'εξῆς; — *ita me probri* — *argutam*; subintellige *patiar?* vel *par est?* *convenit?* *verum est?* cet. LAMB. (La conduite du poëte est admirable pour le theatre, Amphitryon estoit allé chercher Naucrates, il ne devoit pas estre si tost de retour; cependant Jupiter ouvre la premier Scene du troisieme Acte; et comme cela auroit esté ennuyeux s'il eust esté long temps seul, Plaute trouve un expedient fort naturel de faire sortir Alcumene, et par ce moyen il fait un accommodement qui produit tout le jeu que l'on voit dans le quatrieme Acte. LE FEVRE.) — v. 5. *susque deque*; significat *susque deque ferre* (habere), *aequo animo esse*, et, *quod accidit*, non magni pendere, atque interdum negligere et contemnere, et propemodum id valet, quod dicitur ἀδιαφορῆς. VALLA. — repetit. vv. dd. eadem ex AGELL. XVI, 8. — *leviter habituram*, — *neglecturam*, — ἀδιαφορήσιν, LAMB. — v. 8. *adjuret insuper*; jure jurando confirmet, se indignam me cognosse, in quam istiusmodi esset injuria illata; cet. SCHMIED. — v. 11. *si me re-*

cipere; i. e. si cupio, mutuum ut mecum faciat Alcumena, et amet pariter; vel certe hoc modo: si studeam, illam ad sese recipere me amantem, h. e., me, qui ejus amore destineor. DOUZA. — errant, opinor, qui explicant *me Jovem* ejus amore nondum satiatum, sed intelligo *me* quem Amphitruonem putat, ut ira ejus, a marito concitata, defervescat. SCHMIED. — v. 13—15. *atque — negotium — exhibuit*; πᾶνμα παρέσχεν οὐδὲν ἀδίκησαντι, insonti, sc. Amphitruoni; — *nunc — insonti*; nunc autem Amphitruonis ira et maledicta in Alcumenam, mihi insonti expetent, i. e. in me; qui Alcumenae non fui iratus, neque maledixi, recident et redundabunt, — — facient, ut Alcumena offensa me — — recipere nolit. cet. LAMB. — SCALIGER et M. SAUMAISE ont voulu corriger ce passage, mais cela n'a servi qu'à l'embarrasser et à le rendre obscur. La pensée de Plaute est fort claire: *illius*, nempe Amphitryonis, ira et maledicta in Alcumenam, expetent mihi insonti. LE FEVRE. — v. 17. *conloqui*; saep. cum accus. ap. Plautum, i. e. adfari, adpellare. SCHMIED. — v. 18. *quo tu avortisti nunc?* irata Alcumena Jovis colloquium tergiversans: utpote Amphitryonis falso in ipsam crimen ingredientis se averterat; ideo inquit Jupiter: *quo te avertisti*. cet. VALL. — v. 20. *heia — inimicos*; — recte factum, — inimicos tuos: — at ego non inimicus, sed vir tuus sum; cet. LAMB. — v. 22. *nimis veracunda es*; — secundum NONII interpretationem, qui, h. l. *verecundum* idem esse, quod *audax*, *confidens*, censet, addit VALLA, sic est: — *vera — insimulaturus es: nimis verecunda es*. — NONIUS ad priora simpliciter respiciens, interpretatur *verecundam* audax et confidens. Dicuntur autem haec ita, ut actio seu gestus indicetur. Nam apparet, inter haec verba Jovem coepisse blandius contrectare Alcumenam, atque ipsum repulsum ab ea fuisse. CAMER. — *verecundus* nunquam allud significat, quam quod origo et veritas nominis indicant, nempe pudentem, eumque, qui natura vereri, aut verecundari solet. cet. LAMB. — v. 29. *aegrius*; molestius, λυπρότερον. LAMB. — v. 36. *vel hunc roga S.*; CAMERARIUS, qui exhib. *vel id hunc r. S.*, addit, sensum (haec lectio) reddit acriorem, neque numeros turbat, si meminerimus, *u* pro consonante apud veteres in pronuntiatione plerumque evanuisse. — v. 40. *id — praevertier*; praeferre, quod per jocum dixi, ne praeferas serio (Dativ.), quod nunc

dico. Sic *praevertisse* I, 3, 30. est *praeposuisse*. Aliis *serio* est adverbium: te id *serio* a me dictum adcipere. SCHMIED. — v. 44. *ego* — *irata*; — *ego* pudicitia et temperantia perfecti, ut maledicta tua sint imbecilla, — neque quicquam me laedant. LAMB. — v. 45. 46. *nunc* — *abstines*; i. e. nunc quando me a factis impudicis abesse — confiteris; — *ab impudicis* — *volo*; — ita ab impud. verbis abesse volo; i. e. nolo audire dicta impudica, cet. cet. LAMBIN. — v. 48. *comites*; moris fuisse, ut sine comite matronae haud prodirent, ad h. l. vv. dd. alii aliter docent, praes. PAREUS sec. RAEVARD., TAUBM., alique. — v. 51. *meam* — *uxorem*; l'on n'a point veu la finesse de ce passage. Jupiter parle de Junon (?), et Alcмене croit qu'il parle d'elle. LE FEVRE. (?) — v. 54. *ah* — *potius*; Plautus describit matronam pudicam et viri amantem, seu φίλανδρον, quae, quamvis ei merito irata sit, non vult tamen, eum habere sibi deum iratum, sed propitium potius, et quae paulo ante iracundia ardebat, nunc subito placatur. LAMB. — v. 56. *bene facis*; bene facis, bene fecisti, melius feceris: formulae sunt aut gratis agentium, aut benevolentiam honeste significantium. cet. BOTH.; cf. DONAT. ad Terent. Eun. 141. — v. 64. *verum* — *sunt*; i. e. verum eadem maledicta erunt mihi iterum patienda — (cf. sub A.) — si tu idem te mihi purgabis, cet. cet. LAMB. — ! — LAMBINI hic sunt ridicula. Mens Alcumenae est: etsi decuisset, te prius cavisse, ne diceres; quia tamen tu idem eadem, quae dixisti, purgas, ea patiar necesse est. cet. TAUBM. secund. PIST. et GRUT. — v. 65. *vasa pura*; vasa munda, καθαρὰ. — quibus, nulla re maculatis, ad sacra diis facienda liceat uti. Ut veri sustineret Amphitruonis personam, non omittenda erat res divina, qua cuique, domum reduci, nihil solebat esse prius. SCHMIED. — v. 66. *vota vovi*; Atticismus, pr. vota nuncupavi. LAMB. — v. 72. *collo* — *traham*; collo arcte circumvincto. Obstringere est fune, aut vinculo, aut laqueo arcte circumvincire; aliud est collo obtorto. LAMB. — v. 83. *secreto*; seorsum, separatim, χωρὶς. LAMB.

A C T U S III.

SCENA III.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. *assum; adsim si quid opus est, impera.* — v. 2. **BOTH.** in ed. maj. ex ing. *opportuned*, in ed. min. *optume*; — ol. *inter vos duos*; τὸ *quaeso* ex librr. **CAMBR.** *repett.* vv. dd., pro quo suadet **TAUBM.** *optumo optume.* — v. 3. *volupest, volup'est*; vult **LAMB.** *volup est mihi*, ut sit *volup* pr. *voluptas.* — v. 4. *se instituere.* — v. 5. *perinde; eri; vultum e vultu; proinde ut heri.* — v. 6. *tristus; eri si.* — v. 8. (hujus scenae versus XVIII sunt Trochaici Archilochii. Reliqui Senarii Jambici. Hic autem verus ita legitur in nostro libro: *derides, qui scis, haec jam dudum me dixisse per jocum*; sed sic *dixe* pronuntiandum fuerit. **CAMBR.**) *scis jam dudum; scis haec jam dudum; jamdudum haec*; suadet **TAUBM.** *derides! qui scis jam dudum me haec dixisse per jocum*; — ex ingen. mutat **BOTH.** in ed. maj. *deridesne, qui scis, jam dudum haec me dixe per jocum?* — in ed. min. l. s. — v. 9. (si legamus, *dixisti tu*, nusquam adhaerescent numeri, cum quidem initium recte fuerit constitutum, ut *an id jo* sit Trochaeus, cet. **CAMBR.**) — v. 10. in uno cod. **LANG.** adduntur verba *habui — est* Alcumenae; *habui* non liquescit, **BOTH.** ed. min. sec. **CAM.** — v. 12. *e navi huc evocabis meum.* **LANG.**; ex *navi* cod. **Guelf.** **BOTH.** — v. 13. (*Bleph.*, ut: aut produxit primam in nom. prop., aut τὸ *m* retinendum; cet. **CAM.**) — ut *is, re hab.* **LAMB.** — v. 14. *jam fecero; quom illi* **BOTH.** — v. 15. cod. **Helmst.**, ut ait **BOTH.**, exhib. *jubeam* pr. *abeam.* — v. 16. ol. *quantum potes*, sed librr. msc. tenent *potest.* — v. 17. vulgo *veni.* — (post hunc versum ponitur in plerisque omnibus editis libris ille, qui a **NONIO** memoratur, — *quando exjuravisti, [alii exjurasti; istaec omnia exjurasti] te mihi haec [al. omitt.] dixisse per jocum*; — in nostro libro *considerabatur.* **CAMBR.**) suscep. vers. **LAMB.** quoque, sec. **Bos.** — recte jam d. mul. **LE FEVRE**: ce vers est mesme cité par **Nonius**, mais je ne say si c'est bien icy sa place. cet. — vid. **Prolegomena**

nostra et Fragmm. Amph. — v. 21. *fac huc*. — v. 22. *tamen etsi*. — v. 23. *Amph. jam adv.; huc adv.* — v. 24. *commoentus* CAMER. cf. sub B. — omitt. *fac post pacto; sis pr. sis.* — v. 25. *diludi; diludi illum haedum*. — v. 26. *sient pro sint.* — v. 27. *velle me.* — v. 28. *quom mihi, cum mihi.* —

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *Amph.* — *exsequar*; Sosias, accitus a Jove, quem Amphitryonem putaverat, se praesto esse mandatis heri ostendit. VALL. — v. 24. *servom — frugi*; c'est un genitif antique pour *frugis*, et l'on sous-entend *bonae*. *Servus bonae frugis*, un bon valet, un valet dont on est bien servy. cet. LE FEVRE. — qui in herum animo est fideli cet. SCHMIED. — v. 5. *heri*; herus et hera Douz. — *voltum — comparet*; vultum suum e vultu heri et herae fingat et conformet. LAMB. — v. 9. *an id — ratus*; Jupiter exspectaverat, Sosiam adfirmaturum esse, non latuisse se, Jovem joculari; qui vero quum minus scite respondisset, Jupiter (v. 10.) mendacio suo non porro immoratur. SCHMIED. — v. 10. *habui expurgationem; habui pour feci*, comme *habere orationem pour facere*. LE FEVRE. — v. 11. *vota quae sunt*; h. e. ad ea quae vovi. VALL. — *mutat numerum, debuerat enim dicere servato numero: ego rem divinam intus faciam, vota quae est: i. e. faciam intus rem divinam, et quae diis immortalibus, si salvus in patriam redirem, a me vota sunt, ea persolvam*. LAMB. — *censeo*; h. v. perinde valet, ut alibi ac si dicas *bene factum*. VALLA. — v. 12. *verbis meis*; meo nomine GRON. — v. 13. *ut — prandeat*; de extis reliquiisque aliis sacrificiorum, domum secum asportatis, coenabant olim P. COLV. — v. 14. *jam hic — esse me*; — significatur summa celeritas et diligentia. LAMB. — *expectatione celerius imperium hoc tuum exsequar*. SCHMIED. — v. 15. *numquid — opus?* numquid vetas, me abire intro, ut ea parentur, quibus opus est ad rem divinam faciendam? — vel — numquid est aliud, propter quod nolis, me abire intro, ut — cet. cet. LAMB. — v. 18. *diligentem ut uxorem*, vel amantem viri, *φιλανδρον*, proprie, vel strenuam, et vigilantem, translate. LAMB. — v. 21. *nunc — divine — Sosia*; h. e. Mercuri, quem vices Sosiae gerere volui. VALL.

— v. 24. *commentus sies*; cf. sub A. — *commentus*, (sc. *commentus*), i. q. *commonitus*. VALL. alique sec. NONIUM. — *commentus* autem pro *commonitus* concoquere non possum; malim sic h. l. explicare: *fac commentus*, i. e. fac, callide excogitaveris, quomodo Amphitruonem venientem abigas, cet. LAMB. — astute quidem rationem Amphitruonis abigendi comminiscare. SCHMIED. — v. 26. *mili morigero*; i. e. morem gero, genio meo obsequor. DOUZA. —

A C T U S III.

SCENA IV.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (sunt Tetrametri Jambici ἀκατάληκτοι hujus scenae versus omnes, praeter ultimos tres, qui sunt τριμέτροι. CAMER.) — *e via*. — v. 2. *non quisquam tam ausus fuit homo*, lect. LANG. — *tam audax nunc*, LAMB. — *tanto ausu*, PALM. — *audex* p. e. t. BOTH. in ed. maj. — *tanti ausus*, GRUT. — BOTH. in ed. min. *tamde*. — v. 4. *servulo*. — v. 5. vulg. *ille aut navem*; TAUBM. commend. *ille navem nuntiat salvam*; ACIDAL. *ingrati pr. irati*. — v. 26. LAMB., ut ol. vulg., *Jovi dicto*, ut sit *Jovi pro Jove*, a *Jove*. — v. 7. *mili*; *magis*; *de via cedere*. — v. 8. *eum sequar*. — v. 9. pr. *itidem ego* all. *ego item ego*; *ego idem ego*. — v. 10. ol. vulg. *horto pr. hortor*. — v. 11. *volup' est*, *volupest*; *multa maxume*; *si quod*. — v. 15. ol. vulg. *omitteb. τὸ pater post meus*. — v. 15. *deluditur*; *deludatur*. — BOTH. in ed. utraq. sec. cod. Guelf. *ad spectantibus* pro vulg. *spectantibus*. — v. 16. *mili in*; *med esse*, *esse me*. — v. 17. *optume*, *cisp.*; (non affirmo, veram hanc esse lectionem; (*cispellam*) in nostro erat: *inde optime scis pellam*: de quo nos illud effinximus, praesertim cum unam ad-

huc syllabam numeri requirerent. Fortasse verum sit, *sic aspellam*. CAMER.) *inde optime sic aspellam*; — laud. LAMB. quoque *aspellam*, quamvis libri scripti omnes fere exhh. *cispellam*, i. e. *ultra pellam*; — *inde optime virum aspellam, aspellam virum*; — PALM. *sic cispellam virum desuper*; BOTH. *aspellam*; — cod. Guelf. *expellam*. — v. 18. omitt. *de ante sup.*; *hic; faciunt*. — (NONIUS Plauti ex Amphitruone versum citat: *ne tu postules matellam unam tibi aquae infundi in caput*: quem, quum in hac comoedia, in codd. certe adhuc evolutis, non reperiatur, hoc loco inserere non incongruum quidam putavere. SCHMIED.) cf. sub B. — v. 19. vulg. *ille pr. illi*. — v. 20. *fecero, hic quid mea?* LANG.; *quid mea?* vulg. — libh. mell. *quid id mea*. — v. 21. vulg. omitt. *te esse post morigerum*. — v. 23. *vultis*. — v. 24. vulg. *potius pr. potis*; all. *potos*. — v. 25. *deinde susum; dein susum*; BOTH. in ed. maj. *escendam*, in min. *ascendam*.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *concedite*, cet.; — accitus advenit Mercurius operamque suam pollicetur mandatque omnibus obviis, ut advenienti sibi concedant. VALL. — *concedite* i. e. una cedite, — omnes secedite. LAMB. — lictorum erat, submovere turbam, ut via daretur Consuli; servos autem comicos, qui via sibi juberent decedi, Plautus Terentiusque saepe rident. SCHMIED. — v. 2. *fuat*; *suam, suas, fuat*, i. q. *sim, sis, sit; fiam, fias, fiat*; unde *fui*, et quae ab eo praeterito enascantur tempora. OPERAR. — v. 3. *hercle*; Hercules et hic et superius (cf. I, 1, 252. sub B.) juratur nondum natus, nedum deus. Sunt, qui prolepsin faciant, sunt, qui ad Aegyptium illum, qui hoc nostro antiquior, referant: cet. cet. ego puto, Comicum simpliciter cum vulgari usu sic locutum, aut more suo risum captasse. TAUBM. cf. l. l. — v. 4. *quam servolo*; Plaute donne icy un trait de satire contre les poètes de son temps, qui ne pouvoient démêler l'intrigue de leurs pieces qu'en introduisant un Esclave qui venoit fort à la haste annoncer l'arrivée d'un vaisseau, ou la venuë d'un vieillard, cet. cet. (loc. laud. ex Terent. Heautont. prol.) LE FEVRE. — v. 5. *ille navem*, cet.; in comoediis, inquit, haec nuntiat

servus et interminatur obviis, cur mihi deo idem non liceat?
 VALL. — v. 9. *ut filium*; i. e. qualem esse oportet bonum filium patri, talis ego sum patri meo. LAMB. — v. 13. *modo fiat bono*; dum ne quid contra leges, dummodo id fiat considerate et sine cujusquam injuria. cet. LAMB. — v. 16. *capiam* — *in caput*; hoc ebrii, hoc convivae facere solebant. cet. VALL. — Sciendum est, veteres floribus redimitos, unguentisque delibutos coenitasse, ubi se liberalius invitare decreverant; tum voluptatis causa, tum quod crederent, odoramentis ebrietatem impediri. MURRET. — repet. SCHMIED. aliique. — v. 17. *cispellam*; cf. sub A. — *vis* pro *ultra*, ut *cispellam* pro *ultra pellam* accipiendum, cet. LAMB. — v. 18. *madidus sobrius*; cum sit impransus, habebitur ut ebrius, nam madidus id significat; *sobrius* est sanæ mentis, quasi *sebrus*, i. e. separatus ab *ebrio*, cet. VALL. — ut sit ebrius, qui sobrius est tamen LAMB. — inepta est interpretatio LAMBINI: faciam ut sit — tamen: nam sign. vestibus uvidus totus. GRUTERUS. — mihi loci huj. sent. petenda videtur e versu, quem citat NONIUS ex Amph. Plauti; (cet. cf. sub A. sc. *ne tu* — *in caput*) — nam innuit Mercurius, se facturum hoc, ut Amphitruonem ab aedibus abigat; — madidus enim et ad exteriora et ad interiora refertur. ULR. PISTOR. — apud Plautum (Men. I, 3, 29. et Pers. I, 3, 14.) *madidus* dicitur cibus, coquendo macerandove marcidus et mollis factus; quid? si Plautus, in captando verborum lusu semper nimius, dicere voluit: faciam, ut mollescat, sc. ut absterreatur a conatu aedium suarum vi expugnandarum. SCHMIED. — v. 20. *quid id mea?* vultuose legendum et subaudiendum refert. VALL. — v. 24. *qui potis decet*; cf. Act. II. Scen. II. v. 188. sub B. — *decet* i. e. *τῆρεσι*, more græcò, — *ornatum* — coronam significat, quam suo capiti imponebant convinantes et compotantes. cet. LAMB.

A C T U S IV.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Versus hujus itemque sequentis scenae sunt Trochaici Archilochii. CAMER.) — *Naucratem*. Ponit SCHMIED. verba ab *in navi* v. 1. usque ad *quaeritando* v. 6. in parenthesi. — BOTR. in ed. min. v. 1. *Naucratem*, v. 6. *Naucratem*. — v. 3. omitt. τὸ *et* ante *myropolia*; *myrrhopolia* VALL. — v. 4. ACIDAL. *atque in palaestra*. — v. 6. commend. SCHMIED. *inveni* pr. *invenio*. — v. 7. *nunc ibo domum*. — v. 8. edd. medd. *fuit* pr. *fuert*. — v. 9. omitt. *inquisitam*. — v. 10. *moriar*, ex gloss. — *sat just*; *satiust*; *satiust*. — v. 11. vulg. omitt. *hoc fit*, quae verba adscribb. versui antecedenti post *eugepae*. — v. 12. vulg. *heus vos!* (sub fin. vers 11.) *aperite hoc*, *heus*, *ecquis* cet.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. *Nauraten* — *volui*; in hac Scen. Amphitruo domum rediens, ut Naucraten abierat acciturus, ita non comperit ac iratus domum redit. ceterum VALL. — sic interdum loqui solent boni scriptores, et maxime poetae, et epici et comici: autecedens priore loco positum ejusdem casus sit, ac relativum. Ita Virg. *urbem, quam statuo, vostra est*; cet. LAMB. — more Graecor. Acc. pr. Nom.; TAUBM. — sed ubivis forsant gentium homines, animo perturbati, a verborum construendorum regulis facile aberrant. SCHMIED. — v. 3—5. *perreptavi*, labore multo exquisivi; — *gymnasia*, ubi corpora exercentur, praesertim in

palaestra, nam gymnos (γυμνός) nudus dicitur, unde gymnásium (γυμνάσιον); — *myropolia*, (scrips. v. cl. *myrrhopolia* cf. sub A.) ubi unguenta venditantur, myron (μύρον) enim graece, unguentum latine, et polo (πωλέω), prima producta, vendo; — *emporion*, graeci locum mercatorium vocant; ἐμπορεύμαι mercor, inde ἔμπορος mercator, quandoque emporion nomen proprium; — *macello*, is locus erat, ubi esculenta venditabantur, a quodam Marcello dictus, cujus domus publice prostituta. P. VALLAE scholl. — *in medicinis*, in medicorum officiniis, ἐν τοῖς ἰατρείοις. LAMB. — *in tonstrinis*, in officiniis tonsorum; cet. cet. — v. 8. *quem propter*; propter quem, ἀναστροφή, i. e. cujus gratia, a quo capta, seu corrupta. LAMB. — apage LAMBINI interpretationem, cet.; melius hoc Ter. Eun. II, 3. declarat: *cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet*. SCHOB. — item: *propter* signifie aussi *prope*, près; LE FEVRE. — v. 9. *nam me*, cet.; ordo: nam satius est, me mortuum esse, quam cet. LAMB. — cf. Act. II. Scen. II. v. 217. — v. 10. *Eugepae!* interjectio est gaudentis et approbantis, cet. LAMB. — i. e. optime! interjectio adhortantis, hic ironice dicta. OPER. — v. 11. *pariter — sunt*; nempe perverse, prave, pessime, indignissime. LAMB. — v. 12. *aperite — ostium*; δεικτικώς. LAMB. — primo pultans clamat: *aperite hoc ostium!* mox, nemine aperiante fores, iterum pultans: *ecquis hic est?* nemone in aedibus est? et audito forsan Mercurio in tectum adscendente: *ecquis hoc aperit ostium?* SCHMIEDERUS.

A C T U S IV.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. *quid, quis ad fores?* omiss. est; vulg. *quid ego sum; quid? ego sum; Juppiter.* — v. 2. *diique; frangis; frangit;*

frangat vulg. — v. 3. *miseram*, neq. ex gloss. — v. 4. *ita sum*; *ita! sum*; *oblitum censeas*; lect. LANG. — v. 5. *id tu rogas*; *quid velim tu me rogas*. — v. 6. *pene*; *nempe* pr. *paene*. — v. 7. *publicitus*; *poblicitus*; *puplicitus*. — v. 8. *quid me aspectas stolide?*; *aut quis es tu homo?* — v. 9. *sum* pr. *sim*; pro *acheruns*, quod libri fere et scripti et editi, exhibent scholl. P. VALLAE *acervus*; cf. sub B. — v. 10. *servientem* ed. SERV. f. p. err. typ. — v. 11. *pro*, *dignum*, lect. LANG.; vulg. *male adolescentia*. — v. 12. *quidnam?* pr. *quidum*; *senecta in aetate*, LAMB.; *senectae aetate*, lect. LANG. — v. 13. *verna verbero*. — v. 14. *sacrufico ego*, omiss. *tibi*; *sacrufico ego hunc tibi*, vulg.; *quid?*; *te macto*, omiss. *infortunio*. —————

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *quis ad foris est?* (in hac sc. advenienti Amphitryoni mercurius objurgator opponitur, ut eum abigat Jovis praescripto.) *fores*, inquit Servius, prop. dic., quae foras aperiuntur, sicut apud veteres fuit; *cardines*, super quibus moventur *fores*; dictus est *cardo* quasi *cor*, est enim *cor* januae, super quo movetur. VALLA. — *ego sum* — *ita loquor*; qui in tenebris, aut omnino, ubi forma ejus nosci nequit, respondet: *ego sum!* is nihil profecto respondet. Quare Merc. *quid? ego sum?* (cf. sc. supr. sub A.) quam inepta, aut nulla potius, haec responsio est? Amph. vicissim: *ita loquor*, sic respondeo meis, qui me voce facile dignoscere possunt. Merc. enim, interrogans *quis ad foris est?* Sosiae erat vocem imitatus. SCHMIED. — v. 1. 2. *Tibi* — *foris*; necesse est, te Jovem et deos omnes habere tibi iratos, i. e., necesse est, te, quam diu victurus es, esse infelicem, — qui ita pulses foreis, cet. LAMB. — qui fecerant, quod iis exitiosum esse posset, diis iratis putabantur instigati ad facinus, quo ad exitium dederentur. SCHMIED. — v. 3. *aetatem*; quam diu victurus es, perpetuo, diutissime, cet. LAMB. — v. 4. *Sosia* — *existumas*; Amph., incertus, quid de Servo suo sentiat, gravi eum voce compellat: *Sosia!* qui respondet *ita*; vero me compellasti nomine meo etc. SCHMIED. — v. 7. *popticitus*; — cf. sub A. — *publicitus* adverbium, ut *mordicus*, *radicitus*, *funditus*. VALL. — i. e. de publico. LAMB. — *poptici-*

ius praeberier; i. e. ex aerario publico suppeditari. TAUBM. — v. 8. *quid me adspectas?* dubius adhuc Amph., ebriumne an mente captum putaret Sosiam, e specie ejus externa, utrum esset, animadvertere volebat. SCHMIED. — v. 9. *ulmorum acheruns*; — cf. sub A. — *ulm. acervus*, in cujus tergo acervus virgarum ulnearum perfringatur. VALL. — veteres dixisse in genere foeminino *Acherontem*, constat; — sed et *Aggerunta* dixerunt, aspiratione mutata, quam priscos Latinos non usurpasse scimus, in quo est et *Aggestionis* significatio. CAMER. — in cujus tergo moriuntur ulmi, qui ulmos, dum virgis ulmeis caederis, interimis, qui ulmos et virgas ex ulmo factas voras, ut Acheruns animas. LAMB.; — i. e. vorago ulmorum virgarum, servus, qui adeo nequam est, ut in eo caedendo condendae sint ulmi integrae in ejus tergo. cet. OPER. — cf. vers. inseq. et Capt. III. 4, 117. — v. 10. *faciam — flagris*; fl. caedam usque dum ferveas: pr. *fervidum* faciam, s. *fervefaciam*. LAMB. — v. 12. *quia malum*; quum, quaecunque habebas, profligasti. VALL. — jocus παρὰ προσδοκίαν. Ejus autem ratio in eo posita est, quod, qui prodigi in adolescentia fuerunt, mendicare in senectute solent. Qui mendicant autem, petunt, sed quid petunt? victum. Tum qui petunt, obtinere interdum solent. At Mercurius, Amphitruonem, dicit, a se mendicare malum. Significat igitur, se Amphitruoni daturum malum, quasi hoc petat ille, cum malum nemo petat, sed bonum potius. LAMB.; *senecta aetate*; pr. senili, more Plauti, qui saepius subst. ad instar adjectivi cum alio subst. conjungit. GRON. — v. 13. *cruciatu*; cum tuo maximo malo, et cum tali malo, quod te non continuo interimat, sed diu cruciet. LAMB. — v. 14. *macto*; magis augeo. VALL. — jocus alius παρὰ προσδοκίαν, vel ex ambiguo. Qui sacrificant, deos honore, victimis etc. *mactant*, i. e. magis augment. At Mercurius, qui, se Amphitruoni sacrificare, dicit, idem, se eum mactare, dicit, non victimis, neque alia re bona, sed infortunio. cet. LAMB. — *mactare* est un terme dont on se servoit dans les Sacrifices quand on præsentoit quelques choses aux Dieux. Il signifie proprement *magis auctare, augere*; car, par exemple, lors que l'on disoit a un Dieu *macte hocce ferto esto*: mot à mot: *soyez accru de ce gâteau*. On vouloit dire par là, que ce gâteau servit à accroître son honneur etc. Et comme l'on employoit ce mot à d'autres usages, et que l'on

disoit *mactare honore, mactare infortunio*, Mercure joïe fort plaisamment sur l' équivoque de ce mot: et il dit qu' il fait un sacrifice à Amphitryon, parce qu'il se sert de ce terme *mactare*, auquel il ajoute le mot non attendu d' *infortunium*. Il est impossible de conserver ce jeu là dans nostre langue: ce que j'ay mis dans ma traduction fait à peu près le mesme effet. LE FEVRE. (vertit mul. doctiss. sc. *quia enim — infortunio per*: c'est que je m'en vois t'immoler à grands coups de tuiles!)

S U P P O S I T A.

Versus complures, quos ante aeditionem nostram (a. 1499. Venet.) pro Plautinis insertos hoc loco vidimus, tamquam adulterinos et subditicios censuimus non esse admittendos in plantinam familiam, sicuti nonnullos alios additos in fine aululariae et in principio pseudoli comoediarum. BERN. SARRACENUS. — Inter scenam superiorem et hanc (Act. IV, 5.) deest, ut amphitryo et jupiter se invicem pro moechis habent: utque blepharo adhibitus arbiter: nonnulli nimium impudenter et inepte commenticios ausi sunt sermones inserere. non saltem versus: sed nequidem etiam latinam orationem pro plautina. redundant enim viciis barbarismis et soloecismis. Scholl. P. VALLAE. — Post hunc versum multa sane desunt in nostro libro, et in veteribus impressis. De quibus quidam eruditi contendunt, Plautinane sint ea, quae nunc in libris impressis leguntur, an non sint. Quam nos quidem controversiam indecisam relinquentes, hoc loco curavimus illos versus, quibus argumentum contexitur, exarari ita, ut in editis libris leguntur. Sane, quominus γυναικίους existimem, in causa cum alia sunt, tum quod de Amphitruone Plauti a Nonio adducuntur quaedam, quae de hoc loco assumpta videntur esse, ut hoc: *Nihil te pudet*, cet. (cf. Act. II. Scen. II, v. 103. sub A.) et hoc: *optimo jure*, cet. et hoc: *ne tu postules*, cet. item: *Herus Amph. occupatus*; etc. etc. sed, ut dixi, controversiam istam indecisam relinquemus. CAMER. — Totus hic locus ab hoc versu usque ad principium Scenae *Vos inter vos partite*, cet. abest etiam a nostris codicibus. Nos tamen ea omnia, quae extant in vulgatis, suo ordine et suo loco excudenda curavimus, idque aliis literarum elementis, ut,

sive sint Plauti, sive non sint, ne quis jure queri possit, quasi Plautum integrum non ediderim. Nam nostrum esse non putamus, hanc controversiam dijudicare. LAMBIN. — Post isthaec statim sequuntur, et in veteribus codicibus et in Palatinis sex, *Vos inter vos partite*, etc.; nonnulla tamen deesse, res clamat: nisi forte illa ipsa intus acta dicamus, non coram populo; quod verius putaverim, estque personis convenientius. Certe, quae vulgatis argumento pertexendo infarciuntur, minime habeam pro Plautinis, adeo ampullata sunt et supra soccumne an cothurnum. J. GRUTERUS. — Sane in caeteris quidem meis ista invenio omnia; in sola Venet. a. MCDXCIX et in Mediolan. MCDXC nihil horum apparet. Quamquam autem et dictator ille seculi eruditi JOS. SCALIGER. peculiari epistola me monuit, ut haec atque ejusmodi alia aevi non quidem recentioris, sed tamen sequioris, in locum privatum conjicerem: tamen, quia in illo criticae curiae senatu plurimi etiam restant, quicalculum damnatorium suspendunt, et nostro Sarsinati omnia ex aequo nondum abjudicant, sed pluscula horum aut germana esse censent, aut talia, quae non facile internoscas; possessionem eorum temere sollicitare aut turbare nec ipse volui cet. TAUBMANN. — Les critiques ont creu que tout ce — — est supposé, et que Plaute n' en est poin l' auteur. Pour moy, je ne say point si cela est; mais je suis bien assurée que ce n'est pas un ouvrage des derniers siecles, et qu'il est fait longtemps avant Nonius qui en cite beaucoup de vers. Il pourroit pourtant bien estre que cette preuve ne seroit pas fort convaincante, et que ceux qui ont pris la peine de remplir ce qui manquoit icy de Plaute, ont recueilly dans Nonius tout ce qu' il cite de cet Amphitryon, et l'ont inseré le mieux qu' ils ont pû. Cependant, je ne vois rien icy qui ne puisse estre de Plaute, et c'est quelquefois un bon-heur de n'estre pas si fin. LE FEVRE. — Qui nunc in editionibus intermedii leguntur versus 175, Plautinine sint, an argumento pertexendo ab alio quo infarcti, controversia est; aegre dirimenda. Subpositorum nomine notati hi versus sunt, vocabulo, hos 175 reos una, in antecessum statim, sententia, ut spurios condemnante, qui modo, ut incerto patre orti, erant delati. A Plauto inter *infortunio* et *Vos inter* nonnulla oportere fuisse inserta, animum lector non potest non advertere. Qui enim Blepharo, si nondum in-

terfuit fabulae agendae, prodire primum potuit non dicens modo: *vos inter vos partite; ego abeo!* sed confestim etiam abire, in scenam non rediturus? Qui viri docti, quae deesse adparet, intus acta putarunt, idque personis judicarunt convenientius, (vid. supr. sub sent. GRUTERI) non cogitasse videntur, in hac, ut in quavis fabula, quae ad noscendam rem pertineant, licet intus acta essent, in scena tamen fuisse narranda, cujus rei in ipsa hac fabula Actus quinti scena prima exemplum subpeditat. Qui vero de subpositis his judicarunt; (cf. ead.) *adeo ampullata sunt, et supra soccumne an cothurnum*, obliti videntur, Tragicocomoediam esse promissam. JOS. SCALIGER quum judicaret, *aevi non quidem recentioris, sed tamen sequioris esse*, quid aliud, quam, non spernenda ea esse, concessit? CAMERARIUS controversiam hanc omnem declarat indecisam se relinquere, multique alii viri docti itidem judicium suum suspenderunt, aliis non omnia certe Plauto abjudicantibus. Benigne quidem! Quis enim Blepharonis, verbi causa, examen, sc. 4, v. 35—43. plurimum salis fellisque Plautini non sapiat habere? Oeconomia fabulae, paullo adcuratius inspecta, una forsitan, ad scrupulum istum eximendum, non parum facere reperietur. Mitto prologum, cujus priori in parte Mercurius, quae rogari spectatores solebant, Jovis suoque deorum nomine rogat, altera vero parte *πρόσωπον* est *πρωτατικόν*, et, quae res agatur, praenuntiat. In actione ipsa personae fallentes fallendaeque ita componuntur, ut error paullatim per omnem Amphitruonis domum serpat, tantasque turbas det, ut Jupiter tandem ipse, non nisi Jovem se esse professus, ad sanam deceptos mentem sciat revocare. A. I, sc. 1. Mercurius advenientem Sosiam, cujus imaginem sumserat, ab aedibus abigit, incertum denique, illene verior Sosia, an ipse certe factus sit geminus. A. I, sc. 3. abundum Jovi ab Alcumena est, ut locum errori faciat, ad ejus Amphitruonisque animum propagando. A. II, sc. 1. Amphitruo Sosiae mali quid accidisse sentit, ab eo tamen adnoscitur adhuc. A. II, sc. 2. inter Amphr. Alcumenamque altercatio, utrisque Jovis fraude errantibus. A. III, sc. 2. Jupiter, Amphitruonis imagine adhuc indutus, in gratiam cum Alcumena redeundum putat, ut Amphitruoni, quando rediret, ludificando praesto statim sit, interea cum uxore ejus sibi morigeraturus. A. IV, sc. 2. v. 1—14. Amphitruo ipse a Mercurio,

quem Sosiam putabat, coeptus quidem est deludi. Quis vero persuadere sibi potest, Mercurium, jussi paterni III, 3, 23. neqq., immemorem, nihil respondisse? quis est, quin turbam rixamque inter eos pertinacius censeat oportuisse saevire? Si vero exhaustam Plautus cupiebat omnem materiae copiam, nonne componendus adhuc Amphitruo cum Sosia suo supererat, eum non adnoscente? et, quod expectatissimum spectatoribus esse oportebat, nonne Amphitruo et Jupiter ipsi erant committendi, priusquam Catastrophe, actu quinto, omnem rem expediret? Omnibus autem desideriis hisce in *Subpositis*, quae vocantur, satis factum esse videmus. Quodsi igitur *Subposita* haec ab ipso non sint Plauto profecta, Plautus tamen, quo loco ea leguntur, nec aliis personis usus esse potest, nec aliam tractasse materiam. (cf. Argument. pag. 86.) Persuasissimum igitur mihi est, nisi in codicibus nonnullis abesset iste locus, nullius eruditi fastidium futurum fuisse adeo delicatum, cui in *subpositis* nunc vocatis *subpositi* quid, et, quod pro Plautino adnoscatur indigni, suboleret. Facilius certe comoediae pars librarii aliquis incuria potuit omitti, quam, omnino deperdita, ita subpleri, ut subposita genuinorum a venustate internoscere reperitur difficillimum. Quod vero unus omisit librarius, id in aliis quoque codicibus, quotquot exemplar ejus sequuti sunt, non potest non desiderari. SCHMIEDER. — Quae post — ad — leguntur, ea dubium non est quin aliqua certe disjecti membra poetae contineant sintque omnino, quod etiam Jos. Scaligero visum, aevi quidem sequioris, sed non recentioris tamen, sicut ista, quae Bacchidum et Pseudoli principiis mediaeque Mercatori adsuta sunt. Horum itaque maximam partem, quae inconcinna jacebat, in numeros redigere operae pretium duxi, cum versibus, non prosa oratione, usum scriptorem, quisquis ille fuit, satis apparere videretur. Absunt autem hi centones Plautini primariis Comici editionibus, velut Merulae, Mediolanensi a. 1490, Sarraceniana, quae prodiit Venet. 1499; sed leguntur in Juntina, Aldina, earumque sequacibus. БОРН. — Tantam in re tantis nominibus prorsus indigna perdidit viri docti operam! quae quam male locata fuerit, facile videbis ex sententiis SCHMIEDERI atque БОРНИ. Ille enim probare studet, *subposita genuinorum a venustate internoscere reperiri difficillimum* (h. e. *subpositorum venustatem haud minorem esse, quam genui-*

norum); hic vero concedit, *se operae pretium duxisse, suppositorum maximam partem, quae inconcinna jacebat, in numeros redigere, cum, versibus, non prosa oratione usum esse scriptorem, quisquis ille fuit, satis apparere videretur* (h. e. ex re nullius pretii facere rem Plautina Musa non dignam). —

Der Leser des Plautus wird sich erinnern, dass in sechs Komödien, dem *Amphitruo*, der *Aulularia*, den *Bacchides*, dem *Mercator*, dem *Pseudolus* und dem *Poenulus*, ganze Scenen als falsch in einigen Ausgaben durch eine verdammende Ueberschrift und verschiedenen Druck, bezeichnet, in andern sogar aus den Stücken an das Ende des Buches verwiesen sind. Während aber in der That so positiv über sie entschieden ist, verwahren sich fast alle Herausgeber, dass sie gemeint wären, zu behaupten, dass sie nicht doch ächt, wenigstens alt seyen: einige erklären dies vielmehr ausdrücklich von einzelnen Stücken: und es giebt deren, wo wahrlich Niemand, dem der Sinn gegeben ist, die Werke, welche verschiedene Zeitalter hervorgebracht haben, zu unterscheiden, den Ursprung aus alter Zeit bezweifeln wird. Es ist aber die Untersuchung hierüber nie mit gehöriger Sorgfalt unternommen, und seit zweyhundert Jahren, da Plautus überhaupt schmähhlicher Weise immer mehr versäumt, vergessen und verschmäht ward, nicht mehr die Rede davon gewesen. Um diese einzuleiten, muss ich folgende Bemerkungen voranschicken. Bekanntlich wurden am Anfang des 15ten Jahrhunderts, während der Kirchenversammlungen zu Costnitz und Basel, und dann noch später im Lauf des nämlichen Säculums, in oberdeutschen und rheinischen Bibliotheken manche römische Schriftsteller entdeckt, die während des Mittelalters entweder ganz verschwunden, oder doch nur verstümmelt vorhanden waren. Nicht so bekannt ist es, dass Plautus dem grössten Theil nach zu diesen, Jahrhunderte lang verborgenen, Schriftstellern gehört. Die zwölf letzten Komödien (nach der Ordnung aller Ausgaben die zweyte Zweybrücker ausgenommen) von den *Bacchides* bis zum *Truculentus*, wurden zur Zeit des Baseler Concilliums entdeckt, und die Handschrift, welche Ugoletus gebrauchte, war zu Basel im Jahr 1453 aus derjenigen abgeschrieben, von der alle Exemplare dieser Schauspiele herkommen sollen (s. d. Vorr. z. Ausg. z. Parma 1510). Und obwohl auch von den ersten acht Komö-

dien der Handschriften so gar viele nicht sind, und auch sie gewiss im Mittelalter äusserst wenigen bekannt waren, so kommen sie doch viel häufiger vor als die zwölf letzten; von denen zur Berichtigung des Textes nur von zwei Heidelbergern vollständige Vergleichen gemacht sind: mit deren Lesarten die drey Vatikanischen, aus denen Lipsius einiges auführt, übereinstimmen. Eine von jenen Heidelbergern, nämlich die, welche Pareus den Codicem decurtatum nennt, dürfte übrigens die erwähnte Originalhandschrift seyn. Dies schliesst jedoch noch keineswegs die Möglichkeit aus, dass ein zweyter Originalcodex irgendwo verborgen erhalten, und vielleicht bei einer der alten Ausgaben ohne Erwähnung benutzt worden: und dass dies wirklich der Fall gewesen, wird im Verfolg dieser Untersuchungen wahrscheinlich werden. — — — Wenn aber historische Zeugnisse lehren, dass die bekannten Handschriften dieses zweyten Theils alle aus einer Quelle geflossen seyen, so lässt sich das nämliche von denen des ersten aus der Beschaffenheit der Lücken, vorzüglich in der Casina und Cistellaria, beweisen: und dies gilt von dem sogenannten alten Codex des Camerarius eben so gut als von allen übrigen, wiewohl er selbst wieder Quelle gewesen seyn mag. Auch lassen Camerarius eigene Aeusserungen vermuthen, dass sein Alter nicht so gewaltig hoch hinaufreiche; und dass er ihm jenen Ehrennamen vornehmlich im Vergleich gegen die gewöhnlichen, welche äusserst jung gewesen seyn dürften, beygelegt hat. — Die alte Urhandschrift, auf welche wir sonach für diese Stücke zurück gewiesen werden, ist durchweg in einem ganz zerstörten Zustand gewesen. Es fehlten ihr im Amphitruo mehrere Scenen, — die, in denen die Verwirrung aufs höchste getrieben wird: und der Schluss der Aulularia; der allergrösste Theil der Cistellaria; von der Casina zwar keine volle Scenen, aber sehr viele, wahrscheinlich ausgekrazte, Verse. An dem zweyten Bande war Anfang und Ende verloren; nämlich der Anfang der Bacchides, und die ganze Vidularia; dann sehr viele einzelne Verse, und im Truculentus wohl ganze Blätter. Nun sind die Scenen, welche in den Ausgaben die Ueberschrift *suppositae* tragen, von zweyerley Art. Ein Theil ergänzt einige von diesen Lücken: andere hingegen sind angehängt, wo so wenig etwas fehlt, dass sie vielmehr als überflüssig den

ganzen Plan stören. Jenes sind die im vierten Act des Amphitruo, der Prolog und Anfang der Bacchides: man kann auch auf gewisse Weise den Prolog des Pseudolus dahin rechnen. Denn wenn dort wirkliche Lücken waren, so konnte den meisten hier eine zu seyn scheinen. Alle diese Stücke fehlen in allen verglichenen Handschriften: da aber diess die Möglichkeit nicht ausschliesst, dass sich vollständigere, wenn auch nicht bis auf unsere Tage, erhalten hätten, so entsteht die Frage, ob sie aus einer solchen genommen seyn können, oder nothwendig von neuerer Hand geschmiedet seyn müssen? Die früheste Beurtheilung und Verwerfung einiger dieser Stücke habe ich bey Bernardus Sarracenus in der venetianischen Ausgabe von 1499 gefunden: welches vielleicht doch nur von dem Mangel älterer Ausgaben unserer Berliner Bibliothek herrührt. (cf. supr. sub in. supp.) Die aufgeführten Ausdrücke lassen es unausgemacht, ob die von dem, überhaupt gar nicht untüchtigen, Commentator verworfenen Stücke in einer oder in allen vorhergehenden Ausgaben vorgekommen sind. Petrus Valla, dessen Scholien nichts weniger als verächtlich sind, und der die eingeschobene Stelle im Amphitruo in scharfen Ausdrücken verwirft, (cf. supr. sub in. supp.) lässt dies ebenfalls unausgemacht, wohl aber scheinen seine Worte anzudeuten, dass er den Urheber derselben zu kennen glaubte, und nicht bezweifelte, dass es ein frischer Betrug sey. Wenn aber Pylades von Brescia sagt: diese Scenen, deren Aechtheit er übrigens vertheidigt, fehlten in den meisten ältern und neuern Schriften, — so lässt sich wohl nicht bestreiten; dass unter den letzten gedruckte Ausgaben zu verstehen sind. Ferner Gruter, welcher die erste von G. Merula besorgte Ausgabe gebraucht hat, bemerkt, dass sie mit der Handschrift des Camerarius sehr übereinstimme; und da diese von den eingeschobenen Scenen nichts weiss, so sollte man auch nicht vermuthen, dass sie in der Ausgabe des Merula vorkommen. Dass sie von Merula selber eingeschoben wären, daran scheint schon deswegen nicht zu denken zu seyn, weil Pylades, der sie vertheidigt, den Merula so feindselig behandelt, dass er eben dadurch Ugoletus, desselben Schüler, zur Verletzung reizt: welcher Ugoletus ebenfalls die bestrittenen Stellen geradehin für einen Betrug erklärt. Aber alle diese Gründe werden wieder dadurch unge-

wiss, dass Gruter bezeugt, sie fänden sich in allen alten Ausgaben, ausgenommen die Mailändische von 1490; welche doch, wenn die vorliegenden Notizen nicht trügen, — — die einzige vor der Venetianischen von 1499 ist, welche den Text der *editio princeps* nicht genau wiederholt. — Für ächt Plautinisch, für die nämlichen Scenen, welche zur Vollständigkeit der Komödie gehörten und in den bekannten Handschriften verloren wären, hat sie, ausser dem ungründlichen Pylades Buccardus, kein einziger ausgeben wollen, oder auszugeben gewagt. Dagegen haben sehr bedeutende Männer, und namentlich Scaliger und Acidalius, sich dahin geneigt, sie für alt zu halten. — Dass sehr alte fremde Umarbeitungen einzelner Plautinischer Stücke vorhanden waren, wird sich in der Folge ergeben, auch hat dies nichts befremdendes: aber dafür können diese Scenen nicht angesehen werden. Die Lücke ist offenbar aus dem Verlust einer Anzahl Blätter in dem einzigen Original unserer Handschriften entsanden: man hat keine andre Wahl, als sie für ächt, oder für beabsichtigte Supplemente zu halten. Ist aber das letzte der Fall, so kann man schlechterdings nicht annehmen, dass sie vor dem fünfzehnten Jahrhundert geschrieben wären; denn Nonius Marcellus hatte den *Amphitruo* vollständig: vor dem Anfang der Barbarey konnte es nicht an vollständigen Handschriften fehlen, um daraus ein verstümmeltes Exemplar zu ergänzen: wofern jemand die Abschrift eines zerstörten Codex, aus der unsere Handschriften geflossen sind, gegen alle Wahrscheinlichkeit in jene Zeiten, und nicht in das Mittelalter, setzen wollte. Dies ist so einleuchtend, dass es zu den unerhörtesten Erscheinungen gerechnet werden müsste; wenn sie in einer Handschrift vorkämen; da sie aber ganz allein die Gewähr gedruckter Ausgaben für sich haben, so läge es nach aller gesunden Logik den Vertheidigern ihres Alterthums ob, den Beweis zu führen, nicht den Gegnern. Der einzige Anschein von Aechtheit besteht darin, dass ein von Nonius angeführter Vers darin vorkommt. Aber eilf andere Fragmente, die in dem nämlichem Grammatiker aus derselben Komödie angeführt sind, fehlen hier eben so gut, als in den unbezweifelt ächten Scenen: mehrere von diesen sind so evident aus diesem Stück, dass keine falsche Schreibart des Titels gedenkbar ist, und nur hier kann eine Lücke seyn: in den

Scenen, wofür diese sich ausgeben, müssen sie also gestanden haben. Der einzelne Vers beweist nur eine ähnliche Schlaueheit, aber freylich aus einer ungelehrteren Zeit, wie die, womit Sigonius die Fragmente aus Ciceros *Consolatio* seinem Buche einwebte. Nonius war schon sehr allgemein in den Händen der italienischen Gelehrten, als diese Zusätze gedruckt wurden. — Dass nicht Plautus hier (sc. in *supp. scenn.*) redet, verräth sich mit den ersten Zeilen. Es ist ein langweiliges Geschwätz, ohne einigen Witz und ohne alle Lebendigkeit, mit Praetension auf beyde: der Verfasser kitzelt sich immer, um zu lachen. Von Versmaas kann man gar nicht reden: der Urheber hatte aus den Abweichungen der Plautinischen Versifikation von den Regeln der gewöhnlichen Metrik nach der Prosodie der späteren römischen Literatur, auf eine völlige Lizenz geschlossen, und sich es darnach nicht nur leicht gemacht, sondern eben so den Schein des Alterthums hervorzubringen gesucht. Ganz modern ist *Nepos* für Neffe: nicht bloss abgeschmackt, sondern von der Art, dass ein Alter es nicht schreiben konnte, die Aufzählung des Geldes, wo Obolen und Drachmen verwechselt werden: unverkennbar ein eitles Bestreben, Kenntniss der griechischen Mythologie zu zeigen: welche übrigens auch höchst schülerhaft und dürftig ist, so wie man sie bey den italienischen Gelehrten jener Zeit, von Boccac an, findet und erwarten kann. Auch könnte ein Zeitgenosse von Petrarch und Boccac die falschen Scenen ebensowohl geschrieben haben, als jemand um die Zeit der ersten Ausgaben: aber es ist deswegen wahrscheinlich, dass sie nicht älter sind als diese, weil sie sonst ohne Zweifel doch irgendwo handschriftlich vorhanden seyn würden. Diese (sc. *supposita* quae vocantur!) müssen als eine Entwürdigung des Dichters geradehin verworfen werden. — — — — — Drey Monate nachdem diese Abhandlung vorgelesen war, lernte ich zu Venedig den ehrwürdigen Bibliothekar Morelli kennen. Unter andern Merkwürdigkeiten, deren er jeden Tag neue mit immer reger Freulichkeit hervorbrachte, war auch eine Ausgabe der acht ersten Plautinischen Comoedien *s. l. et a.* aus den allerersten Zeiten der Druckerey in Italien; nach seiner Meynung völlig unbekannt und ein einziges Kleinod. So zufällig kam ich in ein Gespräch über den Gegenstand der vorstehenden Untersuchen-

gen mit dem Gelehrten, der wahrscheinlich allein unter allen Lebenden im Stande war, über den Verfasser der falschen Scenen im Amphitruo zu belehren. Es sey HERMOLAUS BARBARUS, welcher sich in einem Briefe dazu bekenne, der unter denen des Politianus stehe. Der war leicht gefunden; es ist der 25. des 12. Buchs, (cf. infr.) geschrieben an den Bischof von Segni, welcher in dieser Briefsammlung häufig unter dem lateinischen Namen Lucius Phosphorus vorkommt: seinen italienischen zu erkundigen, habe ich zu Rom versäumt. Diesem erlaubte der Verfasser seine Ergänzungen drucken zu lassen: bekannt waren sie schon: was er von dem Zulauf sagt, der ihnen zu Theil geworden, lässt sich nicht anders verstehen, als dass der Amphitruo mit diesen Supplementen (zu Rom: wie zu Florenz griechische Trauerspiele) aufgeführt ward. Dadurch wird der Gedanke, jene Scenen zu schreiben gerechtfertigt: es ist eine wunderliche Ziererey, dass Hermolaus diese Ursache ableugnet und bloss zur Uebung gearbeitet haben will. Aber das Wort des Patriarchen von Aquileja in Ehren, es wird auch wohl niemand seinen Bethuerungen glauben, dass er das Stück in anderthalb Stunden hingeworfen habe. Das aber ist klar, dass es gar nicht darauf abgesehen war, das Publicum zu hintergehen; und merkwürdig, wie die Sache mehrere Jahre nach der Briefe Herausgabe manchen unbekannt war: von andern als ein Geheimniss berührt ward. Merula war ein giftiger Feind beydes von Politianus und Hermolaus: daher erlaubte er und sein Schüler sich, wie wir nun sehen, die ehrlose Lüge, die Verse als Betrug darzustellen: schafften so dem, den sie beissen wollten, Recht; da sie mit Wahrheit hätten entwickeln können, wie schlecht sie sind. — Ita vir ille clarissimus, quem aetas nostra luget, B. G. NIEBUHR, ceff. kleine historische und philologische Schriften, Bonn 1828, Erste Sammlung pag. 159 — 178.

HERMOLANS BARBARUS M. L. PHOSPHORO, EPISCOPO SIGNINO, S.

Quod tu octonariolos meos probes, amicitiae est: quod alii, felicitatis: quod ad eos populi concursus fiat, partim laetor, partim doleo: alterum, ut adeuntes aemulatio exacuat: alterum, quia fore video, ut multi me rideant, quasi aut cum Plauto certare salibus et eloquentia voluerim, aut rem latinam suppositicio quodam partu velut auctario juvare cogitaverim, ceu non

multo melius sit, comoedias ejus poetae ambustas et mutilatas circumferri, quam reconcinatas interpollatasque de meo, non secus Hercule, quam qui statuas antiqui operis sine capite aut pedibus inventas reficiunt feruminantque, nec vident, longe minus sic integras placere, quam truncas. At enim, inquires, Plauti gloria ex comparatione crescet. Id curat scilicet eminentissimus poeta, qui tot seculis in supremo stetit, in comparationem modo veniat, in ordinem se cogi et vulgari sentiat. Alioqui stultitiae proximum est, ut alienae famae consulam, meo ipsius nomini officere. Sed si hoc videbam, cur non temperavi a scribendo? Ingenium, ut fit, exercui. Nec in eam rem (ita mihi manes Plautini non irascantur) amplius sesquihora impensum est, sed nec edendum id putavi, nec editum volo, tu me invito reclamitante subinvolasti. Vitium non est scribere, quae scripta non placent, sed emittere: nec fama scribentis agitur in eo, quod scribit, sed in eo, quod probat: scripsi, fateor, non probavi: tu probasti, non scripsisti: tua res agitur, non mea: si fabulam edi voles, penes te jus et potestas ejus rei tota esto. Itaque jam non doleo, mecum bellissime deciditur. Labor meus est, periculum tuum. Quid, si laus aliqua sequatur, utrius futura est? tua, qui probaveris, an mea, qui condiderim? Dubium non est, quin mea: vide, quem locum rationes tuas conjeceris: si laudatur, aliud agis: si damnatur, male agis: si nec recipitur, nec exploditur, nihil agis. Vale. Pridie Nonas Decemb. (a. MCCCCXCIV?) — cf. epp. Ang. Politiani lib. XII, ep. 25. — ex ed. Basil. ann. MDLIII. — Ea tamen omnia, *suppositorum* nomine quae in editionibus leguntur, ut suum quisque facere possit arbitrium, recudenda nunc curabimus. Omissis virorum eruditorum emendationibus atque adnotationibus, sequimur textum vulgarem.

(ACT. IV. SCEN. II. VERS. 15.)

- 15 Amph. — Tun' me mactes, carnufex? Nisi formam dii
hodie meam perduint,
Faxo, ut bubulis coriis onustus sis, Saturni hostia.
Ita ego te certo cruce et cruciatu mactabo. Exi foras,
Mastigia! — Mercur. — Larva umbratilis, tu me minis
territas?

- Nisi hinc actutum fugias, si denuo pultaveris,
 20 Si minusculo digito increpuerint fores, hac tegula
 Tuum deminuas caput, ut cum dentibus linguam excrees.
 Amph. — Tūn', fārcifer, meis me procul prokibessis aedibus?
 Tūn' meas pulsare forēs? hasce illico tota demoliar cardine.
 Merc. — Pergin? — Amph. — Pergo. — Merc. —
 Accipe. — Amph. — Scelestē, in herum? Si te hodie adprehendero,
 25 Ad id redigam miseriarum, ut semper sis miser.
 Merc. — Bacchanāl tē exercuisse oportuit, senex. —
 Amph. — Qui dum?
 Merc. — Quando tu me tuom servom censes. — Amph. —
 Quid? censeo?
 Merc. — Malum tibi! praeter Amphitruonem herum novi neminem.
 Amph. — Num formam perdidit? Mirum, quin me norit Sosia.
 30 Scrutabor. Eho! dic mihi, qui videor? num satis Amphitruo?
 Merc. — Amphitruo? sanusne es? Nonne tibi praedictum, senex,
 Bacchanāl tē exercuisse, quom; qui sis, alium rogites?
 Abscēde, mōneō, molestus ne sies, dum Amphitruo
 Cūm uxōre, modō ex hostibus adveniēns, voluptatem capit.
 35 Amph. — Quā uxōrē? — Merc. — Alcumena. — Amph. —
 Quis homo? — Merc. — Quotiens vis dictum?
 Amphitruo,
 Herus meus; — molestus ne sies. — Amph. Quicum cubat?
 Merc. — Vide, ne infortunium quaeras, qui me sic ludifices!
 Amph. — Dic; quaeso, mi Sosia. — Merc. — Blandius!
 — cum Alcumena. — Amph. — In eodem Cubiculo? — Merc. — Imo, ut arbitror, corpore corpus incubat. — Amph. — Vae, misero mihi!
 40 Merc. — (ad spectatores) — Lucrī'st, quod miseriam deputat. Nam uxorem usurariam
 Perinde est praebere, ac si agrum sterilem fodendum loces.

- Amph. — Sosia! — Merc. — Quid, malum, Sosia? —
 Amph. — Non me novisti, verbero?
 Merc. — Novi te hominem molestum, qui ne emas litigium. — Amph. — Adhuc
 Amplius! Nonne ego herus sum tuus Amphitruo? —
 Merc. — Tu Bacchus es,
 45 Haud Amphitruo. Quoties tibi dictum vis? num denuo?
 Meus Amphitruo uno cubiculo Alcmenam complexu tenet.
 Si pergas, eum hic sistam, neque sine tuo magno malo.
 Amph. — Cupio adcersi. Utinam ne pro benefactis hodie patriam,
 Aedis, uxorem, familiam cum forma una perduam.
 50 Merc. — Adcersam equidem; sed de foribus tu interea sis vide.
 (Credo jam, quae volebat, sacrificia ad epulum conduxit.)
 Si molestus sis, evades nunquam, quin te sacrificem.

(A C T U S IV.)

(S C E N A III.)

(Amphitruo. Blepharo. Sosia.)

- 1 Amph. — Di, vestram fidem! Quae intemperiae nostram
 agunt familiam! quae mira
 Video, postquam advenio peregre. Nam veru'st, quod
 olim est auditum
 Fabularij, mutatos Atticos in Arcadia homines,
 Et saevas belluas mansitasse, nec unquam denuo parentibus
 5 Cognitos. — Bleph. — Quid illuc Sosia? magna sunt,
 quae mira praedicas.
 Ain' tu, alterum te reperisse domi consimilem Sosiam?
 Sos. — Ajo, sed heus tu, quem ego Sosiam, Amphitruo-
 nem Amphitruo, quid scis an

Tu forte alium Blepharonem parias? O, di faciant, ut tu quoque

Conciscus pugnis et illis dentibus id inpransus creduas.

10 Nam ego, ille alter Sosia, qui illic sum, me malis multavit modis.

Bleph. — Mira profecto; sed gradus condecet grandire; nam, ut video,

Expectat Amphitruo, et vacuus mihi venter crepitat. —

Amph. — Et quid aliena

Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant,

Martigenam ille adgressus belluam magnus Europae quaestor, angineo

15 Repente hostis peperit seminio; et pugnata illac pugna Frater trudebat fratrem hasta et galea; et nostrae auctorem gentis

Cum Veneris filia anguis repsisse tellus Epirotica

Vidit. De summo summus Jupiter, sic statuit, sic fatum habet.

Optimi omnes nostrates, pro claris factis, diris aguntur malis.

Fata istaec me premunt, pertolerarem vim tantam, cladesque

Exanclarem inpatibiles. — Sos. — Blepharo. — Bleph. —

Quid est? — Sos. — Nescio; quid mali suspicor.

Blephar. — Quid? — Sos. — Vide, sis, herus saluator oppessulatas ante foris graditur.

Bleph. — Nihil est, famem expectat obambulans. —

Sos. Curiose quidem; foris enim

Clausit, ne praevertetur foras. — Bleph. — Obgannis. —

Sos. — Nec gannio, nec latro,

25 Si me audias, observes; nescio, quid secum solus; puto, Rationes colligit! Quid memoret, hinc excipiam, ne propera.

Amph. — Ut metuo, ne victis hostibus di partam expungant gloriam.

Totam miris modis nostram video turbatam familiam.

Tum vero uxor vitio, stupro, dedecore me plena enicat.

30 Sed de patera miru'st; erat tamen signum obsignatum probe.

Quid enim? pugnas pugnatas proloquuta: et Pterelam obpugnatum,

- Nostris obcisum manibus fortiter. Atat! novi jam
ludum;
Id Sosiae factu 'st opera, qui me hodie quoque praesen-
tem ausit
Indigne praevertier. — Sos. — De me loquutus, et, quae
velim, minus.
- 35 Hominem ne congregiamur, quaeso, priusquam stomachum
detexerit.
Bleph. — Ut lubet. — Amph. — Si illum datur hodie
mastigiam adprehendere, ostendam, quid sit,
Herum fallere, minis et dolis incessere. — Sosia. — Au-
din' tu illum? — Bleph. — Audio.
Sos. — Illaec machina meas onerat scapulas. Conpelle-
mus sis hominem.
Scin', quid vulgo dici solet? — Bleph. — Quid dicturus
sis, nescio;
- 40 Quid tibi patiundum, fere hariolor. — Sos. — Vetu'st
adagium, fames et mora
Bilem in nasum conciunt. — Bleph. — Verum quidem
e loco compellemus
Alacre. Amphitruo! — Amph. — Blepharonem audio?
mirum, quid ad me veniat.
Opportune tamen se obfert, ut uxoris facta convincam
turpia.
Quid huc ad me, Blepharo? — Bleph. — Oblitus tam
cito, quam diluculo
- 45 Misisti ad navim Sosiam, ut hodie tecum conviverem?
Amph. — Nusquam factum gentium. Sed ubi illic sce-
lestus? — Bleph. — Quis? — Amph. — Sosia.
Bleph. — Eccum illum. — Amph. — Ubi? — Bleph. —
Ante oculos; non vides? — Amph. — Vix video
prae ira, adeo me istic
Hodie delirum fecit. Ne te sacrificem, nunquam evades.
Sine me, Blepharo. — Bleph. — Ausculta, precor. —
Amph. — Dic, ausculto; tu vapula.
- 50 Sos. — Qua de re? num satis tempori? non ocius quivi,
si me
Daedaleis tulissem remigiis. — Bleph. — Abstine, quaeso;
non potuimus

Nostros grandius grandire gradus. — Amph. — Sive
grallatorius, sive
Testudineus fuerit, certum 'st mihi, hunc scelestum per-
dere.

En tectum! en tegulas! en obductas foris! en ludificatum
herum!

55 En verborum scelus. — Bleph. — Quid mali fecit tibi? —

Amph. — Rogas? ex illo

Tecto exclusum foribus, me deturbavit aedibus. — Sos. —
Egone?

Amph. — Tu. Quid minitabas, te facturum, si istas pe-
pulissem foris?

Negas, sceleste? — Sos. — Quin negem? en, testis
ampliter, quicum venio;

Missus sedulo ut ad te vocatum ducerem. — Amph. —
Quis te misit,

60 Furcifer? — Sos. — Qui me rogat. — Amph. —

Quando gentium? — Sos. — Dudum, jam pridem, modo,

Ubi cum uxore domi redisti in gratiam. — Amph. —
Bacchus te iuritassit.

Sos. — Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem. Tu
purgari jusseras

Vasa, ut rem divinam faceres, et hunc me adcersitum
mittis,

Ut tecum prandeat. — Amph. — Blepharo, dispeream,
si aut intus adhuc fui,

65 Aut si hunc miserim. Dic, ubi me liquisti? — Sos. —

Domi, cum Alcumena conjuge.

Ego a te abiens portum versus volito, hunc tuis verbis
voco.

Venimus, nec te, nisi nunc, video postea. — Amph. —

Scelestum caput! cum uxore?

Nunquam abis, quia vapules. — Sos. — Blepharo! —

Bleph. — Amphitruo, mitte hunc mea gratia,

Et me audias. — Amph. — En, mitto; quid vis? loquere. —

Bleph. — Istic jam dudum mihi

70 Maxima memoravit mira. Praestigiator forte aut veneficus

Hanc excantat tibi familiam. Inquire aliunde, vide, quid
siet.

Nec ante hunc excruciatum miserum facias, quam rem intellegas.

Amph. — Recte mones: eamus, te advorsum uxori etiam advocatum volo.

(A C T U S IV.)

(S C E N A IV.)

(Jupiter. Amphitruo. Sosia. Blepharo.)

1 Jup. — Quis tam vasto inpete has foris toto convolsit cardine?

Quis ante aedis tantas tamdiu turbas concitat? Quem si conperero,

Telebois sacrificabo manibus. Nihil est, ut dici solet;
Quod hodie bene subcedat mihi. Deserui Blepharonem et Sosiam,

5 Ut cognatum Naucraten convenirem; hunc non reperi, et illos perdidit.

Sed eos video; ibo advorsum, ut, si quid habent, scisciter. — Sos. — Blepharo, illic, qui

Ex aedibus, herus est; hic vero veneficus. — Bleph. — Proh Jupiter!

Quid intueor? hic non est, sed ille Amphitruo; istic si fuat,

Illum sane non esse oportuit, nisi quidem sit geminus.

10 Jup. — Eccum, cum Blepharone Sosiam; conpellabo hos prius. Sosia,

Tandem ad nos? esurio. — Sos. — Dixin' tibi, hunc veneficum?

Amph. — Imo, ego hunc, Thebani cives, qui domi uxorem meam

Inpudicitia inpetivit, per quem teneo thesaurum stupri.

Sos. — Here, si tu nunc esuris, ego satur pugnīs ad te
volito.

15 Amph. — Pergin', mastigia? — Sos. — Abi ad Ache-
runtem, venefice. — Amph. — Men' veneficum?

Vapula. — Jup. — Quae, hospes, intemperiae, ut tu
meum verberes? — Amph. — Tuum? — Jup. —
Meum.

Amph. — Mentiris. — Jup. — Sosia, i intro dum hunc
sacrūfīco, fac, paretur prandium.

Sos. — Ibo. Amphitruonem, arbitror, ita comiter Amphitruo
Adcipiet, ut dudum memet ego ille alter Sosia Sosiam.

20 Interea, dum isti certant, in popinam devortundum'st mihi;
Lances detergam omnis, omnisque trullas hauriam. (abit.)
— Jup. — Tun' me

Mentiri ais? — Amph. — Mentiris, inquam, meae con-
ruptor familiae.

Jup. — Ob istuc indignum dictum te obstricto collo hac
adripiam!

Amph. — Vae misero mihi! — Jup. — At id praecavisse
oportuit. — Amph. — Blepharo, subpetias mihi! —

25 Bleph. — Consimiles sunt adeo, ut, utri adsim, nesciam.
Rixam tamen,

Ut potest, dirimam. Amphitruo, noli Amphitruonem
duello perdere,

Linque collum, precor. — Jup. — Hunc tu Amphitruonem
dictitas?

Bleph. — Quidni? unus olim, nunc vero partus est ge-
minus.

Dum tu vis esse, alter quoque esse forma non desinit.

30 Intereo, quaeso, collum linque. — Jup. — Linquo. Sed
dic mihi, videturne tibi

Istic Amphitruo? — Bleph. — Uterque quidem. —

Amph. — Proh, summe Jupiter! ubi hodie
Mihi formam adimis! pergo quaerere; tune Amphitruo? —

Jup. — Tu negas?

Amph. — Pernego, quando Thebis, praeter me, nemo'st
alter Amphitruo.

Jup. — Imo, praeter me, nemo; atque adeo, tu Blepharo,
iudex sis.

35 Bleph. — Faciam id, si queo, signis palam. Tu respon-
de prius. — Amph. — Lubens.

Bleph. — Antequam cum Taphiis a te pugna sit inita,
quid mandasti mihi?

Amph. — Parata navi, clavo haereres sedulo.

Jup. — Ut, si nostri fugam facerent, illuc me tuto reci-
perem.

Bleph. — Item aliud? — Amph. — Ut bene nummatum
servaretur marsupium.

40 Jup. — Quia pecuniae. — Bleph. — Tace, sis, tu; meus,
quaerere. Scisti numerum?

Jup. — Talenta quinquaginta Attica. — Bleph. — Hic
examussum rem enarrat. Et tu,

Quot Philippei? — Amph. — Duo milia. — Jup. —
Oboli vero bis totidem. — Bleph. — Uterque
Rem tenet probe. Intus in crumena clausum alterum esse
oportuit.

Jup. — Adtende, sis. Hac dextera, ut nosti, regem
maçtavi Pterelam;

45 Spolia ademi; et pateram, qua ille potare solitus est, in
cistella

Pertuli; dono uxori meae dedi, quicum hodie domi lavi,
Sacrificavi, cubui. — Amph. — Hei mihi! Quid audio?
Vix apud me sum.

Vigilans quippe dormio, vigilans somnio, vivus et sanus
iutereo.

Ego idem ille sum Amphitruo, Gorgophones nepos, impe-
rator Thebanorum,

50 Et Creontis unicus Teleboarum perduellis, qui Acarnanes
Et Taphios vi vici, et summa regem virtute bellica.

Illisce praefeci Cephalum, magni Deionei filium.

Jup. — Ego idem latrones hostes bello et virtute contudi.
Electryonem perdiderant, nostrae et germanos conjugis,

55 Achaïam, Aetoliam, Phocidem, per freta Jonium et Ae-
geum et Creticum

Vagati, vi vortebant piratica. — Amph. — Di immortalis!
mihimet

Non credo, ita omnia, quae facta illic, ex amussim loqui-
tur. Vide,

- Blepharo. — Bleph. — Unum superest; id si fuit, Amphitruones sitote gemini.
 Jup. — Quid dicas, novi. Cicatricem in dextro musculo ex illoc vulnere,
 60 Quod mihi impigit Pterela. — Bleph. — Eam quidem. —
 Amph. — Adposite. — Jup. Viden' en, adspice.
 Bleph. — Detegite, adspiciam. — Jup. — Deteximus, vide! — Bleph. — Supreme Jupiter, Quid intueor? utrique in musculo dextero, eodem in loco, Signo eodem adparet probe, ut primum coivit cicatrix rufula,
 Sublurida. Rationes jacent, iudicium silet, quid agam nescio.

A C T U S IV.

SCENA V.

A. LECTIONES VARIAE.

- v. 1. *parcite pro partite*, e lect. LANG. commend. CAMER. — omitt. alii *istæc*, alii *ego*. — v. 3. *quaeso te, ut mihi*. — v. 4. *opus est, opust; quin utri; quine utri*. — Inter hunc et insequentem versum inserunt quidam, e. c. J. GULIELM., versum, quem laudat Nonius ex Amphitruone: „*qui nequeo, vostrorum uter sit Amphitruo, discernere*.” — v. 5. *hinc abeo; intro hinc eo; male haud pauci adscribunt verba perii, miser! Jovi, nec vero, cujus sunt, Amphitruoni*. — cf. Act. III, I, 18. 19. V, I, 48. — v. 6. *quid ego, quid ego ago; quid ego, quid, ago* BOTH. in ed. utrq. — v. 8. *facta est; remque, ut facta, eloquar*. edd. not.; Gkx. nolebat τὸ nam ante jam; cod. Guelf.
 v. 9. *Tessalum*. — v. 10. *perverse*. — v. 11. *illest*,
 v. 12. *quisnam me Thebis*, vulg.; *q. n. agam?* —
icant? ut lubet, cert. est; cet. — v. 14. *certust*,

certum 'st, certu' est; vulg. *in aedibus*, ita ut sit ἀρχαῖον; sed edd. vett. fere *aedes, aedeis, aedis*, ut recte BOTH. add. in ed. min. *neque ego sic ἀρχαῖον cum MEURSIUS et PORMA. — v. 15. vulg. sive uxorem, sive adulterum; vel seu — seu; vel sive — seu. — v. 16. vulg. sive, seu patrem, sive, seu avum. — v. 17. prohibeant, si volunt* exh. LAMB., addens, malle se velint. — v. 18. *ut const.*; vulg. *a diibus*, de quo conf. vers. 14.; BOTH. iam, all. *pergam aedibus* ex lect. LANGII. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. (in hac scena blepharo se missum utrumque jovem et amphitryonem facere ostendit: quod uter sit amphitryo non noverit. VALL.) — *partite*; i. e. ipsi videritis, qua ratione hanc controversiam vestram componatis. SCHMIED. — v. 2. *tanta mira*; i. q. tanta miracula, res tam miras: ex more Plautino, componendi mox duo substantiva, mox duo s. plurà adjectiva. — v. 3. *advocatus*; advocatus est, qui jus alicui suggerit, aut qui praesentiam suam ei commodat. LAMB. sec. ASCON. — v. 4. cf. sub A. de vers., quem inserunt. — v. 5. *perii, miser*; cf. sub A. — Jovi addens haec verba, pergit v. cl. J. GULIELM.: Jupiter cum Amphitruonem egregie confutasset, redire se intro ait. Tum inter eundum, tumultum et clamorem Alcumenae parturientis exaudiens; Alcumena, inquit, parturit, et addit, perii, miser! etc. etc. etc.; quibus omnibus male certe respondet versus undecimus, qui docet, Amphitruonem Jovis abitum ne sensisse quidem. Qui potuit respondere: nonne ego, Amphitruo, te, qui abis ad uxorem meam, sum infelicior? — v. 7. *inultus*; passive accipiendum. LAMB. — v. 8. *ad regem*; scilicet Creontem, Thebanorum regem. — v. 9. *Thessalum veneficum*; nam dicitur thessalia venenorum ferax et ubi praestigiatore plurimi inveniuntur, qui videre faciant, quae nusquam sint. cet. B. SARRACEN. — Thessali veneficiis et praestigis et magicis artibus infames. LAMB. repetit. vv. dd. — v. 10. *familiae*; familia varie accepta est, nam in res et in personas deducitur, in res, ut in lege duodecim tabularum his verbis: *agnatus proximus familiam habito*. (Terent. Heaut. *Decem dierum est mihi viz familia*.) in personas, aut natura, aut jure: sub unius po-

testate subjectas: uti filios, nepotes: et deinceps servitutes quoque solemus appellare familiam. P. VALLA sec. SERV. ad Aen. Virg. — v. 13. *ignorant*; pro ignorare se simulant. Nam *ignorare* aspernari est et cognoscere nolle; quasi ignotum et alienum negligere, TAUBM. — i. e. internoscere a venefico isto nequeunt. SCHMIED. — v. 16. *si* — *videbo*; ut furēns ira loquitur: — sed *videbo* τὸ ο retinebit, ut versus subsistat. cet. CAMER. — v. 18. *quin sic*; haec particula (*quin*) non orditur novam veluti sententiam, ut sit corrigentis vel hortantis, sed haeret priorī, pro quo minus. ACIDAL. — repet. v. d. TAUBM.

A C T U S V.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. Vulg. *dapes atque opes*, nec non in edd. vett. ac not. mel., e. c. SARRAC. et VALL.; recte CAMERAR.: „nescio unde *Dapes* surrepserint hoc loco, pro *spe*, neque sensu, neque numeris patientibus. (Sunt autem scenae hujus versus quadrati omnes: τετραμέτροι ἀνατάληκτοι, et Archilochii quidam et clausula una δίμετρος).” — v. 2. *ulla'st*; omitt. τὸ jam; vulg. qui pr. *quin*, sive jam meo in corde. — v. 3. *sequi*; *prosequi*; *persequi*. — v. 4. *et ut*; *enecer* LAMB.; *quid agam?* omiss. *nescio* lect. LANG.; extrema syllaba v. *opprimar* producenda, cet. BOTH. in ed. utrq. — v. 5. *heu* pr. *vae*. — v. 6. *corrupta sum atque absumpta*; *correpta*. — v. 7. cod. msc. Guelf. *doleo* pr. *dolet*. — v. 8. *nec miserior* omiss. *me*; *neque me m.*; *foemina* 'st. — v. 9. *hodie* omitt. edd. PARRANAE; exhib. BOTH. in ed.

maj. *nam ubi parturit, deos invocat*, omitt. *sibi*; sed in ed. min. *nam ubi parturis deos sibi invocat*, ex ingenio quidem et secundum cod. Guelf., qui habet *parturis h. e. parturis*. (?) — v. 10. *detonuit lect.* LANG.; *tonit pr. tonuit comm.* CAMER., quem seq. LAMB., quamquam in notis praefert *tonuit; ut tonuit valide?* Mutat BOTH. in ed. maj. vers. *str., cr., son., tonitrus!* subito ut *propere, ut valide, tonuit!*; sed jam in comment. addit vir doctus: „nihil mutandum, sed versus in duos dividendus erat hoc modo: *Str., crep., son., tonitrus! Ut subito, ut propered, ut valide tonuit!*”; ut in ed. min. lect. vulg. recept. videbis. — v. 11. *quisque steterat lect.* LANG.; omitt. BOTH. in utrq. ed. τὸ *crepitu*, sed contra librr. auct. — v. 12. *clamat; exclamat sic; Alcmena.* — v. 13. *tuis omnibus propitiis* ed. Lugd. — v. 14. *corruiſtis pr. obcidistis lect.* LANG.; cod. Guelf. *me cecidisti*; cod. Helmst. *meo concidistis*; cod. Monac. *cecidistis absque meo.* — v. 15. *commend. pro consulgebant CAMER. consulerant.* — v. 16. *jam mea res me; tum ea res me* LAMB.; vulg. *tam ea res me; jam reete* ACIDAL. — v. 17. Ita codd. LANG., nisi quod exhibb. *Erilis; praevertit; sciam; τὸ ocus*, quod et cod. unus LANG. omittit, abest in ed. n. Mediol. a. 1500, item in ed. utrq. BOTH. — v. 18. *Ac geminos illam filios* BOTH. — v. 19. *providimus* LANG. — v. 20. Ita libri fere, item BOTH. in ed. maj.; sed in ed. min. v. d. hunc versum et tres insequentes prorsus immutat. De quo s. t. in proll. — *senes pr. senex.* — v. 21. *aedes*; omitt. *sic.* — v. 22. *sepultus quasi mortuus; lectt. LANG. sepultus est; omitt. τὸ est; Juppiter; siet; mortuus siet.* — v. 23. omitt. *quidem; quidem est; herus est; meus est; meust, meu'st*; — commendd. vv. dd. *quisquis est: est Amphitruo; male.* — v. 24. *O cedo manum* LAMB. — v. 25. omitt. *Tua.* — v. 26. *nec secus, quam.* — v. 27. *eodem pr. eadem* LAMB. — v. 28. *ubi habitas; tu ubi lect.* LANG. — v. 29. *nunc etiam; agendum, expedi.* — v. 30. *vides etiam nunc? viden' etiam nunc?* — v. 31. vulgo *haec sola sanam ment. g.*; — cf. sub B. — olim *sarcam*, ita ex nostris e. c. SARRACEN. et all.; codd. LANGG. *sartam*; pro vulgari vult *haec sola sana restat mearum familiarium*: VALLA; non est dissimulandum, ita nos mutasse priorem scripturam. Sed indicandae etiam aliae conjecturae fuerunt. In nostro cod. leg. *saccam mentem*. Ac, *sarcam*, quod quidam fecerunt, nil plane est. Potest autem

esse *siccam*, i. e. firmam aut sobriam: vel *sartam*, i. e. non laesam, neque labantem. CAMER. cet.; all. codd. mscrr. *sarram*; ed. Lugd. ex librr. scrr., ut videtur, *sagam*, ut etiam TURNEB. (cf. l. adv. IX, 10.); vult ACIDAL. *sanam* ob vers. inseq.; *meorum* prim. ded. DOUZA, ut videtur, vulgo *mearum familiarium*. — v. 32. *At mi uxor insaniam facit* exhibere dicitur ed. sec. PAREI, quae non ad manus nobis est. — v. 33. *tu ut aliter* lectt. LANG.; *tu idem aliter* gloss. ed. Lugd. 1587. — v. 34. *tuam esse*. — v. 35. *paucis verbis loquar*. — v. 36. *omnium primum*. *Alcumena* lect. LANG.; *omnium primo* LAMB. et vulg. — v. 37. *servent* ed. prim. PAREI, contr. librr.; — item LE FEVRE. — v. 39. *eloquere* lect. LANG. — v. 40. vulg. *ibi utero*. — v. 42. *continuo tonat* lect. LANG. — v. 43. *primum*. — v. 45. *me hinc*. LANG. — v. 46. *quid sit*. — v. 48. *perfecto*; *perfecte*, ut cit. LAMB. — v. 49. *merita est*; *mitte istaec*, atque quae dico *accipe* lectt. LANG.; omitt. BOTH. τὸ atque in ed. utrq., censens, idem hoc atque sive at ortum esse ex antecedente *istaea*. — v. 50. *lavare* lect. LANG. — v. 51. *per quem ego lavi*, ut *magn' est?* ut *multum valet?* lect. LANG. — v. 52. *incunabulis*; *in cunis*; cf. sub B. — v. 53. *ninis mira*; gloss. — v. 54. *meae quin* BOTH. — v. 55. *magis* LAMB.; *conditust*, *conditust* est. — v. 56. *angues jubatae* NON.; cui male respondent insequentia, ut *ambo*, *conspicati*, *alterum* cet. — v. 57. *ei mihi*; *hen mihi* PAR. — v. 59. cod. Guelf. *erecti* pro *citi*. — v. 60. *sursum prorsum*; *recessum rursum vorsum* cod. CAMER.; omitt. *rursum*; *rursum prorsum* edd. et vetustt., et optim. not., ut Argent. a. 1514, Junt., Ald. alq. — v. 63. ita fere libri, et item BOTH. in ed. maj.; sed in min. exh. v. d. *citus exilit e cunis*, *recta facit in anguis impetum*; cod. Guelf. *rectum*. — v. 64. *alterum alter apprehendit* BERNH. SARRACEN. in emendd. in sing. Pl. comm. — v. 65. vulg. *praedicat facinus*. — v. 67. *deinde?* omissio τῶ porro; *eloquere*; *porro loquere*; *ambo' angues*; *enecat* LAMB. — v. 68. *inclamat* DOUZA, quem perperam sequutus esse ipse sibi videtur BOTH. in comm. ad ed. s. maj. — v. 69. omitt. *Jupiter* in uno cod. msc. LANG. — v. 79. ita fere libri; BOTH. in ed. maj. *consuetum cubitibus* sec. SCAL.; in ed. min. *cubilibus consuetum*. — v. 72. *tuum dixit esse* lect. LANG. — v. 73. *si licet* LAMB. in ed. prim. et in comment.; ut et unus cod. CAMER. — v. 64. *ornari*. — v. 76. BOTH. in ed. maj. *con-*

jectorem mi advocabo, quod *mi* v. d. jam in comm. rejicit. — v. 77. vulg. *censeat*; recte BOTH. in ed. min. ex cod. Guelf. *censet*. — v. 78. *tonit* sec. CAMER. exhib. LAMB. —

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *Spes atque opes* — *in pectore*; cf. sub A. lect. *dapes atque opes*, eam qui tenent, interpretantur fere cum B. SARRACENO, VALLA aliisque: „Bromia, amphitryonis ancilla, veluti furens erumpit ex aedibus, acclamitans, mira intra domum fieri; ex cujus sermone singula deteguntur facinora. — *Dapes* et *opes* dixit vires suas omnis jacere in pectore, quod non possit sibi opitulari ex nimio metu aut sollicitudine. cet. — Bromia, novitate ac miraculo rerum, quas viderat audieratque, adtonita, (v. 1—8.) questus profundit, qui animum produnt turbidissimum. Postea vero, (a. v. 9.) quum se conlegit, ex ordine et perspicue, quae gesta erant, narrare incipit. SCHMIED. — v. 2. *neque ulla* — *amiserim*; fiducia et confidentia in hoc differunt. illa enim in bonis rebus est, confidentia vero in malis. VALL.; pro *fiducia* hic accipiendum est confidentiae nomen, alioqui vitii nomen est. LAMB. — cf. NON. sub voce *confidentia*. — v. 3. *consequi*; i. e. me ipsam consequi, PASSER.; convenire et concurrere, LAMB. — v. 6. *animo male est*; — dicitur, cum aliquo ictu moeroris animus percussus non sustinet corpus, sequiturque ruina membrorum, cet. DONAT ad Ter. — cf. Mil. gl. IV, 8. Epid. IV, 1. — *aquam velim*; ut reviviscant et redeant amissi spiritus, SARRAC. — ut, ea effusa, reficiat et recreet, quae metu exanimata sum. Nam aqua adpersa iis, quorum animis male factum est, cet. LAMB. — v. 7. *caput dolet*; mihi subintell., κεφαλαλγέω LAMB. — v. 9. *deos*; deas parturientium sibi auxiliatrices invocat, cet. SCHMIED. — v. 10. *strepitus* — *tonitrus*! amplificatio per congeriem. VALL., SARRAC., all. — adcumulat mulier verba ad vehementiam fragoris angendam, quanto magis repentini, tanto terribilioris. SCHMIED. — v. 15. *ut jacui*; quae, quo eram prolapsa, inmotam jacueram, SCHMIED. — v. 17. *herilis praevertit metus*; i. e. praeoccupat. SARRAC. — i. q. revocat. NON. — ego totum hunc locum sic ex-

plico: — sed herae Alcumenae metus plus apud me valet, quam meus. LAMB. — namque metus meus de hera, ne quid adversi passa sit, *praevertit*; sollicitiorem me fecit, quam id, quod ipsi mihi esset metuendum. SCHMIED. — *ut sciscam*; est sciscere sciendi causa exquirere. SARRAC. — inde sciscere leges vel rogationes dicebant antiqui, quia sciscitando et interrogando sanciebantur. VALL. — v. 22. *sepultu'st*; sepultum ait DONATUS quasi sine *pulsu*, vel quod sepeliantur, i. e. separentur vivi a mortuis: ego autem sepultum sopitum soporatumque intelligo. VALL. — v. 25. *increpuit*; fulminis fragore adtonuit. SCHMIED. — v. 29. cf. v. 6. — v. 31. *haec sola sartam mentem*; — cf. sub A. — eum viderentur minus novisse praeter ancillam bromiam, dixit, solam ipsam sanam esse; sed de mentis sanitate intelligebat Amphitryo. Bromia autem de corporis sanitate intellexit. Ideo dixit, immo, omnes sani sunt. *Sarca* n. caro dicitur: hinc dicimus sarcophagum sepulchrum, quod carnem exedat. — Plautus autem videtur posuisse *sarcam* *gestare* pro eo, quod est *vita et sensu praestare*: et carneum corpus habere: nam reliquos, qui ipsum Amphitryonem non noverant, non veros homines autumabat: sed veluti quaedam phantasmata, humanam speciem repraesentantia. Ita B. SARRACENUS, nec mirum est, quin viri cl. nomen ineptiarum sectatores sequuti sint. Rectius correxit J. P. VALLA, (cf. sub A.) *haec sola sana restat*, addens: omnes ante nos hunc locum ita legerunt ineptissime viciosissimeque *sarcam*; i. e. carnem pro homine capientes nimium ridicule, quod non modo a plautina absit eloquentia: sed prorsus ab omnibus loquentibus. Adde illud, quod non *sarcam*: sed *sarca* accusativus erit a nominativo *sarx*: cet. cet.: est namque sensus: familiares omnes mei insaniunt praeter unam hanc modo. cet. — i. e. haec sola (sc. leg. *sarta:n*) mearum ancillarum mentem integram et sanam gerit, cet. LAMB. — v. 36. 37. *geminos* — *geminos* — *geminos*; responsio per *παιτολογία*. LAMB. — *di me servant*; dans le soupçon qu'Amphitryon auroit de sa femme, ce n'estoit pas une nouvelle fort agreable pour luy, d'apprendre qu' elle estoit accouchée de deux garçons, et je ne vois pas d'où luy peut venir cette belle humeur de dire en l'apprenant, *Di me servant*. Je crois qu'il faut lire *Di me servent*, (cf. sub A.) comme c'estoit la coutume, cet. cet. LE FEYRE. — formula alias eorum, qui magno

se, et praecipue inopinato, gaudebant beneficio divino adfectos; Amphitruo autem, cui pudicitia uxoris suspecta erat facta, ironice potius, quam ex animo videtur ea formula usus. SCHMIED. — v. 38. *tibi tuaeque — propitios*; referunt τὸ *propitios* fere ad geminorum partum, in quo conspici volunt singulare virtutis, pudicitiae etc. praemium. Tamen insequentia docent, et ancillulam spectasse *suppetias*, divinitus latas. — v. 40. *dolores*; ὠδῖνες, dolores partus, LAMB. — v. 42. *manibus — operto*; puras manus tam a sordibus et illuvie, quam a caede et sanguine, in sacris exigebant antiqui: cet. = in salutandis diis stantes *capite operto*, corpus dextroversum in orbem circumagebant, procumbebant etiam, dextramque ori admoventes, osculum labris premebant, tum deinde sedebant cet. cet. — TAUBM. — v. 45. *quaeso — deluseris*; conferto in pauca, quae narrare coepisti, uti hinc abeam: expedito rem paucis, ut mihi quam primum abire liceat. LAMB. — v. 48. *sine dolore*; cf. v. 40. — v. 51. *sed puer*; sed conjungens particula h. l. est, non adversativa, cet. BOTH. — v. 52. *in cunabulis*; cf. sub A. si legemus *in cunābulis*, duabus vocibus, *cunabula* dicemus idem esse, quod *cunas*; sin una voce, *incunabulis*, incunabula dicemus esse *fascias* et *involucra*, h. e. pannos linteos, quibus pueri infantes involvuntur, vinciuntur et colligantur, cet. LAMB. — v. 54. *non metuo — sient*; non dubito, quin deus aliquis subpetias, opem, mulieri tulerit. SCHMIED. — v. 56. *impluvium*; est *impluvium* locus sine tecto in aedibus, quo impluere imber in domum possit: — quod relictum est in medio tecti, ut lucem caperet deorsum, quo impluebat, dictum est *impluvium*. P. SARAC. sec. ASCON. et VARR. — v. 60. *ego — ducere*; recedendo versus me — trahebam et ducebam. VALL. — v. 64. *alterum — perneciter*; apprehendit eos *perneciter*, i. e. celeriter, *alterum altera*, i. e. unum dextra, alterum laeva. LAMB. — v. 70. *clam*; jam quidem, quum Amphitruonis in imaginem Jupiter se vertisset, fieri potuit *clam*, ut mulier falleretur (cf. Prol. 134. seqq.); ante septem vero menses alio modo *clam*, ut solam in tenebris deprehensam vi subigeret. (cf. V, 2, 13.) — SCHMIED. — v. 73. *scilicet — cum Jove*; cf. sub A. si licet mihi, boni societate cum Jove contracta, ejus boni partem dimidiam obtinere, altera parte ei relicta et concessa. LAMB. — Jovem non abruo recipere rivalem, si modo ipse apud Alcumenam in parte haer

SCHMIED. — v. 76. *Tiresiam*; quemcunque futura praevidentem intelligimus: nam tiresias vates thebanus magnus habitus est, cui dicitur Junonem (!) iratam oculos ademisse: sed a Jove is fuit vaticinio perpetuo donatus. SARAC. — species pro genere. cet. TAUBM. — sua aetate nobilis vates, mox vir, mox femina: hic nominatus, quod Thebauus fuit. SCHMIED. — *conjectorem*; quia vates conjectores sunt omnes, quia conjecturis futura praevident atque praesagiunt: conjectores tamen proprie sunt somniorum. VALL. — *tonuit*; de hac machina scenica, et quo artificio tonitru ederetur olim, tractant RHODIG. VIII, S. CRINIT. II, 10. J. C. BULENG, de Theatro, cet. TAUBM, —

A C T U S V.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. *auxillo tuo lectt*, LANG.; *tibi et tuis omnes fere*, sed BORN. In utrq. s. ed. omitt. *et tuis*. — v. 2. *ariolos, aruspices*. — v. 3. *et facta*, omitt. *quae*; *loquar*. — v. 4. *multo melius*; *Juppiter*. — v. 5. *primo omnium*; *omnium primum*; cf. A. V. Sc. I. v. 36. — v. 6. *cepi*, ex ed. Lugd. 1587. — v. 7. *gravidam ita pr. item laud*, B. SARAC. — v. 8. vulg. *duo pr. duos*. — v. 9. *nostro qui conceptus semine lectt*, LANG. — v. 10. *tuos factis et te cert*, ex gloss, — v. 12. *quam ob rem*; *verteres*. — v. 13. *subactast, subacta'st, subact' est*. — v. 14. *faciam, ut jubes*, omitt. *ita*. — v. 15. *missum faciam* vulg., ut in vers. anteced.; jam codd. LANG. et CAMBR. *facio*. — v. 16. *caussa, plaudite*, omitt. *clare unus* cod. LANG.; all. *clara plaudite*, sc. voce; optt. *fere clare plaudite*; tamen *clare applaudite* GRUTERUS.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *Bono* — *et tuis*; (hujus scenae versus sunt Senarii Jambici; tres autem ultimi trochaici archilochii. CAM.) Jupiter sibi jam et uxori amphitryonem reconciliat. VALL. — ut in fine comoediarum fieri solet: reddantur ut omnia placida ac tranquilla. Jupiter Amphitruonem solatur amicis verbis, nihil sibi opus esse dicens haruspicum monitis. SARAC. — v. 2. *hariolos*, *haruspices*; ariolus, inquit Donatus, est, qui divina mente vaticinatur; dictus *ariolus* quasi *fariolus* a fatis et a fando. VALL. — *haruspices*: ab *hara*, avi augurali, si Servium sequimur, vel ab *hariga*: si Donato credimus: est nam *hariga*, ut docet Festus, *hostia*, cujus adhaerentia inspiciebantur exta. SARAC. — v. 5. *usuram*; cf. pag. 81. arg. auct. inc. v. 3. et quae nott. ad voc. *usurariam*. — v. 7. (*sti quom in* confragose sane cadunt in dactylum pedem. CAM.) — v. 8. *uno* — *duos*; subaudi herculem et iphiclum. VALL. — v. 9. 10. *eorum alter* — *gloria*; nam hercules, qui divinos meruit honores, alcides dictus est ab alceo Amphitryonis patre. SARAC. — v. 11. 12. *Tu* — *redi*; nec cum hoc Jovis jussu consentit, nec cum iis, quae Amph. scen. sup. v. 72. 73, et in hac scen. v. 14. dicit, quod Hyginus c. 29. sub finem scripsit: *ex qua die cum ea non concubuit*. SCHMIED. — v. 14 — 16. *faciam* — *plaudite*; il ne faudroit point commencer icy une nouvelle Scene, ces trois vers ne sont que la suite de la precedente, LE FEVRE — *promissa*; cf. h. sc. v. 1. 10. ex scen. anteced. vers. 38. — *clare plaudite*; significare manuum complosu, vobis placuisse fabulam. VALL.; — ut in prologo fabulae agenda Jovis causa petierat silentium, ita hic peractae ejusdem causa plausum. SCHMIED, —

FINIS AMPHITRUONIS.

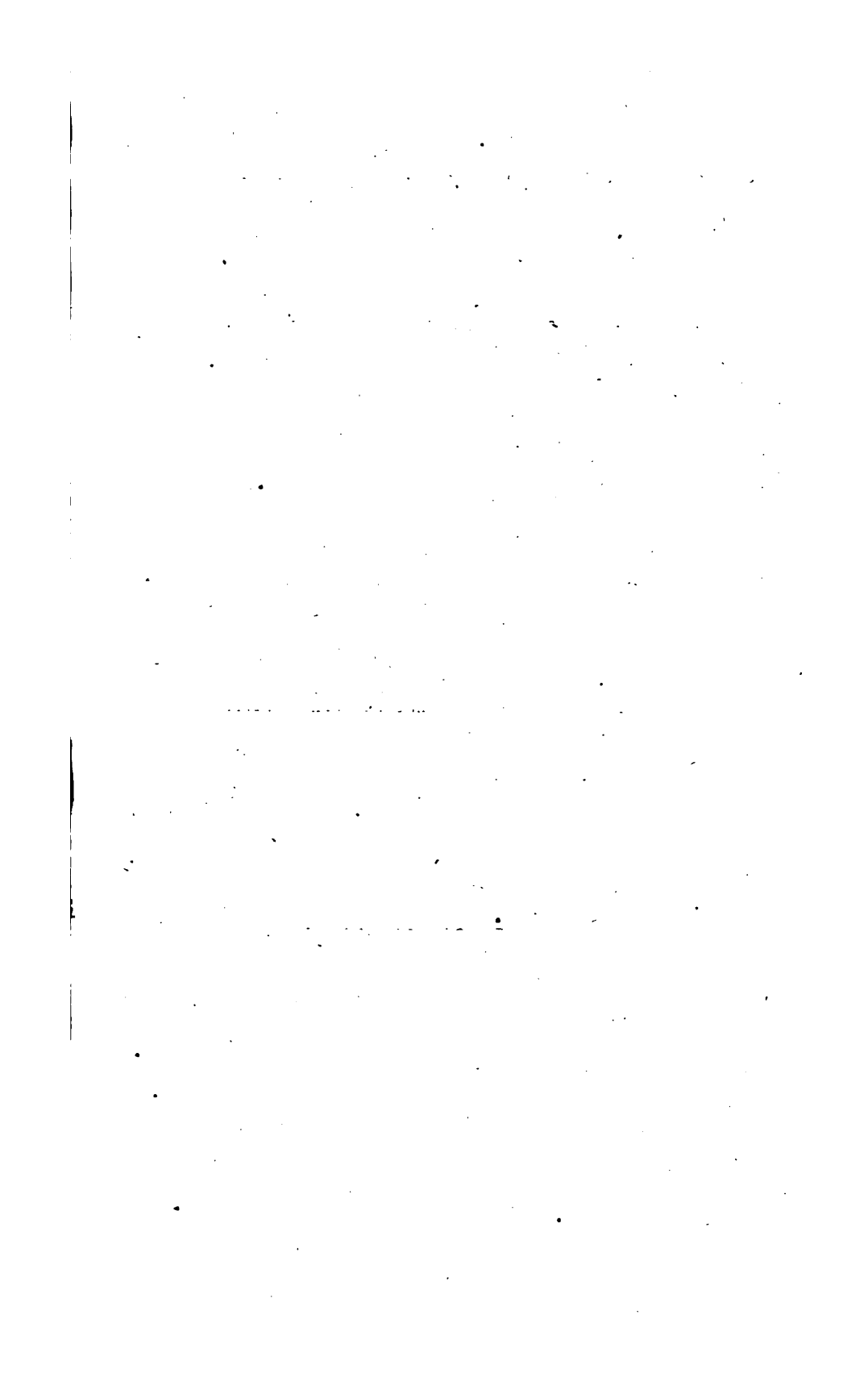
CORRIGENDA.

Prot. v. 37. l. iniqui pr. inuati.

— v. 149. l. porta pr. porta.

Act. II. Sc. II. v. 86. l. parituras pr. perituras.

M. A. P L A U T I

QUAE SUPERSUNT

COMOEDIAE.

**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRORUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,

AA. LL. MAG. PHILOS. DR. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

VOLUMEN SECUNDUM.

A S I N A R I A.

NORIMBERGAE

IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.

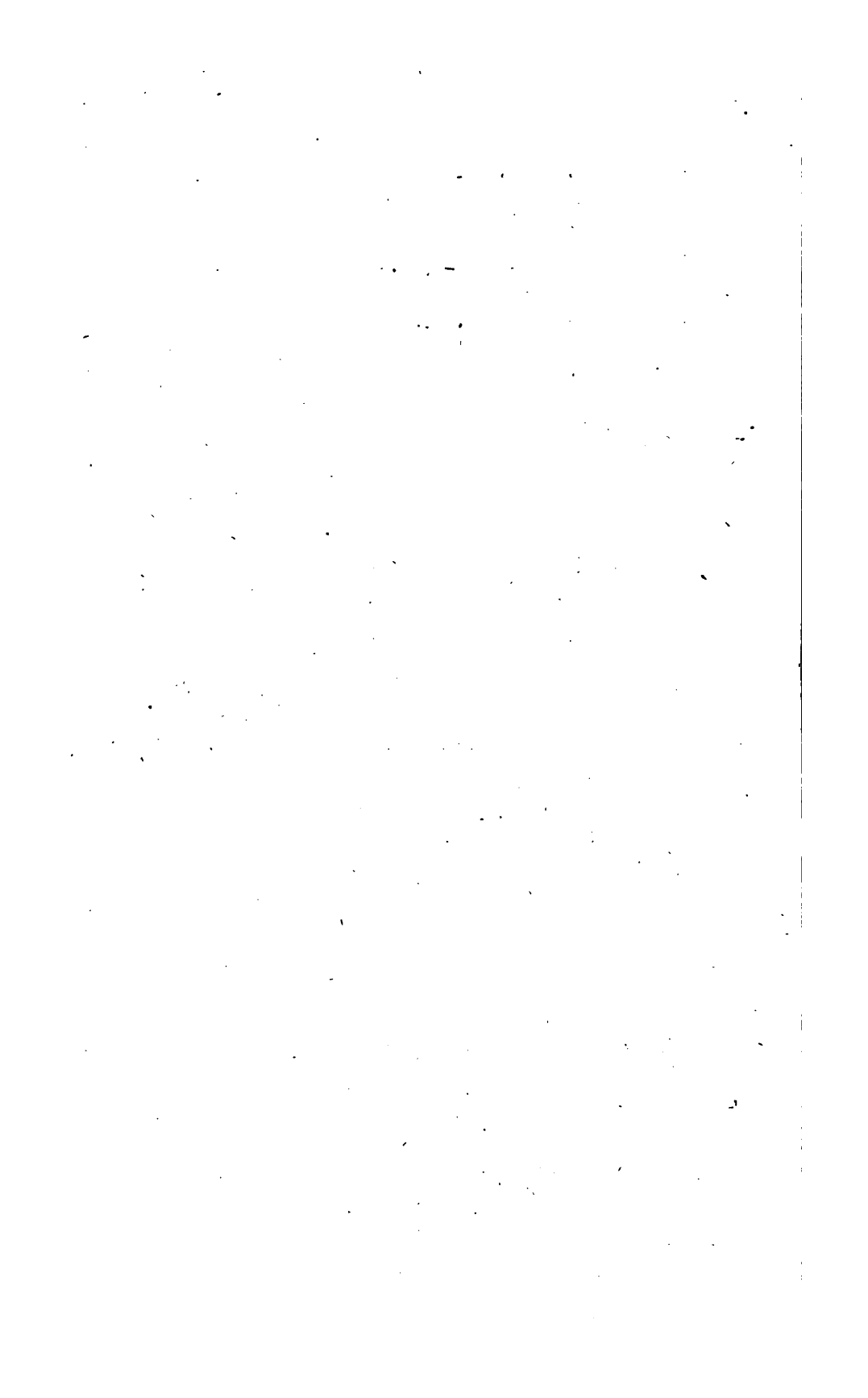
MDCCCXXXHL

M. A. P L A U T I,
ASINARIA.

**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRO RUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,
AA. LL. MAG. PHILOS. Dr. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

NORIMBERGAE
IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.
MDCCCXXXIII.

A S I N A R I A.

PERSONAE.

DEMAENETUS, senex, civis Atheniensis.

ARTEMONA, Demaeneti uxor.

ARGYRIPPUS, Demaeneti et Artemonae filius.

CLEAERETA, lena.

PHILENIUM, Cleaeretae filia, meretrix, Argyrippi amasia.

DIABOLUS, juvenis, Argyrippi rivalis.

PARASITUS, Diabolo addictissimus.

MERCATOR, Pellacus.

LIBANUS, }
LEONIDA, } servi Demaeneti.

GREG.

Libanus, (ita enim constanter in nostro legitur libro, gentile, ut puto, Syriacum. Demaenetus autem, de laude populari *δῆμαινετός*, ut *χεύσιππος*, addente fine granditatem nomini. Cleaereta, haec enim vera est appellatio, *κλειρετή*, de famae electione seu consilio: ut *κλεινός*, *κλειστή*, quorum illud famae laudem, hoc praestantiam notat. Leonida autem est *λεωνίδης*, patronymica forma, a Leone. Philenium est *φιλαίνιον*, a laudis studio. Nisi forte *φιλοίνιον* est, a vino. Diabolus calumniator, infamator, obtreptator, *διάβολος*. Artemona, *ἄρτεμωνή*, ab *ἄρτέμων*, quod in navi grandioris veli nomen, sicut ab *ἡγεμὼν ἡγεμόνη*. CAMERAR.

AGITUR ATHENIS ANTE AEDES CLEAERETAE.

P R O L O G U S.

- 1 Hoc agite, sultis, spectatores, nunc jam,
Quae quidem mihi atque vobis res vortat bene,
Gregique huic, et dominis, atque conductoribus.
Face jam nunc tu, praeco, omnem auritum populum.
- 5 Age, nunc reside, cave modo ne gratiis!
Nunc, quid processerim huc, et quid mihi voluerim,
Dicam, ut sciretis nomen hujus fabulae.
Nam quod ad argumentum attinet, sane breve est.
Nunc, quod me dixi velle vobis dicere,
- 10 Dicam. Huic nomen graece est Onagos fabulae.
Demophilus scripsit, Marcus vortit barbare.
Asinariam volt esse, si per vos licet.
Inest lepos ludusque in hac comoedia.
Ridicula res est, date benigne operam mihi,
- 15 Ut vos, item alias, pariter nunc Mars adjuvet.
-

ACTUS I.

SCENA I.

Libanus. Demaenetus.

Libanus.

- 1 Sicut tuom vis unicum gnatum tuae
Superesse vitae, sospitem et superstitem;
Ita te obtestor per senectutem tuam,
Perque illam, quam tu metuis, uxorem tuam,
5 Si quid med erga tu hodie falsum dixeris,
Ut tibi superstes uxor aetatem siet,
Atque illa viva vivus ut pestem obpetas.

Demaenetus.

- Per Deum fidium! quae quaeris, jurato mihi,
Video, necesse esse eloqui, quidquid roges;
10 Ita me obstinate adgressus, ut non audeam
Profecto, percunctanti quin promam omnia.
Proinde actutum, istuc quid sit, quod scire expetis,
Eloquere; ut ipse scibo, te faciam ut scias.

Libanus.

- Dic, obsecro, hercle, serio, quod te rogem;
15 Cave mihi mendacii quidquam.

ACTUS I. SCENA I.

3

Demaenetus.

Quin tu ergo rogas?

Libanus.

Num me illuc ducis, ubi lapis lapidem terit?

Demaenetus.

Quid istuc est? aut ubi est istuc terrarum loci?

Libanus.

Ubi flent nequam homines, qui polentam pransitant.

Demaenetus.

Quid istuc sit, aut ubi istuc sit, nequeo noscere,
20 Ubi flent nequam homines, qui polentam pransitant.

Libanus.

Apud fustitudinas, ferri crepinas insulas,
Ubi vivos homines mortui incursant boves.

Demaenetus.

Modo, pol, percepi, Libane, quid istuc sit loci,
Ubi fit polenta, te fortasse dicere.

Libanus.

Ah!

25 Neque, hercle, ego istuc dico, neque dictum volo.
Teque obsecro, hercle, ut, quae locutus, despuas.

Demaenetus.

Fiat, geratur mos tibi.

Libanus.

Age, age, usque exscrea!

Demaenetus.

Etiamne?

Libanus.

Age quaeso, hercle, usque!

Demaenetus.

Ex pentitis faucibus?

1*

ASINARIA.

Libanus.

Etiam amplius!

Demaenetus.

Nam quousque?

Libanus.

Usque ad mortem volo.

Demaenetus.

30 Cave, sis, malam rem!

Libanus.

Uxoris dico, non tuam.

Demaenetus.

Dono te ob istuc dictum, ut exers sis metu.

Libanus.

Di tibi dent, quaecunque optes.

Demaenetus.

Redde operam mihi.

Cur hoc ego ex te quaeram? aut cur miniter tibi?

Propterea, quod me non scientem feceris,

35 Aut, cur postremo filio subcenseam,

Patres ut faciunt ceteri?

Libanus.

Quid istuc novi est?

(secum) Demiror, quid sit, et, quo evadat, sum in metu.

Demaenetus.

Equidem scio jam, filius quod amet meus.

Istanc meretricem e proxumo Philenium.

40 Estne hoc, ut dico, Libane?

Libanus.

Rectam instas viam,

Ea res est! Sed eum morbus invasit gravis.

ACTUS I. SCENA I.

5

Demaenetus.

Quid morbi est?

Libanus.

Quia non subpetunt dictis data.

Demaenetus.

Tunc es adjutor nunc amanti filio?

Libanus.

Sum vero, et alter noster est Leonida.

Demaenetus.

45 Bene, hercle, facitis, et a me initis gratiam.

Verum meam uxorem, Libane, nescis, qualis siet?

Libanus.

Tu primus sentis, nos tamen praenoscimus.

Demaenetus.

Fateor, eam esse inportunam atque incommodam.

Libanus.

Posterior istuc dicis, quam credo tibi.

Demaenetus.

- 50 Omnis parentes, Libane, liberis suis,
Qui mihi auscultabunt, facient obsequentiam,
Quippé qui mage amico utantur gnato et benevolo.
Atque ego me id facere studeo; volo amari a meis,
Volo mei patris me similem, qui causa mea
- 55 Nauclerio ipse ornatu per fallaciam,
Quam amabam, abduxit ab lenone mulierem;
Neque puduit eum id aetatis sycophantias
Struere et beneficiis me emere gnatum suum sibi.
Eos me decretum est persequi mores patris.
- 60 Nam me hodie oravit Argyrippus filius,
Ut i sibi amanti facerem argenti copiam;
Et id ego percupto obsequi gnato meo.

Volo amorī obsecutum illius, volo, amet me patrem.
 Quamquam illum mater arcte contēteque habet,
 65 Patres ut consueverunt, ego mitto omnia haec.
 Praesertim, quum is me dignum, quoi concrederet,
 Habuit, me habere honorem ejus ingenio decet.
 Quom me adiit, ut pudentem gnatum aequom est patrem,
 Cupio, esse, amicāe quod det argentum suae.
 70 *) — — — — —

Libanus.

Cupis id, quod cupere te nequidquam intellego.
 Dotalem servom Saurean uxor tua
 Adduxit, cui plus in manu sit, quam tibi:

Demaenetus.

Argentum adcepti, dote imperium vendidi.
 75 Nunc verba in pauca conferam, quid te velim,
 Viginti jam usu'st filio argenti minis;
 Face, id ut paratum jam sit.

Libanus.

Unde gentium?

Demaenetus.

Me defraudato.

Libanus.

Maximas nugas agis!
 Nudo detrahare vestimenta me jubes;
 80 Defrudem te ego? age, sis, tu sine pennis vola.
 Tene ego defrudem, quoi ipsi nihil est in manu?
 Nisi quid tu porro uxorem defraudaveris.

Demaenetus.

Qua me, qua uxorem, qua tu servom Saurean

*) de lac. un. vers. vid. comment. s. 1.

ACTUS I. SCENA I.

7

Potes, circumduce, aufer! promitto tibi,
85 Non obfuturum, si id hodie ecfeceris.

Libanus.

Jubeas una opera me piscari in aëre,
Venari autem jaculo in medio mari.

Demaenetus.

Tibi optionem sumito Leonidam,
Fabricare quidvis, quidvis comminiscere,
90 Perficit), argentum hodie ut habeat filius,
Amicae quod det.

Libanus.

Quid ais tu, Demaenete;

*) — — — — —

Tu redimes me, si me hostes interceperint?

Demaenetus.

Redimam.

Libanus.

Tum tu igitur aliud cura, quod lubet.

Demaenetus.

95 Ego eo ad forum, ni i quid vis.

Libanus.

J; etiamne ambulas?

Demaenetus.

Atque audin' etiam!

Libanus.

Ecce.

Demaenetus.

Si quid te volam, ubi eris?

Libanus.

Ubicumque libitum fuerit animo meo.

*) de lac. un. vers. vid. comment. s. l.

Profecto nemo est, quem jam dehinc metuam, mihi
Ne quid nocere possit, quom mihi tua

100 Oratione omnem animum ostendisti tuom;
Quin te quoque ipsum faciam haud magni, si hoc patro.
Pergam quo obcoepi, atque ibi consilia exordiar.

Demaenetus.

Audin' tu? apud Archibulum ego ero argentarium.

Libanus.

Nempe in foro?

Demaenetus.

Ibi! Si quid opus fuerit.

Libanus.

Meminero. (abit)

Demaenetus. (secum)

105 Non esse servos pejor hoc quisquam potest,
Nec magis vorsutus, nec quo ab caveas aegrius.
Eidem homini, si quid recte curatum velis,
Mandes, moriri sese misere mavolet,
Quam non perfectum reddat, quod promiserit.

110 Nam ego illuc argentum tam paratum filio
Scio esse, quam me hunc scipionem contui.
Sed quid ego cesso ire ad forum, quo inceperam?

*) — — — — — (abit)

*) de lac. un. vers. vid. comment. s. l.

A C T U S I.

SCENA II.

A r g y r i p p u s.

Argyrippus.

- 1 Siccine hoc fit, foras aedibus me ejici?
 Promerenti optume hoccine pretii redditur?
 Bene merenti mala es, male merenti bona es!
 At malo cum tuo; nam jam ex hoc loco
- 5 Ibo ego ad Tresviros, vostraque ibi nomina,
 Faxo, erunt! capitis te perdam ego et filiam,
 Perlecebrae, pernicies, adolescentium exitium!
 Nam mare haud est mare, vos mare acerrimum.
 Nam in mari repperi; hic elavi bonis.
- 10 Ingrata atque inrita esse omnia intellego,
 Quae dedi, et quod benefeci. At posthac tibi,
 Male quod potero facere, faciam, meritoque id faciam tuo.
 Ego, pol, te redigam eodem, unde orta es, ad egestatis
 terminos.
 Ego, edepol, te faciam, ut, quae sis nunc, et quae fue-
 ris, scias;
- 15 Quae, priusquam istam adii, atque amans ego animum
 meum isti dedi,
 Sordido vitam oblectabas pane, in pannis, inopia.
 Atque ea si erant, magnas habebas omnibus dis gratias.
 Eadem nunc, quom est melius, me, quojus opera est,
 ignoras mala!
- Reddam ego te ex fera fame mansuetam, me specta modo.
- 20 Nam isti quod subcenseam ipsi, nihil est, nihil quidquam
 meret.
 Tuo facit jussu, tuo imperio paret, mater tu, eadem hera es.
 Te ego ulciscar, te ego, ut digna es, perdam, atque ut de
 me meres.

At, scelestâ, viden', ut ne id quidem me dignum esse
existumat,

Quem adeat, quem conloquatur, quoique irato subplicet?

25 Atque, eccam, illecebra exit tandem, opinor. Hic ante
ostium

Meo modo loquar, quae volam, quom intus non licitum
est mihi.

A C T U S I.

SCENA III.

Cleaereta. Argyrippus.

Cleaereta.

1 Unum quodque istorum verbum nummis Philippeis aureis
Non potest auferre hinc a me, si quis emptor venerit.
Nec recte quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum
merum est.

Fixus hic apud nos est animus tuos clavo Cupidinis.

5 Remigio veloque, quantum poteris, festina et fuge,
Quam magis te in altum capessis, tam aestus te in por-
tum refert.

Argyrippus.

Ego, pol, istum portitorem privabo portorio.

Ego te dehinc, ut merita es de me et mea re, tractare
exsequar,

Quom tu me, ut meritus sum, non tractas, quae ejicis
domo.

Cleaereta.

10 Magis istuc percipimus lingua dici, quam factis fore.

Argyrippus.

Solus solitudine ego te atque ab egestate abstuli,
Solus si ductem, referre gratiam nunquam potes.

Cleaereta.

Solus ductato, si semper solus, quae poscam, dabis.
Semper tibi promissum habeto hac lege, dum superes
datis.

Argyrippus.

15 Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes;
Modo quom adcepisti, haud multo post aliquid, quod poscas, paras.

Cleaereta.

Quid modi est, ductando, amando? numquamne expleri
potes?

Modo remisisti, continuo, jam ut remittam ad te, rogas.

Argyrippus.

Dedi equidem, quod mecum egisti.

Cleaereta.

Et tibi ego misi mulierem.

20 Par pari datum hostimentum est, opera pro pecunia.

Argyrippus.

Male agis mecum.

Cleaereta.

Quid me adcusas, si facio officium meum.
Nam neque usquam fictum, neque pictum, neque scriptum
in poematis,
Ubi lena bene agat cum quiquam amante, quae frugi esse
volt.

Argyrippus.

Mihi quidem te parcere, aequom est tandem, ut tibi du-
rem diu.

Cleaereta.

25 Non tu scis? quae amanti parceret, eadem sibi parceret
parum!

Quasi piscis, itidem est amator lenae, nequam est, nisi
recens.

Is habet succum, is suavitatem, eum quovis pacto condias,
Vel patinarium, vel assum; vorses quo pacto lubet.

Is dare volt, is, se aliquid posci; nam ibi de pleno pro-
mitur,

30 Neque ille scit, quid det, quid damni faciat. Illi rei
studet,

Volt, placere sese amicae, volt mihi, volt pedissequae,
Volt famulis, volt etiam ancillis, et quoque catulo meo
Subblanditur novos amator, se ut quom videat, gaudeat.
Vera dico; ad suum quemque hominem quaestum esse
aequom, est callidum.

Argyrippus.

35 Perdidici, istaec esse vera, damno cum magno meo.

Cleaereta.

Si, ecastor, nunc habeas, quod des, alia verba perhibeas;
Nunc, quia nihil habes, maledictis, te eam ductare, postulas.

Argyrippus.

Nqn meum est.

Cleaereta.

Nec meum quidem, edepol, ad te ut mittam gratiis;
Verum aetatis atque honoris gratia hoc fiet tui,
40 Quia nobis lucro fuisti potius, quam decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris causa gratiis dono dabo.

Argyrippus.

Quid, si non est?

Cleaereta.

Tibi non esse credam. Illa alio ibit tamen.

Argyrippus.

Ubi illaec, quae dedi ante?

Cleaereta.

Abusa; nam si ea durarent mihi,

45 Mulier mitteretur ad te, nunquam quidquam poscerem.

Diem, aquam, solem, lunam, noctem, haec argento non
emo;

Cetera, quaeque volumus uti, graeca mercamur fide.

Quom a pistore panem petimus, vinum ex oenopolio,

Si aes habent, dant mercem; eadem nos disciplina utimur.

50 Semper oculatae nostrae sunt manus, credunt, quod vident.

Vetus est „nihil cocio est;” scis cujus? non dico
amplius.

Argyrippus.

Aliam nunc mihi orationem despoliato praedicas,

Longe aliam, inquam, praebes nunc, atque olim, quom
dabam.

Aliam atque olim, quom illiciebas me ad te blande ac be-
nedice;

55 Tum mihi aedis quoque adridebant, quom ad te veniebam,
tuae.

Me unice unum ex omnibus te atque illam amare, ajebas
mihi.

Ubi quid dederam, quasi columbae pulli in ore ambae meo

Usque eratis, meo de studio studia erant vostra omnia.

Usque adhaerebatis; quod ego jusseram, quod volueram,

60 Faciebatis; quod nolebam ac vetueram, de industria

Fugiebatis, neque conari id facere audebatis prius.

Nunc, neque quid velim, neque nolim, facitis magni, pes-
sumae!

Cleaereta.

Non tu scis? hic noster quaestus aucupii simillumu'st.

Auceps, quando concinnavit aream, obfundit cibum.

65 Avis adsuescunt. Necesse est, facere sumptum, qui quae-
rit lucrum.

Saepe edunt; semel si captae sunt, rem solvunt aucupi.
Itidem hic apud nos. Aedis nobis area est, auceps sum
ego,

Esca est meretrix, lectus illix est, amatores avis.
Bene salutando consuescunt, conpellando blanditer,
70 Osculando, oratione vinnula, venustula.

Si papillam pertractavit, haud id est ab re aucupis.
Suavium si sumsit, sumere eum licet sine retibus.
Haecceine te esse oblitum, in ludo qui fuisti tamdiu?

Argyrippus.

Tua ista culpa est, quae discipulum semidoctum abs te
amoves.

Cleaereta.

75 Remeato audacter, mercedem si eris nactus; nunc abi.

Argyrippus.

Mane, mane, audin'? Dic, quid me aequom censes pro illa
tibi dare,

Annum hunc ne cum quiquam alio sit?

Cleaereta.

Tene? viginti minas.

Atque ea lege, si alius ad me prius adtulerit, tu vale.

Argyrippus.

At ego. Est etiam, priusquam abis, quod volo loqui.

Cleaereta.

Dic, quod lubet.

Argyrippus.

80 Non omnino jam perii; est reliquom, quod peream, magis.

Habeo, unde istuc tibi, quod poscis, dem; sed in leges
meas

Dabo, uti scire possis, perpetuum annum hunc mihi uti
serviat,
Nec quemquam interea alium admittat prorsus, quam me,
ad se virom.

Clea ereta.

Quin, si tu voles, domi servi qui sunt, castrabo viros.
85 Postrèmo, ut voles, nos esse, syngrapham, facito, adferas.
Ut voles, ut tibi lubebit, nobis legem imponito.
Modo tecum una argentum adferto, facile patiar cetera.
Portitorum simillumae sunt januae lenoniae;
Si adfers, tum patent; si non est, quod des, aedis non
patent. (abit)

Argyrippus.

90 Interii, si non ego invenio illas viginti minas.
Et profecto, nisi illud perdo argentum, pereundum est
mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni
copia.
Subplicabo, exobsecrabo, ut quemque amicum videro;
Dignos, indignos adire, atque experiri certum est mihi.
95 Nam si mutuas non potero, certum est, sumam foenore.

A C T U S II.

SCENA I.

L i b a n u s.

Libanus. (solus)

- 1 **H**ercle vero, Libane, nunc te meliust expergiscier,
Atque argento comparando fingere fallaciam.
Jam diu est factum, quom discesti ab hero, atque abiisti
ad forum.
Igitur inveniundo argento ut fingeres fallaciam,
5 **I**bi tu ad hoc diei tempus dormitasti in otio.
Quin tu abs te socordiam omnem reicis, segnitiem amoves,
Atque ad ingenium vetus vorsutum te recipis tuom.
Serva herum, cave tu idem, faxis, alii quod servi solent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
10 **U**nde sumam? quem intervortam? quo hanc celocem con-
feram?
Inpetritum, inauguratum'st, quovis admittunt avis,
Picus et cornix est ab laeva, corvos porro ab dextera.
Consuadent, certum, hercle est vostram consequi senten-
tiam.
Sed quid hoc, quod picus ulmum tundit? non temerarium'st.
15 **C**erte, hercle, ego, quantum ex augurio auspicii intellego,
Aut mihi in mundo sunt virgae, aut atriensi Saureae.
Sed quid illuc, quod exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quod illic obscaevavit meae falsae fallaciae.
-

A C T U S II.

SCENA II.

Leonida. Libanus.

Leonida. (secum)

1 Ubi ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
 Ut ego illos lubentiores faciam, quam Lubentia est?
 Maxumam praedam et triumphum eis adfero adventu
 meo.

Quando mecum pariter potant, pariter scortari solent,
 5 Hanc quidem, quam nactus, praedam pariter cum illis
 partiam.

Libanus. (secum)

Illic homo aedis conpilavit, more si fecit suo.
 Vae illi, qui tam indiligenter observavit januam.

Leonida. (secum)

Aetatem velim servire, Libanum ut conveniam modo.

Libanus. (secum)

Mea quidem hercle opera liber nunquam fies ocus.

Leonida. (secum)

10 Etiam de tergo ducentas plagas praegnantis dabo.

Libanus. (secum)

Largitur peculium omne, in tergo thesaurum gerit.

Leonida. (secum)

Nam si huic occasionei tempus se subterduxerit,
 Nunquam, edepol, quadrigis albis indispiscet postea.
 Herum in obsidione linquet, inimicum animos auxerit.
 15 Sed si mecum obcasionei obprimere hanc, quae obvenit,
 studet,

Maximas opimitates gaudio ecfertissimas
 Suis heris ille uno mecum pariet, natoque et patri.
 Adeo, ut aetatem ambo ambobus nobis sint obnoxii,
 Nostro devincti beneficio.

Libanus. (secum)

Vinctos nescio quos ait.

20 Non placet; metuo in commune, ne quam fraudem fraus
 siet.

Leonida. (secum)

Perii ego oppido, nisi Libanum invenio jam, ubi ubi est
 gentium.

Libanus. (secum)

Illic homo socium ad malam rem quaerit, quem adjungat
 sibi.

Non placet; pro monstro extemplo est, quando, qui sudat,
 tremit.

Leonida. (secum)

Sed quid ego hic properans concessio pedibus, lingua
 largior?

25 Quin ego hanc jubeo tacere, quae loquens lacerat diem!

Libanus. (secum)

Edepol, hominem infelicem, qui patronam conprimat;
 Nam si quid sceleste fecit, lingua pro illo pejerat.

Leonida. (secum)

Adproperabo, ne post tempus praedae praesidium parem.

Libanus. (secum)

Quae illaec praeda est? ibo advorsum, atque electabo,
 quidquid est.

30 (ad Leonidam clara voce) Jubeo te salvere voce sum-
 ma, quoad vires valent.

Leonida. (perterritus)

Gymnasium flagri, salveto.

Libanus.

Quid agis custos carceris?

Leonida.

O catenarum colone!

Libanus.

O virgarum lascivia!

Leonida.

Quot ponto te esse censes nudum?

Libanus.

Non, edepol, scio.

Leonida.

Scibam ego, te nescire; at pol ego, qui te expendi, scio.

35 Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.

Libanus.

Quo argumento istuc?

Leonida.

Ego dicam, quo argumento et quo modo.

Ad pedes quando adligatus es aequom centupondium,

Ubi manus manicae complexae sunt, atque adductae ad
trabem,

Nec dependis, nec propendis, quin malus nequamque sis.

Libanus.

40 Vae tibi!

Leonida.

Hoc testamento Servitus legat tibi.

Libanus.

Verbis velitationem fieri compendi volo.

Quid istuc negotii est?

Leonida.

Certum est, credere?

ASINARIA.

Libanus.

Audacter licet.

Leonida.

Sis, amanti subvenire familiari filio,

Tantum adest boni de improviso, verum connistum malo;

45 Omnis de nobis carnificum concelebrabuntur dies.

Libane, nunc audacia usus est nobis inventa et dolis.

Tantum facinus modo inveni ego, ut nos dicamur duo

Omnium dignissumi esse, quo cruciatus confluant.

Libanus.

Ergo mirabar, quod dudum scapulae gestibant mihi,

50 Hariolari quae obceperunt, sibi esse in mundo malum.

Quid quidest, eloquere.

Leonida.

Magna est praeda cum magno malo.

Libanus.

Siquidem omnis conjurati cruciamenta conferant,

Habeo, opinor, familiarem tergum, ne quaeram foris.

Leonida.

Si istanc animi firmitudinem obtines, salvi sumus.

Libanus.

55 Quin, si tergo res solvenda est, rapere cupio publicum;

Pernegabo, atque obdurabo, perjurabo denique.

Leonida.

Hem! ista virtus est, quando usu'st, qui malum fert fortiter.

Fortiter malum qui patitur, idem post potitur bonum.

Libanus.

Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier.

Leonida.

60 Placide ergo unumquidque derogita, ut adquiescam. Non
vides,

ACTUS II. SCENA II.

21

Me ex cursura anhelitum etiam ducere?

Libanus.

Age, age, mansero

Tuo arbitratu, vel adeo usque dum peris.

Leonida.

Ubinam est herus?

Libanus.

Major apud forum 'st, minor hic est intus.

Leonida.

Jam satis est mihi.

Libanus.

Tum igitur tu es dives factus?

Leonida.

Mitte ridicularia.

Libanus.

65 Mitto; istuc, quod adfers, auris expectant meae.

Leonida.

Animum advorte, ut aequae mecum haec scias.

Libanus.

Taceo.

Leonida.

Beas.

Meministin', asinos Arcadicos mercatori Pellaeo

Nostrum vendere atriensem?

Libanus.

Memini; quid tum postea?

Leonida.

Hem! ergo is argentum huc remisit, quod daretur Saureae

70 Pro asinis; adolescens venit modo, qui id argentum
adtulit.

ASINARIA.

Libanus.

Ubi is homo est?

Leonida.

Jam devorandum censes, si conspexeris?

Libanus.

Ita enimvero. Sed tamen tu nempe eos asinos praedicas
Vetulos, claudos, quibus subtritae ad femina jam erant
ungulae?

Leonida.

Ipsos, qui tibi subvectabant rure huc virgas ulmeas.

Libanus.

75 Teneo; atque iidem te hinc vexerunt vinctum rus.

Leonida.

Memoras probe.

Verum in toustrina ut sedebam, me infit percontarier,
Ecquem filium Stratonis noverim Demaenetum?

Dico, me novisse, extemplo, et me ejus servom praedico
Esse, et aedis demonstravi nostras.

Libanus.

Quid tum postea?

Leonida.

80 Alt, se ob asinos ferre argentum atriensi Saureae,
Viginti minas, sed eum sese non novisse hominem, qui
siet,

Ipsum vero se novisse callide Demaenetum.

Quoniam ille elocutus haec sic. . . .

Libanus.

Quid tum?

Leonida.

Ausculata ergo; scies.

Extemplo facio facetum me, atque magnificum virum,

85 Dico, me esse atriensem. Sic hoc respondit mihi.

Ego, pol, Sauream non novi, neque, qua facie sit, scio;
Te, non aequom est, sub censere. Si herum vis Demaë-
netum,

Quem ego novi, adduce, argentum non morabor, quin
feras.

Ego me dixeram adducturum, et me domi praesto fore;

90 Ille in balineas iturus est, inde huc veniet postea.

Quid nunc consilii captandum censes? dic.

Libanus.

Hem! istuc ago,

Quomodo argentum intervortam, et adventorem et Sauream.

Jam hoc opus est exasciatum; nam si ille argentum prius

Hospes huc adfert, continuo nos ambo exclusi sumus.

95 Nam me hodie senex seduxit solum, seorsum ab aedibus;

Mihi, tibi que interminatu' est, nos futuros ulmeos,

Ni hodie Argyrippa viginti essent argenti minae.

Jussit, vel nos atriensem, vel nos uxorem suam

Defraudare, dixit, sese operam promissam dare.

100 Nunc tu abi ad forum ad herum, et narra haec, ut actu-
ri sumus;

Te ex Leonida futurum esse atriensem Sauream,

Dum argentum adferat Mercator pro asinis.

Leonida.

Faciam, ut jubes.

Libanus.

Ego illum interea hic oblectabo, prius si forte advenerit.

Leonida.

Quid ais?

Libanus.

Quid vis?

Leonida.

Pugno malam si tibi percussero,

105 Mox cum Sauream imitabor, caveto, ne subcenseas.

Libanus.

Hercle, vero tu cavebis, ne me adtingas, si sapis;
Nae hodie malo cum auspicio nomen commutaveris.

Leonida.

Quaeso, aequo animo patitor.

Libanus.

Patitor, te idem quem ego referiam.

Leonida.

Dico, ut usus fieri.

Libanus.

Dico, hercle, ego quoque, ut facturus sum.

Leonida.

110 Ne nega.

Libanus.

Quin promitto, inquam, hostire contra, ut merueris.

Leonida.

Ego abeo, tu jam, scio, patiere. Sed quis hic est? is est,
Ille est ipse. Jam ego recurro huc, tu hunc interea hic
tene,

Volo seni narrare.

(abit)

Libanus. (ad aedes propius accedens)

Quin tuum officium facis ergo, ac fugis.

A C T U S II.

SCENA III.

Mercator. Libanus.

Mercator. (secum)

1 Ut demonstratae sunt mihi, hasce aedis esse oportet,
Demaenetus ubi dicitur habitare. (consp. Lib.) J, puere, pulta,
Atque atriensem Saurcam, si est intus, evocato huc.

Libanus.

Quis nostras sic frangit foris? Ohe, inquam, si quid
audis!

Mercator.

5 Nemo etiam tetigit! sanusne es?

Libanus.

At censebam, adtigisse
Propterea, huc quod habebas iter; nolo ego foris conser-
vas meas

A te verberarier; sane, ego sum amicus nostris aedibus.

Mercator.

Pol, haud periculum est, cardines ne foribus ecfriquantur,
Si istoc exemplo tu omnibus qui quaerunt, respondebis.

Libanus.

10 Ita haec morata janua est; extemplo janitorem
Clamat, procul si quem videt ire ad se calcitronem,
Sed quid venis? quid quaeritas?

Mercator.

Demaenetum volebam.

Libanus.

Si sit domi, dicam tibi.

ASINARIA.

Mercator.

Quid? ejus atriensis?

Libanus.

Nihilo mage intus est.

Mercator.

Ubi est?

Libanus.

Ad tonsorem ire dixit.

Mercator.

15 Quom ivisset, post non rediit?

Libanus.

Non edepol; quid volebas?

Mercator.

Argenti viginti minas, si adesset, adcepiisset.

Libanus.

Qui pro istuc?

Mercator.

Asinos vendidit Pellaeo mercatori

Mercatu.

Libanus.

Scio, tu id nunc refers; jam hic credo eum
adfuturum.

Mercator.

Qua facie voster Saurea est? si is est, jam scire potero.

Libanus.

20 Macilentis malis, rufulus, aliquantum ventriosus,
Truculentis oculis, comoda statura, tristi fronte.

Mercator.

Non potuit pictor rectius describere ejus formam.
Atque hercle, ipsum adeo contuor, quassanti capite incedit.

Libanus.

Quisque obviam huic obcesserit irato, vapulabit.

Mercator.

25 Siquidem, hercle, Aeacidinis minis animisque expletus
incedit,

Si me iratus tetigerit, iratus vapulabit.

A C T U S II.

SCENA IV.

Leonida. Mercator. Libanus.

Leonida. (secum)

1 Quid hoc sit negotii? neminem meum dictum magni facere!
Libanum in tonstrinam ut jusseram venire, is nullus venit.
Nae ille, edepol, tergo et cruribus consuluit haud decore.

Mercator. (secum)

Nimis imperiosus est.

Libanus. (ad Merc.)

Vae mihi hodie.

Leonida. (cl. v. adv. Lib.)

Salvère jussi

5 Libanum libertum! Jam manu emissus?

Libanus. (clara voce)

Obsecro te.

ASINARIA.

Leonida.

Nae tu, hercle, cum magno malo mihi obviam obcessisti.
Cur non venisti, ut jusseram, in tonstrinam?

Libanus.

Hic me moratu'st.

Leonida.

Siquidem, hercle, nunc summum Jovem te dicas detinuisse,
Atque is precator assiet, malam rem ecfugies nunquam.
10 Tu, verbero, imperium meum contempsisti?

Libanus. (ad Merc.)

Perii, hospes!

Mercator. (ad Lib.)

Quaeso, herle, noli, Saurea, mea causa hunc verberare.

Leonida.

Utinam nunc stimulus in manu mihi sit. . . .

Mercator.

Quiesce, quaeso,

Leonida.

Qui latera conteram tua, quae obcalluere plagis.

(ad Merc.) Abscede hac, sine, me hunc perdere, qui
semper me incendit ira,

15 Quot nunquam unam rem me licet semel praecipere, furi,
Quin centies eadem imperem, atque obganniam. Itaque
jam, hercle,

Clamore ac stomacho, non queo labori subpeditare.

Jussin', sceleste, ab janua hoc stercus hinc auferri?

Jussin', columnis dejici operas araneorum?

20 Jussin', in splendorem dari bullas has foribus nostris?

Nihil est; tanquam si claudus sim, cum fusti est ambu-
landum.

Quia triduum hoc unum modo foro operam adsiduam dedi,
Dum reperiam, qui quaeritet argentum in foenus, hic vos

Dormitis interea domi, atque herus in hara, haud aedibus,
habitat.

25 (feriens Lib.) Hem, ergo hoc tibi!

Libanus. (ad Merc.)

Hospes, te obsecro, defende.

Mercator. (ad Leon.)

Saurea, oro,

Mea causa ut mittas.

Leonida. (ad Lib.)

Eho, ecquis pro vectura olivi

Resolvit?

Libanus.

Solvit.

Leonida.

Cui datum est?

Libanus.

Sticho, vicario ipsi

Tuo.

Leonida.

Vah! delentēre adparas. Scio, mihi vicarium esse,
Neque esse servom in aedibus heri, qui sit pluris, quam
ille sit.

30 Sed vina, quae heri vendidi vinario Exaerambo,

Jam pro iis satisfecit Sticho?

Libanus.

Fecisse satis, opinor;

Nam vidi huc ipsum adducere trapezitam Exaerambum.

Leonida.

Sic dedero; prius quam credidi, vix anno post exegi.

Nunc satagit; adducit domum etiam ultro, et scribit num-
mos.

ASINARIA.

Leonida.

35 Dromo mercedem retulit?

Libanus.

Dimidio minus opinor.

Leonida.

Quid reliquom?

Libanus.

Ajebat, reddere, quam extemplo redditum esset;
 Nam retineri, ut, quod sit sibi operis, locatum ecficeret.

Leonida.

Scyphos, quos utendos dedi Philodamo, retulitne?

Libanus.

Non etiam.

Leonida.

Hem! non? si velis, da commoda homini amico.

Mercator. (secum)

40 Perii hercle, jam hic me abegerit suo odio.

Libanus. (voce suppressa)

Heus! jam satis, tu!

Audin' quae loquitur?

Leonida. (eod. m. ad Lib.)

Audio et quiesco.

Mercator. (secum)

Tandem, opinor,

Conticuit, nunc adeam, optimum est, priusquam incipit
 tinnire.

(clara voce) Quam innox mihi operam das?

Leonida. (ad Merc.)

Hem, optume, quamdudum tu advenisti?

Non, hercle, te provideram; quaeso, ne vitio vortas;

45 Ita iracundia obstitit oculis.

Mercator.

Non mirum factum est.

Sed si domi est, Demaenetum volebam.

Leonida.

Negat, esse intus.

Verum istuc argentum tamen mihi si vis denumerare,
Repromittam istoc nomine solutam rem futuram.

Mercator.

Sic potius, ut Demaeneto tibi hero praesente reddam.

Libanus. (ad Merc.)

50 Herus istunc novit, atque herum hic.

Mercator. (ad Lib.)

Hero huic praesente reddam.

Libanus. (ad Merc.)

Da modo meo periculo, rem salvam ego exhibebo.

Nam si sciat noster senex, fidem non esse huic habitam,
Subcenseat, quoi omnium summam rerum ipse semper
credit.

Leonida.

Non magni pendo; ne duit, si non volt; sic sine adstet.

Libanus.

55 Da, inquam; vah! formido miser, ne hic me tibi arbitretur
Suasisse, sibi ne crederes; da, quaeso, ac formida.
Salvom, hercle, erit.

Mercator.

Credam fore, dum quidem ipse in manu habeo.
Peregrinus ego sum, Sauream non novi.

Libanus.

At nosce sane.

Mercator.

Sit, non sit; non, edepol, scio; si is est, eum esse oportet.

60 Ego certe me incerto scio hoc daturum nemini homini.

Leonida.

Hercle, istum di omnis perduint, verbo, cave, supplicassis!
Ferox est; viginti minas meas tractare sese;
Nemo adcipit! (ad Merc.) Aufer te domum, abscede
hinc, molestus ne sis.

Mercator.

Nimis iracunde; non decet, superbum esse hominem servom!

Libanus. (ad Merc.)

65 Malo, hercle, jam magno tuo, nunc isti nec recte dicis.
Impure, nihil; non vides irasci?

Leonida. (ad Merc.)

Perge porro!

Libanus. (ad Merc.)

Flagitium hominis, da, obsecro, argentum huic, ne male
loquatur.

Mercator. (clara voce)

Malum, hercle, vobis quaeritis!

Leonida.

Crura, hercle, disfringentur,
Ni istum inpudicum percies.

Libanus.

Perii, hercle! — Age, inpudice!

Leonida.

70 Sceleste!

Libanus.

Non audes, mihi, scelestè, subvenire?

Leonida.

Pergin', precari pessumo?

ACTUS II. SCENA IV.

33

Mercator.

Quae res? tun' libero homini

Male, servos, loquere?

Leonida.

Vapula.

Mercator.

Id quidem tibi, hercle, fiet,

Ut vapules, Demaenetum simulac conspexero hodie.

In jus voco te.

Leonida.

Non eo.

Mercator.

Non is? memento.

Leonida.

Memini.

Mercator.

75 Dabitur, pol, subplicium mihi de tergo vestro.

Leonida.

Vae, te!

Tibi quidem subplicium, carnufex, de nobis detur?

Mercator.

Atque etiam

Pro dictis vestris maledicis poenae penduntur mihi hodie.

Leonida.

Quid, verbero? ain' tu, furcifer? herum nosmet fugitare
censes?

I nunc jam ad herum, quo vocas jaundudum, quo volebas.

Mercator.

80 Nunc demum? tamen nunquam hinc feres argenti num-
mum, nisi me

Dare jusserit Demaenetus.

Leonida.

Ita facito; age, ambula ergo.

ASINARIA.

Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur?
 Tam ego homo sum, quam tu.

Mercator.

Scilicet ita res est.

Leonida.

Sequere hac ergo.

Praefiscini hoc nunc dixerim; nemo etiam me adcusavit
 85 Merito meo, neque me Athenis alter hodie quisquam,
 Quoi credi recte aequae putent.

Mercator.

Fortassis; sed tamen me
 Nunquam hodie induces, ut tibi credam hoc argentum
 ignoto.

Lupus est homo homini, non homo, quom, qualis sit, non
 novit.

Leonida.

Jam nunc secunda mihi facis; scibam, huic te capitulo
 hodie

90 Facturum satis pro injuria; quamquam ego sum sordidatus,
 Frugi tamen sum, nec potest peculium enumerari.

Mercator.

Fortasse.

Leonida.

Etiam nunc dico; Periphanes Rhodo mercator,
 Dives, absente hero solus mihi talentum argenti
 Soli adnumeravit, et mihi credidit, neque deceptus in eo.

Mercator.

95 Fortasse.

Leonida.

Atque etiam tu quoque ipse, si esses percunctatus
 Me ex aliis, scio, pol, crederes, nunc quod fers.

Mercator.

Haud negassim. (abeunt)

A C T U S III.

SCENA I.

Cleaereta. Philenium.

Cleaereta.

1 Nequeon' ego te interdictis facere mansuetam meis?
An ita tu es animata, ut quae expers matris imperi sis?

Philenium.

Ubi piem Pietatem, si isto more moratam tibi
Postulem placere? mater, mihi quo pacto praecipis?

Cleaereta.

5 An decorum est, advorsari meis te praeeptis?

Philenium.

Quid est?

Cleaereta.

Hoccine est pietatem colere, matris imperium minuere?

Philenium.

Neque, quae recte faciunt, culpo, neque, quae delinquant,
amo.

Cleaereta.

Satis dicacula es amatrix.

ASINARIA.

Philenium.

Mater, is quaestu'st mihi.

Lingua poscit, corpus quaerit, animus orat, res monet.

Cleaereta.

10 Ego te volui castigare, tu mi adcusatrix ades?

Philenium.

Neque, edepol, te adculo, neque id me facere fas existimo;
 Verum ego meas queror fortunas, quom illo, quem amo,
 prohibeor.

Cleaereta.

Ergo una pars orationis de die dabitur mihi?

Philenium.

Et meam partem loquendi, et tuam trado tibi.

15 Ad loquendum atque ad tacendum tute habeas portiscu-
 lum.

Quin, pol, si reposivi remum sola ego in casteria,
 Ubi quiesco, omnis familiae causa consistit tibi.

Cleaereta.

Quid ais tu, quam ego unam vidi mulierem audacissimam?

Quoties te, vetui, Argyrippum, filium Demaeneti,

20 Compellare, aut contrectare, colloquive, aut contui?

Quid dedit? quid deportari jussit ad nos? an tu tibi
 Verba blanda esse aurum rere? dicta docta pro datis?

Ultrō amas, ultrō expetessis, ultrō ad te adcersi jubes.

Hlos, qui dant, eos derides; qui deludunt, deperis.

25 An te id exspectare oportet, si quis promittat tibi,

Te facturum divitem, si moriatur mater sua?

Ecastor, nobis periculum magnum et familiae portenditur,

Dum ejus exspectamus mortem, ne nos moriamur fame.

Nunc adeo, nisi mihi huc argenti adfert viginti minas,

30 Nae, ille, ecastor, hinc trudetur largus lacrumarum foras.

Hic dies summae est apud me inopiae excusatio.

ACTUS III. SCENA I.

37

Philenium.

Patiar, si cibo carere me jubeas, mater mea.

Cleaereta.

Non veto, te amare, qui dant, qua amentur gratia.

Philenium.

**Quid, si hic animus obcupatu'st, mater? quid faciam?
mone.**

Cleaereta.

Hem!

35 Meum caput contemples, si quidem ex re consultas tua.

Philenium.

**Etiam opilio, qui pascit, mater, alienas ovis,
Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.
Sine, me amare unum Argyrippum animi causa, quem
volo.**

Cleaereta.

Intro abi; nam te quidem, edepol, nihil est inpudentius.

Philenium.

40 Audientem dicto, mater, 'produxisti filiam. (abeunt)

A C T U S III.

SCENA II.

Leonida. Libanus.

Leonida.

**1 Perfidiae laudes gratiasque habemus merito magnas,
Quom nostris sycophantiis, dolis, astutiisque,
Scapularum confidentia, virtute ulmorum freti
Advorsum stimulos, laminas, crucesque compedesque**

- 5 Nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boas,
 Indoctoresque acerrumos, gnarosque nostri tergi,
 Qui saepe ante in nostras scapulas cicatrices indiderunt.
 Eas nunc legiones, copias exercitusque furum
 Vi, pugnando, perjuriis nostris, euge, potiti.
 10 Id virtute hujus conlegae, meaque comitate
 Factum est.

Libanus.

Qui me vir est fortior ad subferendas plagas?

Leonida.

- Edepol, virtutes qui tuas nunc possis conlaudare,
 Sicut ego possum, quae domi duellique male fecisti.
 Nae illa, edepol, pro merito tuo nunc memorari multa
 possunt;
 15 Ubi fidentem fraudaveris, ubi hero infidelis fueris,
 Ubi verbis conceptis sciens lubenter perjuraris,
 Ubi parietes perfoderis, in furto ubi sis prehensus,
 Ubi saepe causam dixeris pendens adversus octo
 Astutos, audacis viros, valentis virgatores.

Libanus.

- 20 Fateor profecto, ut praedicas, Leonida, esse vera.
 Verum, edepol, nae, etiam tua quoque malefacta iterari
 multa
 Et vero possunt; ubi sciens fideli infidus fueris,
 Ubi prehensus in furto sies, et manifesto verberatus,
 Ubi perjuraris, ubi sacro manus sis admolitus,
 25 Ubi heris damno, molestiae et dedecori saepe fueris,
 Ubi, creditum quod sit, tibi datum esse pernegaris,
 Ubi amicae, quam amico tuo, fueris magis fidelis,
 Ubi saepe ad languorem tua duritia dederis octo
 Validos lictores, ulmeis adfectos lentis virgis.
 30 Num male relata est gratia? conlegam conlaudavi?

Leonida.

Ut meque teque maxime atque ingenio nostro decuit.

Libanus.

Jam omitte ista, atque hoc, quod rogo, responde.

Leonida.

Rogita, quod vis.

Libanus.

Argenti viginti minas habesne?

Leonida.

Hariolare.

Edepol senem Demaenetum lepidum fuisse nobis!

35 Ut adsimulabat, Sauream me esse, quam facete!

Nimis aegre risum continui, ubi hospitem inclamavit,

Quod, se absente, mihi fidem habere nolisset,

Ut memoriter me Sauream vocabat atriensem.

Libanus.

Manedum.

Leonida.

Quid est?

Libanus.

Philenium estne haec, quae intus exit?

40 Atque Argyrippus una.

Leonida.

Obprime os, is est; subauscultemus.

Lacrumantem lacrima tenet lacrumans; quidnam esse dicam?

Libanus.

Tacite auscultemus.

Leonida.

Attate, modo, hercle, in mentem venit;

Nimis vellem habere perticam.

Libanus.

Quoi rei?

ASINARIA.

Leonida.

Qui verberarem

Asinos, si forte obcoeperint clamare hinc ex crumena.

A C T U S III.

SCENA III.

Argyrippus. Philenium. Libanus. Leonida.

Argyrippus.

1 Cur me retentas?

Philenium.

Quia tui amans abeuntis egeo.

Argyrippus.

Vale.

Philenium.

Aliquanto amplius valerem, si hic maneres.

Argyrippus.

Salve.

Philenium.

Salvere me jubes, quomodo tu abiens adfers morbum?

Argyrippus.

Mater mihi supremum tua dixit, domum ire jussit.

Philenium.

5 Acerbum funus filiae faciet, si te carendum est.

Libanus. (ad Leonid.)

Homo, hercle, hinc exclusu'st foras.

Leonida. (ad Lib.)

Ita res est.

Argyrippus.

Mitte, quaeso.

Philenium.

Quo nunc abis? quin tu hic manes?

Argyrippus.

Nox si voles, manebo.

Libanus. (ad Leonid.)

Audin' hunc? opera ut largus est nocturna? nunc enim est
Negotiosus interdus; videlicet Solon est,

10 Leges ut conscribat, quibus se populus teneat; gerrae!

Qui sese parere adparent hujus legibus, profecto
Nunquam bonae frugi sient, dies noctisque potent.

Leonida. (ad Lib.)

Nae iste, hercle, ab ista non pedem discedat, si licessit,
Qui nunc festinat, atque ab hac minatur sese abire.

Libanus. (ad Leonid.)

15 Sermoni jam finem face tuo, hujus sermonem adcipiam.

Argyrippus.

Vale.

Philenium.

Quo properas?

Argyrippus.

Bene vale! apud Orcum te videbo;
Nam equidem me jam, quantum potest, ab vita abjudicabo.

Philenium.

Cur tu, obsecro, inmerito meo me morti dedere optas?

ASINARIA.

Argyrippus.

Ego te? quam si intellegam deficere vita, jam ipse
 20 Vitam meam tibi largiar, et de mea ad tuam addam.

Philenium.

Cur ergo minitaris tibi, te vitam esse amissurum?
 Nam quid me facturum putas, si istuc, quod dicis, faxis?
 Mihi certu'st, ecficere in me omnia eadem, quae tu in te
 faxis.

Argyrippus.

O! melle dulci dulcior mihi tu es.

Philenium.

Certe enim tu vita es

25 Mihi. Conpectere!

Argyrippus.

Facio lubens.

Philenium.

Utinam sic ecferamur.

Leonida. (ad Lib.)

O Libane, ut miser est homo, qui amat.

Libanus. (ad Leonid.)

Imo hercle, vero,

Qui pendet, multo est miserior.

Leonida. (ad Lib.)

Scio, qui periculum feci.

Circumsistamus; alter hinc, hinc alter adpellemus.

Libanus. (ad Arg.)

Here, salve! Sed num fumus est haec mulier, quam am-
 plexare?

Argyrippus.

30 Quidum?

Libanus.

Quia oculi sunt tibi lacrumantes, eo rogavi.

Argyrippus.

Patronus qui vobis fuit futurus, perdidistis.

Libanus.

Equidem, hercle, nullum perdidici, ideo, quia nunquam
ullum habui.

Leonida.

Philenium, salve.

Philenium.

Dabunt di, quae velitis, vobis.

Libanus.

Noctem tuam et vini cadum velim, si optata fiant.

Argyrippus.

35 Verbum, cave, faxis, verbero!

Libanus.

Tibi equidem, non mihi, opto.

Argyrippus.

Tum tu igitur loquere, quod lubet.

Libanus.

Hunc, hercle, verberare.

Leonida.

Quisnam istuc adcredat tibi, cinaede calamistrate?

Tun' verberes, qui pro cibo habeas, te verberari?

Argyrippus.

Ut vestrae fortunae meis praecedunt, Libane, longe,

40 Hodie qui nunquam ad vesperum vivam.

Libanus.

Quapropter? quaeso!

ASINARIA.

Argyrippus.

Quia ego hanc amo, et haec me amat, huc quod dem,
 nusquam quidquam est;

Hinc me amantem ex aedibus delegit hujus mater.

Argenti viginti minae me ad mortem adpulerunt,

Quas hodie adolescens Diabolus ipsi daturus dixit,

45 Ut hanc ne quoquam mitteret, nisi ad se, hunc annum
 totum.

Videtin', viginti minae quid pollent, quidve possunt?

Ille, qui illas perdit, salvus est; ego, qui non perdo,
 pereco.

Libanus.

Jam dedit argentum?

Argyrippus.

Non dedit.

Libanus.

Bono animo es, ne formida.

Leonida. (ad Lib.)

Secede huc, Libane, te volo.

Libanus. (ad Leonid.)

Si quid vis.

Argyrippus.

Obsecro vos;

50 Eadem istac opera suavius est, complexos fabulari.

Libanus. (ad Arg.)

Non omnia eadem aequae omnibus, here, suavia esse, scito.

Vobis est suave amantibus, complexos fabulari,

Ego complexum hujus nihil moror, meum autem haec
 aspernatur.

Proinde istud facias ipse, quod, faciamus, nobis suades.

Argyrippus.

55 Ego vero et quidem, edepol, lubens. Interea, si videtur,
Concédite istuc.

Leonida.

(ab hero cum Lib. paull. recedens, oppr. voce.)

Vin', herum delubi?

Libanus.

Dignu'st sane.

Leonida.

Vin', faciam, ut me Philenium, praesente hoc, amplexetur?

Libanus.

Cupio, hercle.

Leonida.

Sequere hac.

Argyrippus. (clara voce)

Ecquid est salutis? Satis locuti!

Leonida.

Auscultate, atque operam date, et mea dicta devorate.

60 Primum omnium, servos tuos nos esse, non negamus;

Sed si tibi minae viginti argenti proferentur,

Quo nos vocabis nomine?

Argyrippus.

Libertos.

Leonida.

Non patronos?

Argyrippus.

Id potius.

Leonida.

Viginti minae hic insunt in crumena.

Has ego, si vis, tibi dabo.

Argyrippus.

Di te servassint semper,

65 Custos herilis, decus populi, thesaurus copiarum,
Salus interioris corporis, amorisque imperator;
Hic pone, hic istam conloca crumenam in loco plane!

Leonida.

Nolo ego, te, qui herus sis mihi, onus istuc sustinere.

Argyrippus.

Quin tu labore liberas te, atque istam inponis in me.

Leonida.

70 Ego bajulabo, tu, ut decet dominum, ante me ito inanis.

Argyrippus.

Quid nunc? quid est? quin tradis huc crumena impressa-
tum herum?

Leonida.

Hanc, cui daturus, hanc, jube, petere atque orare mecum.
Nam istuc proclive est, quod jubes, plane conlocare.

Philenium. (ad Leonid.)

Da, meus ocellus, mea rosa, mi anime, mea voluptas,
75 Leonida, argentum mihi, ne nos dejunge amantis.

Leonida. (ad Philen.)

Dic igitur me tuum passerulum, gallinam, coturnicem,
Agnellum; hoedillum me tuum dic esse, vel vitellum;
Prehende auriculis, compara labella cum labellis.

Argyrippus. (ad Leonid.)

Ten' osculetur, verbero?

Leonida.

Quam vero indignum visum est!

80 Atqui, pol, hodie non feres, ni genua confricantur.

Argyrippus.

Quidvis egestas imperat! fricentur; da nunc, quod oro.

Philenium. (ad Leonid.)

Age, mi Leonida, obsecro, fer amanti hero salutem.

**Redime istoc beneficio te ab hoc, et tibi eme hunc isto
argento.**

Leonida. (ad Philen.)

Nimis bella es atque amabilis; et si hoc esset meum, hodie
 85 Nunquam me orares, quin darem; illum te orare melius est,
 Illic hanc mihi servandam dedit. I sane, bella, belle.
 (ad Lib.) Cape hoc, sis, Libane.

Argyrippus. (ad Leonid.)

Fūrcifer, etiam me delusisti?

Leonida.

Nunquam, hercle, facerem, genua ni tam nequiter fricares.
(ad Lib.) Agesis, tu in partem nunc jam hunc delude, at-
que amplexare hanc.

Libanus. (ad Leonid.)

90 Taceas, me spectes.

Argyrippus. (ad Phil.)

Quin ad hunc, Philenium, adgredimur,
Virum quidem, pol, optimum, et non similem furis hujus.

Libanus. (ad Leonid.)

Inambulandum est, nunc mihi vicissim subplicabunt.

Argyrippus.

**Quaeso, hercle, Libane, sis herum tuis factis sospitari;
Da mihi istas viginti minas; vides, me amantem egere.**

Libanus.

95 Videbitur, factum volo, redito huc conticinio.

Nunc istanc tantisper, jube, petere atque orare mecum.

Phile nium. (ad Lib.)

Amandone exorariet, vis, te, an osculando?

ASINARIA.

Libanus.

Enimvero utrumque.

Philenium.

Ego obsecro, et tu utrumque nostrum serva.

Argyrippus.

O Libane, mi patrone, mihi trade istuc, magis decorum 'st,
 100 Libertum potius, quam patronum, onus in via portare.

Philenium.

Mi Libane, ocellus aureus, donum decusque amoris,
 Amabo, faciam, quod voles; da istuc argentum nobis.

Libanus.

Dic igitur me tibi anaticulam, columbam, vel catellum;
 Hirundinem, monedulam, passerulum, putillum;
 105 Fac proserpentem bestiam me, duplicem ut habeam lin-
 guam;
 Circumdatoque me brachiis, meumque collum circumplecte.

Argyrippus. (ad Lib.)

Ten' complectatur, carnufex?

Libanus.

Quam vero indignus videor!

Ne istuc nequidquam dixeris tam indignum in me dictum.
 Vehes, pol, hodie me, siquidem, hoc argentum ferre,
 speres.

Argyrippus.

110 Ten' ego veham?

Libanus.

Tun' hoc feras argentum aliter a me?

Argyrippus.

Perii, hercle; si verum quidem est decorum, herum ve-
 here servom.

Inscende!

Libanus.

Sic istic solent superbi subdomari.
Adsta igitur, ut consuetus es puer olim! — Scin', ut dicam? —

Hem! sic! abi! laudo; nec te equo magis est equus ullus sapiens.

Argyrippus.

115 Inscende actutum!

Libanus.

Ego fecero, hem! quid istuc? ut tu incedis?
Demam, hercle, jam de ordeo, tolutim ni badizas.

Argyrippus.

Amabo, Libane, jam sat est.

Libanus.

Nunquam, hercle, hodie exorabis.
Nam jam calcari quadrupedem agitato advorsum clivum.
Postea ad pistores dabo, ut ibi cruciere currens.
120 Adsta, ut descendam nunc jam in proclivi, quanquam nequam es.

Argyrippus.

Quid nunc, quoniam ambo, ut est lubitum, nos delusistis,
Datisne argentum?

Libanus.

Siquidem mihi statuam et aram statuis,
Atque ut deo mihi hic immolas bouem; nam ego tibi Salus sum.

Leonida.

Etiam tu, here, istunc amoves abs te, atque ipse me ad-
gredere.

125 Atque illa sibi quae hic iusserat, mihi statuis nunc, sub-
plicasque?

ASINARIA.

Argyrippus.

Quem te autem deum nominem?

Leonida.

Fortunam atque Obsequentem.

Argyrippus.

Jam istoc es melior.

Libanus.

An quid est olim homini salute melius?

Argyrippus.

Licet laudem Fortunam, tamen ut ne Salutem culpem....

Philenium.

Ecastor, ambae sunt bonae.

Argyrippus.

Sciam, ubi boni quid dederint.

Leonida.

130 Opta id, quod, ut contingat tibi, vis.

Argyrippus.

Quid si optaro?

Leonida.

Eveniet.

Argyrippus.

Opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas.

Leonida.

Inpetrasti.

Argyrippus.

Ain' vero?

Leonida.

Certe, inquam.

Libanus.

Ad me adi vicissim, atque experire.

Exopta id, quod vis maxume tibi evenire; fiet.

Argyrippus.

Quid ego aliud exoptem amplius, nisi cujus inopia'st?

135 Viginti argenti commodas minas, hujus quas dem matri!

Libanus.

Dabuntur; animo sis bono, face, exoptata obtingent.

Argyrippus.

Ut consuevere, homines Salus frustratur et Fortuna.

Leonida.

Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.

Libanus.

Ego pes fui.

Argyrippus.

Quin nec caput, nec pes sermonum adparet;

140 Nec quid dicatis, nec me cur ludatis scire possum.

Libanus.

Satis jam delusum censeo; nunc rem ut est, eloquamur.

Animum, Argyrippe, advorte sis. Pater nos ferre hoc
jussit

Argentum ad te.

Argyrippus.

Ut tempore, obportuneque adtulistis.

Libanus.

Hic inerunt viginti minae bonae, mala opera partae;

145 Has tibi nos pactis legibus dare jussit.

Argyrippus.

Quid id est, quaeso?

Libanus.

Noctem hujus et coenam sibi ut dares.

ASINARIA.

Argyrippus.

Jube advenire, quaeso.

Meritissimo ejus, quae volet, faciemus, qui hosce amores
Nostros dispulsos compulit.

Leonida.

Patieris, Argyrippe,

Patrem hanc amplexari tuom.

Argyrippus.

Haec facile faciet, ut patiar.

150 Leonida, curre, obsecro, patrem huc, orato, ut veniat.

Libanus.

Jamdudum est intus.

Argyrippus.

Hac quidem non venit.

Libanus.

Angiporto

Illac per hortum circuit clam, ne quis se videret

Huc ire familiarium; ne uxor resciscat, metuit.

De argento si mater tua sciat, ut sit factum. . . .

Argyrippus.

Heia!

155 Benedicte; ite intro, cito, valet!

Leonida.

Et vos amate.

(abeunt)

A C T U S IV.

SCENA I.

D i a b o l u s . P a r a s i t u s .

Diabolus.

1 Agedum, istum ostende, quem conscripsti syngraphum
Inter me et amicam et lenam. Leges perlege;
Nam tu poeta es prorsus ad eam rem unicus.

Parasitus.

Horrescet, faxo, lena, leges quom audiet.

Diabolus.

3 Age, quaeso, mi, hercle, translege.

Parasitus.

Audin'?

Diabolus.

Audio.

Parasitus.

Diabolus, Glauci filius, Cleaeretae
Lenae dedit dono argenti viginti minas,
Philenium ut secum esset noctes et dies
Hunc annum totum.

Diabolus.

Neque cum quiquam alio quidem.

Parasitus.

10 Addone?

Diabolus.

Adde, et scribas, vide, plane et probe.

Parasitus.

Alienum hominem intromittat neminem.

Quod illa aut amicum, aut patronum

Diabolus.

Neminem!

Parasitus.

Aut quod illa amicae suae amatorem praedicet.

Foris obelusae omnibus sient, nisi tibi.

15 In foribus scribat, obcupatam esse se.

Aut quod illa dicat, peregre adlatam epistolam,

Nè epistola quidem ulla sit in aedibus,

Nec cerata adeo tabula; et si qua inutilis

Pictura sit, eam vendat; ni quatriduo .

20 Abalienarit, quo abs te argentum adceperit,

Tuus arbitratus sit, conburas, si velis;

Ne illi sit cera, ubi facere possit literas.

Vocet convivam neminem illam, tu voces;

Ad eorum nè quem illa oculos adjiciat suos;

25 Si quem alium adspexit, caeca continuo siet.

Tecum una postea aequè pocula potitet.

Abs te adcipat, tibi propinet, tu bibas;

Ne illa minus, aut plus, quam tu, sapiat.

Diabolus.

Satis placet.

Parasitus.

Suspiciones omnis abs se segreget,

30 Neque illaec ulli pede pedem homini premat;

Quom surgat; neque in lectum inscendat proximum,

Neque cum descendat, inde det cuiquam manum;
Spectandum, ne quoquam annulum det, neque roget;
Talos ne quoquam homini admoveat, nisi tibi;

- 35 Quom jaciat, Te ne dicat, nomen nominet.
Deam invocet sibi, quam lubebit propitiam,
Deum nullum; si magis religiosa fuerit,
Tibi dicat, tu pro illa ores, ut sit propitius.
Neque illa ulli homini nutet, nictet, adnuat.
40 Post, si, lucerna extincta sit, ne quid sui
Membri commoveat quidquam in tenebris.

Diabolus.

Optimum est;

Ita scilicet facturam; verum in cubiculo
Deme istuc, equidem illam moveri gestio.
Nolo, habere illam causam, et votitam dicere.

Parasitus.

- 45 Scio, captiones metuis.

Diabolus.

Verum.

Parasitus.

Ergo, ut jubes,

Tollam.

Diabolus.

Quidni?

Parasitus.

Audi reliqua.

Diabolus.

Loquere, audio.

Parasitus.

Neque ullum verbum faciat perplexabile,
Neque ulla lingua sciat loqui, nisi Attica.

- Forte si tussire obcoepsit, ne sic tussiat,
50 Ut quoiquam linguam in tussiendo proferat.
Quod illa autem simulet, quāsi gravedo profluat,
Hoc ne sic faciat; tu labellum abstergeas
Potius, quā quoiquam savium faciat palam.
Nec mater lena ad vinum adcedat interim,
55 Nec ulli verbo male dicat; si dixerit,
Haec multa ei esto, vino viginti dies
Ut careat.

Diabolus.

Pulcre scripsti; scitum syngraphum!

Parasitus.

- Tum, si coronas, sarta, unguenta jusserit
Ancillam ferre Veneri aut Cupidini,
60 Tuos servos servet, Venerine eas det, an viro.
Si forte pure velle habere dixerit,
Tot noctis reddat spurcas, quot pure habuerit.
Haec sunt non nugae; non enim mortualia.

Diabolus.

Placent profecto leges; sequere intro.

Parasitus.

Sequor.

A C T U S . IV.

SCENA II.

Diabolus. Parasitus.

Diabolus.

- 1 Sequere hac! egon' haec patiar? aut taceam? emori
 Me malim, quam haec non ejus uxori indicem.
 Ain'tu? apud amicam munus adolescentuli
 Fungare? uxori excuses te, et dicas senem?
 5 Praeripias scortum amanti? atque argentum obicias
 Lenae subpiles clam domi uxorem tuam?
 Suspendas potius me, quam tacita haec auferas.
 Jam quidem, hercle, ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
 Nisi quidem illa ante obcupassit te, ecfliges scio,
 10 Luxuriae sumptus subpeditare ut possies.

Parasitus.

Ego sic faciundum censeo. Me honestiust,
 Quam te, palam hanc rem facere, ne illa existumet,
 Amoris causa percitum id fecisse te
 Magis, quam sua causa.

Diabolus.

At pol, quin dixti rectius.

- 15 Tu ergo face, ut illi turbas, lites concias!
 Cum suo sibi gnato una ad amicam de die
 Potare, illam expilare clam.

Parasitus.

Ne me mone;

Ego istud curabo.

Diabolus.

At ego te obperiar domi.

A C T U S V.

SCENA I.

A r g y r i p p u s. D e m a e n e t u s.

Argyrippus.

1 Agedum. decumbamus, sis, pater.

Demaenetus.

Ut jusseris,

Mi gnate, ita fiet.

Argyrippus.

Pueri, mensam adponite.

Demaenetus.

**Num quidnam tibi molestum est, gnate mi, si haec mecum
adcubat?**

Argyrippus.

**Pietas, pater, oculis dolorem prohibet; quanquam ego
istanc amo,**

**5 Possum equidem inducere animum, ne aegre patiar, quia
tecum adcubat.**

Demaenetus.

Decet, verecundum esse adolescentem, Argyrippe.

Argyrippus.

Edepol, pater,

Merito tuo facere possum.

Demaenetus.

Age ergo, hoc agitemus convivium

Viuo et sermone suavi; nolo ego metui, amari mavolo,

Mi gnate, me abs te.

Argyrippus.

Pol, ego utrumque facio, ut aequom est filium.

Demaenetus.

10 Credam istuc, si esse te hilarum videro.

Argyrippus.

An tu esse me tristem putas?

Demaenetus.

Putem ego? quem videam aequae esse moestum, ut quasi
dies si dicta sit.

Argyrippus.

Ne dixis istuc.

Demaenetus.

Ne sic fueris, illico ego non dixero.

Argyrippus.

Hem! adspecta, rideo.

Demaenetus.

Utinam, male qui mihi volunt, sic rideant.

Argyrippus.

Scio quidem, quamobrem me, pater, tu tristem credas
nunc tibi;

15 Quia istaec est tecum. Atque ego quidem, hercle, ut
verum tibi dicam, pater,

Ea res me male habet; ac non eo, quin tibi non cupiam,
quae velis;

Verum istam amo, aliam tecum esse equidem facile pos-
sim perpeti.

Demaenetus.

At ego hanc volo.

Argyrippus.

Ergo sunt, quae exoptas. Mihi, quae ego
exoptem, volo.

Demaenetus.

Unum hunc diem perpetere, quoniam tibi potestatem dedi,
20 Cum hac annum ut esses, atque amanti argenti feci copiam.

Argyrippus.

Hem, istoc me facto tibi devinxti.

Demaenetus.

Quia te ergo hilarum das mihi?

A C T U S V.

S C E N A II.

Artemona. Parasitus. Demaenetus.
Argyrippus. Philenium.

Artemona.

1 Ain' tu, meum virom hic potare, obsecro, cum filio?
Et ad amicam detulisse argenti viginti minas?
Meoque filio sciente id facere flagitium patrem?

Parasitus.

Neque divini, neque mi humani posthac quidquam ad-
creduas,

5 Artemona, si hujus rei me esse mendacem inveneris.

Artemona.

At, scelesta ego, praeter alios meum virom fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem uxoris maxume.

Parasitus.

At nunc dehinc scito, illum ante omnis minimi mortalis
pretii,

Madidum, nihili, incontinentem, atque osorem uxoris suae.

Artemona.

10 Pol, ni vera ista essent, nunquam faceret ea, quae nunc
facit.

Parasitus.

Ego quoque, hercle, illum antehac hominem semper sum
frugi ratus;

Verum hoc facto sese ostendit, qui quidem cum filio
Potet una, atque una amicam ductet decrepitis senex.

Artemona.

Hoc, ecastor est, quod ille it ad coenam cotidie.

15 Ait, sese, ire ad Archidemum, Cheream, Chaerestratum,
Clinium, Chremem, Cratinum, Diniam, Demosthenem;
Is apud scortum corruptelae et liberis lustris studet.

Parasitus.

Quin tu illum jubes antillas rapere sublimem domum?

Artemona.

Tace modo. Naë illum, ecastor, miserum habebo.

Parasitus.

Ego istuc scio,

20 Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris.

ASINARIA.

Artemona.

Ego censeo,

Eum etiam hominem aut in senatu dare operam, aut clientibus;

Ibi labore delassatum noctem totam stertere;

Ille opere foris faciundo lassus noctu advenit.

Fundum alienum arat, incultum familiarem deserit.

25 Is etiam corruptus, porro suum conrumpit filium.

Parasitus.

Sequere hac me modo, jam, faxo, ipsum hominem manifeste obprimas.

Artemona.

Nihil, ecaster, est, quod facere mavelim.

Parasitus.

Mane dum.

Artemona.

Quid est?

Parasitus.

Possis, si forte adcubantem tuum virom conspexeris,

Cum corona amplexum amicam si videas, cognoscere?

Artemona.

30 Possum, ecaster.

Parasitus.

Hem tibi hominem!

Artemona.

Perii.

Parasitus.

Paulisper mane.

Aucupemus ex insidiis clanculum, quam rem gerant.

(audiuntur voces ex domicilio lenae.)

Argyrippus. (ad patrem)

Quid modi, pater, amplexandi facies?

Demaenetus. (ad filium)

Fateor, gnate mi,

Argyrippus.

Quid fatere?

Demaenetus.

Me ex amore hujus corruptum oppido.

Parasitus.

Audin', quid ait?

Artemona.

Audio.

Demaenetus. (ad Philen.)

Egon' ut non domo uxori meae

35 Subripiam in deliciis pallam quam habet, atque ad te
deferam?

Non, edepol, conduci possum vita uxoris annua.

Parasitus.

Censen' tu, illunc hodie primum ire adsuvetum in ganeum?

Artemona.

Ille, ecastor, subpilabat me, quod ancillas meas
Susplicabar, atque insontis miseras cruciabam.

Argyrippus.

Pater,

40 Jube dare vinum, jamdudum factum est, quam primum
bibu.

Demaenetus. (ad famulum)

Da, puere, ab summo. (ad Phil.) Age, tu interibi ab
infimo da savium.

Artemona.

Perii misera! ut osculatur carnufex, capuli decus.

ASINARIA.

Demaenetus.

Animam, edepol, suaviorem aliquanto quam uxoris meae.

Philenium. (ad Dem.)

Dic, amabo, an foetet anima uxoris tuae?

Demaenetus.

Nauteam

45 Bibere malim, si necessum est, quam illam oscularier.

Artemona.

Miser ecastor es.

Parasitus.

Mecastor dignus est.

Argyrippus.

Quid ais pater?

Artemona.

Ain' tandem? edepol, nae tu istuc cum malo magno tuo
Dixisti in me. Sine! venias modo domum, faxo, ut scias,
Quid periculi sit, dotatae uxori vitium dicere.

Argyrippus.

50 Ecquid matrem amas?

Demaenetus.

Egone? illam nunc amo, quia non adest.

Argyrippus.

Quid, quom adest?

Demaenetus.

Periisse cupio.

Parasitus.

Amat homo hic te, ut praedicat.

Artemona.

Nae, ille, ecastor, foenerato funditat; nam si domum
Redierit hodie, osculando ego ulciscar potissimum.

Argyrippus.

Jace, pater, talos; ut porro nos jaciamus.

Demaenetus.

Maxume.

55 Te, Philenium, mihi, atque uxori mortem, hoc Venerium
est!

Pueri, plaudite, et mihi ob jactum cantharo mulsum date.

Artemona.

Non queo durare.

Parasitus.

Si non didicisti fullonicam,

Non mirandum est; in oculos invadi nunc est optumum.

(intrant Artemona et Parasitus.)

Artemona.

Ego, pol, vivam, et tu isthaec hodie cum tuo magno malo
60 Invocavisti.

Parasitus.

Ecquis currit, pollinctorem adcersere?

Argyrippus.

Mater, salve.

Artemona.

Sic saluti est!

Parasitus.

Mortuus est Demaenetus.

Tempus est, subducere hinc me; pulchre hoc gliscit proe-
lium.

Ibo ad Diabolum, mandata, dicam, facta, ut voluerit.

Atque interea ut decumbamus, suadebo, hi dum litigant.

65 Post eum demum huc cras adducam ad lenam, ut viginti
minas

Ei det, in parte hac amanti ut liceat ei potirier.

Argyrippus exorari, spero, poterit, ut sinat,

Sese alternas cum ille noctis hac frui; nam ni inpetro,
Regem perdidit; ex amore tantum est homini incendium.
(abit clam)

Artemona. (ad Phil.)

70 Quid tibi huc receptio ad te est meum virum?

Philenium.

Miseram odio hodie enicabit. Pol, me quidem

Artemona. (ad Demaen.)

Surge, amator, i domum.

Demaenetus.

Nullus sum.

Artemona.

Imo es, ne negato, omnium, pol, nequissimus.
At etiam cubat cuculus! Surge, amator, i domum.

Demaenetus.

Vae mihi.

Artemona.

Vera hariolare! Surge, amator, i domum.

Demaenetus.

75 Abscede ergo paululum istuc.

Artemona.

Surge, amator, i domum.

Demaenetus.

Jam, obsecro, uxor.

Artemona.

Nunc uxorem me esse meministi tuam?
Modo, quom dicta in me ingerebas, odium, non uxor
eram.

Demaenetus.

Totus perit.

Artemona.

Quid tandem? anima foetetne uxoris tuae?

Demaenetus.

Murrham olet.

Artemona.

Jam subripuisti pallam, quam scorto dares?

Argyrippus.

80 Ecastor, quin subrepturum pallam promisit tibi?

Artemona.

Non taces?

Argyrippus.

Ego dissuadebam, mater.

Artemona.

(ad Arg.) Bellum filium!

(ad Dem.) Istoscine patrem aequom mores est liberis largirier?

Nihil tene pudet?

Demaenetus.

Pol, si aliud nihil sit, tui me, uxor, pudet.

Artemona.

Cano capite te cuculum uxor ex lustris rapit.

Demaenetus.

85 Non licet manere, coena coquitur, dum coenem modo?

Artemona.

Ecastor, coenabis hodie, ut dignus es, magnum malum.

Demaenatus.

Male cubandum est, judicatum me uxor adducit domum.

Argyrippus.

Dicebam, pater, tibi, ne matri consuleres male.

ASINARIA.

Philenium.

De palla memento, amabo.

Demaenetus. (ad Cleaer.)

Juben', hanc hinc abscedere?

Philenium.

90 (ad Dem.) Imo intus potius! (ad Argyr.) Sequere hac
me, mi anime.

Argyrippus.

Ego vero sequor.

Artemona. (ad Dem.)

I domum.

Philenium. (ad Dem.)

Da savium etiam, prius quam abis.

Demaenetus. (ad Phil.)

I in crucem.

G r e x.

Hic senex si quid clam uxorem suo animo fecit volup',

Neque novom, neque mirum fecit, nec secus, quam alii
solent.

Nec quisquam est tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,

95 Quin, ubi quidquam obcaſionis ſit, ſibi faciat bene.

Nunc, ſi vultis deprecari huic ſeni, ne vapulet,

Remur, impetrari poſſe, ſi plauſum clarum datis.

C O M M E N T A R I U S.

Argumentum.

Auctore Joachimo Camerario.

„Hujus comoediae et nomen et argumentum leve atque jocosum, ut tota, quemadmodum in prologo dicitur, ridicula res est. Sed ingens turpitudine et infarium flagitium hac fabula exponitur, societatis scelestae, et eorum, quae animadversione acerrima digna, non solum impunita essent legibus, sed jocis etiam verborum vulgo celebrarentur. Atque haec est horribilis ira dei, quae impietatem ita ulciscitur, ut in omnia pessima illam facinora ruere, et delicias facere in gravissimis delictis patiat. Id quod debemus in his ludis diligenter cognoscere, ita seria etiam illi ducent, cum aliqua utilitate nostra. Omnibus autem seculis tum deterrima vita fuit, cum turpitudine minimum habuit pudoris; atque utinam nunc hac in parte occurratur incitatae irae dei. Nam sobrietate et frugalitate pene omni sublata, alia etiam vitia quasi apertis carceribus sese effundunt et efferrunt. Sed haec monuisse satis fuerit. Contemplemur igitur quasi in speculo hujus comoediae summam turpitudinem temporum illorum, et deum timeamus, atque veneremur orantes, ut a nobis tantam atrocitatem poenae, id est, caecitatis et ἀδοκίμου νόου, ὃς εἶδῃ οὐδὲν ὧν ἀμαρτάνῃ, benigne avertat, et molliat animos nostros, commoveatque per sanctum spiritum ad poenitentiam delictorum, et erigat ad spem salutis in fide Jesu Christi salvatoris nostri, Amen. Atque ita ad rem. In hac fabula, volenti ac jubente patre, argentum a se aufertur, quod detur filio amanti, ea lege, ut filius patri apud amicam locum esse patiat. Mirifici autem ludunt adolescentem servi, parta praeda. Et finis continet pudendam criminationem uxoris, educantis e lustris virum suum. Denique sunt omnia levia atque futilia ac scurrilia in hac Fabula.” etc. Ita J. CAMERARIUS.

Rapuisse secum vir clarissimus videtur virum doctissimum, H. P. de LIMIERIS (ed. Amst. Tom. I. p. 257.) qui, cette pièce, inquit, qui est des plus comiques, est en même tems des plus dangereuses pour les mœurs. On ne peut assez s'étonner que des actions aussi dignes des châtimens de Dieu et des hommes, que celles qui sont exposées dans cette Comédie, non seulement ne fussent point punies par les loix, mais que l'on se fit même un divertissement de les voir publiquement représentées sur le

Theâtre. Sen m'engager plus avant dans une Morale, qui ne sert d'aucun fruit maintenant, puisque, graces à la pureté du Christianisme, et à la politesse de nos jours, nôtre Theâtre est beaucoup plus chaste que celui des anciens; cet. Ita castus doctusque vir gallicus, LIMIERS.

Utrique quamvis piam, quae his verbis inest, sinceritatem nemo unquam verterit vitio, multa tamen sunt ac varia, quae, distinctius ut rem explicemus, moneant atque moneant.

Esse poetae comici, perstringendis malis damnosisque hominum moribus virtutem commendare, nemo negabit. Inde avari isti senes, istae mulierum anuumque praesertim captationes, isti filii immorigeri, qui, ubi in scenam prodeunt, spectatorum movent risum, vitia humana perstringentes, nec vero laudantes imitandave commendantes. Quid igitur est, quo Plautus noster tantum sibi recentiorum commoverit odium, tantamque iram? Ad exemplar quoddam graecum hoc fere exhibuit: „juveni cuidam, nescio, unde pecunias sumat ad alendam puellam amatam necessarias, ipse succurrit pater; qui tamen, γυναικοναρτούμενος vir, quia neque ex propriis porrigere, neque ab aliis mutuari quid potest; per servos uxorem defraudari, nummosque filio sub ea conditione tradi jubet, ut — unam noctem cedat; eo id quidem concedente, convivia fiunt, turbata tandem ab uxore, quam rivalis quidam amantium adduxerat!” Quid hic est, quod tantopere clamet? Verum, quo, tutius procedamus, singulam quamque fabulae partem examini subjiciamus.

Recte ASINARIA inscribitur haec comoedia, nec, ut quidam malebant, ASINARIUS. Pulchre jam ea de re egit doctissimus vir gallicus, LIMIERS. Le Sujet, inquit, comme il est dit dans le Prologue, est fort simple et fort court. C'est la tromperie que l'on fait à un Marchand d'ânes, pour lui attraper l'argent qu'il apporte, et le faire servir aux plaisirs d'un jeune débauché.

Prodit quidem in Prologo, non ut alias deus, histrio, qui spectatoribus fabulae argumentum indicet. Sed incipit in hoc jam *lepos ludusque comoediae*. Nullum enim indicatur fere argumentum; *ridiculam rem* tractatum iri, solummodo audimus. Multi sunt, qui ex hac re studeant probare, prologum totum esse subditicium; quorum sententias infra examinabimus. Haud

male LIMIERIS: jel e. trouve, inquit, d'autant mieux ainsi, qu'il est à propos, ce me semble, de laisser le spectateur dans l'incertitude de l'événement. cet. — conf., quae ad prol. Amph. in argum. adtulimus pag. 85 et 86. —

Ipsius fabulae actionem primus. suscipit Demaenetus, herus, cum Libano, servo. Confabulantes jam ambo in scenam prodeunt, atque extemplo auditores Libanus docet, timenda sibi quaedam esse. Qui enim poterat sibi sperare, fore, ut herus pater staret a partibus filii heri, quocum una cum Leonida rem certe habuerat? At multum abest, ut, quod et meritis est, et timet, in pistrinum servus mittatur, ut potius acceptissima dulcissimaque mandata ab hero accipiat. Sed patrem adierat filius, suadens atque orans, ut auxilium sibi ferat, puellulam adamanti, egenti vero, nescioque, unde viginti, quas meretricis mater postulaverat, minas mutuetur. De hac re eo contentior, quo mitiorem ipse patrem habuerat, et quo aegrius uxorium imperium, quod premebat, semper perpessus erat, Demaenetus filii precibus haud defuturum se esse, libenter promittit; idque est, quod primi Actus per primam scenam herus servo communicet, ea addens mandata, ut viginti istas minas, filio ipsique patri admodum necessarias, quam celerime et quovis pacto arcessat. Abit servus, quem herus laudat hominem, versutissimum quidem et abs quo vix caveas, qui tamen *moriri sese misere mavolet, quam non perfectum reddat, quod promiserit.* Abit quoque γυναικονγαρχούμενος noster, ea, quae sint futura, in foro exspectaturus.

Scena, quae insequitur, secunda primi Actus nos docet, qualis sit Argyrippus, Demaeneti filius. Clamitat, se foras ejectum esse, a puella meretrice remotum, a matre lena repudiatum; queritur de animo mulieris, *quae priusquam istam adierat amans, sordido vitam oblectabat pane, in pannis, inopia;* minaturque, facturum se, *ut, quae sit nunc et quae fuerit, sciat;* excusans tamen adamatam dirae matris filiam.

Exit jam intus Cleaereta, lena; quae qualis sit, quam versuta et callida, e tertia scena, quae insequitur, cognoscimus. Singulae cuique Argyrippi objurgationi facile respondet, eumque perquam ludens, eo finit, ut, si ferre secum possit viginti minas, quas propediem abs quodam alio amatore adportatum iri

astute significat, perpetuum in annum filiam denuo promittat. Quas pecunias Argyrippus aut mutuas, aut fœnore vult sumere.

Commodo hic et recte ab editoribus primo Actui finem imponi, nemo non videbit, qui, intervallum quoddam relinquendum esse, intelligit, quo occasio cogitandi de pecunia paranda detur servo Libano, praepareturque adventus mercatoris Pellaei; nec sunt audiendi, qui insequentem primam scenam Actus secundi quartam facere velint primi.

Recte secundum hunc Actum incipit idem ille, cui rem mandatam fuisse scimus, Libanus, primum dicens, nihil se huc usque ad capiendos nummos excogitasse, tum satis clare demonstrans, cupidum se esse defraudandi Sauream atriensem, Artemonae, Demaeneti uxoris, servum dotalem, *cui plus in manu erat, quam ipsi hero*. Sermocinanti Libano socius obviam datur, quam acceptissimus.

Adcurrit Leonida, Demaeneti servus, Libano, quoad fieri potest, astutior, versutior, prima secum sibi gratulans de praeda quadam, quam ipsi sibi propediem nactus esse videtur, nec non eam ob rem admodum querens, quod frustra requirat Libanum adiutorem, tum huicce, e latitatione procedenti, enarrans, fortuito se in tonstrina reperisse juvenem quemdam, a mercatore Pellaeo missum, qui Saureae atriensi traderet viginti minas, pro asinis emtis Arcadicis solvendas, addensque, ipsum se gessisse pro Saurea atriensi, qui advenam illis nummis una cum Libano privaret. Quo nuntio laetissimo accepto, Libanus respondet Leonidae, narratque, quae mandasset herus senex, tum, servorum more jocantes, ad ludendum mercatorem defraudandumque servum dotalem parati, ambo abeunt. Is finis est secundae scenae secundi Actus.

Adpropinquat advena Pellaeus ad aedes Demaeneti, ipsi demonstratas. Libanus bene agit susceptam pueri ad januam partes, jocosque depingit falsi Saureae atriensis faciem, quo certius peregrinus in errores duceretur. Transitum hac scena parari videmus in insequentem, Actus hujus quartam.

Partes Saureae atriensis agens, introcedit Leonida, Saurea falsus, primo, secum solus, tum cum Leonida altercans, deinde mercatorem rustico more flagitans viginti illas minas; ambo denique servi cum mercatore, qui, daturum se unquam nummos absente hero, semper semperque prudenter negat, ad

herum abeunt. Is quid responderit, facile est praesagire, licetque colligere e scena Actus tertii secunda.

Prima scena tertii Actus nos docet, Philenium, puellam illam, quam adamabat Argyrippus, neque ad meretrices vulgares prorsus pertinuisse, nec matri adeo similem fuisse; soli enim unique amico vult tradi. SCHMIDTKEUS, v. cl., qui hanc scenam facere possit hujus Actus tertiam, intellectu est difficilius, cum secundam ac tertiam, quae vulgo habentur, quarti Actus fieri velit primam et secundam. Jis enim, qui ex more recentiorum fabulas veterum in Actus dividunt et scenas, novi hic Actus signum ponendum esse, nemo non intelliget, qui, finita Actus secundi scena quarta, alterum reliquendum fuisse videt intervallum, quo Demaenetus quaereretur atque nummi a peregrino mercatore acciperentur. Quod quidem scena haec prima commode complectitur.

Procedunt jam servi Libanus et Leonida, laeti ambo, contentique de rapina, quae, ut gloriatur Leonida, *sua atque collegae virtute et comitate magnis cum perfidiae laudibus facta erat*. E colloquio, quod instituunt maxime jocosum facetiisque plenissimum, cognoscimus, adeo vituperatum esse a Demaeneto mercatorem illum, quod Saureae, falso scilicet, nec fidem habere nec minas viginti tradere voluisset. Deinde conspiciunt Argyrippum, cum puellula meretrice e domicilio Cleaeretae lenae procedentem, et clandestino auscultant.

Amantes per scenam hanc tertiam Actus tertii primo se invicem retentant, tum lacrimantes secedere velle videntur, rursus denique complectuntur, oscula figunt. Tandem morti se proximos dicunt, et, sic ut jam efferantur, gestiunt. Verum Plauto nostro altera, quae sequitur, hujus scenae pars haud parvam iram editorum atque interpretum commovit. Libanus enim et Leonida, e latitatione progressi, statim quidem amantes solantur, redditos scilicet certiores de minis viginti, quas in crumena secum feret, tum vero herum juvenem puellamque nimis fere ludunt; sed — ce n'est pas extraordinaire que des valets fassent les insolens, quand ils sentent, qu'on a besoin d'eux; et c'est là la morale de la pièce, de faire voir à quoi les passions réduisent les hommes, qu'ils rendent semblables aux bêtes, — addit interpr. gallicus. Tandem denique Argyrippe nummi traduntur, ea tamen lege, *ut noctem mere-*

triciſ et coenam patri daret. Haud inique ferens hunc nuntium, filius primo patrem arceſſi, deinde, eundem jam intus eſſe audiens, intrare omnes jubet.

Novum hic volunt intervallum, eamque ob rem initium ſtatuunt Actus quarti, idque, ne bonam conſuetudinis viam deſeramus, nec verſus ſinguloſ inventu reddamus difficilioreſ, imitemur. Tamen multum abeſt, tam, ut ſolam hanc, quae habetur prima, ſcenam integro pro Actu quarto accipiere cum aliis velimus, quam, ut ad ſententiam aliorum deeſſe quid inter hanc et inſequentem ſcenam, putemus; ut potius pro certiffimo habeamus, totam quidem fabulam non in quinque Actus, ſed in quatuor ſolum dividendam eſſe, ita quidem, ut haec prima ſcena quarti Actus ſit quarta ſcena Actus tertii, tum inſequens ſecunda ſcena Actus quarti fiat prima ejuſdem Actus, et ſic porro ad tertiam uſque quarti Actus ſcenam, quae nunc quidem habetur ſecunda Actus quinti. Sed de hac re alibi agemus. Prodit in ſcenam juvenis quidam, Diabolus, — alter Philenii amator, Argyrippi rivaliſ, idem ille, quem pecunias propediem adlaturum eſſe Cleaereta per tertiam ſcenam Actus primi callide indigetaverat, — cum paraſito quodam, qui ſecum fert *conſcriptum ſyngraphum inter Diabolum amatorem, amicam Philenium et lenam matrem*, ſive leges, pro amico exaratas, ad quas, ſi matri ab amatore pecuniae poſtulatae traditae eſſent, puella integrum per annum vitam degere deberet. Recitatur tum a *Paraſito*, homine devotiſſimo addictiſſimoque, ſyngraphuſ iſte, quo ad depingendos graeculorum juvenum mores pravos nihil eſſe poteſt aptius, ſeverius, ſimulque jocioſius. Abeunt ambo, intrant in domicilium Cleaeretae.

In ſcena ſecunda Actus quarti, ſive, ut alii volunt, prima Actus quinti, ſive, ut cenſemus, prima Actus quarti, jam redit Diabolus cum Paraſito, ira impleti ob novas, quas audierant et viderant, amicitias Demaenetum atque Argyrippum inter et Cleaeretam atque Philenium. Vult primum Diabolus ipſe omnia indicare Demaeneti uxori, tum ſinit, Paraſituſ id muneriſ ſibi ſuſcipere.

Interea paratur jam convivium in domicilio lenae, quod quidem ita exſtructum eſt in fundo ſive reſſu ſcenaе, ut et ii, qui intus agant, ex parte quidem ab auditoribus ſpectari, et quae ab illiſ proferantur, audiri poſſint. Adeſt Demaenetuſ

cum Argyripo, qui primo orat, ut decumbant, tum patri, interroganti cur tam tristis sit, respondet, se facilius quidem perpersurum, si alia cum muliere rem habeat pater, tamen se non tam esse ingrato animo, ut, quae cupiat pater, nolit lubenter concedere. Is finis est scenae, vulgo quae habetur, Actus quinti primae.

Introcedit vero jam Parasitus cum Artemona, uxore Demaeneti, matre Argyrippi, quaeritante semper, numne vera sint, quae audiverit. Accedunt ad domicilium lenae, spectant, quae intus agantur, audiunt amantium colloquia, ipsi confabulantes, objurgantes, minantes. De se ipsa sermocinationes gravissimas atque contumeliosissimas mariti et meretricis arrectis auribus excipiens, tandem denique introrumpit Artemona in domicilium Cleaetae, simul postulante Parasito, statim ut accessatur pollinctor. Exstinctum fere conspiciens Demaenetum, abit Parasitus. Resurgit tandem, post multa vituperia suspiciosae minantisque semper uxoris, maritus, refrigeratus sane, obviamque ductus ab Artemona e lustris lenonio beatitudini illi, quam praebere dicuntur imperia uxoria.

Sex, qui fabulam finiunt, versus, a grege recitati, Musae Plautinae ab omnibus fere vitio vertuntur. C'est une Morale, inquit interpres gallicus, d'autant plus dangereuse, qu'il tend à approuver et à inspirer ce qui devrait être à jamais ignoré de tous les hommes. Ita H. P. DE LIMIERS, eumque sequuntur longe plurimi. Tamen, aevum Plautinum si spectamus, moresque, qui tum erant Romanorum, sinceros, castos, puros, duos, nihil est, quod dubitemus, an aliam ob rem, quam ut risum moveat, hosce Plautus versus composuerit.

Itaque, admodum qui timent, ne Asinaria, hodie si prodierit in scenam, moribus nimis obficiat, fabulae hujus sensum male interpretari, quam nostratum saluti consulere, potius videntur. Qui laudem, quam tribuimus Asinariae, boni aequique consulent, eo facilius, cum nulla, quae legi possit, huc usque edita sit fabulae hujus in linguam vernaculam versio.

Restat, ut iis breviter respondeamus, qui monent, neque tempus actionis congruere legibus illis, quas dicunt, dramatis, nec esse omnino exaratam hanc fabulam ad artis scenicae normam ac ritum. Qui contendunt, durasse actionem per tres quatuorve dies, id modo probent e fabulae filo. Nobis quidem

sex fere horae, vel octo certe sufficere videntur ad comprehendenda omnia illa, quae obveniunt. Incepisse actionem vix atque vix quidem ante horam meridianam, pro certo habendum est; nam facile colligimus — (e vers. 70. Scen. II. Act. II.) —, relinquendas fuisse a poeta horas antemeridianas mercatoris Pellaei illi nuntio, e provincia sive rure in urbem migranti. Actionem vero ad vesperum modo durasse, et ante noctem certe finitam cogitandam esse, ex aliis locis videmus — (e. c. vers. 16. Scen. II. Act. IV. et Act. V. Scen. II. v. 14—17; 20—24.) —. Quae sufficiant. Ad artis vero notam quod attinet, ingeniosi audiamus arbitrium interpretis gallici. Cette pièce, inquit doctissimus vir H. P. DE LIMIERS, est composée selon toutes les règles de l'art. On y trouve l'unité de sujet, de tems, et de lieu, observée avec toute l'exactitude possible. Les incidens y naissent tous du sujet même, et la catastrophe en est amenée le plus naturellement du monde.

P R O L O G U S.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

v. 1. (Prologus neque integer videtur esse, et mendis non caret: versibus, ut solent prologi, compositus Senariis Jambicis. CAMERAR.) — *hoc agite? hoc! agite:* cf. sub B. — *siultis; sultis;* jam sive iam hic est dissyllabum; CAM., LAMB., alii-que. — v. 2. *ac vobis; pertat;* in plerisque *bono* obvenit pro *bene*. — v. 3. VALLA vult *ac conductoribus*, ut stet versus, pro qua voce *ac* LANG. laudat *et*; tenet LAMB. illud CAMER. *domino* pro *dominis*, et qui eum sequuntur, de quo cf. sub B.; BOTHIUS, quo corrigantur corrupti numeri, in utraque editione omittit τὸ *huic* post *gregique*, quod libri tenent. — v. 4. *face jam* exhibent libri longe plurimi optinaeque fidei; sunt tamen, qui praeferant *ecce jam*, vel *ecce etiam*, quod laud. jam VALL.; *ecce* habet quoque cod. ms. Monac.; vulg. *face jam tu praeco nunc* etc.; libri antiquiores exhibent *face jam nunc tu, praeco, omnem* etc.; BOTH. recipit in ed. maj. (Berol. 1809.) lectionem vulgatam, addens quidem in commentario, restituendam ipsi nunc veterem lectionem videri; tamen vir clarus in ed. min. (Halberst. 1821.) denuo LAMB. et cod. s. Guelferb. sequutus, omittit τὸ *nunc* post *jam*, idem esse censens interpretis, de metro perperam solliciti. etc. — v. 5. *agedum; age, num resides?* perperam; — *cave modo ne gratiis* legimus ad optima exemplaria. Jam SARACENUS vituperat et τὸ *gravis*, et τὸ *graxis*, quod alii volunt, *gratis* legendum esse dicens; VALLA vult *gratuis*, i. e. *gratuitus*, ob metrum, ut ait; difficilem locum difficiliorem reddidit CAMERARIUS, qui, τὸ *gratis*, quod dabat fere liber scriptus, repudians, itemque, quod nemo mirabitur, τὸ *graxis*, spatiolum reliquit in editione, commendans tamen *screaveris*, aut simile quoddam verbum, modo quatuor syllabarum; ex nostris ad exemplar Camerarianum la-

cunam relinquit ed. PLAUTIN. Raphel. a. 1609.; fuere tamen, qui legerint, *cave meis ne ingratiis*; alii modo *ne γερύξῃς*; alii aliter; SCHMIEDERUS, qui *gratiis* exhibet, mire addit: „non diffitebor autem, adridere mihi GEFANII *craxis* seu *graxis*, formatum e *κράξιν*, — i. e. *age, reside, et cave, clamare pergas*. cet. cf. sub B. — v. 6. *et quid voluerim*, omisso τῷ *mihi*. — v. 7. *ut vos sciretis*. — v. 8. *brevest, brev' est, breve'st*. — v. 9. *velle dixi*. — v. 10. vulgo *Graece onagros'st fabulae*; scripsimus ad libros fere optimos *graece est Onagos fabulae*; illud *onagros* nihil esse, liquet; quaeritur modo, numne *Onago* sit legendum, an *Onagos*; adsunt boni libri, qui exhibeant *onago*, ut codd. Vatic. 1. et IV., Helmst., et adest auctoritas virorum doctissimorum, ut BENTLEJI, qui versum citat ad Terent. Phorm. prol. 26.; item GRONOV.; item docte de ea re egit FR. OSANNUS in Anall. critt. cet. Berol. 1816. pag. 162.; tamen reliquos maluimus sequi; cod. Guelf. exh. *onogo*, cod. BARTHIAN. *onogo*; BOTH. in utraque ed. *huiic* pro *huic*, (non liqesc. *dicam* ob interpunct.), et *Onagost*, ut jam SARACENUS, qui tamen notat *onagost*, i. e. *onagos est*. — v. 11. *Demophilus* tenent libri optimi, et editi, et scripti; alii tamen *Dephilus*; item pro *Marcus*, quod legendum est, alii habent *Macrius, Maccus, Macus*, cet., vel *M. Attius*, sive *M. Accius*, ut GULIETM. — cf. sub B. — v. 12. *Asinaria* vulgo. — v. 13. vulg. *idem lepos*. — v. 14. *benigne* ed. Lugd. a. 1587. fors. p. err. typ. — mire exhib. ed. Plant. a. 1609, *dare* pro *date*, nisi etiam per err. typ. — v. 15. *pariter nunc Mars adjuvet* exhibent longe plurimi libri, et scripti, et editi; sunt tamen, qui malint *me ars*, pro *Mars*; BOTH. in ed. maj. *ut vos, ut alias*, cet.; sed. in comment. et in ed. min. *ut vos, item, ut alias*, cet. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. *Hoc agite*; audite: si quidem hoc prologo spectatores monet; ut intentos animos praeberent recitationi comoediae. SARAC. — ad hoc, quod agitur, animos advertite cet. LAMB. — utimur (ea locutione), quoties in re seria attentionem imperamus. TAUBM. — v. 2. *res vortat bene*; fausta sit et prosper-

bene procedat, cet. LAMB. — v. 3. *gregique huic*; scilicet histri-
onum et mimorum; servavit proprietatem vocabuli; nam est
grex congregatio minorum animalium etc. etc. SARAC.; repetit.
vv. dd. — *et Dominis atque conductoribus*; LAMB., qui vult
domino, hanc vocem interpretatur *poetae*; inde refutatur a GRU-
TERO; jam SARACENUS ait: Aediles et eos dicit, quorum causa
advenerant recitaturi comoediam; addit tamen LAMBINUS; i. e.
iis, qui conduxerunt ornamenta, aedilibus; in quem invehitur
GRUTERUS, monens, de iis capiendum esse, qui ludos exhibe-
ant, quique histrionum operam conduxerint; tamen interpr.
SCHMIED.: quorum aediles utebantur opera in histrionibus con-
ducendis parandisque, quibuscumque ad fabulam exhibendam
opus esset. — cff. quae adnotavv. ad Amph. prolog. v. 72. —
v. 4. *face* — *poplum*; optime locum ipse interpretatur Plautus,
sc. conf. Poenul. prolog. v. 11, ubi: *exsurge, praeco, fac po-
pulo audientiam*; itaque haud inepte, ut volunt, notat SARACE-
NUS: *praeco*, a praecanendo dictus: nam is audientiam in thea-
tris indicebat: et bonorum auctionem faciebat. — (post versum
quartum Prologus tacuit, quamdiu praeco officio fūgebatur
suo; dein, versu quinto, *age, nunc reside!* satis jam factum
officio tuo est cet. SCHMIED.) — v. 5. *cave* — *gratiis*; ut Poenul.
in prolog. cet. cet., sic hoc loco: *reside*, inquit, et *tace*, cavē
modo, ne *gratiis* taceas, i. e. cave modo, ne istuc facias sine
mercede: proinde ac si dicat, non facies, nam nihil facere
gratis soletis, vos praecones, ne silere quidem. cet. cet. LAMB. —
v. 8. *nam quod ad argumentum attinet*; cave, ne intelligas
sub hoc *argumento* illud Priscianum, quod plerique editores po-
nunt post prologum. — v. 10. *graece est onagos fabulae*; sc.
ὄναγός, sive *ὄνηγός* — (ab *ὄνος*, *ἡγέσθαι*) —, asinorum ductor,
asinarius. — v. 11. *Demophilus* — *Marcus* — *barbare*; Quis
fuerit hic *Demophilus*, nullibi fere reperies; *Diphilus* qui te-
nent pro *Demophilus*, id agunt, partim, quod plures Plautus e
Dephilo se hausisse dicit fabulas, partim, quod inter fragmenta
Diphili laudantur quaedam ἐκ τῆς ὄνηγού cet. cet. — VALLA, qui
Macrus legit pro *Marcus*, mire interpretatur τὸ *barbare* per
rustice et *inepte*: addit tamen, posse et *Marcus* legi, et *bar-
bare* pro in aliam linguam sumi, ita ut arrogantiam poeta evi-
taverit, cet. — repetit. vv. dd.; *Marcus* i. e. M. A. Plautus;

barbare i. e. latine. — v. 12. *Asinariam*; non *Asinarium*, ut plerique, subaudienda enim est vox *fabula*; ceterum cum auctoritate librorum, tuam lege grammatica tenetur accusativus. — v. 14. *ridicula*; ita composita fabula est, ut risum vix retenturi sitis cet. — v. 15. *ut vos adjuvet*; opto, ut vos *Mars* adjuvet, item ut alias adjuvit, cet. LAMB. —; edita potest fabula eo tempore esse, quo Romani vehementer cuperent, a Marte adjuvari. SCHMIED. — Nunne id non semper? —

ACTUS I.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (Sunt hujus scenae versus Jambici senarii. CAMER.) — *sicuti* perperam; *tuae gnatum*. — v. 2. *sospitum* ed. Plant. f. p. err. t. — v. 3. in lectt. LANG. *ita ed obtestor*; abest totus hic versus in cod. Guelf. et in Palatt. aliquot; τὸ *ita* PAREUS male ponit post *obtestor*. — v. 4. *metues*. — v. 5. vulg. *me erga hodie*; in plerisque abest *tu* post *erga*. — v. 6. *tibi*; *sit*. — v. 7. *oppetas* vulgo, quidam *expetas*. — v. 8. *per Deum fidium!* *quae quaeris*, cet.; vulg. *per deum fidium quae quaeris*, cet.; *fidium quaeris video jurato* laud. LANG.; ante CAMERAR. *quae ante quaeris*, ut sit *per d. f. quaeris: jurato* cet.; BOTH. exhib. in ed. maj. *per deum fidem* secundum cod. Guelf.; τὸ *quae* mutat v. cl. in ed. maj. in *qua* (i. e. ea ratione, qua), et in ed. min. in *ut*; noluimus text. vulg. relinquere, qui interpunctione tutandus potius, quam mutandus videbatur. cf. sub B. — v. 9. *quidquid*; cod. Helmst. *rogas*. — v. 10. *obstinato*. — v. 12. hoc *expetis* dedit forte illud *expetas* vers. 7. pro *obpetas*. — v. 15. *mendaci*. — v. 17. BOTH. in ed. maj. *aut ubi istuc est*, in ed. min. vocem *est* omittit. — v. 19—22. dedimus horum versuum textum, qui erat ante SARACENUM, quemque plerique exhibent post eum; nempe ordinem prorsus mutans, exhibet: *loci? Ubi flent nequam homines: qui polentam pinsitant Apud fustidinas ferricrepidinas insulas. Ubi vivos homines mortui incursant boves. Quid istuc est: aut ubi istuc sit nequeo noscere. Ubi flent nequam homines: qui polentam pinsitant, Modo polcet.*

cet., additque: „sunt hi duo versiculi (21. 22.) hoc loco inserendi (post. vers 18) et melius aptiusque sensui quadrant quam inferius non congruo loco positi, ut habent mendosi (?) codices. cet. Mutant cum SARACENO MANUTIUS, STEPHANUS, ACIDALIUS alique, ex recentioribus BOTHIUS in editione utraque. PARBUS alique inepte ponunt versus 19 et 20 post versum 33. — v. 18. haud pauci *pinsitant* pro *prñsitant*, quam lectionem (obviam quoque in ed. priore Mediol. a. 1500) jam VALLA repudiat; invenit in cod. suo CAMER. quoque *pransitant*, — v. 21. *futitudinas*, *ferricrepinas* ita optimaе fidei libri, haudque mirum, quin fecerit Plautus ut a *tudo* hoc *tudinas*, sic a *crepo* quoque *crepinas*; vulgo *fustitudinas* *ferricrepidinas*; alii *fustidiniās* *ferricrepidinas*; alii *fustidinas* *ferricrepidinas*; alii *fustidineas* *ferricrepidinas* cet. cet. — v. 23. *quid sit loci*. — v. 24. *ubi sit solus* PAREUS; *ah!* ita plurimi; laudat LANG. *hat*; inde BOTH. in ed. utraque *at*. — v. 25. *nec dictum*. — v. 26. *locutus*, *locutu's*; sec. cod. LANG. exhh. quidam *exspuas*, alii *expuas*. — v. 27. *excrea*. — v. 28. 29. sequimur, ut et BOTHIUS in utraque editione ordinem in edd. primm.; vulg. Dem. *Etiāme?* Lib. *Age quaeso hercle usque ex penitis faucibus*. Dem. *Etiā*. Lib. *Amplius*. cet. cet. — τὸ *age* in quibusdam abest ante *quaeso*; alii hosce ponunt versus post v. 45; alii voces aliter locant, personis haud raro sine omni gratia perversis. — v. 30. *si vis*. — v. 32. *quaecumque optas*; cod. Guelf. quodcumque. — v. 33. LANG. *cur hoc ex te*. — v. 34. *nescientem* videmus in ed. Argent., sed laud. BOTH. quoque ex cod. Guelf. — v. 36. Post hunc versum, in quo nihil mutant, nisi quod quidam exhibeant *novi sit pro est*, in omnibus fere sequitur versus, qui nobis insequens est 38vus. Tamen nunquam non adfuere viri, qui, hic inserendum esse versum, qui in vulgatis est 70simus, docte monuerint, e. c. GRUTERUS, alique, itaque, invitis licet codicibus, sequimur, post ACIDALIUM et GRONOVIVM utramque editionem BOTHII. — v. 38. dedimus cum libris optimaе fere notae, scriptisque quidem omnibus, *equidem scio jam, filius quod amet meus* cet. cet. (τὸ puncti signum (.) post *meus* debemus oscitantiae operarum); sed difficile est dictu, quantopere studuerint viri docti versus latinitati corrigendae; mutavit LAMBINUS *eq. sc. j. filium quod amet meum*, h. e. equidem scio jam filium meum, quod amet, graeco

more, ut οἶδα τὸν ἐμὸν υἱὸν, ὅτι ἐξῆ; GRONOVIVS multa de barbarie hujus versus, similiumque locorum profert ad Liv. III, 52. et alibi, commendans admodum vel *quom* sive *quum*, vel *quam* pro *quod*; BOTHIVS exhibet *quoad* pro *quod* in ed. maj., multusque ea de loco, quem vocat semibarbarum, in commentario est, sed in ed. min. rest. v. cl. *quod*, notatque, esse hunc dicendi veterem morem, nec vulgi tantummodo. — vid. sub. B. — cf. quoque Curcul. I, 3, 37; vid. et VECHNER. Hellenolexic. 1, 2, 37. — v. 40. PAREVS *rectum ut instas*. — v. 41. post h. v. quidam ponunt verba versus 27. *age — excerea cet.* — v. 46. omissum in plerisque τὸ *Libane*; *sit pro siet* habent CAMER., LAMB., alique; BOTH. in ed. utrq. *scis* pro *nescis*. — v. 47. pro *praenoscimus* invenit LANGIVS in q. cod. *in precio sumus*; inde PALMER. voluit *in primo sumus*; CAMERAR. volebat *nos tamen inde noscimus*; PIUS mut. in *nos tamen ponoscimus*, i. e. postnoscimus, ut pomeridianus pro postmeridianus; Palat. cod. VI. habet *pronoscimus*, reliqui cum edd. primm. *praenoscimus*; BOTH. sec. LANG. in utraq. ed. *nos tamen in pretio sumus*. — v. 51. pro eo, quod tenemus ex auctorit. GRUTERI. et secund. BOTH. ed. utramque, sc. *obsequentiam*, longe plurimi habent *obsequelam jam*, post CAMERAR. quidem; alii *obsequelam eam* post ACIDAL.; alii solum *obsequelam* sec. LANG.; alii interimunt: *ficient obsequelam . . . Lib. Itan'*? PAREVS *obsequellam* etc. etc. — v. 52. LANG. *benivolo*; commend. ed. Lugd. vel *amicis utantur et benevolis*, vel *quippe mage amicis qui utantur* cet. — v. 54. *me patris similem* LANG.; *me patris mei* LAMB.; BOTH. seq. LANG. — v. 55. LAMB. alique *nauclerico*; ed. Lugd. *ornatum*; cf. sub B. — v. 58. BOTH. in ed. maj. sec. cod. Helmst. *benefactis*; in ed. min. *beneficiis*. — v. 59. *decretu'st, decretumst, decretust*. — v. 60. lect. LANG. *Argyrippus*, quem seqq. h. pp.; codd. ms. *Argirippus*; cf. sub B. — v. 52. laudat versum NONIVS, legens vero *ego sane cupio obsequi* cet., cui addit LAMB. recte: „quod si percupio pro cupio scriberetur, tolerabilis esset lectio, alioqui ferri non potest. — v. 63. BOTH. in ed. utrq. *eius* pro *illius*, quod tenent libri. — v. 64. LANG. laud. *arte pro arcte*, cui respond. cod. Guelf. et Helmst., BOTH. ut addit. — v. 65. vulg. *consuerunt*. — v. 66. pro eo, quod est, *quom*, sive *quum is me* obven. in cod. q. LANG. *quominus me*. — v. 67. *deceet ingenio* LANG. — v. 68. *aequo' est, aequom'st, aequomst*;

CAMER. *qum*, sive *qom me adiit*, cf. sub B. — v. 69. *mire obvenit suum* pro *suae*. — v. 70. pro hac, quam liquimus, lacuna unius versus, duo leguntur in libris fere et scriptis et impressis versus, quorum alterum inseruimus post versum 36tum, alterum omisimus, cum solummodo repetat, quae legimus jam in versu 38vo, nempe: *equidem scio jam, filius quod amat meus*. Ad versum utrumque, et 36tum et 38vum delegantes, solam addemus hic ROSTII, v. cl., sententiam. Hi versus inquit, (69nus et 70mus in vulgg.) male interrumpunt orationis cursum, qui facilis est et rei accommodatissimus, si ad id, quod senex dixerat: *cupio esse amicae quod det argentum suae*, servus statim subiungit: *cupis id, quod cupere te nequicquam intelligo*. Nam non minus ineptum est, servum, voluntate senis satis declarata, adhuc demirari, quid sit, et quo res evadat metuere, quam illud, quod pater dicit, *scire se jam*, i. e. *nunc, amare filium*, quod iisdem verbis versu 37 (apud nos 38mus) dixerat, cet. cet. cf. Plaut. cupedd. ferc. VI. loc. prim. — v. 71. *nequicquam* LANG.; alii *nec quicquam*. — v. 72. jam *Douza Saurean* pro *Sauream*; cf. centur. I, 5. eumque sequuntur h. pp.: nobis tamen bis adtulit hoc *Saurean* pro *Sauream* operarum oscitantia. — v. 78. *maximas*; jam hic haud pauci *defraudato*; pro *defraudato*; sic BORN. quoque in ed. maj. secund. cod. HELMST., sed in ed. min. *defraudato*. — v. 80. LANG. laud. *defrutem ego te?*; hic legi *defrudem*, nec *defraudem*, ut nonnulli volunt, libri opt. fid. docent. — v. 83. laud. GRUTERUS e cod. quod. *qua me arte, qua cet.* — v. 84. omitt. in cod. LANG. *tibi post promitto*. — v. 85. *obfuturum*; LAMB., *to mihi*, post *promitto* positum, repetens, legit *tibi non offuturum*, quem vulg. seqq.; sed BORN. in utrq. ed. exhibet *nunc obfirmaturum* ex ingenio et sec. cod. Guelf., vel sic corrigi vult versum *non obfuturum hodie, si id ecfeceris*; alii *me non*, sive *non me*; alii *to id* post *si* omitt. sec. cod. q. LANG. — v. 86. laud. BORN. ex cod. Guelf. *aërem* pro *aëre*. — v. 87. *venari autem jaculo in medio mari*, sic edimus ad optima exemplaria; olim jam vulg. lect. erat *retiaculo*, sive *retaculo*; vel *rete jaculo*, quod multis suasit LAMBINUS; recte jam vidit vir clarus doctrina P. VALLA, qui in scholl. suis; *venari autem jaculo*: haec, inquit, in scriptis manu codicibus lectio est. In quibusdam impressis pro *jaculo* est *re tiaculo* impressum:

qui error ne quempiam capiat admonendum puto quia tam a grammaticis regulis, quam a sensu abest. Rete enim diminutivum reticulum non retiaculum: cet. sensus vero etiam respuit retis ulla fiat mentio. Cum enim contraria contrariis opponantur, quis non videat esse ridiculum et absonum retis fieri mentionem ubi de aquis; — laud. tamen LANG. e cod. ms. *rete*; saepe olim occurrebat quoque *tete jaculo*, pro quo LAMB. edend. curav. *rete jaculo*; et TURNER. voluit *reti jaculo*; CAMER. exhib. quidem *rete*, sed commendat in notis *cete*, quod sit τῶν ἀδυνάτων; alii intrudunt *apros* post *jaculo*, omisso τῇ *rete*, ut ed. Lugd.; DAN. HEINSIUS vult *venari avem rete jaculo*; BOTH. inepta haec omnia judicat in comment. ad ed. maj., inque hac exhibet *venarier autem reticulo in medio mari*, sed jam in ed. min. vir. cl. rest. *venari autem jaculod in medio mari*, additque in notulis, habere sic suos libros omnes. — v. 90. BOTH. in ed. utrq. *perficitote*, quod jam placebat CAMERARIO. — v. 92. Intruditur hic in vulgatis versus *quid si forte in insidias devenero?*, pro glossemate eo certius habendus, quo pluribus abest in libris manuscriptis, ut a quibd. Palat., a Guelf., a Monac., ab Helmst., a Nagleriano, aliisque; ceteroquin ἀυστρων fere yersum et ταυτολεξίας plenum vocat BOTHIUS, — Plauto tamen non indignum SCHMIEDERUS. — v. 93. BOTH. in ed. utrq. *tun' redimes*. — v. 94. LAMB. *quid lubet*; BOTH. in utrq. ed. leg. *aliquid cura*; in comment. commend. v. cl. *quid lubet* sive *quod lubet*. — v. 95. *eo ego* LANG.; in ed. Lugd. aliisque obvenit *fiesue ambula*, sine sensu fere; SARACEN. exhibet *fiet: ne ambula*; LAMB. post CAMER. *i, etiamne ambulas?*; GRUTER. *ei, ei* (i. e. *i, i*), *ne ambula* commendat; non mala videtur BOTHIO, qui omittit voculam *i*, lectio *sietne? ambula*, vel, *fiet: ne ambulas*, pro *ambulasne?* — v. 96. BOTH. in ed. min. hab. *atque audi etiam!* — v. 97. in edd. plerr. *erit* pro *fuert*, quod fere omnes habent post CAMERARIUM; ACIDAL. mal. *fuverit*. — v. 98. *de hoc metuum*. — v. 99. *quom mihi tua* exhibuimus secundum optima post libros LANGII exemplaria; vulgo vel *quid mihi nocere*, vel *quid nocere mihi*, et *quando tu tua*, omisso τῇ *mihi*. — v. 101. PAREANAE edd. exhh. *quia* pro *quin*; LAMB. *facio* pro *faciam*. — v. 102. BOTH. in ed. maj. *occoepi*, in min. *occepi*. — v. 104. BOTH. in ed. utrq. *in forum* pro *in foro* sec.

cod. Guelf.; in eod. cod. abest τὸ *ibi*. — v. 105. *hoc pejor laud.* LANG. — v. 108. *miserum, misero.* — v. 112. vulg. *quod incesperam.* — v. 113. pro lacuna, quam liquimus, vulgo legitur versus, mancus haudque melior omnino, quam, quem omisimus, versus 92dus. Sunt vero verba *ibo atque ibi manebo apud argentarium*, quae quidem sine voce *ibo*, a CAMERARIO demum adposita, vix leges. Tamen non displicent v. d. OSANNO, cuj. vid. lib. 8. laud. p. 204. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. In hac prima scena libanus demenetus astute aggreditur: ut intelligat super argyrippi amoribus quae mens sit ejus. Demenetus itaque ostendit sibi gratum esse; ut cum leonida struat quoquo modo ut argenti copiam habeat: quam faciat Argyrippe: quo amica potiatur. VALLA. Libanus, qui adjutor est herili filio amanti, heri quidem asperitatem non magnopere videtur vereri, ut expiscari tamen ab eo conatur, qua mente, si rescierit, meretricium filii amorem sit laturus. Prius vero, quam ad id, quod percontaturus erat, per ambages pervenit varias, herus ipse prodidit, non clam se ess' amorem filii, jubetque Libanum invenire, quantum argenti opus juveni sit. SCHMIEDER. Fingit poeta inchoatam orationem in postscenio, ut venire in scenam herum et servum colloquentes. Hoc patet ex verbis Demaeneti, qui testatur, se adjuratum a Libano per deum Fidium, versu 8. OPERAR. — *scut* — *gratum*; non temere est, quod herum sic aggreditur; nihil enim magis parentibus in voto, quam relinquere suos sibi heredes, h. e; liberos superstitēs. GRUTER. — v. 2. *superesse vitae*; tibi successurum esse, te longius diutiusque vivere, cet. — v. 3. *te obtestor*; ut mihi ea, quae ex te quaeram, vere respondeas. LAMB. — v. 4. *quam tu metuis*; vix potest credi, non vidisse PAREUM hujus loci sensum; censeat enim vir clarus, subintelligendas hic esse maritorum, quas gerant, magnas de uxoribus curas cet. cet. — v. 5. *med erga*; ἀνὰστροφι. erga me, i. e. adversum me, apud me. LAMB. — v. 6. *superstes* — *aetatem*; aetatem, i. e. diutissime; aeternum adverbialiter positum. cet. NON.; tamdiu, quam longa est vita, cet. DONAT. ad Terent. — v. 7. *pestem obpetas*;

sic dictum pestem oppetas, ut mortem oppetas. LAMB.; i. e. incidere. NON.; item MEURS., vir cl., docet, *pestem* pro *morte* poni, et *febrem* pro quocunque *morbo*, atque inde *pestifera auspiciâ*, quae mortem portenderent, cet.; cf. Capt. III, 3, 11. — v. 8. *per Deum fidium*; Deum fidium alii Jovis filium, Herculem, significari volunt, alii θεὸν πίστιον, i. e. Deum fidei praesidem ac patronum. In vocabulario — cet. — scriptum est *divus fidius*, διὸς υἱὸς, ἡρακλῆς. cet. — sententia autem h. l. haec mihi videtur esse: „video, mihi necesse esse eloqui, quae ex me quaeris per Deum fidium, cet. — vel — video mihi jurato, i. e. qui juravi per Deum fidium, necesse esse eloqui, quae quaeris. LAMB.; — cf. prim. quae cont. ad h. v. sub A. quoad interpunct.; — Deus fidei, cujus nomen fallere verebantur, et qui *medius fidius* jurassent, et qui per *Deum fidium* essent rogati. — h. l. non quaesivit Libanus per Deum fidium, sed Demaenetus dicere vult: obtestatus me es per res adeo vel exoptatas, vel invisas, ut aequè obstrictum me putem, ac si per Deum fidium ipsum me rogasses, cet. cet. SCHMIEDERUS. — Sola interpunctione locus explicatur. — v. 10. *obstinate*; obfirmate, pertinaciter, et, ut ita dicam, instanter. LAMB. — v. 11. *percunctanti*; differentia inter percunctari et interrogare. quod interroganti vel non, vel etiam respondetur. Percunctanti autem plura (:) ut inter figuras Quintilianus percunctationem collocarit. scribunt hoc verbum sine *c* ante *t* cum *o* deducentes a *conto* quo remiges innituntur. Alii cum *u* ante *ct* a cunctis derivando: ut sit percunctari quod cuncti debent exquirere. ita Donatus ita Nonius. VALLA. — i. e. ut non audeam committere, quin tibi quaerenti omnia eloquar, expromam. LAMB. — v. 13. *ipse scibo*; vetustissimi quartae conjugationis futurum indicativi tam per *bo* quam per *am* proferebant. Nunc duo tantum id sibi asciverunt *ibo* et *quiho*. VALLA. — v. 16—22. hi versus mutatis verbis idem rogant: num dabis me in pistrinum? sc. si quid a me peccatum esse senseris: cet. SCHMIED. — v. 16. *ubi lapis lapidem terit*; pistrinum dicit. Timebat enim sibi libanus si quid forte dixisset, quod displicuisset hero suo: ne ad molam (sc. molam) agendam mitteretur, propterea non audebat consilium suum palam facere. SARACEN.; aliquando non suspenduntur molae, sed lapis lapidem terit, i. e., mola molam cum

tenuor farina et minutior elicitur. cet. TURNER. adv. L. V. cap. 24. de vers. quibb. Lucret. lib. I.; — quae verba, quam temere sint citata abs quibusdam, vid. e. c. ed. Ernest. Lips. — v. 18. *qui polentam pransitant*; qui farinam hordeaceam crassiorem comedere debent, tanquam *nequam homines*, h. e. homines, iique servi, nequiores, mali, immorigera. — — *pransitant* i. e. crebro prandent, vel, ut BOSIO placet, prandere cupiunt. Erat autem machina quaedam, quae *πανσιμάχη* graece dicebatur; ea collo molentium servorum inserebatur, ne inter molendum polentam comesse, neve manus ori admoveere possent. Fiebat porro hoc modo polenta: perfusum aqua hordeum siccabatur per unius diei spatium. postero die frigebatur, postremo molis tundebatur. LAMBIN.; repetit. vv. dd. fere. — v. 21. *apud* — — *insulas*; cf. sub A. — *apud insulas*, in quibus servi fustibus verberantur ac tunduntur, — in quibus ferreae compedes, quibus servi constringebantur, crepant, — et talia (verba) sexcenta, ut *oculicrepidæ*, *plagipatidæ*, cet. cet. LAMB. — *insulas* — sc. molas intelligit, quae in medio pistrino positæ, speciem quandam praebeant insularum. cet. OPERAR. —; ad pistrina ipsa spectat hoc verbum etc. ROSS.; — *insulas* — *molas* — *fustitudinas*, quod illic fustibus adigerentur servuli, si alicubi cessarent, *ferricrepidinas* etiam, quod compedibus vincinrentur, ne fugiendi daretur facultas. LONG. — v. 22. *ubi* — *boves*; ubi mortui boves, i. e. lora bubula, ex pellibus bubulis facta, incursant, i. e. petunt, invadunt vivos homines, i. e. servos molitores. sententia est, ubi serviloris bubulis verberantur. LAMB. — *incursant* est verbum perquam conveniens, *εἰςβάλλειν* graecis. TAUBM. — v. 24. 25. *ah* — *volo*; non ideo, inquit, libanus, hoc retuli, ut me illuc mittas. VALL.; abominatur servus loci illius mentionem tanquam odiosi, atque invisi. LAMB. — v. 26. *despuas*; despuebant veteres, quae abominabantur, ne nocerent, neve evenirent. Varr. R. R. I, 2. LAMB.; — *Sputum* apud veteres extra usum naturalem erat, vel religiosum in avertendis malis ominibus, quae *despuimus*, ut hic; vel contumeliosum ad contemnendos alios, quos *conspuimus*, ut Curc. 4, 2, 17. Ad illud referendum etiam, quo utebantur medicinae causa in morbis, quos siccantando curari putabant, aut comitialibus, quos etiam *despuimus*; Plin. h. n. XXVIII, 4. Capt. III, 4, 18. GRONOV. — v. 27. *exscrea*; screando a pectore ejice. LAMB.; pour le jeu de Théâtre, il faut

que le vieillard soit surpris ici d'une toux violente, qu'il ne peut retenir, ce qui rend d'autant plus ridicule, de vouloir être amoureux à son âge. Les anciens crachoient en signe d'abomination, quand ils detestoient quelque chose. LIMIERS. — v. 28. *ex penitis faucibus*; vocabant penitum veteres, quod intimum esset: unde et *Penum* et *Penates* dixerunt. MURETUS. — v. 30. *cave* — *rem*; cave, si sapis, malum; — proinde ac si dicat, si pergis immodeste loqui et hero male precari, dabis poenas, cet. LAMB. — v. 31. *expers* — *metu*; expers cum sexto casu, more veterum; cet. MURET.; i. e. ut sis solutus verberum metu; — *expers* — ut supra in Amphitr. *eo more expertem te factam adveniens offendi domi* cet. LAMB. — v. 32. *redde operam mihi*; nunc mihi da vicissim operam et te attentum praebe. LAMB. — v. 33. *cur hoc* — *quaeram*; παράλειψις. proinde ac si dicat, non debeo id ex te quaerere, quod scio, videlicet, filium meum amare, cet. cet. LAMB. — v. 35. *subcenseam*; est in re gravi succensere et justa causa irasci; SARAC. — v. 36. *quid novi est*; adhuc sibi timet: neque se prius amorum argyrippi conscium detegit, quam apertius mentem resciscat senis. SARAC. — v. 37. 38. *Demiror* — *amet. meus*; conf. quae cont. ad versus hos sub A. — i. e. equidem scio jam, filium meum amare; talia sunt: *faciam te, ut scias*, i. e. *faciam te scire*, cet. cet. LAMB. — v. 40. *rectam instas viam*; rem ipsam eloqueris, dicis quod res est, non aberras a recta via; allegoria est; sic supra in Amph. *ingressu'st viam*. cet. LAMB.; Du bist auffm rechten Weg. TAUBM. — v. 41. *ea res est*; ἐξουσία. LAMB. — v. 42. *quia non* — *data*; quia non habet, quod det Philenio, cui se multa daturum dixit, cet. LAMB. — v. 47. *tu primus sentis, nos tamen praenoscamus*; — cf. sub A. — tu primus omnium sentis incommoditatem et importunitatem uxoris tuae; sed nos omnium primi, seu ante omnes scimus. cet. LAMB.; tu quam saevam habeas uxorem, *primus* omnium, qui tecum habitant, maxime *sentis, nos tamen* servi tui *praenoscamus*, licet tacente te, saevitiam ejus noscimus. SCHMIED. — v. 49. *posterius* — *credo tibi*; i. e. prius istud, quod dicis, credo tibi, quam dixeris. LAMB.; *posterius* i. e. tardius, secundo. NON.; importunam et incommodam eam esse, antequam dicerès, dudum credidi. SCHMIED. — v. 51. *facient obsequentiam*; vid. sub A. — *obsequelam*, quod interpretes fere tenent, idem esse, quod

obsequium; profert NON. sub voce *obsequela*. Est itaque sensus: indulgebunt, obsequentur cet. — v. 52. *quippe — benevolo*; quippe ut filium habeant sibi magis amicum et benevolum. cet. LAMB. — v. 53. *ego me — studeo*; dictum antique, ut Sal. conj. Cat. 1. *omneis homines* cet. LAMB. — v. 55. *Nauclerio — ornatu*; — cf. sub A. — *nauclericus ornatus erat vestis caerulea, causia ferruginea, palliolum ferrugineum: brachium expapillatum.* cet. LAMB. — de qua hujus ornatus descriptione plura videbis Mil. glor. A. IV. Scen. 4, v. 41—46. — c'est l'habillement des matelots, que prit le père de Déménète, pour tirer des mains d'un Marchand d'esclaves la femme que son fils aimoit. LIMIERS. — v. 58. *me emere*; i. e. divincire, sibi conciliare atque obligare cet. cet. LAMB. — v. 59. *eos me — patris*; ce vieillard ne pouvoit mieux faire, pour couvrir ses débauches et le mauvais exemple qu'il donnoit à son fils; que de l'autoriser de l'exemple même de son père. Ceci marque la corruption des mœurs des anciens. LIMIERS. — (tene tu de his, lector, veterum moribus illud Cat. dist. [III, 19.] *multa legas facito, perfectis negliges multa, Nam miranda canunt, sed non credenda, poetae!*) — v. 63. *volo — obsecutum — patrem*; *obsequutum* nonnulli adciunt passive, ut a *volo* pendeat, ut dicimus: volo te adjutum. Malim tamen adcipere active *me patrem obsequutum esse* quod obsequium meum quo magis in amore suo erit expertus, eo verius quoque me patrem suum amabit. SCHMIED. — v. 64. *arcte — habet*; anguste et illiberaliter ei sumptum suppeditat. NONIUS hunc versum profert et *contente* interpretatur *parce et continenter*; ego contentum arbitror opponi laxo. LAMBIN.; *continenter* vivere potest et qui in splendore vivit, *contente* non nisi qui parce aut γλιχρῶς. GRON. — v. 67. *me habere — decet*; h. e. pariter volo naturae ipsius rationem habere ut se quemadmodum mihi commisit et concedidit omnes suos amores: ita me illi indulgentissimum praebere volo: ingenium enim pro natura: more instituto saepissime usurpatur a Plauto. SARACEN. — v. 69. *amicae*; Philenio. — v. 70. de lac. cf. sub A. — v. 72. *dotalem servom*; (vid. Verrii ipsiusque A. Gellii sententiam de *servis recepticiis* in libri XVII. cap. VI noct. att.) est dotalis, sive recepticius servus is, quem uxor dotata proprium possidet, praeponitque administrandis propriis pecuniis; — c'étoit l'esclave

que la femme amenoit avec elle dans la maison en se mariant. Il avoit soin de la dot, et de faire valoir tout le bien de la femme. Le mari étoit le maître de tous les autres esclaves, mais pour celui là, il n'étoit point soumis à son autorité. C'étoit un espèce d'Intendant, un Homme D'affaires. cet. LIMIERS; — qui quidem servus in mariti potestate non erat, ut reliqui; sed matronae peculiaris, quippe *exceptus* cum reliqua pecunia, nec datus doti: quam pecuniam illa pro lubitu tractabat, vel invito marito. DOUZA. — v. 73. *cui plus — quam tibi*; qui plus possit, quam tu: quoniam videlicet uxor amplissimam dotem domum tuam attulit: quam ille tractat. LAMB.; *adduxit*, i. e. obduxit. DOUZ. — v. 74. *argentum — vendidi*; dotata uxore ducta, libertatem amisi et servus uxoris factus sum. cet. cet. LAMB. — v. 76. *viginti — filio — minis*; ante igitur resciverat senex, quantum argenti filio opus esset, quam id filius ipse ex lena cognoscere potuisset. Ac scio, visum esse nonnullis, etiam Terentium in Adelphis similiter ipsum quoque peccasse, sed Terentii quidem causam veteres critici facile expediunt, eumque omnibus suffragiis liberant. Plautinum hoc, vereor, ut aequè facile defendi queat. MURET. lectt. varr. X, 5. — Repetunt vv. dd. haec, omnes fere ἀτεχνίαν Plauti accusantes; — addit tamen SCHMIEDERUS: — filius vero, qui nosceret lenam, quantum postulatura ea esset; praevidere facile potuit, et cum patre communicare; — une Mine valoit dix ecus; Vingt mines faisoient donc deux cens ecus. — Il y a des interprètes qui demandent comment Déménète pouvoit savoir que son fils eût besoin de vingt mines, puisque ce n'est que dans la 3e Scene qu'il les promet. C'est qu'on les lui avoit déjà demandées plutôt et que ce fut seulement alors qu'il s'engagea de les donner. LIMIERS. — v. 79. *nudo — jubes*; significat, hunc senem esse nudum et inanem; quare fieri non posse, ut ullà pecunia ab eo auferatur. LAMB. — v. 80. *age, sis, — vola*; proinde ac si diceret, si volare potes sine pennis, ego etiam potero pecuniam abs te sumere. — v. 81. *tene — defrudem*; defrudare est fructum minuere, vel, per fraudem aliquid eximere. NON. — v. 83. 84. *qua — qua — aufer*; quacunque via me; quacunque uxorem, quacunque servum Sauream circumducere potes, circumduce, — circumveni, decipe. LAMB.; contra — inepte Lambinus interpretatur *quacunque via*, cum potius *qua* significet *partim* — TAVEM. —

v. 86. *piscari in aëre*; piscari in aëre, ut quod deinceps sequitur, *venari in mediomari*, proverbiorum locum obtinent et significant, inanem operam sumere. LAMB. — v. 87. *venari autem jaculo in medio mari*; — cf. sub A; ibique impr. vid. VALLAE sententiam. — v. 88. *optionem sumito*; adiutorem, vicarium, successorem. LAMB.; *optio* in re militari appellatur, quem Decurio, aut Centurio *optat* sibi rerum privatarum ministrum, quo facilius officia publica obeat. FÆST.; *optiones* in cohortibus, qui sunt honesti gradus, ut *optatos*, quod est electos: et adoptatos, quod adscitos. NON.; referentibus centurionibus *adoptati* in cohorteis subibant, ut semper plenae essent legiones, a quo *optiōnes* in turmis decurionum et in cohortibus centurionum appellati. VARRO vit. R. L. II.; *optiones* ab *optando* appellati, quod, antecedentibus aegritudine praepeditis, hi tanquam adoptati iu eorum locum et vicarii solent universa curare. VEGET. II, 7.; est et *optio fabricae* leg. 6. D. de jure immunitatis, quo maxime respexisse videtur Plautus. GRONOV. — v. 89. *conminiscere*; vid. quae nott. ad Amph. Act. III. Scen. III. v. 24. — v. 92. de lacuna cf. sub A. — v. 93. *tu — interceperint*; tunc me liberabis, — si me — in medio cursu ceperint? antequam rem susceptam ad exitum perduxerim, ceperint? cet. LAMB. — v. 94. *tum tu — lubet*; i. e. sinito igitur me hoc curare: tu, quod ad hanc rem attinet, ne labora: ego effectam dabo: — cet. — sic apud Homer. II. Σ. Vulc. resp. Thetidi: Θάρσει μή τοι ταῦτα μετὰ φρεσὶ σῇσι μελόντων. cet. LAMB. — v. 95. *etiamne ambulas*; quid cessas? quin properas cet. LAMB.; c'est une plaisanterie du Valet, qui raille son Maître sur la peine qu'il avoit à marcher appuyé sur son baton. Il distingue *ire* d' *ambulare*. Le premier signifie aller vite: et le second, marcher à bas comptex. LIMIERS. — v. 97. *ubicumque libitum fuerit animo meo*; ce vers et les cinq suivans marquent bien le caractère d'un impudent de Valet, qui fait le chien couchant tant qu'il a quelque chose à craindre, et qui tranche du nécessaire et fait l'insolent, dès qu'il sent qu'on a besoin de lui. cet. LIMIERS. — v. 101. *animum ostendisti*; animum aperuisti, significasti, quid tibi velis, quid a me fieri jubeas, aperto dixisti. — v. 103. *apud — argentarium*; argentarii trapezitae erant seu mensarii, apud quos depositae erant ab iis pecuniae, qui eas occupare et exercere volebant; inde enim foenori sumebantur. Eorum officium, ut ait

Juriscons., publicam habet causam, ilque rationes conficiunt; nam ad eorum tabernas auctiones fiebant, et, ut cuique res addicta erat, ei argentarii pecuniam expensam referebant; et fere de mensa solvebant, qui alicui debebant. Haec reperi adscripta ad hunc locum in codice Bosii. LAMBINUS. Repetunt fere interpretes cum his Lambini verbis ea, quae de argentariis tradit in comment. s. de pactis J. CUIJACIUS. Fuit, inquit, olim in civitatibus certum corpus sive σύστημα argentariorum, quorum erat publicum officium. Tabernas et mensas, cum aere in foro positas habebant. Apud mensas pecuniae deponebantur; permutabantur, emebantur, vendebantur: quod latine est *cambire*, graece ἀνταμειβεσθαι. Per eos plerique pecuniam credebant et foenori occupabant, emebant, vendebant, auctionem et omnia negotia exercebant: deque his omnibus rationes conficiebant. Ex eorum scriptura nascebatur obligatio nominum sine stipulatione. Usurae eis debentur ex sola praescriptione, et quidem besses. Eorum munia, quae varia sunt, variis quoque appellationibus designantur; nam et Mensarii dicuntur sive Mensularii, et Argentarii, et argentariae mensae exercitatores, et ἀργυραπράται sive argenti distractores: Collybistae, Cermatistae, Coactores sive Collectarii etc. — v. 104. *si quid opus fuerit*; c'etoit une manière de promettre et de s'engager, usitée chez les Romains. LIMIERS. — hoc de solemnibus Romanae antiquitatis formulis depromptum, cet. cet. sec. DOUZAM fere interpretes. — v. 106. *quo ob*; a quo, ἀναστροφῇ. LAMB. — v. 108 — 111. *mori* — *contui*; *mori* — *contueri*; scipionem gestabant senes, quo niterentur inter eundum, cet. LAMB. — v. 113. *lac*. vid. sub A. —

A C T U S I.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (Hujus scenae ab initio versus undecim sunt confusi numeris et habent. καταλήξεις; sequentes omnes sunt Trochaici Archilochii, CAMER.) *sicine hoc fit foris* laud. int. lectt. LANG. —

v. 2. *hocce*; *precii*. — v. 3. *mala est* — *bona est*. — v. 4. *at malo tuo* LANG. — v. 5: *tres viros*; *treis viros*. — v. 6. *scribunt fere saxo erunt capitis, te cet.*; sed *τὸ capitis* non ad *perdam* pertinere, recte jam viderunt DOUZA, GUIL., GRÜT., aliique; ideoque scripsimus *saxo, erunt! capitis te cet. cet.* — v. 7. LAMB. *adulescentum*; at pro *perlecebrae, pernicies, adolescentium exitium*, quod tenent libri scripti, quidam legi volunt secundum NONIUM *pellecebris, perniciis adolescentum exitium*, ut J. GUL. — BOTH. leg. in ed. maj. *adulescentum!* omisso *τὸ exitium*, sed in ed. min. exhib. v. cl. *adulescentum exitium*. — v. 8. vulg. *accerrimum* sive *accerrinum*. — v. 9. BOTH. in ed. maj. *reperid*, in min. recte *reperi*, pro quo vulg., et nos per oscit. *operr.*, *repperi*. — v. 10. BOTH. in ed. utraque *ingrata atque inrata*; de q. conf. Amph. A. I. Sc. I. v. 28. — v. 11. 12. vulg. *ac posthac*; tenet BOTH. lectionem nostram, nisi quod legat *quod dedi* sec. cod. Guelf. pro *quae dedi*, sc. in ed. maj.; sed in ed. min. mutat. v. cl. hunc et insequentem versum ita: *Quod dedi, et quod benefeci — At posthac tibi male, quod potero, faciam, meritoque id tuo faciam.* — v. 13. *Edepol ego te — in egestatis termino* obv. in codd. LANG.; abest in plerisque *τὸ eodem* post *redigam*. — v. 14. *et fueris*, omissa voce *quae*, ap. LANG.; vulg. *pol* pr. *edepol*. — v. 15. secundum cod. BARTHII (cf. ej. adverss. V, 9.) BOTH. exhib. in ed. utrq. *amens* pro *amans*, idemq. omitt. *τὸ ego* ante *animum*. — v. 16. olim, ut est apud SARACENUM, *in panis inopia*; LIPS. (Ant. Lect. I. 13.) suad. *inpannis, inopia*, ut sit *inopia* i. q. *inops*, ut ap. NON. obv. *depannibus* cet.; quod imit. BOTH. in ed. maj.; in qua sordide obvenit per err. typogr.; recte addit LIMIERS brevibus: les interprètes veulent y qu'il ait une lacune. Mais je ne vois pas quel peut être l'embarras de construire *inopiā* à l'ablatif avec *pannis*, en sousentendant *vivens*, cet.; et distinctius adeo v. cl. GRONOVIVS: praeterquam quod LIPSIVS *inpannis* una voce, consenserunt omnes, lacunam hic esse, et quidem plurimum, vel certe unius versus. At locus est integerrimus: ad vocem *inopia* repetenda est proximae voci apposita praepositio: quasi esset *in pannis, in inopia* cet. cet. — v. 17. *atque ea si erant, magnas habebas omnibus dis gratias*; ita, ut scimus, ad unum omnes; tamen mutaverat BOTH. in ed. maj. totum ver-

sum in *at* — *Quo aes si erat, magnas habebas omnibus dis gratias*; sed restituens vulg. lect. in ed. min.; addit v. d.: *tentavi olim atque aes si erat, cum viliora putarem sordidum et pannos, qua pro quibus magnae diis omnibus gratiae haberetur. Sed fieri tamen potest, ut id ipsum Plautus voluerit. Itaque ἀπέχω.* — v. 18. omitt. in plerisq. τὸ *nunc* post eadem. — v. 19. *mansuetam*; omnes fere *mansuetem*, et quidem secundum NONIUM, qui ita versum citat; non respondet tamen huic lectioni versus primus scenae primae Actus tertii, quem vide. — v. 21. *tuo facit jussu*; vulg. *jussa facit*, omisso τῷ *tuo*, positoque accusativi casu *jussa* pro ablat. *jussu*; pro *hera* laud. LANG. *era*; omitt. quoque τὸ *tu* post *mater*. — v. 22. vulg. *te pol ego uliscar*; (τὸ *te* utroque loco non eliditur BOTH.) — v. 25. 26. ita interpungere, quam vulgg. edd. sequi maluimus, quae exhibent: *atque eccam illecebra exit tandem; opinor hic ante ostium meo modo loquar, cet.*; vel, ut alii, qui post *tandem* virgulae, sive virgulae cum puncto, post *opinor* nullum, post *ostium* puncti signum ponunt; quibus ex parte assentitur BOTHIUS, legens tamen in ed. utrq. *huc ante ostium; velin pro volam; volim; quoniam pro quom*; BOTH. in ed. maj.: *meo modo loquar, quae volo, jam: quom intus non licitum est mihi, sed* in ed. min.: *modo loquar meo, quae volam quom intus non licitum est mihi.*

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Conqueritur adolescens argyrippus a lena fuisse ejectum domo ob pecuniam non relatum: et dicitur argyrippus propter argentum equus; nam a servo passus est in incendi habendae pecuniae causa: ut infra videbitur. Sermonem igitur abruptum cum indignatione apostrophans ad lenam amasiamque. Quae ex occulto observabant conquerentem amatorem. SARAC.; in hac scena Argyrippus ex domo meretricis ejectus quod exhaustus erat pecunia queritur secum et incensus ira multa in lenam profundit minitabundus. VALL.; *siccine hoc fit*; — in magnis animi perturbationibus pleonasmis saepe, saepius vero ellipsis homines uti solent, multaque ita eloqui, ut qui, quae addiderint iis, nesciat, quae dicant, intelligere nequeat. Exclusus a lena, stupore Argyrippus percussus gemit: *siccine fit?* quis persuasisset mihi, fieri posse, ut excluderem? *hoc*, haec

res, mhi in amore meo — — Indignabundus addit: *foras aedibus me ejici?* quam indignum est. SCHMIED. — haec loquitur Argyrippus ejectus ad lenam, quae domi est; nondum enim in proscenium prodiit. LAMB. — v. 3. *bene — mala — male — bona es; ἀντίθεσις.* LAMB. — v. 4. *at malo cum tuo;* formale d'imprecation fort en usage chez les Anciens, pour dire qu'une chose ne demeurera pas impune. LIMIERS; veteres cum minarentur, aut significarent, quod quis diceret aut faceret, impune non habiturum, *malo* id ejus futurum ajebant, et fere hac formula, *malo tuo.* J. GUIL. — v. 5. 6. *ibo ego ad Tresviros;* — cf. sub A; vid. qq. ad vers. 3. scen. I. Act. I. Amphitruonis. — erant poenae constitutae in meretrices et lenas aliquae, ut patet ex hoc loco, quarum arbitri erant Tresviri, cet., quod et hoc patet Truculenti Act. IV. Scen. II. „*adversum legem accepisti a plurimis pecuniam.*” OPERAR.; *nostraque — erunt;* c'étoit la coutume, quand on accusoit quelqu'un, de porter son nom écrit sur les des Tablettes devant le juge. LIMIERS, sec. DOUZAM. — et fecero, uti vestra nomina apud eos relata sint inter vos. LAMB. — Tresviri vel triumviri capitales ex magistratibus erant minoribus, qui carceri praeerant et suppliciis; cognoscebant de criminibus servorum, meretricium, et viliorum capitum, eosque puniebant. GRONOV. — v. 7. *perlecebrae;* sic dictae perlecebrae, seu pellecebrae, ut illecebrae; nam ut hae ab illiciendo, sic illae a perliciendo, seu pelliciendo. Perlecebras igitur appellat, quia perliciunt adolescenteis in fraudem et insidias. FESTUS (dicit) pellexit, i. e. in fraudem induxit. LAMB. — v. 8. *nam mare — acerrimum;* mare prae vobis non est mare, estis mari iracundiores, avariores, rapaciores. LAMB. — v. 9. *nam in mari — elavi bonis;* in mari repperi aliquid: Hic sc. in hoc vestro mari, hoc est, apud vos meretriculas: denudavi, spoliavi me omnibus bonis. Quia omnia, quae sibi fecisset bona, fuerunt irrita et in cassum acta. SARACEN.; *luere*, h. e. decoquere, substantiam lancinare, cet. TAUBM.; quae *bona reperi* mercatura mari facienda, iis *hic* in aedibus lenae *elavi* naufragio quasi privatus sum, ea meretricia hac in domo decoxi. *Elavari* enim comice dicitur de naufragis. SCHMIED. cf. Rud. III, 3, 37. V, 2, 20. — v. 13. *ad egestatis terminos;* ad extremam egestatem, i. e. ad summam et maximam, cet. LAMB. — v. 15. *istam;* Philenium. — v. 16. *sordido pane;* atro cibario. LAMB.; contra: puto, vilio-

rem fuisse: nimirum illum, quem jusculo superfuso canibus praeberi solitum scribit vet. Schol. ad Juven. Sat. V. — *et farris sordes mordere canini*; cet. cet. TAUBM. sec. COLERUM; cf. sub A. — v. 18. *me — ignoras*; figurate dictum pro me oblivisceris. cet. BOTH. in comment. ad ed. maj. — v. 19. *mansuetam*; cf. sub A; *mansuetem* qui legunt, derivant a *mansues*, i. e. *χρησθῆναι*, quasi adsuetus ad manum accedere, cet. cet. q. vid. ap. TAUBM. ad h. l.; parce que pour apprivoiser un chien, on le laisse quelque tems sans manger, après quoi on lui donne du pain en lui passant la main sur le dos. LIMIERS. — v. 20. *nam isti — meret*; vel ad philenium vel ad cleeretam lenam quae forte stabant pro foribus; — excusat nihilominus a culpa suam amasiam, ea visa: omnem in lenam culpam transferens. SARAC.; nullam culpam admisit, nullam poenam meretur, nihil commeruit. LAMB.; ce vers et le suivant sont bien dans le caractère d'un jeune homme amoureux, qui cherche à excuser celle qu'il aime, au commencement de cette Scène, il en vouloit également à la fille comme à la mère: *vestra*, dit il, *nomen faxo erunt. Capitis te ego perdam et filiam*. Mais sur la fin son amour l'emporte sur sa colère. Ceci est pour préparer le raccommodement qui est à la fin de la Scène suivante, et le Dialogue de la 3. Sc. du III. Acte. LIMIERS. — v. 24. *quem conloquatur*; quem alloquatur, sic saepe Plautus, et antique dictum. LAMB. — v. 26. *meo modo*; meo arbitrato. LAMB.; meo more: ubi iis praesentibus loquimur, quos metuimus, aliis in dicendo potius morem gerimus, quam nobis. BOTH.

A C T U S I.

SCENA III.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (Sunt versus hujus scenae τετραμέτροι τροχαϊκοὶ κατὰ ληκτικούς. CAMER.) pleriq. *unum istorum quodque*. — v. 2. *emtor*. — v. 3. in quibd. med. aev. *haec recte*, sive *hec recte*. —

v. 4. *apud nos animus*, omisso τὸ est, in lectt. LANG.; BOTH. in utrq. *animus tuos clavo est ex ing.* v. 5. codd. quidd. *potest*; inde suspic. TAUBM. *potis est*. — v. 6. vulg. *tum aestus*, pro *tam aestus*; omiss. τὸ in ante *portum* ap. LANG. — v. 7. BOTH. in ed. maj. mut. versum in *edepol istum portitorem privabo ego portorio*; sed in ed. min. textum restituens, in notas recipit mutationem. — v. 8. vulg. *et re mea*. — v. 9. *quum, qum, gom*: ed. Lugd. *quin ejicis; eiicis, eicis*; commend. BOTH. in ed. maj. commentario ob meliores numeros *ejicias*, recipitque in ed. min. — v. 11. *ego ted atque*. — v. 13. omitt. τὸ *solus* repet. post semper; cod. BARTH. *poscat pr. poscam*. — v. 14. *promissam* haud pp. pr. *promissum*. — v. 15. cod. Monac. *quis pro qui*; vulg. *modust*; ACIDAL; multique alii, *dando pro dandi*; inde BOTH. in ed. maj. *qui modust dando?* in ed. min. *qui modus dandi*. — v. 16. *modo quom adcepisti*; ita ad exempl. opt. fidei; laud. LANG. e codd. ss. *modo quod accepisti*; alii *modo quid accepisti*; LAMB. *modo quidem accipisti*; ed. Lugd. *modo quom quidem accipisti*; omitt. τὸ *aliquid*. — v. 17. BOTH. in ed. maj. *qui modust ductando* cet.; sed in ed. min. rest. textum; vulg. *quid modist*; J. GUL. *quid modi'st ductandi*; *nunquam ne expleri potes!* obven. in ed. Plant. — v. 20. *hostimentumst* l. LANG. — v. 23. BOTH. in ed. maj. *lena ubi bene*; sed jam in comment. commend. lect. vulg.; tamen v. d. suum *lena ubi* in text. editionis min. recipit. — v. 24. *aequomst* LANG., idem v. cl. *aequomst, tandem ut*. — v. 26. *itidemst* LANG.; omitt. τὸ est post *itidem* in ed. Lugd.; BOTH. in ed. maj. *piscis quasi*, in comment. et in ed. min. *quasi pixcis*. — v. 27. *sucum*. — v. 29. vulg. *nam ubi*; *ibi* est quoque in cod. Barth.; cod. Helmst. hab. *tibi*. — v. 31. vulg. *pedisequae*. — v. 32. *volt ancillis et quoque* LANG.; *et quoque etiam voleb.* GULIELM.; GRUTER. *suad. etiam ancillis; et coquo et catulo meo*. — v. 34. *aequomst* LANG. — v. 35. *perdixi*, inepte. — v. 36. plerique *prohibeas*, alii post BARTHIIUM *praelibeas*, quidam *praebeas*. — v. 37. vulg. omitt. τὸ te ante *eam*; LAMB. *tu eam*; perspicue codd. LANG. *te eam*. — v. 38. omitt. *edepol* apud LANG. deest; *aedepol; gratis*. — v. 40. temere PAREUS *dedecori*. — v. 41. in quibb. Palat. codd. abest τὸ *dantur*; Cod. Guelf. exhib. *dederis* pro *dantur*. — v. 42. *gratis*. — v. 43. olim vulg., ut et SARAC.,

tibi non esse credam illa?; qui in sell. locc. addit: *vel tibi non esse credam illam*; laud. etiam LANG. lect. *credam illa?*; item CAMER.; tamen sequuti sumus libros plerosque bonae fidei, qui interpungunt, ut jam edd. Plant., Junt., Lugdun., aliaeque, *non esse credam. Illa* cet. — v. 44. *abusa sunt* obven. in citt. NONII; omitt. *τὸ illaec.* in edd. nonn. — v. 45. *mulier mitteretur ad te, nec te quicquam poscerem* obvenit in citatis NONII. — v. 46. *argento haec.* — v. 47. *cetera quaeque volumus uti, graeca mercamur fide*; ita exhibuimus ad exempl. fidd.; LANG. *caetera quae volumus*; LAMB. *caetera quae quae*; cet. de h. l. vid. sub B. — v. 48. *pro oenopolio*, quod omnes fere tenent, invenimus VALLAE in scholiis *thormopolio*, de qua let. cf. sub B. — v. 50. *manus sunt nostrae* LANG.; commend. ed. Lugd. in marg. *nostrae manus sunt*; BOTH. ined. utrq. seq. LANG. et cod. Guelf., nisi quod per err. typ. ed. maj. hab. *manus, sunt, nostrae*: — v. 51. *vetus est*, „*nihili cocio est*;” *scis quojus? non dico* cet.; ita sec. exempl. fidei optima; sed jam SARACEN. leg. *coactio* pro *cocio*, itemque vulgatae fere; LANG. laudat dupl. lect., et *nihil coacti est*, et *nihili mihi coactio est*; CAMER. vult *nihili coctio est*, quem h. pp. sequuntur; LAMBIN. restituendum putabat *nihili cocio est, si est caecus*, habuitque v. cl. imitatores satis multos; alii *actio, acti, coacti, coactio, coaxatio*, alique aliter; GRUTERUS, TAUBMANNUS, GRONOVIVS, alique multi ac varii restituendam curav. lectionem, de qua vid. sub B. — v. 52. *Aliam mihi nunc* LANG. — v. 53. LAMB. *longe aliam te praebeas, inquam, nunc*; CAMER. omitt. *τὸ te*; BOTH. in utraque editione sequitur REIZIVM: *longe aliam mihi, inquam, praebebas nunc atque olim, quom dabam*; laudat illud mihi jam TAUBM., qui quoque suadet: *longe, longe aliam* cet. — v. 54. *me blande pro me ad te blande* laud. LANG.; et sic vulg. *me blande ad te ac benedice.* — v. 55. BOTH. in ed. utrq. metri causa *aedesque pro aedis quoque.* — v. 56. BOTH. *aibās.* — v. 58. *meo studio* LANG. — v. 60. *quod nolebam, quod vetueram* LANG.; BOTH. in ed. utrq. *quod nolueram, aut vetueram*, illud sec. Helmst., hoc sec. Monac. codicem. — v. 64. *conciuit* LANG. — v. 65. legit BOTHIVS in ed. maj. *aves adsuescunt*, additque *aves* extrita v. litera legendum esse; sed in ed. min. v. d. exh. sec. cod. Barth. *adsuescit avis*, ἀστέως legere libros vulgg. addens. — v. 68. SARAC. jam *lectus est illex*, sed

laudans quoque ex librr. vet. *lectus est illex*; VALLA leg. quid. *illex*, suadet vero *illix*, de quo vid. sub B; BENTLEY, cit. loc. ad Terent. Heautont. II, 3, 111, ubi ponit *inlex* pro eo, quod est, *iudex*, legitque *lectus et inlex*; item BOTH. in ed. utraque; alii *ilex*, *ilix*; longe plurimi *illix*, sive, quod nunc malleus, *inlix*. — v. 70. *oratione vinnula*; ita exempl. optima fidei; SARAC. *osculando oratione vinula venustula Si papillam pertractabit*; invenit LAMB. in codd. ss. *vinnula*, exhibet tamen *vinula*, quod obven. in codd. LANG., CAMER., DOUZA, BARTH., aliisque; pro *osculando*, quod longe plurimi, volebat ACIDAL. *osculando orationi vinnulae, venustulae*, unde PAREUS *osculando: oratione vinnula* cet., et BOTH. in ed. utrq. *Ausculando, oratione* cet.; habet tamen cod. Pal. III. *osculando*. — v. 71. laud. LANG. *pertractabit*, quod BOTH. imit.; TAUBM. sec. codd. quosdd. et edd. antiqq. omitt. τὸ *id* post *haud*; item ed. Ernest. Lips.; si quis post tot exempll. bonae fidei omitt. illud *id*, leg. cert., ut vult BOTH., *red* pro *re*. — v. 72. *savium* LANG. — v. 74. ed. Lugd. exh. cum plerisq. all. *Culpa tu isthaec, quae* cet. — v. 75. *mercedem si eris* ita optimi libri; LAMB. quoque *ubi eris*. — v. 76. vulg. *audi*; sive *audi!*; ed. Lugd. omitt. voces *pro illa*. — v. 77. LANG. *tunc? XX minas*. — v. 78. *si aliusea ad me* LANG. — v. 80. laud. CAMER. e cod. s. *quo peream*, ut jam ante invenerat LANG.; nec LAMB. dissuad., nec GRUTER., nec TAUBM.; tamen, quamvis graecum sermonem oleat, lectionem vulgatam recudi voluimus; mutat BOTH. in ed. maj. *quo peream magis, est reliquiom*: et in ed. min. *est reliquiom, quo peream, magis*. — v. 81. *leges eas* LANG., quem seq. J. GULIELM. — v. 82. *scire possum*. — v. 83. *ne quenquam* LANG. — v. 85. alii *syngraphum*, ut SARAC.: addit VALLA, qui legit *syngrapham*, et *syngraphum*, et *syngrapham* dicimus. — v. 88. in quibsd. edd. subjiciuntur haec perperam Argyripo; quod jam in marg. ed. Lugd. recte mon.; pro *portitorum*, quod ad unum fere tenent, ponit BOTH. in ed. utrq. *portuum*, quippe quod mulier dicat, argento dato patere ut januas lenonias, ita portus; concinne et apte ad sensum, sed qua auctoritate? — v. 90. *invenio ego*; hoc ego omitt. BOTH. in ed. min. sec. cod. Guelf. — v. 91. *nisi ego illud* LANG.; vulg. *ni illud perdo*; partim sec. LANG., part. ex ing. leg. BOTH. in ed. utrq. *nisi ego perdo*, omisso τῷ *illud*. — v. 92. PALMER. exhib. *experiar opibus omnibus copiam*, quem sequitur PAREUS

in ed. prim. — v. 93. *amicum*. — v. 94. *certumst* LANG.; vulg. *experire certum'st*; BOTH. in ed. maj. *experirier*, in ed. min. tot. vers. commutat in *dignas, indignas, adire certum mi est atque experiri sine notu*. — v. 95. *mutuo* obven. in versu cit. ap. NONIUM, quem sequitur J. GULIELM.; *mutuas* tenent tamen libri; male monet TAUBM., legi et a NONIO *mutuas; certumst* LANG. —

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. In hac scena (ut mos est amantium) argyrippi ostenditur inconstantia lenaeque calliditas: cet. SARAC.; in hac scena altercationes sunt inter Lenam, Argyrippum et Amasiam. VALL.; bella, mehercule, est lenae et adolescentis velitatio: et nisi de meo animo erro, haud paulo efficacior ad continendam adolescentiam nostram, quam multae et longae Philosophorum scholae. J. GULIELM.; cette Scène est toute pleine d'artifice. Cette femme fait d'abord semblent d'approuver les discours et l'emportement du jeune homme, pour mieux le engager dans la suite: mais plus son art pernicieux s'y découvre, plus je crois ce dialogue propre à détourner les jeunes gens de ses sortes de commerces. LIMIER; ultimos scenae superioris versus Cleaereta audivit exiens, quare injurias se minatur ulturam. SCHMIED. — *unum — verbum*; verbum positum pro verborum; vel conjunge cum unumquodque cet. — significat lena, maledicta irati Argyrippi sibi magnam et ubèrem questum allatura, propterea quod ille nullam jacturam facere sit dubitaturus, ut cum Philenio in gratiam redeat. LAMB.; — *nummis Philippis aureis*; hoc sciendum, nummos Philippeos fuisse quondam aureos, insignes imagine Philippi regis Macedonum, ut in nostro libello De re nummaria ostendimus. Sed iidem sunt apud Plautum Philippi, ut et apud Horatium, *rettulit acceptum legale numisma Philippus*, κατὰ μισθωνυμίαν, seu ὑπαλλαγὴν, cet. CAMERAR.; Philippeorum nummorum cujusvis metalli magnus usus fuit apud Veteres, etiam Romanos, ad Plauti tempora, cet. OPERAR. — v. 2. *si quis — venerit*; si quis autor ad me venerit et unum quodque istorum verborum singulis Philippis nummis emere voluerit, nolim ei vendere; quid ita? quia spero,

me-tibi pluris vendituram: quia tu ipse pluris redimes. LAMB. — v. 3. *nec recte quaa tu in nos dicis*; id est: quae in nos male dicis, OPER.; *nec recte*, pour *male*, mal à propos, sans raison, injustement. LIM. — v. 4—6. Allegoria a re nautica. Qui *clavum* gubernacula tenet, is, quo vult, cursum mavis dirigit, clavum autem animi tui tuus erga Philenium amor tenet: frustra igitur effugere conatus, ad nos in portum te non poteris non recipere. SCHMIED.; cf. Ter. Eun. I, 1. in.; — *quam magis te — in portum refert*; profert hunc versum NONIUS, et in verbo *capessis*, et in voce *aestus*, et *capessis* interpretatur *immittis*; aestum autem hic vult significare marinam commotionem, *in altum* autem, i. e. in medium et profundum mare, procul a litore. *Quam magis, tam magis* usitata est bonis et antiquis scriptoribus locutio: cét. LAMB. — v. 7. *ego, pol — portorio*; quia lena allegoria usa est a mari ducta et navigatione; eandem allegoriam servat et Argyrippus, per portitorem lenam significans, cet. cet. LAMB.; pour bien entendre ce vers, qui est assez obscur, il faut supposer, comme il est vrai, que l'intention de Cléérète dans celui qui précède est de faire entendre à ce jeune homme, que quelques efforts qu'il fasse pour s'éloigner, sa passion, qu'elle compare en flux et reflux de la mer, le remanera toujours. cet. LIMIERS. — v. 8. *exsequar*; i. e. pergam, DOUZA. — v. 10. *magis istuc percipimus — fore*; saepe quidem pecunias adtulerat Argyrippus, saepius vero dixerat, se, mortua matre, adlaturum esse. — v. 12. *solus si ductem*; sc. philenium, h. e. si mihi duntaxat soli nec cuiquam alii philenio potiri liceat: nec utique poteris pro acceptis beneficiis meritas referre gratias. SARAC.; *ductem* ce mot est propre à signifier l'action d'un Galant qui même toujours sa Maitresse par la main. C'est ici comme qui diroit *entretenir*. LIMIERS. — v. 18. *jam — ad te*; sc. amasiam, Philenium. — v. 20. *par pari datum hostimentum est, opera pro pecunia*; *hostimentum* i. e. beneficii pensatio. FÆR.; *hostimentum* est *aequamentum*: unde *hostes* dicti sunt, qui ex aequa causa pugnam ineunt. NON.; dicitur a graecis *hostimentum* ἀντιστήνωσις. BOS.; *hostimentum* est *aequamentum*, quo duorum causa redditur aequa, ut, quod alter tribuit, ab altero compensetur. Derivant ab *hostia*, qua dii irati redduntur propitii. SCHMIED. — v. 21. *male — mecum*; translatio a re forensi et ab actionibus judicialibus; quarum

aliae sunt mitiores, aliae duriores. Male agis mecum, i. e. tractas me aspere et inhumaniter; te in me inquam, duram, atque inhumanam praebes. LAMB. — v. 22. 23. vertit hos versus, intellectu haud difficiles, difficiliores vero translato, v. cl. LEMIERE: avez-vous jamais vû ou lû quelque part, qu'une femme de mon métier, qui veut faire ses affaires, en une autrement avec aucun Cavalier; additque in notulis; j'ai cru que d'exprimer tout cela mot à mot, cela rendroit le discours trop languissant. Je l'ai renfermé en deux mots qui signifient la même chose. — v. 24. *mili quidem — durem diu*; ecce amantis inconstantiam; cupit cum illa vitam agere, quam paulo ante perire maluerat. SARACEN.; te contentam esse modicis, aequum est cet. LAMB.; ne animum alio transferam, ne fructum, quem tu olim capere posses, alio tunc conferam. Monere volebat, heredem se esse matris ditissimae, quae aetatis esset jam senectae. SCHMIED. — v. 25. *quae amanti — parum*; quae amantem parce et timide poscet: ea sibi ipsa erit damnosa. LAMB. — v. 26. *quasi piscis*; amator lerae est, ut *piscis*, subintellige *convivae*. Comparat amatorem cum pisce, in eo quod uterque, nisi recens, inutilis et malus est: piscis convivae inutilis: amator lenae, cet. cet. LAMB. — v. 27. *succum*; *sucum* — (cf. sub A.) — i. e. saporem. sucus donato docente humor est in corpore quo abundant benevalentes: et dicitur quasi *sugus*: quem ex alimentis membra sugant: cet. SARAC. — v. 28. *patinarium*; elixum: nam elixae dapes et jurulentae ponuntur in patellis, quae dictae sunt ab eo, quod pateant; *assum*, ad ignem torrefactum cet. SARAC.; *patinarius* piscis est, qui in patina cum jure apponitur: *assus*, qui assatus sine jure apponitur: — *patina* autem vasis genus est et coquinarii, in quo cibi coquuntur atque elixantur cet. cet. *vorses — lubet*. i. e. versare possis recentem amatorem, tanquam piscem, qui assatur, quomodo lubet; cet. cet. LAMB. — v. 29. *nam ibi — promitur*; ubi amator etiamnum plenos, neque dum exhaustus et spoliatus est LAMB. — v. 32. *volt — ancillis — catulo meo*; ancillae: quae ab anco martio Rege dictae videntur, festo autore, quod is in bello magnum numerum foeminarum coeperit. Sive ideo sic appellantur, quod antiqui ancillari dixerunt pro ministrare: ut apud Nonium invenias ancillantur cet. cet. SARAC. — v. 33. *se ut quom videat, gaudeat*; amator subblanditur etiam catulo

meo, ut, cum catulus se; i. e. amatorem, videat, gaudeat. cet. LAMB. — v. 34. *ad suum — callidum*; item paroemia, quam nos vernaculo nostro reddimus: il ne s'oublie pas. OPERAR. c'est une espèce de Proverbe: comme quand on dit parmi nous; il faut que chacun sache son métier. LIMIERS. — v. 37. *maledictis — postulas*; non datis: — ἀξιοῖς. LAMB. — v. 38. *non unum est*; proinde ac si dicat, non consuevi, ductare Phileonium maledictis, sed multis et magnis muneribus. LAMB.; — ita tria haec verba a plerisque et hodie explicantur, sed male quidem. Nihil enim respondere posse videtur nobis Argyrippus, quam: quod non meum est, i. e. quod non ex mea, sed ipsa e vestra culpa profluxit, quae me ita omnibus bonis pecuniisque privastis, ita me expilastis, ut nudus sim, ut nihil, quod adferam, amplius habeam. — *gratiis*; inde *gratīs*, συνηρημένως, cet. CAMER. — v. 39. *verum tui*; ut callide subblanditur lena: facilius ut ab amatore pecuniam surripiat. SARAC. — v. 41. *duo talenta*; talentum secundum Julium pollucem ponderis nomeu adducit: et secundum varias gentes pondus est varium: erat quidem atticum et illud magnum ut parvum: magnum LXXX librarum et paulo plus: parvum LX. Romanum LXX. Euboicum non multo minus attico. Erat aegyptium, Syracusanum: ponderum diversorum prout diversarum nationum. SARAC.; — v. 43. *tibi non esse credam. Illa alio ibit tamen*; sc. talenta, et cum interrogatione legatur: vel, non tibi esse credam illam, sc. phileonium, et credam pro committam: et convenit cum sensu sequenti alio ibit tamen. SARAC. — v. 44. *abusa*; utendo, vel in usum consumpta. TAUBM.; nec est, quod subtiliorem audiamus interpretis gallici notulam, qui, ce terme, inquit, est ici d'autant mieux placé, qu'il est seul propre pour exprimer la vie des courtisannes qui dépensent tout en bonne chère, en parfums, en parures etc. s'est proprement ce que veut dire *abuti*; ita LIMIERS; cf. DONAT. ad Terent. Andr. prol. — v. 44. *nunquam quidquam poscerem*; sententiarum ἀπολογισίην postulat, ut interlocutus sit aliquid Argyrippus ante ista: *diem, aquam*. cet. ACID. — v. 47. *cetera, quaeque volumus uti, graeca mercamur fide*; cf. sub A. — *quae pro quibus*: usus est accusativo pro ablativo et notavit NONIUS id usurpasse gravissimos scriptores, cet. SARAC.; *graeca m. fide*, i. e. praesenti, seu repraesentata, et soluta, non credita pecunia emimus, numerato

et tradito in manus pretio emimus. Graecis enim et levibus, et dubiae fidei, nihil creditur; neque Graeci inter se pecuniam credunt, sed praesenti pecunia res omnes contrahunt. LAMB.; item fere TURNER.; TAUBM., LIMIERS, alique; quia multi inventi Athenis, qui debitum abjurarent, factum est, ut fidem non haberent, nisi praesentarium aurum ferenti. Nuspiam autem certior fides, quam ubi statim res pro re redditur. Qua in re quia Graeci videnter diligentes fuisse, inde fides illorum optima in proverbium abiit. Vellej. Paterc. II. 23. GRONOV. —; item plerique alii; — quid *graeca fide mercari* significet, loci hujus interpretes bene intelligunt, in ratione autem explicandae sententiae errare nobis videntur. Esti enim verissimum est, *graeca fide mercari* hic idem valere, quod repraesentata pecunia mercari; tamen non apparet, quomodo ejusmodi mercatura optima fide fiat, quam quidem graecam dici Turnebus, Gronovius, eorumque adsensores statuunt. Quod enim ille de palliata comodia dicit, — (cf. Turneb. advers. lib. IV, 13. et lib. XII, 18.) — in qua Graecos bene de sua gente et existimare et praedicare conveniat, id vereor, ut magni momenti sit; quandoquidem constat, Plautum in suis fabulis ita saepe variare, ut de Graecis moribus et institutis ex Romani vulgus opinionibus loquatur. Gronovii autem acumen desideramus cum in eo, quod nuspiam certiores fidem esse contendit, quam ubi statim res pro re reddatur; tum vero etiam in citando loco Vellejano, in quo non de fide mercatoria, sed de fide rei publicae constantiaque foederum agi, sagacissimum virum fugere non debebat; et si vel maxime Velleji verbis illis: *in omni re*, movebatur, oportebat eum tamen meminisse, sermonem ibi esse de re multo serioris aetatis, agique de solis Atheniensibus, quorum similia omnium Graecorum fuisse ingenia et erga Romanos voluntatem, nemo rerum peritus facile statuerit. Imo vero constat ex historia, Romanos inter atque Graecos antiquitus jam variis de causis multa intereessisse dissidia et simultates, quae mutuam utriusque gentis fidem minuerent, facerentque, ut altera de altera male opinaretur. Quam fidem cum Graeci ne inter se quidem satis servarent (*πιστὸν Ἑλλὰς οἶδεν οὐδέν* Eurip. Iphig. in Taur. 1205), quid mirum, si Romani graecam fidem in vitium et opprobrium verterent, eamque non meliorem, quam Punicam esse censerent? (Ausonii enim, ut longe serioris poetae sententiae non

accedendum puto. ep. 10.) Poterat autem Graecorum fides duplici modo reprehendenda videri, vel quod datam fallerent, vel nullam omnino haberent. Prior ratio in nostrum locum non cadit. Nam qui homines *mercem dant, si aes habent*, ii non id agunt, ut fidem mutent, sed vitant potius fidei habendae necessitatem. Atque hoc ipsum est, quod Cleaereta de se significat, credere se nihil, nisi quod videat, imitarique pistores, qui non nisi soluta pecunia panem dent, et graeca, i. e. nulla fide vendant. In eo autem omnis sita est horum verborum facetia; quod poeta fidem appellat, quae nulla est, et stupido tantum atque ignaro rerum homini aliqua videri potest, similiter atque Calendae illae Graecae, quae omnes, credo, novimus. ROSTIUS. — v. 48. vinum ex *oenopolio*; taberna vinaria. SARAC.; — cf. sub A. — VALLA, qui legit *thermopolio*, addit, i. e. loco, ubi calidae venduntur potiones, nam thermos (θερμός) calidum significat, et polo (πωλέω) — [cf. Amph. III, 1, 3. sub B.] — vendo: ut alibi Plautus de graecis locutus, quos bibentes videas in thermopolio et capite operto calidum bibunt: cet. VALL. — v. 50. *semper oculatae* — *vident*; significat lena, se et ceteras lenas ac meretrices nullius fidei credere, nulliusque fidem sequi, sed numeratam et praesentem pecuniam accipere velle: nostrae manus, inquit, semper oculatae sunt: i. e. volunt videre, quod datur: et credunt, sibi aliquid dari, cum id vident, et tangunt. cet. LAMB. — v. 51. *vetus est „nihil cocio est;” scis ejus? non dico amplius*; — cf. sub. A. — *vetus est* scil. adagium, proverbium. SARAC.; hunc locum ego sic explicō: (cf. sub A. lect. LAMB.) *vetus* proverbium est: *cocio*, seu *coctio*, seu *ariolator*, si caecus est, nihil est, i. e., nequam, improbus est atque inutilis; cur ita? quia *lucrum*; quod ante pedes erit, videre non poterit; quemadmodum igitur *ariolator*, seu *cocio*, *oculatus* et *perspicax* sit, necesse est: ita *lena* ad suum questum *oculata* esse debet, si modo strenua et proba est. Nam nisi *oculata* erit, questum suum negliget ac praeteribit et ita rem suam male geret, et egestate laborabit. Hoc igitur significat, quod antea dixit aliis verbis, se habere manus *oculatas*, h. e., quae nummos praesentis videre, non in diem collatos et promissos expectare velint. cet. cet. — haec hujus loci sententia est, quidquid alii scribant. LAMB.; — contra — quis est, qui nesciat, literam *o* et diphthongon *au* saepissime apud

veteres et scribendo et pronunciando inter se permutari solitos? Nam et *aullum* et *ollam* dicebant, cet.; nempe igitur et hoc loco quae *cautio* usitate dicitur, facta est *cotio*. Hoc enim dicit *lena*, vetus dictum esse, nihili esse cautionem sive syngraphum, aut chirographum etc. MURET. lectt. varr. IX, 11.; LIMIERS, vertens locum: il ne sert à rien, comme on dit, de barguigner. Vous m'entendez: je n'en dis pas davantage, addit in notulis: il y a divers sentimens sur ce mot qui est obscur. Les uns le font venir de *cautio*: et l'entendent comme si cette femme disoit: qu'il ne sert à rien de promettre, si on ne donne de l'argent comptant. Les autres de *cunctatis*, et c'est le sens qui j'ai suivi. Ita interpretes gallicus; sed audiendus quoque GRONOVIVS, qui, vidit, inquit, hic aliquid Muretus. Quicquid enim repugnet, *cocio* est ipsum vocabulum *cautio*, ut *plodo plaudo*, *copo caupo*. Sed cum scriptura mutat significationem et genus: non enim syngrapham significat, sed personam; perinde ut vocabulum *optio* et electionem significat et adiutorem. cet. *Cocio* est arriolator, vel propeneta, qui arra data contraheutes conciliat; inservitque empturis et vendituris aut utrisque, et apud alterum, ut aliquid remittat, alterum, ut addat pretio, interveniendo rem conficit. Iidem et pro emptore interdum spondebant: interdum et ipsi quaedam emptitabant: ut nunc quoque faciunt: inde *cociones* et pro sponsoribus et pro *καπηλῶν*. cet. cet. Cum autem addit: *scis cujus?* indicat, verbum hoc frequenter auditum in scena ex notissima aliqua comoedia, cet. cet. Ita GRONOVIVS. — v. 53. cf. sub A. — trahendum aliis videtur τὸ *aliam* ad *orationem*, aliis ad *lenam*. — v. 54. *benedice*; *εὐφρίμω*, bonis et lenibus verbis. LAMB. — v. 55. *tum mihi adridebant*; applaudebant et laetitiam quamdam prae se ferebant. SARAC.; i. e. etiam aedes ipsae tuae se meo adventu quasi gaudere ostendebant; veluti risu propter meum adventum diffundebantur. LAMB. — v. 57. *quasi columbae pulli*; *ἐκλόν*; nota est columbarum in osculando improbitas et lascivia. — hinc *columbatim* — columbarum ritu mutuo osculantium — cet. LAMB. — v. 60. 61. prodit ex sola interpunctione sensus; trahens τὸ *de industria* ad *fugiebatis*, nec vero, ut volunt, ad *nolebam ac veteram*. — v. 64. *auceps* — *aream* — *obfundit*; aptavit, composuit, fecit locum planum: est dicta, quod arescat, et quae

solis ardore arefit. SARAC.; circum eam aream spargit cibum, quo capiantur aves: escam mox appellat usitatore nomine: — *ἐσλασᾶ* nominant Graeci. LAMB. — v. 65. *necesse est facere sumptum, qui quaerit lucrum*; c'est encore un Proverbe parmi nous: il faut perdre pour gagner. LIM.; notum est, probasse semper Ludovicum illum XII, regem Galliae, hocce dictum, nec vero observasse. cf. A. F. Burdig. res gg. Gall. l. 3. — v. 67. *itidem hic apud nos*; *ἀνταπόδοσι*. LAMB. — v. 68. conf. sub A. — *esca — lectus illix est — avis*, i. e. locus illecebrus, in quem illiciuntur amatores: verum sic *illix* rectius; nam in dictionum differentiis NONIUS *illix*, inquit, et *illex* hoc discernuntur: ab *illiciendo illix*; *illex* vero, a quo lex non servatur. cet. VALLA; metaphora ab aucupum avibus, quae alias illiciunt: vocanturque a Graecis *παλεῦτται*. TAUBM. — repp. vv. dd. — v. 69. *bene salutando*; initia sunt ista inter amoris illecebras: primum videre: amorem nutibus indicare: postmodum blande loqui: demum attrectare, deosculari: et reliqua peragere. cet. SARAC. — v. 70. *osculando — venustula; vinnula* i. e. molli, illecebrosa, et ad sensus permanente, ut vinum in venas. cet. LAMB.; *vinnulum* i. e. vinullum, sensiloquum, illecebrum. NON.; iis, quibus mirum videbatur, quin primum de *osculando* (v. 70), tum de *suaviis* sermonem injiceret poeta, respondet TAUBMANNUS, evocans: longe aliud est osculum, aliud saviū! nihil vero de hoc discrimine proferens. — v. 71. *haud id est ab re aucupis*; aliter hoc accipio, quam vulgus interpretum. Nam ii explicant, *haud i. e. a. r. aucupis*, non est sine fructu, sine commodo, et lucro aucupis. Ego vero dissentio plane, quod dicitur, *δὲ κατὰ πασῶν*; nam si quid sentio, *haud id est ab re* significat, non est rei familiari aucupis damnosum. cet. J. GULIELM. — v. 72. *sine retibus*; habere eum licet spondaneum, non coactum. PYLAD.; captus enim jam, et sua sponte, inretitus, puellam dissuaviabitur. SCHMIED. — v. 73. *in ludo — tamdiu*; in schola, in ludo discendi seu literarum; sed per ludum literarum significatur domus lenae et meretricis. LAMB. — v. 75. *si eris nactus*; haud raro ita vocula *si*, cum indicativo juncta, apud nostrum obvenit; posita enim est pro *postquam*, cum, semulatque cet. — v. 78. *atque ea lege — adtulerit*; i. e. atque ea lege hunc annum tecum erit neque cum alio quoquam,

si has; quas dixi, XX minas continuo attuleris; nam si alius ad me prius attulerit, tibi dico vale, cet. LAMB. — v. 80. *non omnino — magis*; reliquum est mihi aliquid, propter quod peream magis, quam adhuc perii, i. e. aliquid mihi restat, quod perdam, i. e. quod tibi dem cet. LAMB.; cf. sub A; c'est le langage d'un jeune débauché, qui veut ce contenter, au risque de se ruiner entièrement. LIMERS. — v. 81. 82. *sed in leges meas dabo*; sed quod poscis, dabo meis legibus, i. e. meis conditionibus et pactis; *in leges meas* i. e. secundum leges meas. cet. LAMB. — v. 84. *castrabo viros*; vir pro genitali membro, cet. MEURS. — v. 85. *syngrapham — adferas*; quas jusseris conditiones in scriptis ponito. Asconius pedianus differre dicit inter se Syngrapha et chyrographa, quod in chyrographis tantum quae gesta sunt scribi solent, in Syngraphis vero etiam contra fidem gravitatis pactio venit et non numerata pecunia. SARAC.; tabulas, in quibus perscribamus, quae a nobis stipulaberis, quaeque tibi promitemus LAMB. — v. 89. *si non est — patent*; vertens per nos portes sont comme celles des Traitans. Elles ne s'ouvrent qu' à l'argent; *point d'argent, point de Suisse*; addit v. cl. LIMERS: j'ai cru que nôtre proverbe françois pouvoit s'appliquer ici, d'autant mieux qu'il s'entend des Suisses qui sont aux portes: aussi bien que des troupes que les Suisses ont à la solde de diverses Puissances. Ita quidem scripsit interpres gallicus ineunte seculo decimo octavo! — v. 92. *pereundum est mihi*; perire sibi videtur amator, cum eo, quod amat, potiri non potest; perit et cum pecuniam dat amicae ut ea potiatur: perit enim, qui rem suam profundit: ita sive det, sive non det, utrovis modo perit. cet. LAMB. — v. 94. *dignos indignos adire*; i. e. omneis adire; certum est genus loquendi usitatum bonis scriptoribus, cum per contrariorum complexionem omnes et omnia intelliguntur. LAMB. — v. 95. *nam si — potero — foenore*; mutuas non potero: scil. habere pecunias: mutuamus, quae non eadem redduntur, sed usu consumuntur: ut vinum, pecunia: cum autem eadem redduntur, ut liber, vestis, commodare dicimus. SARAC.; *mutuas*, sans intérêt, par opposition à *foenore*, avec usure, cet. LIMERS; *mutuas* ab amico, *foenore* ab danista. GRON.; *mutuum* sine usuris, *foenus* cum usuris sumitur, et est accepti foetus: unde et foenus dictum est, ut Graeci τόκος, quasi partus mutui sumpti.

Unde honestius mutuum est, quod sub amico affectu fiat meum tuum, usu temporis necessarii. cet. NONIUS. — repp. vv. dd. —

A C T U S II.

S C E N A I.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (Versus sunt superioris scenae [sc. τετραμέτροι τρεχαϊκοὶ καταληπτικοί] versuum similes CAMER.) *expergisci*. — v. 2. totum hunc versum omittens in utraque editione, addit: inconcinna haec et ἄμετρα a nescio quo interpolatore sublecta esse, nemq̃ facile dubitet: BOTHEUS; quem tamen cum omnes libri teneant et scripti et editi, adscribere, quam pro spurco omittere, maluimus; uncis vero inclusum vult versum OSANN.; legit LAMB. *fingere te fallaciam*; item PAREUS. — v. 3. vulgo *factum est, factu'est, factum'st*. — v. 4. *tu* pro *ut* in plerr. f. ex err. typ. — v. 6. vulgo *secordiam omnem reice [rejice] es segnitiam amove*; quā lect. inven. CAMER. etiam in librr. vett., qui tamen censet, legendum esse *rejicis et amoves*, addens, συναλοίφεισθαι autem possunt illa, ut ex *rejicis et* fiat *rejecit*, liquescente litera s; legi vult LAMB. *reicis—moves*; mire tamen in ed. Lambiniana a. 1577. express. est per err. typ. *reice, is segn. amove*; tenet *reice—amove* ex auct. librr. GRUTER.; item LIMIERS, qui addit: il faut lire ainsi, et non pas *reicis et amoves* comme Lambin, puisque c'est ce Valet qui s'excite lui même à poursuivre ce qu'il a entrepris; BOTHEUS in utrq̃. *reicis—amoves*. — v. 7. *recipe* pro *recipis* obven. in libr. LANG.; omitt. pron. *te* PAREUS contra libros. — v. 8. *item* pro *idem* LANG.; PAREUS solus *alii ut servi*. — v. 11. olim *amittunt*, inde vulgo *male amittunt*; recte *admittunt*; obven. in quod. libro LANG.

considunt aves; cf. sub B. — v. 12. LAMB. *picus, cornix est ab*; vulgo *parra ab dextra*, sive *a dextera*; item LAMB. *picus, cornix est ab*; vulgo *parre ab dextra*, sive *a dextera*; item LAMB.; in quibdd. PARRHA, ut in ed. Lugd.; libri optim. fidei, et quidem Pall., Lang., Lamb., aliique, claris vocibus exhibent *picus et cornix est ab laeva, corvus porro ab dextera*; cf. sub B. — v. 13. BOTH. in ed. maj. ex ing. mutat *consiudent*: *cert. est vostr. conseq. sent.*; omissio τῷ *hercle*; in ed. min. text. rest. additque τῷ *certum* syllabam ult. non elidi. — v. 14. ed. Lugd. *haud temerariumst* sec. NONIUM. — v. 15. certe inven. CAMER. *augurio auspicii*, conced. tam., posse mutari lect. in *augurio auspiscisque*; exhibet ed. MERULAE, quam habb. pr. occ., *quantum ex augurio auspiscisque intellego*; sequitur BOTHIUS in ed. majore; sed in ed. min. exhib. v. d. *quantum ex augurio aspiciid intellego*, ad exempl. TAUBMANNI fors. — v. 16. *Sauriae*. — v. 17. omitt. in quib. librr. LANG. τὸ *sed ante quid*; suad. BOTH. in notula ad ed. min. l. *huc pro hic*, quod recepimus ex edd. vett. — v. 18. SARACEN. *obscoenavit*; VALL. *obscaenavit*, item CAMER.; LAMBIN. recte *quod illic obscaenavit meae* cet., ita enim praeter alios exhibb. quatuor libri Palaćini optimae fidei, item NON. laud. vers.; item GRUTERUS; voluerat J. GULIELM. *ecquo nunc illic obscaenavit* cet.; exh. ed. Lugd. e librr. certe, *metuo, ne ille obscoenarit, meae falsae fallaciae*; mallet recipere Camerarii *obscaenavit* v. cl. SCHMIEDERUS.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Seipsum tarditatis et pigritiae damnat: fitque aliquamdiu vaniloquus: ut sermonum mos est SARAC.; in hac scena libanus secum locutus sese arguit segnitiae ac secordiae, quod nec tum quippiam molitus sit, quo pecuniam argyripo compararet. VALL. — v. 3. *quom disscesti*; *quum discessisti*; cf. Act. I. scen. I. ad fin. — v. 4. *igitur*; idcirco, ea gratia, eum ad finem. — v. 5. *ibi tu—in otio*; vacationem a laboribus dicimus ocium et pro studiis literarum suminus: quia qui literis operam dant, vacare debent negotiis omnibus: SARAC.; ne cogitasti quidem de fallacia fingenda, qua re nihil prius tibi esse debuisset; SCHMIED. — v. 6. *secordiam—segnitiem*; ista inter

se differre nonnulli existimant, ut sit *segnities* ad agendum: *secordia* ad consulendum: *cato* pro stultitia dixit *secordiam*, quasi sine corde: *segnis* autem inutilis et infoecundus: cet. SARAC.; *socordiam* i. e. ἡθουμίαν LAMB.; cf. DONAT. ad Terent. Andr. I, 3, 1.; *segnitia* est tarditas, *socordia* remissio, TAUBM.; *socordia* regarde l'esprit, que le sommeil offusqué et appesantit: et *segnities* regarde les membres, que la paresse engourdit et empêche d'agir. LIMIERS. — v. 7. *versutum*; ad malitiam callidum, interdum recti peritum, cet. LAMB.; quin auxilium hero petis ab ingenio tuo vetere versuto, quo facile olim obculte fallendi rationem cet. SCHMIED. — v. 9. *ad heri* — *gerunt*; ad eum fraudandum callido ingenio, callidi et ingeniosi sunt. LAMB. — v. 10. *unde* — *conferam*; unde sumam has, illas viginti hero minas? *intervortam*, dolis circumveniam? intervertere est pervertere, evertere, cet. hic transl. pos. est. LAMB.; *oelocem*: est navigium *oelox* breve, dictum a celeritudine, cet. NON.; inde SARAC. a celeritate deriv.: it. VALL., qui addit, i. e. hanc celerem intentionem ingeram, cet.; quem in portum, seu quas in oras hanc navium conferam, cet.? quo mea consilia referam? alleg. est: *oelox* navigium breve est, a graeca voce κέλις appellatum; cf. Mik. glor. IV, 1, 40.; navigium velocius, quodque annectitur navibus grandioribus: OPERAR.; vertit verba quo h. c. *conferam* per où dresser nos batteries? LIMIERS. — v. 11 *impetritum* — *avis*; *impetritum* i. e. impetratum et obfirmatum. Item inauguratum, augurio firmatum: cet. SARAC.; stabile, quasi in petra fixum. VALLA; i. e. impetratum: verbum antiquum ex Etruscorum disciplina; LAMB. sec. FEST.; nihil aliud est, quam impetratum: sic dicebant *artitum* pro *artqto*, *dolitum* pro *dolato*. SCALIG.; *inauguratum*, i. e. augurium actum et consultum est, cet. LAMB., qui tamen addit, obven. in lexicis *inauguratus* i. q. ἀποινισθείς; *impetrire* est: laetis auspiciis uti: *inauguratum est*: e. aves felicia quaevis ominentur cet. SCHMIED.; *quovis admittunt avis*; in quamvis partem admittunt, seu addicunt, et consilium suo garritu, aut volatu approbant et faciunt ratum cet.; hinc admissivae aves, ut docet FESTUS, dictae ab auguribus, quae consulentem iuvarent, seu juberent. LAMB.; (laud. haec verbh. ed. Ernest. Lips., sed minus recte ut TAUBMANNI: ita saepissime.); cf. LIPSI Antiq. I, 7.; verba *admittere*, *addicere* [impetrire multaque alia!] propria sunt Au-

gurum, quibus et *admissivae aves* dicebantur, quae consulentem de incepto bene sperare juberent. GRONOV. — v. 12. *picus* — *dextera*; *picus* et *cornix* est ab *laeva* hoc positum est pro bono omine, SARAC.; cf. sub A; qui legunt *parra*, sive *parrha*, sive *Parrha* pro *porro*, prae oculis habent avem illam, de qua PLIN. XI, 37. XVIII, 29., quam nos SCHLEIEREULE dicimus, ululam flammeatam voc. CONR. GESN., stricem flammeam LINN.; vid. et Horat. III, 27, 1. et ibi interpr. — v. 14. *ulmum* — *temerarium*'st; *ulmum*, arborem, unde virgae fieri solebant, quibus servi caedebantur: — *non temerarium*'st, non temere fit: non est sine ratione: οὐκ ἔστιν ἄλογον: — quod autem NONIUS putat, *temerarium* hic valere metuendum, sollicitum, errat. LAMB. — v. 15. *augurio auspicii*; i. e. ex conjectura, quam facio aspectu avium cet. VALL.; *augurio* i. q. omine; BORN. in ed. min. — v. 16. *in mundo sunt virgae*; hoc dicit: imminet ex augurio vel ut ego virgis caedar vel atriensis saurea: nam si illum decipiam, ei imminet malum: vel mihi, si illum fraudare nequivero: locutio est ista familiaris Plauto, *in mundo sunt*, pro *paratae sunt*; nam in mundo antiqui dicebant, aliquid in promptu esset. SARAC.; alii aliter haec repetunt; V. pro *nudo habet mundo*, i. e. dorso, vestimento detracto; *ensi Saureae*; servi atrienses servi erant totius domus hostissimi et potentissimi, et quasi columnina seu columelae dam; id quod maxime intelligitur ex hoc servo Saurea; cf. ad Virg. Aen. IX, 648.; repp. vv. dd. LAMB. secuti. — quod — *obscaevavit* — *fallaciae*; cf. sub A; nam sicut *augurio* prius optatum rei finem opinatus est, ita ex conspectu ipsius leonidae veretur, contra sibi portendi malum: cet. ille malam scaenam objecit; malum omen obtulit: cum omnino *obscaevavit* magis probo, cum Nonii auctoritatu; tum verbi *obscaevavit* novitate et insolentia sub cet. LAMB. — repp. vv. dd., alii aliter; sunt vero in voce *obscaevavit* verba haec: quasi scaevum, id est omen attulit.

A C T U S II.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Versus sunt scenae superioris similes. CAMER.) *ubi numo*, omiss. *ego*, LANG. — V. 2. *uti ego* LAMB. — V. 7. *obseravit*; ita libri longe plurimi, optimaque fidei; ita et CAMER. e codd. suis; qui tamen suadet *obseravit*; quod recipit LAMB. in textum; inde alii temere *obserravit*, duplici *r*, alii *obvervabit*: cf. sub B. — V. 10. in CAMER. libro *prægnatis*; alii *prægnantes*, alii *pregnanteis* in cod. LANG. *prægnans*. — V. 11. laud. LANGIUS: *largitur peculium, omnem in tergo thesaurum gerit*; quam lect. post GRUTER. recepit TAUBM.; inde et BOTH. in ed. utraque. — V. 12. *sese subterduxerit* LAMB. — V. 13. vulg. *nunquam pol indipiscet quadrigis albis postea; aedepol*; vult LIPSIUS pulcre: *nunquam, edepol, indipscet, quadrigis si abit postea*; LANG. laud. *indipiscet*; PALMER. vult *quadrigis Argis*. — V. 14. (aut *herum in dactylus* erit, aut in *obsidione* producet *si*, aut alia quavis ratione fulcientur numeri. CAMER.) in *subsidiione* PAREUS in ed. post.; suadet BOTH. in ed. min. lect. *herum in obsidione linquet, post inimicorum animos auxerit*, secundum cod. Barth., qui habet *postea inimicos* cet. — V. 15. ed. Pareana pr. hab. *qua obuenit*; — V. 16. ed. Lugd. *maximas optumitates gaudio offertissimas*. — V. 17. *et gnato et patri* LANG.; *gnatoque et patri* longe pll. — V. 20. *frausus sit*. — V. 22. ol. *hic homo*. — V. 23. *exemplumst* LANG.; in quibd. *extemplo* deest, vel legitur *exemplo*; seqq. GUL. et PAR. in ed. prim., LANG. cet.; item BOTH. in ed. utraque. — V. 24. Bos. exhib. sec. cod. IV. Pal. *cum cesso pro concesso*. — V. 26. *Aedepol*; LAMB. *Heu aedepol*; BOTH. in ed. maj. versus *causa homonem*; in ed. min. rest. text.; (non liquesc. *hominem*). — V. 27. vulg. interp. *fecit lingua, (,) pro*; male. — V. 28. *at properabo* lect. LANG. — V. 29. *pro edest et quid an laudant e lectt.* LANG. (?) — V. 31. *quid ais*. — V. 33. *quot pondo ted esse* LANG.; item LAMB. et TAUBM., alique; laud. PAREUS *quot virgarum pondo*; BOTH. in ed. maj. *quot te pondod esse*, in ed. min.

quot te pondo esse, add., pondo non liq. — v. 34. *sciebam ego, te nescire, verum ego qui* LANG.; BOTH. *te expendi*. — v. 37. LAMB. *alligatum est*, eumque seqq. h. pp.; unus cod. CAMER. *alligatus est*; reliqui fere *alligatus es*. — v. 39. post *Aldum* h. pp. *nec dependes, nec propendes*. — v. 40. *hocce* LAMB. aliique contra *libros*. — v. 41. *verbis velitationem*; cf. sub B.; VALL. *vellitationem*; suadet in notis MEURS. *verbivelitationem*, quod post PAREUM in text. recep. BOTH. — v. 42. *istud; negoti*; LAMB. exhib.: Leon. *certum est, credere?* LIB. *audacter*. Leon. *licet cet.*, ut *insequens subvenire pendeat ob hoc licet*; *certust* LANG. — v. 43. *si vis*. — v. 44. LAMB. sec. CAMERARIUM *improviso*, deleta praep. *de*. — v. 47. *inveni modo ego* LAMB. aliique; BOTH. in ed. maj. *nunc inveni ego* sec. cod. Guelf., sed in ed. min. *inveni modo ego*. — v. 48. *dignissimi*. — v. 52. *si quidem; conjuratum* Pius malebat, PAREUS recepit. — v. 53. vulg. *familiaie tergum*; quod etiam obvenit in bonis libris; laud. tamen jam versum NONIUS, et ibi *familiarem*; item cod. Monac. — v. 54. *animi oblines* LANG.; LAMB. *si istam firmitudinem obtines animi*; et libri quidam scripti, ut Pal. I. VI. et Helmat., et editi, ut e nostrr. Argent. 1514, exhib. *fortitudinem*. — v. 56. laud. BOTH. in comment. ed. maj. lect. cod. Guelf. *pernegabo ac perdurabo*, jamque exhib. v. cl. in ed. min. *pernegabo ac perdurabo*, ut sit lepida alliteratio; *peierabo* LANG. — v. 58. *idem post potitur bonum*; ita bonae notae libri fere plurimi; habent tamen codd. mss. CAMER., itemque Palatt., nec non editiones vetustt. *patitur*; item GRONOV., BOTH., aliique; cf. sub B. — v. 59. *edisseras* LANG., J. GUL. inde *edissertas*; quod contra librr. auct. in text. utriusq. ed. recep. BORHIUS. — v. 60. *derogita*; ita libri optinae fidei, ut Lang., Camer., Vatic., Palatini aliquot, aliique, itemque exhib. LIPSIUS, CAMER., GRUTERUS, TAUBM., et alii; LAMB. vero *rogita* ponit pro *derogita*, itemque J. GULIELM. *erogita*, quod nunc vulg.; inde BOTHIUS in ed. utraque *unumquidquid erogita*. — v. 61. *anhelitum etiam trahere* LANG. — v. 64. *dives es factus* LANG.; *tum tu igitur es* LAMB.; omitt. *τὸ es* BOTH. in ed. maj. — v. 65. *mitto*; *istuc, quod cet.*; ita edend. curavv. ad optt. exempl. et ut postul. vid. sensus; vulg. *mitto istuc, quod cet.*; CAMER. commend. in not. *mitto istuc, istuc quod cet.*; inde BOTH. in ed. maj. *mitto: istuc, istuc quod cet.* — v. 66. *mecum tu haec*

BOTH. in ed. maj.; sed repud. jam τὸ *tu* in comm. — v. 67. vulg. *Pelleo*; (item CAMER., qui tamen addit: versus dictionem dactylicam requirit, et est tamen *πῆλλαῖος ἀπὸ πέλλης*; cet., hic ergo κατὰ συστολήν *pelleo* fecit); voleb. ACIDAL. *mercatori vendere Pellaeo nostrum atriensem*; quem sequit. BOTH. in ed. utrq. — v. 69. *Sauriae*. — v. 70. *qui argentum* LANG., omiss. *id.* — v. 71. *homost*, *homo'st*; *censeas* VALL. — v. 72. Lugd. ed. *inepte pro nempe*; item alii; BOTH. in ed. utraque *temetum pro tamen tu nempe*. — v. 73. *attritae* LANG.; *oemina*; reper. *flemina* in codd. vett. DOUZA. — v. 75. *idem*; *vinctum rur* laud. SARAC.; vulg. *memor es bene*. — v. 76. laud. SARAC. cum *memor infio percontarier*, tum *me me infit percontarier*. — v. 79. hab. quid. SARAC. et *aedis*, laud. vero ex aliis librr. etiam *de aedis*. — v. 80. *ab asinis*; *Sauriae*. — v. 81. MEURS. *viginti minas*; item BOTH. — v. 82. *novisse se*. — v. 83. *quom jam* LAMB. aliique; *ipse* LANG.; alii *cum ille*. — v. 84. BOTH. in ed. maj. *facio me facetum extempulo*, in ed. min. *extempulo facio facetum me*. — v. 85. *med esse*. — v. 86. *Sauriae*; leg. quid. SARAC. *qua facie sit*, *scio*, *memor*. tamen, legi etiam *qua facie sit socio*. — v. 87. *aequomst*; LAMB. *te non aequum mi est succensere*; BOTH. in ed. maj. *herum si vis*, in ed. min. *sis herum*. — v. 88. PAREUS post DOUZAM *aducere*; cod. Helmst. *morabo*. — v. 89. voleb. ACIDAL. *dixi herum pro dixeram*. — v. 90. *balineas* LANG.; vulg. *balneas*. — v. 92. inter lectt. LANG. *adventorem Saureamque*; *Sauriam*; haud pauci *advectorem*; cf. sub B; quidam *argento intervortam* e cod. Pal. IV., ut PALMER, quem sequitur. BOTH., legens quoque *advectorem*. — v. 93. in quibb. codd. LANG. *exassatum*; SARACEN. et edd. fere vett. *exasceatam*; voleb. ACIDAL. *exasciandum*, commendans quoque *exasciato*; eum sequit. PAREUS in ed. prim.; inde BOTHIUS quoque, ut alibi sibi inconstans, in ed. maj. cum ACID. et PAREO *exasciandum*, in ed. min. ad not. ACIDALII *exasciato* exhibet. — v. 95. *me senex sorsum* in lectt. LANG.; PAREUS in ed. prim. *abduxit*. — v. 96. *interminatust*. — v. 97. *essent viginti*; *Agyrippa*; nisi *hodie*. — v. 98. *nos vel*. — v. 99. *operam sese*; PALM. et GUL. legg. *promiscam*, i. q. *promiscue*; eos imitatur BOTH. in ed. min.; sed in ed. maj. *promissam*. — v. 100. *narra ut haec nos* lect. LANG.; LAMB. *ad forum adque herum*. — v. 101. *Sauriam*. — v. 102. *uti jubes* (non *eliditur pro*). —

v. 103. *illum ego; oblectabo prius, si.* — v. 104. ed. Lugd. *altaeque pugno malum si.* — v. 105. *Sauriam; mox quom, sive qom; suscenseas* BOTH. — v. 106. *hercle vero tu cavebis, me attigas: si me taxis* cet. J. GULIELM. *aliique; olim atingas, si me sapis,* quam lect. temere retinet PAREUS. — v. 107. *ne hodie.* — v. 108. *patitor tu idem, cum ego te referiam* LAMB.; Item GRUT. et TAUBM. sec. codd. CAM. et LANG.; vulg. *patitor, te idem cum ego referiam; BOTH. pat. tu item, quom ego te* cet. — v. 110. cod. Guelf. *hostire pugno.* — v. 111. *jam scio.* — v. 112. BOTH. in ed. maj. *tute hunc interea hic,* in ed. min. *tu hunc hic interea.* — v. 113. codd. LANG. *aliique tu officium;* sed jam principes edd. *tuum officium.* —

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Conveniunt in diverbio servi duo: machinantur una de conquirenda pecunia; dandaque amanti argyripo: sed primum Plautus servile ostendit ingenium fallax verbosum, et ad omne proclive malum. SARAC.; in hac scena leonidas, occasionem nactus capiendarum pecuniarum, quibus argyripo amanti subveniret, libanum conservum quaerit, quem in ea re adiutorem esse oportuit: eo tandem invento, docet, circumveniendum esse mercatorem: qui pro asinis pretium retulerat. VALL.; quod in lena et amatore fecit poeta, ut utriusque ἥθη examussim expressa in scena (antecedentis Actus tertia) ostenderet; idem accurate servat, ut in pari illo improbo nequam servorum audaciam, malitiam, astutiam servilem politissimis versibus tanquam penicillo effingat. TAUBM.; *familiarem filium;* cf. vers. infr. 63 de hero ubi rep. minori; cela est mis pour *filium*—*familias*: le fils de la maison. LIMIER. — v. 2. *lubentiores Lubentia;* hilariores, laetiores — hilaritatis dea, Venus lubentina. LAMB. — v. 4. *quando;* quoniam, ἐπειδὴ. LAMB. — v. 7. *observavit januam;* cf. sub A; est autem *obserare* sera claudere; ita LAMBINUS post CAMERARIUM, et qui cum his malunt *obserare*, quam *observare*; contra secundum GRUTER. et J. GULIELM. monet TAUBMANNUS: *custodes* servitii pars erant; eorum munus *observatio*: et ipsi illi, cum aedium custodiae diligenter et ex officio suo praesunt, *observare* dicuntur, aut *servare*; cet. cet., hinc *observari* dicuntur, qui agere aut conari nihil sine arbitris possunt. cet.; repp. vv. dd. — v. 8. *ae-*

tatem; i. e. diutissime; vid. supra ad vers. sextum scenae primae Actus primi; δια βίου, δι' ὅλου βίου, διὰ παντός, ἀεί, cet. TAUBM. — v. 9. *mea — opera — fies*; equidem operam tibi nullam dabo, ut citius liber fias; sed per me aetatem servias licet. LAMB. — v. 10. *etiam — ducentas dabo*; verberibus usque affici nihili pendit, modo libanum conveniat: et *praegnantis* dixit, (h. e.) elevatas: ita ut ex percussione vibices appareant. SARAC.; jocus: quasi magnum quiddam largiturus sit, ita ei promittit plagas ducentas tumentis, quas in tergo suo gerit. LAMB.; *praegnantis*; i. e. eminentes ac protuberantes, ut praegnantium uteri solent. TAUBM.; cf. quae cont. ad Amph. Act. II. Scena II. v. 91. — v. 11. *largitur — thesaurum*; sensus: Leonida, ut ejus, quod optat, copia sibi detur, non habet, quod offerat, nisi unum peculium thesaurumque suum, tergum nempe verberandum. SCHMIED. — v. 12. *nam — subterduxerit*; i. e. nam si haec occasio elapsa sit e manibus, et non continuo a Libano arrepta fuerit: nunquam eam postea, quantumvis celeriter currat, adipisci poterit. LAMB. — v. 13. *quadrigris — indispiscet*; ac si diceret: quantumcunque studii et solertiae impenderit, post amissam occasionem rem utique non poterit reparare. SARAC.; quadrigris celeritate praestantibus, quales sunt quadrigae Jovis. cet. LAMBIN. sec. TURNER.; *quadr. alb. sc. Solis*, quae numquam cessant quidem, novos adferre dies, at hujus tamen rei gerendae tempus, si semel sese subduxerit, numquam adsequutae retrahent. SCHMIED.; *indispiscet* i. e. adipiscetur, assequetur, apprehendet, κίχῃσαι, καταλήψεται cet. LAMB. sec. FEST. sub voce indispisci. — v. 14. *herum — auxerit*; allegoria a re militari, i. e. *in discrimine linquet Argyrippum perdendae*, videlicet, *Philenii*. Auxerit *inimicorum*, Cleaeretae et Diaboli, *animos*. OPERAR. — v. 15. *obcasione obprimere*; i. e. occasionem occupare et ita subito arripere, ut elabi aut effugere non possit. cet. Quidam *opprimere* interpretantur *urgere*, quod minus probo. LAMB. — v. 16. *opimitates*; item ut *optimitates* (cf. sub A.) nil nisi summa bona, res quam acceptissimas. — v. 18. *nobis sint obnoxii*; obnoxium esse alicui pro obligatum, deditum, subjectum et devinctum alicui esse, sive per beneficia accepta, sive per potestatem et jus, puta magistratus vel domini, vel patris, sive denique per patientiam non satis honestam. GRONOV. — v. 10. *nostro devincti beneficio*; vertens

„qui seront par ce moyen attachez à nous toute leur vie par les lieux les plus étroits” et versum inseq.: „il parl de je ne sois quels liens”, addit v. d.: ceci fait en Latin un jeu de mots, qui n’a pas tout à fait la même grace en François. J’ai pourtant taché de le rendre, je ne sai si j’aurai reussi. LIMIER. — v. 20. *metuo* — *frausus siet*; *frausus* pro *fraudatus*, id est, ad *fraudis fructum* venerit. Plaut. *Asinaria*: NONIUS. sed — ego sic potius, ne q. fr. *frausus sit* i. e. ne quam fraudem commiserit; cet. LAMB. secund. *Festum* sub voce *frausus*; in *commune*, i. e. mihi et illi; cf. cet. Liv. XXIII, 14.; Libanus pleuraque Leonidae verbo non audivit, vocabuli autem *devincti* audivit syllabas duas ultimas *vincti*, quare dicit, *non placet*. Conatum enim ejus periculosae putat aleae esse plenum — *metuo in commune* — et mihi metuo, ne poena flagitii, ab illo commissi, simul luenda sit, cet. cet. SCHMIED. — v. 21. *oppido*; vid. Amph. Act. I. Scen. I. v. 143. — v. 23. *non placet* — *ex templo* — *tremet*; portenti loco, portenti simile; ἀντὶ τέρατος: — statim, continuo, illico; (verbum augurale, hinc natum, quod augures, augurio viso, ex templo surgebant, i. e. ex ea caeli parte, quam sibi designarent): ut Hippocr. ἐπὶ ἰδῶτι φέρη ἐν χερσὶν: cet. LAMB.; repp. vv. dd.; haud pauci putant, Plautum nostrum adludere hic ad certum quoddam flagelli genus, *Festo sudiculum* nominatum, quippe quod *sudantes* redderet, qui caederentur. — v. 24. *concesso pedibus*, *lingua largior*; cesso pedibus: parco meis pedibus: parvus sum pedibus: — largior e. largus sum, et vel ut sit verbum accipi potest, vel ut sit nomen comparativum, pro nimis largus, ut subintellig. ὦν; sed illud malo. LAMB.; quid ego cesso, cum negotium sit, quod festino et cupio celeriter exsequi ΓΡΟΝΩ.; qui properandum mihi esse video; pedibus non utor ad investigandum Lilanum, in verbis inutiliter fundendis largus, cet. SCHMIED. — qui patronam comprimat; ling. patr. s. compr., est jocus ex ambiguo verbo *comprimat*; nam comprimere linguam est coercere et continere, ne loquatur: quod ad id pertinet, quod supra proxime dixit: *quin ego hanc* cet. cet.; praeterea comprimere linguam supra in Amphitr. ambigue posuit, cet. cet. LAMB.; cf. Amph. A. I. Sc. I. v. 192.; sic Menander γλωσσάπιδας servos vocat: quod lingua se, tamquam scuto, defendant. TAUBM. — v. 27. *nam si* — *pejerat*; falso jurat: est pejerare Jusjurandum fallere: unde perjurus et

pejeratus: SARAC.; nam si quid scelerate fecit, inquit, jūrat, se non fecisse, et ita linguae suae beneficio, hoc est, perjurio absolvitur, quo fit, ut lingua sit ei tanquam patrona, dum hujus opera crimine liberatur, ne verberetur. LAMB. — v. 29. *electabo*; eliciam FEST.; *herauslöckern* pulcre vertit TAUBM. ad serm. legg. s. aevi. — v. 31. *gymnasium* — *carceris*; verbero, flagrio: homo in quo verberando assidue se exercet dominus, seu potius exercentur flagra, virgae: — qui a carcere nunquam discedis: qui assidue in carcere versaris; quasi carceris custos. LAMB.; esclave que l'on l'exerce souvant à battre. LIMIERS; cf. Aulul. III, 1, 5. — v. 32. *o catenarum* — *lascivia*; saepissime vinciri consuevistis catenis: est colonus agri cultor alieni. SARAC.; qui assidue catenas colis, cet. — in cujus corpore seu tergo lascivire et exsultare solent virgae. LAMB. — v. 33. *quot pondo* — *nudum*; quot librarum: hoc eo pertinet, quod servi, dum verberabantur, pendebant: idque ex eo, quod sequitur; et ex aliis locis intelligere licet. cet. LAMB.; cf. Amph. A. I. Sc. 1, v. 124. — v. 34. *qui te expendi*; qui te ponderavi, vel qui te jussu heri ex trabe perpendi. LAMB. — v. 35. (mirifice ingenium et naturam servilem exprimit ut enim inania, ut insulsa: ut loquatia profundunt. SARAC.) *centum pondo es*; usitata hominis statura erat pedum fere sex, pondus Romanarum librarum centum plus minus. Js. CASAU. ad loc. Suet.; *quando pendes per pedes*; proprie pendere significat suspensum esse: alias pro sustentare et alicui rei intentum esse. SARAC.; in pedes, ita ut pedes terrae appropinquent, LAMB.; non constrictus quadripes, sed ita pendens, ut pedes terram versus extenderentur. SCHMIED. — v. 37. *ad pedes* — *centupondium*; adligabatur ad pedes servorum pendentium pondus aliquod, ne inter vapulandum calcitrarent, neve pedibus aut calcibus eos, a quibus verberabantur, peterent. BOSIUS; *centupondium*; centumpondium incertum pondus suspicor una mole centum libras pendens: certis ponderibus opponitur, quae distincta partitaeque sunt, cet. TURNER. de h. l. in Advers. l. VII, c. 24. — v. 38. *ubi manus* — *ad trabem*; manicae sunt vincula, quibus manus vincuntur. NON. sub voce *manicae*; de crudelit. herorum in servos, illorumque octo, qui dicuntur, lictorum validorum, vid. quae prof. MEURS. ad h. l. et ad Amph. I, 1, 7 et 124. — v. 39. *nec dependis* — *nequamque sis*; cf. sub A.; nec deorsum pendes,

nec ullam partem versus pendes, quin improbus et nihili sis, i. e. nihil tibi neque superest, neque deest, quin improbus et inutilis sis; plane improbus et nequam es. LAMB.; nec minus pendis, nec plus pendis, quam illud libramentum hominis mali et nequam: ergo nudus centum pondo es. Jocus autem fit eo acerbior, quod intelligi quoque versus potest; poenas solvis, quibus homo malus et nequam dignus est. SCHMIED. — v. 40. *vae tibi*; miser esto, dii te infelicitent, te miserum reddant, cet.; est formula irati, indignantis, deprecantis, infortunium alicui adprecantis; vv. dd.; *hoc — Servitus — tibi*; servitus hoc tibi ex testamento legat; *hoc nempe vae*, hoc est, *ut sis miser*; servitus tibi tanquam legatum quoddam ex testamento relinquit miseriam; significat, omnem servum miserum esse eo ipso, quod servus sit. LAMB.; sc. *Servitus*, servitii dea. SCHMIED. — v. 41. *verbis velitationem — volo*; cf. sub A; contentionem, est enim velitari contendere; SARAC.; vellitare dixerunt veteres leviter contendere a velitibus, i. e. levis armaturae militibus: cet. VALL.; contentionem per verba, *λογομαχίαν*: — i. e. hanc ipsam velitationem et contentionem nostram, quae fit verbis, volo compendi fieri, i. e., volo lucrificari: quod valet, volo non adhiberi, non usurpari, volo, nos desinere verbis velitari, cet. cet. LAMB.; admodum multus est ex more suo, satisque, ut et alias, obscurus, de hoc loco TURNER. Advers. IV, 13., eamque ob rem interpret. vehementer in eum invehuntur; breviter NONIUS velitatio, inquit, levis est contentio, dicta ex congressione velites. — v. 42. *quid — credere*; quid rei habes, quam mecum communices? — decrevi tuae fidei committere. LAMB.; ita Lambinus omnesque, qui puncti signum (.), sive virgulae cum puncto (;) post *credere* ponunt; rectius vero interrogationis signum (?) eo loco poni, ex insequentibus vocibus *audacter licet* prodit, s. e. responsione in interrogationem. Nihil valet locus, nisi: quid est tandem, quod tibi velis? esne tu is, cui rem aperiam quam gravissimam? cet. — v. 45. *omnis — dies*; quis loquetur de exquisitis cruciatibus, qui in nos confluent: ed. ERNEST. Lips.; hoc illud est mali, cum quo tantum boni commixtum esse dixit; omnes, inquit, carnificum dies de nobis erunt celebres, quia carnifices in nobis excruciandis ob facinus tam audax, quod nobis faciendum est, erunt occupati LAMB.; ad subplicia servilia certos elegerunt dies, *carnificum dies* ap-

pellatos, quos *celebrare* carnifices dicebantur, quum muneri suo vacarent: SCHMIED. sec. MEURS. et TAUBM. — v. 46. *Libane — dolis*; i. e. nunc opus est inveniri atque adeo inventam a nobis esse audaciam et inventos dolos. LAMB. — v. 49. *quod dudum — mihi*; scapulae a scandendo dorsum dicuntur. VALL.; gestiebant, exultabant, quasi praesagientes ac praesentientes plagas, sibi imminenteis: vel, ut ipse subjicit, quasi ariolantes, sibi esse in mundo malum. LAMB. — v. 50. *hariosolari — malum*; praesentire, praesagire incepterunt malum, quod propediem essem perpersurus. — v. 52. *si quidem — conferant*; id est: adversarii nostri omnes etsi conjuraverint in perniciem nostram, nihil mihi timendum est. SARAC. — v. 53. *habeo — tergum — foris*: i. e. verberibus adsuatum: nec erit mihi aliunde auxilium petendum, ostendit hoc verbo servus, magnam (se) habere confidentiam de tergo suo: quod magis declarat, quin si tergo revolvenda est, i. e. mulcta, verberibus satisfacienda et finienda. SARAC.; i. e. habeo domesticum, seu domi tergum; neque mihi quaerendum est foris, quod valet; ad verbera paratus sum, neque recuso, quominus vapulem, si quod facinus audax fecero; cet. LAMB.; cf. sub A; ex auctoritate NONNI, qui locum hunc citat, obven. gen. masc. *familiaris tergus*, pro usit. neutr. *familiare tergum*. — v. 54. *si istanc — sumus*; si in ista animi constantia permanes, salvi sumus. Significat, eum, qui aliquid magni suscipit, periculum extimescere non oportere. Nam qui periculum extimescit, non potest omni animi cura in eam rem, quam aggredi parat, incumbere; contra, qui omni metu solutus ac vacuus negotium aliquod in manus sumit, toto pectore agit, quod agit cet. cet. LAMB. — v. 55. *rapere — publicum*; pecuniam publicam: immo adeo ut intelligas, me verbera contemnere, — si, posteaquam facinus aliquod audax fecero, tergo dependendum et corpore luendum est, publicam pecuniam rapere cupio. LAMB. — v. 57. *hem! ista virtus est, quando usu'st, qui malum fert fortiter*; laudd. vv. dd. ΠΙΤΤΑΚΙ sententiam: *συνετῶν ἀνδρῶν ἐστὶ, πρὶν γενέσθαι τὰ δυσχερῆ, πρηνόσσαι, μὴ γένηται ἀνδρείων δὲ, γινόμενα εὖ θέσθαι*. — v. 58. *fortiter — bonum*; cf. sub A; disputant ad hunc locum viri docti, numne dici possit *pati bonam rem*; admodum dubitant alii cum LAMBINO, aliis sequentibus GRONOVII, qui addit: vult LAMBINUS *potitur*, quasi pati semper de malo dicatur; imo non semper.

cf. observ. I, 14. — v. 61. *me* — *anhelitus* — *ducere*; ait, se ex cursura πνευστιῶν καὶ ἀσθμαίνων, ed. ERNEST. Lips. sec. DissALD. — v. 63. 64. *major* — *minor* — *intus*; pater Demaenetus — filius Argyrippus — ἰσθδον: *maiores* et *minores* inter cognomina. Ita filii cum essent sui heretes, haberentque dominium in spe *minores heri* appellabantur; patres autem *maiores*. cet. TAUBM. sec. SCALIG. — *jam satis* — *dives factus*; jocus ex eo, quod dixerat Leonidas, *sibi jam satis esse*: quibus verbis significabat, satis verborum sibi esse, ex quibus cognoverit, ubi sit uterque herus. At Libanus id in aliam sententiam accipit, quasi Leonidas dixerit, se bonis suis contentum esse, et se *satis* bonorum fortunae habere; quod quibus contigit, ii sunt divites. LAMB. — repp. vv. dd. fere. — v. 66. *aeque mecum*; juxta mecum, item, ac ego, eodem modo. — v. 67. *meministi* — *Arcadicos* — *Pellaeo*; cf. sub A; entre les Anes ceux d'Arcadie étoient les plus estimez: — Pella est une Ville de Macedoine, célèbre par la naissance d'Alexandre le Grand; il y avoit de très riches Marchands, cet. LIMIERS sec. Plin. Lucan., variosque editores, inprimis SCALIG.; fuit nempe PELLA [dist. a PELLA, urbe Palaest.] urbs capitalis primum Philippi, regis Macedonum, tum Alexandri Magni aliquamdiu. Liv. XLIV, 42. — v. 71. *jam devorandum* — *conspexeris*; i. e. auferendum ab eo pecuniam: nisi ad impudicos mores referatur. VALL.; hoc eo pertinet, quod Libanus quaesierat, ubi is homo esset: quasi in eum impetum facturum, cum primum conspexisset, cet. cet. LAMB.; non est, quod proferamus ACIDALII, viri de Plauto quidem meritissimi, verba de sensu hujus versus. Alludens enim ad illud Catulli dictum: *grandia te medii tenta vocare viri* cet., putat v. cl. spectare tale quid et haec Leonidae. Respondit bene GRUTERUS. Tamen addit PAREUS: latet obscoenior sensus; tanquam si alter conditionem ejus ambiat, et desideret una esse. — v. 73. *vetulos* — *subtritae ad femina* — *ungulae*; subtritae ob vetustatem et labofes nimios: ad foemina: quadam veluti utitur hyperbole et nimietate: dicuntur foemina posteriores pudendae partes: a quarum mollicie nonnulli arbitrantur foeminam dictam esse mulierem. SARAC.; foemen ad partes pudibundas pertinet et fere posteriores, cet. VALL.; hyperbolicus dictum [repp. vv. dd. ὑπερβολικῶ], non potest enim fieri, ut jumento unguulae subtritae sint usque ad *femina*, seu femora;

sed hoc tamen significat, horum asinorum ungulas fere usque ad vivum fuisse subtritas, quod magnum est vitium in jumentis. LAMB.; cf. sub A; addit SCHMIEDERUS, malle quosdam *ad femina*; ulcera, quae oriantur, ubi crura sanguine abundant; non est, quod disputent; nullam modo quaerite asinorum Arcadicorum descriptionem, eorumve pretii adumbrationem, sed videas, incipere hic denuo servorum *λογομαχίαν*. — v. 76. *me infit percontarier*; incipit: (cf. sub A.) subaudi unus, qui ibidem aderat. SARAC. — v. 77. *ecquem*; num quem, num quendam, numne quem, cet. — v. 79. *nostras*; cf. inseq. vers. 83ius; inest interpellatio verborum alterius; de qua re alibi. — v. 80. *ob asinos ferre*; aut ducendae sunt voces *ob asinos ad ferre*, ita ut sibi velint: se venisse propter asinos emtos; aut, quod rectius, *τὸ ob* interpretandum per *pro*, i. e. se ferre pecuniam pro asinis emtis. — v. 84. *facio facetum me*; dicitur facetus, qui verbis facit quod vult. SARAC. SEC. QUINCT. — v. 87. *te non — subcensere*; non aequum, non par est, te in me iratum esse, quod tibi nolim tradere viginti, quas porto, minas, qui scis, ignotum ignoto pecunias non posse credere; cf. Act. II, Scen. IV, vers 8—88. — v. 89. *me domi praesto fieri*; praesto adverbium est, paratum significat: praesto autem verbum (i. e. q.) tribuo et excello (:) praestat (impers. nonnunq. i. q.) impossibile satius est. (?) SARAC. — v. 90. *in balineas*; differre inter se, probare student vv. dd., balnea (balinea) et balneas (balineas) ita, ut illa sint privatorum, hae quidem omnium. — v. 91. *quid nunc — istuc ago*; quid nunc consilii quaerendum et sapere studendum existimas? — ad istam rem animum attendo: in isto sum, ut consilium aliquod reperiam, seu ut aliquam fabricer fallaciam et sycphantiam, qua illas viginti minas intervertamus et ad nos transferamus. LAMB. — v. 92. *quomodo — adventorem*; cf. sub A; adolescentem, qui advenit, nuntium mercatoris Pellaei, cet. — v. 93. *jam — exasciatum*; cf. sub A; i. e. dispositum et fieri coeptum: translatio est a fabris lignariis sumpta: qui ligna prius dolant et exsaciant, postremo cultius levigant et poliunt. SARAC.; i. e. jam hoc negotium inceptum et exorsum est: — exasciare enim est ascia sive securi parare et rudiore quasi opere praeparare. Ascia vero est feramentum fabrorum materiariorum: quod a Daedalo ajunt reperi- tum. cet. cet. LAMB.; i. e. ébaucher. Metaphore prisé des

Sculpteurs, qui ébauchent premièrement une statuë avant que de la finir. Il veut dire que quelque difficile soit cette entreprise, il l'a mis en état d'être bien-tôt achevée. LIMIERS. — v. 96. *nos futuros ulmeos*; nos virgis ulmeis opertum iri usque adeo, ut toti ulmei videamur. LAMB.; sed conf. Act. I, Scen. I. v. 42—44. 75—77. 83—85. — v. 99. *sese operam promissam dare*; dixit, sese operam nobis dare, et daturum, quam operam promisit, vel sic, dixit, se nobis adiutorem fore, ut promisit. LAMB.; promissam, i. e. filio promissam, et hoc a se factum esse, supra indicavit Demaenetus. TAUBM.; cf. sub A; vide tamen Act. I, Scen. I, vers. 59—61. 65—68. — v. 102. *dum argentum adferat*; tantisper te Atriensem fore, dum mercator argentum affert pro asinis; repp. vv. dd. sec. LAMB. — v. 103. *oblectabo*; deliniam, ὀλέξω, blandis verbis lactabo et retinebo. LAMB.; — repp. vv. dd. — confabulando retinebo, quominus intret abeatve. SCHMIED.; cf. v. 112. — v. 104. *quid ais* — *percussero*; interrogatio ejus, qui aliud præter ea, quae dicta sunt, quaesiturus est. cet. LAMB.; *percussere*; l'Esclave appelé *Atriensis* avoit le pouvoir de battre les autres esclaves. C'est pourquoi Leonide veut joüer en tout le rôle de Saurée dont il prend le nom. LIMIERS. — v. 107. *nae hodie* — *commutaveris*; quia erat sauream simulaturus. SARAC.; ne inauspicato et malis avibus nomen Saureae pro Leonida sumpseris, vel sic, ne nominis commutatio infelix (tibi) infausta que fuerit. cet. LAMB.; pro Leonida Sauream (male) te nominaveris. SCHMIED. — v. 109. *dico, ut usus, fieri*; puto tantum, opus erit, me pugno malam tibi percutere, quo facilius mercator credat, me Sauream esse atriensem. — v. 110. *quin* — *hostire* — *merueris*; hostire: pares vices reddere: SARAC. — v. 113. *quin tuum officium facis*; cur igitur tuum officium non facis, atque ad senem curris? Dixit *fugis* autem, significans, eum esse fugitivum et solere fugere. LAMB.; estne hoc tuum officium, ut, periculo imminente, effugias? sic fere vv. dd. — —

A C T U S II.

SCENA III.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (Sunt hujus scenae versus jambici tetrametri *κατα-
λκτικοί*, qui vocantur Hipponactei et septenarii. CAMBR.) —
Aliae personae in aliis libris praescriptae sunt huic scenae;
LANG. laud. *Chlamidatus*, *Libanus*; item libri J. GVL. et J. CA-
MER.; rectius haud paullo fors. legeretur *Pellaeus*; alii habent
juvenis; alii *adventor* vel *advector*; longe plur. *mercator*. —
sine nota exhib. LAMB. *illasce aedis pro hasce aedis*. — v. 2. *i
puer*; cf. sub B. — v. 3. *Sauriam*. — v. 5. memm. vv. dd., ob-
venire in lectt. LANG. *nemo es*; (?) LAMB. *sanusne es tu*. —
v. 6. LAMB. *alique propterea huc quia cet*. — v. 6. 7. *nolo ego
foris (,) conservus meas (,) A te verberarier, ego sum amicus
nostris aedibus*; sic exhibuimus ad exemplaria optimae fidei,
omisso quidem utroque illo interpunctionis signo (,) (,); sed
differunt admodum lectiones librorum editorum; CAMBR. addit:
meas μόνοσυλλάβως, sicut et in mox sequente *aedibus δυσυλ-
λάβως*. etsi hoc etiam in genere magna licentia usa comoedia
Latina fuit; non igitur dubitavit CAMERARIUS, ut volunt quidam,
quin legeret *aedibus*; sed J. GULIELMUS, v. cl., furcillis, inquit
expello illud *aedibus*: quod huc inferserunt ii, qui non ani-
madverterent, *Nostros* dixisse veteres de iis, qui in eadem
secum familia, h. e. familiares essent: ut caetecros, *Alienos*.
Apparet manifesto ex Amph. I, 1, 243. Latius haec tamen po-
stea accepta: et *Noster* sive *Familiaris* quemvis amicum ar-
ctiore usu et prope cottidiano cepit significare: *Alienus* eum,
qui nullo nos usu attingeret. Lepide igitur servus de janua ut
de familiarium aliquo loquitur. cet. cet. Haec fere est J. GU-
LIELM. sententia; quam quidem probant, nec tamen contra li-
brorum auctoritatem in textum recipiunt vv. dd. GRUTERUS, TAUB-
MANNUS, alique. ACIDALIUS vero τὸ *meas* trahens ad vers. se-
ptimum, illudque omittens *aedibus*, curando studet utrique

versui. At locum J. GUL. totum repetitum prorsus laudat v. cl. BOTHIUS in comm. ad ed. maj. inque hac non modo τὸ *aedibus* omittit, sed ambos mutat versus, legens sc. *propterea huc quod habebas iter: nolo ego meas conservas A tete verberari: sane ego sum amicus nostris*; monens, se invenisse in cod. quod. *aedes* pro *fores*, unde facile possit colligi, utramque vocem esse addititiam. Sed jam in ed. min. totus sequitur ACIDALIUM. — v. 9. *si istoc exemplo tu omnibus*; ita fere libri; codd. LANG. omitt. tamen τὸ *tu*; quod probaret BOTH., modo si leg. *exemplod*; perperam longe plurimae edd. medd. *extemplo tu omnibus*, sive *extemplo omnibus*; quod tamen etiam BOTH. laud. e codd. quibd. — v. 10. perverse h. pp. *exemplo janitorum*; ceteroq. jam CAMER. voleb. *morata janua est*; vulg. *morata est janua*, quam l. BOTH. recip. in ed. min.; in ed. maj. *morata est januad*. — v. 11. vulg. *ire ad sese*. — v. 13. memor. LAMB. in nota, reperiri in libris nonn. adscriptas duas voces *non est post dicam tibi*; sed. in textu, ut et alibi admodum mendoso, ed. ann. 1577. clare expressum est *dicam tibi; non est*; quod et aliae edd. exhibent. — v. 14. *nililo magis*. — v. 15. *quom ivisset*; ita post l. Aldin., Junt. aliasque longe plurimae edd.; vulg. *nunc venisset*, olim *isset*; quaedam *aviisset*, certo corrupt. ex *abiisset*, quod tenet LAMB. (sed text. ed. a. 1577: *venisset*, comment. *abiisset*) cum plerisque aliis; GRUT., TAUBM., aliique tenent sec. codd. scr. τὸ *venisset*; voleb. ACIDAL. Lib. *non edepol*. Merc. *non?* Lib. *quid volebas?*; *aedepol*. — v. 17. inepte e gloss. voleb. recent. quid. *pro quo pro qui pro*. — v. 19. monet jam SARAC., legi in quibd. *noster* pro *voster*; quod tamen v. cl. tenet; sed LAMB. quoque *noster* male; *Sauria*. — v. 21. mut. ACID., ut vid. lic. in ed. TAUBM., *Tr. pr. oc. fr. com. st.*; (?). — v. 23. LAMB. vult *cassanti capite* (mendosa ed. a. 1577. hab. in textu *quassanti*, et ed. Lugd. a. 1587. male laud. e LAMB. ed. *cassanti*, dupl. c); de qua l. vid. etiam sub B; cod. CAM. *quansanti*. — v. 24. LAMB. *quiqui* secundum CAMBRARII fors. emendationem; vulg. *huic accesserit*; LAMB. *huic hic occesserit*. — v. 25. laudatur e lectt. LANG. *Aeacidu minis* cet.; mut. LAMB. *Aeacidinis minis expletus*, *animisque incedit*; *expletu' cedit* commend. GRONOV.; inde BOTH. in ed. utrq. *expletus cedit*; de personarr. hujus et inseq. versus commutatione vid. sub B. — v. 26. LAMB. *hic iratus vapulabit*. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Advenienti mercatori, qui pro emptis asinis precium referebat, libanus obvius fit. qui illum tantisper oblectat et moratur simulatis verbis quoad veniat pro saurea leonidas. SARAC.; in hac scena mercator, pro asinis argentum ferens, dum pulsari fores jubet, praesto libanus adest, qui hominem excipiat doceatque, quoad opus sit. VALL.; *ut demonstratae sunt*; cf. scen. antec. v. 79. — v. 2. *i, puere, pulta*; conspiciens Libanum, haec profert mercator verba, quo illum ad aperiendum moneat. Haud male inter personas habet SCHMIED. *puerum mercatoris mutum*. Addit v. cl. VALLA: quia veteres *hic puerus* nominativo dicebant et foeminino genere *haec puera*: unus *puellus* et (una) *puella*; *puerpera*, quae parit: *puerperium* foetus. — repp. vv. dd. alii aliter. — v. 4. *quis—frangit—ohe*; nimis acriter pultat: — ohe, interjectio satis aliquid esse dictum aut factum monentis. LAMB.; (v. 4—11. aptissime excogitata Libanus verba facit, ad mercatorem oblectandum, ita omnia jocos risusque dant). — v. 6. 7. *nolo—conservas—nostris aedibus*; cf. sub A.; lepide fores domus herilis, *conservas* suas appellat, cet. Douz; sc. quia eidem domino serviunt, LAMB.; (laud. vv. dd. illud Ovidianum: *duraque conservae igne valet fores!*); nihil dicere velle Libanus videtur, nisi, se esse servum ostiarium fidum, se provinciam hanc suam libenter administrare, sibi fores, januas haud minus caras esse, quam aedes ipsas. cet. — v. 9. *si—respondebis*; tu si tam inclementer, tam inurbane omnibus, qui frequentare aedes domini tui velint, respondebis, h. e. januam clausam tenebis, facile potest fieri, ut ob acceptas injurias vi evertantur fores. cet. — v. 10. *ita—janua est*; vult suadere Libanus advenae, non se esse servum rudem, sed januam ipsam ita esse exstructam, ut, quum videat quem venientem, extemplo clamitet. cet. — v. 11. *procul—calcitronem*; hominem, qui calcibus foreis alienas verberare soleat; LAMB. sec. NON., qui, *calcitrones*, inquit, (LAMB. in nott. cit. h. l. scrib. *calcitraciones*) qui infestant calcibus. cet.; janua, si quem praevidet calcibus se petiturum, a me janitore, quominus hoc dolore adficiatur, auxilium petit. SCHMIED. — v. 13. *si sit—tibi*; i. e. domi non est; nam si domi esset, dicam, pro dixerim, tibi. VALL.; repp. vv. dd. fere. — v. 14. *nihilo—intus est*; nihilo magis domi est servus atriensis Saurea, quam Demaene-

tus: ut herus Dem. non est domi, ita neque Saur. cet. LAMB.; — callide respondet: *Saurea ad tonsorem ire dixit*, quod Leonidam, qui Sauream mox erat similaturus, mercator in tonstrina viderat, Demenaetique servum audiverat. SCHMIED.; cf. scen. anteced. v. 76. cet. — v. 15. *quom — non rediit*; pro: *quum ivisset* dicit *quum venisset* (sed conf. sub A. de lect. *ivisset* et *venisset*), memor, venisse aliquem Demenaeti servum ad tonsorem, et incertus, an forte ipse ille esset Saurea; qua de re ut fieret certior, quaerit v. 19., *qua facie vester Saurea est? si is est* cet., si eundem dipinges, quem in tonstrina vidi, ero certior, cet. SCHMIED. — v. 17. *qui pro istuc*; qui pro? pro qui? i. e. pro quo?, seu pro qua re; ἀναστροφή. LAMB. — repp. vv. dd. — v. 18. *mercatu*; merx et mercatura hoc distant. Merx est species; ipsa Mercatura actus ipse, vel lucrum de merce. Mercatus autem locus, in quo agitur mercatura. NONIUS; cujus verba alii aliter repetunt. — v. 20. 21. non enim faciem docet saureae sed leonidae, quem ille prius viderat in tonstrina. SACC.; Libanus faciem Leonidae pingit simillimam, quo, si redisset ille, mercator nullus dubitaret, eum esse Sauream. SCHMIED. — *truculentis oculis*; i. e. βλοσυροὺς, seu βλοσυρώπης; *conmoda statura*; i. e. mediocri; aestimatione Romana *iusta statura* senum pedum circiter fuit: qui excederent, erant proceritate nobiles: qua re etiam, qui septimum pedem implebant, gigantum loco habebantur. cet. cet. cf. CASAUB. animadv. in Suet. l. III., GOD. STEVENSCH. comment. in Veget. l. I, 5., et ed. TAUBM. ad h. l. — de moineune taille, c'est-à-dire environ six piés: la taille d'un Soldat. LIMIERS. — *ventriosus*; i. e. ventre prominente. — v. 23. *contuor — incedit*; contueor, i. q. conspicio; *quassanti* (cf. script. *casanti* sub A.) i. e. capite nutante et cadente: vultu demisso et dejecto, κατηφής; cet. *quassanti* sine dubio mendose; nam primum — hic — tristitia significatur capitis dejectione: deinde — Latini dicunt active aliquem quassare caput, non, aliquem esse quassante capite: — postremo — exempla docent, — a verbo caso, as, quod est a cado, is, — (cf. VARRO sub voce casabundus) — legendum esse *casanti*, i. e. demisso, cet. cet. cet. LAMBINUS. — Contra: *casanti* pro *quassanti* supposuit Lambinus, inficetissime ac praeter Comici mentem, qui sauream istum suppositicium non *casabundo*, i. e. demisso ac dejecto vultu, uti Lambino placet, verum

quassanti potius, quem minitantum ac stomachantium habitum esse scimus, capite incedentem in Scenam induxerat: Douza. — repp. vv. dd. — v. 24. *quisque* — *vapulabit*; hoc versu Noster ipse τὸ *quassanti* antecedentis versus interpretatus esse videtur; nam tanquam iracundiae signum depingit illum *incedentis* habitum. — v. 25. *siquidem* — *Acacidinis* — *incedit*; id est: etiamsi *Pelidae stomacho* (vid. Hor. O. I, 6.) *cedere nescio*, fastuque et iracundia Achillea plenus ac sufflatus ambulet, cet. Douza; quales Achillis erant minae, qui ab avo paterno, Aeaco, vocatur Aeacides. SCHMIED.; — hic vero et insequens versus 26tus in edd. longe plurimis adscribuntur una cum antecedente versu 24to Libano; ita ut e. c. explicet v. d. SCHMIEDERUS: haec vero de Saureae similati iracundia praemonenda putat, (sc. Libanus) veritus, ne comprobet re, quod II, 2, 104. erat minatus, (sc. Leonida), simul (sc. v. 26.) addit: *si me iratus cet.*, ne miretur hospes, si, quod II, 2, 108. promiserat, (sc. Libanus) servus, a servo percussus pugno, referiat. cet. — Sed ea omnia dulcius fluunt ex ore mercatoris. — v. 26. *iratus vapulabit*; intelligi potest, inquit, vel verberandus, vel verberaturus est, et in eo esse Plauti jocum. Atqui nec *vapulare* est verberare, nec *vapulatum* est verberatum. *Iratus vapulabit* est: iratus habebit malum. GRONOVIVS. —

A C T U S II.

SCENA IV.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (Personae in librr. scr. et editis tres nominantur, sed in aliis Leonida, Advena, Libanus, in aliis pro Advena vel Chlamidatus exhibetur, vel Pellaeus, vel, ut in longe plurimis, Mercator. — cf. Scen. anteced. v. 1. — [sunt versus hujus scenae similiter Hipponactei. CAMER.] — sc. Jambici tetrametri, *καταληκτικοί*, cet. cf. scen. anteced. v. 1.) — jam libri LANC., aliique melioris notae *quid hoc sit*; vulg. *hoc*

est, quod tenet LAMB.; *negoti, negocii*; ed. Lugd. et all. habb. *neminem meum magni facere dictum*. — v. 2. lectt. LANG. in *constrinam jusseram*, omisso τῷ *ut*. — v. 4. PAREUS in ed. pr. sec. ACIDALIUM *jussim*, i. e. *jusserim* pro *jussi*; sed. BOTH. quoque in ed. maj. textu nobis hoc ACID. *jussim* tradit, cujus tamen virum doctum jam in commentario poenitet. — v. 5. in librr. LANG. all. *manu missus*, all. *manu emissus*; LAMB. exhib. *jam manune emissus*. — v. 6. *occessisti*; *accessisti*. — v. 7. *moratus*, *moratu'st*, *moratus est*; ed. Lugd. *remoratus*. — v. 9. SARAC.; aliique olim, *assiet ad malam rem*, memorans tamen, obvenire etiam *assiet, at malam rem*. — v. 11. *Sauria*. — v. 12. *siet*. — v. 13. laud. SARAC. *qui latere cet.*, legens cum plerisque *occaluere*, una lit. *l*; jam VALLA vult in scholl. ss. *occalluere*; mire quidam secundum GRUTERUM recudi volunt *obcaluere*, qui v. d. tamen exhib. *occaluere*, lit. majusc. *L* posita pro duabus *ll*. — v. 14. LAMB. *abscede, et sine cet*; item vulgo; BOTH. sec. cod. Guelf. in ed. utrq. *ac*; cod. quoq. Barth. et Helmst. exsh. *hac*; vulg. omitt. τὸ *me post semper*; item BOTH. in textu ed. maj.; sed jam in comment. et in ed. min. lect. rest. v. d.; LANG. *me ira incendit*. — v. 16. *cenciens pr. centies*; *occanniam*, *ocganniam*, *ogganniam*; LANG. itaque *hercle*, omissa voce *jam*. — v. 17. *suppeditari*. — v. 18. PAREUS sec. COLER. *hocce stercus*; codd. Helmst. et Monac. *jussin scelestes hac jam hoc cet.* (?); BOTH. in ed. maj. *januad*; [*janua τρισυλλαβως* legetur absque collisione, seu elisione; vel addetur, *hac*; ab *janua hac*, *hoc sterc. cet.* CAMER.] — v. 19. *dejici*; ita libri LANGII; item CAMERARII, qui addit: (versus) *addita syllaba er* in *dejicier* expletus fuit, sed in nostro libro *dejici* legitur; item NONIUS; tamen cum LAMB. edd. vulgg. *dejicier*; item BOTH. in ed. maj.; *araneorum* vers. laud. NONIUS. — v. 20. *jussin splendorem cet.* — v. 21. *cum fusti est*, ita libri optimi; h. pp. tamen *cum fuste est*; laud. LANG. e. cod. q. *cusu stist*; (est scilicet *cum fusti'st*); ed. Lugd. *cum fust est*. — v. 12. SARAC., item VALLA, aliique, *quadriduum* pro *quia triduum*; cf. sub B; iidem ponunt puncti signum post *dedi*; vulg. *dedi absens*; ed. Lugd. *dederim*. — v. 23. in lect. LANG. obven. *qui quaeritè argentum in foedus*; cod. Monac. *dum recipiam* pro *dum reperiam*. — v. 24. ed. Lugd. *at pro atque*; vulg. *haud in aedibus*; BOTH. in utraque editione τὸ *aedibus*, quod habet pro

interpretamento, ut sanet versum, mutat in *aede*. — v. 25. LANG. pro *hospes* laudat *ospes* sine asp. *h.*, nec vèro, ut quidam citant *o spes*; quaed. edd. *en ergo* pro *hem*, *ergo* cet. — v. 26. *oecturam* LANG. — v. 27. *resolvi* LANG.; LAMB. aliique exhibb. quoque *resolvit* pro *solvit*; BOTH. in ed. *rem. solvit*; cf. sub B. — v. 28. *delinire* LANG.; ed. Lugd. *mihì scio*. — v. 29. ed. Lugd. *in haeri aedibus*; vulg. *quam ille est*; BOTH. in ed. maj. *qui pluris sit*, *quamde ille*, in ed. min. *qui pluris sit quamde ille est* secundum cod. Barthianum. — v. 30. *sed vina heri*, quae cet. jam ob sensum perperam, ut patet ex insequentibus; *exerambo*; *Exerambo*; ed. Lugd. *Exareambo*; item LAMB., alii-que. — v. 32. ita exaravimus ad optimae fidei exemplaria; vulg. *nam vidi hunc ipsum adducere et rapere in jus Exareambum*; plerique *hunc* pro *huc*; PAREUS omitt. in ed. sec. et *τὸ hunc* et *τὸ huc*; BOTH. in ed. utrq. *nam vidi hunc ipsum abducere et trapezitam Exaerambum*; cf. sub B; CAMER. *huc ipsum adducere ad trapezitam Exareambum*. — v. 33. LAMB. exh. *sic dederò prius, quam credidi, vix anno post exegi*, additque, CAMERARIUM *legere sic dederò prius, quam vendiderò*, quod tamen nequivimus usquam reperire, est enim in edd. ejus *sic dederò prius quam credidi* cet., additque v. cl., esse sui libri scripturam hanc perspicuam, seque mirari, quam ob rem putarint, esse mutandam cet.; de qua re etiam: — jure queritur Camerarius, injuria hoc mutari: — GRONOV.; PAREUS cum quibd. aliis habet *quae credidi*; cf. sub B; ed. Lugd. hab. cum quibd. aliis *sic obsecro quam credidi*. — v. 34. *rescribit omnes fere ante* CAMER. pro *scribit*. — v. 35. *Domo* pro *Dromo* olv. in lectt. LANG. — v. 36. *quum* sive *quom* pro *quam*; edd. Florent., item ed. Lugd., aliaeque legg. *extemplo sibi redditum esset*, quod et ACIDAL. placuit; BOTH. *reliquiom? aibat*. — v. 37. *efficeret locatum.*; BOTH. *ut quod sit sibi* (In ed. min. *sibi*) *operis locatum, ecficeret*. — v. 39. *Lib. non etiam*. Leon. *hem! non? si velis, da comoda homini amico*; ita recudendum curavimus secundum libros optimos; mutationes quaecumque ad- sunt, ex interpunctione fluxisse videntur. Vulgo enim invenimus: *si velis da, comoda* cet., vel *si velis da: comoda* cet. Inde jam suasit LAMB.: *si velis flare, comoda* cet; tum commendavit GRUTERUS: *si velis, adcomoda hom. amico*, ut sit *ad* pro *da*, ni fallimur, secundum codd. quosdd.

Palatt.; ACIDALIUS voluerat: Lib. *non etiam*. Leon. *non? hem! si velis, da cet.*; BOTH. in ed. maj. *hem, non? nunc si velis: da, commoda, homini amico*; in ed. min. text. rest. — v. 40. LANG. omitt. *τὸ tu post jam satis*. — v. 41. *Audis*. — v. 42. *optumust priusquam incipiat lect*. LANG., item cod. Guelf. — v. 43. *chem* vulg.; item LAMB. et BOTH. in ed. maj.; qui tamen *voculam ehem* in ed. min. vitup. tanq. vulgarem. — v. 44. *vitio vertas*. — v. 45. lect. LANG. *obstit* pro *obstitit*, quem seq. MEURSIUS multique alii; *factust, factu'st, factumst*. — v. 46. *negat sese intus perperam*, ut alia varia ac multa in Plautin. lectt. s. particula prima (et ultima diis propitiis) C Fr. T....r. (?) Vratisl 1807. — v. 47. *dinumerare* lect. LANG.; item LAMB. aliique. — v. 48. LAMB. *istoc tibi nomine*. — v. 49. BOTH. omitt. in utrq. ed. *τὸ hero*, ut melius, clarius audiat *τὸ tibi*. — v. 50. LANG. *ego hoc praesente reddam*; PAREUS sec. cod. V. C. exhib. *hero huic praesente te reddam*; SARAC. *huc*. — v. 51. CAMER. codd. *periclo*; ut vulgo, item apud PAREUM; vult TAUBM. *da modo! meo periculo rem salvam ego exhibebo*, et pulcre quidem. — v. 52. *habitam huic* lect. LANG. — v. 53. LANG. codd. *qui omnium rerum ipsus semper creditit*; SARAC. *qui omnium summam rerum ipsius semper creditit*; item fere CAMER., LAMB.; ed. Lugd. aliaeque *quoi* (s. cui) *omnium rerum ipsus summam creditit*; in edd. jam BUCHNERI, PLANT. RAPH., aliisque, item apud CAMERAR. et LAMB. obvenit *credit* pro *creditit*, quod tamen tenet PAREUS; vocem *summam* post GRUTERUM etiam TAUBM. omisit sec. cod. praes. Palatt.; item BOTH., qui tamen in ed. maj. *quoid* dat pro *quoi*. — v. 56. *ac ne formida*; omisit oscitantia operarum, correctori male audientium, *τὸ ne ante formida*; voleb. J. GULIELM. *ah, ne formida*. — v. 57. LAMB. *in manu habeo*; item alii; BOTH. in ed. maj. *dum ipsus quidem in manu habeo*, sec. cod. Mon., qui habet *ipse quidem*; in ed. min. *dum quidem in manu ipse habeo*, praesertim secundum ACIDALIUM et REIZIUM. — v. 61. *perduint* exhibb. optimi libri; olim vulg. *perdunt*; alii e glossem. *perdant*; in ed. PAREII utraque hic et insequentes versus male tribuuntur Libano. — v. 62. in ed. BOTHII utraque minus apte, ut videtur, secundum SARACENUM versus ita dividuntur, ut v. 61mus tribuatur Leonidae, 62dus Mercatori, 63tus Leonidae, et sic porro. — v. 63. — c. et ol. vulg. *accepit* pro *accipit*; vulg. *abcede*; suad.

SARACEN. *domo pro domum.* — v. 64. hujus quoque et insequentium versuum alia est apud alios distributio. Ita e. c. J. GULIELM [secund. libros bonos, ut videtur] versus ordinat: Merc. *nimis iracunde; non decet superbum esse hominem servum.* Leon. *malo hercle jam magno tuo, ni isti ne recte dicis.* Lib. *impure, nihili, non vides irasci?* Leon. *perge porro.* Lib. *flagitium hominis.* Leon. *da obsecro argentum huic, ne mala loquatur.* Merc. *malum hercle vobis quaeritis.* Leon. *crura hercle diffringentur; ni istum impudicum perties.* Lib. *perii hercle, age impudice, sceleste, etc. etc.; nescimus, an huic quidam unquam possit assentiri.* — v. 65. ol. vulg. *ni isti ne recte; necte pro ne recte* obven. in librr. optimae notae. BOTH. in ed. utrq. sec. LANG. *ni isti nec recte.* — v. 66. *impure, nihili,* ita libri fere; in ed. SARACENI tamen est *bili* pro *nihili*; hoc nostrum *nilil* pro *nihili* debemus operis. — v. 67. *nae male loquitur.* — v. 68. *diffringuntur, diffringantur.* — v. 69. vulg. verba *age, impudice* praeponuntur, ut sit versus: *age, impudice, ni istum perties.* Lib. *perii hercle.* cet.; LAMB. et vulg. *perties*; cf. sub B.; jam CAMERAR. *percies*; h. pp. *percuties*; cod. Helmst. *pernities.* — v. 70. *mili scelesto* LAMB., aliique: item GRUT., TAUBM.; iidem *τὸ sceleste* prius tribuunt Libano; nos cum BOTH. in ed. utrq. sec. cod. Helmst., qui clare utroque loco exh. *sceleste.* — v. 71. *pergis, pergisn'.* — v. 72. *id quidem tibi fiet* lect. LANG.; BOTH. *is tibi quidem, hercle, fiet* sec. codd. Guelf. et Helmst. — v. 74. tenet versus hujus distributionem BOTH. in ed. maj.; sed jam in comment. tribui vult v. d. vocem *memini* non, ut est, Leonidae, sed potius Libano, addens: Libano *memento* dicit mercator, antestans illum, non Leonidam scilicet. Respondet igitur Libanus *memini*, sed gestu aliquo impudente irridet hospitem neque se in jus eum secuturum esse significat. Hinc ad utrumque jam Chlamydatus, ut vocatur in libris: *dabitur pol supplicium mihi de tergo vostro!* Nihil clarius. — v. 75. *mili supplicium* LANG.; idem inven. in codd. ss. *vae, vae*; LAMB. *vae tibi*, ut est usitatior constructio; cod. Guelf. *de te*; inde suspic. BOTH. fuisse *valde, valide*; quae vox obven. h. r. in ore affirmantis cujd. cum irrisione, ut prob. v. d. — v. 76. LAMB. vult in comment. *quid enim supplicium tibi carnifex, de nobis detur*, et in editionis a. 1577. textu obvenit *tibi quidem supplicium tibi carnifex, de nobis detur*; BOTH. in

ed. maj., omisso τὸ *detur*, quod v. d. hab. pro glossem., *tibi quidem supplicium, carnufex, de nobis?* Mer. *Et jam cet.*; sed jam in comment. suad v. d. *tibi supplicium quidem de nobis, carnufex?* Merc. *Atque etiam*; et in ed. min. legimus: *tibi quidem supplicium* — — *Atque etiam cet.* — v. 77. vulg. *pro vestris dictis maledictis*; LANG. lectt. *pro dictis vestris maledictis*; LAMB. *pro vestris maledictis*; ed. Lugd. aliaeque *pro istis maledictis*; LAMB. cet. trah. τὸ *atque etiam* sive *et jam* ad hunc versum; item PAREUS, qui praeterea tenet *vestris dictis maledictis*; cod. Guelf. *maleficis*; BOTH. *mi hodie.* — v. 78. LANG. *nos fugitare*; interpungunt h. pp. post GRUT. *quid, verbero; ain?* *tu furcifer* cet.; exhibet BOTHIUS versum in textu editionis majoris: Leon. *Quid verbero....* Merc. *Ain' tu?* Leon. *Furcifer? herum fugitare censes?* in commentario: Leon. *Quid, verbero?* Merc. *Ain' tu?* Leon. *Furcifer, nosmet fugitare censes?* τὸ *herum* tanquam glossem. omittens; item in ed. min.; mutavit REIZIUS quoque versum, sec. lect. LANG. exh. *fugitare herum nos censes?* — v. 79. *ei nunc*; pulchrè edd. quaedam distribuunt (e. c. Paris. et Arg.) Leon. *I nunc jam ad herum!* Merc. *Quo vocas?* Leon. *Jamdudum quo volebas*; et elegantius vere v. cl. BOTHIUS in ed. utraque: Leon. *Inunc iam ad Herum!* Merc. *Quin vocas jamdudum?* Leon. *Quin volebam Nunc demum!* Merc. *Tamen* cet.; sed qua auctoritate quoad illud *quin volebam?* omnes libri, ut scimus, habb. *quo volebas*; cod. tamen Guelf. *quin vocas* exhib. pro *quo vocas.* — v. 80. *hunc feres.* — v. 83. *ita est res; sequere (,) fac (,) ergo.* — v. 84. *praefiscini hoc jam dixerim*; Sic recudend. curavv. sec. optt. libros; SARAC. *proficisci hoc dixerimus*, laudans etiam *profecto hoc dixerimus*; VALLA addit ad suum *proficiscin. an profiscisceris* ita corrigendum; laud. lect. LANG. *praefiscisci nihonc (?) nunc dixerō*; CAMERAR. addit ad suum *proficiscin. hoc nunc dixerim* mendum hoc est, et in nostro (cod. ms.) scriptura depravata, etiam interpolatione (sc. interp.) litterarum. quaeramus ergo emendationem; LAMB. *praefiscini hoc nunc dixerim* (sed in text. ed. a. 1577. obven. lect. CAMER.); MURET. *praefiscine* sive *praefiscini*; item GRUT., TAUBM., BUCHN., LIM., GRONOV., SCHMIED., BOTH. alltque. — v. 85. vulg. *hodie*; LAMB. *Athenis est alter hodie quisquam*; BOTH. in ed. maj. *neque med Athenis alter hodie quisquam*; in comment. item; sed in ed. min.

neque me alter est Athenis hodie quisquam. — v. 86. BOTH. in ed. maj. *fortasse*; item in comment. et ed. min., ubi in notula vir doctus probare studet, esse τὸ *fortassis* scripturae vitium continuae, sc. *fortasseseditamen*, *fortassiseitamer*, *fortassiseditamen*. cet. — v. 89. *facis cibam*. huic laud. e lectt. LANG.; LIPSJUS, ACIDAL aliique *secundas* pro *secunda* suass.; inde BOTH. in ed. utrq. *jam nunc secundus mihi facis?* cet.; ed. Lugd. aliaeque *hoc te capitulo* pro *huic*. — v. 91. BOTH. in ed. min. sec. cod. Helmst. *non potest pr. nec potest.* — v. 92. in lectt. LANG. trah. τὸ *dives* versus insequentis ad hunc versum; ed. Lugd. aliaeque *Periphanes Rhodius mercator*; BOTH. quoque in editione min. insequens *dives* ad hunc versum trahit, omitteus vero τὸ *dico* post *etiam nunc*. — v. 93. est versus in lectt. LANG. *Absente hero solus mihi argenti talentum soli* cet.; BOTH. in ed. maj. mire mut. sine nota *Absente hero, dives mihi talentum argentum* (sc. *argenti*, ex err. typogr.; sed video, velle v. d. in comment. *talenti argentum* pro hoc, quod est ex errore!) *solus*; sed in ed. min. sequit lectt. LANG., scribens modo *talentum argenti soli*. — v. 94. LAMB. et edd. vulgg. *deceptus*; REIZIUS exhib. *soli adnumeravit, credidit, neque est deceptus in eo*, omissis vocibus *et mihi*; BOTH. in ed. maj. inde exhib. *soli adn. credidit mihi, neque in eo deceptus*; sed in ed. min. legimus *Numeravit et mihi credidit, neque est deceptus in eo*. — v. 95. h. pp. *percontatus*; item cum aliis, longe plurimis, omnibus fere, BOTH. in ed. maj.; sed in ed. min. mut. v. d. sec. cod. Guelf. et Helmst. *Atque etiam tu quoque, si me esses percontatus Ex aliis* cet. — v. 96. *quid id fers* obv. in codd. qbbd. LANGII. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Adveniens leonidas: ut sauream mentiatur viderique possit rei familiaris curam habere, inclamitat libano suis dictis non paruisse. SARAC.; in hac scena leonida: ut inchoatae perficiantur fallaciae dum se atriensem sauream videri vult minitabundus incedit: cum saurea in hac comoedia nusquam compareat: ut jure hoc nomen obtinuisse videatur a *saura*, i. e. lacerta, quae in maceriis — cet. — diu delitescit. VALL.; hic Leonida

mire servum atriensem Sauream simulat: atque ex iis, quae simulat, et quae loquitur, quae sint servi atriensis partes, cognoscere licet; — cet. — erat igitur servus atriensis servus major, servus imperium habens in alios, columnen familiae cet. — sec. Colum. XII, 3. — LAMB.; — *quid — neminem — facere*; ὑπερβολὴ usitata. Tale est hoc, *nusquam tuta fides*. Id quod ad unum statim Libanum adstringit. cet. TAUBM. sec. CAMER.; unum incusat Libanum; sed solent irati, ab uno neglecti, conqueri de omnibus. SCHMIED. — v. 2. *is nullus venit*; de hac formula *nullus venit* pro ea, quae quidem usitatio est, *non venit*, innumeri fere ab interpp. laudantur loci ad h. v. similes; cf. tamen Cic. Ep. ad Att. II, 24. XIV, 3. XV, 23. — v. 3. *nae ille — haud decore*; nae ille haud bene prospexit tergo suo et cruribus, quia tergum quidem ejus plagis variabitur multis: erura autem compedibus ferreis impediuntur et constringuntur. LAMB. — v. 4. *salvere jussi*; ironia et vultuose legendum est. SARAC.; ex nimia indignatione dixit *jussi salvere*. Majoribus namque fuit consuetudo ut diceretur *jubeo te salvere*. VALL.; ironia, qua significat, Libanum gerere se ut libertum. LAMB. — v. 5. *jam — emissus*; jamne liber es, qui mihi dicto audiens non sis? jamne libertate donatus es, qui imperium meum contempnas? LAMB. — v. 8. *summum Jovem te dicas detinuisse*; accusativi cum infinitivo constructio activa pro passiva *te detentum esse a summo Jove*, de qua non erat, quod quererentur vv. dd.; ἀμφιλογίας quid inesse h. pp. post Lambinum suspicantur. — v. 10. *perii hospes*; Libanus, vapulans a Leonida, opem mercatoris implorat. LAMB. — v. 13. *qui latera — obcalluere plagis*; cf. sub A; i. e. quae jam calla admisere propter plagas et verbera: et duplici scribi debet l: si autem *occalluere* unico e scribatur i. e. conflagrarunt. SARAC.; a callo fit calleo —, quod verbum tam ad animum, quam ad corpus refertur. Est nam calleo admodum cognoco: et calleo collum in corpore admissum: a quo *occalleo* ut hic. VALL.; quae callum contraxere, quae obdurere verberibus, sive ictibus. LAMB.; i. e. sensum mali assuetudine amisere. LONGOL. — v. 14. *sine — perdere*; διαφθεῖσθαι, interimere. LAMB. — v. 15. *unam — semel praecipere*; semper non semel modo, sed saepius atque saepius homini huic ea, quae volo parata, debeo praecipere. — v. 16. *quin — obganniam*; latrem, vociverem: gannire proprie canum est: et gannitio que-

rula canum, murmuratio: cet. SARAC.; i. e. strideam: oggannire vulpis est et canum, cum metuunt summisso corpore plagas cet. VALL. — v. 17. *stomacho* — *subpeditare*; indignatione: inde *stomachari* indignatione moveri. SARAC.; suppeditare h. l. i. q. *ἐπαρκεῖν*, satis esse, par esse; nam absolute accipiendum. LAMB. — v. 19. *jussin' aranearum*; jussine dictum pro nonne jussi cet. — aranearum labores, i. e. telas: interdum tales telae etiam araneae appellantur — cet. LAMB. — v. 20. *in splendorem* — *bullas has*; ut nitidae forent: — laminas aereas quae foribus affigi solent decoris causa: bulla dicitur insigne, quod collo gerebant ingenui usque ad statutum aetatis tempus: tractum vocabulum a graeco *βουλή*, i. e. consilium, quod ad eam usque aetatem majorum (sc. parentum) consilio gubernarentur, vel quia bulla illam pectoris partem, hoc est pectus, attingebat, ubi naturale manet consilium, ut placet Festo. Rursus bulla dicitur ex pluvia tumescens aqua: et propterea bullam Varro hominem appellavit, quasi quod instar bullae, quae fit ex aqua, cito fiat et intreat: (sc. Varro) nam si homo bulla est, quanto magis senex. SARAC.; i. e. splendida fieri perfriundo: bullae sunt ornamenta quaedam valvarum et forium, dictae a similitudine tumorum parvorum et fragilium, qui oriuntur subito in aquis et occidunt; fortasse clavi argentei, vel aurei, scutulati aut rotundi. LAMB. — v. 21. *tanquam si claudus* — *ambulandum*; ut si sibi necesse semper sit, in manu fustem gerere illum, ut verberibus incessat. SARAC.; cum scipione, quo nitar, cet. — significat, sibi fustem semper esse gerendum, quo conservos improbos verberet. LAMB.; fustis est et claudicantium, et eorum, qui imperiosi sunt in negligentes. cet. BOTH.; ut, quos negligentes repererim, non verbis modo, sed verberibus possim sine mora castigare. SCHMIED. — v. 22. 23. *quia* — *in foenus*; mercatori persuadere vult, magnam ab hero pecuniam fidei suae esse mandatam. SCHMIED. — v. 24. *herus in hara*; hara est, in qua pecora includuntur. DOUZA; cf. Most. I, 1, 39. — v. 25. *hem, ergo* — *oro*; *hem* verberantis est. TAUBM.; adcedit, tamquam verberaturus, sed, patientiae Libani diffusus, deprecationi mercatoris locum facile dat. SCHMIED. — v. 26. *eho, equis* — *olivi*; ita vult occupatus videri in rebus familiaribus: ut non conspexerit mercatorem. SARAC.; numquid creditor id, quod debet pro vectura olivi, reddidit ac renumeravit? resolvere est,

id, quod debetur, et quod creditum est, reddere, cet. LAMB. — v. 27. *resolvit* — *vicario ipsi*; resolvit minus quidem recte: nam proprie resolvi dicimus argentum, quod debemus. cet. BOTR. comment. ad ed. maj.; *vicarius* quandoque substantivum est; et dicitur, qui subit alienas vices: — quandoque adjectivum. SARAC. — v. 28. *delenire*; *δέλναι*, demulcere, blandis verbis capere. LAMB. — v. 30. 31. *sed vina* — *pro iis*; non absimile est hoc vernaculi nostri *nostre vin, l'at-on payé*. OPER. (scil. est ordo verborum: sed satisfecitne jam Exaerambus vinarius Sticho pro vinis illis, quae cet. cet.): *vinario*, *οἰνοπότης* LAMB. — v. 32. *trapezitam*; cf. de h. versu lectt. vv. sub A; solvebant enim olim apud argentarios factis nominibus sine pecuniae illius interventu! LAMB. — v. 33. *sic dedero* — *exegi*; malim dare, quam hac conditione atque hoc pacto credere, nempe ut tanto postquam credita a me pecunia est, exigam LAMB. sec. CAMER.; contra: — hui! inquit Leonida: tam cito vinarius solvit? heri quae vina vendidi, pro iis jam hodie Sticho satisfecit? Equidem sic lubeat semper deinceps vendi vina, statim scilicet repraesentato pretio; nam antehac sane lentum ille nomen: atque olim quae credidi, vix anno ipso post exigi potuerunt; nunc vero mire quam facilis est, et quae debere vix coeperat, resolvit. cet. TAUBM.; Camerarius suavi par Lambin veut que ceci signifie *j'aimerois mieux donner, que de vendre, pour être si mal payé*. Mais il y a plus d'apparence que cela veut dire: *que n'ai-je toujours donné*, ou, je donnerai toujours ma marchandise à cette condition, d'en être payé si promptement; et c'est le sens que j'ai suivi dans ma traduction. LIMIERS (legit vir doctus gallicus *prius quae credidi*, cet. et vertit: que n'ai-je toujours trouvé de tels Marchands! quand j'ai vendu quelque chose si-devant, à peine en ai-je pu être payé un an après. — *sensus*: hac quidem conditione semper paratus sum dare rem, nempe si ipse ultro debitor et tam celeriter satisfaciatur. GRONOV. sec. ACRO. — v. 34. *nunc satagit* — *ultro* — *nummos*; gloriatur Leonida, se Exaerambum eo prioribus suis flagitationibus perduxisse, et adeo sollicitum effecisse in maturanda solutione, ut, quamvis id, quod antea si crediderat, toto demum anno post exigere ab eo potuerit, nunc tamen Exaerambus ille de maturanda solutione magis sollicitus sit, (hoc enim est illud *nunc satagit*) adeo ut non necesse fuerit, ipsum sequi ad trapezitam

in forum, sed ipsemet ultro trapezitam domum adduxerit et per eum nummos *rescripserit*, i. e. effecerit, ut trapezita nomine Exaerambi se soluturum constituerit, idque in tabulas suas retulerit. *Rescribendi* autem verbum ita hic locum habere potest, ut intelligamus, trapezitam pecuniam, quam Exaerambo debebat; mutato nomine et facta delegatione rescripsisse Sticho aut Saureae. cet. cet. PISTORIS. — repp. vv. dd. — v. 35. *Dromo mercedem*; probare student vv. dd., opera perditā et oleo, cuius rei mercedem retulerit hic Dromo, et qui ipse hic fuerit, numne civis et liber, an alius forsitan Demaeneti servus. Ita scripsit e. c. in comm. LAMBINUS: Dromo inquilinus, qui conduxit aedeis, seu aedium partem, seu tabernam aliquam, mercedemne aedium seu tabernae retulit? — v. 36. *quid — redditum est*; quid? reliquum dimidium quando afferet? — agebat, se mercedem redditurum, — cum primum pro opere, quod sibi faciendum locatum, i. e. traditum esset, pecunia reddita esset: cet. LAMB. — v. 37. *nam retineri — esciceret*; nam dicebat, se retineri, i. e. impediri seu prohiberi, quominus reliquum dimidium debitae mercedis redderet, ut efficeret id operis, quod sibi faciendum locatum esset: cet. LAMB.; sed rectius, ut videtur: — dicit (sc. Libanus), Dromonem excusasse se, quod reliquum non reddat, eo, quod is, cui operae Dromonis a Saurea locatae essent, totam mercedem non prius solvere velit, quam opus locatum sit perfectum. *Retineri*, sc. mercedem vel reliquum. PISTORIS: — v. 38. *scyphos*; est vasis genus scyphus; — scyphum Macrobius testatur herculis fuisse poculum: neque ab re, illum veteres fictores cum poculo fecisse, visum est; non solum, quod hic heros bibax fuisse perhibetur; sed etiam, quod antiqua historia est, herculem poculo tanquam navigio ventis immensa maria transisse. SARAC. — v. 39. *hem non? — amico*; ironia est, proinde ac si ita dicat: i nunc, ut si velis, da utendum, commodā homini amico: significat, non esse commodandum amicis, quando ita in reddendo sunt negligentes cet. LAMB.; indignabundus dicit: sic fit, ut, si quid amico commodaveris, cunctantius reddatur. SCHMIED. — v. 40. 41. *perii — suo odio*; sua multa et odiosa loquacitate — importunitate; videntur haec (*heus! jam — quiesco*), mercatore non audiente, sibi mutuo insusurrare. DOUZA; repet. TAUBM.; item SCHMIEDERUS, addens; loquuntur familiariter, quod in rem, utrisque communem, erat. —

v. 42. *incipit tinnire*; strepere, garrere, indesinenter et clare loqui. Translatio est a metallis et maxime ab aere, quod dicitur tinnire, cum pulsatum sonat. LAMB. — v. 43. *ita* — *obstitit*; cf. sub A. lect. *obstet*; veteres — dicebant *obstire* pro *obstare*; *artire* pro *artare*; *impetrare* pro *impetrare*; *negire* pro *negare* cet. cet. OPERAR. — v. 46. *negat, esse intus*; ambiguum esse locum, volunt interpretes. Qui vero alius sensus inesse possit his Leonidae verbis, quam: *scio, herum non intus esse, sive nondum domum rediisse*, visu difficile est. Sed si est, quod haereamus in verbo *negat*, audiendus fere BOTHIUS, qui in comment. ad ed. maj. addit: intelligendum aliquis, servus, ellipsi Nostro perquam usitata. cet. — v. 47. *istuc argentum*; hic praesertim tenendum est, fuisse Sauream, falsum scilicet, Leonidam, jam cum mercatore in tonstrina, ibique comperisse de argento isto, h. s. v., de viginti illis minis. — v. 48. *repromittam* — *futuram*; repromittam tibi, neminem amplius isto nomine petitarum, teque omni obligatione liberum ac solutum praestabo. LAMB.; repp. vv. dd.; cf. Curc. V, 2.; je te donneray ma quittance. OPERAR.; je m'engagerai envers vous, que cet argent ne vous sera pas redemandé: que vous ne le paierez pas deux fois. *Hoc nomine*, façon de parler usitée parmi les Jurisconsultes. cet. LIMIERS. — v. 51. *meo periculo* — *exhibebo*; à mes risques — j'en suis garant. OPERAR. — v. 53. *quoi omnium* — *credit*; cf. sub A; omnium rerum, i. e. quod ad res omnes attinget; — intelligitur autem hic *servus Actor*, διοικητὴς πάσης οὐσίας; quibus rerum omnium summa commissa: quique villicis rebus et rationibus domesticis praepositi. cet. cet. TAUBM. sec. HOTOMANN. — cf. Trucul. II, 2, 52. — v. 57. *fore* — *habeo*; vel *τὸ fore* sumendum pro *mansurum esse*, sc. illud argentum salvum, vel ad voces *in manu habeo* subaudiendum aliquid, ut *repromissionem* non Saureae (sc. falsi), sed ipsius Demaeneti. — v. 60. *ego* — *scio* — *homini*; construentes *ego scio certe, me incerto*, (abll. sc. conseq. pro *ego incertus, ego, dum maneo, dum sum incertus*) cet. cet. facillimum intellectu versum viri docti reddunt (ad unum fere omnes) difficiliorem et duriores. Aptior videtur structura *ego scio certe, me dare hoc* (argentum) *homini nemini incerto*, posito τῷ incerto pro ignoto. — v. 62. *ferox* — *sese*; vel arrogans, vel fretus, ut hoc loco commode potest intelligi: — alias ferox (est i. q.) fortis, indoma-

bilis, cordatus: (nonnunquam) facetus. SARAC.; *ferox est i. e. wie* macht er sich mit ander Leuth Geld so petzig: ita lepide TAUBMANNUS. — v. 63. *nemo adcipit — ne sis*; nunc Leonidas (falsus sc. Saurea) simulat, se non accepturum, etiam si sibi dentur. LAMB.; *aufer te domum*; vel posuit (domum) accusativum pro ablativo, ut saepe Plautus: et Nonius etiam attestatur: vel lege *aufer tu domo*. SARAC.; cf. sub A. — (v. 64 — 71. — cf. sub A; — Cum Leonida magnifice a se rejecisset Chlamydatum, et ille diceret, non decere superbiam servum, conversus ille ad Libanum, Malum tibi, inquit, nisi in istum, Chlamydatum innuens, mala multa verba congesseris. Cui alter paret sane diligenter; et tamen instat, ut pergat hic: et qui speraret conviciis aliquid profectum, numerari sibi argentum jubet modestius: ita finem maledicentiae fore; sed strenue Chlamydatus sustinet haec omnia: quod non fert contumax scurra Leonida, et quasi parum fecisset Libanus, impudicitiam praeterea peregrino exprobrari jubet: quod convicium homini libero gravissimum; et adjicit, nisi ita faciat, vapulaturum: et simul ad verberandum gestu se parat; quem metuens scilicet Libanus, auxilium se petere ab hospite simulat, adpersis interim flagitiorum istis nominibus. J. GULIELM.; repte. vv. dd.) — v. 64. *nimis — servum*; il y a ici un jeu de Theatre fort plaisant. Après que le Marchand a reproché à Leonide son emportement et sa fierté: celui-ci commande à Liban de charger de Marchand d'injures. Il s'en acquitte à merveilles de peur d'être battu. Il se radoucit pourtant sur la fin, tout cela pour tâcher d'escroquer l'argent; mais le Marchand tient bon. C'est en quoi parôit l'adresse de Plaute, qui ne pouvoit rien faire de mieux dans un sujet si minee. LEMIER. — v. 68. *diffringentur*; crurifragium sive crurifrangium, *συσλοκοπίη*, ut crux ipsa, servorum peculiare quasi supplicium fuit. Ratio autem et modus frangendi crura talis erat; ut incus cum malleo vel vecte ferreo inferretur, ac tibiae incudi apponerent, validis ictibus sic frangendas. TAUBM. sec. LIPSI libr. de cruce II, 14. — repte. vv. dd. — v. 69. *ni — percies — in-pudice*; cf. sub A; legit LAMB. *percutiet*, et ita locum tractat, addens tamen: si quis *percies* malet, intelligemus, sententiam obscenam subesse: hoc modo: *nisi percies*: i. e. nisi subigis; ita LAMB. quidem, sed —: cave cum Lambino aut mutes in *percuties*, aut in obscenum sensum trahas. Vult impudicum saltem

proclamari clara voce: quod significat *percire*. cet. TAUBM. sec. ACIDAL.; *impudicum* c'étoit la plus grande injure que l'on pût dire à un Etranger et sur tout à un homme libre. C'est pour-quoi le Marchand se fâche, et les menace d'en porter ses plain-tes. LIMIERS. — v. 70. *non audes*; οὐκ ὑπομένεις, οὐ τολμᾷς? LAMB.; cf. sub A; qui enim legunt *mihi scelesto subvenire*, inter-pretantur: mihi infelici, cui dii sunt irati, vel scelesto cet.; quod tamen durius videtur. — v. 71. 72. *quae res — servos, loquere*; quaenam haec res est? quid hoc sibi vult? — tune, servus homo, maledicis homini libero? LAMB. — v. 74. *non eo*; servi non eunt in jus: sed licet cum eorum dominis agere, et jus suum noxali persequi actione. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 75. *vae te*; cf. sub A; notandus locus, nam frequentiori usu dici-mus *tibi*. SARAC. — v. 78. *herum — censes*; i. e. putas, nos he-rum fugere? cet. LAMB.; quum omnem servi spem abjicerent argenti, sine interventu heri, a mercatore auferendi, perducen-dum eum ad herum vident ipsum: — *fugitare* h. l. non a *fugio*, sed a *fugo*, ut Pseud. prol. 8; sensus: censes, herum non nos agniturum, eos, quos esse nos sumus professi? SCHMIED. — v. 80. *nunc demum*; scilicet ad herum te venire velle. — v. 82. *tu — facias — dicatur*; duo sunt, ut ex hoc loco intelligere licet, contumeliam facere et contumeliam dicere; hoc in verbo, illud in facto positum est; contumeliosus autem facto est is, qui liberum verberat, quomodo hic mercator adolescens a servo verberatus est. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 84. *prae-fiscini hoc nunc dixerim*; cf. sub A; *prae-fiscini* — (ita legit v. cl.) — i. e. praefatus, ut absit verbo invidia; prae-fatus aliquid, quo depellam a me fascinum. Dicitur autem *prae-fiscini* et *prafiscine*: — natum autem ex eo, quod vete-res existimabant, laudes immodicas habere vim fascinandi, nisi, qui laudabantur, aliquo amuleto praemunitus et quasi praecinctus esset: — dictum autem praefiscine quasi praefa-scine, nam qui aliquid magni vel de se, vel de altero, quem amabant, locuturi erant, invidiam et fascinum sibi aut illi me-tuentes, et sese aut illum ab illis malis praemunientes, vel in sinum suum despuebant, vel aliquid simile faciebant, vel talia quaedam praefabantur: praefiscine hoc nunc dixerim: absit verbo invidia: — praefiscine igitur seu praefiscini i. e. praepo-sito seu prius invocato deo ad depellendum fascinum: vel,

praesto sit Fascinus, qui fascinum depellat cet cet. LAMBINUS; ἀβασκάντως cet. SCALIGER.; μετὰ προβασκανίου cet. MURET. varr. lectt. IX, 3.; praef. hoc nunc dix. i. e. Ohne ruhm zu melden. Oder: Gott gebe, dass ichs zu einer guten Stund rede. TAUBM.; cf. Turneb. adverss. XIV, 31. Aul. Gell. noctt. att. X, 24.; quo excusator sit ira sua, nonnulla Leonida addit de fide sua, Athenis nemini suspecta. SCHMIED. — v. 87. *induces*; πείσεις; adduces. LAMB. — v. 88. *lupus — non novit*; homo homini infestus, inimicus et ferus est, non amicus neque humanus, cum est ignotus. Proverbii locum obtinet *homo homini lupus*: cui adversatur illud: *homo homini deus*. LAMB. — v. 89. *jam nunc — facis*; h. e. rursus me verbis laccessis; scibam, te his verbis vindicaturum tuam injuriam. SARAC.; item haud pauci; contra: — jam nunc me ista secunda oratione placas et mihi satisfasis: — porro autem totus hic locus ironia urbanitatis Plautinae plena tectus est. Significat enim servus, mercatorem non contentum prioribus injuriis et contumeliis, novas sibi alias facere et dicere. LAMB.; *huic te capitulo*; quasi de semilibero; servi enim in jure caput non habent, ideo nec capite minui possunt. cet. PASSERAT. — v. 90. 91. *quamquam — sordidatus*; non est quod me aestimes ex vilitate vestis; tantum enim fideli frugalitate consecutus sum peculii, ut eo nemini cedam; — les interprètes entendent ceci de l'aven que Leonide fait de sa pauvreté, en disant qu'il n'a aucun Pécule. (e. c. LAMBIN.) J'ai cru que le sens que j'ai suivi dans ma traduction étoit plus convenable. J'ai rapporté ces mots à *frugi sum*: J'ai de l'honneur, et c'est le plus grand trésor que l'on puisse posséder. Ce sens renferme l'autre tacitement. LIMIERS.; *peculium* est, quod servo herus permisit, velut proprium. GRUTER. — v. 93. *talentum*; mille quinquaginta libras. Quoties talentum sine addito est, significat *talentum parvum*; quoties *magnum talentum* dicitur, valet mille trecentas duodecim libras nostras cum decem assibus. OPERAR. — v. 95. 96. *si esses percunctatus me ex aliis*; notandus loquendi modus; i. q. fuerim ego ex aliorum dictis (?): vel est figura hypallage, poetis frequentissima: i. e. de me alios. SARACEN. —

A C T U S III.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. ([Sunt hujus scenae] numeri τροχαῖοι τετραπτεῖς καταληκτικῇ). CAMER. *nequeon' te interdictis mansuetam facere* LANG.; te retinendum διαίρῃσι, ut constant numeri CAMER.; inde LAMB. *ted*; item BOTH. in ed. utraque. — v. 2. *ita tun'*; longe plur. *ut qui*; tamen hic sequi volumus utramque editionem BOTHII, delegantem quidem ad exemplaria bona; ed. Lugd. *an ita es animata, ut quas cet.*; vulgo *imperii*; sed BOTH. in ed. utraq. *imperii*, quod admodum vituperat OSANN. l. l. p. 173; item jam ante BOTH. v. d. BRANT. — v. 3. SARAC. *si isto more morata*. — v. 4. *postulem placere mater* obv. ap. LANG.; *mi quo pacto*. — v. 5. *advorsari meis te praeceptis? quid est?* omnib. tribb. lenae, in lectt. LANG.; inde J. GULIELM. suspic. esse leg. *meis te praeceptis quidem?* quam conjeet. BOTH. recip. in text. ed. s. majoris. — v. 6. in ed. Junt., item in ed. Argent. *imperium matris*; BOTH. in ed. maj. ob metrum *matrī* exhibet pro eo, quod tenent libri, *matris*. — v. 8. *quaestus, quaestus 'st, quaestu' est*; in lectt. LANG. *questus est mihi*; ed. Lugd. *is quaestus mihi*st. — v. 9. volebat ACIDALIUS *animus hortat*, quem sequitur BOTH. in ed. utraque. — v. 11. obvch. in codd. all. LANGII *neque id facere*, in aliis *neque fas esse id me facere existimo*; vulg. *pol* pro *edepol*; LAMB. *neque me id*. — v. 12. in plerisq. edd. *quum eo, quem cet.* — v. 13. ed. Lugd. *orationis pars*; sequimur ed. Venet. et plerasque alias, quae habent non puncti (.), sed interrogationis (?) signum post *dabitur mihi*; pervertit tamen totum textum BOTHII, exh. in ed. majore: Cleaer. *Ergon' pars orationis de die dabitur mihi — Una, aut et meam loquendi partem et tuam trado tibi, — Ad loquendum atque ad tacendum ut tute habeas portisculum?* omnia quidem tribuens Cleaeretae; sed jam in ed. min. reddit v. d. ad textum vulg., praeter quod tamen omnia item tribuantur lenae! — v. 14. τὸ i in loquendi non eliditur CAMER.; inde in

quibb. *loquendū*. — v. 15. VALL. *tupte habens; partisculum* in cod. q. LANG. — v. 16. *edepol; scasteria* SALMAS.; alii *sehasteria*, ut sit graecum *σχαστήρια*; PARBUS recep. τὸ *cisteria*, quod COLER. inven. in cod. q. PIRKHEIM.; cod. Guelf. *reposui; reposui* quoq. edd. quaed. vett. — v. 17. ACIDAL. voleb. *cassa pro causa*. — v. 19. *quotiens*; item BOTH. sec. codd. LANG. et Helmst. atque Guelf. — *quotiens te vetui* sine interp.; *Agyrippum; Daemeneti, Demenaet*. — v. 21. *an tun' tibi*. — v. 23. *expetescis, expetissis; arcessi*; LAMB. — v. 24. SARAC. pro *deperis* hab. in textu *derideris*, et in notis *laudatam video lect. detines*, item *dedideris*; CAMER. *illos qui dant, derides eos* certe hab. in ed. Bas. a. 1558.; sed. laud. tanq. CAMERARII lectionem TAUBM. *illos qui datant, derides*, vel, *qui danunt*; ad marg. not. SCALIO. *illi qui dant*; ed. Lugd. omitt. τὸ *illos*; LAMB. interpung. sec. text. CAMER. *illos qui dant, derides, eos qui deludunt, deperis*. — v. 25. *an ted id* LANG., quod laud. BOTH. in comm. — v. 26. SARAC. *te facturam* f. ex err. typ. ut quoque (.) post *promittat tibi* in vers. antecod.; item idem cum longe plurimis *moritur* pro *moriatur*; in ed. ejusd. *laudatur se pro te*, et *tua pro sua* ex edd. aliorum; in edd. quibb. *divitem esse*. — v. 27. ed. Lugd. *periculum* omisso τὸ *magnum*; BOTH. in ed. utraq. omitt. voces *nobis* atque *et* metri causa. — v. 28. *expectamus*; LAMBIN notat, quosdam libros habere *Demaeneti si expectemus mortem*. — v. 30. *lacrimarum*. — v. 31. *hic dies summae est apud me inopiae excusatio*: ita recud. curavv. sec. optimae fidei exemplaria et sec. vett. edd. omnes; jam CAMER. *summust*; alii *summu'st* pro *summus est*, quod habent alii; alii *summ' est* sive *summa 'st* pro *summa est*; quod ap. all. obven.; contra in codd. GRON. omnibus vel *summae*, vel *summe*, quod idem valet; item in codd. Palatt. praet. unum; BOTH. in ed. utrq. *summa est apud med*. — v. 33. suad. CAMER. *quod amentur gratia*, item *ted amare*, sc. vers. causa. — v. 34. *occupatust? quid mater* lectt. LANG. — v. 36. *oppilio, opillio*. — v. 38. *Agyrippum*; CAMER. addit: aut (unum Argyrippum) absque elisione literae *m* pronunciabitur vomem, aut deest fortasse pronomen *hunc*: ut fiat (unum) *Argyrippum hunc animi causa*; et legimus quidem in ed. Lugd. *sine me amare hunc unum Argyrippum*; quod tamen pron. *hunc* ibidem in marg. vituperatur.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Clereta lena conatur filiam suis moribus imbuere, quae amore capta ejusdem monitis adversabatur. SARAC.; in hac scena Clereta Philenium graviter increpat: quod plus nimio nec lucri causa amare videatur. VALL.; — et digna lena adjungit praecepta ex penitissima arte desumpta. OPERAR.; *nequeon' ego*; an non nequeo: i. e. an non possum: unde nequitum et nequiter pro non posse dicebant antiqui: cet. VALL.; *facere mansuetam*; mansuefacere, domare, cicurare, metaphora ducta a feris animalibus, quae arte feritatem dediscunt. Est vox Cleaeretae lenae, Philenium meretricem increpantis, quod tam parum profecerit in meretriciis fraudibus condiscendis. OPERAR. — v. 3. *ubi piem Pietatem*; i. e. colam, custodiam. SARAC. sec. NONIUM; *si isto — moratam*; cf. sub A.; i. e. a te edocta et instituta (leg. enim v. cl. *morata*): jusserrat enim illa, ne ad se amantem reciperet, ni denuo pecuniam conferret, id quod extra omnem pietatem filia censebat. SARAC.; *piare pietatem* est deam Pietatem placare: Pietatem vero offensam putat Philenium, si Argyripo amatori suo iniquior fuerit et durior. — v. 4. *postulem placere*; subintellig. *me*; postulem autem i. e. aequum existimem, ἀξιοῖμι. LAMB.; i. e. velim NON. — v. 7. *neque, quae — amo*; significat, tum demum esse parentibus obtemperandum, si recta imperent et si recte praecipiant. LAMB.; *quae delinquant* i. e. in quibus, ut ad parentes referatur. DOUZA; Philenion applique cela aux parens. Elle ne les nomme pas, apparemment pour ne pas trop irriter sa mere. LIMIERS. — v. 8. *satis — amatrix — quaestu'st mihi*; mater, is questus est mihi, me dicaculam esse; vel sic: dicacitas mihi questuosa est; vel sic: id mihi questuosum est, amatores amando et blandiendo quaerere, nullo alio questu vitam tolerare possum, nisi mihi amatores conciliem et alliciam. LAMB.; cf. Aul. III, 5. *opera* quoque proprie; sic ἐργάζεσθαι dicunt: et meretrices vocantur ἐργασίμοι: atque earum ἐμπολή ac *quaestus ἐργασία*. TAUBM.; Philenii sensus: in quaestu meretricio non lucrum spectare possum unice unum, quin eximium habeam aliquem, quem animi causa amem; conf. v. 12. 34. 38. SCHNIED.; H. e. ipse amor mihi quaestus est: praeterea nihil quaero. БОТН. in comment. ad ed. maj. — v. 10. *tu mi — ades*; haec eo dicit mater, quod filia supra (v. 7.) dixerat, *neque, quae delinquant, amo*; sig-

nificabat enim, matrem delinquere, quae Argyrippum bene de se meritum adolescentem eiecisset. LAMB. — v. 13. *ergo — mihi?* ac si dicat: omnis loquendi facultas tibi data est: mihi non licet, quod volo loqui: tua enim oratione consumis diem. LAMB.; tandem etiam ego hoc die loqui potero? TAUBM. sec. ed. vet.; si tu continenter ita loqueris, mihi de die semel duntaxat loqui licebit. PAREUS (in quem ob hanc interpretationem nimis acriter, ut solet, invehitur TAUBM.). — v. 15. *ad loquendum — portisculum*; pulcherrima translatio sumpta a navis ductore, qui portisculum, i. e. virgam (sc. malleum) in manu tenens hortatur remiges: urget et cuncta pro libito moderatur: ceteri SARAC.; item LAMB. alique secundum FESTUM; alii sequuntur NONIUM, qui, portisculus, inquit, proprie est hortator remigum, ceteri; SCALIG. vert. p. κελυστήρ; D. HEINS. sub *portisculo* intelligit et Celeusten, et pergulam; itaque clare: *portisculus* non est hortator ipse, ut plerique putarunt, sed instrumentum hortatoris, malleus, quo ille, pulsans verbi causa aeneum orbem; motum et quietem dictabat remis. GRONOV.; vid. observ. IV, 26. — v. 16. *quin — casteria*; perstat in translatione: nautae namque ad gubernatoris nutum citi parent, vel remigant, vel remum deponunt: *casteriam* vocat Lactantius periticam eam, quam in navi hortator remigum tenet: qua si incesserit, remiges non desinunt: si deposuerit, quiescunt a labore: sed rectius et verius pro loco Nonius *casteriam* intellexit (locum), in quo ubi navigium conquiescit, remi et gubernacula conquerunt (reponuntur): est ergo sensus: tua causa volo silere et sponte quiescere: tu autem tuo arbitrato loquere: omnis loquendi facultas in te sita est: est idem sensus per diversa. Ita v. cl. SARACENUS; vv. dd. alii aliter haec repetunt; (*schasteria*, σχαστήρια funis est, vel trochlea, qua aliquid vel intendendo attollitur, vel laxando demittitur. LAMB.); cf. sub A. — v. 17. *consistit tibi*; in te sita est. DOUZA; omne emolumentum, quod e familia capis, cessat et impeditur; PISTOR.; cf. sub A. lect. ACID.; ubi ego vaco, vacat et esurit mecum tota familia, ceteri. ACIDAL.; *causa* est un terme de Jurisprudence, qui signifie les droits, noms, et actions d'une personne, l'émolument, le profit qui lui revient de quelque chose. *Consistit tibi* ne signifie point vous *regarde*, comme l'entend Douza, mais s'arrête, demeure tout court. LIMIERE sec. PIST. et GRONOVIVM, — qui

quidem, omnis quaestus, inquit, vel redditus, unde familiam tue-
ris, cessat. cf. observ. IV, 26. — v. 15. 16. 17. Sensus vero
est: cogere me potes, ut taceam, — quamdin in potestate tua
sum, — ne hiscam quidem, — si e servitio tuo fuero exempta,
i. e. si morte ero manu missa, — sepulta, — tunc vero tu
vide, unde te familiamque alas. Puellam vero de morte cogi-
tasse sibi consciscenda, non verisimile modo est e versibus
hujus scenae 12. 32. 34. 36. 37. 38. qui, quam vehementer Ar-
gyrippum amaverit, palam faciunt; (magno enim amore polluto,
quid femina possit, neminem fugit) sed clarius adhuc adparet
ex Act. III, 3. (seu IV, 2.) v. 1. 2. 3. 5. 7. 18. 22. 23. Matrem
autem probe intellexisse mentem ejus, exinde adparet, quod
eam v. 18. vocat andacissimam. SCHMIED. — v. 23. *ultra amas*;
ultra amare autem non ex disciplina meretricia, debent enim
potius amorem simulare, et interdum non amando amatores ir-
ritare et excruciare. LAMB. — v. 24. *illos, qui dant*; scilicet
Diabolum. — v. 25. 26. *an te id — mater sua*; fortassis obji-
cit, quod argyrippus philenio pollicitus erat, si ejus mater mo-
reretur, quae eum arcte tenebat, velle (se) illam bonis quam
plurimis locuplectare. SARAC.; sententia est; an te exspectare
oportet, subintell. dum fiat, si quis promittat tibi, te locuple-
taturum, ubi mater sua diem suum obieret? significatur Argy-
rippus, qui magna et multa Philenio pollicitus erat, si sibi
mater aut pater (?) moreretur. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 28.
dum ejus; sc. Artemonae, Argyrippi matris, Demaeneti uxoris,
ditissimae herae; cf. sub A. — v. 30. *largus lacrimarum*; qui
nihil largitur praeter lacrymas. LAMB.; cf. Terent. Phorm. III,
5, 37. — v. 31. *hic dies — excusatio*; sic hunc versum explico.
Inopiae excusatio apud me dies hic est supremus (cf. sub A;
leg. enim *summus*) et ultimus: hoc est: mortis instar est, qui
mihi inopiam suam excusat, quique negat, se nobis quidquam
dare posse, propter inopiam, is mihi quodammodo mortem de-
nuntiat. Alii quidam sic: qui mihi inopiam excusat, ei hic dies
postremus erit, quo me conveniat, vel quo eum salutatione
dignum putem. LAMB.; item h. pp.; hic dies est, quo postre-
mum haec excusatio accipitur: ultra quem nulla talis excusatio
valet. Tempus pro re, quae in tempore. Tale in Persa I, 1.
haec dies ut summa hodie est cet. GRONOV.; hic dies praestitu-
tus Argyripo est, quo aut viginti minas adferat, aut excluda-

tur; vid. I, 1, 76 et 90. I, 3, 75—78 et 87. 89. SCHMIED.; e nostra quidem lectione ut explicemus locum, *summae*, addamus, qua urgemur, *inopiae* conditio excusabit me, quod vetem, visite amplius ab Argyripo tuo, cujus est, ut mutet nostram egestatem in opulentiam. — v. 33. *non veto* — *gratia*; inde apperet, quid sub amore lenae mereticesque intelligere soleant. — v. 35. *meum caput* — *consultas tua*; a me ipsa exemplum sumito, quae nullos amem: quod proprium meretricum est: sed eos amare simulemus, quoad nobis suggerunt pecuniae. SARA.; meum, fac, caput contempleris, quod canum est: et fac, cogites, fore, ut tu quoque canescas et senescas; quare, dum aetate integra es, tuis rationibus consule; cet. LAMB.; de usu verb. *contemples* pro *contempleris* cf. Auli Gellii n. att. XVIII, 12.; quomodo potuerit PAREUS ex hoc versu colligere, canitiem parentum debere liberis stimulum esse ad virtutes, neque TAUBMANNUS potuit, nec ullus unquam fabulae lector poterit videre; ma tête grise. Pour l'avertir de gagner pendant qu'elle est jeune, de quoi se soulager dans sa vieillesse. LIMIERS; in flore aetatis rebus tuis consule, ne inops, ut ego, pervenias ad miseram senectutem. БОЖН.; nam, nisi prospectum tibi fuerit, antequam forma inmutetur tua, aequae deserta vives, ac ego. SCHMIED. — v. 37. *peculiarem, qui*; propriam quam, ab herosibi concessam, ut antiquitus mos erat, qua cet.; sc. *qui* est pro *ut ea* sive *qua*. — v. 38. *animi causa*; i. e. ut me oblectem. VALL. — v. 39. *nil est inpudentius*; inpudentissimam vocat filiam, non, quod meretrix est, sed, quod uni certe amatori parcere vult, animo suo, quam matris avaritiae obsequentior. SCHMIED. — v. 40. *audientem* — *produxisti filiam*; obedientem: — in verbo *produxisti* inest ἀμφιλογία; nam *producere* dicuntur lenones: hinc *productores* appellantur, quos Graeci προαγωγῆς appellant. Et *producere* liberos dicuntur parentes, qui suscipiunt et efferunt in luminis oras. Est etiam *producere* foras, et palam, et in medium ducere: et *producere* testem et *producere* histrionem in proscenium. LAMB.; repp: vv. dd. —

A C T U S III.

SCENA II.

A. LECTIONES VARIAE.

v. 1. (Versus sunt rursus Hipponactei. CAMER.; cf. scenæ antecedd.); editio Lugdunensis a. 1587. habet merito *Dis magnas*, mon. tam. in marg., vocem *Dis* esse expungendam. — v. 2. exhib. SARAC. cum nostris, laudat vero etiam *quum* nostris; suad. LIMIERS. qui pro *quum*. — v. 3. SARAC., qui exhib. *ulmorum*, monet, legi in aliis quidem *armorum*, in aliis *humerum*; LAMB. *humerorum*; item BOSIUS aliique, sive *armorum*; optimæ notæ libri fere *ulmorum*. — v. 4. lect. LANG. *lamminas*; edd. vet. fere qui *adversum* stimulos; LAMB. *quom*, vel *qui*, *adv. teneri* vult; *advostium* stimulos voleb. ACIDAL.; alii malunt *adversum* sive *advorsum* pro *adversariorum* cet.; sequimur ed. Junt., Argent., item MEURS. (exerc. crit. I, 1.), BOTH. in ed. utraque. — v. 5. SARAC. *numélas*. — v. 6. *inductoresque acerrimos* jam in lectt. LANG.; item *intortoresque*; alii aliter repetunt; legit CAMERARIUS *indoctoresque*, additque: expressa autem hoc loco scriptura veteris libri, quam mutarunt quidam satis audacter, ut videtur, in *tortores*. Mihi autem illud vocabulum sane est ignotum, neque satis possum constituere, quid in archetypo fuisse suspicandum sit, cum hæc quidem lectio falsa esse videatur. Cogitanti tamen in mentem mihi venit, fortasse Plautum, qui non dubitaret quidvis fingere, fecisse *indoctores*, de sonitu verborum: ut illud *taxtax* tergo erit meo. Nam *clogmum* *παραπλημένως* strepitum et sonitum graeci appellarunt, ut in jocososo oraculo Luciani *μόθου ἑτεράλκει κλογμῶ*. Ita quidem CAMERARIUS, nec desunt, qui eum sequantur, sed — cf. sub B.; LAMB. In *doctoresque acerrimos*, ut sit i. q. *adversus doctores* cet.; idem suadet *exercitus nostrum*; BOTH. sequitur lect. LANG. — v. 7. versum hunc uncis includit, ut ex glossem. natum, BOTH. in ed. utrq. — v. 8. SARAC. *eae nunc* — *furum*, ut olim vulgo; sed a manu interpret. cujusd. correctum est *τὸ furum* in *fuertunt*; item LANG.; inven. CAMER. quoque *eae legiones*, cet.,

sed *forum*, pro quo v. cl. suadet *furum*; sed nunc vulgo *eorum* pro *furum* legitur; item LAMB., TAUBM., alique; contra exhibit cum optimis, ut videtur, libris editio Lugd. *eas* — *copias* — *forum*; volebat PONTAN. *exercitusque lorum*, ut dicuntur *servi flagrorum* cet.; BOTH exhib. in ed. maj. *eas* — *copias* — *forum* — *Vi*, cet., in ed. min. *eas* — *copias* — *exercitusque, forum Vi* pugnando cet.; PALM. exhib. *herorum* pro *furum*; obvenit in quibusd. edd. *he, hae, haehae, helae, meme* etc. etc. pro *eae* vulg., sive *eas*. — v. 9. inven. CAMER. *eugae*; BOTH. exhib. *euoe*; idem in ed. maj. metri causa *vi, pugnando ac perjuriis*. — v. 10. *collegae magna comitate*. — v. 11. *factust, factu'st, factumst*; LAMB. *fortior est*; omitt. *τὸ est* BOTH. — v. 12. *qui possis* mut. quidd. male sec. edd. vett. in *qui possit*. — v. 13. SARAC. *quae domi: duellique male fecisti*, sed laudans etiam aliorum *puelli quae male fecisti*; vulg. *possim*. — v. 14. suadebat LAMBINUS: *Nae ille aedepol pro merito nunc tuo memorare multa possit*; vulg. *possint*; omitt. BOTH. *τὸ nunc*. — v. 16. *pejuraris* lect. LANG. — v. 17. *perforaveris* LANG.; h. pp. *deprehensus*. — v. 19. *astutus* obven. in lectt. LANG.; alii *artitos*, ut sit *παντάθλους*, e. c. TAUBM.; cod. Guelf. *assuetos*; in ed. Lugd., item in aliis, *τὸ audacis abest*. — v. 21. *etiam tua facta* lect. LANG.; LAMB. *tua etiam quoque*; ed. Lugd. *nae et tua quoque*. — v. 23. *prensus* LANG.; *manifeste* LAMB.; omitt. BOTH. vocem et post *sies*. — v. 24. *pejuraris*. — v. 25. BOTH. *damno* et. — v. 26. *ubi creditum, quod s. t. datum, esse pernegaris* h. pp. exhibb.; vulg. *ubi creditum tibi quod sit, tibi datum* cet. — v. 27. *amico fueris* LANG. — v. 29. volebat BOSIUS *ulmeis affectus lentis verbis*, cui assentitur in notis ss. LAMB., et post hunc BOTHIUS. — v. 30. *ut collegam collaudavi* LAMB. — v. 31. suad. LAMB. *atque ingenium nostrum decuit*; item DOUZA, nisi sit metalepsis, *decuit pro dignum fuit*, ut *mieque teque* sint ablativi casus. — v. 32. BOTH. sec. codd. Guelf. et Helmst. *quid vis*. — v. 33. BOTH. *habesne tu?* sec. ed. Argent. — v. 34. *Demenaetum*. — v. 35. *Sauriam; med esse* LAMB. — v. 36. *nimis aegre* — *ospitem* lectt. LANG.; BOTH. in ed. maj. *continid*, in ed. min. *contini*, ut antiq. sit pro *continui*. — v. 37. *quam se absente* laud. SARAC., quamv. exhib. *quod se absente*; addit CAMERAR.: hic versus si est integer, assumenda sunt i. l. adminicula figurarum, quibus numeri fulciantur et omnino *fidem* le-

gendum totum; ACIDAL. inde versum explet per *noluisse tamen*; REIZIUS exhib. *quod sese absente*, item BOTH. — v. 38. *Sauriam*. — v. 39. similiter et hic versus διαίρεσις est expediendus, ut numeri progredi possint. CAMERAR. — v. 40. *Agyrippus*; SARAC. exhib. *opprime os: is etiam subauscultemus*; item GRUTERUS, scilicet *is*; *etiam subauscultemus*, ut τὸ etiam sit i. q. *etiamnum*; sed suspic. v. d. fuisse *clam* pro *etiam*; inde mutat BOTHIUS v. in *opprime os! est: clam subauscultemus*; LAMB. *os opprime*. — v. 41. *lacimantem, lacrymantem; lacrumas* ed. Lugd.; laud. TAUBM. *quid idnam esse dicam?* — v. 42. *atat modo* post LANG. longe plurimi; item CAMER.; h. pp. tamen *atate*; item BOTH. — v. 43. *cui rei; qoi rei; quo verberarem* obv. in lectt. LANG. — v. 44. *occoeperint; occeperint; libri scripti fere crimina*; item edd. vett. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Nunc se vicissim jactant et gloriantur servi duo, parave ex ordine insidias: a mercatoreque pecuniam surripuisse per dolum assentiente demeneto: qui leonidae pro saurea jussit referri debitum. SARAC.; in hac scena servi leonida et libanus sibi invicem blandiuntur, quod opera Demeneti senis pecuniam a mercatore abstulerint. VALL.; Leonidae, cui mercator tandem viginti pro asinis minas tradidit, ea de re cum Libano exultat triumphatque oratio. Vaferrimus tamen uterque dolis astutiisque suis argentum ab hospite cauto numquam expugnasset, nisi Demaenetus, ipsis adhuc nequior, tradi jussisset, Leonidam mentitus esse Sauream. Vernilitas de nequitia sua gloriantium omnis est ex trivio adrepta, quae, si lectori taedium creet, mirum non est. SCHMIED.; *Perfidiae — habemus — magnas*; decepto mercatore, praeda onusti Leonidas et Libanus *perfidiae* gratiam habent suasque virtutes praedicant. *Perfidiae* dandi casus est. LAMB. — [v. 1—9. duo sunt, quae adhuc locum hunc obscurum et inpervestigabilem fecerunt: alterum, quod τὸ qui (cf. sub A.) in quarto versu, quod delent aut mutant, quum sit in omnibus scriptis, revocandum est sensu ad secundum: alterum, defectus verbi substantivi, quod intelligitur in τοῖς *freti*

et *potiti*. Sic enim evolvenda oratio: quum, qui adversum stimulos, laminas crucesque compedesque, nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas boias, inductoresque acerrimos gnarosque nostri tergi (qui saepe in nostras scapulas cicatrices indiderunt) nostris sycophantiis, dolis astutiisque scapularum confidentia, virtute humerorum freti sumus, eas nunc legiones, etc. potiti sumus: ut et in Rudente II, 4, 32. quam ratae i. e. quam ratae sumus: Imitatur haud dubie priscum sermonem, quo ordiri apud exercitum solebant imperatores, quum hostem acie vicissent, et militi pro concione ob operam, egregie reipublicae servatam, grates agerent. cet. cet. ΓΡΟΝΟΝ.; ἀνακλόουθον de industria factum, ut exprimat affectum servi laetitia exultantis, quod, mercatore luso, subduxerit viginti minas Saureae; cet. OPERAR.; in versibus 1 ad 9 verborum constructio inenodabilis fere est, nec, quum omnes codd. eandem lectionem referant (cf. sub A.), conjecturae videntur locum habere posse. Quam verborum magnificentiam imperatores, magna victoria parta, in diis militibusque ob operam egregie navatam laudandis, solebant adhibere, suis simul ipsorum in laudibus haud facile parci, eandem Leonidas, argento mercatoris expugnato, in suis virtutumque suarum laudibus efferendis videtur adfectare. — *Laudes gratiasque merito magnas habemus* ego et Libanus (tum) *Perfidiae* deae nostrae victrici — *quum sycophantiis dolis astutis nostris*, copiis militibusque nostris; (quando *quum* et *tum* sibi respondent, *tum* interdum, ut h. l., solet omitti) — jungendum est *grat. habemus* v. 1., *freti* v. 3., *potiti* v. 9.; duces solent in aciem descendere *freti* mox viribus suis, mox hostium imbecillitate. Vires autem horum servorum erant *scapularum confidentia*, durities plagis adsuetarum, quare imbecillam quidem spernebant *ulmorum* ironice dictam *virtutem*: sed et aliae hostium erant copiae, magis, quam virgae, metuendae, vers. 4 ad 7. *stimuli* quibus patibulatos servos forabant Most. I, 1, 53. seu fodiebant Curc. I, 2, 40. quos serva saepe passa *stimulorum seges* vocatur Aul. I, 1, 6. *laminae* quibus candentibus urebantur, *cruces*, quibus figebantur, *compedes*, *nervi*, *caténæ*, *carceres*, *numellae* genus quoddam vinculorum, *pedicis* restringebantur pedes, ut manicis manus, *boia* aliud vinculorum genus, *indoctores* lorarii, *guari terg. no. quis aepe* etc. a quibus saepe caesum tergum nostrum cicatrices duxit. — Haec

omnia tormenta sunt *legiones, copiae, exercitus eorum* sc. hostium (cf. sub A.), a quibus metuendum erat. Gratias igitur v. 1. habemus *advorsum* eos exercitus *potiti* ea quidem victoria, ut, elapsi iis cruciatibus, argentum auferreimus; *potior* igitur sumo sine casu positum, qui casus e contextu subplendus est. Superest τὸ *qui* (cf. sub A.) v. 4. quod non omnibus in codd. et edd. veteribus reperiri conceditur; quod si vero genuinum est, ἀνακόλουθον arbitror esse adnoscendum. SCHMIEDERUS. — Non dubitamus, quin, deleto, quod operis immorigeris debemus, post *indiderunt* v. 7. puncti signo, textus noster facile queat et verti et intelligi. Vult enim poetae nostri Leonida: en, euge, gratias agamus diis, quibus propitiis tot tantisque hostibus potiti sumus, tot tantosque hostes vicimus.] — v. 3. *scapularum confidentia*; i. e. scapularum fiducia, vel, ut NONIUS, hunc versum proferens: scapularum patientia et duritia; sume ἀπὸ κεινῶ. LAMB. — v. 4. *laminas*; vel ferreas, vel aereas, quae igne candentes admovebantur corporibus noxiorum. SARAC. — v. 5. *numellas, pedicas, boas*; *numellae* machinæ genus igneum ad discrucandos noxios paratum cet. NONIUS; *pedicae* pedum vincula, compedes cet. vv. dd.; *boae* genus vinculorum, tam ligneorum quam ferreorum cet. FESTUS; vid. Capt. IV, 2. — v. 6. *indoctoresque — tergi*; significat lorarios et virgatores, qui servos, in maleficio aut facinore aliquo deprehensos, loris aut flagris, aut virgis caedebant. LAMB.; *doctores* interpretor virgatores et lorarios, quos jocans comice *doctores* appellat: propterea quod doctores discipulos caedere virgis soleant, praesertim qui sunt plagosi, cet. cet. TURNER. —; et quibus nostrum tergum est notum, quippe quod saepe illi caeciderunt et consciderunt loris. cet. LAMB. — v. 7. *qui — cicatrices indiderunt*; cicatrices pro vibicibus posuit: sunt enim plagarum notae; et dictae vibices sunt, quod vi fiant. SARAC.; vibicum, quae consanuerunt, notas, vel cicatrices pro vibicibus posuit. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 8. 9. *eas nunc — furum — potiti*; cf. sub A. et supra sub 1—9; omnia memorata genera tormentorum tanquam exercitus et cohortes inimicorum autumant superasse: et notandum, quod Plautus decorum servavit in his exprimendis affectibus: non servato verborum ordine quod proprium exultantis et prae nimia laetitia gestientis est. SARAC.; sensus est: omnia, quae minabantur imminebantque, pericula bene evita-

mus cet. — v. 10. *meaque comitate*; auxilio, dum eis adsum ad herum filiumque ejus servandos. Sic comitas est studium aliorum servandorum Rud. Prol. v. 38. SCHMIED. — v. 11. *qui me plagas*; iis, qui totum hunc addicunt versum Leonidae, recte respondet. SARACENUS, qui, loquitur, inquit, libanus qui collaudatus a Leonida superbit. — v. 13. *domi duellique*; domi bellique. — v. 14. *nae illa — possunt*; cf. sub A.; a plerisque et hic ἀνακλόουθον inveniebatur, vel ut rectius dicamus, frustra quae-rebatur; pertinet τὸ *nae illa — multa possunt* ad illud antecedentis versus *quae fecisti*. — v. 15. *fidentem*; certum quemdam, qui fidem tibi, tuo verbo, habebat. — v. 16. *ubi verbis — perjuraris*; verbis conceptis jurare est alio praeunte et jusjurandum dictante secundum usitatam verborum formulam, quae talis erat: ex animi mi sententia juro, cet: — quod jusjurandum qui servat, religiosus et pius est, hoc est εὐζκεῖ: qui non servat, conceptis verbis pejerat; ἐπιόκεῖ. LAMB.; jurer en cette manière, c'est jurer suivant la pensée de celui qui défère le serment, en certains termes qu'il prescrit lui même cet. LIM. — v. 17. *ubi parietes perfoderis*; quod quidem graeci nominabant τοιχωρύχῃν, ipsosque perfossores τοιχωρύχους. — v. 18. 19. *ubi — adversus octo — viros — virgatores*; cf. Amph. I, 1, 7. et quae ad eum locum sub B. contulimus; — *causam dixeris* i. e. te verbis defenderis, — accusatis responderis. LAMB.; astutos; callidos, caedendi gnaros; cf. sub A. — v. 20. *et praedicas*; quae praedicas. — v. 21. 22. *verum — multa — possunt*; optimam praebet hic versus textus nostri vers. 14 interpretationem; *etiam — quoque* ἐκ παλλήλου. LAMB.; *iterari*, i. e. memorari, antiquae. TAUBM. — v. 23. *manifesto verberatus*; jocus; proinde ac si dicat, non obscure cet. cet. LAMB. — v. 24. *ubi sacro — admolitus*; ubi rei sacrae manus admoveris, ubi rem — sustuleris. LAMB. — v. 26. *creditum quod sit*; aes alienum, antea conductum. — v. 28. *ubi — tua durita*; σὴ καμμονή, ut dicam ὀμχρικῶς, tui tergi duritie, qua fretus plagis non cedis; — *ad languorem dederis* i. e. defatigaris, languidos reddideris. LAMB. — v. 29. *ulmeis — virgis*; affectos virgis i. e. instructos virgis, tenentis virgas, vel onustos virgis cet. LAMB. — cf. sub A. — v. 30. *num — gratia*; nonne praeclare par pari retuli? LAMB. — v. 31. *ut meque — decuit*; cf. sub A.; ce verbe

ssio, quia p. feci. — v. 28. *perperam interpungunt circumstamus alter hinc, hinc alter adpelleinus.* — v. 29. ita in mss. codd. LANG. lectt. omnes; haud pp. edd. sola *here, salve!* tribuunt Libano, addentes *sed num — amplexare* Leonidae; sed recte hanc recens. TAUBM. post PISTOR. laudat, cum usitatum sit Plautò, post salutationem statim per particulam *sed* aliud aliquid subjungere. — v. 31. *patronum, qui* recentt. ex interpr. — v. 32. *nunquam ullum habui* ita etiam CAMER.; addens: — sed versus requirit penultimam syllabam longam; suad. LAMB. *habuvi*; PAREUS item *habivi* sec. CAMER., cuj. vid. sent. supra ad v. 1.; BOTH. in ed. maj. *perdidid, eo, quia* cet., addens: *ortum perdididi ideo ex perdidid eo*, quod cujusvis erat animadvertisse; tamen v. d. in ed. min. leg. *perdididi eo* cet., monens vero etiam hic, *perperam* divisum in vulgg. edd. esse pyrrhichium; sed tenent h. lect. libri fere. — v. 34. *noctem unam.* — v. 36. cod. Guelf. *quid lubet*, sive *quidlubet*, ut not. BOTH. — v. 37. *cinede.* — v. 38. *tun' verberes*, ita optimi libri ad unum; olim *tum verberes*, ut etiam SARAC. qui addit in nott.: j. e. *tum verboro es.* — v. 39. 40. *qui hodie* LANG.; mutat BOTH. in ed. maj. (v. 39.) — *praecedunt Libano, longe!* (v. 40) Lib. *Quid?* Argyr. *Hodie nunquam — vivam!* addens in comment., vulg. lect. corrupto numero esse, nisi reponas *Quid*, quod durius. *Quid*, Libano tributum, valet *Qui, Quomodo* cet.; tamen leg. eadem ut in ed. maj. personarr. commutatione, v. cl. in ed. min. Lib. *Qui?* Argyr. *Hodie* cet.; PAREUS ponit *quipropter* pro *quapropter*. — v. 41. *quod dem, nunquam quicquam* est lect. LANG.; vulg. cum LAMB. *quod ego dem.* — v. 42. SARAC. aliquic olim *hinc me clamantem*, nat. s. d. ex *hinc med amantem*; inde addit CAMER. manifesta haec scriptura est in nostro libro, quam non agnoscentes fecerunt *clamantem*; libri scripti ad unum, ut scimus, item omnes veteres editiones, quas contulimus, exhibent *delegit*, nec vero *disjecit*, ut multi, vel *dejecit*, ut LAMBIN., nec *abjecit*, vel *abegit*, ut vulg.; CAMER. in ss. librr. invenit *deligit*, sed exhib. *dejecit*. — v. 43. ita optimi libri; tamen h. pp. cum Lambino *me modo ad*; BOTH. in ed. maj. *med ad mortem*, sed jam concedens in comment., se hiatum, h. l. ferendum, male removisse. — v. 44. *daturus* exhibb. optimi libri, ut sit archaismus; h. pp. ex glossem. *daturum*; alii, ut laudd. e lectt. LANG., *daturas.* — v. 47. *perii* pro

pereo inven. LANG. — v. 49. *secede hic, secede hac.* — v. 51. vulg. *eadem omnia*; — v. 53. h. pp. post ALD. *meum autem hic*; cf. sub B.; item BOTH. in ed. utraque; qui v. cl. etiam memorat, cod. Helmst. tribuere Argyrippe verba ego — moror. — v. 54. omitt. in quibdd. cod. LANG. τὸ ipse post *facias*. — v. 58. *etquid salutis*, omisso τῶ est, LANG.; (ut reperimus in nostro libro, ita exprimi hunc versum curavimus; *satis autem* habet s literam liquescentem; quod non animadvertentes quidam hunc locum mutando corruperunt, ut alios in hoc autore innumera- biles: quorum audaciae, vel temeritati potius, saepenumero non possum non irasci. CAMERAR.); exhib. quaedam veteres: *ecquid salutis locuti?*; alii cum ed. Lugd. *ecquid sultis locuti?*; eodd. Palatt. *equidem salutis satis elocuti?*; PAREUS in ed. prim. sec. not. ACIDAL. *satis locuti jam? ecquid est salutis?* et qui- dem in ed. alt. *ecquid est salutis? satis loquenti jam.* — v. 59. cod. msc. Pal. II. habet *ascultate*; inde PAREUS *oscultate*. — v. 61. in lectt. LANG. *sed tibi viginti minae argenti si profer- rentur; proferantur.* — v. 62. h. pp. olim *at non patronas?*; de qua lect. addit CAMERARIUS: si nihil deest in hoc versu, *no- mine* habebit ultimam longam, ἐκτάσει sane inusitatiorē, qua offensi nimirum fuerunt, qui inseruerunt *at*, et fecerunt *at non patronos?*: de quo ipsi viderint. — v. 63. BOTH. in ed. maj. *vigintid minae*; libri fere *crumina*; LAMB. in hac *crumina*. — v. 65. *decus populi* LAMB.; item BOTH. — v. 66. dedimus hunc versum ad exemplaria optimae fidei; item edd. vett.; volebat BOEHORN. inepte *salus imperatoris, domini amorisque impera- tor*; invenn. GRUT. et TAUBM. in quibdd. librr. *interioris homi- nis*, eaque lectio vulgata est; BOTH. exhib. *salus interior cor- poris* numerorum causa; τὸ *corporis*, ex quo certe illud glos- sem. fluxit *hominis*, cur TAUBM. nominet *insulsum*, difficile est videre. — v. 67. *cruminam*; cum LAMB. quidam ponunt *collo* pro loco; item BOTH.; h. pp. *ponē*, ut sit adv. — v. 68. BOTH. in ed. maj. sec. cod. Helmst. *qui herus mihi sies*; in ed. min. text. restit.; commend. CAMER. *nolo enim ego te.* — v. 69. *libera atque istam impone* LANG. — v. 70. SARAC. *anteito inanis*. — v. 71. h. pp. *hac crumena*; LANG. *cruminam pressatam aere?*; LAMB. *cruminam aere presfatam*; item vulg. lect.; PALMER. *aere impressatam*; PASSERAT. cit. loc. ad Propert. III, 7. *hac cru- mena pressatum herum*, notatque *pressatum* signif. i. q. *pres-*

sermonem eorum clam sublegere. SCHMIED.; — *quia* = *eg eo*; *eg eo* tui ad animi hilaritatem te praesente *amans* *eg eo* *abentis* qui abire a me vis! SCHMIED. — v. 3. *salve* — *affers morbum*; vale et salve dicebant in discessu. LAMB.; non corporis sed animi, moerorem atque tristitiam. SARAC. — v. 4. *supremum* — *dixit*; cf. sub A.; on sousentend *vale*. Je croi que ceci fait allusion à une coutume des Romains, chez qui, quand on avoit brûlé un mort, et que toutes les cérémonies des funérailles étoient achevées, tous les assistans lui disoient le dernier adieu, en criant à haute voix: *vale*, ut Virgile appelle cet adieu *supremum*: „*condimus et magnū supremum voce ciemus*.” Ce qui me confirme dans cette pensée, c’est ce que répond Philenion: *acerbum funus filiae faciet*. LIMIERS; item alii; contra longae defensionis lectionis *supremam* finem imponit his verbis — „at, inquit, sequitur *acerbum funus filiae faciet*. At ὁ πρότερος, uter domum ire iubetur, qui moesta *supremum* voce cietur, an quibus *suprema* dicta est? Illic quidem cui *supremum* dicitur (ut vos interpretamini, ego Latino usu id receptum non puto), forte portatur in urna et quidem in agrum, ubi sepulcro effatus locus: nequaquam vero et domum; dein *acerbum funus filiae faciet*, est, filiam immaturam efferet.” cet — GRONOVIUS; quem sequuntur alii. — v. 5. *acerbum funus*; i. e. maturam mortem; funus pro morte posuit, quod dicitur a funibus accensis, et pompa est, quae fit in sepeliendis cadaveribus. — v. 6. *nox*; cf. sub A; positum est antique pro noctu. Ceterum recte collegit v. cl. LIPSIUS ex insequenti versu; de nocte sive nocturno tempore protulisse quid Argyrippum; cf. Rud. II, 4, 4. — v. 9. 9. *audin* — *nocturna* — *Solon est*; audintu, Leonida, inquit Libanus, quam sit largus, i. e., profusus operae nocturnae Argyrippus? i. e. quam non parcat operae suae nocturnae? jocus est in Argyrippum, qui a Philenio noctem et concubitus praecipue expetit; — cet. — nunc enim, interdus, i. e. interdiu, hic — negotiosus est, i. e. occupatus et negotiis impeditus est; — cet. — scilicet Argyrippus non est Argyrippus, sed Solon, Atheniensium legislator. Interdiu igitur negotiosus est, ut leges conscribat. Ironia est mera LAMB.; repp. vv. dd. — v. 10. *gerrae*; nugae dicuntur et ineptiae: unde *gerrones* nugatores: *gerrae* sunt proprie crates vimineae: sed cum athenienses, syracusas obsidentes, crebro

poscerent *gerras*, iridentes siculi clamitabant *gerras*: unde factum est, ut *gerrae* pro nugis et contemptu haberentur. SARAC. sec. FEST.; — alii aliter repetunt; *οὐδαμινά*; — *gerras* proprie sunt illae crates, quas pedibus suis supponunt, qui aedificant domos et quorum altius e terra surgit opus. cet. OPER.; — contra, *gerrae* trahens ad insequentia, j'ai suivi, inquit, l'opinion de ceux qui croient que ce mot ne signifie point ici bagatelles, niaeseries; mais un nom de faineans, de débauchez, *οὐδαμνοί*. Ce qui appuie ce sentiment, c'est qu'il s'agit ici des Loix qu'on suppose qu'Argyrippe fait, qui ne peuvent regarder que la Table, puisqu'on ajoute, que ceux qui les suivront, s'enivreront jour et nuit; ainsi *gerrae* vaut autant ici que *compotores*. LIMIERS sec. J. GUL. — v. 11. 12. *qui sese — frugi — potent*; parere adparent antique dictum est pro parent, pareant, parebunt. — Si legislator nequam est, leges quoque ejus nequam et malae sint, necesse est. Quare qui talibus legibus parere studeat, nunquam frugis sit, sed nequam et improbus, nempe *gerra*, oganeo, vinosus. LAMB. — v. 14. *qui nunc festinat*; ostendit amantium levitatem, qui, modo minantes, se in perpetuum amicās suas relicturos, continuo ad eas quasi adamantinis vinculis retracti, revertuntur. cet. LAMB. — v. 15. *sermoni — adcipiam*; dum nugabantur servi, non audierant, quos Argyrippus et Philenium sermones caedebant, quos ut porro adcipiant, Lib. vult sileri. SCHMIED. — v. 16. 17. *vale — Orcum — abjudicabo*; apud inferos te videbo. Haec dicit, quasi primo quoque tempore sibi manus adlaturus, et se ipse exanimaturus, quemadmodum deinceps subjicit — quam primum, quam citissime fieri potest — a vita separabo et segregabo cet. LAMB.; — tralatio a judicum sententiis, qui reos a vita abjudicant et morti adjudicant. LONGOL. — v. 18. *inmerito meo*; praeter meritum meum. Sic dictum *inmerito* ut injussu et incultu. cet. LAMB. — v. 19. *deficere vita*; i. e. *λειποψυχείν*. cf. Muret. varr. lectt. IX, 1. Senec. de brev. vit. 8. — v. 22. *nam — me — putas*; bona redamantis puellae; nec vero impudicae meretricis nota. — v. 24. *o! melle dulci dulciore*; dulcissima haec vitio poetae dulcissimo haud pauci vertunt: recte iis respondet cum LONGOLIO v. d. LIMIERS, qui, il y a, inquit, des interprètes qui blâment ici Plaute d'avoir fait un Pléonasme, en ajoutant à *melle* l'épithète de *dulci*; mais ils doivent savoir qu'il

y a en plusieurs pays du miel amer, comme on le voit dans les Auteurs!; nam poetam qui sapere nequit, varia diversaque sapiat necesse est variarum regionum mella! — v. 25. *utinam sic exferamur*; i. e. utinam ad mortem usque possimus esse conjuncti, *complexi*; optime locum explicant versus Propert: *Atque utinam haerentes sic nos vincire catena Velles, ut nunquam solveret ulla dies.* — v. 27. *qui pendet* — *periculum feci*; servus, qui pendet manibus ad trabem adscriptis, et ita vapulat; — qui expertus sum. LAMB. — v. 29. 30. *sed num fumus — quidum — rogavi*; usitatum est Plauto, post salutationem statim per particulam *sed* aliud aliquid subungere. PISTOR.; cf. sub A.; quia fumus lacrimas commovet. PAREUS; *num fumus est mulier* hunc jocum explicat v. 30. num Philenium, tamquam fumus, oculos tuos mordet, quod video stillare lacrimas? Hor. I. Sat. 5, v. 80. Ovid. Met. 10, v. 6. fumum vocant lacrumosum. SCHMIED.; jocus *παρὰ πρᾶξιν*; nam aliud responsum exspectabat Argyrippus, aliud respondet Libanus cet. LAMB. — v. 31. *patronus — perdidistis*; constructio, Plauto satis usitata, qua ponitur substantivum antecedens eo casu, quo insequens relativum; cf. e. c. Amph. IV, 1, 1. et quae ad eum locum attulimus. — v. 32. *equidem — ullum habui*; jocus ex ambiguo; *patronus* enim et eum significat, qui altera ex parte respondet libertino, quomodo Libanus accipit: et eum, qui clienti, quomodo Argyrippus accipiebat. Negat igitur Libanus, se ullum patronum amisisse, quippe qui nullum habuerit: nullum autem habuit, qui semper servus fuit, neque unquam manumissus fuit. cet. cet. LAMB. — v. 34. *Lib. noctem — fiant*; tous les Exempla que j'ai vus mettent ceci dans la bouche de Liban; mais je croi que c'est une faute d'impression, parce que les noms, de *Leonide* et de *Liban* n'étant marquez ordinairement que par les deux premières lettres; il a été facile de mettre *Li* pur *Le*; j'ai donc changé cela, et j'ai mis *Leonide*; parce qu'il m'a paru, après avoir bien examiné la chose, que c'est lui qui doit parler. 1. C'est lui qui salui Philenion dans le vers 33. 2. C'est à lui que Philenion répond, qu'elle leur souhaite à tous deux l'accomplissement de leurs desirs. 3. C'est lui que Liban dit à son Maître de punir, pour la sottise qu'il vient de dire. Par conséquent ce ne peut être que fait le souhait contenu dans le vers 34. LIMIERS SEC. OPERAR., qui tamen

personas in notis modo, nec vero in textu mutat. Verum male utrique respondent insequentia verba *tibi* — *opto*, ab utroque Libano supposita; cet. cf. sub A. — v. 36. 37. *tum tu* — *calamistrate*; ad *verberare* repete ἀπὸ κεινῷ libet: *cinaedi* dicti sunt apud veteres saltatores vel pantomimi ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα, al. τὰ κῶλα: — veruntamen etiam pueri molles et impudici cinaedi appellantur παρὰ τὰ κινεῖν τὰ αἰδοῖα: — atque ita accipit arbitror. LAMB. sec. NON.; repp. vv. dd. — v. 38. *qui* — *verberari*; id quod parasitis contingit, qui, dum quaerunt alienum cibum: patinas usque in caput frangi patiuntur. Ita SARAC., et repp. fere vv. dd.; sed nihil est, nisi; tu qui quotidie verberaris, me vapulare velle conaris? cet. — v. 39. *ut vestrae* cet.; *ut* e. i. q. *quam*, ὥς, legendum admirative. LAMB. — v. 42. *hinc* — *ex*; clamant interpretes sine causa de pleonasmo in vocibus *hinc* et *ex*; illud quidem idem valet, sed hoc, ut recte monet LAMB., notius est. — v. 44. *quas* — *Diabolus ipsi* — *dixit*; ex hoc quidem versu, ut supra monuimus, recte patet, cum, scire potuissē quidem jam in scena prima Demaenetum, quot minas postulaverit lena, tum, juvenem Argyrippum bene cognosse antea rivalem Diabolum; de quo infra; *sibi* i. e. matri lenae. — v. 46. *videtini* — *quid* — *possunt*; Sticho: videte, quaeso, quid potest pecunia! Aul. Dii immortales, obsecro, aurum quid valet! Aristoph. in Ranis: φεῦ! ὡς μέγα δύναθον πανταρχοῦ τὸ δὲ ὀβελῶ Douza. — v. 47. *ille* — *perdit*; nam quae dantur meretricibus pereunt omnia: cet. SARAC. — v. 49. *seceda huc* — *si quid vis*; subintell. ad te eo et recedo, ut audiam, quae me vis; verba sunt ad audiendum et consistendum parati; contra *nunquid vis*? abeuntis seu abire volentis. LAMB.; *si quid vis*; formula homini, qui rem nobiscum agere se velle significavit, honeste respondentis. BOTH. — v. 50 — 54. *complexos fabulari* — *nobis suades*; sans doute que ces deux valets en se parlant à l'oreille, avoient chacun un bras passé sur le cou l'un de l'autre. C'est un jeu de Théâtre fort commun entre les valets. Molière l'a souvent fait pratiquer à ses Acteurs. LIMIERS; Lequidam Libanus prehensurus erat solum, ut seorsum diceret, quae 56. 57. 58. ei dicit; Argyrippus vero, quod consultaturos putat, qua via argentum inveniant, suadet, *complexos fabulari* eos secum simul, ut se quoque et Philenium participem esse pate-

rentur consultationis suae. Servi autem illud verbum dissimulant se intelligere *conjunctos* —, sed explicantes *amatoris complexos* dicunt, Libanus: ego complexum Leonidae nihil moror, non suavis mihi erit, et Leonidas: *haec* Philenium *meum* complexum adspernatur; tu eam amplectere interea, dum nos seorsum confabulamur. SCHMIED.; cf. sub A.; *hujus*, sc. Leonidae; *haec*, sc. Philenium; *istud*, sc. τὸ *fabulari complexos*; — [sc. capita contulerant servi, seorsim collocuturi. Hinc jocus adolescentis, Philenium complexi, quasi itidem illi se amarent. BORN. in comment. ad ed. maj.] — v. 56—58. *vin' herum*—*sane*; herum minorem Argyrippum; haec dicuntur a servo suppressa voce, ne Argyrippus exaudiat, ita tamen ut spectatores audiant. LAMB.; a *vin'* ad 58. *sequere hac* servi seorsum consilia capiunt Argyrippi deludendi, qui Philenium interea dissuaviatur. SCHMIED. — v. 60. *primum*—*negamus*; initium faciunt jam ludendi herum, qui nulla, nisi quae sequuntur, respondere fere potest. — v. 63. *in crumena*; FESTUS: crumina est sacculi genus; NON. bulga est folliculus omnis, quam et cruminam veteres appellarunt, et est sacculus e brachio pendens. — Ex his Nonii verbis licet dicere, cruminam seu crumenam ἀπὸ τοῦ κρεμᾶν, i. e. pendere, dictum esse. LAMB. sec. BOS.; cf. supr. III, 2, 44. — v. 66. *salus*—*corporis*—*imperator*; salus earum corporis partium, quibus vita continetur, salus animae et vitae. LAMB.; subesse aliud puto, quam vulgus Commentatorum tractat. Videtur enim mihi poeta significasse vim amoris, qui *interiora corporis* usque ad ossa depascere dicitur. LONGOL.; — quo duce amore potior jam desperato. cf. Terent. Phorm. III, 5—11. SCHMIED. — v. 70. *ego bajulabo*; bajulare dicuntur, qui corpore proprio ferunt cet. TAUBM. — v. 71. *quid nunc?*—*herum*; vid. sub A; callide respondet variis lectionibus vir gallicus: cet endroit est obscur et fait de la peine aux interprètes. Les uns lisent — les autres —: L'un et l'autre sont bon et font à peu près le même sens; — vertens quidem versum per quodammodo que veux-tu faire? que ne me donnes-tu cette bourse, quelque lourde qu'elle soit? LIMIERS. — v. 72. *hanc*—*orare mecum*; jube, istam, nempe Philenium, cui tu daturus es crumenam, petere hanc crumenam a me: — mecum antiquè dictum. cet. LAMB. — v. 73. *nam*—*proclive*—*jubes*—*conlocare*; proclive i. e. facile: nam omnia procliviora sunt descensu faci-

liora. SARAC.; haud difficilis est versus intellectu, recte accepta voce *istuc*, in qua posuisse videtur poeta propriam atque singularem vim. Philenium scilicet spectans, quin digitum in eam protendens, dicit servus: fac tu, here (sive condede tu), ut haec puella me petat crumenam, cujus precibus forsitan (sive — facile) eam non denegabo. — Ceterum quo plures adibis interpretes, eo difficilior versus sensum expedit; cf. den. vers. 67. sub A.; item cf. v. 69; inde, τὸ collo (sc. pr. loco) et τὸ in me spectantes, in hoc versu reperiunt vv. dd. alium sensum: adscribamus unius sententiam. Il y a ici, inquit v. d. LIMIERS, de l'équivoque et de la malice de la part du valet, qui veut faire entendre par le mot *proclive*, *glissant*. Que la bourse ne seroit pas trop en sûreté entre les mains de son Maître: qu'elle ne lui dureroit pas long-tems. — vel ut etiam SCHMIEDERUM andiamus: — jubes me argentum conlocare in te *plane* tamquam in plano, ubi conlocatum maneat: hoc autem fieri nequit, sed argentum erit *proclive* a te delabsum feretur *istuc* ad Philenium, (ei daturus es) quare jube, eam ipsam id a me petere. — Ita plerique. — v. 74. *meus ocellus*; nom. pro ablat., antique, pr. mi ocelle. — v. 78. *prehende auriculis*; solebant veteres osculari, ut prehensis ejus, quam carissimam habebant, auribus, oscula libarent. SCALIG.; eundem morem nec SARACENI tempore displicuisse prorsus, in notula addens docet v. cl. ipse: *nam ambabus apprehensis avidius et dulcius deosculamur*. — v. 79. *quam — indignum — est*; proinde ac si dicat, non est causa, quare tibi tam indignum videatur, Philenium mihi prehendere auriculas, et labella cum labellis comparare? LAMB. — v. 80. *ni genua confricantur*; nisi mihi genua attrectans supplicaveris. DOUZA. — v. 81. *quidvis egestas imperat*; cette maxime a été connue de tout tems et le sera toujours. Voici ce qu'en dit Horace: *Magnum cet.* (cf. Horat. Carm. III, 24.). C'est ici la Morale de la Pièce, qui excuse d'un côté toutes les indignitez que ces valets font à leur Maître, et qui fait voir de l'autre, par ce qui arrivera dans la suite de cette Scène, que les Passions et sur tout l'amour brutal, changent les hommes en bêtes. LIMIERS SEC. OPERAR. — v. 83. *redime — argento*; i. e. isto beneficio consequere ab hoc libertatem; — et tibi hunc ista pecunia obligatum, devinctum, obnoxium redde. LAMB. — v. 84. *et si hoc esset meum*; meum,

Argentum scilicet: nam hoc pacto cum diu hominem delusisset, vult pariter a conservo delusum iri: propterea pecuniam porrigit libano: ut quod velit de adolescente ludibrium sumat. SARAC. — v. 85. *nunquam — orares*; urbanitatis quid malitioso rudique in servo esse videtur; frustrata enim satis puella cum amatore, tamen haud denegaturum dominae se erit pecunias, modo si suae ipsius essent, nec conservi Libani. — v. 89. 90. *agesis — partem — hanc — spectes*; alloquitur Libanum Leonida, fortasse summissa voce, et hortatur, ut vicissim ipse quoque Argyrippum ludat; LAMB.; *κατὰ μέρος, ἐν μέσῃ* Bosius; — Libano insusurrat, qui *taceas*, non est, quod me moneas, *me spectata*, promitto, me in hoc deludendo te ipsum esse superaturum. SCHMIED. — v. 94. *me amantem*; me ob amorem meum cet. — v. 95. *videbitur — conticinio*; videbitur: ita loquimur, cum aliquid in longum protrahi volumus. SARAC.; conticinium est primum noctis tempus: quo omnia quiescendi gratia conticescunt; vv. dd. sec. NON.; prima pars noctis, *νυκτὸς ἀρχή*, der erste Schlaff. TAUBM.; sero vespere, nocte jam ineunte; tunc vero pecuniam lenae adtulisset sero, quod Diabolus v. 44. *hodie* adhuc daturum se esse promiserat. SCHMIED. — v. 100. *libertum potius*; non dixit *servum*, ut magis sibi arrogaret: est enim libertus, qui cum esset servus, factus est liber. SARAC. — v. 101. *ocellus aureus*; ocellae aureae; vel qui ocellus aureus es; aureus autem, i. e. carissimus, carus instar auri. Ita duas res carissimas inter se conjunxit, oculum et aurum. cet. cet. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 104. *hirundinem — putillum*; propterea hae aves hic commemorantur, tanquam molles et jucundae, quia eae et aliae id genus pueris patriciis erant in deliciis et ludicris. LAMB.; *ὑποκόσμημα*, toute sorte de douceurs que l'on dit à une jeune fille, dans l'âge le plus tendre. LIM.; putillus videtur esse adpellatio ejusmodi fere animalculi, quale anaticula. SCHMIED. — v. 105. *fac proserpentem — duplicem — linguam*; compone linguam tuam cum mea inter osculandum, quo facto similis ero proserpenti bestiae, i. e. angui, cet. LAMB.; rep. PAREUS: genus osculi vocatur a graecis *καταγλώττισμα*, unde et infra IV, 1. *ne sic — proferat*. cet. TAUBM.; est insignis obscœnitas in his et sequentibus verbis; cum enim optat habere duplicem linguam instar serpentis, latet in verbis virus turpissimae libidinis ipso serpentino venere juventuti funestius. cet.

OPERAR. — v. 108. *ne istuc — dixeris*; ut ne istuc, quod in me dixisti tam indignum, frustra, i. e. impune dixeris: tu pol hodie me vehes, ut equus equitem cet. cet. LAMB. — v. 112. *sic isti — superbi subdomari*; sic hoc est equitem vehendo; *isti superbi* i. e. tui similes superbi: *subdomari solent*, i. e. eorum ferocia minui solet. LAMB. — v. 113. *adsta — consuetus — olim*; in verbis occulta obscenitas subest. SARAC.; versus quidem est obscœnus ad tamen Plautinus. — (cf. sub A.) Sustulit eum Camerarius, ut plerosque alios, turpitudine scilicet offensus et pudori lectoris consulens ac serviens. Ignosco Camerario. Sed non placet; scriptores veteres castrari, h. e. mutilari. Nam si hoc licet; cur non fit in Aristophane, in Platone, in Aristotele, in Plutarcho, in Cicerone, denique in omnibus? Cur non mares omnes castrantur? nam quis neget, ex pusillis mentibus et rimis muliebribus horribilia et innumera-bilia flagitia ac scelera proficisci? Atqui stultum atque adœo impium est, consilium Dei reprehendere — velle — cet. cet. — sed *adsta igitur*, inquit, *ut consuevistis olim*, puer, cum scilicet alienae libidini aversus morẽ gerebas. LAMB.; alii aliter hæc fere repetunt; etiam GRUTERUS suspicatur, subesse quid obscene; alii cit. loc. Mart. II, 105. de *hectoreo equo* cet. sec. PALM.; sed recte jam COLERO hic, inquit, nihil obscœni. Vult (sc. servus), ut quadrupes fiat (sc. Argyrippus); quomodo pueri tenelli solent grassari. — v. 116. *denam — ordeo — badizas*; jocatur servus in herum, minans, se ei de hordeo, detracturum, quasi sit equus. cet. LAMB.; *tolutim* aliqui existimant dictum a tollendis equorum pedibus: Nonius tamen putat a volvendo, ut sit tolutim quasi volutim. Tolutarii enim equi a pedum volubilitate dicuntur quasi volutarii: hinc veteres tolutiloquentiam sermonis volubilitatem dixerunt: — hos enim gradarios equos vocamus, qui molli incedunt gradu modiceque vestigia tollunt. SARAC.; *badicens* v. gr. βαδίζεις. — v. 119. *ad pistores dabo*; in pistrinum dedam. LAMB.; sc. ad rotas circumvolvendas, ut nos nunc dicimus atque intelligimus. — v. 123. *inmolat — Salus sum*; i. e. sacrificas bovem: immolare est mola, i. e. farre molito et sale perspersam hostiam sacrare. cet. LAMB. sec. FEST.; tibi deus quidam servator et salutis dator. vv. dd. — v. 124. *adgredere*; pro *aggrederis*: (scil. leg. vir doctus *aggredire* de quo vid. sub A.) ut mox *moriri* pro *mori*. DOUZA. —

v. 126. *Fortunam atque Obsequentem*; cf. sub A.; eleganter. Servus vocari se *Fortunam* vult, et quidem, quia obsequebatur amori et voluntati heri sui, cognomento *Obsequentem*. Colebatur autem *Fortuna Obsequens* Romae: eoque allusum est. TAUBM. sec. LIPSIUM. — v. 131. *lujus operas*; Philenii nocteis: Philenium mihi obsequentem; cet. cet. (ut esse solet v. cl. multas in rebus obsценis.) LLMB. — v. 135. *commodus minas*; justiponderis, non adulterinas. DOVZA; multi repetunt; videntur tamen ad usum, quam ad pretium, potius spectare *commodae minae*, h. e. utiles, vel potius, admodum necessariae. — v. 136. *face*; *exoptata contingent*; trahens τὸ *face* ad contingent, nec vero, ut par est, ad *animo sis bono*, legensque pro *face* ex ingenio *faciem*, addit v. cl.: veteres *faciem*, dicem pro *faciam*, *dicam*; cet. LIPS. sec. QUINCT. — v. 138. *ego caput—reperiundo*; i. e. ego praecipuam operam ad hoc argentum hodie reperiendum navavi; vel sic: ego major et potior pars ad hoc argentum hodie reperiendum fui. LAMB. — v. 139. *ego pes—nec pes—adparet*; jocus in verbo caput et pes: — i. e. immo vero nulla pars sermonum apparet; vel sic: nec principium nec finis sermonum vestrorum extat; proverbium olet, quod significat, rem esse inchoatam atque imperfectum. LAMB. — v. 141. *satis jam delusum—eloquamur*; hunc versum et insequentes si comparamus cum iis, qui vers. 59num insequuntur, non est, quod dubitemus, quae vere agenda fuerint in hac scena Argyripo partes. Herilis filius a servis, sibi ab infantia notis, atque probatis, ita deluditur, ut ea quoque aequo animo ferre et possit et debeat, quae nequiter jocose, ut ita dicamus, ab illis imponuntur. — v. 144. *bonae, mala*; antithesis; mala opera autem, id est, per sycphantiam et fallaciam et dolum malum cet. LAMB. — v. 146. *noctem lujus—dares*; or ne peut s'empêcher, en lisant ceci, de se recrier contre l'infamie de ce Veillard, qui n'a pas honte de vouloir partager avec son propre fils les faveurs de sa Maitresse. Il justifie bien le jugement de Lucile liv. 28. qui dit que le Chrèmes de Terence a tenu un juste milieu dans la complaisance qu'il a eu pour son fils, mais que le Demenète de Plaute a donné dans les extrêmes: *in medium Chremes, in summum ire Demenetus*. LIM. — v. 147. *meritissimo ejus*; superlativum nomen ex substantivo factum; nam cum dicimus *merito ejus*, non dubium, quin me-

rito sit nomen substantivum. Quomodo igitur ex hoc tali nomine *meritissimo* fieri potest? quomodo rursus *meritissimo* substantivum esse potest, si superlativum est? nam substantiva nomina neque comparisonem neque superlationem recipiunt. Atqui substantivum sit necesse est, quando patrius casus ei subjungitur, proinde ac si dixisset maximo ejus merito. Notetur igitur hic locus. Jam apud Terentium in Phormione *immerito* et *inmeritissimo* adverbium sunt. cet. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 149. *haec* — *patiar*; i. e. propter hanc Philenium, qua hoc pacto mihi annum perpetuum frui licibit, facere patiar, ut pater eam amplexetur noctem. LAMB.; quidam assentiuntur contra DOUZAE, qui *haec*, inquit, i. e. sc. *crumena*, δίκτυον, nam manu eam identidem tractabat ac vibrabat. cet. — v. 154. 155. *de argento* — *factum* . . . — *benedicite*; cum Libanus aliquid tale esset additurus: patrem tuum te et nos miseros habebit: vel tale hoc: nos omnes miris modis cruciabit; Argyrippus interloquens et interpellans vetat, illum aliquod verbum tristius et mali ominis proferre, et *eia*, *benedicite*, inquit, i. e. favete linguis, seu bona verba dicite, εὐφημῆτε. Sic solebant mala nomina (omina) vitare et aversari veteres. LAMB.; ad. verb. fere repetunt vv. dd. —

A C T U S IV.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Sunt versus hujus scenae omnes Senarii Jambici. CEMER.); inscriptiones sunt fere Diabolus adolescens. Parasitus. In ed. SARAC. per err. typ. Diabolus. Adolescens. Parasitus. cet.; *syngrapham*; vid. supra A. I. Scen. III. v. 85. — v. 2. VALL. exh. in scholl. ss. *pellege*. — v. 4. *horrescat* e gloss. — v. 5. pro *hercle*, quod viro claro non placet, suadet GRUTERUS aut *hasce*, aut *clare*, aut aliud quid. — v. 6. in edd. vet., item ap. SARAC., VALL. et in ed Lugd. *niglauci* sive *Niglauci*.

pro *Glanci* obvenit. — v. 7. *laenae*: BOTH. omitt. in ed. min. τὸ *dono*. — v. 9. *cum quoquam*. — v. 10. BOTH. in ed. maj. ad mod. quad. *addone id*, sed in ed. min. rest. text.; *vide* est pyrrhichius; cet. cet. LING. l. l. p. 34. — v. 11. ita libri optimi; item LANGII codices.; LAMB. aliique *hominem alienumque* cet.; non liquesc. vv. *alienum* et *hominem*: BOTH.; addit vir doctus LINGIUS in l. modo laudato pag. 53 (usque ad pag. 55) de hoc versu, inprim. de voce *hominem* haec. „Sed quod maxime memorabile est, apud Plautum vocabulum *homo* plerumque ita ponitur, tanquam non a vocali, sed a consonante incipiat. Constat, recentiore Italorum linguam carere adspiratione (exceptis quatuor vocabulis *hō*, *hai*, *ha*, *hanno*) et obijcere eam in omnibus vocibus, quae in latina lingua adspirantur, veluti ex *habitor*, *hasta*, *horrendus* fit *abitatore*, *asta*, *orrendo*. In una voce *homo* mutaverunt in *v*, *vomo*. Ex quo non inepte aliquis suspicetur, hanc vocem apud quosdam ex iis populis, e quorum colluvie plebs et lingua Romana coaluit, adspirationem habuisse reliquis vocibus adspiratis sonantiorē;” cet. cet. — v. 12. et olim et vulg. *aut patronum nominet*; alii *neminem* quidem dedere; sed nullo personarum facto discrimine; sequimur GRUTERUM; LAMB. *amicum suum*. — v. 13. *illa amica amatorem praedicet* lect. LANG.; LAMB. *aut quod illa amicam suam aut sororem praedicat*. — v. 14. *sint*, *nisi* LANG.; BOTH. in ed. maj. *obclusaed omnibus sint*; PYLAD. *omnibus viris sint*; sequimur CAMERARIUM. — v. 15. *sc. occupatam esse se*; cf. LING. l. l. p. 17.; veteres codd., item edd. quaedam, inepte post hunc versum inserunt: PAR. *patrem hanc amplexari tamen*. Diab. *haec facile faciet ut patiar*. PAR. cet.; cf. scen. anteced. verss. 48. 49.; SARAC. comment. vers. hunc in notis suis. — v. 17. *epistola ulla uspiam sit* LAMB.; *ulla siet* BOTH. in ed. utraque, addens vero in ed. min., τὸ quidem non elidendum esse, qua figura (in hac praes. scena) nihil frequentius. — v. 18. *ne cerata* LAMB.; *et si quae iuntilis* BOTH. secund. REIZIUM. — v. 19. *ni in quadriduo* LANG. — v. 20. vulg. *ex te*; ACID. omissa voce *te*, sol. tenet *ex*, ut sit ἀναστρεφῆ pro *ex quo*; quem post PAREUM sequitur BOTH. in ed. utraque; alii *quod ex te*. — v. 22. ol. vulg. *ne ulla sit cera*; BOTH. sec. cod. Mon. in ed. maj. *ubi possit facere*; in ed. min. *ubi facere possit*. — v. 23. *neminem illa* LANG.; item codd. GRUTERI, DOUZAR aliorumque; sequimur CAMERARIUM; sed τὸ virgulae signum (,

aute *illam* ponendum, operarum oscitantia post *neminem* posuit. —
 v. 24. *ad eorum* ita libri optimi; librorum LANG. alii *forum*, alii
sorum ne quem oculos; h. pp. *forum*; item ed. Lugd. et ed.
 Douzæ.; in cod. Guelf. *cuiquam*, inde BOTH. *quemquam*; PYLAD.
ne quem illa. — v. 26. suad. TAUBM. *tecum una poscat*. —
 v. 27. BOTH. *abs tui accipiat* — atque — *tum bibat pro tu bi-*
bus ex ingenio. — v. 30. LAMB. *ulli suo pede*; PYLAD. *pede ho-*
mini pedem; LING. *ulli homini pede pedem*. — v. 31. LAMB.
alii, ne non in lectum; BOTH. in textu ed. maj. *ex ing. neque*
illa in lectum, in ed. suadens commentario *neque indu lectum*,
 et restit. in ed. min. text. vulg. — v. 33. *ne cuiquam*; LAMB.
ne cui; BOTH. in ed. utraque *anulum*. — v. 34. *cuiquam*. — v.
 35. vulg. *quum jaceret*. — v. 36. *sibi invocet*. — v. 37. BOTH.
mage si religiosa fuerit. — v. 39. LANG. *innuat*; BOTH. in ed.
 maj. *hemoni*. — v. 40. *post id si* LANG.; vulg. *extincta est*;
 BOTH. in comment. *extincta est*; τὸ *id ante si recip.* BOTH. in
 ed. min.; item defend. idem v. d. LING. in l. l. p. 15. — v. 41.
optumst LANG.; *optum est, optimum est, optime est*. — v. 44.
 LAMB. *multique alii vetitam dicere*; cf. sub B; in ed. maj. *vo-*
titum BOTH. sec. ACID. — v. 46. BOTH. in ed. maj. *reliquia* —
eloquere; in ed. min. *reliquia loquere*; PYLAD. *audi nunc*. — v.
 49. BOTH. *fors pro forte ob jambum*. — v. 50. *ut cuique obv.*
in lectt. LANG.; *cuiquam*; GRUT. et SCIOFF. *placeb. proserat*. —
 v. 54. *cuiquam*; *quoquam*; ed. Lugd. *salivium*; alii *salivam*;
 cf. sub B. — v. 55. *nec illi verbo vale lect.* LANG.; BOTH. *ne-*
que — dicat male. — v. 56. *mulcta*; *haec multa esto* omisso τῷ
ei lect. LANG. — v. 57. *uti careat*; *pulchre scribis in aliis, pul-*
chre scriptis in aliis codd. LANG. obvenit. — v. 58. *ungenta*. —
 v. 59. *ancillam ferre suam* LAMB.; τὸ *aut* disjunctivum non eli-
 dendum, LING. l. l. p. 43.; BOTH. in ed. maj. *Venerid*. — v. 60.
ea det LANG., item cod. Helmst.; edd. quaed. medd. *tuns obser-*
vet omisso τῷ *servus sive servos*. — v. 61. *si forte puras* ed.
 Lugd.; in eadem ad. marg. not., *esse forte legendum velle se*
habendum. — v. 62. rurs. hab. ed. Lugd. *aliaeque quot puras*;
 LAMB. *habuverit*; CAMER. omitt. τὸ *noctis*, suadens etiam *habi-*
verit. — v. 63. *mortalia* LANG.; scil. est vox pronuncianda ex-
 trita litera *u*. — v. 64. *sequar*. —

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Convenerat et pactus interea fuerat diabolus adolescens cum clereta lena: ut traditis sibi XX minis philenio annum perpetuum potiretur. Igitur cum parasito syngraphum legibus componit, quibus mulier tenetur. SARAC.; in hac scena diabolus adolescens dictat parasito (?), quas scribat leges inter se et amicam et lenam. VALL.; Diabolus, Glauci filius, Demaeneti amores (Argyrippi?) turbare aggreditur. — Interea dum rejectus a Cleaereta Argyrippus minas viginti quaerit, Diabolus pacta eadem mercede Philenium in annum a Cleaereta obtinet. Scribuntur pacti leges a Parasito. Haec in postscenio. In Scena leges pacti perleguntur. OPERAR. — *agedum*—*syngraphum*; (in) *agedum* (syllab.) *dum* syllabica adjectio; *age* hortantis adverbium. VALL.; in *syngrapho* sive *syngrapha* perscribebantur leges, hoc est, pacta, conventa privata, quae paciscentes servari volebant. LAMB.; cf. quae cont. ad v. 85. Act. I. scen. 3. sub B.; *syngraphus* et *syngrapha* est tabula, quam plures subscripserunt; *chirographum* est privata scriptura unius exarata manu et subsignata. OPER.; repp. vv. dd. — v. 3. *poeta*—*unicus*; poeta: Factor, inventor: hoc enim est poetae proprium, fingere et formare: inde poema et poesis quasi fictio, inventio, a graeco verbo ποιω: quod est facio, effingo. SARAC.; alii aliter haec repetunt; sed — *parasitus* et *poeta* sont ici la même chose. Les anciens Goulois appeloient leurs poètes *parasites*. C'est peut-être parce que les poètes n'étant pas fort riches, sont ordinairement affamez, et cherchent les bonnes tables. LIMIERS; *unicus* i. e. insignis, excellens, egregius. — v. 6. *Diabolus* cet.; incipit (cum hoc versu) chyrographum (sc. syngraph., pacti leges) SARAC. — v. 8. *noctis et dies*; ex voluntate sua esset, ad suum arbitrium semper vivat. — v. 11. *alienum hominem*; videtur Acidalio appellatione *hominis*, pro solo masculo hic abuti. Cist. IV, 2. TAUBM.; et ita quidem est. — v. 12. *quod*—*amicum*—*patronum*; i. e. quod illa aut amicum, aut patronum nominet (cf. sub A.): i. e. quantum ad id attinet, quod illa nominare possit aut amicum suum aut patronum: illi praetexto et causae hoc oppono. cet. cet. LAMB. — v. 14. 15. *foris*—*esse*; nemini aditum ad se concedat, et eam ob causam, ne ulus in domicilium introrumpat, foribus inscribat, sese esse occupatam, se neminem posse visere, se nolle visi, se ne domi

quidem esse. — v. 18. 19. *cerata*—*tabula*—*inutilis pictura*; *cerata tabula*: in quibus stilo scribebant nondum papyro sive carthae usu reperto. SARAC.; *pictura inutilis est* LAMBINO multisque, qui eum sequuntur, aliis, talis pictura, quae malorum morum, mali exempli habetur, ut e. c. sec. loc. Terent. Eun. IV, 5. Quibus jam respondet TAUBMANNUS, recte addens: „quid enim ineptius, quam exigere lupanarium cellis tabellas obscenas, quas et suo aevo in templis collocat Propert. II, 6.? — (Sub *ceratis tabulis* intelligi vult DOUZA iconicum ex cera picturae genus, imagines, deorum simulacra cet. cet.) — v. 21. *tuis arbitratus sit*; in tuo arbitrio positum — tui iudicii, tuaeque potestatis sit. LAMB.; cf. NON. sub v. *arbitrium*. — v. 22. *ne—cera, ubi—literas*; ne illa pictura inutilis materiam scortillo suppeditet, unde tantum cerae abradat subdola, in qua literas clanculum ad amatorem perscribat. DOUZA; repp. vv. dd. — v. 23. *vocet—voces*; vocet ad prandium aut ad coenam; vocare locum habet eleganter in convivis vocandis; cet. LAMB. — v. 24. *ad eorum—oculos*; ut Horatii verbis I, (Od.) 36, 37 (et 18.) utar: in nullum virum putres deponat oculos (sc. Philenium). SCHMIED. — v. 26. *tecum—potitet*; multa eunt, in quibus delicias sibi faciunt amantes in potu. Simul poscere: simul bibere: invicem sibi porrigere: propinare et haec talia. cet. cet. TAUBM. sec. PISTRA. — v. 27. *propinet*; verbum a pro (sc. $\pi\rho$) id est ante, et pino (sc. $\pi\acute{\iota}\nu\omega$) bibo. SARAC.; tibi poculum praebeat, cum te ad bibendum provocarit. *Propinare* a Graeco tractum est $\pi\rho\sigma\pi\acute{\iota}\nu\epsilon\iota\nu$, quod est: poculum, e quo ante potatum est, alteri tradere. LAMB. sec. NON. — v. 28. *ne—sapiat*; sermo est de vino; intelligo igitur: ne sit in vino fastidiosa, sed, quod tu vinum laudes respuasve, idem et illa. Audi apud Terent. Heaut. III, 1, 48. sqq. Chremetem de Bacchide: pytissando modo mihi quid vini absumsit! cet. cet. SCHMIED. — v. 31. *quom surgat—proximum*; e lecto discubitorio seu tricliniari; — erant enim plures lecti in uno triclinio, tres ad summum. LAMB. — v. 34. *talos—admoveat*; cum forte cum aliis lusitet: cet. SARAC.; talos luserios, $\alpha\sigma\tau\rho\alpha\gamma\acute{\alpha}\lambda\omicron\upsilon\varsigma$, in quibus felicissimus erat Veneris jactus; cet. LAMB. — v. 35. *Te—nomen nominet*; nam cum talos jaciebant, nominare suos amores consueverunt. SARAC.; cum jacet talos, inquit, ne dicat te, i. e. ne dicat hoc modo: *Te invoco*: nullo nomine certo edito, sed nominatim te

ptibus ad terram deficles, i. e. spoliabis et ad egestatem rediges: LAMB.; pour *affliges*; tu la feras mourir de chagrin, tu la réduiras à la dernière misère. LIMIERIS; contra: — i. e. tu quidem uxorem tuam nimis parcam, certo scio, occides tandem, ut sumtus ad luxuriam habere possis: nisi illa te praevenit, ut tibi inferat, quod a te exspectat. J. GULIELM. — v. 12. *ne illa*; Artemona, senis Demaeneti uxor. — v. 14. *quin — rectius*; est ἐκλειψις, vel ἀποσιώπησις, sequitur deinceps correctio, quae sermonem inceptum interrumpit: — i. e. immo vero dixisti rectius; cet. LAMB. — v. 15. *turbas — concias*; turbas et liteis excites; turbas et liteis ἀσυνδέτως posita sunt. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 16. 17. *de die potare*; quod Latini dicunt *convivia de die ducere*, id Graeci efferre solent ἀφ' ἡμέρας, a quibus mutuati esse videntur Latini. cet. cet. VALER.; agitur scil. hic de conviviis tempestivis, nemini non notis; sed non desunt, qui voces *de die* interpretentur per *meridie, summa die*. — v. 18. *opariar*; expectabo: et duplici scribitur consonante: nam cum unico *p* operior scribitur, passivum est verbum: cujus activum operio i. e. tego. SARAC:

A C T U S V.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Hujus scenae primi versus duo sunt Jambici τρῖμετροι, reliqui τετράμετροι ἀνατάληκτα. CAMER.); inscribuntur perss. in libris optimis Argyrippus et Demaenetus, in aliis *adolescens* et *senex*; Argyrippus in aliis et Demaenetus, Demenaetus cet.; BOTH. sec. ed. Junt. et quosd. codd. *age, decumbamus*; cod. Helmst., item in ed. Mediol. et SARAC. *agedum cubamus* (SARAC. quoq. *cubamus*, nec, ut male cit. BOTH., *cumbamus*); in aliis libris *agedum accumbamus*. — v. 2. LANG. *ita fiat*; item BOTH.; cod. Monac. *fidet*. — v. 3. *mo-*

lestumst—*haec mecum unà accubat?* LANG.; CAMER. vult in notis ss. *nunquid nam—si haec nunc mecum accubet*, sed in ed. a. 1558. textu *accubat*; *molestumst*, *molestust*; *mi gnate*; in ed. prim. seq. PAREUS cod. LANG., in ed. altera recip. quoque τὸ nunc CAMERARII, ita ut fiat *si haec nunc mecum una accubat*. — v. 4. BOTH. *dolorem prohibet oculis*, omittens etiam τὸ *ego*. — v. 5. edd. medd. *quod pro quia*. — v. 9. *vino* mutav. nobis oscitantia operarum in *vino*; *vino et sermone* — *amari volo* lect. LANG. — v. 10. *video* LANG.; *tristem*; BOTH. in ed. maj. *si ego te*, in ed. min. *si esse te*, omittens τὸ *esse* alterum in ed. utraque. — v. 11. omittunt cum LAMB. quidam τὸ *ut ante quasi*. — v. 13. *hem specta* LANG. — v. 14. BOTH. sec. cod. Monac. *parens*, pro *pater*. — v. 15. *atque ego hercle* LANG.; LAMB. vult *quia istast tecum*; cod. Helmst. *equidem* pro *ego quidem*; pro *pater* exh. BOTH. sec. cod. Guelf. *pulcre patri*. — v. 16. *at non*; CAMER. *allique ea res male*, omisso τῷ *me*; ACID. *quia tibi*; BOTH. seq. CAMER. et ACID. — v. 17. *esse facile* LANG., cum quo PAREUS τὸ *equidem* omittit; BOTH. in ed. min. *possum*. — v. 18. *quae optas* LANG.; BOTH. in ed. maj. *mihi*que, *quas*, in ed. min. *mihi*, *quas ego*. — v. 21. vulg. *hilarem*.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Jam fuerat paratum apud meretricem convivium: ad mensam patrem filius accersit: cui priorem noctem invitus cesserat. SARAC.; Argyrippus suum dolorem in Demaenetum patrem et rivalem dissimulare non potest, proditque eum qua vultu tristi, qua etiam verbis. OPERAR.; — *decumbamus*; convivae plerumque dicuntur *discumbere*, *decumbere* autem aegroti: non vero Plautus solum, et hoc loco et Merc. I, 1, 98. *decumbare* de convivis usurpat, sed Ter. etiam Phorm. III, 1, 29 *prior bibas*, *prior decumbas*, *coena dubia* cet. SCHMIED. — v. 2. *mensam adponite*; mensae apponebantur apud veteres et removebantur; apponebantur cibum capturis et epulaturis: removebantur, ubi edendi et bibendi finem fecerant; cet. LAMB. — v. 4. *oculis dolorem prohibet*; dolor ille non oculorum est, sed animi ejus, qui videt, quod invidet. OPER.; la douleur et les autres pas-

sions paroissent particulièrement dans les yeux. Les Anciens l'entendoient de ceux, qui voïoient ce qu'ils n'auroient pas voulu voir: — et les Grecs au contraire l'appliquoient à ceux qui voïoient une belle chose, sans la pouvoir posséder. LIMIER sec. P. VICT.; quominus oculi idcirco doleant, i. e. ut sine dolore adspicere possim. SCHMIED. — v. 6. *deceat, verecundum esse*; honesta oratio: sed hic senex, qui tam pulcre loquitur: quique gravi et speciosa oratione filium ad verecundiam et pudorem vocat: factis inhonestis et vita turpi eum impudenter et immodeste vivere docet. cet. LAMB. — v. 8. *vino et sermone suavi*; non dixit *aesca*: sed *vino* emphaticos, quod vino mentes exilarentur: nec exilarentur modo: sed et in venerem propiores efficiuntur. VALL. — v. 9. *ego utrumque — est filium*; tamen apparet, non jocose, sed severe haec omnia tractari, filiumque et sic pietatem haud negligere. — v. 11. *ut quasi dies sit dicta*; est alui diem dicere, eum ad diem constitutum in iudicium vocare. SARAC.; subintellige *tibi*: i. e. quasi causa tibi dicenda sit, aut quasi capitis reus sit. LAMB.; *putem ego?* nihil hic opus est putare aut existimare. Nam res ipsa loquitur, te non esse hilarum; non est, quod suspicer; non ita dissimulare calles animi moestitiam, ut non in vultu tuo cernatur expressa. SCHMIED. — v. 12. *ne dixis*; dixeris — respondent sibi *ne dixis* ne tale quid dixeris, et *ne sic fueris* ne talis tu fueris, qui si non esses, *illico ego non dixero* ego te talem esse non dicerem. SCHMIED. — v. 13. *rideo. Utinam — rideant*; rideo; hic Argyrippus labris diductis et dentibus nudatis risum simulavit; neque ex animo risit; — *sic* — ringantur, rideant labris diductis et dentibus albis, non ex animo hilaritatem nudatis dentibus prae se ferant, intimis sensibus agantur. Mala inimicis optamus. Hoc igitur Demaenetus inimicis optat, ut malum. cet. LAMB.; magnum oportet esse artificem, qui, animo curis adfecto, hilaritatem ita possit vultu mentiri, ut non spasimis potius ad risum quasi Sardonium videatur contortus. SCHMIED. — v. 16. *ea res me male habet*; ea res me angit, et mihi molesta est. LAMB. — v. 17. 18. *istam — hanc*; sc. Philenium. — v. 21. *quin te — das mihi*; omniane nunc tibi in memoriam vocavi, quae moneant, ut hilaris sis, quin, mecum una totum te laetitia tradas?

A C T U S V.

S C E N A II.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Versus hujus scenae et deinceps ad finem usque hujus fabulae omnes sunt Trohaici Archilochii. CAMER.); inscriptae sunt perss. in edd. vett. Anthemone *mulier*. Pararsitus. Demenetus. Agyrippus, Argyrippus. Philenium *meretrix*; in aliis *allae*; BOTH. τὸ *obsecro* transpos. esse censet. — v. 2. Monac. cod. pro *et* hab. *etiam*. — v. 3. *sciente filio*. — v. 4. omitt. τὸ *posthac* in edd. PAREI aliisque. — v. 5. omitt. τὸ *me* ante *esse* in edd. Aldd. aliisque; BOTH. *me mendacem esse*. — v. 6. *ah scelesta*, ego cet.; vulg. *praeter alias*; BOTH. *furi rata*. — v. 7. *siccum*, *continentem* lect. LANG. — v. 8. *mortalem*; LANG.; *preti*, *preci*; seq. TAUBM. aliorumque codd. — v. 11. *semper frugi ratus* lect. LANG. — v. 12. *esse ostendit quid est*, cum lect. LANG. — v. 13. *potat* LANG. — v. 14. BOTH. in ed. maj. *ad coenam quod illic it cotidie*; sed in ed. minori mut. v. cl. hunc et insequentem versum: *quod illic ad coenam ait cotidie Ire sese ad* cet. sec. cod. Guelf. — v. 15. difficile esset dictu, quae obven. lectt. varr. de nominibus hisce. — v. 16. item hic mira est lectionum varietas; ita vulg. *Chrestum* pro *Clinium*; alii *Cliniam*; alii *Demosthen*, *Demosthem* cet. — v. 17. *is apud scortum corruptelae est liberis; lustris studet voleb*. HEINSIUS, quem seq. PAREUS in ed. prin. — v. 18. *illunc* mutavv. operae nostri in vulg. *illum* hic et alibi. — v. 19. omitt. BOTH. τὸ *ego* ante *scio* versus causa. — v. 21. *hominem in senatu* LANG.; vulg. *senatui* pro *aut in senatu*; omitt. BOTH. τὸ *aut* prius in ed. min. — v. 23. commend. CAMER. *delasus*. — v. 25. post hunc vers. J. GUL. insert illa, quae laud. NON.: *quin, etiam me miseram famosam facit flagitiis suis*. — v. 26. *fixo* pro *faxo* obven. in lectt. correctt. SARAC.; *hominem opprimas* LANG. — v. 27. *mane! numquid est*. MOR. — v. 28. *pos-*

sis forte — virum cum corona lect. LANG. — v. 30. *em tibi* LANG.; LAMB. *en pro hem*, qui etiam suadet *possim pro possum*. — v. 32. sec. ACIDAL (cf. Divin. in As. c. 3.) mut. BOTH. *amplexando*. — v. 33. LAMB. *corruptum esse*; suad. LIPSIUS sec. Vat. I. *correptum*; item PAREUS atque SCHMIEDERUS. — v. 34. *egno' domo* LANG. — v. 35. vult invenisse PAREUS *suprupiam*, idque ob mendacium vehementer castigatur a TAUBMANNO. — v. 37. *assuetum esse* LAMB.; nostrum *adsuuetum* vitio verte operis. — v. 39. *insontis, misera*, LANG. — v. 40. BOTH. *dari* sec. ACID. et cod. Guelf. — v. 41. *puer; interim pro interibi* LANG.; LAMB. *alique suavius*. — v. 43. *edepol animam suaviorem* LAMB.; *aedepol*. — v. 44. BOTH. in ed. maj. *dic, amabo; an foetet uxoris tuae anima?*, in comment. *dic, amabod*, (vel *amabo te*) *an tuae foetet anima uxoris?*, itemque in ed. min., modo retento τὸ *amabo* sine *d* ephelc. — [v. 45—50. sequimur libros optimos et in ordinandis versibus, et in scribendis singulis vocibus. Versus in edd. quibb., quae seqq. edd. vet., ita ordinantur, ut (e. c. ap. SARAC. et in all.), relictis omnibus metrorum legibus, e quinque his sex fiant vel adeo septem. Toti vero loco corrigendo studet inter recentiores BOTHIUS, qui, secutus Acidalium, ita hosce ordinat versus. v. 45. *Bibere malim, si necessum est, quam illanc oscularier*. v. 48. Artem. *Ain'* (in ed. min. *ajin'*), *tandem? Edepol nae tute istuc cum malo magno tuo* — v. 47. — *Dixisti in me! Sine! venias modo domum! faxo, ut scias*, — v. 48. — *Quid pericli sit dotatae uxori vitium dicere*. — v. 49. Philen. *Miser ecastor es*. Artem. *Ecastor dignus est*. Argyr. *Quid ais pater?* — v. 50. *Ecquid matrem amas?* cet. cet.] — v. 45. *illanc*. — v. 46. BOTH. *ecastor* ob maj. ironiam, quod tam. obv. in lectt. LANG. — v. 47. edd. h. pp. omitt. τὸ *edepol*; BOTH. *tute* pro *tu*. — v. 48. *dixti; revenias*, vel *modo venias* suad. CAMERAR. — v. 49. *periculum; periculi; vicium; SARAC. convicium*. — v. 50. *egone illam?* BOTH. *illam nunc amo quia abest* SARAC. — v. 51. *perisse*. — v. 52. *nae illaec* (sc. verba) DOUZA; BOTH. *nae ille* — *haec funditat* sec. ACID. — v. 55. *uxoris mortem* LANG. codd. alique; item BOTH. — v. 56. PAREUS *objectum*. — v. 57. BOTH. in ed. maj. cum edd. vulgg. *non nequeo*; post DOUZAM *fulloniam* denuo BOTH. in ed. utraque. — v. 58. *in oculos invadi optimum est*.

lect. LANG.; vulg. *in oculos invadere optumust*; LAMB. *non est mirandum*. — v. 59. ACID. *isthanc pro istaec*; seq. BOTH. — v. 60. *pollictorem* LANG.; *accessere* LAMB. — v. 61. *sic salutas?* vulg.; LAMB. *alique sat salutist*; item BOTH. — v. 64. *discumbamus*. — v. 65. *post domum* LANG.; item vulg.; LAMB. *postea domum*; PAREUS *post eum demum hunc*. — v. 66. LAMB. *in partem*; sequitur BOTH. sec. cod. Guelf., qui liber etiam habet *hanc amanti*. — v. 67. *Agyrippus*. — v. 68. SARAC. *hanc frui*. — v. 71. vulg. *enicavit*; cf. sub B.; *enicabit libri* LANGII, CAMERARII, HERALDI; item BOTH. in ed. maj., sed in min. *enicavit*; alii *enecavit*; LAMB. *age, surge*. — v. 72. *ne nega* LANG. — v. 73. h. pp. cum LAMB. *cucullus*. — v. 75. vulg. *istinc*; PAREUS in ed. prim. *ariolator pr. amator*. — v. 76. *invenisti tuam?* LANG. — v. 78. *quid, anima foetet uxoris* lect. LANG. — v. 79. PALM. *smyrnam*. — v. 80. *ecastor qui* LANG.; ACID. *edepol pro ecastor*; BOTH. addit hoc *ecastor Artemonae*, legens *Ecastor.... Arg. Quam subrepturum* cet.; cf. sub B. — v. 82. vulg. *aequumst*; LAMB. *aequum mores est*; BOTH. trahit primam syll. τῶν — *stoscine* ad vers. anteced. in ed. maj. — v. 83. *ne te pudet?* — *me pudet* LANG. — v. 84. *capiti*; *cucillum*; vulg. *domum rapit*. — v. 86. *ut dignum est* LANG.; LAMB. *ut te dign. est*. — v. 87. vulg. *indicatum*; DOUZA *abducit*; item alii. — v. 91. *suavium*; *crucem*, omiss. *i in*; *in malam crucem*, omiss. τῶν *i*; BOTH. in ed. maj. *in' in crucem?* — v. 92. *volupe*; CAMER. aliorumque eodd. item edd. prim. *voluptatis*. — v. 97. *sic plausum* LANG.; *plausum si* BOTHIUS.

B. ADNOTATIONES.

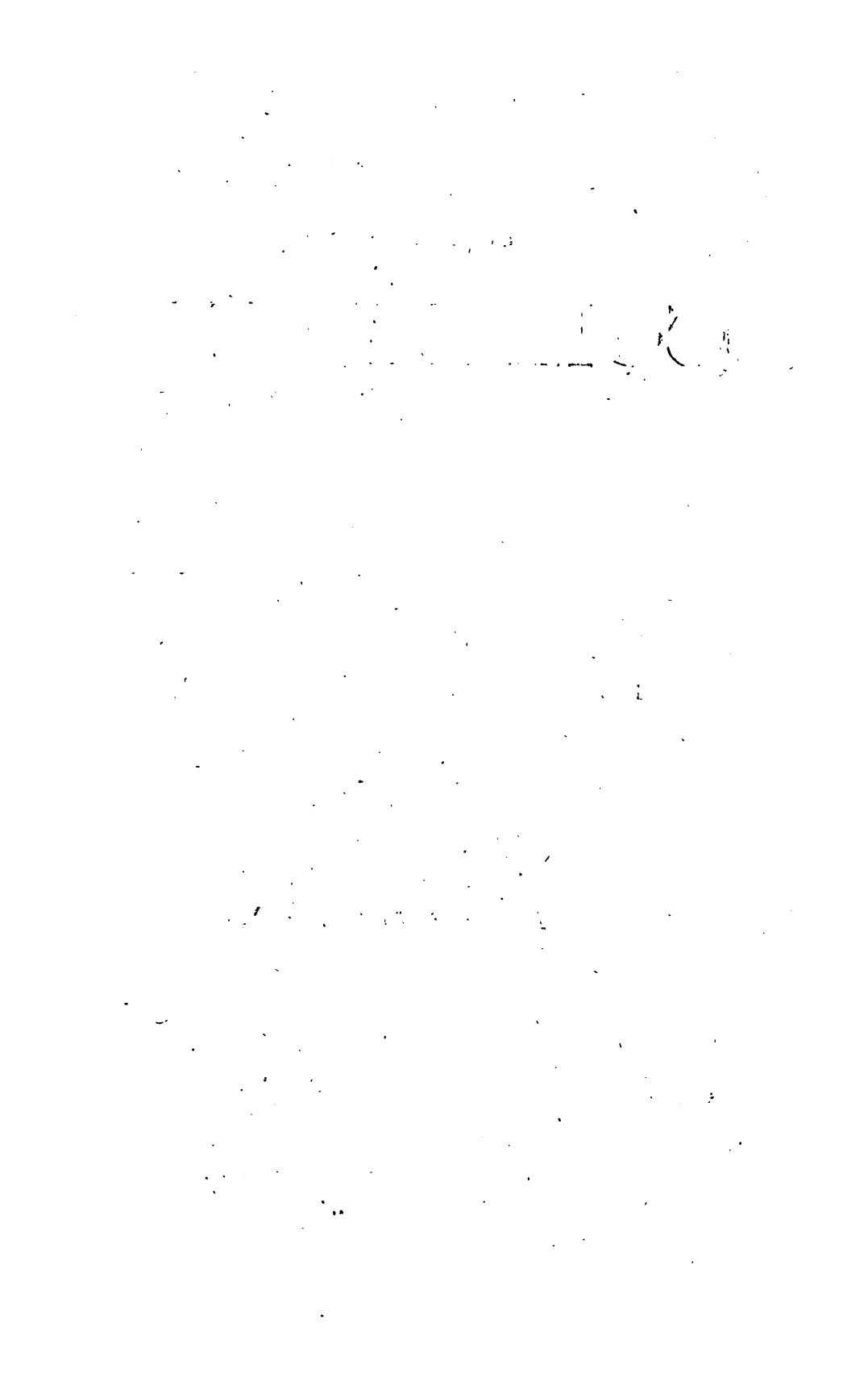
v. 1. Re omni (ut erat) artemonae nunciata; accurrit illa, ut scortantem virum adoriatur: aliquamdiu tamen ex occulto spectabit quod ille agat. SARAC.; in hac scena parasitus cum artemona uxore demeneti ex occulto observant, quid argyrippus quidque demenetus agant atque loquantur cum anasia philenio; inde arthemona ira succensa in aedes irrumpit maritumque male agens domum trahit. VALL.; interea dum Demaenetus, Argyrippus et Philenium una discumbunt coenantque, Parasitus

Diaboli adit Artemonam, detegit amores Demaeneti viri, et eandem occulte inducit in eum Triclinii locum, unde posset et quae dicerentur audire et quae fierent a convivis conspici. Haec in postscenio. Postquam Artemona bene multa et vidit, et audivit, quae eam incitarent, ex occultis insidiis in medium erumpit, occupat incautos, bacchatur, educit e lustrō Demaenetum edentulum amatorem. OPERAR. — v. 4. *neque divini — adcreduas*; i. e. prorsus nihil mihi posthac credideris, nisi me tibi verum dixisse comperis. LAMB.; cf. Amph. II, 2, 40. et quae ibi contt. — v. 6. *at scelestā ego*; mos est increpare sese cum quid est per imprudentiam factum. VALL.; *praeter alios*; *μάλιστα τῶν ἄλλων*, vv. dd. — v. 7. *frugi — amantem uxoris*; homo frugi opponitur homini nihili et nequam; — *φιλογύναιον* vel *φιλογύνην*. LAMB. — v. 9. *madidum — osorem uxoris*; ebrium, potum, uvidum, madido opponitur siccus cet. — *μισογύνην*. LAMB. — v. 12. 13. *cum filio — decrepitus senex*; utrumque facit ad turpitudinem rei angendam mulieremque magis inflammendam. *Crudus senex* est cui adhuc satis virium super est, cui obponitur *decrepitus senex*, qualem Artemona virum putaverat suum, exhaustus; cum a re publica, tum ab uxore sua rude donandus. SCHMIED.; decrepiti senes in dubio vitae statu constituti, i. e. qui ita aetate confecti sunt, ut dubium sit, viventes an mortui sint. LAMB. sec. NON. — v. 17. *liberis lustris studet*; publicis lupanaribus: alias lustrum quinquennium: et cubile ferarum. SARAC.; lustra etiam lupanaria dicuntur. NON.; locis, in quibus libere scortari licet, fornicibus, ganeis, lupanaribus. LAMB.; cf. sub A.; ea (sc. lib. lustra) frequentat, ibi, quam domi suae, beatior sibi videtur. *Lustra* lupanaria dicuntur *libera* a liberiore peccandi copia, nullis ibi frenis licentiae injectis. SCHMIED. — v. 21. *in senatu*; *ἐν βουλευτηρίῳ* vv. dd. — v. 22. *stertere*; profundissimo somno dormire. SARAC.; ego arbitror, virum meum idcirco noctem totam domi stertere, quia diurno labore, quem in negotiis publicis et amicorum aut clientium procurandis suscepit, delassatus sit. LAMB. — v. 23. 24. *opere foris — fundum — deserit*; frequentissimas veterum scriptorum mos, transferendi vocabula, ad agriculturam quae spectant, ad res voluptatum. Sequi tamen ad hos versus interpretationes, quas addunt vv. dd., neque volumus, neque possumus.

Largissimus, ut solet, est Lambinus. — v. 26. *manifesto ob primas*; jam fecero, ut virum tuum in ipso furto deprehendas. LAMB. — v. 31. *Aucupemus*; excipiamus, vel captemus auribus ex occulto loco, quid agant; — praeterea *aucupemus* dictum pro *aucupemur*, antique. LAMB. — v. 33. *conruptum*; cf. sub A.; admodum defendit SCHMIED. lect. *conreptum*, h. e. penitus eam (Philenium) sibi esse dilectam, cujus amplexu subtrahere se nequeat, cet. — sed frustra, ut videtur: nam est i. q. totus perii, prorsus ob amorem hujus eo absumentum, perditum. — v. 34–36. *egon'—uxori—pallam—deferam?* Voici le sens de cet endroit. Quand quelqu'un me diroit: Demenète, ne prens point la robe de ta femme pour en faire présent à Philenion, et pour ta récompense tu peux compter que la femme mourra cette année. Je ne pourrais pas m'empêcher, quoi-que cette mort soit la chose du monde que je souhaite le plus. LIMIER secund. LAMB., quem seqq. vv. dd. fere; cf. Cas. II, 8, 63. — *pallam*: vestem: quod *palam* gestetur: ut *intusium*: quod *intus* vel domi deferatur. SARAC. — v. 37. *in ganeum*; veteres *ganeum* tabernam meritoriam dixerunt: ἀπὸ τῆς γᾶς, τοῦτ' ἐστὶ γῆς: quod ea sint in terra, non, ut coenacula, supra; vv. dd. sec. DONAT.; i. e. fornix, γύναιον; vv. dd. sec. TURNER. — v. 38, 39. *ille—cruciabam*; multa, quae furto adhuc ablata mihi dolui, *ancillas suspicabar* abstulisse, nunc vero video, virum meum fuisse furem, miserasque insontes esse cruciatas. SCHMIED. — v. 41. *ab summo—ab infimo*; hoc referendum est ad morem Romanorum antiquorum, qui ita discumbebant in lectis, ut alii essent summi, alii medii, alii ini cet. LAMB.; jubet vinum dari *ab summo*, i. e. initio facto ab Argyripo, vinum poscente, qui summam triclinii premebat partem; senex ipse medius, qui locus erat honoratior, Philenium vero interior adcubabat, in gremio senis, ima, ubi amicae et uxores solebant; quare *tu Philenium interibi* interea, potante Argyripo, *ab infimo da suavi-um* mihi. SCHMIED. sec. DOUZAM. — v. 42. *capuli decus*; dicitur *capulum* feretrum vel sepulchrum: unde *capularis* senex dictus est a Plauto vicinus capulo id est morti. Capulum ideo dictum est quod intra se capiat: nam sarcophagum id est sepulchrum capulum veteres dici voluerunt, quod corpora caperet. Dictus in alia significatione capulum, ensis manubium cet.

CORRIGENDA.

- Acr. II. Se. II. v. 17. l. guatoque pr. natoque.
— — — — v. 33. l. pondo pr. ponto.
Acr. II. Se. IV. v. 66. l. nihili pr. nihil.
Acr. III. Se. III. v. 155. l. benedicite pr. benedicto.
Acr. V. Se. I. v. 8. l. vino pr. viuo.
Acr. V. Se. II. v. 37. l. adsuatum pr. adsuatum.
— — — — v. 68. l. illo pr. ille.
-

M. A. P L A U T I

QUAE SUPERSUNT

COMOEDIAE.

**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRO RUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,

AA. LL. MAG. PHILOS. Dr. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

**VOLUMEN TERTIUM.
A U L U L A R I A.**

NORIMBERGAE

IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.

MDCCCXXXIII.

M. A. P L A U T I

AULULARIA.

**TEXTUM RECOGNOVIT, VIRO RUM ERUDITORUM
NOTAS COLLEGIT, SUASQUE ADJECIT**

ERNESTUS JULIUS RICHTER,

AA. LL. MAG. PHILOS. Dr. IN UNIVERS. ERLANG. D. PR.

NORIMBERGAE

IMPENSIS ATQUE TYPIS RIEDELIANIS.

MDCCCXXXIII.

AULULARIA.

P E R S O N A E.

LAR, domui familiaeque Euclionis prospiciens.

EUCLIO, civis Atheniensis, senex avarus.

PHAEDRA, Euclionis filia, virgo.

MEGADORUS, civis Atheniensis, senex caelebs, dives.

EUNOMIA, Megadori soror, vidua.

LYCONIDES, Eunomiae filius, juvenis.

STAPHYLA, anus, Euclionis serva, Phaedrae nutrix.

STROBILUS I, } Megadori servi.

PYTHODICUS, }

STROBILUS II, Lyconidis servus.

CONGRIO, } coqui.

ANTHRAX, }

PHRYGIA, } tibicinae.

Eleusium, }

Servi alii.

Euclio — forte est εὐκλίων, ut ἡγίων, vel εὐκλέων, vel εὐκλύων: quorum alterum bonae famae, alterum bene audiendi significationem habet. Σταφυλή, uva. — Εὐνομία, legum servans. Μεγάρωρος, munificus. Στερόβιλος, — [cf. Argum. pag. 69 et pag. 70.] — ἄνθραξ, carbo. Congrio, γογγρίων, ἀπὸ τοῦ γόγγρου ἰχθύος. Πυθόδικος, de jure percunctans, aut certior factus. Aliqui maluerunt Πιθόδικον, a dolio. Λυκονίδης, forma patronymica, ἀπὸ τοῦ λύκου. Virginis nomen erit Φαίδρα, id est hilaris. Fit et Phrygiae mentio in fabula, quod est gentile nomen. Item Ελευσίου, ab adventando. — CAMERAR.

AGITUR ATHENIS ANTE AEDES EUCLIONIS ET MEGADORI.

P R O L O G U S.

Lar. (ad auditores versus)

- 1 Ne quis miretur, qui sim, paucis eloquar.
Ego Lar sum familiaris ex hac familia,
Unde exeuntem me adspexistis. Hanc domum
Jam multos annos est, quom possideo, et colo
- 5 Patrique avoque jam hujus, qui nunc hic habet.
Sed mihi avos hujus obsēcrans concredidit
Thesaurum auri clam omnis. In medio foco
Defodit, venerans me, ut id servarem sibi.
Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit,
- 10 Nunquam indicare id filio voluit suo,
Inopemque optavit potius eum relinquere,
Quam eum thesaurum commonstraret filio.
Agri reliquit eii non magnum modum,
Quo cum labore magno et misere viveret.
- 15 Ubi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,
Coepi observare, ecqui majorem filius
Mihi honorem haberet, quam ejus habuisset pater.
Atque ille vero minus minusque impendio
Curare, minusque me inpartire honoribus.
- 20 Item a me contra factum est; nam item obiit diem.
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium,
Pariter moratum, ut pater avusque hujus fuit.
Huic filia una est. Ea mihi cotidie
Aut ture, aut vino, aut aliqui semper subplicat,

- 25 Dat mihi coronas. Ejus honoris gratia
Feci, thesaurum ut hic reperiret Euclio,
Quo eam facilius nuptum, si vellet, daret.
Nam compressit eam de summo adolescens loco.
Is scit adolescens, quae sit, quam compresserit.
- 30 Illa illum nescit; neque compressam autem pater.
Eam ego hodie faciam, ut hic senex de proxumo
Sibi uxorem poscat. Id ea faciam gratia,
Quo ille eam facilius ducat, qui compresserat.
Et hic, qui poscet eam sibi uxorem senex,
- 35 Is adolescentis illius est avunculus,
Qui illam stupravit noctu, Cereris vigiliis.
Sed hic senex jam clamat intus, ut solet.
Anum foras extrudit, ne sit conscia.
Credo, auram inspicere vult, ne subreptum siet.
-

(abit)

A C T U S I.

S C E N A I.

E u c l i o. S t a p h y l a.

Euclio.

1 **E**xi, inquam, age, exi. Exeundum, hercle, tibi hinc est
foras,
Circumspectatrix cum oculis emissitiis.

Staphyla.

Nam cur me miseram verberas?

Euclio.

Ut misera sis,
Atque ut te dignam, mala, malam aetatem exigas.

Staphyla.

5 Nam qua me nunc causa extrusisti ex aedibus?

Euclio.

Tibi ego rationem reddam, stimulorum seges?
Illuc regredere ab ostio! Illuc, sis! Vide, ut
Incedit! At scin', quo modo tibi res se habet?
Si hodie, hercle, fustem cepero, aut stimulum in manum,
10 Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.

Staphyla. (secum)

Utinam me divi adaxint ad suspendium
Potius quidem, quam hoc pacto apud te serviam.

AULULARIA.

Quae utenda vasa semper vicini rogant,
Fures venisse atque abstulisse, dicito.

- 20 Profecto in aedis meas, me absente, neminem
Volo intromitti. Atque etiam hoc praedico tibi,
Si Bona Fortuna veniat, ne intromiseris.

Staphyla.

Pol, ea ipsa, credo, ne intromittatur, cavet;
Nam ad aedis nostras nusquam adiit, quanquam prope est.

Euclio.

- 25 Tace, atque abi intro.

Staphyla.

Taceo, atque abeo. (abit)

Euclio.

Obclude, sis,

Foris ambobus pessulis; jam ego hic ero.
(secum) Discrucior animi, quia ab domo abeundum est mihi.
Nimis, hercle, invitus abeo. Sed, quid agam, scio.
Nam noster nostrae qui est magister curiae,

- 30 Dividere argenti dixit nummos in viros.

Id si relinquo, ac non peto, omnis illico
Me suspicentur, credo, habere aurum domi.
Nam non est verisimile, hominem pauperem
Pauxillum parvi facere, quin nummum petat.

- 35 Nam nunc, quom celo sedulo omnis, ne sciant,

Omnis videntur scire et me benignius
Omnis salutant, quam salutabant prius.
Adeunt, consistunt, copulantur dexteras;
Rogitant me, ut valeam, quid agam, quid rerum geram.

- 40 Nunc, quo profectus sum, ibo, postidea domum

Me rursum, quantum potero, tantum recipiam.

(abit)

A C T U S II.

SCENA I.

Eunomia. Megadorus.

Eunomia.

- 1 Velim, te arbitrari, me haec verba, frater,
Meae fidei tuaeque rei hoc causa.
Facere, ut aequom est germanam sororem.
Quamquam haud falsa sum, nos odiosas haberi;
5 Nam multum loquaces merito omnis habemur,
Nec mutam profecto repertam ullam esse,
Hodie dicunt, mulierem ullo in seculo.
Verum hoc, frater, unum tamen cogitato,
Tibi proxumam me, mihiq̃ue item esse te.
10 Ut aequom est, quod in rem esse utrique arbitremur,
Et mihi te, et tibi me consulere et monere;
Neque obcūltum id haberi, neque p̃r metum mussari,
Quin participem pariter ego te, et tu me ut facias.
Eo nunc ego secreto te huc foras seduxi,
15 Ut tuam rem ego tecum hic loquerer familiarem.

Megadorus.

Da mihi, optuma foemina, manum.

Eunomia.

Ubi ea est? quis ea

Est nam optuma?

AULULARIA.

Eunomia.

Imo, si quid vis, roga.

Megadorus.

- 40 Post mediam aetatem qui mediam ducit uxorem domum,
 Si eam senex anum praegnantem fortuitu fecerit,
 Quid dubitas, quin sit paratum nomen puero Postumus?
 Nunc ego istum, soror, laborem demam et diminuat tibi.
 Ego virtute Deum et majorum nostrorum dives sum satis.
- 45 Istas magnas factiones, animos, dotes dapsiles,
 Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram.
 Nihil moror, quae in servitutem sumptibus redigunt viros.

Eunomia.

Dic mihi, quaeso, quis ea est, quam vis ducere uxorem?

Megadorus.

Eloquar.

Novistin' hunc senem Euclionem ex proximo pauperculum?

Eunomia.

- 50 Novi, hominem haud malum, mecastor.

Megadorus.

Ejus cupio filiam

Virginem mihi desponderi. Verba ne facias, soror.

Scio, quid dictura es, hanc esse pauperem. Haec pau-
 per placet.

Eunomia.

Di bene vertant.

Megadorus.

Idem ego spero.

Eunomia.

Quid! me nunc quid vis?

Megadorus.

Vale.

ACTUS II. SCENA II.

11

Eunomia.

Et tu, frater. (abit)

Megadorus. (secum)

Ego conveniam Euclionem, si domi

55 Est. Sed eccum! Nescio, unde sese homo recipit domum.

A C T U S II.

SCENA II.

E u c l i o. M e g a d o r u s.

Euclio.

(aedibus adpropinquans, secum)

1 Praesagibat mihi animus, frustra me ire, quom exhibam domo;
Itaque abibam invitus. Nam neque quisquam curialium
Venit, neque magister, quem dividere argentum oportuit.
Nunc domum properare propero; nam egomet sum hic, ani-
mus domi est.

Megadorus. (clar. voce)

5 Salvus atque fortunatus, Euclio, semper sies.

Euclio. (item)

Di te ament, Megadore.

Megadorus.

Quid tu? recten', atque ut vis, vales?

Euclio. (secum)

Non temerarium est, ubi dives blande adpellat pauperem.
Jam illic homo aurum me scit habere, eo me salutat blan-
dus.

AULULARIA.

Megadorus.

Ain' tu, te valere?

Euclio.

Pol, ego haud a pecunia perbene.

Megadorus.

10 Pol, si est animus aequus tibi, satis habes, qui bene vitam colas.

Euclio. (secum)

Anus, hercle, huic indicium fecit de auro; perspicue palam est.

Quoi ego jam linguam praecidam, atque oculos ecfodiam domi.

Megadorus.

Quid tu solus tecum loqueré?

Euclio.

Meam pauperiem conqueror.

Virginem habeo grandem; dote cassam, atque inlocabilem.

15 Neque eam queo locare quoquam.

Megadorus.

Tace, bonum habe animum, Euclio;

Dabitur, adiuvabere a me; dic, si quid opus est, impera.

Euclio. (secum)

Nunc petit, quom pollicetur; inhiat, aurum ut devoret.

Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera.

Nemini credo, qui large blandu'st dives pauperi.

20 Ubi manum injicit benigne, ibi onerat aliquam zamiam.

Ego istos novi polypos, qui, ubi quid tetigerunt, tenent.

Megadorus.

Damihî operam parumper; paucis, Euclio, est, quod te volo

De communi re appellare, mea et tua.

Euclio. (secum)

Hei, misero mihi!

Aurum mihi intus harpagatum est; nunc hic eam rem volt,
scio,

25 Mecum adire ad pactionem. Verum intervisam domum.
(in eo, ut abeat)

Megadorus.

Quo abis?

Euclio. (abiens)

Jam ad te revortar; namque est, quod visam domum.

Megadorus. (secum)

Credo, edepol, ubi mentionem ego fecero de filia,

Mihi ut despondeat, sese a me derideri rebitur.

Neque illo quisquam est alter hodie ex paupertate parcius.

Euclio. (rediens, secum)

30 Di me servant, salva res est! Salvom est, si quid non perit.

Nimis male timui; priusquam intro redii, exanimatus fui.

(ad Meg.) Redeo ad te, Megadore, si quid me vis.

Megadorus.

Habeo gratiam.

Quaeso, quod te percontabor, ne id te pigeat proloqui.

Euclio.

Dum quidem ne quid perconteris, quod mihi non lubeat
proloqui.

Megadorus.

35 Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum?

Euclio.

Bono.

Megadorus.

Quid fide?

Euclio.

Bona.

Megadorus.

Quid factis?

AULULARIA.

Euclio.

Neque malis, neque improbis.

Megadorus.

Aetatem meam scis?

Euclio.

Scio, esse grandem, itidem ut pecuniam.

Megadorus.

Certe, edepol, equidem te civem sine mala omni malitia
Semper sum arbitratus, et nunc arbitror.

Euclio. (secum)

Aurum huic olet!

40 (clara voce) Quid nunc me vis?

Megadorus.

Quoniam tu me, et ego te, qualis sis, scio;
Quae res recte vortat mihique tibiue tuaeque filiae,
Filiam tuam mihi uxorem posco. Promitte, hoc fore.

Euclio.

Heia, Magadore! haud decorum facinus tuis factis facis,
Ut inopem atque innoxium abs te atque abs tuis me inrideas.
45 Nam de te neque re, neque verbis merui, ut faceres, quod
facis.

Megadorus.

Neque, edepol, ego te derisum venio, neque derideo,
Neque dignum arbitror.

Euclio.

Cur igitur poscis meam gnatam tibi?

Megadorus.

Ut propter me tibi sit melius, mihique propter te et tuos.

Euclio.

Venit hoc mihi, Megadore, in mentem, te esse hominem
divitem,

50 Factiosum; me item hominem pauperum pauperrimum.
Nunc, si filiam locassim meam tibi, in mentem venit,
Te bovem esse, et me esse asellum, ubi tecum conjunctus siem.

Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego asinus in luto.
Tu me bos magis haud respicias, gnatus quasi nunquam siem.
55 Et te utar iniquiore, et meus me ordo inrideat.
Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid divortii fuit.
Asini me mordicibus scindant, boves incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, me ab asinis ad boves transcendere.

Megadorus.

Quam ad probos propinquitatem proxime te adjunxeris,
60 Tam optimum est. Tu conditionem hanc adcipe: ausculta mihi,

Atque eam desponde mihi.

Euclio.

At nihil est dotis, quod dem.

Megadorus.

Ne duas.

Dummodo morata recte veniat, dotata est satis.

Euclio.

Eo dico, ne me thesauros reperisse censeas.

Megadorus.

Novi, ne doceas. Desponde.

Euclio.

Fiat! sed — pro Jupiter!

65 Non ego disperii?

Megadorus.

Quid tibi est?

AULULARIA.

Euclio.

Quid crepuit quasi ferrum modo?

(avolat)

Megadorus.

Hic apud me hortum confodere jussi. Sed ubi hic est homo?

Abiit, neque me certiolem fecit, fastidit mei.

Quia videt, me suam amicitiam velle, more hominum facit.

Nam si opulentus it petittum pauperioris gratiam,

70 Pauper metuit congredi. Per metum male rem gerit.

Idem quando illaec obcasio periit, post sero cupit.

Euclio.

(revert. et ad Staphyl. respiciens)

Si, hercle, ego te non elinguandam dederò usque ab radicibus,

Impero, auctorque sum, ut tu me quoivis castrandum loces.

Megadorus. (ad Eucl.)

Video, hercle, ego, te me arbitrari, Euclio, hominem idoneum,

75 Quem senecta aetate ludos facias, haud merito meo.

Euclio.

Neque, edepol, Megadore, facio, neque, si cupiam, copia est.

Megadorus.

Quid nunc? etiam mihi despondes filiam?

Euclio.

Illis legibus,

Cum illa dote, quam tibi dixi.

Megadorus.

Sponden' ergo?

Euclio.

Spondeo.

Megadorus.

Istuc di bene vortant!

Euclio.

Ita di faxint! Illud facito, ut memineras,
80 Convenisse, ut ne quid dotis mea ad te adferret filia.

Megadorus.

Memini.

Euclio.

At scio, quo vos soleatis pacto perplexarier.
Pactum non pactum est, non pactum pactum est, quod vo-
bis lubet.

Megadorus.

Nulla controversia mihi tecum erit. Sed nuptias
Hodie quin faciamus, num quae causa est?

Euclio.

Imo, edepol, optuma.

Megadorus.

85 Ibo igitur, parabo. Num quid me vis?

Euclio.

Istuc.

Megadorus.

(abiens, ad servum)

Fiat. Vale.

Heus, Strobile, sequere propere me ad macellum strenue.

Euclio. (secum)

Illic hinc abiit. Di immortalis, obsecro, aurum quid valet!
Credo ego, illunc jam inaudisse, mihi esse thesaurum domi.
Id inhiat, ea adfinitatem hanc obstinavit gratia.

(ad aed. accedd.)

AULULARIA:

Congrio.

Quid? hic non poterat de suo
Senex obsonari filiae in nuptiis?

Strobilus.

Vah!

Congrio.

Quid negotii est?

Strobilus.

Quid negotii sit, rogas?

Pumex non aequè est aridus atque hic est senex.

Congrio.

Ain' tandem, ita esse, ut dicis?

Strobilus.

Tute existuma.

20 Quin divom atque hominum clamat continuo fidem,
Suam rem perlisce, seque eradicarier,
De suo tigillo fumus si qua exit foras.
Quin, quom it dormitum, follem obstringit ob gulam.

Congrio.

Cur?

Strobilus:

Ne quid animae forte amittat dormiens.

Congrio.

25 Etiamne obturat inferiorem gutturem,
Ne quid animae forte amittat dormiens?

Strobilus.

Haec mihi te, ut tibi me aequom est credere.

Congrio.

Imo equidem credo.

Strobilus.

At scin' etiam, quomodo?

Aquam hercle plorat, quom lavat, profundere.

A C T U S II.

S C E N A IV.

Strobilus. Anthrax. Congrio.

Strobilus.

1 Postquam obsonavit herus et conduxit cocos
Tibicinasque hasce apud forum, edixit mihi,
Ut dispartirem obsonium hic bifariam.

Congrio.

Me quidem, hercle, dicam palam, non divides.
5 Si quo tu totum me ire vis, operam dabo.

Anthrax.

Bellum et pudicum vero prostibulum popli.
Post, si quis vellet, te haud non velles dividi?

Congrio.

Atqui ego istuc, Anthrax, alioversum dixeram,
Non istuc, quod tu insimulas.

Strobilus.

Sed herus nuptias

10 Meus hodie faciet.

Congrio.

Quojus ducit filiam?

Strobilus.

Vicini hujus Euclionis e proxumo.
Ei adeo obsonii hinc dimidium jussit dari,
Cocum alterum, itidemque alteram tibicinam.

Congrio.

Nempe huic dimidium dicis, dimidium domi?

Strobilus.

15 Nempe sicut dicis.

AULULARIA.

Anthrax.

'Tun', trium literarum homo,
Me vituperas?

Congrio.

Fur, etiam fur trifurcifer

Strobilus. (ad Congr.)

Tace nunc jam tu, atque agnum hinc uter est pinguior,

Congrio. (agnumprehendens alterum)

Licet?

Strobilus. (ad alterum monstr.)

Tu, Congrio, eum sume, atque abi

50 Intro illuc, et vos illuc sequimini.

Vos ceteri illuc ad nos.

Congrio.

Hercle, injuria

Dispertivisti! pinguiorem agnum isti habent.

Strobilus.

At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.

I sane cum illo, Phrygia. Tu autem, Eleusium,

55 Huc intro abi ad nos.

(abeunt Anthr. et Phryg. in aed. Megad.)

Congrio.

O Strobile subdole,

Huccine detrusisti me ad senem parcissimum?

Ubi, si quid poscam, usque ad ravim poscam prius,

Quam quidquam detur?

Strobilus.

Stultum et sine gratia est,

Ibi recte facere, quando, quod facias, perit.

Congrio.

60 Qui vero?

Strobilus.

Rogitas? Jam principio in aedibus

Turba istic nulla tibi erit. Si qui uti voles,
Domo abs te adfero, ne operam perdas poscere.
Hic autem apud nos magna turba ac familia est,
Subpellex, aurum, vestis, vasa argentea.

- 65 Ibi si perierit quidpiam — quod te scio
Facile abstinere posse, si nihil obviam est —,
Dicant, „coci abstulerunt, comprehendite,
Vincite, verberate, in puteum condite”!
Horunc tibi istic nihil eveniet, quippe qui,
70 Ubi quid subripias, nihil est. Sequere hac me.

Congrio.

Sequor.

(accedunt ad aedes)

A C T U S II.

SCENA V.

Strobilus. Staphyla. Congrio.

Strobilus. (ante aed. Euclionis)

- 1 Heus, Staphyla, prodi atque ostium aperi.

Staphyla.

Qui vocat?

Strobilus.

Strobilus.

Staphyla.

Quid vis?

Strobilus.

Hos ut adcipias cocos

Tibicinamque, obsoniumque in nuptias.

Megadorus jussit Euclioni haec mittere.

AULULARIA.

Staphyla.

5 Cererine, Strobile, has facturi nuptias?

Strobilus.

Qui?

Staphyla.

Quia temeti nihil adlatum intellego.

Strobilus.

At jam adferetur, si a foro ipse redierit.

Staphyla.

Ligna hic apud nos nulla sunt.

Congrio.

Sunt asseres?

Staphyla.

Sunt, pol.

Congrio.

Sunt igitur ligna; ne quaeras foris.

Staphyla.

10 Quid? inpurate, quamquam Volcano studes,
Coenaene causa, aut tuae mercedis gratia
Nos nostras acdis postulas conbarere?

Congrio.

Haud postulo.

Strobilus.

Duc istos intro.

Staphyla.

Sequimini.

(intrant)

A C T U S II.

S C E N A VI.

P y t h o d i c u s.

(ante aedes Euclionis, primum ad servos quosdam alios,
deinde secum)

- 1 Curate! Ego intervisam, quid faciant coci,
Quos, pol, ut ego hodie servem, cura maxuma est.
Nisi unum hoc faciam, ut in puteo coenam coquant.
Inde coctam sursum subducemus corbulis.
- 5 Si autem deorsum comedent, si quid coxerint,
Superi incoenati sunt, et cognati inferi.
Sed verba hic facio, quasi negotii nihil siet,
Rapacidarum ubi tantum siet in aedibus. (intrat)

A C T U S II.

S C E N A VII.

E u c l i o. C o n g r i o.

Euclio. (secum ante aedes suas)

- 1 Volui animum tandem confirmare hodie meum,
Ut bene me haberem filiae in nuptiis.
Venio ad macellum, rogito piscis; indicant
Caros; agninam caram, caram bubulam,
- 5 Vitulinam, cetum, porcinam. Cara omnia.
Atque eo fuerunt cariora, aes non erat.

Abeo iratus illinc, quoniam nihil est, qui emam.

Ita illis impuris omnibus adii manum.

Deinde egomet mecum cogitare inter vias

10 Obcoepi, „festo die si quid progrederis,

Profesto egere liceat, nisi peperceris”.

Postquam hanc rationem cordi ventrique edidi,

Adcessit animus ad meam sententiam,

Quam minumo sumptu filiam ut nuptum darem.

15 Nunc tusculum emi, et hasce coronas floreas.

Haec inponentur in foco nostro Lari,

Ut fortunatas faciat gnatae nuptias.

Sed quid ego apertas aedis nostras conspicer?

Et strepitus est intus? Numnam ego conpilor miser?

Congrio. (intus ad servos)

20 Aulam maiorem, si potes, vicinia

Pete: haec est parva, capere non quit.

Euclio. (secum)

Hei mihi,

Perii hercle! Aurum rapitur! Aula quaeritur!

Nimirum obeidor, nisi ego intro huc propere propero currere.

Apollo, quaeso, subveni mihi, atque adiuva,

25 Confige sagittis fures thesaurarios!

Quoi in re tali jam subvenisti antidhac.

Sed cesso prius, quam prorsus perii, currere?

(intrat)

A C T U S II.

S C E N A VIII.

A n t h r a x.

(progrediens ex aedibus Megadori)

- 1 Dromo, desquama piscis. Tu, Machaerio,
Congrum, muraenam exdorsua, quantum potes.

— — — — — *)

Ego hinc artoptam ex proxumo utendam peto

- 5 A Congrione. Tu istum gallum, si sapis,
Glabriorem reddes mihi, quam volsus ludiu'st.
Sed quid hoc clamoris oritur hinc ex proxumo?
Coci, hercle, credo, faciunt obsecium suum.
Fugiam intro, ne quid hic turbæ fiat itidem.

(regreditur)

*) de lacuna unius versus vid. comm. s. l.

A C T U S III.

SCENA I.

Congrio.

(ex aedibus Euclionis cum coquis properans)

1 Optati civis, popularis, incolae, adcolae, advenae omnis,
Date viam, qua fugere liceat, facite, totae plateae pateant.
Neque ego unquam, nisi hodie, ad Bacchas veni in Bac-
chanal coquinatum.

Ita me miserum et meos discipulos fustibus male contude-
runt.

5 Totus doleo, atque oppido perii, ita me iste habuit senex
gymnasium.

Neque ligna ego usquam gentium praeberi vidi pulcrius.
Itaque omnis exegit foras, me atque hos, onustos fustibus.
Attat, perii hercle ego miser! Aperit Bacchanal. Adest,
Sequitur. Scio, quam rem geram, hoc ipse Magister me
docuit.

(cultro stricto exspect. Euclionem)

A C T U S III.

S C E N A II.

E u c l i o. C o n g r i o.

Euclio. (Congrionem prosequutus)

1 Redi! quò fugis nunc? tene, tene.

Congrio.

Quid, stolide, clamas?

Euclio.

Quia ad Tresviros jam ego deferam tuom nomen.

Congrio.

Quamobrem?

Euclio.

Quia cultrum habes.

Congrio.

Cocum decet.

Euclio.

Quid, conminatus

Mihi?

Congrio.

Istuc malefactum arbitror, quia non latus fodi.

Euclio.

5 Homo nullus est te scelestior, qui vivat hodie,

Neque quoi ego de industria amplius male plus lubens faxim.

Congrio.

Pol, etsi taceas, palam id quidem est, Res ipsa testis est.

Ita fustibus sum mollior miser magis, quam ullus cinaedus.

Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio est? quae res?

Euclio.

10 Etiam rogitas? An quia minus, quam aequom erat, feci?

Congrio.

Sine! At hercle cum malo magno tuo, si hoc caput sentit.

Euclio.

Pol, ego haud scio, quid post fiat, tuom nunc caput sentit.

Sed in aedibus quid tibi meisnam erat negotiil,

Me absente, nisi ego jusseram? volo scire.

Congrio.

Tace ergo.

15 Quia venimus coctum ad nuptias.

Euclio.

Quid tu, malum, curas,

Utrum crudum an coctum edim, nisi tu mihi es tutor?

Congrio.

Volo scire, sinas an non sinas, nos coquere hic coenam?

Euclio.

Volo scire item ego, meae domi meane salva futura?

Congrio.

Utinam mea mihi modo auferam, quae attuli, salva!

20 Me haud poenitet, tua ne expetam.

Euclio.

Scio, ne doce, novi.

Congrio.

Quid est, qua prohibeas nunc gratia, nos coquere hic
coenam?

Quid fecimus? Quid diximus tibi sequius, quam velles?

Euclio.

Etiam rogitas, sceleste homo, qui angulos omnis

Mearum aedium et conclavium mihi perviam facitis?

25 Id ubi tibi erat negotium, ad focum si adesses,

ACTUS III. SCENA III.

31

Non fissile haberes caput. Merito id tibi factum est.
Adeo ut tu meam sententiam jam noscere possis,
Si ad januam huc adcesseris, nisi jussero, propius,
Ego te faciam, miserrumus mortalis uti sis.
30 Scis jam meam sententiam? Quo abis? Redi rursum.

(intrat)

Congrio.

Ita me bene amet Laverna, te jam, nisi reddi
Mihi vasa jubes, pipulo hic differam ante aedis.
(secum) Quid ego nunc agam? Nae ego edepol veni huc
auspicio malo.
Nummo sum conductus, plus jam medico mercede opus est.

A C T U S III.

SCENA III.

E u c l i o. C o n g r i o.

Euclio.

(ex aedibus revert. cum aula sub pallio)

1 Hoc quidem hercle, quoquo ibo, mecum erit, mecum feram,
Neque istuc in tantis periclis unquam committam ut siet.
Ite sane nunc jam intro omnis et cœci et tibicinae.
Etiam introduce, si vis, vel gregem venalium.
5 Coquite, facite, festinate nunc jam, quantum lubet.

Congrio.

Temperi! postquam inplevisti fusti fissorum caput!

Euclio.

Intro abi! opera huc conducta est vostra, non oratio.

Congrio.

Heu, senex! pro vapulando, hercle, ego abs te mercedem
petam.

Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.

Euclio.

10 Lege agito tecum, molestus ne sis. I et coenam coque,
Aut abi in malum cruciatum ab aedibus.

Euclio.

Abi tu modo.

(intran̄t coci)

A C T U S III.

SCENA IV.

E u c l i o.

(secum)

1 Ille hinc abiit. Di immortalis, facinus audax incipit,
Qui cum opulento pauper homine coepit rem habere, aut
negotium!

Veluti Megadorus tentat me omnibus miserum modis,
Qui simulavit, mei honoris mittere huc causa cocos,

5 Is ea causa misit, hoc qui subriperent misero mihi.
Condigne etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit paenissime.
Ubi erat haec defossa, obcoepit ibi scalpurare unguis
Circumcirca. Quid opus est verbis? Ita mihi pectus per-
acuit,

10 Capiō fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.
Credo ego, edepol, illi mercedem gallo pollicitos cocos,

Si id palam fecisset. Exemi e manu manubrium.
 Quid opus est verbis? Facta est pugna in gallo gallinaceo.
 Sed Megadorus meus adfinis, eccum, incedit a foro.
 15 Jam hunc non ausim praeterire, quin consistam et conlo-
 quar. (ex occ. auscult.)

A C T U S III.

SCENA V.

Megadorus. Euclio.

Megadorus. (secum)

1 Narravi amicis multis consilium meum
 De conditione hac. Euclionis filiam
 Laudant. Sapienter factum et consilio bono.
 Nam, meo quidem animo, si idem faciant ceteri,
 5 Opulentiores pauperiorum filias
 Ut indotatas ducant uxores domum;
 Et multo fiat civitas concordior,
 Et invidia nos minore utamur, quam utimur,
 Et illae malam rem metuant, quam metuunt, magis,
 10 Et nos minore sumtu simus, quam sumus.
 In maxumam illuc populi partem est optimum.
 In pauciores avidos altercatio est,
 Quorum animis avidis atque insatietatibus
 Neque lex, neque tutor capere est qui possit modum.
 15 Namque hoc qui dicat, „quo illae nubent divites
 Dotatae, si istud jus pauperibus ponitur?“
 Quo lubeat, nubant, dum dos ne fiat comes.

Hoc si ita fiat, mores meliores sibi

Parent, pro dote quos ferant, quam nunc ferunt.

- 20 Ego faxim, multi, pretio qui superant equos,
Sient viliores Gallicis cantheriis.

Euclio. (secum)

Ita me di amabunt, ut ego hunc ausculto lubens.

Nimis lepide fecit verba ad parcimoniam.

Megadorus. (secum)

Nulla igitur dicat, „equidem dotem ad te adtuli

- 25 Majorem multo, quam tibi erat pecunia.

Enim mihi quidem aequom est purpuram atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedissequos,
Salutigerulos pueros, vehicula, qui vehar.”

Euclio. (secum)

Ut matronarum hic facta pernovit probe.

- 30 Moribus praefectum mulierum hunc factum velim.

Megadorus. (secum)

Nunc, quoquo venias, plus plaustorum in aedibus

Videas, quam ruri, quando ad villam veneris.

Sed hoc etiam pulcrum est, prae quam ubi sumptus petunt.

Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius.

- 35 Caupones, patagiarii, indusiarii,

Flammearii, violarii, carinarii,

Aut manulearii, aut murobathrarii,

Propolae, linteones, calceolarii,

Sedentarii sutores, diabathrarii.

- 40 Solearii adstant, adstant molochinarii.

Petunt fullones, sarcinatores petunt.

Stropharii adstant, adstant semizonarii.

Jam hosce absolutos censeas. Cedunt, petunt.

Treceni quom stant phylacistae in atriis,

- 45 Textores, limbolarii, arcularii ducuntur. Datur
Aes. Jam hosce absolutos censeas,

Quom incedunt infectores crocotarii,
Aut aliqua mala crux semper est, quae aliquid petat.

Euclio. (secum)

Compellarem ego illum, ni metuam, ne desinat,
50 Memorare mores mulierum. Nunc sic sinam.

Megadorus. (secum)

Ubi nugigerulis res soluta est omnibus,
Ibi ad postremum cedit miles, aes petit.
Itur, putatur ratio cum argentario.
Inpransus miles adstat, aes censet dari.
55 Ubi disputata est ratio cum argentario,
Etiam plus ipso ultro dehet argentario.
Spes prorogatur militi in alium diem.
Haec sunt atque aliae multae in magnis dotibus
Inconmoditates, sumtusque intolerabiles.
60 Nam quae indotata est, ea in potestate est viri;
Dotatae mactant et malo et damno viros. (consp. Eucl.)
Sed, eccum, adfinem ante aedis. Quid agis, Euclio?

A C T U S III.

SCENA VI.

Euclio. Megadorus.

Euclio. (ad Meg.)

1 Nimium lubenter edi sermonem tuum.

Megadorus.

Ain' audivisti?

AULULARIA.

Euclio.

Usque a principio omnia.

Megadorus.

Tamen

E meo quidem animo aliquanto facias rectius,
Si nitidior sis filiai nuptiis.

Euclio.

5 Pro re nitorem, et gloriam pro copia
Qui habent, meminerint sese, unde oriundi sient.
Neque, pol, Megadore, mihi, neque quoiquam pauperi,
Opinione melius res structa est domi.

Megadorus.

Imo est, et dii faciant, uti siet,

10 Plus plusque istuc sospitent, quod nunc habes.

Euclio. (secum)

Illud mihi verbum non placet „quod nunc habes”.
Tam hic scit, me habere, quam egomet; apus fecit palam.

Megadorus.

Quid tu te solus e senatu seycas?

Euclio.

Pol, ego, te ut adusem merito, meditabar.

Megadorus.

Quid est?

Euclio.

15 Quid sit, me rogitas? qui mihi omnis angulos
Furum inplevisti in aedibus misero mihi!
Qui intromisisti in aedis quingentos cocos,
Cum senis manibus, genere Geryonaceo!
Quos si Argus servet, qui oculus totus fuit,
20 Quem quondam Joni Juno custodem addidit,
Is nunquam servet. Praeterea tibicinam,

Quae mihi interbibere sola, si vino scatet,
Corinthiensem fontem Pirenam potest.
Tum obsonium autem!

Megadorus.

Pol, vel legioni sat est.

25 Etiam agnum misi.

Euclio.

Quo quidem agno, sat scio,
Magis curionem nusquam esse ullam belluam.

Megadorus.

Volo ego ex te scire, qui sit agnus curio.

Euclio.

Qui ossa atque pellis totus est, ita cura macet.
Quin exta inspicere in sole etiam vivo licet,
30 Ita is pellucet quasi laterna Punica.

Megadorus.

Caedundum illum ego conduxì.

Euclio.

Tum tu idem optimum est
Loces eferundum; nam jam, credo, mortuus est.

Megadorus.

Potare ego hodie, Euclio, tecum volo.

Euclio.

Non potem ego quidem, hercle.

Megadorus.

At ego jussero,

35 Cadum unum vini veteris a me adferrier.

Euclio.

Nolo hercle. Nam mihi bibere decretum est aquam.

AULULARIA.

Megadorus.

Ego te hodie reddam madidum, sed vino, probe,
Te, quoi decretum est bibere aquam.

Euclio. (secum)

Scio, quam rem agat.

Ut me deponat vino, eam adfectat viam.

40 Post hoc, quod habeo, ut conmutet coloniam.

Ego id cavebo, nam alicubi abstrudam foris.

Ego faxo, et operam et vinum perdiderit simul.

Megadorus.

Ego, nisi quid me vis, eo lavatum, ut sacrificem.

(abit)

Euclio. (secum)

Edepol, nae tu, aula, multos inimicos habes,

45 Atque istuc aurum, quod tibi concreditum est.

Nunc hoc mihi factum est optimum, ut te auferam,

Aula, in Fidei fanum. Ibi abstrudam probe.

Fides, novisti me et ego te. Cave sis tibi,

Ne tu in me mutassis nomen, si hoc concredueo.

50 Ibo ad te, fretus tua, Fides, fiducia.

(abit)

A C T U S IV.

S C E N A I.

S t r o b i l u s alter.

(ad auditores)

- 1 **H**oc est servi facinus frugi, facere, quod ego persequor,
Nec morae molestiaeque imperium herile habeat sibi.
Nam qui hero ex sententia servire servos postulat,
In herum matura, in se sera condecet capessere.
- 5 Sin dormitet, ita dormitet, servom sese ut cogitet.
Nam qui amanti hero servitutem servit, quasi ego servio,
Si herum videt superare amorem, hoc servi esse officium
reor,
- Retinere ad salutem; non eum, quo incumbat, eo inpellere.
Quasi pueri, qui nare discunt, scirpea induitur ratis,
- 10 Qui laborent minus; facilius ut neunt, et moveant manus.
Eodem modo servom ratem esse amanti hero aequom censeo,
Ut toleret, ne pessum abeat, tanquam . . .
Herile imperium ediscat, ut, quod frons velit, oculi sciant.
Quod jubeat, citis quadrigis citius properet persequi.
- 15 Qui ea curabit, abstinebit censione bubula,
Nec sua opera rediget unquam in splendorem conpedes.
Nunc herus meus amat filiam hujus Euclionis pauperis.
Eam hero nunc renunciatum est nuptum huic Megadoro dari.
Is speculatum huc misit me, ut, quae fierent, fieret particeps.
- 20 Nunc sine omni suspicione in ara hic adsidam sacra.
Hinc ego et huc et illuc potero, quid agant, arbitrarier.
(ex occult. auscult.)
- ~~~~~

A C T U S IV.

S C E N A II.

E u c l i o. S t r o b i l u s a l t e r.

E u c l i o. (e fano Fidei revert.)

1 Tu modo cave, quoisquam indicassis, aurum meum esse
istic, Fides.

Non metuo, ne quisquam inveniatur, ita probe in latebris
situm est.

Edepol, nae illic pulcrum praedam agat, si qui illam inve-
nerit

Aulam onustam auri. Verum id te quaeso ut prohibeas,
Fides.

5 Nunc lavabo, ut rem divinam faciam, ne adfinem morer,
Quin, ubi arcessat me, meam extemplo filiam ducat domum.
Vide, Fides, etiam atque etiam nunc, salvam ut aulam abs
te auferam.

Tuae fidei concredidi aurum, in tuo luco et fano modo est
situm. (abit)

S t r o b i l u s. (ex occ. progr.)

Di immortalis! Quod ego hunc hominem facinus audio loqui?

10 Se aulam onustam auri abstrusisse hic intus in fano! Fides,
Cave tu, illi fidelis, quaeso, potius fueris, quam mihi.
Atque hic pater est, ut ego opinor, hujus, herus meus
quam amat.

Ibo hinc intro. Perscrutabor fanum, si inveniam uspiam
Aurum, dum hic est obcupatus. Sed si reperero, o Fides,

15 Mulsu congialem plenam faciam tibi fideliā.

Id adeo tibi faciam. Verum ego mihi bibam, ubi id fecero.
(dum pergit servus ad fanum, auditur vox corvi cantantis)

A C T U S IV.

SCENA III.

E u c l i o.

(prop. revert.)

1 Non temere est, quod, corvos cantat mihi nunc ab laeva
manu.

Semel radebat pedibus terram, et voce crocibat sua.

Continuo meum cor coepit artem facere ludicram,

Atque in pectus emicare. Sed ego cesso currere?

(perg. ad fanum)

A C T U S IV.

SCENA IV.

E u c l i o. S t r o b i l u s alter.

Euclio.

(consp. Strob., serv. Lycon.)

1 Foras, foras, lumbrice, qui sub terra erepsisti modo,
Qui modo nusquam comparebas, nunc, quom compares, peris.
Ego, edepol, te, praestigiator, miseris jam adcipiam modis.

Strobilus. (ad Eucl. vers.)

Quae te mala crux agitat? Quid tibi mecum est conmer-
cii, senex?

5 Quid me afflictas? Quid me raptas? Qua me causa ver-
beras?

Euclio.

Verberabilissime, etiam rogitas? Non fur, sed trifur!

Strobilus.

Quid tibi subripui?

Euclio.

Redde huc sis.

Strobilus.

Quid tibi vis reddam?

Euclio.

Rogitas?

Strobilus.

Nihil equidem tibi abstuli.

Euclio.

At illud, quod tibi abstuleras, cedo.

Ecquid agis?

Strobilus.

Quid agam?

Euclio.

Auferre non potes.

Strobilus.

Quid vis tibi?

Euclio.

10 Pone.

Strobilus.

Equidem, pol, te datare, credo, consuetum, senex.

Euclio.

Pone hoc sis! aufer cavillam, non ego nunc nugas ago.

Strobilus.

Quid ego ponam? Quin tu eloquerè, quidquid est suo nomine.

Non, hercle, equidem quidquam sumsi, nec tetigi.

Euclio.

Ostende huc manus.

Strobilus.

Hem tibi!

Euclio.

Ostende.

Strobilus.

Eccas.

Euclio.

Video. Age, ostende etiam tertiam.

Strobilus.

15 Larvae hunc atque intemperiae insaniaeque agitant senem.

Facisne injuriam mihi, an non?

Euclio.

Fateor, quia non pendes, maxumam.

Atque id quoque jam fiet, nisi fatere.

Strobilus.

Quid fatear tibi?

Euclio.

Quid abstulisti hinc?

Strobilus.

Di me perdant, si ego tui quidquam abstuli!

Euclio.

Nive adeo abstulisse vellem. Agedum, excutedum pallium.

Strobilus.

20 Tuo arbitratu.

Euclio.

Ne inter tunicas habeas.

Strobilus.

Tenta, qua lubet.

Euclio.

Vah, scelestus, quam benigne! Ut ne abstulisse intellegam.
Novi sycophantias. Age! rursus ostende huc manum
Dexteram.

Strobilus.

Hem!

Euclio.

Nunc laevam ostende.

Strobilus.

Quin equidem ambas profero.

Euclio.

Jam scrutari mitto. Redde huc.

Strobilus.

Quid reddam?

Euclio.

Ah, nugas agis,

25 Certe habes.

Strobilus.

Habeo ego? Quid habeo?

Euclio.

Non dico, audire expetis.

Id meum quidquid habes, redde.

Strobilus.

Insanis! Perscrutatus es
Tuo arbitrato, neque tui me quidquam invenisti penes.

Euclio.

Mane, mane! Quis illic est, qui hic intus alter erat tecum
simul?

Perii hercle! Ille nunc intus turbat! Hunc si amitto, hic
abierit.

30 Postremo jam hunc perscrutavi. Hic nihil habet. Abi,
quo lubet.

Jupiter te Dique perdant.

Strobilus.

Haud male agit gratias.

Euclio.

Ibo hinc intro, atque illi societino tuo jam interstringam
gulam.

Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc, an non?

Strobilus.

Abeo.

(pergere se, simulat.)

Euclio.

Cave, sis, te videam.

(pergit in fanum.)

A C T U S IV.

SCENA V.

Strobilus alter.

(paul. exsp.)

1 Emortuom ego me mavelim leto malo,

Quam non ego illi dem hodie insidias seni!

Nam hic jam non audebit aurum abstrudere.

Credo, ecferet jam secum et mutabit locum.

5 Atat foris crepuit! Senex, eccum, aurum ecfert foras.

Tantisper hic ego ad januam concessero.

(ex occult. ausc.)

A C T U S IV.

S C E N A VI.

E u c l i o. S t r o b i l u s alter.

Euclio. (e fano revertens)

1 Fide censebam maxumam multo fidem

Esse. Ea sublevit os mihi paenissimum.

Ni subvenisset corvos, periissem miser.

Nimis, hercle, ego illum corvum, ad me veniat, velim,

5 Qui indicium fecit, ut ego illi aliquid boni

Dicam. Nam quod edit, tam diuinum, quam perduim.

Nunc, hoc ubi abstrudam, cogito solum locum.

Silvani locus extra murum est avius,

Crebro salicto obpletus. Ibi sumam locum.

10 Certum est, Silvano potius credam, quam Fide. (abit)

Strobilus. (ex occ. progr.)

Euge! Euge! Di me salvum et servatum volunt!

Jam ego illuc praecurram, atque inscendam aliquam in
arborem.

Indeque observabo, aurum ubi abstrudat senex.

Quamquam hic manere herus me sese jusserat,

15 Certum est, malam rem potius quaeram cum lucro.

(abit prop.)

A C T U S IV.

S C E N A VII.

L y c o n i d e s. E u n o m i a.

(Phaëdra in postscenio cum nutrice.)

Lyconides.

- 1 Dixi tibi, mater. Juxta rem mecum tenes
Super Euclionis filia. Nunc, te obsecro,
Fac mentionem cum avunculo, mater mea,
Resecroque, mater, quod dudum obsecraveram!

Eunomia.

- 5 Scis tute, facta velle me, quae tu velis.
Et istuc confido, a fratre me inpetrassere.
Et causa justa est, siquidem ita est, ut praedicas,
Te eam compressisse vinolentum virginem.

Lyconides.

Egone ut te advorsum mentiar, mater mea?

(audiuntur clamores Phaëdrae)

Phaëdra. (in postscenio)

- 10 Perii, mea nutrix! Obsecro te, utrum dolet,
Juno Lucina, tuam fidem!

Lyconides.

Hem, mater mea,
Tibi rem potiore video. Clamat, parturit.

Eunomia.

I hac intro mecum, gnate mi, ad fratrem meum,
— — — — — *)

- 15 Ut istuc, quod me oras, inpetratum ab eo auferam. (abit)

*) de lacuna unius versus vid. comm. s. l.

A C T U S

SCENA V

ACTUS IV.

Euclio. Str

Euclio. (

1 Fide censebam maxum

Esse. Ea sublevit o

Ni subvenisset cor

Nimis, hercle, ef

5 Qui indicium fe

Dicam. Nam

Nunc, hoc

bilus alter.

Silvani lor

(cum aula senis)

Crebro

, qui aureos montes colunt,

10 Certur us supero. Nam istos reges ceteros

Ergo memorare nolo, hominum mendicabula.

7 Ego sum ille rex Philippus. O lepidum diem!

8 Nam ut dudum hinc abii, multo illuc adveni prior,

Multoque prius me conlocavi in arborem.

Indequ exspectabam, ubi aurum abstrudebat senex.

Ubi ille abiit, ego me deorsum duco de arbore.

Ecfodio aulam auri plenam. Inde ex eo loco

10 Video recipere se senem. Ille me non videt.

Nam ego modo declinavi paulum me extra viam.

Attat! Eccum ipsum! Ibo, ut hoc condam domum.

(abii)

A C T U S IV.

SCENA IX.

L y c o n i d e s.

10.

ana ira inflammatus)

n? Quo non curram?

nescio, nihil video, caecus

eo, atque

, aut ubi sim, aut qui sim, nequeo
cum animo

investigare. Obsecro vos ego, mihi auxilio,

, obtestor, sitis, et hominem demonstretis, qui eam
abstulerit.Quid ais tu? Tibi credere certum est. Nam esse bonum,
e vultu cognosco.Quid est? Quid ridetis? Novi omnis, scio, fures esse hic
conpluris,Qui vestitu et creta obcitant sese, atque sedent, quasi
sint frugi.Hem, nemo habet horum! obcidisti. Dic igitur, quis habet?
Nescis!10 Heu me miserum, miserum! Perii male perditus! Pessume
ornatus eo.Tantum gemitu et malae moestitiae hic dies mihi obtulit,
Famem et pauperiem! Perditissimus ego sum omnium in
terra.

Nam quid mihi opus est vita, qui tantum auri perdidit?

Quod custodivi sedulo! Egomet me defraudavi,

15 Animumque meum, geniumque meum. Nunc eo alii lacti-
ficantur,

Meo malo et damno. Pati nequeo.

AULULARIA.

Lyconides.

(ex aedib. Euclyionis progrediens, audiensque hominem
quendam vehementer lament.)

Quinam homo hic ante aedis nostras ejulans conqueritur
moerens?

(Eucl. consp.)

Atque hic quidem Euclio est. Est, Opinor! oppido ego
interii! Palam est res.

Scit peperisse jam, ut ego opinor, filiam suam. Nunc
mihi incertum est,

20 Quid agam. Abeam an maneam? An adeam? An fugiam?
Quid agam, edepol, nescio.

A C T U S IV.

S C E N A X.

Euclio. Lyconides.

Euclio.

(ad Lycon., quem consp.)

1 Quis homo hic loquitur?

Lyconides.

Ego sum miser.

Euclio.

Imo ego sum, et misere perditus,
Quoi tanta mala, moestitudoque obtigit.

Lyconides.

Animo bono es.

Euclio.

Quo, obsecro, pacto esse possum?

Lyconides.

Quia istuc facinus, quod tuom
Sollicitat animum, id ego feci, et fateor.

Euclio.

Quid ego ex te audio?

Lyconides.

5 Id, quod verum est.

Euclio.

Quid ego emerui, adulescens, mali,
Quamobrem ita faceres, meque meosque perditum ires li-
beros?

Lyconides.

Deus impulsor mihi fuit, is me ad illam inlexit.

Euclio.

Quo modo?

Lyconides.

Fateor, peccavisse, et me culpam conmeritum, scio.
Id adeo te oratum advenio, ut animo aequo ignoscas mihi.

Euclio.

10 Cur id, ausus facere, ut id, quod non tuom esset, tangeres?

Lyconides.

Quid vis fieri? Factum est illud. Fieri infectum non potest.
Deos, credo, voluisse; nam ni vellent, non fieret, scio.

Euclio.

At ego Deos credo voluisse, ut apud te me, in nervo
enicem.

Lyconides.

Ne istuc dixis.

Euclio.

Quid tibi ergo meam me invito tactio est?

Lyconides.

15 Qula vini vitlo atque amoris feci.

Euclio.

Homo audacissime!

Cum istacin' te oratione huc ad me adire ausum, impudens?

Nam si istuc jus est, ut tu istuc excusare possies,

Luce claro deripiamus aurum matronis palam;

Post id, si prehensi sumus, excusemus, ebrios

20 Nos fecisse amoris causa. Nimis vile est vinum atque amor,

Si ebrio atque amanti inpune facere, quod lubeat, licet.

Lyconides.

Quin tibi ultro subplicatum venio ob stultitiam meam.

Euclio.

Non mihi homines placent, qui, quando male fecerunt,
purgitant.

Tu illam scibas non tuam esse; non adtactam oportuit.

Lyconides.

25 Ergo quia sum tangere ausus, haud causificor, quin eam
Ego habeam potissimum.

Euclio.

Tun' habeas me invito meam?

Lyconides.

Haud te invito postulo; sed, meam esse oportere, arbitror.

Quin tu eam invenies, inquam, meam illam esse oportere,

Euclio.

Euclio.

Jam quidem, hercle, te ad praetorem rapiam, et tibi scri-
bam dicam,

30 Nisi refers.

Lyconides.

Quid tibi ego referam?

Euclio.

Quod subripuisti meum.

Lyconides.

Subripio ego tuum? unde? aut quid id est?

Euclio.

Ita te amabit Jupiter,

Ut tu nescis?

Lyconides.

Nisi quidem tu mihi, quid quaeras, dixeris.

Euclio.

Aulam auri, inquam, te reposco, quam tu confessus mihi
Te abstulisse.

Lyconides.

Neque, edepol, ego dixi, neque feci.

Euclio.

Negas?

Lyconides.

35 Pernego imo. Nam neque ego aurum, neque, istaec aula
quae siet,

Scio, nec novi.

Euclio.

Illam, ex Silvani luco quam abstuleras, cedo!

I, refer! dimidiam tecum potius partem dividam.

Tametsi fur mihi es, molestus non ero furi. Refer!

Lyconides.

Sanus tu non es, qui furem me voces. Ego te, Euclio,

40 De alia re rescivisse censui, quod ad me adtinet.

Magna est res, quam ego tecum otiose, si otium est, cu-
pio loqui.

Euclio.

Dic bona fide! tu id aurum non subripuisti?

Lyconides.

Bona.

Euclio.

Neque scis, quis abstulerit?

Lyconides.

Istuc quoque bona.

Euclio.

Atque id si scies,

Qui abstulerit, mihi indicabis?

Lyconides.

Faciam.

Euclio.

Neque partem tibi

45 Ab eo, quique est, indipisces, neque furem excipies?

Lyconides.

Ita.

Euclio.

Quid, si fallis?

Lyconides.

Tum me faciat, quod volt, magnus Jupiter.

Euclio.

Sat habeo. Age, nunc loquere, quid vis.

Lyconides.

Si me novisti minus,

Genere qui sim gnatus; hic mihi est Megadorus avunculus,

Meus fuit pater Antimachus, ego vocor Lyconides,

50 Mater est Eunomia.

Euclio.

Novi genus. Nunc quid vis? Id volo

Noscere.

ACTUS IV. SCENA X.

53

Lyconides.

Filiam ex te tu habes.

Euclio.

Imo eccillam domi.

Lyconides.

Eam tu despondisti, opinor, meo avunculo.

Euclio.

Omnem rem tenes.

Lyconides.

Is me nunc renunciare repudium jussit tibi.

Euclio.

Repudium, rebus paratis, atque exornatis nuptiis?

55 Ut illum di immortalis omnis deaque, quantum est, per-
duint,

Quem propter hodie auri tantum perdi infelix, miser.

Lyconides.

Pono animo es et benedice! Nunc quae res tibi et gnatae
tuae

Bene feliciterque vortat. Ita di faxint, inquito.

Euclio.

Ita di faciant.

Lyconides.

Et mihi ita di faciant. Audi nunc jam.

60 Qui homo culpam admisit in se, nullus't tam parvi preti,
Quin pudeat, quin purget sese. Nunc te obtestor, Euclio,
Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut gnata tuam,
Ut mihi ignoscas, eamque uxorem mihi des, ut leges ju-
bent.

Ego me injuriam fecisse filiae fateor tuae

65 Cereris vigiliis, per vinum, atque impulsu adolescentiae.

Euclio.

Hei mihi! quod facinus ex te ego audio?

Lyconides.

Cur ejulas,

Quem ego avom feci jam ut esses filiae nuptiis?

Nam tua gnata peperit decumo mense post, — numerum
cape —;

Ea re repudium remisit avonculus causa mea.

70 I intro, exquire, sitne ita, ut ego praedico.

Euclio.

Perii oppido!

Ita mihi ad malum malae res plurimae se adglutinant.

Ibo intro, ut quid hujus rei sit, sciam.

Lyconides.

Jam te sequor.

Haec propemodum jam esse in vado salutis res videtur.

Nunc servom esse ubi dicam meum Strobilum, non reperio.

75 Nisi etiam hic opperiar tamen paulisper; postea intro

Hunc subsequar. Nunc interim spatium ei dabo exquirendi

Meum factum ex gnatae pedissequa nutrice anu. Ea rem
novit.

(paul. reced.)

A C T U S V.

S C E N A I.

Strobilus. alter. Lyconides.

Strobilus.

(revertens, sine aula, solus)

1 **Di** immortalis, quibus et quantis me donatis gaudiis!
Quadrilibrem aulam auro onustam habeo! quis me est di-
vitior?

Quis me Athenis nunc magis quisquam est homo, quod di-
sint propitii?

Lyconides.

(audito servi sui sermone, secum)

Certo enim ego vocem hic loquentis modo me audire visus
sum!

Strobilus.

(consp. herum Lyconidem, secum)

Hem!

5 Herumne ego adspicio meum?

Lyconides.

(item consp. serv. Strob., secum)

Video ego hunc Strobilum, servum meum?

Strobilus. (secum)

Ipsus est.

AULULARIA.

Lyconides. (secum)
Haud alius est.

Strobilus. (secum)
Congrediar.

Lyconides. (secum)
Contollam gradum.
Credo ego, illum, ut jussi, campse anam adisse hujus
nutricem virginis.

Strobilus. (secum)
Quin ego illi me invenisse dico hanc praedam atque elo-
quor?
Igitur orabo, ut manu me mittat. Ibo atque eloquar.
(ad herum clara voce)
10 Reperi

Lyconides.
Quid reperisti?

Strobilus.
Non quod pueri clamitant
In faba se reperisse.

Lyconides.
Jamne autem, ut soles, deludis?
(pergit)

Strobilus.
Here! mane, eloquar! Jam ausculta!

Lyconides. (reman.)
Age ergo, loquere.

Strobilus.
Reperi hodie,
Here, divitias nimias

Lyconides.
Ubinam?

ACTUS V. SCENA I.

59

Strobilus.

Quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.

Lyconides.

Quod ego facinus audio ex te?

Strobilus.

Euclioni huic seni subripui.

Lyconides.

15 Ubi id est aurum?

Strobilus.

In arca apud me. Nunc, volo, me emitti manu.

Lyconides.

Egone te emittam manu, scelerum cumulatissime?

Strobilus.

Abi, here, scio,

Quam rem geras. Lepide, hercle, animum tuum tentavi.

Jam,

Ut eriperes, adparabas. Quid faceres, si reperissem?

Lyconides.

Non potes probasse nugas. I, redde aurum.

Strobilus.

Reddam ego aurum?

Lyconides.

20 Redde, inquam, ut huic reddatur.

Strobilus.

Unde?

Lyconides.

Quod modo fassus es, esse

In arca.

AULULARIA.

Strobils.

Soleo, hercle, ego garrere nugas; ita loquor.

Lyconides.

At scin'

Quomodo?

Strobilus.

Vel hercle enica, nunquam hinc feres a me

9

* de lacuna vide Comment. s. l.

C O M M E N T A R I U S.

ACTUS V. SCENA I.

59.

Strobilus.

Quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.

Lyconides.

Quod ego facinus audio ex te?

Strobilus.

Eucioni huc seni subripui.

Lyconides.

15 Ubi id est aurum?

Strobilus.

In arca apud me. Nunc, volo, me emitti manu.

Lyconides.

Egone te emittam manu, scelerum cumulatissime?

Strobilus.

Abi, here, scio,

Quam rem geras. Lepide, hercle, animum tuum tentavi.

Jam,

Ut eriperes, adparabas. Quid faceres, si reperissem?

Lyconides.

Non potes probasse nugas. I, redde aurum.

Strobilus.

Reddam ego aurum?

Lyconides.

20 Redde, inquam, ut huic reddatur.

Strobilus.

Unde?

Lyconides.

Quod modo fassus es, esse

In arca.

defossam autem a patre suo. LAMB. — *Aulam*; aulas antiqui dicebant, quas nos dicimus ollas, quia nullam litteram geminabant cet. TAUBM. sec. Fest.; — *aula*, vel *ola*, quam nos ollam dicimus, sed vas capacissimum cet. NON. sub voce *aula*. Le titre d'Aulularia, que porte cette Comedie, est composé d'Aula et de Lar, qui signifie Dieu Domestique, ou Génie familier, en grec *δαίμων*, qui, selon les Anciens, gardoit leurs maisons et présidoit particulièrement au foïer. C'est comme s'il y avoit Aula Laris, d'où Flaute a fait Aulularia, la Marmite du Dieu Lar, ou commise à la garde du Dieu Lar. LIMIERS. — *Exsanguis*; ob metum amittendi et curam servandi. LAMB. — *Deposcit*; cod. msc. Vienn. ap. Barth. *deposcit*; — i. e. valde poscit, uxorem subintelligit; poscere uxorem autem proprie et usitate dicunt Latini; procurum enim est, poscere, proci autem a procando i. e. poscendo dicti. LAMB.; repp. vv. dd.; item TAUBM.; qui ex ingenio aevi sui vertit: er helt hart und fest drum b an. — BOTH. exhib. *senex durus*, addens: *senex* elisa e littera priore legendum est, cet.; — *durus*; inhumanus, ferreus, cet. LAMB. — d'humeur fâcheuse, cet. LIMIERS; cf. Terent. Heaut. II, 3, 22. — *servus*; sc. Lyconidis, Strobilus alter, de quo vid. infr. — *ipse obsecrat*; sc. Lyconides: abest τὸ *ipse* in libr. scr. Vienn. — *credere* laud. qq. pro *cedere*, quod tenent libri ad unum. — *conlocat*; sc. in matrimonium, nuptui, nuptum, ut ἐκδίδωσι pro πρὸς γάμον δίδωσιν; — laud. e cod. Vienn. *colligat* pro *conlocat*. —

Argumentum Prisciani.

Aulam repertam auri plenam Euclio
 Vi summa servat, miseris affectus modis.
 Lyconides istius vitiat filiam.
 Volt hanc Megadorus indotatam ducere,
 Lubensque ut faciat, dat coquos cum obsonio.
 Auro formidat Euclio. Abstrudit foras.
 Reque omni inspecta compressoris servulus
 Id surpit. Illic Euclioni rem refert.
 Ab eo donatus auro, uxore et filio.

Cf. Amph. p. 82. — Cod. msc. Guelf. exhibet *arari* pro *auri*, unde vers. BOTH. mut. in ed. utrq. *aulam repertam ara-*

rus plenam auri Euclio. — *Vi summa* i. e. summo studio, summo pere. — *Lubensque ut faciat*; lect. LANG. *lubensque faciat*, nec verò, ut vult v. d. GOELLERUS, *lubensque facit.* — *cocos male* quidd. recentt. — *Auro formidat*; auro suo timet, ne amittat per nuptias cet. — *Vulgo foris*; lect. LANG. *foras*, quod BOTH. quoque invenit in libris suis, quem sequitur GOELLER. — *Reque*; abest τὸ *que* in libris haud paucis, cum scriptis, tum editis. — *Surripit*; cod. msc. Vienn. *surrripit*; (cf. Horat. IV, 13, 20.). — *filio*; cf. Act. IV, 8, 10 — 12.

Argumentum.

Auctore Joachimo Camerario.

„Nomen fabulae inditum a re, quae negotium et variat ac reddit copiosiore[m] expositionem. Ea est olla plena auri, reperta ab Euclione in domo paterna. Hujus senis avarissimi et parcissimi filiam vi noctu adolescens Lyconides compresserat. Itaque instante partu, cum puellam amaret et avunculo desponsam esse cognovisset, rem omnem matri indicat et per hanc impetrat, illa sibi ut nubat. Interea senex de auri custodia delicias facere et illud tamen amittere. Hinc illae turbae querelarum, et error confessionis, factae injuriae. Tandem adolescens de servo suo cognoscit, quid de olla sit factum. — Proponitur *imago sordidae parsimoniae et morositatis* in Euclione. Nam et hoc vitium senile est Quo ipso quoque indicatur, una cum aetate intelligentiam animi minui. Perverse enim certe fit, ut tum maxime studeatur rei, cum minime ad usum longi temporis spes relinquatur.” etc. Ita J. CAMERARIUS.

Nulli fere hancce *imaginem*, quam Plautina Musa nobis in Euclione proposuit, *parsimoniae sordidae* non laudaverunt, quin, haud defuere, qui poetae nostri ingenium ob hanc inprimis fabulam ad sidera usque etulerint. Excellit tamen prae ceteris v. cl. J. DOUZA. „Ita me, inquit. — (cf. Centur. I, 10.) —, dii daeque omnes amaverint: ut quidem ego Plauti Aululariam maximi feci semper: eamque adeo prae caeteris dignam censui, quam non modo juventus haec nostra, verum etiam aetas omnis studiosissime expeteret; nec unquam de manibus deponeret. Neque id adeo injuria. Nam praeter dictionis genus vere Romanum, tota Ethica esse, et ad pudicos (unum alterumve le-

cum excipias modo) honestosque mores facta videri potest. Qui enim aliter, obsecro, induci possim, quam diu in animo habeo tot singularias sententias, tantum exemplorum denique ad vitam recte atque ordine instituendam conducentium?" — Eumque sequutus esse videtur v. d. LIMIERS, qui, „Cette Comédie, inquit, est beaucoup plus belle et plus instructive que la précédente; et l'on peut dire même, qu'elle est toute morale, si l'on en excepte quelques endroits, qui se ressentent de la corruption de ce tems-là." cet. Multum tamen abest, ut editores singulas quasque laudent fabulae partes, quas, illorum vituperatorum arbitria ut eo facilius possimus cognoscere, examini nunc subjiciamus.

Haud pauci sunt, vitio qui Plautinae Musae vertant, Prologum a Lare illo familiari suscipi, quique ea, quae profert Lar, ex ore alius cujuslibet histrionis, ut in *Asinaria*, audire malint. Iis quidem pulcre jam respondit interpres gallicus, „il étoit, inquit, nécessaire, d'introduire ce Dieu sur la Scène, puisque lui seul sachant ce secret, il n'y avoit que lui aussi qui pût le révéler." Multoque clarius rem explicuit v. d. G. G. S. KOEPIKUS. — (*Lustspiele des M. A. Plautus* cet. cet. Berlin, 1809. p. 3. 4.) —, qui, „Der Prolog, inquit, dieses Stücks ist dadurch merkwürdig, daß ein Gott von dem Dichter bemüht wird, ihn zu sprechen. Mit Recht darf es für ein Lustspiel, dessen Fabel in dem Kreise des bürgerlichen Lebens bleibt, auffallen, daß überhaupt ein Gott in die Intrigue desselben verweht wird. Doch ist dies bey unserem Dichter nicht ohne Beyspiel; denn außer dem *Amphitruo*, in welchem zwey Götter, *Jupiter* und *Merkur*, die Hauptrolle haben, und *Merkur* den Prolog spricht, läßt er auch im *Trinummus* die Schwelgerei und deren Tochter, die Dürftigkeit, welche doch gewiß als personifizierte Gottheiten gedacht werden sollen, mit den Hauptpersonen und dem Gegenstande der Fabel als Vorredner bekannt machen; ja er läßt sogar im Kästchen, wo bereits die Kupplerin die Fabel eingeleitet hat, den Gott der Hülfe (*Auxilium*) wie zum Überflusse auftreten, und manches schon einmal gesagte noch einmal wiederholen. In diesem Stücke ist es aber außer der Überraschung, welche der Hausgott bey seinem Erscheinen hervorbringen mußte, durch die Seltsamkeit des Aufzuges,

in welcher er auftrat, und durch das Ungewöhnliche, einen so phantastischen Gott auf der Bühne zu sehen, sehr gut begründet, warum gerade er auftrat. Nur er weiß, wovon das Volk unterrichtet werden soll; außer dem Euclio, welcher sein Geheimniß so gern vor der ganzen Welt verbergen möchte, weiß es nur der Gott, welchem es schon vom Großvater vertrauet wurde. Da es aber der Hausgott selbst ist, welcher den Prolog hält, so darf man sich nicht wundern, wenn er mit einer Vollständigkeit unterrichtet, welche dem sterblichen Dolmetscher kaum irgend etwas übrig läßt, seiner Auseinandersetzung des Stoffes hinzuzufügen." Sed de ea re plura agemus s. t. in prolegomenis nostris." Docet vero nos Prologus, fuisse Athenis quemdam civem, Euclionem, qui ollam, auro plenam, ab avo avaro jam *in medio foco* defossam, nec a patre detectam, Laris familiaris gratia invenerit, magnisque curis servaverit, patre scilicet ac avo haud liberalior; — natam tamen fuisse Euclioni filiam, Phaedram, quam, a patre seni cuidam, Megadoro, in matrimonium desponsam, sed antea jam ab adolescente quodam, Lycanide, compressam partitudinique proximam, Lar familiaris, egregiae scilicet pietatis causa, dignam habuerit, ut ollae thesaurum dotem acciperet.

Actus primi in scena prima Euclionem illum cognoscimus, senem peravaram, *vix sibi credentem*. Ex aedibus suis pellit servam, anum, Staphylam, ne cum *oculis emissitiis* conspiciat, quid intus agat herus, qui scilicet est in eo, ut, numne thesaurus recte sit defossus intactusque, inquirat. Docte animadvertit v. cl. КОПКИУ: „Unter dem Heerde also ist der Topf vergraben, um so größer ist die Besorgniß, welche er vor der Untreue, oder der Schwatzhaftigkeit der alten Hausmagd empfindet, die ihr stetes Wesen in der Küche treibt, und aus dieser nur vor den Schlägen ihres Herrn weicht." Haud deunt, qui, hic inserenda potius fuisse illa omnia, censeant, quae profertur in Prologo a Lare familiari. Frustra tamen. — Ita quidem saepius, vel, quotidie senem se gerere pauperculam in anum, ipsa haec, dum moratur ille intus, spectatoribus enarrat per scenam Actus hujus secundam. — Redit paulo post, quam abierat, senex, denuo minans servae, vetansque, ne quem intromittat in domum suam; ac narrans tandem secum,

iturum se esse in forum, ut a magistro curiae nummos petat, ne, si non petat cum pauperrimis quibusque, cives suspicentur, ipsum *habere aurum domi*. Hic finis imponitur scenae tertiae, quae est ultima Actus primi.

Actus secundus per scenam primam dialogum audimus Megadori, senis, atque sororis ejus, Eunomiae. Snadenti huicce, ut ducat uxorem, laudantique puellam, cujus dos *maxima* atque *aetas media*, respondet Megadorus, velle se quidem ducere uxorem, mulierem vero neque ditem, neque aetate proveciorem, sed puellam, pauperem, — Phaedram, filiam Euclionis senis, *ex proximo* habitantis. — Redit jam e foro Euclio, secum questus, quod frustra exisset domo. Cui obviam se fert Megadorus, filiam Phaedram qui poscat in matrimonium. Euclio quidem, metuens, ne auri gratia, cum olla detecti, Megadorus puellam poscat, negat primum, se posse filiam locare, omni dote destitutam; quin aufugit statim, ut certior fiat, numne domi res bene se habeant. Tum reversus ex aedibus, denno quaerenti poscentique Megadoro senex respondet, despondere se velle filiam unicam, *illis legibus, cum illa dote*, quam ei dixerit, nempe ut meminerit, *convenisse, ut ne quid dotis ad eum adferret filia*. Abit Megadorus in forum, obsonaturus, coquosque atque tibicinas conducturus. — Per scenam Actus hujus tertiam adpropinquat primum Euclio aedibus; Staphylam vocans, *deblaterantem*, ut opinatur, *vicinis semper omnibus*, magnam se filiae daturum esse dotem. Tum abit senex durus, monens atque monens, ut, aedibus bene obclusis, intus omnia *curata sint* atque, *quom redeat a foro*, ad nuptias parata. Staphyla serva intrat, sed lamentans miserabiliter, quod *prope* adsit exitium sibi atque *herili filiae*, quippe quum *probrum atque partitudo prope* adsit, *ut fiat palam*. Gravidam scilicet fecerat puellam Lyconides juvenis. — Insequitur in editionibus recentioribus fere omnibus scena quarta, a versu quidem primo usque ad versum septuagesimum. Olim vulgo quartae finem imponebant post versum quadragesimum septimum, istos, qui sequuntur, versus viginti et tres *novae scenae* adscribentes, quintae scilicet. De qua re monuit jam v. d. LIMIER: *La cinquieme, qui est certainement une suite de la précédente et qui n'en devrait pas être séparée, puisqu'elle est composée des mêmes personnes et qu'il n'y arrive rien de nouveau, cet*

cet. Redit Strobilus, servus Megadori *), cum obsonio, praese agens coquos tibicinasque conductos, Anthracem, Congrionem,

-
- *) Strobilum quidem hunc nominavimus STROBILUM κατ' ἐξοχήν, illum alterum Strobilum, servum Lyconidis, qui inde ab Actus quarti scena prima adparet, appellantes STROBILUM ALTERUM. Recte animadvertit de utroque hoc Strobilo v. d. КОЗЕКИУС: Unter den Personen des Stücks machen der Sklave des Megador und der des Lykonides eine Schwierigkeit, über welche die Herausgeber und Bearbeiter, so viel ich weiß, — (nec tamen omnes; jam TAUBMANNUS Act. IV. Scen. I. inscripsit: STROBILUS, servus Lyconidis. Nec defuere, qui Taubmannum sequantur.) — meistens hinweggesprungen sint; ohne sie auch nur zu bemerken. Beyde heißen Strobilus, und man glaube ja nicht, daß wenn auch Lykonides der Neffe des Megador ist, beyde Sklaven dieselbe Person sind. Strobilus der zweyte weiß im vierten Aufzuge noch nicht, was mit der Braut seines Herrn, des Lykonides, vorgehen soll, was Strobilus der erste, der Sklave des Megador, sehr gut weiß, da er für den abendlichen Hochzeitsschmaus schon eingekauft, und über den Geiz des Euklio sich mündlich mit den Köchen — (eam ob rem addit v. d. LIMIERS: *la première Scène du quatrième Acte est ouverte par le valet de Lyconides, à qui son Maître a commandé d'observer tout se qui se passe chez Euclion!*) — unterhalten hat. Es sind also zwey verschiedene Sklaven desselben Namens, ohne daß der Dichter irgend einen Wink darüber giebt, warum er ganz verschiedene Wesen mit demselben Namen bezeichnet hat; denn Täuschungen will er dadurch nicht veranlassen. Einige Herausgeber haben daher in der Personenanzeige dem Namen Strobilus den Zusatz *geminus*, der doppelte oder der Zwilling Bruder — (ut e. c. TAUBMANNUS sec. CAMERARIUM) —, gegeben. Die Aldinische Ausgabe von 1521 giebt indessen ganz verschiedene Sklaven an, und nennt den ersten, wahrscheinlich also den des Megador, *Strobilus*, und den zweyten, oder den des Lykonides, *Strophilus*. — (in ed. BERN. SARAC. *strophylus* laudatur, in scholl. P.

Phrygiam, Eleusium. Sermocinantes, et ridicula quaeque de avaritia turpi Euclionis proferentes, adpropinquant alteri aedibus Megadori, alteri aedibus Euclionis, ut intus parent convivium nuptiale. — Suscipit scenam, quae est Actus secundi quinta — (vulgo sexta) —, Strobilus, praestolans cum Congrione eoquo et Eleusio tibicina ad ostium Euclionis, vociferansque, Staphyla ut aperiat. Negat haec primum, posse coquos intrare, quippe quum ad coquendum ne ligna quidem adsint; tum aperit ostium, atque obsonium coquosque et tibicinam accipit. — Egreditur ex

VALLAE *strophilus*, lyconidis adolescentis servus; item in all. vett. edd.) — Dagegen wäre nur dies einzuwenden, daß Strophilus gar kein Griechisches Wort ist, und daß, wenn es nun auch, nach Camerar und Taubmann im Argumentum, von *στροφῆ* abgeleitet, so viel heißen sollte, als listig, verschmitzt, die vorletzte Sylbe kurz hätte, wogegen offenbar die Prosodie der Plautinischen Verse lautet, welche die vorletzte Sylbe durchaus lang annimmt, das Wort mag den Sklaven des Megador, oder den des Lykonides bezeichnen. Man vergleiche Vers 330, 347, 693, 802 — (scil. in ed. vers. v. cl. 330, al. 333, sive Act. II, scen. IV, v. 55, ubi vertit v. d. voces *o Strobile subdole* per *o hinterlistiger Strobil*. Item 347, sc. 350, sive Act. II, scen. V, v. 2, ubi Plautus *Strobilus* — *quid vis* — *hós*, et Koepkius *Strobil* — *was willst du* — *nimm*. Item 693, scil. 699, sive Act. IV, scen. VII, v. 17, ubi *Strobilum miror ubi sit*, Koepkius vert. per *wo mein Strobilus sein mag*. Item 802, scil. 807, sive Act. IV, scen. IX, v. 94 [vulg X, 74], ubi versum *Nunc servum esse ubi dicam meum Strobilum? non reperio* Koepkius vertit per *Jetzt möchte ich nur noch wissen, wo mein Knecht Strobilus seyn mag.*) — und anderwärts. Dessen ungeachtet ist es wahrscheinlicher, daß in den Namen ein Fehler der Abschreiber zum Grunde liegt, als daß Plautus zwecklos zwey verschiedene Personen mit einem Namen bezeichnet haben sollte. Man möchte denn glauben, daß er es that, um zwey Rollen bequemer mit einem und demselben Schauspieler besetzen zu können.

aedibus Megadori servus alius, Pythodicus, qui, se intervísere debere, *quid intus faciant coqui*, per scenam sextam (vulg. septimam) brevissimis enarrat verbis. — Sed jam revertitur Euclio a foro, totam per scenam insequentem conquesturus atque lamentaturus, quod tam *cara omnia atque eo fuerint cariora*, quoniam *aes non erat*. Propius vero accedens, *apertas aedis suas conspicatur*, *strepitum intus* audit coquorum, statimque, ne *miser compiletur*, metuit. Praeceptus currit, intrat, Apollinem invocans, *ut sibi subveniat, ut configat sagittis fures thesaurarios*. — In scena octava (vulg. nona) Actus secundi Anthrax, coquus, primum intus quaedam mandat servis, tum egreditur, *artoptam ex proximo utendam petiturus*; sed Congrionis, quem ex aedibus suis pellit Euclio, clamorem audiens, *intro fugit, ne quid turbae hic fiat itidem*.

Esse hic quoddam intervallum, vv. dd. bene viderunt, eamque ob causam Actus tertii initium statuerunt. Illae enim, quas Anthrax aufugiens metuit ad finem scenae antecedentis, turbae, itemque clamor ille, quem audierat jam, in postscenio fiunt et a spectatoribus, ut ita dicamus, aliquamdiu quasi e longinquo audiuntur, aulaeo scilicet sublato. Haud desunt tamen, qui, id quidem non animadvertentes, scenam primam tertii hujus Actus antecedenti Actui adscribant. Quorum sententias in prolegomenis s. t. examinabimus. Provolat vero Congrio ex aedibus Euclionis, *popularium, incolaram, adcolarum, advenarum* denique *omnium* opem implorans, atque enarrans, *se suosque discipulos fustibus male contusum esse* ab isto sene, Euclione, quem cum conspicit propere insectantem, cultro stricto manet. — Adest jam senex avarus, qui, auro suo metuens, tam *male contuderat coquos*, atque minatur primum, velle se deferre Congrionem ad Tresviros propterea quod cultrum in se strinxerit, tum querenti de plagis coquo respondet, *merito id factum esse*, quippe *qui angulos omnis aedium et conclavium perviam fecerit*. Intrat Euclio, quomodo olla se habeat, visurus; narrat interea servus, *nummo se conductum, plus jam medico mercede opus esse*. — Redit senex cum olla sub pallio, quam, *quoquo iturus sit*, semper *se secum laturum, neque tantis periculis unquam commissurum esse*, jurat. Tum jubet, Congrionem coquum cum suis intrare, omniaque, quae velit, agere. — Ipse Euclio nobis per scenam quartam Actus tertii sordidam suam avaritiam

et tristissimas vitae suae conditiones, inde ortas, depingit, de eo primum questus, quod *Megadorus tentet eum omnibus miserum modis*, qui, cum *simulet, sui honoris se mittere huc causa cocos*, eos *ea causa miserit*, hoc aurum qui *subriperent misero sibi*, tum enarrans, *sibi gallum gallinaceum*, qui, *ubi erat haec olla auri plena defossa, obcoeperit ibi scalpurire unguis circumcirca, ita pectus peracuisse, ut ceperit fustem, eumque obtruncaverit, furem manifestarium*. Sed adpropinquat Megadorus; quo conspecto paulum recedit Euclio, ex occulto auscultaturus. Totam per scenam quintam, quae est dignissima studiis eorum, qui antiquitati classicae operam suam locant, solus secum loquitur Megadorus, *consilium suum de conditione hac nuptiarum*, quas facturus est, laudans, omnibusque civibus commendans, qui, ipsum sequuti in eo, *ut indotatas ducant uxores domum, multo facere possint civitatem concordiores maritorumque omnium conditionem certe meliorem; nam indotatas uxores fore in potestate virorum, dotatas vero mactare et malo et damno viros*. Tandem progreditur, ut a Megadoro conspiciatur, Euclio. — Laudat primum senex avarus ea, quae Megadorus per scenam antecedentem protulerat de moribus mulierum dotatarum, tum queritur, quod *intromiserit* Megadorus *in aedis suas quingentos cocos, cum senis manibus, genere Geryonaceo, et praeterea tibicinam quam maxime ebriosam, denique eum irridet ob obsonium missum, praesertim agnum illum, quo quidem magis curio nusquam sit ulla bellua*. Invitat Megadorus Euclionem ad pocula. Non vult tamen senex avarus potare, quippe metuens, *ne deponat eum Megadorus vino*, ut sibi arripiat aurum. Itaque, *ut et operam et vinum perdat simul ille*, Euclio ollam suam *alicubi abstrudere vult*. Abit Megadorus, *lucratum, ut sacrificet*, Euclio, *ut aulam in Fidei fanum auferat*.

Tertium hic esse fabulae intervallum, nemo non videbit. Itaque Actus quartus commode incipit. Primam per scenam noscimus Strobilum illum alterum, Lyconidis juvenis servum, qui, quae sint *servi frugum officia*, et, missum se esse *speculatum huc, ut, quae fierent, herus fieret particeps*, spectatores docet. — Sed egreditur ex aedibus Fidei, *cujus fidei concedidit aurum suum*, Euclio, secum dicens clara voce, *non metuere se, ne quisquam inveniat aurum illud, in fano probe in latebris situm*. Nullum verbum praetervolat aures servi Strobili, qui,

perscrutaturus fenum jam intro iturus est. — At *cantat* opportune *corvos ab laeva manu* Euclioni, qui, malo pro omine id accipiens, jam revertitur. — Strobilum, qui modo intraverat, jam Euclio insectatur, et bene verberatum secum foras raptat; tum, abstuleritne quid, quod *suo nomine* dicere non vult, pulcre perscrutatur. Tandem senex Strobilum dimittit, metuens quippe, ne alter quidam *sociemus* cum eo in aedibus Fidei fuerit, ibique interea omnia turbet. — Morante in fano Euclione, Strobilus jurat, *emortuum se esse malle leto malo, quam non illi dare hodie insidias seni*. Tum paulum recedit, quid agat senex, ex occulto auscultaturus. — Jam revertitur cum olla sua Euclio; quam, *ni subvenisset corvos*, ex mala Fidei fide certe perdideratt. Tum ei venit in mentem, *esse Silvani lucum extra murum avium, crebro salicto obpletum*, huicque potius quam Fidei senex avarus vult credere aurum suum. Sed haec quoque omnia audit Strobilus, qui jam est in eo, ut ad illum locum *praecurrat, atque inscendat aliquam in arborem*, inde observaturus, *aurum ubi abstrudat senex*. — Scenam, quae insequitur, Actus quarti septimam, haud pauci novi Actus, quinti, faciunt primam. De qua re, ut saepius jam monuimus, in prolegomenis agemus. Appropinquat aedibus Euclionis et Megadori cum Eunomia, matre, Megadori sorore, Lyconides, qui, confessus scilicet, compressisse se vinolentum Phaedram, avunculo desponsam, *obsecrat, mater ut mentionem faciat cum illo*. Ipsis his sermocinantibus, audiuntur clamores Phaedrae, quae est in eo, ut parturiat. Intrat Eunomia in aedes Megadori, sequitur paulo post Lyconides. — Jam revertitur Strobilus, Lyconidis servus, *ex eo loco, ubi aurum abstruserat senex*, seque nominat hominem felicissimum, ditissimis regibus ditiozem. Abit servus callidus, *ut hoc aurum condat domum*. — At, ut antea monente corvo ad aedes Fidei, sic nunc quoque ex alia quadam causa senex pauperculus ad lucum Silvani, auro suo timens, reversus, ibique quum, ollam interea ablatam esse, miserrimus conspiceret, vesana ira impletus et ad mortem fere datus est. — Nec desiit Euclio insectari furem, *obsecrans cives, orans, obtestans, ut hominem demonstrent, qui eam ollam abstulerit, seque nominans perditissimum omnium in terra, — qui tantum auri perdiderit, — se defraudaverit, animumque suum, geniumque suum*. Ad finem nonae hujus scenae ex aedibus Megadori —

(ex errore, nescio quo, scripsimus ad vers. 17mum [pag. 50] ex aedib. Euclionis) — progreditur Lyconides, auditis scilicet senis avari clamoribus atque *ejulationibus*. Conspecto Euclione, evocat juvenis, *oppido se interiisse*, pro certo quippe habens, *palam esse rem, scire jam senem patrem, peperisse filiam* Phaedram. Lyconidem, dubium quidem, *num maneat*, — *an fugiat*, opportune conspicit Euclio atque alloquitur. — Dialogum, qui inde oritur, et quo nec dulcior, nec verior ullus uspiam legi potest, Actus quarti scena decima nobis tradit. Quaeritanti enim Euclioni, *quis homo loquatur*, se, hominem *miserum*, loqui, respondet juvenis, nempe opinatus, fore sermonem de propinqua Phaedrae partitudine. Extemplo multo miseriorem se appellat senex, *quoi tanta mala, mæstitudoque obtigerit*. Tum animo bono esse Euclionem Lyconides jubet, *quia istuc facinus, quod ejus sollicitet animum*, ipse, deo impulsore, *fecerit et fateatur*. Dulcissimus, qui nunc sequitur, cogitationum lusus, profuit e versu decimo quarto, vel potius e voce *meam*, quae ibi obvenit. Sub hac enim intelligit Euclio *suam* ollam, auri plenam, *cujus, se invito*, Lyconidi nulla fuerit tactio, Lyconide sub eadem intelligente *suam* puellam, senis avari filiam, quam, *illo quidem haud invito postulet, sed, suam esse oportere, arbitretur*. Recte protulit de hac scena interpret gallicus: „Lyconides attiré par les clameurs d' Euclion, le console dans la Scène dixième, qui est assurément la mieux conduite de toutes. Le jeune homme qui ne doute pas un moment, que ce ne soit pour le déshonneur de sa fille, qu' Euclion se désespère, avoué ingenuëment que c'est lui est la cause de tout ce desordre, et lui en demande pardon. Le Viellard au contraire, qui applique à la perte de sa marmite, tout ce que Lyconides dit de Phédria, fait avec lui un ambigu des plus agréables et des mieux soutenus.” Poscenti vero Euclioni, ut *referat* Lyconides *illam ex Silvani luco ablatam* ollam, promittentique, *dimidiam se cum fure quoque istius ollae partem divisurum esse*, respondet juvenis, nihil se abstulisse, *sed magnam esse aliam rem, quam cum eo otiose, si otium sit, cupiat loqui*. Tum, quae sit illa res, fatetur Lyconides, qui jam est bono animo, atque quaerit ex Euclione, queritante admodum de *repudio*, quod *renunciare* jusserat Megadorus, *rebus paratis, atque exornatis nuptiis*, cur *ejulet, quem avom fecerit jam ut esset filiae nuptiis*.

Libri quidem ad unum, exceptis quibusdam versionibus, et scripti et editi, Actus quinti hic fere initium esse volunt. Id quamquam haud satis commode fieri videmus, tamen a bona consuetudinis via decedere nolumus, praesertim cum nobis ad hunc quoque locum redeundum erit s. t. in prolegomenis nostris. Domo revertitur quidem Strobilus, Lyconidis servus, felicissimum se praedicans, quod *quadrilibrem aulam auro onustam habeat*. Audit servi sermonem Lyconides, conspicit herum Strobilus. Callidissimus fur primum fatetur, se *divitias nimias*, — *quadrilibrem aulam auri plenam*, *Euclioni huic seni subripuisse*, et domi *in arca apud se condidisse*, tum, poscente hero, ut *eat atque reddat id aurum huic seni*, servi *scelerum cumulatissumi* e more, rem ita, ut opinetur herus, se habere, prorsus negat. Sed jam est in eo Lyconides, ut Strobilum cogat plagis.

Quae in editionibus post versum vicésimum secundum primae scenae Actus quinti sequuntur, supposita sunt. Lacunam, de qua s. t. in commentario agemus, linquere, quam ἀλλοτρίων χάρισαςθαι, maluimus.

De eo, num congruant singulae hujus fabulae partes illis, quas dicunt, dramatis legibus, v. d. LIMIERAS. audiamus, qui, „Le tems, inquit, ou la durée de l'Action est Une aussi bien que Sujet; puisque tout se passe facilement en moins d'un jour. Il n'en faut pas d'avantage pour exécuter sans peine toute l'intrigue de cette Comédie. Enfin l'Unité de Lieu y est aussi très bien observée. La Scene est un Carrefour voisin de la Maison d'Euclion et de Megadore, et du Temple de la Foi. Les Décorations doivent représenter d'un côté ces deux maisons; de l'autre le Temple et l'Autel qui est dans le Parvis; et en éloignement le Bois consacré à Sylvain.” cet.

Inter Gallos MOLIERIUM in Avaro suo Aululariam imitatum esse, neminem fugit. КОЗРКИ nostri versionem commendamus atque commendamus. Sed de his operibus, aliisque, quae huic spectant, in prolegomenis nostris agemus.

Vienn. exh. *qui hic nunc habitat filius*. — v. 23. ed. BACC. HERB. *quotidie*; aliae *cottidie*. — v. 24. edd. Wett. aliq., ut SAR., VALL., B. HERB., exhib. *aliquo*; item edd. vulgg.; recte lect. LANG. *aliqui*; item LAMB.; itemque recentt. fere; cod. Vienn. *aliquid*. — v. 26. *Eiclio*, *Eyclio*, *euclio*, cod. Vienn. *Henclio*. — v. 27. BOTH. in ed. utrq. *quo illam* sec. cod. vet. CAM. et cod. IV. Palat.; codd. Pall. I. et II. babb. *quo ille eam*. — v. 28. BOTH. exhib. in text. ed. maj. *namque compressit eam*, suad. in comment. *nam eam* (vel *illanc*) *compressit*, et rest. in ed. min. lect. vet.; operae nostri posuerunt *adolescens* pro eo, quod malle-mus, *adulescens*; item in vers. inseq. — v. 29. *que sit: quam compresserit*. ed. B. HERB.; cod. Helmst. *compresserat*, quod non displicet BOTHIO. — v. 30. *neque compressum autumat pater* lect. LANG.; item codicis Vienn.; eand. lect. tenet H. PUTSCH., quem seq. PAREUS. — v. 31. *Ego hodie faciam*, omiss. τῷ *eam*, cod. Vienn. — v. 32. τὸ *sibi* vult BOTH. pronuntiarī sibi. — v. 34. BOTH. exhib. in textu ed. maj. *Enim hic* pro *Et hic*, in comment. vero et in text. ed. min. sequitur v. d. ACIDALIUM, qui suadet *Etenim hic*, ut versuum sensus magis explicetur. — v. 36. *nocte*. — v. 38. *foris*. — v. 39. *leg. volt*; numne glossa; cf. Gulielm. quaest. in Aul. c. I.; vid. sub B.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Lar familiaris deus inducitur: comoediae argumentum narraturus quoque pacto autor fuerit thesauri inveniundi: SAR.; exspectandum erat, fore, ut spectatores, ornatu Prologi conspecto, exclamarent; eccum epim! heu quis ille? quare Prologus: *ne quis miretur* quid sibi hic ornatus velit, *qui sim paucis eloquar*, has enim voces puto jungendas, semicolo post *sim* deleto, et post *miretur* posito. SCHMIED.; der Hausgott tritt auf, phantastisch als Genius kostumirt. КОБЕК. — v. 2. *ego Lar sum familiaris*; — hoc loco larem intelligimus genialem deum: unusquisque enim locus proprium genium habet; et dicti sunt genii quasi nobiscum gignantur: vel quod genitos tueantur: id quod ipsemet dicit: hanc domum multos annos possideo et colo. SARAC.; adhibetur hic deus: quia quae a Lare dicuntur, non

saurum; edd. vett. sec. libros optt. *thesaurum auri*; item cod. Vrat., quem contulit v. d. LINGIUS, cujus libell. (Quaest. Plautt. L. I. Vratisl. 1817), saepe laud. vid. p. 7.; CAMERAR. primus sine nota voces transposuit; qui potuerit BOTH. in ed. min. affirmare, legi in libris scriptis *auri thesaurum*, non videmus; certo exhib. codd. msc. LANG., GRUT., TAUBM., VIENN. alique, ut dedimus. — v. 8. censens, tō *id* non ferre carminis rationem, suad. LAMB. in notis *ut eum servarem* (exhib. tamen vitiosus textus ed. d. 1577. *id* pro *eum* ?); posuerat BOTH. in ed. maj. text. *me, id ut servarem*, sed rest. jam lect. vet. in comment., item in ed. min. — v. 9. tenent edd. vett. usque ad CAMER. *quando*; qui primus posuit sec. DONAT. ad Ter. Adelph. prol. 5, (item ibid. POPMA; item TURNER. adv. VI, v. 24.) *quoniam*; invenerat LANG. quoque in libris aliis *quoniam*, in aliis *quum*, sc. *qm*, linea — super *q* et *m* imposita; item LAMB., GRUT., TAUBM., qui tamen suadet *quom jam*, GRONOV., alique; item BOTHIUS in ed. utrq.; e recentt. GOELLERUS *quando*. — v. 11. *inopem*, sine *que*, obven. in cod. Vienn. — v. 12. ed. SARAC. *commostraret*, f. p. err. typ.; LAMB. mavult *commonstrare*, sec. libros suos, quos tamen nosse non vult TAUBM.; legit GOELLERUS quoque *commonstrare*, sec. cod. Vienn., qui exhib. *quam id thesaurum commonstrare* (ad quam lect. a manu correctoris in marg. ibid. not. „nota thesaurum neutro genere dici.“). — v. 13. edd. fere *eji*, *ey*, *eii*, *ei*. — v. 14. ed. BACC. HERB. *quo cum labore magno: et misere viveret*; LANG. *qui cum*; quem sequuntur BOTH. et GOELL. — v. 16. edd. vett. *ecquid* sive *ec quid*; LANG. lect. *observare, qui majorem*; cod. qq. *et qui*, ut CAMER.; ACID., GULIELM., alique sec. librr. bonos *ecqui*; citat versum *et quidem majorem filium mihi honorem habere, quam ejus habuisset pater* NONIUS. — v. 17. edd. vett. aliquot *quam si habuisset* pro *quum ejus habuisset pater*, ut edd. SAR. et BACC. HERB.; cod. GUELF. *hujus*. — v. 18. GOELLER. sine nota *at ille pro atque ille*. — v. 19. *minasque impartire honoribus*, omiss. tō *me*, cit. NON.; item LAMB.; vulg. *impertire*, sed libri quoque LANG. (cf. ed. scriptt. rustt. SCHNEIDERI, ibique PONTEDERAE libr. de vet. scrib. rat. s. I.); *impartire* edd. vett. — v. 20. *nam idem* LANG.; codd. Pall. II. et IV. *die pro diem*. — vv. 21. 22. citat hos versus NONIUS: *is ex se hunc reliquit, qui hic habitat, filium pariter mordatum, ut pater atque avus ejus fuit*; cod. ms.

adversativo *πρὸ*. SCHMIED.; vid. DONAT. ad Terent. Adolph. I, 1.; — in *foco*, qui medius erat totius domus locus, et Laris ipsius sedes, ut et Vestae, quam *ἑστίαν* appellant Graeci: quo in loco accendebatur et servabatur ignis: vel sic, in medio foco, in media parte foci. LAMB.; le Foïer étoit le lieu consacré au Dieu Domestique. Il étoit au milieu de la maison et l'on avoit soin d'y entretenir toujours du feu. LIMIERS. — v. 8. *defodit*; i. e. penitus abdidit: vv. dd. sec. LAMB. — v. 11. *optavit potius*; est graec. *προσέλετο*; vv. dd. — v. 13. *agri* — *magnum modum*; non magnum agri spatium, cet. LAMB., TAUBM. aliique; cf. Horat. Sat. II, 6, 1. — v. 14. *quo cum labore magno* — *riveret*; *ταλαιπωρῶν καὶ κακοπαθῶν*, laboriose et aerumnose: davon er sich kümmerlich und mit aller Noth erhielt: sec. LAMB. ex ingenio aevi sui v. cl. TAUBM. — vv. 18. 19. *minus minusque inpendio curare*; vel nulla impensa vel minori cura: et curare pro curabat: cet. SARAC. — v. 20. *item* — *item*; wer Gott ehrt, den ehrt er wieder: ut supra TAUBMANNUS; et recte quidem atque pulcre. Nam haud difficile est visu ex hoc nostro loco, quas habuerint veteres sententias cum de pietate hominum in deos, tum de gratia deorum in homines. — v. 24. *aut ture, aut vino* — *supplicat*; neque Genio, neque Laribus quicquam animarum immolabatur: Genio: quia deo rerum gignendarum nefas esse putabant veteres quidquam, cui vitam ademissent, immolare, et quo die lucem intueri et animam ducere coepissent, eo die (eo autem die Genio sacrificabant) aliquod animal anima privare laribus: vel quia eosdem deos esse Lares et Genios existimabant: vel quia si dissimiles erant Lares, vitae patris familias et matris familias, et familiarium custodes habebantur: diis autem vitae custodibus sacrificanteis manus suas sanguine cruentare et animali vitam adimere nefas arbitrabantur. Laribus autem supplicare solebant Kalendis, Idibus, Nonis, cum Festus dies erat. cet. cet. LAMB.; Laribus nihil offerebatur, nisi quod vita careret, qualia sunt *lhus*, *vinum*, *coronae*, *flores* alia. Supplicare autem est verbum rebus sacris consecratum exprimentis. OPERAR.; (est verbum *supplicare* solemne apud deos minores); Les couronnes étoient suspendues dans le foïer, et elles étoient d'une grandeur extraordinaire. LIMIERS sec. MEURSIUM. — v. 28. *de summo adolescens loco*; i. e. summo genere natus. SARAC.; repp. vv. dd. — v. 31. *senex de proximo*;

Megadorus sc., *juvenis illius avonculus*. — v. 36. *Cereriis vigiliis*; τοῖς Θερμοφορίοις. Sacra enim haec a mulieribus jejnantibus nocturna celebrabantur. Et deae appellabantur Θερμοφόρῳ, Ceres et Proserpina. CAMER.; sacris nocturnis. Hoc spectans Cicero lib. 2. de legibus scripsit: *quid autem mihi displiceat in sacris nocturnis, poetae indicant comici*; significat enim Cicero, sacra nocturna et pervigilationes nocturnas maximam et laetissimam ad stupra patefacere fenestram, cet. cet. LAMB.; ces fêtes de Cérès s'appeloient Θερμοφορία, c'étoient les femmes qui les célébroient la nuit, à jeun, et sans aucune lumière, à cause que Cérès avoit cherché de nuit sa fille Proserpine sur le mont Etna. La fiction de Plaute en cette occasion est d'autant mieux placée, que toutes ces circonstances favorisoient le désordre. LIMIERS; repp. vv. dd. sent. CAMER. fere; Das Nachtfest der Ceres, *Vigiliae Cereris*, Griechisch Θερμοφορία, wurde wie die Bakchanalien von Mädchen und Weibern gefeyert. Da die Feyer desselben besonders im nächtlichen Umherschweifen bestand, so konnte sie leicht von jungen Männern, welche auf verliebte Abentheuer ausgingen, zu allerley Romanen gemisbraucht werden. Die Lustspieldichter bleiben daher der Wahrheit getreu, wenn sie als durch jene Feste veranlaßt den Roman einleiteten, welcher als Fabel ihren Stücken zum Grunde liegen sollte. So geschieht es in diesem Lustspiel, so auch im Kästchen. Siehe den Prolog jenes Stücks v. 8. КОЕРК. — v. 37. *hic senex*; sc. Euclio, senex avarus; *intus*, i. e. in interioribus domus suae partibus, ad *focum medium*. — v. 38. *anum*; sc. Staphylam; *ne sit conscia*, i. e. ne adsit testis, ipso inspiciente locum, ubi aurum erat defossum. — v. 39. *ne subreptum siet*; alii aliter locum hunc interpretantur. Sunt, qui τὸ *ne siet* pro hellenismo habeant, ut sit positum pro *anne*, sec. SCALIGER.; alii anastrophen conspiciunt, sc. *subreptumne siet*; nec desunt, qui subaudiri velint tertium quoddam verbum, ut *verens*.

A C T U S I.

S C E N A I.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

v. 1. (Similes versus hujus scenae sunt, versuum superiorum — [sc. versus jambici senarii] —. CAMER.); *Eyclio*; *Heuclio* cod. Vienn.; *Staphila* edd. vett.; dedimus lect. edd. vett. fere omnium; libri LANG. exhibb. *eri, age, eri. exeundum hercle est tibi*, omissis vocibus *hinc* et *foras*; tenet BOTHIUS in ed. maj. sine nota lect. vet., scribens modo *hinc tibi* pro *tibi hinc*, ut alii quoque; sed in ed. min. v. d. sequitur libros LANGH; hñm GOELL. — v. 2. *emisiciis* lect. LANG., ut videtur, nec vero, ut cit. e divinat. Acid. p. 561. GOELLERUS, *misiciis*. — v. 3. *verberat*. — v. 4. *malam mala* ed. Lugd. — v. 5. edd. quaed. vett. omitt. τὸ me post *qua*, ut post ed. princ. SARAC., BACC. HERB., aliaeque; item abest τὸ me in cod. Vratisl.; in libris LANG. non erat τὸ nunc; *nam qua nunc caussa me extrusisti* ed. Lugd. aliaeque; *nam me qua nunc* LAMB.; num. — v. 6. male post *seges* ponunt (:), vel (.). — v. 7. edd. vett. aliq. *hostio*; eadem τὸ ut post *vide* insequentem trahunt ad versum; jam libri LANG. *sis, vide ut*; sed aliae edd. vett., quas seqq. TAUBM. alique, interpungunt *sis. Vide, ut* cet.; jam BOTH. *sis! Vide, ut* in ed. maj.; sed in ed. min. *sis, vide*, tracto τῷ *Ut* ad v. inseq.; GOELL. ten. lect. vulg. — v. 8. *Valla* non agnoscit τὸ se ante *habet*, additque: ita scribendum, non *se habet*. Haec nam locutio a graecis est, qui inquirunt οὕτως εἶχει καλῶς εἶχει (οὕτως ἔχει, καλῶς ἔχει); ed. BACC. HERB. ac scin; lect. LANG. quo-

modo res, omissa voce *tibi*. — v. 9. *si hercle*, omiss. *hodie*, LANG. — v. 10. PAREUS in ed. post. *gradibo* commendat, nec vero LANG. liber, ut vult nosse GOELLERUS. — v. 11. edd. qq. vett. *adassint*. — v. 13. abest in edd. vett. qq. τὸ *atanteut*; BOTH. omitt. τὸ *ego* post *hercle* in ed. utraque; NON. omitt. τὸ *hercle*, cit. versum. — v. 16. edd. vett. vulg. *abscede etiam nunc: etiam nunc: etiam: hoe* nullo posito interpunctionis signo post *hoe*; qq. aliae exhibent *abscede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc*; in librr. LANG. non erat τὸ *ohe*, sive *hoe*; ed. Lugd. hab. *abscede hinc etiam nunc* cet., sed vitup. jam in margine *hinc*; e lectione Langtana *etiam nunc* novam prorsus creat BOTHIUS, legens in ed. utraque: Eucl. *Abscede!* — *etiam nunc!* — *etiam nunc!* Staph. *Etiamne?* Eucl. *Ohe*,; sequitur LANG. etiam GOELL. — v. 17. edd. qq. vett. *istic adesto*, ut SARAC., B. HERB., ed. Venet. SCUTAR., aliaeque, quas multi sequuntur; item codd. Pall.; cod. ms. Guelf. exh. *istuc adesto*, quem seq. BOTH. in ed. utrq.; libri LANG. exhib. *ut asta*; libri optimi fere *istic adstato*; ut etiam *Gruteri*, *Scioppii*, aliorumque. — v. 18. LANG. librr. alii *excedes* pro *excesseris*, alii ad finem vers. pon. τὸ *latum*. — v. 20. *te ego*. — v. 24. edd. quaedd. vett. *praesentiscat*, sive, ut B. HERB., *presentiscat*. — v. 26. edd. vett. fere *visam: est*, *ne ita aurum ut condidi?*; item libri LANG.; sed olim sec. PR. LAD., CAM. et DOUZ. vulgg. edd. *sitne*; BOTH. in ed. maj. *uti visam*, sed rest. v. d. in ed. min. lect. vulg.; frustra denuo suad. GOELLER. metri causa *sitne*. — v. 27. laudatum a NONIO ex Aulularia Plauti versum *Nec (TAUBM. nae) nocte nec diu quietus unquam eam* (BOTH. leg. cens. *eram*); *nunc dormiam* (absunt, haec ap. TAUBM.), post hunc versum inculcandum censebat GUILIELM. Quaest. Aul. I.; eumque sequutus est PAREUS. — v. 28. (frustra statuunt quidam post versum huj. sc. 27mum novae scenae initium); edd. ol. vulg. *nec nunc me castor*; lect. LANG. *non enim mecastor*; libri quidam scripti *nec numen ecaster*, unus: *noe num me castor*; superinscripta voce *non τῇ noe*, ut not. TAUBM.; sec. codd. Guelf. et Mon. in ed. utrq. *ne nunc mecastor* BOTH.; sec. SCIOFF. exhib. GOELLERUS *nenum mecastor*. — v. 29. edd. vett. vulg. *male*; item cod. qq. scrr. *male*, hoc est *malae*, nec ut post CAMER. aliosque quidam recentt. *male* adverb.; LANG. plane *malae*. — v. 30. h. pp. *me miseram*; item libri LANG.;

item **BOTHIVS**; **GOELLERUS** tenet lect. vulg.; recte quidem, ut videtur, sed de hac re alibi.; at sec. plerr. **LING.**, *me miserum* — v. 31. cod. Guelf. et Monac. *extrusit*. — v. 34. *sutor claudus*. — vv. 38. 39. librorum **LANG.** alii tenent *litteram, longam laqueo*, alii *litteram: longum laqueo*; item codd. **PALL.** et **CAM.**; vet. cod. ms., quem cont. ed. **LUGD.**, exhib. *mi ante meum*; item codd. **LAMB.**; **J. PALM.** legeb. *quam ex me ut uvam faciam, aut litteram longam*, spicil. p. 606, 45.; quoc. cf. **POENUL.** I, 2, 108.; ed. **PAR.** III *mi laq. coll. quando cet.* — p. vid. s. B.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Primum prodit in scena **Euclio** suo timens auro: qui saepius locum revisit: ubi defossum fuerat: anum iccirco familiarem domo excludit: ne excipiat quid agat. **SARAC.**; inducitur senex **Euclio**, insignite miser, dum eum auri et custodiendi cura assidue sollicitat, et amittendi metus quotidie macerat. **LAMB.**; *Euclio* quidem ab *eu* (εὺ) quod bonum significat et *cleos* (κλέος) gloria. Ejus ancilla *staphila* nominatur quia *staphila* (σταφυλή) uva passa dicitur. **VALL.**; **Euclio** will ausgehen, und kommandirt erst die *Staphyla* hinaus vor die Hausthür, um zuvor unbéobachtet die Stelle seines verscharrten Geldtopfes besichtigen zu können. **SCHULZ.** — v. 2. *circumspectatrix* — *emissitiis*; i. e. extra eductis et foras porrectis: denotat actum cum diligentia rem aliquam explorantis: dicuntur emissitii observatores et exploratores quasi extra ad perquirendum missi. **SARAC.**; quae perpetuo in hanc et illam partem circumspectas. Suspicatur videlicet senex, anum circumspicere, ubi aurum sit conditum, quasi illa aliquid de eo senserit. **LAMB.**; oculi emissitii sunt, qui huc atque illuc excurrunt, omnia curiose observitantes. Alii eminentes et quasi foras porrectos interpretantur: quod minus placet. **TAUBM.** sec. **LAMB.**; repp. vv. dd.; vert. **LIMIERIS** per *avec tes yeux de furet*, et **SCHULZ.** mit *deinen Spionsaugen*. — v. 3. *nam cur* — *verberas*; nam cur e. i. q. curnam; vv. dd.; verberare non solum a verberibus dictum: sed etiam a verbis. **NON.**; ex quo perspicuum est, **Nonium** existimare, *verberare* hic positum esse a **Plauto** pro *objurgare* et *verbis in-*

crepare. At ego arbitror, anum, dum extruditur ex aedibus, a sene verberatam et pulsatam, aut saltem pulsam esse, cet. LAMB.; *ut misera sis*, sey du meinethwegen cet., *ut für licet.* SCHULZ.; sed errare videtur v. d., nam τὸ *ut misera sis* respondet τῷ *nam cur me miseram verberas?* itaque rectius addit SCHMIED.: id ipsum volo, ut, quam te vocas, misera sis. — v. 4. *malam aetatem*; mala aetas pro senectute crebro et argute ponitur. Contra aetas bona pro juvena. GULIELM.; repp. vv. dd.; facilius tamen intelliges τὸ *ut te dignam mala malam*, si, ut saepius est accipiendum, acceperis τὸ *aetatem pro vitam.* — v. 5. *nam qui me nunc causa*; metathesis pro *quam causa* cet. TAUBM.; cf. supr. v. 3. ad *num cur* cet. — v. 6. *stimulorum seges*; i. e. digna, quae assidue stimulis fodiariis, digna, in cuius corpore stimuli perpetuo sati et defixi stent, ut in segete spicae: cet. cet. LAMB.; in cuius tergo sive dorso serere oportet stimulos. BOS.; deren Rücken schon oft gleichsam eine Saat von Striemen wurde: du ausgepeitschte Veddel. (!) SCHULZ.; dulcius et urbanus vertit v. cl. KOPRIUS: *willst du mir Rechen-schaft abfordern, Stachelsaat?*, additque: *Stachelsaat, stimu-lorum seges*, ein eben so kurzer, als bis zur Anschauung mah-lender Ausdruck. Er heisst: „du, die du verdienst, daß auf deinem Rücken eben so die Ochsenstachel eingegraben da stehen; wie auf einem Kornfelde die Ähren.“ Leider erinnert aber auch der Ausdruck an die Barbarey, mit welcher Sklaven und Sklavinnen bey den Römern behandelt werden. — Sed ob-venit quoque *scelerum seges, criminum seges*, cet., quocum cf. Cas. II, 8, 11. — vv. 7. S. *illuc — illuc, sis! — incedit*; illuc (ostendit locum digito) regredere ab ostio! sed, morante ea, altiore voce inclamat *illuc!* — *sis* aptius jungitur cum *vide ut incedit.* Qui vituperant inferiorem aliquem, interdum, licet cum eo soli, jubent tamen homines videre, quantopere ille sit id, quod vituperant: — *ut* quam lente *incedit*, procedit, non enim de alio gressus vitio loquitur, nisi de tarditate. Sic ap. Terent. Eun. V, 3, 4. SCHMIED.; — *at scin' — habet?* wie dir's gehen soll SCHULZ.; quid te maneat. — v. 10. *grandibo gra-dum*; cf. sub A; efficiam, ut majora in gradiendo spacia facias. Ich will dir Fuß machen. TAUBM.; ich will dir Beine machen, will dir den Schneckengang abgewöhnen. SCHULZ. — v. 11. *uti-nam — adavint — suspendium*; cf. sub A; *adassint* i. e. adju-

pent, propitii sint; SARAC.; *adaxint* est mis pour *adegerint*, C'est un vieux prétérit d'*Ago*, pour *egi*. LIMIERS sec. FEST. — v. 14. *oculos* — *ecfodiam*; sic Graeci ὀφθαλμοῦ; ἐξορύσσειν. TAUBM. — v. 17. *istic adstato*; hoc quidem loco *siste gradum*. SCHMIED. — v. 18. *digitum* — *unguem latum*; proverbii locum hae locutiones obtinent propter hyperbolem. Itaque appellari solent vel proverbialia hyperbolica, vel hyperbolae proverbialia. LAMB.; ein zwären Finger (!) TAUBM. ex ing. aevi sui; — *digitum* dicebant proverbio de re valde brevi. Alcaeus: πίνωμεν. τί τὸν λύχρον ἀμύνομεν; δάκτυλος ἡμέρα. i. e. non longior est digito, seu valde brevis. Si adhuc contrahere et minus facere spatium vellent, dicebant *digitum transversum*. Eadem ratio est de *ungue*. (Cic. Famil. VII, 25., ad Attic. XIII, 20. GRONOV. — v. 19. *donicum*; donec: *donicum* antiq. pro donec, saepe occurrit. — v. 20. *te dedam discipulum cruci*; *dedam te cruci* i. e. tradam te in potestatem crucis. Nam qui deditur, eo, cui deditur, inferior est. Addit autem *discipulam*, ut significet, eam sic affixam cruci permansuram, ut discipulus magistro cet. cet. LAMB.; i. e. suspendam te, faciamque, ut crux discipulam te scribere doceat, et longam unam litteram facere. TURNEB.; ego te dedam in disciplinam cruci: quae nimirum te doceat modestiorem esse: PIST.; ubi discas oculos istos emissitios non continere, sed claudere. SIBER.; so sollst du am Kreuze lernen. SCHULZ. — v. 23. *ne* — *verba* — *duit*; i. e. fallat. VALL.; repp. vv. dd. — v. 25. *quae in obcipitio* — *oculos*; in parte capitis posteriori: cujus contrarium sinciput pars capitis anterior. SARAC.; significat —: hanc anum esse oculatissimam. LAMB. — vv. 28. 29. *quid* — *malae rei*; haud difficile est videre, quam capere debuerit anus quantamque admirationem e ratione illa agendi ac vivendi, cet. cet.; vv. qq. dd.; qui scil. spect. videntur auditores. — v. 33. *interdius*; interdiu, μὲν ἡμέραν. LAMB. — v. 34. *quasi claudus sutor*; sutor a sutrina ut medicus a medicina: non autem a suendo nec medendo ut Varro. SARAC.; haud desunt, qui, PARBUM sequuti, sutores plerumque claudos fuisse, dicant; sed jam TAUBMANNUS recte „Electa Parei, inquit, persuadere volunt nobis, sutores plerumque fuisse claudos. Quis credat, nisi mente claudus? — v. 36. *propinqua partitudo*; tempus pariendi. SCHMIED.; cf. II, 3, 9. — v. 37. *conminisci*; cf. Amph. Act. III, Scen. III, vers. 24, et quae ibi de voce

commentus notavimus sub A et B. — vv. 38. 39. *ex me ut unam faciam literam longam*; i. e. ut pendens videar I facere litteram. SARAC.; repp. vv. dd.; alii sunt, qui subintelligendam censeant litteram L, in quos recte invehitur LAMB.; sed — veriora, rectora, clariora non, ut alias, addit. Itaque repetit: „Apage enim vulgus interpretum, qui de littera L capiunt, quia longiuscula ea in nostra scriptiōe. Apage et Lambinianam facem, qui ad quamvis grandiore[m] litteram vult aptari. Certo mecum Plautus cepit de ista, quae sola inter grandes et Romanas illas litteras (nam hae minutae olim ignotae) super caeteras emicuit, et forma ipsa pensilem praetulit ac porrectam. Hac eadem mente Ausonius (epigr. 120) in ligurritorem Eunum scripsit: *quid, imperite, P putas ibi scriptum, ubi locari Iota convenit longum?* nam suspensio censet eum dignum:” ΤΑΥΣΜ. (e LIPS. de recta pronunc. Lat. L. cap. 8.); cf. sub A; nec non reperiuntur, qui, adludere servam, putent, ad illum apud veteres indiciorum morem, quo, (— idque tempore quidem Plauti neminem non nesciisse dicant —) iudex condemnans litteram longam in tabella ducebat, absolvens vero brevior[m]. Iique delegg. ad Hesich. (interpr. Aristoph. in Vespis) sent. de voce γραμμή ubi: εἰσθῆσι ὁ διδάσκαλος (suad. SCHMID. δικαστής) καταδικάζων, ἐν τῷ γραμματιδίῳ μακρὰν γραμμὴν ἔλκυσιν, ὁ δὲ ἀπολύων μικρὰν cet. et ad Suid. μακρὰ γραμμὴ ἡ καταδικάζουσα, ὁ δὲ ἀπολύων βραχύνειαν ἐσημειοῦτο. Haec fere ab aliis aliter repetuntur.

A C T U S I.

S C E N A II.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (versus sunt similes superiorum [sc. vv. jambici senarii]. CAMBR.) *defecato*; BOTT. inv. in cod. msc. Monac. *domum* pro *domo*. — v. 2. BARTH. laud. (adv. 28, 8.) e cod. Vienn.

conspexi pro perspexi. — v. 3. tenent. edd. aliquot vett., ut Venet., Mediol., Argent. aliaque, *quippe nil pro quippini*, easque et suos codices sequitur BOTH. in ed. utraque; sec. BOTH. edidit GOELLER.; cod. Vienn. exhib. *quippe nihil.* — v. 4. *unne; edes, edis* edd. vett. — v. 5. *questi furis*; abest τὸ aliud apud NOM., q. cit. v. — v. 6. libri scripti LANG., item edd. vett., exhibb. *ita inanis sunt. opplete* (sc. *obpletæ*) *atque araneis*, ut sit *inanis*, ut notat VALLA; i. q. *væuæ*; cod. Vienn. *aragneis.* — v. 7. LANG., item ed. Lugd. aliaque, omitt. τὸ *nunc*; item hæc vox abest in cod. Hehmt., quem seq. BOTH. in ed. utraque, atque GOELLER.; abest in ed. Argent. τὸ *me.* — v. 8. *Darëum* librr. LANG. — v. 9. *araneas mi mihi ego* ed. SARAC.; item ed. BACC. HERBIP. aliaque. — v. 12. *quemquam*; cod. Guelf. et quidam alii libri exhibb. *in aedibus*; cod. Vienn. *mihi aedis.* — v. 13. libri Langg. alique tenent *quid si quispiam ignem quaerit*; item edd. aliq. vett.; sequitur BOTH. in ed. min., sed in ed. maj. exh. v. d. sec. libr. CAMER. *quod quispiam ignem quaerut* cet.; tenent sex codd. msc. Pall. τὸ *quodsi*; *quisquam* obv. in cod. Guelf.; *extingui*; minus recte totus versus Euclioni adscribitur. — v. 14. *quo te* cod. sc. MEURSII. — v. 15. *tu extingue extemplo* lect. LANG.; quam seq. CARPENT.; *extinguito tu extempulo* LANG. in notis; *extinguer'e* libri fere. — v. 16. *tu aquam* cet. LANG.; (vel non fiet ἐκθλίπεις, vel fiet διαίψεις in *aquam*, ut constant numeri. CAMER. — v. 17. adscribunt fere hunc et insequentem versum Staphylæ; *securin, securem; pistilum*; BOTH. ex ing. in ed. utrq. *pistillum aut mortarium.* — v. 18. *vicini rogitant* LANG. — v. 19. *furem* cod. Vienn. — v. 20. edd. vett. aliq. *profecto in edibus (aedibus) meis*; item cod. Vienn. et alii libri scripti. — v. 22. laud. BOTH. e cod. Guelf. *veniet*, e cod. Mon. *venerit.* — v. 24. *nunquam adit quanquam propet* lect. LANG.; abest fere in libris et scriptis et editis τὸ *est* post *prope*; de qua re addit CAMERARIUS: „non visa caussa fuit, cur veteris libri scripturam mutaremus. In quibusdam tamen editis exemplis legitur *nusquam adiit quaquam prope*, i. e. οὐδ' ἐγγύς.”; codd. Pal. et Monac. *quanquam prope sit; nunquam adiit quaquam prope* GRONOV.; item BOTH. in ed. maj., nisi quod est *nusquam* ex er ore typogr. pro *nunquam*; sed idem v. d. in comment. et in ed. min. exh. *nunquam adit quaquam prope*; cod. Guelf. quo-

quam; falso citat BOTH. lect. LANG., quae est *quaquequam*, nec vero, ut vult, *quaquam*; cod. Vienn. *probe est*. — v. 25. *occlude sis*. — v. 26. *pesulis*; cf. sub B; et hanc scenam quidam in duas dividunt post hunc versum. — v. 27. *discrutior*; quia extrita i litera legi vult BOTH. — v. 28. haud pauci exhibent *si quid agam scio*; item CAMER., qui addit: „et haec fideliter secundum veterem librum expressa sunt. Est autem dubitatio senis: qui negat se abiturum domo, si sciat quid factu sit optimum. Nunc in hoc haesitat, quia metuit, ne absentia a divisione sua in suspiciones aliquas incurrat.”; item LAMB. alique; sed frustra, ut videtur; tenent libri scripti fere, et edd. vett. *sed, quid agam, scio*, vel *set q. a. sc.*, unde BARTHIVS fecit *st, quid agam, scio*. — v. 30. BOTH. alique etiam hodie *numos* sec. codd. qq.; *nummos dixit* cit. invers. ordine ASCON. ad Cic. or. Verr. I, 8. — v. 32. cod. Vienn. *ne suspicentur*. — v. 33. ol. vulg. *nam verisimile non est*, ut in Lugd; item BOTH. in ed. utrq. sine nota; est vero omnium codicum lectio, ut notat v. d. LINGIVS in libro s. l. p. 54., *nam non est verosimile hominem pauperem*, quam primus mutavit metri causa PYLADES. — v. 34. quidam sec. ACID. scripserunt *nummum* sive *numum*, ut sit genitivus; recentiores fere tollunt τὸ (,) post *facere*. — v. 36. *me et*. — v. 38. *dexteris* gloss. — v. 40. LANG. librr. alii exhibb. *post item*, alii *post idem*; edd. vett. fere *post idem*; aliquot *post itidem*; recte correxere jam dudum viri docti. — v. 41. e cod. msc. Vienn. laudd. vv. dd. *recipio* pro *recipiam*.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Exit domo senex animo satis pacato et tranquillo quod salvam suam inviserat pecuniam. SARAC.; in hac scena ostendit euclio necessarium abire domo quod poscendum videbatur argentum dividendum in plebem. Imperat igitur ancillae ne quemquam iu domum intromittat. VALL.; *defaecato animo*; liquido et sereno, i. e. hilari. CAMER.; translatio est a vino percolato, seu per colum vinarium transmissio, ut liquidius reddatur, faece seclusa, cet. LAMB.; *clair, serein*: ce qu'il appelle ailleurs *liquidum, tranquillum*; Epid. V, 1, 36. cet. LIMIERS.; *defaecari* de corpore est *lavando purgari*, hoc loco de animo: *liberari sollicitudine*. SCHMIED.; *geklärten Sinnes*. Das Bild ist

vom Wein hergenommen, dessen Gährung vollendet, und aus dem alles Unreine und Trübe ausgeschieden ist. Auch wir brauchen hell und klar von gut gegohrnen Getränken, welche sich gesetzt haben. ΚΟΡΡ. — vv. 3. 4. *quippini* — *servem?* *an* — *auferat?* ironia est: sentit enim anus, nihil esse causae, quamobrem intus servet, quia domi nihil sit, quod tibi servetur, aut quod inde auferatur. LAMB.; dulce vertit ex ingenio aevi sui *Huy! das jemand's Hauss wegtrüg* (sc. *dass jemand's Haus*): TAUBM. — v. 5. *quaesti*; i. lucri: et quaesti et quaestus dixere veteres secundae et quartae declinationis. VALL. — v. 6. *inanis*; inanitatibus seu inanitate, vv. dd. sec. NON. — v. 7. *mirum, quin*; mirum est, quod non; ironice; miror quod me Jupiter tua causa non ditissimum regem faciat. Most. II, 2, 62. Rud. V, 3, 37. SCHMIED. — v. 8. *trivenefica*; obiter notate, mulieres ejusmodi veneficas olim et *sagus*, et *simulatrices*, et *μορφο-τελας*, et *fictrices*, item *venetrices* (vocatas esse): nostris Warsägerinnen. TAUBM. — v. 9. *araneas* — *servari volo*; c'étoit un heureux présage chez les Anciens, que de voir filer une Araignée en descendant. Plin parle aussi de plusieurs autres superstitions à cet égard Lib. II. c. 24. Quoi qu'il en soit les uns veulent qu' Euclion dise ceci par superstition (ut TAUBMANIUS e. g.); et les autres, comme une marque de son Avarice sordide (ut GRUTERUS). LIMIER. sec. vv. dd. — v. 10. *pauper* — *pator* — *fero*; laudabilis senex et magni animi vir, siquidem vera praedicet, et si ex animi sententia loquatur. LAMB.; quantumcumque dii sortem meam esse volunt, ea contentus vivo. SCHMIED.; laudd. vv. dd. ad h. v. etiam Hesiodi illa: *μηδ' ἐστ' οὐλομένην πεινὴν θυμοφθόρον ἀνδρὶ* — *Τὶ δ' ἄρα θ' ἐνείδ' ἔειν. μακάρεων δούσιν αἰὲν ἔόντων*. — v. 13. *quodsi* — *quaerat* — *volo*; cf. sub A; omnia haec qui Euclioni tribuunt, interpretantur cum LAMBINO: quantum ad hoc attinet, quod aliquis ignem quaerat, et idcirco — introire domum postulet: ut omnis ei introeundi causa et occasio praecisa sit, et ut liquido negare (sic! sc. contendere) possis, ignem non esse domi, ignem extinguere volo. — v. 15. *nam* — *vivet* — *exstinguere*; si, me reduce, ignis vivet, nondum, me jubente, exstinctus erit, tu exstingueris, tu exstinctus eris, tu a me interficeris. — v. 16. *si quis petet*; multus atque multus hic est LAMBINUS, qui nos doceat, quomodo sint refutandi ii,

quibus vera verbi *petere* significatio, quae non est *quaerere* sed *adire*, non satis nota sit; repp. alia aliter vv. dd. — v. 17. *pistillum*; i. e. lignum teres, quo aliquid in morario pinsitur; i. e. tunsitur cet. LAMB.; docet NON. sub voce *pistillus*, usurp. vett. verb. et masc. et neutr. — v. 20. *me absente*; en discruciatum animi senem, atque sollicitatum plurimis modis. — v. 22. *Bona Fortuna*; cf. Cic. orr. in Verr. IV, sub in.; — plures *Fortunas* adorabant veteres, in quibus erat bona, quae nec gravis, nec inconstans, seu aestuaria dicitur, haec *τύχη εὐτυχίας*. OPERAR. — v. 24. *quamquam prope est*; cf. sub A; fortasse prope aedeis Euclionis templum, aut signum erat bonae Fortunae. LAMB.; contra — Lambinus nodum in scirpo quaerit: cum simplicissime accipiendum: ut innuat Staphyla Heram illam Respicientem et Largitricem cet. cet. DOUZA; seq. tamen SCHMIED. LAMBIMUM; contra — Diese Worte werden von den meisten Auslegern auf die Nähe eines Fortunentempels gedeutet. Dies scheint mir unwahrscheinlich, da die übrigen Umgebungen gar nicht wieder auf die Nähe eines Tempels dieser Göttinn anspielen, was doch geschehen mußte, wenn dieser Gedanke für uns poetische Wahrheit bekommen sollte. Im Gegentheil ist der Tempel der Göttinn Treue (*Fides*), wie wir nachher sehen, in der Nähe der Häuser, auf deren offenem Strassenraum die Scene ist, und zwey Tempel, so nahe an einander, sind gewiß unwahrscheinlich. Es würde daher mehr für sich haben, wenn man sagte, daß das Theater, auf welchem dies Stück in Rom gespielt wurde, in der Nähe des Tempels jener Göttinn gelegen habe, wenn man nicht mit der noch einfacheren Erklärung reichte, daß die Staphyla auf den reichen und begüterten Nachbar des Euclio, auf den Megador, anspiele, welcher ihr als ein Liebling der Fortuna, so wie sein Haus gleichsam als ein Tempel der Göttinn erscheint. КОБЕК. — v. 25. *obclude, sis*; vel hoc loco intelligitur, imperativis addita *sis* vel *si vis, si relis, sultis*, non semper ad minuendam eorum contumeliam pertinere, quod vult Donatus ad Terent. Eun. IV, 7, 29. — Nam de *σιγῶνεία* in talibus cogitare, longius repetitum foret. BOTH. in comment. ad h. v. — v. 26. *ambobus pessulis*; sc. supero et infero: totidem enim pessuli, quot limina cet. vv. dd. sec. CASAUB.; pessulus; *κλειῖθρον, χεῖλωνιον*, quo clauduntur fores, cet. cet. — v. 27. *discrucior animi*; cf. scen. anteced. v.

27; sic loquebantur veteres; angor, pendeo etc. animi, et dis-
crucior, pendeo cet. animo. LAMB. — v. 28. *nimis* — *invitus*
abeo. Sed — *scio*; alt, invitissimum se domo egredi, ob nimiam
curam scilicet pro Aula illa sua: ceterum scire se, quid agat,
neque temerarium aut de nihilo esse, quod in publicum subinde
prodiens, conspiciatur a legitimo Tribus suae divisore, una cum
reliquis Curialibus nummulum petiturus: quo ab se omnes vide-
licet suspiciones de thesauro reperto quam longissime segreget.
DOUZA; repp. vv. dd. — v. 29. *magister curiae*; vv. dd. assen-
tiuntur fere CAMERARIO, TURNEBO (adv. XXIV, 23.), LAMBINO,
qui student probare, cum sit comoedia palliata, hic esse *magi-*
strum curiae, quem Graeci vocent *τρίττωξρχον*: ut enim apud
Romanos *curia* pars *tribus*, ita apud Graecos *τρίττωξ* pars *φύλῃς*;
cet. cet.; contra — Diese Verse enthalten eine Anspielung auf
Römische, nicht Griechische Sitten und Verfassung, wiewohl
ihr Inhalt auch bey den Athenern seit Perikles Zeiten nicht
unerhört war. Dergleichen Vertheilungen von Geld und Korn
unter die ärmeren Bürger waren in Rom etwas oft wiederkeh-
rendes. Die Vertheilungen geschahen gewöhnlich nach Kurien,
die ein Theil einer Tribus waren, in welche die Bürgerschaft
von Rom getheilt war. cet. cet.; KOEPIUS; cf. quae comm. ASCON.
ad orationum Verrinarum I, ubi docemur, nominasse hic No-
strum *magistros*, qui alias appellantur *divisores*. — v. 30. *in*
viros; viritim, in singulos quosque, κατ' ἄνδρα. — v. 34. *pau-*
xillum; paulus — *pauxillus*, paululus — *pauxillulus*, paulatim —
pauxillatim, paulisper — *pauxillisper*, cet. cet. — v. 35. *quom*
celo sedulo; sc. me auri thesaurum reperisse domi. LAMB. —
v. 36. *benignius*; blandius, liberalius cet. — v. 38. *copulantur*
dexteras; et copulo et copulor ut assentio et assentior dici-
mus. VALL. — v. 39. *quid rerum geram*; quos laudat benignio-
res in se, quam antea, fuere sine dubio Lyconides, Megadorus,
aliique juvenes senesque, quos Phaedrae, filiae ejus, pulcri-
tudo ceperat. SCHMIED. — v. 40. *quo profectus sum*; quo ire et
proficisci intenderam, vv. dd. — v. 41. *quantum potero* — *reci-*
piam; quantum valebo, quoad pedes valebunt: — recipere se
domum, pro redire domum, usitatum Plauto et aliis bonis scri-
ptoribus loquendi genus. LAMBINUS.

ACTUS II.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (versus sunt καταληκτικοί, plerique trimetri, numeris confusis. Usque ad illum, *Num non vis me interrogare* [sc. v. 39.] A quo deinceps quadrati τροχαιοῦντες decurrunt usque ad finem scenae. CAMERAR.; Die ersten 15 Verse dieser Scene bis v. 134. [sc. ad v. 15.] sind Bakchen; die folgenden 23, zum Theil in den Ausgaben sehr verstellt, [cf. infra] scheinen Jambische Verse zu seyn, wofür sie auch Bothe in seiner neuen Ausgabe des Plautus genommen hat, [cf. infra] nur mit mancherlei Abweichungen, Senare und Oktonare, hyperkatalektisch, und katalektisch u. s. w. Man vergl. Hermann's Handbuch der Metrik. S. 24. [Sc. pag. 307, et 294. Nos de ea re in Prolegomenis nostris agemus.] Nur ein hörbarer *Creticus* tetrameter, v. 146. [sc. v. 26. ad quem vid. q. c.] tritt zwischen denselben auf. Mit v. 39 dies. Sc. oder v. 158. [sc. in vers. v. d.; ap. BOTH. 115, ap. GOELL. 160.] folgen die gewöhnlichen achtfüßigen Trochäen. КОЕРК.) — *Eynomia*, *Einomia*, *eunomia*; *senex megadorus*, *Megadorus senex*. — *ted arbitrari* PAREUS in ed. III. — v. 2. edd. quaedd. vett. *mea fidei tueque rei hoc vel hoc* — *Causa facere*, ut SARAC., VALL.; aliaeque; LAMB. not., legi in quibusc. *tuaeque re causa*, additque recte: — idem valet. Nam veteres nominum quintae declinationis casum generandi quatuor modis formarunt, *rei*, *res*, *re*, *rey*; in librr. LANG. abest *τὸ hoc* post *rei*, item in cod. mss. Lips. et Pal., quos seq. post LAMB. aliosque REIZIUS; PAREUS in l. l. *meae fidei tuaeque rei causa* *Facere*; BOTH. exh. *tuaeque hic rei causa*; pro isto *hoc* alii libri tenent *haec*, alii *hac*, alii aliam vocem; sec. HERMANNUM exh. GOELLER. *Medi fidēi tuāique rei hoc Causa*; vulg. *caussa*. — v. 3. trahunt h. pp. *τὸ facere* quoque ad

vers. anteced., item BOTH.; *aequomst*; PARBUS *ita ut aequum sit sororem germanam*. — v. 4. *quamquam*. — v. 5. lect. LANG. *multiloquaces*; PAR. in ed. I. *multiloquaces* sec. libr. q. script. — vv. 6. 7. PARBUS in ed. III. *Nec mutam profecto repertam esse ullibi* — *Hodie dicunt mulierem aliquam ullo in saeculo*; BOTH. in ed. maj. *Nec mutam profecto repertam ullam dicunt* — *Hodie mulierem ullo esse in seculo*, sed in ed. min. *Nec mutam profecto* — *Repertam ullam esse hodie dicunt mulierem ullo in seculo*, ut sit versus sextus bacchiacus dimeter, et septimus jambicus tetrameter; contra GOELLERUS *Nec mutam profecto repertam ullam esse hodie* — *Dicunt ullo in saeculo*, omisso τὸ mulierem, quod tenent libri. — v. 8. ed. Lugd. aliaeque medd. *cogitato unum tamen*. — v. 9. BOTH., GOELL. *mihique esse item te*. — v. 10. laud. CAMER., voluisse quosdam *et aequum esse*; *aequomst*; LAMB. alique *ita aequum est*. — v. 12. BOTH. in ed. min. sec. cod. Mon. et Guelf. *neque id occultum*; invitis libris GOELLFR. sec. HERMANN. *id haberi tibi*; edd. q. vett. *musari*. — v. 13. omitt. BOTH. τὸ *ut ante facias*, quod jam suadebat in marg. ed. Lugd. interpr. d. — v. 14. omitt. in edd. h. pp. τὸ *ego post nunc*; BOTH. in ed. maj. *te huc*, in comment. *ted huc*, in ed. min. *te huc*; GOELL. *foras te huc*. — v. 15. edd. primae et medd. qq. *familiariter*; BOTH. in ed. maj. *ut*; in comment. *uti*, in ed. min. *ut*. — v. 16. edd. vett. trahunt fere voces *quis ea* ad vers. in seq.; BOTH. in ed. maj. Meg. *Da mihi manum, optuma femina*. Eun. *Nam ubi ea est? quis ea nam est optuma?*, in comment. Meg. *Da mihi, optuma femina, manum*. Eun. *Ubi ea est? quis ea est nam optuma?*, et in ed. min. *Da mihi manum, o. f. — optuma?*; GOELLER. sec. HERM. Meg. *Hem dá mihi, optuma femina, manum*. Eun. *ubi east? quis east nam optuma?* — v. 17. ed. SARAC. *quis ea est eam*; item ed. BAC. HERBIP.; edd. medd. *nam est*; BOTH. loc. hunc vers. in ed. maj. Meg. Tu. Eun. *Tunc ais?* Meg. *Si negas, nego*. Eun. *Decet te quidem vera proloqui.*, in comment. omitt. v. d. τὸ *te*, item in ed. min.; GOELLER. sec. HERM. *tu me ais — decet equidem*. — v. 18. vulg. *decet te equidem*; edd. q. vett. *si neges nego*; omitt. in libr. scr. qbd. LANG., item in Helmst. atque Guelf. τὸ *te* ante *quidem*. — v. 19. BOTH. loc. h. v. *Nam optuma nulla eligi potest; alia alia pejor, si ater, est*; GOELL. *Nam nulla potis est eligi*.

alia alia peior, frater, est, omissio τῷ optima. — v. 20. est frater lect. LANG.; alia aliā solet Peior, frater, esse PAREUS; locat h. v. BOTHIUS in ed. maj. Idem ego arbitro; advorsari certum est de istac re nunquam, soror., omiss. sec. cod. Guelf. nec tibi; in comment. Idem ego arbitror, nec tibi advorsari, ut sit versus asynartetus comp. ex 2 jamb. hypercat.; in ed. min. Idem ego arbitror—advorsari; GOELLER. sec. HERM. nec me tibi advorsarier; exhib. nec tibi adversarier cod. Lips. — v. 21. edd. vett. fere adversari certum est de ista re nunquam soror; quid vis?; LANG. libri etiam nunquam; libri et scripti et editi fere unquam sive unquam; item GOELLER., qui exhib. certumst de istac re unquam, soror; BOTHIUS [cf. ad v. anteced.] in ed. maj. voces quid vis omittit, sed in comment. et in ed. min. leg. v. d. Certum est de istac re, soror, unquam. Quid vis?; sed absunt illae voces in codd. CAMERAR., LANG., aliisque, sed ad sunt in codd. Palatt., item Mon., Guelf., Helmst., atque, ut monuimus, in edd. fere vett. omnibus; tenet quid vis GOELLERUS quoque, sed tracta utraque voce ad versum insequentem. — v. 22. laud. lectt. LANG. tuastum tere et tuast me ap. vv. dd.; PAREUS tua erit; loc. BOTH. h. versum in ed. maj. Eun. Da mi operam, amabo te. Meg. Est tua: utere: loquere atque impera sis!; in comment. Da mi operam, amabo. Meg. Tua est: utere atque, et in ed. min. Da mi o., amabo. Meg. Tua est: utere, loquere sec. codd. Guelf. et Monac, qui habent utere, eloquere cet.; edd. vett. fere ad hunc versum trahunt insequentia Atque — vis; GOELLER. duos ex hoc versu facit, sc. Quid vis? Eun. Da mihi operam, Amabo. Meg. Tuast: utere, atque impera sis. sc. sec. HERM. — v. 23. constat ap. BOTH. in comment. hic versus e vocibus Impera, si quid vis, in ed. min. Atque impera sis, sec. codd. Guelf. et Helmst., qui habent impera sis; cod. Mon. impetrassis, ut not. BOTH.; verba id—tuam a recentt. fere trahh. ad v. inseq. — v. 24. BOTH. in ed. maj. Id, quod tuam in rem esse optimum arbitro, id te monitum advento, in comment. Id quod in rem tuam optimum arbitro esse, ted admonitum advento, in ed. min. Id, quod in rem tuam optimum arbitro esse, ted id monitum advento; GOELLER. loc. h. v. Id, quod—arbitror, tractis vocibus te id (sc. leg. ted id) — advento ad vers. inseq.; mire exhib. ed. PAREI tertia advento, soror, tribuens tamen sermonem Eunomiae. — v. 25. ita fere

libri scripti editionesque veteres, nisi quod. legg. *Quid est id, soror*; BOTH. in ed. maj. (omisso τῷ *Soror*) exhib.: Meg. *Facis more tuo*. Eun. *Factum volo*. Meg. *Quid id est, soror?*; sed in comment. et in ed. min. *Soror, more tuo fac?*. Eun. *Facta volo*, ita quidem, ut vox soror sit μενοσυλλάβως pronuntianda; duos habet sec. HERM. versus GOELL. scil. *Ted id — tuo facis* [cf. ad v. antec.], et *More*. Eun. *Factum volo*. — vv. 26. 27. edd. vett. fere: Eun. *Quod tibi sempiternum salutare sit liberis procreandis* [ed. SARAC.; item ed. BACC. HERB., *procreande*]: Meg. *ita di faxint*: duobus versibus ex uno factis; abest. in codd. qbd. *salutare*, ut monet LAMB.; qui v. cl. legendum suadet *Quod tibi sempiternum salutare Sit*. Meg. *Ita faxint*. Eun. *Liberis procreandis* cet., quod mutat GRONOV. in *quod tibi s. s. sit, procreandis liberis (ita di faxint) Volo* cet.; PAREUS *tibi sit* — — *ita di faxint, inquit*; et ita quidem sec. edd. primas etiam medd. verba *ita — faxint* tribuunt Megadoro; item recentiores fere; sed GRONOVIVS recte nodum vidit, cuj. sent. cf. sub B; loc. BOTH. hos versus in ed. maj.: Eun. *Quod tibi sempiternum salutare sit!* — Meg. *Ita di faxint!* Eun. *Volo, te uxorem*, omissis vocibus *liberis procreandis*; sed in comment.: *Quid est* — — *sempiternum* — *Salutare* — — *procreandis*, et in ed. min. *Quid est* — — — *procreandis* — Meg. *Ita di faxint*, ut sit v. 26. b. oct., et v. 27. anap.; BOTH. in ed. maj. sequitur KOPPKIVS, vertens *Wus dir auf ew'ge Zeit segenvoll werden mag!* — *Das geben die Götter!*; et addens: Dieser Vers ist ein sehr deutlicher creticus: „Quod tibi | sempiter | num salu | tare sit!“ Den Zusatz *procreandis liberis*, welcher fast (i. e. certo) in allen Ausgaben gelesen wird, halte ich mit BOTH. für ein ganz unstatthafes Glossem, welches Vers und Inhalt gleich sehr verabscheuen. cet. Sed recipit, ut vidimus, illud glossema BOTH. in comm. et in ed. min.; cf. sub B; GOELLER. sec. HERM. verba *ita di faxint* unum quidem sola versum esse jubet, sed, ut par esse videtur, Eunomiae adscribit. — v. 28. *domum*; BOTH. in ed. maj. *cheu*; — v. 29. sec. HERM. jubent recentt., item BOTH. in ed. min., voces *quid ita?* integrum esse versum; *mi misero*. — v. 30. loc. BOTH. h. v. *Tua — loqueris*, trahens ad v. inseq. *Heia — face*; item GOELLER. — v. 31. edd. vett., item vulgo, *si jubeat*; libri LANG. *si lubeat*, quos seqq. recentt. fere, qui quidem locc. h. v. *Heia — facium*. —

v. 32. locc. recentt. sec. edd. vett. *In rem* — *ducam*. — v. 33. omittitur hic versus in edd. vett. fere, item in libris quibusdam scriptis, ut Gueif., Helmst., Lips. aliisque; sed recte not. HERN. l. l. p. 455. de hoc versu: „Qui etsi potest abesse, tamen, qui Plauti morem cognitum habent, minime deletum volent, praesertim quum omissionem ortam esse appareat a verbo *ducam*, quo duo versus finiuntur. Ac., nisi fallor, simili aberratione factum est, ut nomen *soror*, quod hoc in versu reposui, in fine sequentis versus post *feratur* vulgo additum sit.” Sc. exhib. vir clarus, invitis, ni fallimur, libris omnibus, *His legibus sed si, soror, quam vis dare, ducam*, ut sit v. ion. a maj. — v. 34. edd., quae omitt. vers. antec., trahh. τὸ quae ad h. v.; loc. BOTH. vers. h. in ed. maj. *quae cras venat, perendie foras feratur*, omitt. τὸ *soror*; sed in comment. et in ed. min., retento τὸ *renat* pro *reniat*, leg. v. d. — — *foras, soror, feratur*. — v. 35. in hoc versu, nec vero, ut falso contend. GOELLER., in v. 33., edd. vett. fere et medd. legg. *quum* sive *quom dare vis*; BOTH. retin. lect. vulg. in ed. maj.; sed in comment. et in ed. min. mut. v. d. *si quam vis dare* cet.; GOELL. omitt. τὸ *dare*; edd. q. med. *quam tu dare vis*. — v. 36. edd. vett., et medd. fere, vel *quam maximam* — *dotem*, vel *maxim* — *dote*; codd. LANG. *maxima* (non *maxima*, ut l. GOELL.) *dote*; item codd. CAMER.; cod. q. PAREI exhibuerat *quom* (qm?), unde v. d. fecit *cum*, quod suas. jam GRUTER.; alii *quam*? *maxima* cet.; cf. sub B. — v. 37. BOTH. in ed. maj. atque in comment. — (sequitur KOEPRUS in vers., conject. h. adm. laudans) — vult: Meg. *Sed grandior est natu*?! — (scil. ut locus non sit sine *σιφωσις*) — Eun. *Media est mulieri* — (ne Dact. sequeretur Anapaestus) — *aetas*; sed in ed. min. exhib. v. d. mire Eun. *Sed grandior es, mulieris est aetas media*, pro inept. gloss. scil. habens τὸ *est natu*. — v. 38. e LANG. librr. *tibi poscere* alii, alii *tibi posceres* laudant. — v. 39. *num non* tenent libri, item edd. fere; BOTH. exh. in ed. maj. *num nunc*; in comment. commendans et in ed. min. recipiens *numnam* sec. cod. Mon., qui habet *non nam* a correctoris manu; quem seq. GOELL.; *immo*; edd. vett. *si quid vis*; item libri scripti; edd. medd. *immo quod vis*; aliae *immo quid vis*. — v. 40. *qui media ducit* libri LANG. et Helmst., quos sequuntur recentiores post GRONOV.; in cod. Pomp. abest vox *me*

diam; duxit. — v. 41. LANG. lect. *praegnantem fecerit anum fortuitu*; cod. Pomp. *annum*; liber alius scriptus *unum*; inde quidam fecere *uno*, sc. *fortuito*; edd. medd. sec. FEST. *fecerit fortuito*; recentt. *praegnatem*; cf. nos ad Amph. II, 2, 91. ubi nunc mallems *praegnantem*, et ad Asin. II, 2, 10. — v. 42. vulg. *quin siet*; *Posthumus, posthumus*; FESTUS cit. vers. (in ed. Santandr. M. D. LXXXIII. pag. 48. in.) *quid dubitas, quin sit paratum his nomen pueris Postumi?* — v. 43. edd. vett. fere *degam*; item NON.; libri LANG., CAMER. alique *demam*; BOTH. *degam.* — v. 44. suad. TAUBM. vel *nostrum*, vel *dis* pro *dives* versus *causa*; *nostrum* BOTHIUS et GOELLERUS. — v. 45. not. MERCIER. ad loc. NON. sub voce *factio*, praeferre codd. *dapsilas*; BOTH. in ed. maj. *dapsilis*, in min. sec. NON. et unum cod. Pal. *dapsilas.* — v. 47. *suntibus.* — v. 48. cit. h. v. PRISCIAN. *Dic mihi, sodes* [sec. PUTSCH. pag. 960. *si audes*], *quis ea est?*; PAREUS exh. *dic mihi, si audes, quis ea est?*; BOTH. *sodes*; quae gloss. — v. 49. ita LANG., et edd. vett., item BOTH. in ed. min.; sed in ed. maj. forte sec. PAREUM exhib. v. d. *nestin*, ut etiam GOELL.; alii *novisti.* — v. 51. LANG. *desponsari*; edd. qq. medd. *nunc verba ne.* — v. 52. *scio quod* LANG.; sed libri CAMERAR. et Pall. *scio quid.* — v. 53. LANG. *vortant*; nostrum *vertant* debemus operarum oscitantiae; edd. vett. fere *quid me nunc vis*; libri *quid me nunc quid vis*; BOTH. *quidni?* — *Numquid vis?*; PAREUS, item GOELL. *quid? me numquid vis?* — v. 54. BOTH. in ed. maj. *ergo*, quod adm. laud. in comment., sed in ed. min. *ego*; *domist*; *domi est.* — v. 55. edd. qq. medd. *recipiat.*

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Eunomia fratrem hortatur Megadorum (,) uxorem ut ducat vicini Euclonis (*sic!*) filium (sc. *filiam*, err. typ.); trahitque tandem (*sic!*) in suam sententiam: sed aliqua primum blaterat (,) ut est ingenium muliebre. SARAC.; in hac scena inducitur Eunomia mater Lyconidis (,) qui filiam viciarat euclionis: quae suadet fratri megadoro: ut ducat uxorem filiam (*sic!*) Euclionis. VALL.; Eunomia sucht ihren Bruder Megadorus zu einer reichen Heirath zu bereden. Er lehnt das zwar ab, erklärt

sich aber für Euclio's Tochter geneigt. SCHULZ.; *te arbitrarij* i. e. *judicare* PAREUS. — v. 2. *hoc*; rem ipsam, quam suadebo. SCHMIED. — v. 3. *germanam sororem*; γησίαν ἀδελφὴν, ex eodem parente utroque natam. LAMB.; les Jurisconsultes distinguent trois sortes de freres et soeurs. *Germani*, freres de pere et de mere. *Uterini*, freres de mere seulement; et *Consanguinei*, freres de pere seulement. LIMIER. — v. 4. *haud falsum*; haud ignara sum, haud me fugit. LAMB. — v. 5. *multum loquaces*; hoc vitium est inter mulierum vitia non minimum: ut contra silentium mulieri non minimae laudis locum obtinet: ex quo illud Menandri γυναικὶ πάσῃ κόσμον ἢ σιγὴν φέζει cet. LAMB.; cf. sub A lect. *multu-*, *multiloquaces*, i. e. πολυλάλους. — v. 6. *nec mutam*—*ullam esse*; mire hic laborat LAMBINUS. Nimis enim, ut nonnunquam solet, multus est, studens atque studens, ut nos doceat, vidisse se, en, vix annos 59 natum, duas jam mulieres mutas! Pulcre viro claro respondet ex ingenio aevi sui: „Quasi vero, mi Lambine, pro monstro sit muta mulier. Atqui ego cum ista publice Auditorio explicarem, annos natus 29., non duas modo, sed aliquot mutas videre memini. Sciamus ergo, Plautum hoc quoque in sexum sequiorem jecisse, risumque e summa cavea more suo captasse, licet in oratione seria. Tale illud nostratium: Hastu jemals einen stummen Schwaben gesehen?“ TAUBMANNUS; — qui ne voit que Plauto le dit en badinant, parce qu'il est rare d'en voir qui parlent peu. LIM. — vv. 8. 9. *verum hoc*—*esse te*; dulcissimus est ad rem, de qua est sermo, transitus. Ne non fidem sorori habeat frater, ne ei diffideat in re tam familiari et delicata, ut ita dicamus, bene monet Eunomia de vinculo illo, quod esse debet, artissimo fratres inter atque sorores. — v. 10. *ut aequum est*; cogita, inquit, me monere unum, quod e re utriusque esse videatur, ut aequum est. CAMER.; *ut*—*est*, i. e. sit, de quo cf. I, 1, 24. — v. 12. *neque per metum mussari*; mussare est hominum occulta et depressa voce loquentium, quod celatum velint. NPN.; mussare est tacere; vv. dd. sec. FRST.; *mussare* est le bruit sourd que l'on fait en parlant bas à l'oreille de quelqu'un. LAM.; inde sequitur, *mussari* h. l. esse i. q. reticere, taceri, sc. id, quod esse possit e re utriusque, nec vero, ut vult SCHMIED., i. q. tectius modo cupere et indicare; nam verbum passivum est, non deponens. — v. 14. *secreto*; χαρῆς. —

vv. 16. 17. *quis ea est nam optuma?* et in masculino et in foemino genere veteres *quis* dixerunt ut graeci τίς. SARAC.; repp. vv. dd. — *tune ais?*; tune asseveras pro certo? PARFOL. — vv. 20. 21. *idem ego — soror*; μισγγύνην facile cognosces ex hoc Megadori responso, nec tamen qui omnes repudiet mulieres, sed — [cf. v. 45 — 47.] — quarum imperia in servitutem redigere viros ipsi videantur. — v. 22. *tua est utere*; cf. Terent. Phorm. III, 2, 42. *dare operam* hiess gefälligst zuhören — [scil. in hujusm. locis] —: also *tua est* sc. opera, statt operam tibi lubens dabo. SCHULZ. — v. 23. *impera, si quid ris*; summae urbanitatis formula. — v. 25. *more tuo facis*; nihil alienum a tuo more facis, cum istuc facis, solens facis. LAMB. — vv. 26. 27. *quod tibi sempiternum — liberis — faxint*; — cf. sub A. — sic solebant initio sermonis et rei gerendae praefari bene ominandi causa. Tale est illud crebrum apud historicos: quod faustum, felix, fortunatumque sit: cet. LAMB.; repp. vv. dd. — (Demonstravimus sub A, quam variae sint virorum eruditorum de loci hujus sensu opiniones; nam omnia hic pendere ab eo, numne verba *ita di faxint* Megadoro an Eunomiae tribuantur, nemo non videbit. Sequuntur vero e recentioribus, ut videntur, alii GRUTERUM, alii GRONOVIVM. „Non sequitur, inquit GRUTERUS, illa verba *ita di faxint* absurde Megadoro tribui, quoniam abhorret ab uxore frater; nam potuit vel joci causa hoc interfari: tanquam scilicet etiam liberos procreare liceret ex alia re quam foeminis, respexeritque ad illa Euripidis in Hipp. ὦ Ζεῦ. τί δὲ κίβδηλον ὠφελώποισι κακόν cet.” — contra — „inquit Heraldus ex conjectura interposuit, inquit GRONOVIVS, et haec verba dedit Eunomiae, quum vulgo haberet Megadorus, quippe cui a nuptiis abhorrenti male convenirent. Intellexit nodum. Quam jocosus sunt, qui sic tollunt, joco interfari Megadorum, quasi cogitaret, posse liberos procreari aliunde, quam ex foeminis.” cet. — Tamen vertit v. d. „Eun. (mit angenommener Feyerlichkeit) *Was dir auf ew'ge Zeit segenvoll werden mag!* Meg. *Das geben die Götter!*” Eunomia leitet ihren Heirathsvorschlag mit diesem Verse feyerlich-ein; er ist fast wie das *quod Deus O. M. bene vortat*. Dafür nimmt auch Megador die Worte, denn er erwiedert mit einer Jambischen Klausel, was bey Segenswünschen gewöhnlich von dem anderen erwiedert wird: *ita Di*

faxint. KOPPKIUS. — v. 28. *te uxorem—ducere*; cf. sub A; qui enim legunt *domum*, cum LAMBINO notant, dici quidem *ducere uxorem* pro *in matrimonium ducere uxorem*, sed integram locutionem, *ducere domum uxorem*, item esse frequentiore. Nobis quidem τὸ *denum* spectare videtur ad illam Megadori aetatem grandiore; de qua infra. C'étoit la coutume des Romains de condire le soir de noces la nouvelle mariée, voilée, chez son epoux, à la charté des torches et des flambeaux allumez qui marchaient devant. Delà vient que *ducere uxorem* signifie *se marier*. LIM. et vv. dd. fere sec. BRISSON. — v. 29. *cerebrum excutunt*; i. e. mihi misero bonam mentem auferunt, — me miserum occidunt. LAMB. — v. 30. *lapides loqueris*; durus et asper tuus sermo est, qui me quasi lapidibus impetit. PAR.; contra laudd. vv. dd. illud Aristoph. ῥόδα μ' εἰρηκας. — v. 31. *quod te jubet soror*; i. e. quod tibi suadet soror, nam verbum *jubet* hic non vim aut imperium potentioris, sed consilium duntaxat et suasionem continet, ut ap. Hom. saepe κέλευμαι et κελύω. LAMB. — v. 32. *ut quidem—ducam*; est μισογύνου. — v. 34. *perendie foras feratur*; qui crastino proximus erit dies (,) quasi uno perempto die (intermedio). SARAC.; repp. vv. dd.; item OPERAR., qui vertit per après-demains. Idem v. d. addit: *feratur foras* i. e. efferatur, consecratum exequiis significandis verbum. Nimirum non deprecatur conjugium Megadorus, modo interposita una die, *efferatur uxor*. Efferre autem significat per ellipsin, *efferri domo in tumulum*. Ita OPERAR.; — ἐκφύγειν gr. — v. 35. *his legibus—cedo*; epanalepsis. His, inquam, legibus et pactis da mihi eam, quam dare vis, uxorem, cedo i. e. da LAMB. — v. 37. *Sed est grandior—media—aetas*; cf. sub A; admodum haerent viri docti in explicando hoc versu. Sed multum abest, quin eum liquerint intactum. Notarum atque animadversionum copiam attulere grandem, sed de eo, quid intellexerit Cicero, quid Seneca, quid alii sub aetate media, grandiore, cet., nec vero ad evolvendum loci sensum. Pulcrius quam rectius BOTHIUS, ut vidimus, locum distinguit, et invitis quidem libris omnibus, et scriptis et editis. Haud pauci sequuntur PAREUM, qui explicat: „possem quidem tibi dare uxorem admodum dotatam: sed ea grandior natu est. Convenit autem uxor aetatis mediae. Itaque si talem cupis mediocri

dote, dabo." Sed ne tum quidem tale quid inveniremus, si dedissent libri *mediae est mulier aetatis*. Spectemus, necesse est, *et grandior natu*. Id quidem male referunt, ut videtur ad illud *anum* v. 41mi. Interpretamur locum: ducas, velim, frater, uxorem quam maxime dotatam. Ea jam praesto est, aetate provectior, mediae aetatis. Ut nos quoque dicere possumus: Sie ist nicht jung, befindet sich in den besten Jahren. — v. 39. *quum* — *te?* locutio interrumpentis sermonem alterius cujusdam. — v. 41. *paratum* — *Postumus*; i. e. ut pater prius moriatur quam nascatur filius. Dicitur posthumus quasi post humum natus defuncto. SARAC., quem h. pauci frustra sequuntur. Rectius LAMPANES, qui, dicti sunt autem postumi, inquit, e praepositione *post*, quia post patrem mortuum nascuntur, non a *post* et *humo*, quasi post patrem humatum nascantur. Itaque debet scribi hoc nomen sine adspiratione nota *postumus*, non *posthumus*;: repp. vv. dd.; Nachgebohren „Postumus“ ein bei den Römern öfter wiederkehrender Beiname, bezeichnet einen Sohn, welcher nach dem Tode des Vaters gebohren ist. Hier steht das Wort als ein etwas nachtheiliges besagendes und einen Vorwurf für den Vater enthaltendes, als dessen Lebenskraft schon früher erschöpft seyn würde, als der Sohn, welcher des Vaters Kraft beurkunden sollte, gebohren wäre. КОЕРК. — v. 44. *ego virtute Deum*; sic loquebantur veteres vitandae offensionis et deorum indignationis causa et ut viderentur deorum beneficia erga se agnoscere bonaque quae sibi evenissent, deorum benignitati, non suae virtuti adscribere. cet. cet. LAMB. — v. 45 *factiones — dapsiles*; *factio* significat i. q. opulentia, abundantia et nobilitas; vv. dd. sec. NON.; *dapsiles* i. e. largas, amplas, e graeco *δαψιλής*, a *δάπτω* cet. vv. dd. — v. 48. *quis ea est*; cf. vv. 16. 17. — v. 49. *ex proximo*; e vicinia. — v. 51. *verba ne facias*; *πρόληψις*, qua occurrit objectioni, eaque, quae soror dictura erat, occupat. — v. 52. *haec pauper placet*; in memoriam vocant vv. dd. illud: satis est, si suo regi sua placet regina. — v. 53. *quid* — *nunc* — *vis?*; die gewöhnliche Formel vor dem Weggehen. Hast du mir sonst noch etwas zu sagen? Haben sie sonst noch etwas zu befehlen? SCHULZ.

A C T U S II.

S C E N A II.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Sunt et hi versus genere quadrati, numeris plerique *τρεχαίζοντες*. CAMER.) *Heyclio, euclio; senex megadorus*; laud. hunc versum Cic. Divin. I, 31; sed habent ibi edd., quas contulimus, omnes *exirem* pro *exibam*, omittentibus aliis *τὸ mihi* post *praesagibat*, mutantibus aliis in *mi*: item BOTH. *mi*; edd. medd. *frustra ire me*. — v. 2. *atque abibam*. — v. 3. *neque venit*, posito virgulae (,) signo ad finem vers. anteced. — v. 4. *ego-met; domist, domi'st*. — v. 5. leg. *salvos*. — v. 6. *quid tu recten' cet*. — v. 7. *tenerariumst, tenerarium'st*. — v. 8. edd. qq. medd., item Lugd., omittunt *τὸ homo* post *illic*. — v. 9. edd. qq. vett., item medd. qq. omitt. *τὸ te*, exhh. *ain' tu valere*; id vitup. recte LAMB., sed ed. a. 1577. tamen in textu non habet vocem; LANG. *pecunia bene*, pro *perbene*; mut. BOTH. ex ing. *perbene a pecunia*. — v. 10. LAMB. *animus est aequus*; non abest *τὸ est* in LANGG. libr., ut not. GOELL., sed non est inter *aninus* et *aequus*, ut in aliis. — v. 11. SARAC. *anus hercle hoc indicium fecit de auro perspicue . palam est*; repet., ut solet, ed. BACC. HERB.; ceteroq. tenent *τὸ hoc* pro *hinc* edd. vett. et medd. pleraeq. — v. 12. *linguam jam*. — v. 13. ed. Lugd. aliaeq. *pauperiem meam*; in libr. LANG. *queror* pro *conqueror* obv. — vv. 14. 15. admodum displicet BOTHIO illud *ταυτολογικῶς*; repetitum *inlocabilem*—*neque eam queo locare*, mutatque v. d. ex ingenio in ed. utrq. *inlocabilem*; *Neque eam quo locare quovquam* ita, ut sermo Euclionis, addituri forte: *id durum est mihi pauperi, qui vix me solum sustentem*: a Megadoro sit interpellatus. cet.; VARRO, qui loc. cit., hab. *filiam* pro *virginem*. — v. 16. *opu'st, opust*. — v. 17. vulg. *inhiat aurum, ut devoret*; cf. sub B. — v. 18. *ostentat panem*. — v. 19. *blandust, blandus est*. — v. 20. olim vulg. *ubi manum imicit: benigne ibi onerat aliquam zamiam*; VALL. *honerat*; LANG. libr. *ζημία* [sc. *ζημία*] exhh.; cf.

sub B.; ap. Bos. videmus *ornat* pro *onerat*. — v. 21. VALL. *polipos*; *quicquid tetigerunt* LANG.; item cod. Helmst.; item edd. vett., modo ut quaed. habb. *ibi* pro *ubi*; inde mut. GRUTER. ex ingen. *qui sibi quicquid tetigerint*, quem seqq. TAUBM. et GOELLER.; ex *ubi*, *ibi*, *sibi*, *vibi* facit tenetque PAREUS *vivi*; BOTH. in ed. maj. *polypos ego istos novi*, *qui*, *ubi*, *quid* cet., in ed. min. seq. CAMER., posito tamen, ut par erat, *tetigerunt* pro *tetigerint*; cod. Guelf. hab. *nunc ibi*, codd. Helmst. et Monac. *quin ibi*; alii *quin ubi*; sequimur codd. LANG., Helmst., et text. CAMER., item BOTH. in ed. min. — v. 22. abest in edd. medd. fere τὸ *Euclio* post *paucis*; cit. h. l. NONIUS *da mihi operam parumper* [in all. edd. *parum*], *si opera est*, *Euclio*, *id quod te volo*, quem seqq. COLV. et PALM. — v. 23. *heu*, *ai*, *ei*, *ex*, ut solet et al. obv. — v. 24. in librt. LANG. omitt. voces *nunc hic*; vett. edd. qq. *arpagatum*. — v. 25. olim vulgo, item in codd. scr. plerisque, *domi* pro *domum*; item MEURS. alique; optim. fidei codd. atq. edd. exhh. *domum*, ut CAMER., LAMB., GRUT., PAR., TAUBM., GRON., BOTH., GOELL. — v. 26. ed. Lugd. *quo nunc abis* sec. vett. qq; sed jam in marg. deletur vox *nunc*; inde voleb. ACID. *quonam*, invitis libris, versus *causa*; item BOTH. in ed. utrq. *janjam* pro *jam*; GOELLER. recep. in textum τὸ *quonam* ACID. — v. 27. *aedepol*; LANG. *ego fuerim*; abest in codd. Mon. et Guelf. τὸ *ego* ante *fecero*. — v. 28. *se a me*. — v. 29. *alter est*; *e* pro *ex*. — v. 30. vult BOXHOORN. *salvum est si*, *quod non periit*; obvten. τὸ *periit* in codd. qq. — v. 31. *redi*; PAREUS *redI*. — v. 32. *si me quid*. — v. 33. *quod percontabor*, omiss. τῷ *te*, LANG. exh., nec vero, ut vult GOELL., *quod te percontabor proloqui*. — v. 34. edd. qq. vett. et medd. omitt. τὸ *quid* ante *perconteris*; omittit BOTH. in ed. maj. τὸ *mihi* post *quod*, tanquam glossem., sed restit. v. d. vocem in ed. min. — v. 35. LANG. *arbitrare me genere pronatum*?; BOTH. in ed. maj. text. *arbitrare*, sed in comment. et in ed. min. *arbitraris* sec. cod. Mon., ne continue sequantur tres voces, *e* littera terminatae. — v. 36. *quid facis*? ed. GER. s. d. ex err. typ. — v. 37. LANG. *item et pro itidem ut*. — v. 38. *certe edepol te* LANG.; *aedepol*; edd. vett. pleraeq., item medd. *sine omni mala etiam malitia*, vel, ut e. c. ed. Lugd., *sine omni malitia mala etiam*. — v. 39. olim vulg. *semper sum ratus et nunc ar-*

bitror; lect. LANG. hic olet. — v. 40. et ego te qualis sis, acto vulg. — v. 41. vortat! mihi que! tibi que! tuaeque filiae! PAR. — v. 42. uxorem posco mihi lect. LANG. — v. 43. Eia LANG.; LING. in l. s. l. p. 45. cit. h. vers., scrib. vero Hei, item SARAS., VALL., B. HERB. — v. 44. abs ted frustra. — v. 45. in vett. qbd. nam te neque re eet.; LANG. uti faceres. — v. 46. aedepol; te ego edd. nam. — v. 47. natam, ut etiam alias. — v. 48. BOTH. in ed. maj. per anastr. me propter, rest. t. in ed. min. — v. 49. ed. B. HERBIP. male omitt. τὸ te ante esse hominem; obv. in libr. LANG. in Megadoro mentem; ACID. ted esse hominem; PAREUS hominem ted esse; LING. sec. GRUTER. venit hoc mi; omnes fere ante et post GRUT. mihi. — v. 50. item in hoc versu primus emisisse videtur GRUTER. τὸ esse post item, invitis libris, eumque sequuntur recentiores praeter BOTH. atq. GOELL.; nos legeramus factiosum; me item hominem pauperum pauperrimum; item, ut videmus, LING. in l. l. p. 55. — v. 51. locassim. meam tibi in cet. — v. 52. PAREUS in edd. priorr. ted—med esse, sed in ed. III te bovem esse, et me asellum, omisso τῷ altero esse; item LANG. lect. me asellum obv.; BOTH. med asellum. — v. 53. nequeam portare pro ferre edd. pleraeq. vett. et medd. — v. 54. edd. vett. fere haud magis; PAREUS magis haut—quam si nunquam; LANG. natus quam nunquam; vulg. natus. — v. 55. et ted utar; me et meus. — v. 56. ol. vulg. neutrobi—devortii; LANG. neu ut ruri; sec. OSANNUM [Anall. critt. Berol. 1816. p. 195] inserit post hunc versum GOELLERUS verba illa, quae ex Aulularia citat NONIUS, scil. nec noctu [GOELL. ne noctu, ne], nec diu quietus unquam eam, neu (sic) dormiam, quae GULIELM. locab. post vers. 27tum scen. I, Act. IV.; ibidem cf. sub A. — v. 57. edd. vett. fere mordicus exhibent, quod interpret. per morsibus; item codd. LANG., TURNER., LAMB., PALL. aliquot, alii que; cod. Guelf. mordibus; codd. PALL. 1. 2. 6., item Mon. morsibus; contra ex edd. vett. Junt., Argent., Ald., item libris CAMER., item secund. NONIUM edd. medd. fere, item e recentt. BOTHIUS, tenent τὸ mordicibus, pro quo induceb. PAREUS mordicitus, quem tacite sequutus est GOELLERUS; in edd. h. pp. abest τὸ me post asini. — v. 58. periculum; magnumst periculum; in ed. Lugd. deletur vox me post periculum in margine; obvenit vero τὸ me in librr. LANG., item GRUTERI, item MEUS., qui

exhib. *periculum me* cet. — v. 60. cit. loc. Non. *Optumus, tu conditionem hanc accipe* sub voce *accipere*; cod. ms. vet., quo usus est Voss., exhib. *ausculta mihi proderis atque*, pro quo suad. GRONOV. *ausculta mihi, (proderit,) Atque* cet. — vv. 61. 62. BOTH. in ed. maj. *eam mihi desponde*, in ed. min. *eam desponde mi*; CAMER., et qui eum sequuntur, *At eam desponde, quod vult ferre* LAMB., posito puncti signo post *ausculta mihi*; pro *quod dem* dabant quatuor codd. LAMB. *quidem*; GRUT. inde suad. *qui dem*; quem seq. GOELLER. sec. sex Pall.; lectt. LANG. *ne duas ne Dymmodo*, quod in text. recep. edd. priorr. PAREUS; GOELL. sol. inter recentt. *ne duis*, invitis libris. — v. 63. vulg. *thesaurum*; libri LANG. aliorumque fere *thesauros*; BOTH. ex ing. *eo dico, ut ne* metri causa. — v. 64. *Despondes?* — v. 65. *num ego* cod. CAM.; *num ego* LANG.; quem seq. BOTH. in ed. maj., sed in ed. min. *non ego*; *quid tibist, tibi'st*; in ed. Lugd. aliisq. medd. abest τὸ *quid* ante *crepuit*. — v. 66. *confodere* tenent libri scripti et editi; sed BOTH. in ed. min. *confodiri* sec. not. SCALIG. ad FEST. loc. (ed. DAC. p. 104) et loc. cit. Columell, ap. q. *fodiri* obvenit; codd. CAM., LANG. *hinc est homo*, sive *hinc e homo*; inde conjec. GRUTER. *hinc eit homo*, ut sit *eit* pro *it*; quod susc. in text. edd. priorr. PAREUS; BOTH. in ed. maj. *hinc*, in ed. min. *hic*. — v. 67. citat locum Non. sub voce *fastidit* ita: *Abiit, neque certiore fecit. Fastidit mei*. — v. 68. cod. Guelf. *vidit*. — v. 69. ed. SARAC., et fid. assecl. ed. B. HERBIP., vitiose exhibent *nam si opulento sit petitum pauperioris gratiam*. — v. 70. suad. CAMER. in notis, nec tamen recip. in textum, *Pauper metuit congregier et per metum male rem gerit*, numerorum causa; item ACIDAL. *congregieri*, quem sequuntur invitis libris omnibus BOTH. et GOELLER.; lectt. LANG. obv. *malam rem*. — v. 71. ed. B. HERB. *ille pro illaec*; eadem, aliaque h. pp. *perit*. — vv. 72. 73. ed. BAC. HERBIP., post aliquot alias, *dederō: usque ab radicibus impero* cet.; LANG., item edd. h. pp. *ut me*, ommissa voce *tu*; vulg. *cuivis, quovis*; BOTH. in ed. maj. *imperoque auctorque sum*, in ed. min. et jam in comment. *impero auctorque sum*, omisso τῷ *tu* in utraque; GOELLER. tacite *Auctor sum, imperoque*, retento τῷ *tu*. — v. 74. *ego hercle*. — v. 75. *haut merito*, ut semper, PAR. — v. 76. *aedepol*; neque, *pol* ed. Lugd. aliaeq.; B. HERB. ed. *cuiquam* sec. SARAC. — v. 77. *quid? nunc — filiam?* vulgo minus concinne. — v. 78.

tibi *quam dixi* h. pp. — v. 79. ante ACIDAL. minus concinne verba *istuc* — *vortant* Euclioni, *ita* — *faciant* Megadoro, *illud* — cet. Euclioni adscribentur; longe plur. omitt. *et istuc*, scriptis aliis, ut etiam PAREO, *id facito*, pro *illud f.*; BOTH. quoque *illud istuc* omitt. in ed. maj., sed in ed. min. adscrib. v. d. hanc vocem, ut jam suad. in comment., versui antecedenti; ACID. voleb. *tu illud facito*, pro quo vir quid. doct. suadeb. e cod. vet. *scito*. — v. 80. *mea adferat filia* LANG. — v. 81. *quomodo soleatis* LANG. — v. 92. laud. MEURS. e cod. vet. *pectum* — *pectum* — cet. — v. 93. *erit* (.) (.) (.) (.) *sed*. — v. 94. edd. aliq. vett. et medd. *quin facimus*; e codd. ms. LANG. alii *hodie ut faciamus* alii *hodie quin factumus*; ol. vulg. *num quæ* (i. e. quæ) *caussa est*, *causast* (.) (.) (P) — *immo* (s. imo) *edepol* (s. aedepol) *optuma*; BOTH. in ed. maj. omitt., in ed. min. rest. *et est* post *causa*; sed haud paucae edd., item CAM., Lugd. aliaeque, omittunt *et edepol* et exhibb. *optime*, sive *optume* pro *optuma*, quod tenent libri LANG., Pall. quinque, alique; GOELL. exb. *pol* pro *edepol* sec. OSANN. l. l. p. 215. — et *num qua causa est* sec. ACID. et codd. Florent. et Col. — v. 95. in edd. vett. inconcine verba *istuc fiat vale* uni Euclioni tribuuntur; recte omnes nunc sequuntur ACIDAL.; nec vero in eo, quod vir ille el. exb. *flet* pro *fiat*, quod tenent libri LANG. alique. — v. 96. ol. vulg. *He*; *Strophile*, *Strophyle*. — v. 97. *aurum obsecro quid* ed. Lugd.; aliae *quod*. — v. 98. edd. aliquot veteres exhibent *domum* pro *domi*; addit SARAC., ut defendat *et domum*, „utitur saepissime Plautus casu pro casu: ut Nonius abunde munit id facere consuevisse gravissimos autores.” Frustra. — Non. *inaudivisse*. — v. 99. cod. Guelf. hab. *obfirmavit* pro *obstinavit*, ut not. BOTHIUS.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Redibat Euclio frustratus spe recipiendae pecuniae: ei sit obvius Megadorus. (.) qui illum super filiae nuptiis rogabit: SARAC.; in hac scena euclio rediens domum re infecta ob quam exierat queritur quod frustra domum exierit: occurrit megadorus ut poseat sine dote ejus filiam sibi desponderi: vix

promisit euclio metuens aulae et se derisum iri arbitratus: VALL.; Euclio kehrt nach seinem Hause zurück, unverrichteter Sache. Megadorus wirbt um seine Tochter. Euclio macht Schwierigkeiten; glaubt, jener wisse schon um seinen Geldtopf; und willigt unter Klagen über seine große Dürftigkeit endlich ein. SCHULZ.; *praesagibat mihi animus*; cf. sub A.; Cicerone, hunc versum citans, (Divin. I, 31.) addit: „*sagire* enim sentire acute est; ex quo sagae anus, quia multa scire volunt, et sagaces dicti canes. Is igitur, qui *ante sagit*, quam oblata res est, dicitur *praesagire*, i. e. futura ante sentire. Inest igitur in animis *praesagitio* extrinsecus injecta atque inclusa divinitus.” cet. cet.; *praesagire*, i. e. praedivinare, praesipere; sagax enim est acutus et solers. cet.; vv. dd. sec. FRSK. — vv. 23. *curialium* — *magister*; in curias distributa erat civitas romana ut pleraeque aliae (:) quibus singulis praeerant: qui divisores sive curiae magistri dicebantur: cet. SARAC.; Magistrum autem curiae, quem vocat Plautus, is nimirum erit *τρίττωδης*, et Curia *τρίττως*. CAMER.; repp. vv. dd.; ex hoc apparet, per magistrum curiae divisorem significari, qui curialibus nummos dividebat; dicuntur autem curiales a curia, qui sunt ejusdem curiae, ut tribules a tribu cet. cet. LAMB.; cf. Raevard. Var. II, 16. Brod. Miscell. VI, 11. Ascon. ad Cic. act. II. in Verr. de v. *curio*, q. resp. h. l. *magister*. — v. 4. *properare* *propere*; pergo pergere, profectus sum pergere, cet. cet., ut Homeric. ill. βῆ δ' ἵναί, cet. — vv. 5. 6. *salvus* — *di te ament* — *quid tū?*; notae sunt formulae salutandi, quibus utuntur, qui sermonem volunt conferre, qui respondent, qui collatum jam sermonem latius cupiunt serere. — v. 7. *non temerarium est*; non ab re, non absque causa: SARAC.; οὐκ ἄλογόν ἐστι, non sine ratione fit. LAMB. — v. 8. *eo*; eam ob rem, idcirco. — v. 9. *haud a pecunia perbene*; i. e. non recte quidem sine pecunia: *a pecunia* l. e. absque pecunia (:) hoc dicto praeoccupat ne pecuniae mentio fiat. SARAC.; i. e. — quod ad pecuniam attinet; — non perbene valeo. LAMB. — v. 10. *pol*, *si* — *aequis* — *colas*; γνώμη. Pol, inquit, si animus tibi tranquillus, et ab angoribus et perturbationibus animi vacuus est, satis amplam pecuniam habes, unde bene beateque vivas. cet. LAMB. — v. 12. *linguam* — *oculos*; cf. scen. inseq. v. 1., et scen. I. Act. I. v. 2, v. 14, et

v. 25. — v. 13. *meam pauperiem conqueror*; cf. Amph. I, 1, 22., ubi reper. *queri* cum accus.; more scil. antiquo. — v. 14. *virginem — grandem, dote cassam — inlocabilem*; i. e. filiam aetate grandem, aetate provectiorem; i. q. viro maturam: — dote carentem, orbatam, haud exstructam, commendatam, ἀπεσκευασμένην: — quam ex ea causa nemo domum, in matrimonium ducere cupit, ἀνεκδόσιμον [nec vero ἀνέκδοτον, ut quidam volunt sec. LAMB.; haec enim vox idem fere valet, q. *dote cassam*, s. non locatam, οὐπὼ ἐκδοδομένην,] vv. dd. — v. 15. *neque — quoisquam*; cf. sub A sent. ΒΟΤΗΙΙ. — v. 17. *inhiat, aurum ut devoret*; laborant vv. dd. magnopere, h. l. interpretaturi, nosque docturi, qui potuerit Noster τὸ *inhiat* conjungere cum accusativo, pro eo, q. esse deb., dativo. Sanare locum sola interpunctione maluimus, quam hic quoque nimia repetere. Sed cf. infr. ad v. 89. ss. vv. dd. — v. 18. *altera — lapidem — altera*; proverbium olet, quo significatur quis specie et fronte benignus ac beneficus esse: re vera perniciem et calamitatem insidiose atque occulte moliri. Sumptum videtur ab ils; qui canem pane ostentato alliciunt, ut hac inani spe laetatum facilius lapide aut fuste percutiant. LAMB.; item ERASM. fere; repp. vv. dd. ad verb. — v. 19. *nemini — blandu'st — pauperi*; sententia non negligenda —. Fere fit enim, ut blandi homines sint fallaces ac pellaces. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 20. *ubi manum injicit benigne, ibi onerat aliquam zamiam*; si dives homo tam blandus est, ut manum suam cum manu pauperis copulet, tum — *onerat aliquam zamiam*, tum pauperem onerat aliqua zamia. Ita fere viri docti. In eo tamen dissentiunt, quid sit sub voce *zamia* vere intelligendum. Plerique Plinianum citant locum, scil. H. N. lib. XVI, cap. 26. Ibi legimus: „In maxima tamen admiratione *pinus* est; habet fructum maturiscentem: habet proximo anno ad maturitatem venturum, ac deinde tertio. Nec ulla arborum avidius se promittit. Quo mense ex ea nux decerpitur, eodem maturescit alia, et sic dispensatur, ut nullo non mense maturescant. Quae se in arbore ipsa divisere, *zaniae* — (all. *azaniae* legg.) — vocantur, laeduntque ceteras, nisi detrahantur.” cet. Inde colligunt vv. dd., CAMERARIUM fere sequuti, adludere hic Nostrum ad *zantias* istas, sensumque loci hujus quaerendum esse ex illo Plinii. Sed jam SALMAS. recte animadvert. „*onerare zamiam* est imponere

et inferre zamiam, h. e. jacturam; nam onerare est ἐπιβαρύνειν καὶ ἐμβάλλειν, et onus ἐμβολή — et ζυμία, dorice ζαμία, nihil aliud est, quam lat. *damnum* (quod jam prodire videtur e forma cret. δαμία!), jactura, et onerare zamiam i. valet, q. ποιεῖν ζυμίαν, *damnum, jacturam adferre* cet.; cet. cf. Most. III, 2, 92. et Bacch. II, 3, 115; recte vertit v. d. *Wann er huldvoll ihm die Hand reicht, droht er heimlich ihm malheur!*, additque: „Im Text steht ein griechisches Wort *Zamiam* (Ζυμία), welches vielleicht damals eben so in die römische Sprache des gemeinen Lebens übergegangen seyn mochte, als Ley uns das Französische Wort *malheur*." KOEPEL. — v. 21. *polypos*; — Hier also ein nachgreifischer Mensch, der nach andrer Leute Gütern stark zugreift. SCHULZ. — v. 24. *aurum* — *harpagatum est*; zum komischen Dialog gebildeter Ausdruck, *statt raptum, ablatum est*: von ἀρπάζειν. SCHULZ. — vv. 24. 25. *eam rem vult* — *adire ad pactionem*; Hellenism.; i. e. ob eam rem vult cet.; vv. dd. sec. Douz. — v. 27. *ubi mentionem ego fecero*; mentio saepe i. signif., q. graec. μνήμη, ut mentionem alicujus rei facere, μνήμην ποιεῖν δαί τινας, μνήμην ἔχεν τις; (cf. Herodot. I, 14, 15. IV, 79. 81 et saep.); sed si sermo est de rebus nuptialibus, vox latina *mentio* respondet graecae μνηστύς, form. ion. pr. μνηστρία, ita ut *mentionem facere* cet. i. sit, q. *poscere in matrimonium*. Itaque distinguunt vv. dd. inter *mentionem*, quae est *poscentis virginem*, et *repromissionem* sive *promissionem*, quae est patris virginis: — ut infr. v. 42. *filiam* — *posco*. *Promitte* cet. cet. — v. 29. *ex paupertate*; i. e. ordine seu numero pauperum, ut *ex nobilitate*. CAMER., et qui eum sequuntur; rectius, ut videtur, LAMB. addit: i. e. ex angustiis rei familiaris, e re tenui. sunt enim nonnulli etiam in re lauta et copiosa parci etc. etc. — v. 30. *salvum est* — *perit*; senex avarus, *vix sibi ipsisque suis oculis credens, rem salvam, tutam, aurum suum salvum, tutum tam diu modo putat, ipse quam diu illi servator atque custos adsidet*. — vv. 33. 34. *pi-geat* — *lubeat*; pulcre haec verba sibi respondent. Velim equidem, inquit Megadorus, ut mihi, quaerenti de rebus certis quibusdam, libenter respondeas. Quaere modo, respondet Euclio, ex me tu talia, quibus libenter respondere velle possim. — v. 36. *quid fide* — *factis*; d. i. *quali me fide arbitrare?* was hal-

ten Sie von meinem Character? — *factis*: von meiner Aufführung? SCHULZ. — v. 38. *sine mala omni malitia*; Nonio certe vox mala haud supervacanea videtur; citans enim h. v. addit; *malitiam* veteres, ut dolum medium, ponendum esse duxerunt, quasi sit et bona. cet. — v. 39. *aurum huic olet*; i. e. hic aurum odoratur, vel, hic me aurum habere sentit. LAMB. — v. 41. *quae res recte vortat*; formula, a dicturis facturisque rem aliquam magni momenti, bene ominandi causa, praemitti solita, SCHMIED.; sexc. fere jam obv. n. — v. 42. *filiam—posco. Promitte*; cf., quae notavianus ad v. 27.; cf. quoque, quae contulimus pag. 63. ad vocem *deposcit* in argum. auct. incerti vers. 7. — v. 43. *haud decorum facinus—factis facis*; non ut te tecet, agis; factis, quae edere soles, haud digna, te ipso indigna edis; vv. dd. — v. 44. *innoxium abs te atque abs tuis*; der dir und den Deinen nie etwas zu Leide that. SCHULZ. — v. 47. *dignum arbitror*; sc. me, viro, sene cet. — v. 48. *ut—sit melius—tuos*; haud raro duarum familiarum res domesticae uno eodemque matrimonio meliores redduntur, stabiliuntur cet., e. c., si e familia minus opulenta virgo locatur viro cuidam satis diviti, qui *adfinitati*, rebus adflictis, succurrere queat; ita hic Megadorus dives pauperi Eucioni. — v. 50. *factiosum*; multis innixum et florentem clientelis. BOXH.; opulentum, copiosum, bonis omnibus fortunae affluentem. LAMB. — v. 51. *si—locassim—tibi*; i. e. collocassim. cf. BENTL. ad Terent. Phorm. V, 1, 32. — v. 52. *te bovem—me—asellum*; bos et asinus animalia sunt imparia et ad jugum pariter subeundum — inepta; bos enim et major et validior asino est natura, et multo magis asello. Hinc proverbium *ab asinis ad boves*, cui non dissimile est *ab equis ad asinos* cet. LAMB. — v. 53. *jaceam ego asinus*; perditum eam ego imbecillior, minus validus, non aequè, ut tu, divittis pollens. — v. 54. *tu me bos—gnatus—stem*; tu, ditior, mihi, rebus meis adflictis, nihilo magis succurras, quam si nunquam natus, quam si tibi nusquam notus sim, quam si mecum nunquam conjunctus fueris, cet. vv. dd. — v. 55. *et te utar iniquiore*; i. e. et te experiar mihi infestiorè atque inimiciorem. LAMB.; — *meus ordo*; omnes, aequè ac ego, pauperes; vv. dd. — v. 56. *stabulum—divortii*; verbum prius spectat ad allegoriam de bove et asello, inter se conjunctis, posterius ad adfinitatem cet. — v. 57. *mordicibus—cornibus*; dictum

videtur non quidem pro *morsibus*, sed pro *ipsis dentibus*: quemadmodum Catull. *nutrices* dixit pro *mammis*: et Plauto *mordices* nihil aliud sunt quam *dentes*: et dentes idem quod oblocutiones atque cavillationes: sicut *cornua* sunt injuriae et oppressiones. SIBER.: repp. vv. dd.; cf. sub A; *mordicibus* sinc. interpr. per *δήγμασιν*. — v. 58. *me ab asinis ad bores transcendere*; proverbium est, — quo significat Euclio, periculosum esse, a pauperum — ordine —, ad ordinem — divitum ascendere. LAMB. — vv. 59. 60. *quam—praxime—tam optimum est*; particulae ss. *ἀναφορικαί*. PAREUS; i. e. q. *quo propius, eo melius*; nihil aliud. — v. 62. *dummodo—est satis*; cf. cum h. v. tot. scen. 5. Act. III. — v. 63. *eo dico—censeas*; homo suspiciosus celare non potest, quod tantopere cupit celatum: vv. dd. cum TAUBM. sec. GRUT.; ein sehr komischer Characterzug, daß er selbst nicht ganz verhehlen kann, was doch sein Geheimniß seyn soll. Aber er will durch ein solch hingeworfenes Wort ablocken, ob sich der Andere etwas merken liefse. SCHULZ.; vert. verbot. lat. in nott. SCHMIED. — v. 64. *novi, ne doceas*; formula loquendi, ubi molestum colloquium finire cupimus: — cognata huic est formula despicientis: *non ego te novi?* cet. BOTH. in comment. ad h. v. — v. 67. *fastidit mei*; pro *me fastidit*: Genitivus casus positus pro accusativo: cet. NON. sub v. Genit.; saep. obv. — v. 70. *male rem gerit*; ipsi sibi nocet, ipse impedit, quominus tranquillior, beatior, laetior vivere queat; vv. dd. — v. 71. *obcasio*; hic *adfinitatis* cet.; vv. dd. — v. 72. *elinguandam*; unde *elinguatio*, *γλωσσοτεμία* cet.; vv. dd. sec. not. SCALIG. ad FEST.; cet. cf. supra ve. ss. 11 et 12, ubi videre licet, cur elinguandam nunc dare velit anum Staphylam Euclio. — v. 73. *impero auctorque sum—castrandum loces*; auctor est, qui aliquid jubet agi, aut fieri, suo periculo cet. LAMB.; sic fere apud Terent. Andr. I, 3, 28. Simo, si Davum, in pistrinum datum, inde exemerit umquam, ipsum se pro eo moliturum, promittit. SCHMIED. — v. 75. *quem—ludos facias*; ludifices, ludo habeas, derideas, cet. cf. Amphitr. II, 1, 21., et quae ibi notavv. sub A et B. — v. 76. *copia est*; possum PAR.; nec tamen desunt, qui cum TAUBM. et nunc putent, Euclionem adludere ad *ludos*, negareque, se tam divitem esse, ut pecuniam profunderere possit in ludica illa publica. — vv. 77. 78. *i'lis ligibus, cum illa dote*; cf. supr. v. 61. 62 et infr. v. 80. — v. 81. *perplexa*

rier; perplexe agere et captiose; vv. dd. sec. Douz.; i. e. chicaniren. SCHULZ. — v. 83. *nulla controversia*; οὐδὲ μὴ ἀμφισβήτησις. LAMB. — v. 84. *num quae causa est?* num aliqua causa est, propter quam hodie non cet. cet.; vv. dd. — v. 85. *istuc*; weiter nichts, als was ich gesagt habe. SCHULZ. — v. 86. *strenue*; i. σπουδαίως, diligenter. LAMB. — v. 87. *aurum quid valet*; avarus non nisi auro suo debere autumat, quod uni debetur pulcritudini filiae, cum moribus conjunctae rectis. SCHMIED. — v. 89. *id inhiat* — *adfinitatem* — *obstinavit*; alii τὸ *id* habent pro nominativo, loco accusativi posito, quos refutat LAMB.; alii sub *id* intelligi volunt *ideo*; alii sec. NON., ut videtur, referunt τὸ *id* ad antecedens *Thesaurum*, vocemque hanc neutrius generis Nostro hic esse frustra contendunt; — sed nemo, ut credimus, hodie est, quem fugiat, conjungi a Plauto aliisque τὸ *hiere* non solum cum dativo, sed etiam cum accusativo; — *adfinitas* ist jede durch Heirath gestiftete Seitenverwandschaft. SCHULZ.; — *obstinavit* i. e. obfirmato et perseveranti animo expetivit: cet.; vv. dd. sec. FESTUM.

A C T U S II.

S C E N A III.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (versus similiter, ut superioris scenae, quadrati plerique τρεῖς αὐτοὶ καταληκτικοὶ τετραγώνιοι. CAMER.) *Eyclio*; *Eiclio*, *Heyclio*; *Staphila*, *Staphyle*; — libri LANG. *deblattaristi*; item, ut laud. TAUBM., cod. CAMER., vel, ut MON. PAREUS, *deblattaravisti*; *vicinis jam*. — v. 2. ed. BAC. HERB. exhib. mendose *here* pro *heus*; GULIELM. obt. *volo* pro *voco*; cf. sub B. — v. 3. SARAC., item ed. B. HERB., interpp. *vascula intus pura*; *propere atque elue*; exhibens *vascula intus pure propere*, at-

H. JUN., *ne amystin bibam*; exhibebat cod. msc. *tum*, sive *mixtum*, unde fecit GRUTER. *inmix-*
quod recep. in text. PAREUS; SCHOPP. malebat
o ne mistum bibam; GRONOV. exhib. *malum*
in bibam, eumque seqq. LIMIERS., BOTH.
 inter. GRUT., TAUBM., cet.) suad. *ne*

O N E S.

num objurgaturus accedit (,) eunte: SARAC.; Euclio befiehlt der Hochzeit aufzuputzen. Staphyla kommt genheit. SCHULZ.; *deblaterasti*; i. e. nugalibus misti. VALL.; *blaterare* est inaniter et incondite loqui. et — *de* — in compositione plerumque auget, ut in narrare, desaeuire, deamare cet. LAMB. sec. NON.; i. e. *ματαιολογῆν* PAR.; i. e. crier, dire des impertinences (!) LIM. — v. 2. *te voco*; aliud anus visa ei erat agere, ad audita heri de dote verba stupens. SCHMIED.; et *τὸ voco*, ut alias *volo*, formula vocandi quem ex causa mandandi, jubendi cet. — v. 3. *vascula — pura — elue*; cf. sub A; locus, ita sanatus, haud difficilis est interpretatu; est enim sensus: cura tu, ut pura omnia intus sint et bene lavata cet. — *vascula* i. e. Küchengeschirr, oder auch Gefäße zum Opfer, welches der Hochzeit zuvorging cet. SCHULZ.; item addit: c'étoit la coutume chez les Anciens de faire des sacrifices à Junon, à Venus et aux Graces avant les noces: LIMIERS secund. MEURS. — v. 4. *despondi*; communis dictio cuius rei despondendae; sed nuptiis quasi sponsioni praestantissimae accommodata. OPERAR. — v. 5. *subitum est nimis*; nimis breve et angustum tempus est ad apparandas nuptias. LAMB.; i. e. ita festinatum, ut ad id parati esse nequeamus. GRONOV.; cf. Cic. Fam. XIII, 2. — v. 6. *curata*; parata, lavata cet. — v. 7. *quid ego nunc agam*; filia Euclionis, Megadoro nunc desponsa, jam est scilicet in eo, ut pariat cet. — v. 8. *exitium*; sc. ob partitudinem propinquam et probum, inde profluxurum. — v. 9. *nam probum — fiat palam*; i. e. tempus ap-

propinquat et instat, cum probrum, i. e. stuprum herili filiae oblatum, et partitudo, i. e. partio seu partus, fiat palam, i. e. exeat et emanet in vulgus, vulgo patefiat. LAMB. — v. 10. *usque adhuc*; usque ad hoc tempus, usque ad hunc diem, qui, *subitum est nimis*, nuptiis est destinatus. — v. 11. *facta*; purata, eluta, curata cet.; cf. v. 3 et 6. — v. 12. *malum moerorem, metuo, ne mistum bibam*; cf. sub A, ubi variorum varias ac diversas de hujus loci sensu sententias videbis. Haud male LAMBINUS: allegoria ducta ab iis, qui potionem aliquam mistam minus jucundam bibunt, ut qui potionem absintio (*absinthio*) temperatam, aut aliquid simile, immo potius qui liquorem aliquem lethalem et mortiferum bibere jubentur: — — praeterea miscere vinum, et poculum seu potum, pro parare, ut Graeci *μερῶν*, dicunt Latini. Ita quidem LAMBINUS. Sed tenenda solum mentio de *vinò misto*, quod plerique, et de *vinò mero*, quod haud pauci bibere solebant antiquitus. Qui *merum* bibebant, minus sibi parcere, qui mixtum, minus ingenio indulgere putabantur. Ita ab aliis *mera*, ab aliis *mixtu* laudabantur. Id constat, minus jucunda, licet salubriora, bibentibus *mixta* esse. Sed *moeror* quomodo fit *mistus*, et *malum* qui potest esse *merum*? Malum fit *pejus*, ubi miscueris *moerore*, moeror fit *pejor*, ubi miscueris *malo*. Haec fere respondent vv. dd. —

A C T U S II.

SCENA IV.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Scenae hujus versus sunt *ιαμβικοί τρίμετροι ἀνατάλακτοι*. CAMER.); — [*Strobilus, strophilus, Strophylus, Antrax*; in edd. qq. inscr. *Strobilus servus, Anthrax* (et) *Congrio coqui, coci* — [ita quidem, ut totam per scenam, ubi loq. vel *Anthr.*, vel *Congr.*, neq. huj., nec illius nom., sed tantummodo literae

positae sint *Coc.*, sive *Coq.*; item in ed. Lugd. 1587.] —; in libro msc. CAMERAR. inscr. erat *STROBILUS, servus. ANTHRAX; CONGRIO, coqui. PHRUSIUM: EXPLESIUM, tibicinae*; in recentt. qq. obv. *Strobilus, servus Megadori. Anthrax, Congrio, coqui. Phrygia, Eleusium, personae mutae*; item in verss. qq. ut ap. KOEPR.; — *opsonavit* SCHMIED; ol. vulg. *coquos*. — v. 3. LANG. *dispartirem*; item edd. h. pp.; BOTH. mut. *τό hic in hinc*; putabat ACIDAL., abesse hic versum, in quo, ob insequentia, obveniret verbum *dividere*, quod tamen *τὼ dispartirem* inesse videtur. — v. 4. libri ad unum haec adscribunt Congrioni. Ob inseq. vers. octavum, primo ACID., tum BOTH., GOELLER. aliquē eadem Anthraci addunt. Sed frustra, ut videtur; versus enim Syus ad 6tum et 7mum, nec vero ad 4tum et 5tum respicit; cf. etiam sub B; manat cet. error totam fere per scenam; exhib. LIPSIVS [ep. quaestt. V, 14.] *me tu quidem hercled hic tam palam non divides*, eumque seq. GOELLER., scribens tamen *hercle* pro *hercled*; abest *τὸ tu* post *me* in librr. LANG., GRONOV., item in edd. vett. omnib. ante CAMERAR.; BOTH. in ed. maj. (*edico palam*), in ed. min. (*dicam propalam*), in utrq. positis verbis in parenthesi. — v. 5. LIPS. [l. m. l.] corrig. *Si quoi totum me rei [i. e. rei] vis, operam dubo*. — v. 6. in ed. Ald., et quae eam seqq., post *bellum* pos. est virgulae (,) signum; in libr. LANG. et in edd. qq. *verum* pro *vero* obven.; *populi*. — v. 7. edd. qq. vett. *post si quis vellet te aut non velles dividi?* ol. fere vulg. *post si quis vellet te, haud non velles dividi* tracto *τὼ te* ad *vellet*, et posito (,) post *te*, atque (?) vel (,) [ut est ap. CAMER.], post *dividi*; quem librum sequutus sit VALLA in scholl. suis, nescimus quidem, legimus vero iisdem in scholl. *haud vellet divum*, additamque notulam: „i. e. *divisum* et *petitum* (:) ita legendum:” cet.; LIPS. voleb. *post si quis vellet, hau*, [Interj. *hau* comic.] *non velles dividi?*; libri mss. optimi, ut laud. PRIUS, exhibebant *at non velles dividi?*; PAREUS mut. *Post, si quis vellet te, annon velles dividi?*; GOELLER. exhib. *haud nevelles dividi?*, putans, archaicam formam *nevelles* esse depravatam a librariis cet. — v. 8. *isthoc; antrax; alioversum, alio-versum*; libri et editi et scripti haec fere Congrioni adscribunt, excepta ed. CAMER., in qua omnia, a versu 6to inde usque ad versum 10mum Strophilo tribuuntur; sed in cod. Monac. a manu correct. verba *atqui* — *hodie facit* Stroph. adscri-

buntur, eumque seqq. BOTH., GOELLER., alique. — v. 9. ed. qq. vett. ex hoc et Insequenti utroque versu duos faciunt versus, scil. *Non istuc, quod tu insimilas: sed herus nuptias meū hodie faciet.* — *Cujus ducit filiam? vicini hujus euclionis e proximo* cet.; BOTH. *quo tu insimulas*, quem seq. GOELL. — v. 10. PAR. III. *eccujus; cujus ducet* lect. LANG., quem seq. BOTH. in ed. maj.; sed in ed. min. *ducit*; item GOELL. *ducet.* — v. 11. LAMB. alique *Euclionis senis e proximo*; REIZ. tentab. *Euclionis hinc e*, eumque seq. BOTH. in ed. maj. textu; sed in comment. et in ed. min. exh. v. d. *Vicinid h. E. e. proxumo.* — v. 12. *obsoni*; PAR. *obsoI*; *jussit dimidium dari* exhib. GELLII, N. A. III, 14.; cf. sub B. — v. 13. edd. PAREANAE *tibi tihicinam*, ut convic. TAUBM. — v. 14. BOTH. *nempe huc*, pro quo *huc* v. d., ut ait in notull. ad ed. min., h. l. ferre quoque vult *hic*; *dicis* exhibb. etiam LANGIANI libri, item PALL., alique; contra CAMER., LAMB., alique *ducis*, ut sit i. q. mittis, *πέμπεις*; edd. fere *dicis* ante CAMER., praeter quod vidd. in ed. MERULAE pr. *ducis*; PAREUS suad. et rec. in text. pro *ducis*, vel *dicis*, ex ing. s. *duis*; libri fere *domi*; sed liber LANGII *domui*; inde fec. ACID. *domum*, quem seqq. recentt. — v. 15. abest hoc alterum *nempe* in edd. qq. post CAMER., quod BOTH. vult pronunciari *nemp'*, ne fiat cretic. v. — v. 16. CAMER. exprim. quidem lect. librorum veterum, sed adnotat, τὸ *filiae διαίεσι* esse legendum [sc. *filiaī*], ut numeri constant; intrud. PAR. *suae* post *senex* sec. ACID.; sec. CAMER. legg. BOTH., GOELL. alique *filiaī*. — v. 17. *negotii'st, negoti est; negoti sit.* — v. 18. *aequ' est, aequ' 'st*; LING. [l. s. l. p. 7.] sec. cod. Vrat. et edd. vett. *Punex non aequ' aridus atque hic est senex*, omisso τῷ *priori est*, pro quo in LANGO. omitt. posterius. — v. 19. PAR. in edd. priorr. *Ain' tandem?* Stroph. *ita est, ut dicis. tute existuma* cet. sec. ACID., qui corrigit *ain' tandem? ita est ut dicis?*, quem ad verb. seq. GOELLER.; alii *ain' tandem audisse?* cet. — v. 20. recte hunc vers. hic locant praeter PAREUM omnes fere secund. GULIELM., ante quem male ponebatur post vers. insequentem. — v. 21. cod. Guelf. exh. *atque ipsum* pro *seque*; *perisse, perIsse.* — v. 22. *tigillo* tenent libri LANG., CAMER., LAMB., [qui tamen suad. *ligillo*, aut, si hoc minus plac. *tegillo*], PALL. alique; edd. vulgatae seqq. NONIUM, qui cit. *ligello*, quod sit i. q. *tuguriolo*; rest. GRUT. *tigillo.* — v. 23. ol. vulg. *quin cum it dormitum sol-*

lem [qq. *folem*] *obstringit* [qq. *obstrinxit*] *ob gulam* [qq. *gullam*] cet.; H. MERC. voleb. *tolem obstringit*; recentt. vulg. *follem sibi obstr.* sec. GRON., quod *sibi* recte amovit BOTH., quem seq. GOELL.; obven. tamen in cod. Monac.; cf. DOUZ. cent. Plaut. p. 67. sq.; vid. et sub B. — v. 24. in edd. qq. vett., e. c. SARAC. aliisque, abest τὸ *forte*. — vv. 25. 26. CAMER. *gutturum, tum ne quid*; DOUZ. *gutturum tum, ne quid*; abest τὸ *tum* in librr. LANG., item in edd. fere ante CAMER.; BOTH. sec. cod. Guelf., in quo non extat, totum vers. 26tum in ed. maj. omittit, in ed. min. uncis includit, ut etiam KOEPR., GOELL., alique; LAMB. *sibi ne quid* cet.; suad. GRUT. *animā*. — v. 27. edd. vett. fere *haec mihi te* [qq. *haec mihi tu sine sensu*] *ut tibi me aequum est credere credo*; tenet τὸ *credo* et Ald. ed.; LAMB. alique exhib. *haec te mihi, sicut tibi me, aequum est credere; ut tibi me aequum est* Par. III.; BOTH. *ted — med aequum* cet; item GOELL., sed scr. *aequumst*; ACIDAL. cit. e cod. vet. *hoc te mihi, sicut tibi me* cet., atque facit inde *Hoc mitte; id ut mihi te, tibi me aequum est credere. Crede.* — v. 28. ACIDAL. Coc. *Imo equidem credo. Stroph. at scin' etiam?* Coc. *quid modo?*; BOTH. in ed. maj. *credod*, in min. *credo*; OSANN [l. l. p. 113] *inmo equidem credo. An scin' etiam quomodo?* nullo facto personar. discrimine; LING. [l. l. p. 39.] *imo equidem credo. Str. at scin' etiam quomodo?*; GOELL. *quomodo.* — v. 29. abest τὸ *herc'e* in edd. qq.; *quum, cum, qom.* — v. 30. *potesse* teneb. duo codd. LAMB., Pal. VI et III. a man. corr.; BENTL. ad Terent. Phorm. III, 3, 2. leg. *exorari potest*; BOTH. omitt. in ed. utraque τὸ *potesse*, quod tamen mutat in comment. in *potis pro potis est.* — v. 33. cod. Paris. CARPENT. vet. exhib. *tonsori ungues dempserat*, quod placebat GRUTERO; *demserat.* — v. 34. LAMB. *collegit et omnia.* — v. 35. *parce parcum*; MEURS. *perseparcum*, ut sit i. q. *perparcum*; quem seq. PAREUS in ed. pr., in alt. et tert. vero exh. *parce-parcum*; libri fere scripti et editi *parce parcum*, exceptt. Brix. et Parm., quae habb. *prae-parcum.* — v. 36. in edd. vett. qq. hic jam versus cum inseqq. adscr. Strophilo; in aliis Anthraci; pro iterat. h. *parcum* primo *arctum*, tum *parum* fecit GULIELM., quod recepit. PAR. in ed. pr.; BOTH. omitt. τὸ *esse* ante *parcum*; item GOELL. — v. 37. ol. vulg. *milvius* s. *miluius*; tenendum est *miluos*, sive *milus*;

sed pronunc. *mīlius*, quod etiam qq. habent, nec vero *milvus* l. e. *milvus*; LAMBE. dat *eidem* pro *ei*, quod non bene aud. post *pridem*; GULIELM. voleb. *deripuit*; BOTH. in ed. maj. *pridem ei etiam—mīlios*, sed in comment. et in ed. min. *pridem eji (eii)—mīlios*; item LING. l. l. p. 7.; GOELL. *eidem*. — v. 38. *deplorabundus venit* tenent inde a TAVEM. edd. fere omnes sec. NONIUM, qui ita loc. h. citat; vulg. *plorabundus derenit*; quaedam *erenit*. — v. 40. *milvium, mīlvum, milunum, miluom*. — v. 41. *Se-centa* LANG. — v. 42. *vestrorumst, vestrorum'st*. — v. 43. *ego multo melior* LANG., quam lect. BOTH. in comm. admodum damnat, sc. illa, quam in ed. maj. tenet, *ego ut m. m.*, multo pejo-rem, sed in ed. min. text. recipit; *coquum*; *haut furem* pro *non furem* PAR. III. — v. 44. *coquum*; et hunc vers. qq. tribb. Anthraci; GOELL., item BOTH. in ed. maj. sec. ACID. *cocum ergo dico*, in ed. min. c. *ego d.*; PAR. III. *coquum: coquum ego dico; sic ut sum vides*. — v. 45. *coquus*; adscr. in qqd. et hic v. Anthraci; PAR. III. *nondial'ist*; *nundin'ille est* FEST. — v. 46. vulg. *tu trium litterarum* cet.; libri LANG. aliique *tun'*. — v. 47. edd. qq. vett. Congr. *vituperas me?* Str. *etiam fur trifurcifer*; item edd. medd., modo personarr. nominib. mutatis; tenent vero libr. scr. alii τὸ *fur* post *vituperas*, alii non tenent; seqq. in per-sonarr. disp. ACID. et GRUT.; satis pulcre BOTH. Congr. *Fur? Etiam fur trif.* cet., sed minus scite GOELL. rep. *me vit.*, *fur*, *etiam fur, trif.*, omnib. Anthraci tributis. — v. 48. Cum hoc versu in edd. vulgg. novae initium fieri scenae, non est quod denuo moneamus. Conf. Argum. pag. 68. Jam in codd. mss. qdd. nullum hic fit dialogorum discrimen; item in edd. qdd. vett. ac medd.; — edd. vett. fere *horum* sive *horunc* pro *hinc* habent, quod prors. omitt. libr. LANG., in qbb. etiam *Face* est pro *Tace*; cod. Pal. VI. hab. *hunc horum*, Pall. reliqui *hunc*, cod. vet. CAM. *hinc*; BOTH. *tace — iam — hinc*; GOELL. *tace — iam — ho-rum*. — v. 49. cf. sub B; LANG. *eum sume Atque*; CAMER., quem h. pp. seqq., *eum sume actutum tibi* cet.; pro *licet*, quod MBURSIO l. e. q. *liquet*, suad. GRUT. *Hic est*, invitis vero libris omnibus; BOTH. in ed. maj. Congr. *Licet...?* Str. *Tu sume atque intro abi huc! Vos sequimini* cet., sed in comment. et in ed. min. Congr. *Licet...?* Str. *Tu sume*. Congr. *At qui?* Str. *Abi intro huc! vos eum sequimini*; GOELL. Anthr. *Licet*. Str. *tu, Congrio eum sume*, ††† *Atque — illuc et vos* cet. — v. 50. cf. part.

vers. antec. 49num; edd. qq. vett. ex hoc et vers. antecedd. unum comp. vers. hyperm.; LAMB. aliique *Atque intro abi illuc*; LANG. *Atqui abi intro; illum; eum pro illunc*. — v. 51. GOELLER. haec quid., ut antecedd., Anthraci tribuit sec. ACID. — v. 52. *dispartivist* cod. Helmst.; quod nunc malleus ob. vers. h. sc. tertium. — v. 53. *dabitur tibi* PAR. III. — v. 54. *phrugia*; ed. B. HERBIP. *eleusinum*; LANG. *Phrugia, tu autem Eleusium*; LAMB. citat e libris mss. *Frugia*. — v. 55. edd. qq. vett. et medd. *abi dum ad nos*; item GULIELM.; item BOTH.; aliae vett. edd. *abittum*. — v. 56. *hucine* ex err. cert. typ. ed. PAR. III.; BOTH. sec. ACIDAL. *detrusti*; item GOELL. — v. 57. edd. vett. fere *poscamus* — *poscamus*, ut etiam pars librorum msc., et FESTUS, qui h. v. citat; contra contendit LAMB., invenisse se in libris omnibus et scriptis et editis *poscas* — *poscas*; NONIUS vero citat *poscam* — *poscam* [sed in edd. aliis *poscas* — *poscas*] in ed. DAC. p. 696, et *poscamus* — *poscamus* p. 577.; item habeb. cod. vet. GRUT. *poscamus*, quae ad aravin *poscamus*; LANG. librr. alii *poscamus* quae ad aram *imponamus*. *Ubi prius* cet., alii *poscamus ad ravun poscamus prius*; sed cf. PAREI Anall. Plaut. p. 187.; praes. tenn. *poscam* codd. NON. — vv. 58. 59. ol. vulg. *stultus et sine gratia es*, quod tenent librr. ms. Pall., praeter IV. et Vtum, qui exhibent *stultum et sine gratia est*, quod jam in marg. commend. SARAC.; cod. GULIELM. hab. *stultus's*, et *sine gratia est Tibi*; ACIDAL. correx. *stultum est et sine gratia Te ibi*; sed edd. qq. vett., etiam. cod. msc. BOTHII, *stultum et s. gr. est*, qui v. d. tamen ex ing. facit *stultius* — *Te ibi* cet.; DOUZA F. *stultum est et sine gratia, ibi r. f.*, quem seq. GOELLER.; in codd. obven. *estibi, esttibi*; in edd. qq. *T' ibi*; ed. min. BOTH. rescr. *Ibi*, omissa voce *Te*. — v. 61. LANG. *si quid uti*; item edd. vett. fere ac medd., aliique libri scripti; prim. omis. CAMER.; tenet PAREUS, denuo recipit GOELLER.; nec desunt, qui habeant *quod*. — v. 62. *a ted*. — v. 63. edd. vett. fere *hic apud*; sed libri LANG. aliique, item edd. qq. vett. et medd. mel. notae, tenent *to autem*, quod denuo omis. GOELLER.; *familiast, familia'st*. — v. 64. *vestes, aurum*. — v. 65. verba *ibi* — *quidpiam* in edd. qq. vett. ac. medd. ad 64tum trahuntur, et s. p.; eadem fere *perit*; LAMB., item PAR. III. *periverit*; qq. edd. *ubi si* cet.; BOTH. in ed. maj. *Ibi quidpiam si perierit*, in ed. min. rest. v. text. — v. 66. *obviamst, obviam'st*. — v. 67.

coqui; comprehendito. — v. 68. *verberate, vincite.* — v. 69. *horum; eveniat.* — v. 70. In cod. ms. Pal. Vito, item in edd. vett., praes. princ., datur versus *quippe qui Ubi quid nihil est, omisso τῷ subripius*; CAMER. e cod. s. scr. *surrapiat*; item codd. Voss. III et I, nam in II abest; *sequar.* —

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Servus megadori strobilus in hac scena cum antracē et congrione coquis (,) quos ex macello conduxerat de summa euclionis obloquitur avaritia. VALL.; Extat autem in hac Scena elegantissimus amaenissimusque et γραφικώτατος character hominis tenacis et σμικρολόγου. TAUBM.; Strobilus kommt mit zwey Köchen an, sagt ihnen ihre Bestimmung und schäkert mit ihnen über den sordiden Geitz des Euclio. SCHULZ.; — *postquam obsonavit—conduxit cocos*; obsonavit i. e. obsonium emit. *Obsonare* et *obsonari* idem valent, significantque, obsonium parare. cēt. LAMB.; *obsonium* ist alles, was zu Tische gebracht wird, um es zum Brodte zu essen. Dieses *obsonare*, oder wie es weiter unten vorkommt, *obsonari*, unterscheidet sich durch die lange Quantität der zweiten Sylbe so von *obsōnare*, d. i. *obstrepere*, z. E. Plaut. in Pseudol. I, sc. 2. v. 74. *male morigerus male facis mihi, cum sermone huic obsōnas*. SCHULZ.; — non paucis quidem ditioribus inter servos erant rei coquinariae periti, sed copia quoque erat coquorum ex alienis servis conducendorum. SCHMIED.; Die Köche wurden in Rom theils wie andere Sklaven, die irgend eine Kunst oder ein Handwerk verstehen, von reichen Eigenthümern für das eigene Hauswesen gekauft, theils machten sie dort eine Art Zunft aus, welche entweder einem einzelnen Unternehmer, oder dem Staate im Allgemeinen gehörte, welcher sie in der Kunst unterrichten liefs, und von dem sie, wie die Gladiatoren, bedungen oder verkauft werden, wenn man sich ihrer bedienen will. Sie haben auf dem Markt ihren angewiesenen Platz, wo man sie finden und bedingen kann. (*Forum coquinum.*) Köche der letzteren Art sind hier gemeint; wir hören vom Strobilus, daß er sie vom Markt geholt habe, und vom Congrio, dem vorlautesten

der Köche, daß er für einen *nummus* bedungen sey. Eben daher, weil die Köche Sklaven, nicht freygeborne Bürger sind, können sie herabwürdigender von Euclio behandelt und gar geprügelt werden. Im allgemeinen standen die Köche in dem Verdacht der Dieberey, sie haben zu viele Gelegenheit zum Betrügen und zum Stehlen, als daß sie sich von dem Verdacht frey erhalten könnten, dieselbe unbenutzt zu lassen. Die Hauptstelle hierüber steht im Plautus selbst. Siehe den *Pseudolus* des Dichters, und zwar des dritten Actes zweyte Scene, welche fast ganz hieher gehört. KOEPR. — v. 2. *tibicinasque hucce apud forum*; in conviviliis accersebantur tibicines mulieres, quae tibias proflabant: cet. SARAC.; Aehnlich wie die Köche wurden auch die Flötenspielerinnen und Citharristinnen (gleichfalls Sklavinnen) für einzelne Schmäuse und Gelage bedungen, und hatten wahrscheinlich auf dem Markte in der Nähe der Köche ihren Aufenthalt. KOEPR.; *apud forum* i. e. in foro, vv. dd. — v. 3. *bifariam*; adverb., quod val. h. l. i. q. in duas partes. — v. *me—non divides*; notabat jam VALLA: potest et subesse nescio quae obscaenitas: quam nos aperiendam aliis relinquimus; contra: „Amphibolum est quod dicitur dubium et ambiguum. Nam cum *dividere* duo significat: ut sit *dividere* rem aliquam parti: et *dividere* (etiam i. q.) praecidere, pedicare: tanquam coitu praepostero nates dividantur: dupliciter hic sensus percipi potest, vel *dividere* simpliciter pro parti: ut ipse congrio videtur simpliciter protulisse: Nam subdit (,) se totum et integrum iturum (,) non divisum (:) vel *dividere* pro re turpi et obscena (,) ut dictum est: veluti anthrax alter coquus tanquam in eadem significatione intellexisse videtur: subdit namque *an non velles post dividi* — (cf. sub. A.) — ? Quo morsu verbi ipsius obscena significatio declaratur” SARAC.; haud pauci sunt, qui, alii aliter, haec repetant; contra: „Jocus est sumtus ex Congrionis coqui nomine, quo nomine est etiam piscis, quem nos vernaculo nostro appellamus *un congru*. Dicit igitur, se esse obsonium minime dividendum ac secandum, quamvis sit *congru*. Nec abs re jocus est: nam Strobilus mandabat, dividi obsonia et coquos, ita ut unus cum altera parte obsoniorum sit apud Megadorum, et alter cum altera apud Euclionem. Congrio rapit dictum Strobili in jocum, et ait, non esse se dividendum, quasi secari medium vellet *Congrionem*” OPERAR.,

quem quidam sequuntur, ut LIMIERIS. alique; medium tenet beatus v. KOEPKIVS, qui, Das Wort *theilen*, inquit, *dividere*, steht hier mit einer schmutzigen Nebenbedeutung, was besonders aus v. 282. (sc. h. sc. v. 7.) hervorgeht. Das erstemal konnte es auch unschuldig verstanden werden, und mit einer witzigen Anspielung auf den Namen *Congrio*, welcher, von *Conger* abgeleitet, einen Fisch (*Meeraal*), folglich gleichfalls etwas Eßbares bezeichnet. Idque est, cur supra (sub A ad h. v.) dixerimus, spectare versus 8vum non ad 4tum, sed ad 6tum et 7mum. — v. 5. *operam—dabo*; i. v. q. libenter ibo. — v. 6. *bellum—popli*; o hominem elegantem et pudicum, et ab omni flagitio et probro abhorrentem; *σιγνῶσις* est, significat enim, illum universi populi libidini esse expositum et esse vulgare scortum. LAMB.; repp. vv. dd.; — inter meretricem et *prostibulam* hoc interest: quod meretrix honestioris loci est et quaestus; nam meretrices a merendo dictae sunt, quod copiam sui tantummodo noctu facerent; *prostibula*, quod aut stabulum stet (alii *stent*) quaestus diurni et nocturni causa. NON. sub voce *prostibula*. — v. 7. *post—vellet—dividi*; sententia est haec: *simulas*, inquit, te pudicum esse, et ab impudicitia abhorre; sed si quis te vellet praecidere, non nolles, te praecidi; *post* h. e. deinde, postea tamen, *σιτα*. LAMB.; *dividi* i. e. muliebria pati. SCHMIED. — v. 8. *aliorsum dixeram*; aliorsum, in aliam sententiam, quam tu interpretatus es. LAMB. — v. 12. *obsonii hinc dimidium jussit dari*; dimidium librum legi, aut dimidiam fabulam audivi, vel quid aliud hujuscemodi, male ac viciose dici existinat Varro. Oportet enim (inquit) dicere *dimidiatum* librum; non *dimidium*, et *dimidiatam* fabulam, non *dimidiam*. Contra autem, si e sextario hemina fusa est, non *dimidiatum* sextarium fustum dicendum est: — — — *Dimidiatum* ergo, nisi ipsum quod divisum est, dici haud convenit. *Dimidiam* vero est, non quod ipsum dimidiatum est, sed quae ex dimidiato pars altera est. Cum igitur partem libri dimidiam legisse volumus dicere, aut partem fabulae audisse: si dimidiam fabulam, aut dimidium librum dicemus, peccabimus (all. *dicimus—peccamus*); totum enim ipsum, quod dimidiatum atque divisum est, dimidium dicis: — — apparet, ne *horam* quidem *dimidiam* recte dici, sed vel *dimidiatam horam*, vel dimidiam partem horae. Propterea Plaut. in Bacch. *dimidium auri* dicit, non *dimidiatum*

aurum. Item in Anul. *dimidium obsonii*, non *dimidiatum obsonium* cet. cet. Anl. Gell. Noct. Att. III, 14. — v. 14. *nempe huic — domi*.; sensus erit: huic dimidium des, alterum dimidium domi servatum cura. PAR. III.; *domi* pr. adv. loci, de q. eff. Gramm. — v. 15. *nempe sicut dicis*; ita est, ita res se habet. — v. 16. *quid negotii*; quid mirum cet. — v. 18. *pumex — aridus — senex*; proverbium olet: — senes praeparci et supra modum illiberales ac tenaces per translationem dicuntur aridi: cet. LAMB.; cf. Pers. I, 1, 42. — v. 20. *clamat*; inclamat, invocat, implorat cet. — v. 21. *eradicarier*; funditus et radicitus e medio sublatum et perditum esse cet. LAMB. — v. 22. *de suo tigillo fumus*; cf. sub A; diminutivum fecit a *tigno*: nam appellatione *tigni* omnis materies nec non ad aedificandum et fulciendum necessaria omnia continentur: cet. SARACEN. sec. ULPIAN.; h. pp. repetunt hanc v. cl. notulam; plerique vero sequuntur LAMBINUM, ita quidem, ut alii aliam viri clari conjecturam sibi vindicent; integram ergo addamus notam [de qua vide sub A.]: „*ligillo* i. e., inquit, si quando *lignum pusillum*, quod est [in] reus foco, fumum omittat; proinde quasi dicat, non modo aegre fert, lignum suum uri, sed etiam fumum e ligno exire, et cum fumus e *ligno pusillo* exit, putat, se in eo jacturam facere, quasi magnum quiddam omittat, cum fumus exit foras.” cet. cet. „*ligillum* autem deminutivum est a *ligno*, ut *tigillum* a *tigno*, *sigillum* a *signo*. Fumum autem e *tigno* seu *tigillo* exire, non quadrat neque convenit: e *ligno* aut *ligillo* maxime: *ligilli* nomen autem usurpavit Plautus ad exprimendam incredibilem Euclionis parsimoniam, qui non *lignum* in foco ponat, sed *ligillum*: i. e. lignum tenuissimum et minutissimum. Quod autem Nonius hic legit *ligello* non *tigillo* neque *ligillo*, interpretaturque *ligellum* tuguriolum et domicilium breve, errat. Quod alii nonnulli *tigellum* dicunt esse spiraculum, quia fumus exit foras, a voce graeca *λίγνυς*, quae fuliginem significat, nihilo magis placet. Malim, si quis conjecturae locus sit, et, si non placeat conjectura nostra superior legi, *tegillum*, ut sit nomen deminutivum a *tegulo*, quod valet tegmen, quomodo fortasse legit NONIUS.” Ita LAMBIN. — v. 23. *follem obstringit ob gulam*; das kann heißen: 1) er bindet sich einen Beutel vor die Kehle, vor den Schlund — und diese Erklärung wird durch das folgende, besonders durch den hier dem Gesicht

entzogenen *inferiorem gutturem*, am wahrscheinlichsten — [ita post GAUT., TAUBM. h. pp.] —: 2) er bindet den Blasebalg beim Loche, beim Ventile zu — [ita SARAC., ut videtur, LAMBIN. clavis verbis, alique] —: 3) weil aber follis auch eine Geldkatze heisst (z. B. Iuvenal 14, 281. — [item Plaut. Truc. III, 1, 7. Asin. III, 3, 67.] —), so erklärt GRONOV — [cf. Diatr. ad Stat. c. 27. et seq. v. cl. jam PAREUR] — es so: er bindet sich die Geldkatze, den Geldsack an den Hals. Und weil es nun einfältig war, noch zu fragen, warum? (denn es versteht sich, aus Furcht vor einem nächtlichen Diebe), so meint GRONOV, Strobilus antworte mit Fleiß verkehrt und *πρὸς πρόςδονίαν* — *ne quid animae omittat* — um das — [et solvuntur auditores, nihil tale exspectantes, in risum, ait GRONOV.] — Zwergfell der Zuschauer zu erschüttern. Eine vierte Erklärung, die noch gezwungener scheint, giebt der Jesuit Anton. Benedictus zum Besten. Nämlich den Vater- und Muttermördern wurde *folliculus* vor das Gesicht oder dem Mund gebunden, bevor sie gesackt oder in einem Sacke ersäuft wurden. Vergl. Auctor. ad Herenn. I, 23. u. Cic. de invent. lib. II. — — Dadurch also komme der Koch in die Verlegenheit, zu fragen, warum er sich einen solchen Sack oder Schleier vorhände. SCHULZ. — v. 25. *obturat inferiorem gutturem*; *Nostrum gutturem* saepius scribere pro *guttur*, docet jam NON.; notandum, hic per *inferiorem gutturem* anum sive podicem designari, eadem metaphora, qua apud Caton. *superiorem album dejicere*, i. e. stomachum sive adeo ventriculum nausea gravem vomitu exonerare, scriptum reperimus. DOUZA; repp. vv. dd. — v. 26. *ne quid animae*; cum forte crepitum ventris; vv. dd. — v. 27. *haec mihi*—*credere*; innuit, neutri esse credendum. ACID.; optime hunc versum ipse Noster explicat Poenul. II, v. 43. — v. 28. *at scin' etiam, quomodo*; hoc loquendi genere Plautus saepius utitur, dicturus, non satis adhuc aliquem perspicere, qualis res aliqua sit, h. l. pluribus te docebo, sordidiorem esse Euclyon's parcimoniam, quam tu concipere animo possis. cet. SCHMIED. — v. 29. *aquam*—*plorat*—*profundere*; ob eam causam unquam lavisce scimus *Patroclum Aristophanicum*. — v. 30. *talentum magnum*; putasne, posse ab isto sene impetrari, ut det talentum magnum, quo fiamus liberi? LAMB.; apud Atticos talentum duplex erat, magnum et parvum. Parvum quarta

parte erat magno minus. Hoc octoginta, illud sexaginta constabat Minis: sexcentis unam, alterum octingentis Coronatis. Coronati autem triginta quinque solidis turonensibus sunt aequalitati. OPERAR.; Le grand Talens valoit environ six-cens écus de nôtre monnoie: le petit valoit un quart moins. LIM.; das *talentum Atticum*, welches man *minus*, oder auch schlechtweg *talentum* nennt, enthält 60 *minas*, oder 750 Thaler. Das *talentum magnum* enthielt 80 *minas*, wie man aus zwey Stellen, Liv. 88, 38. und Plautus Mostell. III, 1, 102. 114. beweisen kann, SCULZ. — v. 32. *fameñ-nunquam dabit*; hyperbole, quae videtur superari non posse: cet. LAMB. — v. 33. *quin, ipsi—dempserat*; cf. sub A; non, ut vult, GRUTERUS, quem seqq. LIMIER. alique, *tonsori dempsisse* Euclionem vult Noster ungues, sed *dempta praesequina omnia*, tanquam sua, secum abstulisse cet. cet. — v. 34. *praesequina*; quae unguibus eminulis praesequantur, ἀπονοχίσματα. SCHMIED. sec. NON. — v. 35. *parce parcum*; Congrio Euclionem vocare putatus, quod inpenſa in ungues resecandos facta non congruat cum cetera ejus parcimonia. SCHMIED. sec. VV. dd. — v. 37. *pulmentum—miluos*; pulmentum, unde pulmentarium, cibus est admodum pultis factus et a pulte sic appellatus. Puls autem cibus est, ex farre in farinam comminuto redactus: quo diu veteres Romani pro pane usi sunt: ex quo Plautus Romanos pultifagos nominat. cet. cet. LAMB.; exemplum est, non sordidissime avari, sed plane delirantis, manifestumque est, Strobilum non voluisse, credi sibi, sed modo cachinnos commovere. SCHMIED. — v. 38. *ad praetorem—renit*; nam Praetor actionem et iudices dabat. Qui actionem habebat, — — primum a Praetore petebat, ut liceret, eum — vadari. cet. GRUT. — v. 39. *postulare*; ce mot signifie proprement *présenter requête aux fins de faire assigner quelqu'un*. C'étoit au Préteur à accorder cette permission et à nommer les juges pardevant lesquels il falloit proceder. LIMIER. — v. 40. *miluom vadari*; i. e. a miluo vades postulare, qui illum certae pecuniae sponsione vadimomium obituum praestarent cet. TAUBM. sec. SIBER. et GUL.; wer den andern verklagen wollte, machte erst die Klage beim Prätor anhängig, oder meldete sich damit: das ist *postulare* oder *petere actionem*. Der Prätor *dabat actionem*. Bei dieser ersten Vorforderung des Beklagten wurde dann ein Termin zur Verhandlung der Klage selbst fest-

tero. — v. 5. Ita fere libri cusi et scripti, praeter quod qq. exhib. *Cererin* sive *cererin*; obven. vers. ap. MACROB. Sat. III. 11. *Cererin*, *Strobile*, *hi sunt facturi nuptias*, vel, ut est in edd. all. *Cererin*, *mi Strobile*, *hi sunt* cet.; LAMB. *Cererin'* — *istas*, quod quidem *istas* etiam commendat GOELL. in notis; ed. PAREI III. tenet *mi* — *hi*, reliquae secund. MEURS. *istas*; PALM. corrig. *estis facturi*, fors. sec. SERV. ad Virg. Georg. I, 343.; BOTH. exhib. *Cererin' facturi has*, *mi Strobile*, *nuptias*. — v. 6. vulg. *nihil temeti allatum intelligo*. — v. 7. *ipsus si a foro*. — vv. 8. 9. male verba *sunt asseres* — *quaeras foris* in edd. ple- risque tribuuntur Strobilo; quod jam vidd. PIST. et ACID. — v. 10. *impurate* — *Vulcano*; alii *quoniam*; *quicquis* pro *quamquam* ed. Lugd. — v. 11. edd. vett. vulg. *coenaeve*, sive *caenaeve*, vel *cenene*, vel *coenae ne*; etiam libri LANG. et CAM. habb. *co- naeve*. — v. 12. *aedes* — *comburrere*; ed. PAR. III. *comburrere*. — v. 13. *haut*.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Pervenerat ad Euclionis domum strobilus cum coquo tibicina et obsonio. SARAC.; Strobilus meldet den einen Koch *Congrio* bei der Staphyla, und weist ihn da zu seinem Ge- schäfte an. SCHULZ. — v. 3. *obsoniumque*; obsonium dicitur, quidquid coquitur, ab ὄψον, quod ab ὄπτω *coquo*; quidquid una cum pane comeditur, quidquid in macello venit. Tamen usu venit, ut pro solo *pisce*, tanquam delicatissimo cibo, accipiatur: cet. cet. OPERAR. sec. FR. NANC. in notis ad N. Test. Ev. Joh. 6, 9.; cf. Ev. Matth. 14, 17. Marc. 6, 38. Luc. 9, 13. — v. 4. *Megadorus jussit*; cf. anteced. Scen. v. 1. v. 3. et v. 14. — vv. 5. 6. *Cererine* — *temeti*; Cereris festis jejunabant, ut Aristoph. ἔρηνισιν, ὥςπερ Θεσμοφορίοισιν νηστεύμεν. Et sobriae mulieres has ferias celebrabant. cet. cet. CAMER.; Θεσμοφορίοις, i. e. Ce- realibus, seu festis diebus Cereris, vini usu interdictum erat, neque vinum libabatur, neque vinum in sacris adhibebatur; ex quo θωσίαι νηφάλσοι sunt dictae. Tum mulieres ea sacra tracta- bant cet. cet. LAMB.; non igitur festum illud annuum Ambarva- liorum amaenissimum confundatur cum nocturnis istis Θεσμοφο-

piois: quae solemnitates prorsus erant abstemiae ac sine temeto: cet. TAUBM. sec. DOUZ.; cf. Gell. N. A. X, 23.; [rara decori observatio, quam nusquam (Invidia gemente hoc dicam) temere Plautus neglexit; nedum in persona anili: quod genus ille multibibum fere ac merobibum inducere amat. DOUZA; der Ceres opferte man nur mit Früchten des Ackers, ohne Wein, wenigstens an den *Cerealibus* oder *Thesmophoriis*, wo die Damen sich neun Tage eine enthaltsame Diät auferlegten, und dann das Suchen der Proserpina feierten. Siehe Ovid. in Metamorph. B. 10. und in der Fastis B. 4. Diese Feier nennt zwar kein Schriftsteller *nuptias Cereris*; allein die comische Wendung dient hier zur Entschuldigung. Plautus beobachtet auch hier das comische Costume, daß er die Alte gleich sich nach dem Weine umsehen läßt, weil die alten Haushälterinnen gewöhnlich als trunksüchtig und versoffen characterisirt werden. SCHULZ.; *temetum* priscae linguae vox, q. i. val. q. *vinum*; vv. dd. sec. GELL. et FERT. — v. 8. *asseret*; i. fere ac tigna, ut monent vv. dd.; vertit v. d. KOEPEL: *Es ist kein Holz im Hause.* — *Sind doch Balken drin?* — v. 10. *impurate* — *Volcano stude*; significat, tantam ejus impuritatem esse, ut ne ignis quidem, cujus vi solidissimorum quoque corporum metalla defaecatiora redduntur, illis purgandis unquam sufficiat, tametsi eum (ignem) in praefectura sua focariae provinciae semper colat ac tractet. DOUZA; c'est à dire mot à mot: Infame! dont le feu, dans lequel tu es sans cesse, n'a pu encore purifier les souillures. LIMIER; ita vv. dd. quidem, sed nihil dici videtur, quam *quamquam coquus es* cet. — v. 11. *tuae mercedis gratia*; estne manupretium, quo es conductum, tantum, quanti aestimanda est domus, quam vis tuae coenae causa comburere?

A C T U S II.

S C E N A VI.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (Similiter et hi versus sunt trimetri jambici ἀνά-
 ληκτοι. CAMER.) — *Pithodicus, Pythodicus*; in librr. LANG. *Fi-*
todicus; *curate ego intervisam* exhib. SCHMIEDER., sc. ut sit τὸ
curate adverb. — v. 2. *maximast, maxima'st.* — v. 3. *nisi unum*
hoc faciam: ut in puteo cenam (caenam, coenam) *coquant* edd.
 vett. pl.; ap. NON. laud. vers. *ut in puteo cenam coquam.* —
 v. 4. e lectt. LANG. alii laudant *Inde coctam subducemus corbu-*
lis sursum, alii *Inde coactam subducemus corbulis* — *Sursum.* —
 v. 5. BOTH. in ed. maj. *Sin* — *comedant*, in ed. min. *Sin* — *come-*
dent; jam LAMB. exh. *sin.* — v. 6. *superi incenati sunt: et ce-*
nati inferi Sed edd. pl. vett.; *incoenati sunt* tenent optimi li-
 bri, ut LANG., CAMER., aliique; vulg. *sint.* — v. 7. edd. vett. *sic*
verba; item libri quidam scripti, ut CAM., PALL.; BOTH. et re-
 centt. fere *negoti nil*; alii *negotI nil.* — v. 8. *sit.* -

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Pithodicus servus (:) qui a pitho [sc. πίθος] i. e. a
 vasa nomen habet (,) quasi vascularius (,) solus loquitur (,)
 de coquis sollicitus. VALL.; Pythodicus, ein Slav, vermuthlich
 des Megadorus, bezeugt, wie nöthig es sey, auf die diebischen
 Handgriffe der Köche zu achten. SCHÜLZ.; Pythodicus fuisse vi-
 detur Megadori atriensis, ut in Asinaria Saurea Demaeneti seu
 Artemonae. SCHMIED.; — *intervisam*; interea visam. LAMB. —
 v. 2. *servem*; observem, quominus furentur, impediam, cōhi-
 beam. — v. 3. *ut in puteo coenam coquant*; cf. Scen. IV, vers.
 68; in loco suffosso et subterraneo cet. LAMB; in jenem Sou-
 terrain, in welches strafwürdige Slaven auf zurückgezogenen
 Leitern hinabgelassen wurden, und wo also nichts heimlich

heraus geschafft werden konnte. SCHULZ. — v. 4. *subducemus corbulis*; seorsum ducemus parvis corbibus. cet. LAMB. — vv. 4. 5. *sursum — deorsum — si quid coxerint*; hoc loco *sursum* motum [aufwärts], at *deorsum* quietem [unten, nec vero, *unterwärts*] significat; vv. dd. sec. VARR.; — si autem coqui in loco inferiore comedent, quod coxerint; eveniet, ut ii, qui in loco superiore cet. cet. LAMB. — v. 6. *superi — inferi*; ein Scherz in den Worten *inferi* und *superi*: *inferi*, die Unterirdischen, d. h. hier, diejenigen, welche in dem Souterrain stecken: *superi*, die überirdischen, die Gäste oben in den Zimmern. SCHULZ. — v. 7. *sed verba hic facio*; sed hic moror, frustra cet. — v. 8. *rapacidarum — tantum*; rapacidas extulit pro rapacibus, patronymici more ludens: ut pro *Scipionibus* dicuntur *Scipiadae*: et jocando fecit, ut furacissimum genus coquorum putemus, quasi familia sit *Rapacidarum*, ut *Aeacidarum*, aut *Pelopidarum*. Ita A. TURNER. adv. L. XXIV. cap. 23.; repp. vv. dd.

A C T U S II.

SCENA VII.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Similiter et hi versus sunt *ιαμβικοί τετραπύτοι ἀνατάρκτοι*. CAMER.) — *Eiclio, Eyclio, Heuclio*; edd. vett. pars omitt. τὸ *hodie*, pars exhib. *consolare* pro *confirmare*. — v. 2. ol. vulg. *ut bene haberem filie nuptiis*; etiam libri LANG. omitt. τὸ *in post filiae*; edd. qq. vett. et medd. *ut bene haberem meae filiae in nuptiis*; item LAMB.; PAR. III. aliaque *ut bene haberem me filiai in nuptiis*; suad. GRUT. *uti bene haberem filiai nuptiis*; sequimur cum BOTH. — [qui tamen exhib., *ut — filiai*] — et GOELLERO — [qui t. *uti — filiai*] — VOSSIUM sec. vet. cod. CAMER., qui exhib. *habere me filiae nuptiis*, scripto tamen τῷ *me* inter lineas, et edd. Junt. atq. Argent. a. 1514; quae tenn. τὰ

in ante nuptiis. — v. 3. *venii; pisces, piscets.* — v. 4. omitt. qq. τὸ *curam* alterum. — v. 5. ol. vulg. *cetum: porcinam;* in librr. LANG. *Vitilinam* obv. — v. 6. ol. vulg. *atque eo fuerunt cariora quia es non erat;* libri LANG. *quia es* (sc. *aes*) *non erat*, alii *quo es non erat.* — v. 7. LAMB. aliique *abeo illinc iratus; q. n. est, quid enim,* sed in ed. min. *Abeo illim* (illim pr. il-
linc) *iratus: quoniam, qui enim, est nihil;* GOELL. *Iratus abeo illinc* cet. — v. 8. addit SARAC. in marg. ed. s., invenisse se in codice quodam: *ita illis impuris omnibus abii inanis;* BOTH. *adiri manum.* — v. 9. *ego mecum.* — v. 10. corrige, lector aequ, hoc *progredieris*, quod intrusit operarum oscitantia pro *prodegeris*, de quo vid. sub B. — v. 11. ol. vulg. fere *profesto* pro *profesto.* — v. 12. ol. vulg. *post* pro *postquam;* LANG. *ventri cordique.* — v. 13. *accessit — at meam* cet. — v. 14. ol. vulg. *quam minimo sumptu filiam: ut nuptum darem.* — v. 15. BOTH. *nunc tusculum emi hoc et coronas floreas* sec. PRISC., qui vero scrib. *thusculum*, ut alii plerique; cf. Prisc. ed. Putsch. III, p. 611.; CAMER. sine nota *tustulum.* — v. 15. *imponantur.* — v. 17. *Et — faciet* obv. in lectt., qq. coll. v. d. Lips. — v. 18. edd. qq. vett. *appertas aedes.* — v. 19. ol. fere *Et strepitus est intus: num nam compilor miser ego?*; libri LANG. aliique opti-
mae notae *numnam ego compilor;* omitt. tamen edd. qq. τὸ *ego;* PAR. III. *num ego compilor? miser.; compiler.* — v. 20. edd. vett. fere, librosque optimos sequimur; LAMB. mut. *Aulam majorem, si pote, ex vicina* [sed ed. text. a. 1577. exh. *Aulam majorem si potes a vicina*, ut aliae pleraeque], quem seq. DOUZA; edd. medd. vulg. *A. m. potes vicina;* item CAMER.; cod. msc. CARP. et Brix., item Helmst., exhibb. *viciniam*, quos seq. BOTH. in ed. maj., sed in ed. min. rest. v. d. *vicinia*, scribens in utraque ed. *potest* pro *potes*, quod libri tenent ad unum, ex more suo; cf. Benti. ad Terent. Adelph. IV, 5, 66. Phorm. IV, 3, 69. — v. 21. ol. vulg. *Pete: hec parva est non quit.* Eu. *hei mihi Perii* cet.; lect. LANG. mut. *parva est, ei mihi;* edd. pl. *haec parvast;* jam edd. vett. mel. notae tenent τὸ *capere.* — v. 22. sec. J. GUL. ed. PAR. III. *Peri hercle! O DI* cet.; ed. Brix. exhib. *Perii hodie;* inde facit BOTH. in ed. maj. *Perii hercle hodie!*, sed in ed. min. *Perii hercule!* cet. — v. 23. ol. fere τὸ *propere* ante *propere* omittabatur, quin, addebat LAMB.

esse aut τὸ ego cum illo propere delendum, aut nī pro nisi legendum; quem sequuntur h. pp.; sed libri boni, item LANG., tenent const. τὸ propere propere, pro quo suad. MEURS., dein POPMA, huc properè properè cucurrero; pro occidor, sive obcidor, quod ubicunque fere obvenit, exhibb. cod. HERALD. et Pall. aliquot occidi; BOTHIUS scrib. in ed. maj. nī intro huc propere currere cet. (eumque seq. v. d. GÖLLER.), sed in ed. min. nisi ego intro huc propere propere currere cet. — v. 24. Appollo—mi. — v. 25. ponit hunc versum BOTHIUS post inseq. 26tum. — v. 26. BOTH. in ed. maj. quoi tu, in ed. min. omitt. τὸ tu; ol. fere Cui in re tali subvenisti antehac. — v. 27. cesso, priusquam cet.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Recte inducit Plautus avarum hominem (,) qui cum emere quippiam vult (,) cuncta lustrat (,) omnia rogitat: sed nihil vel parum emit. SARAC.; Euclio kommt vom Markte zurück, ohne etwas eingekauft zu haben, als ein wenig Weihrauch und ein paar Blumenkränze zum Opfer, weil — alles andere zu theuer war. Er hört den Congrio in seinem Hause nach einem gröfseren Topfe rufen: und gleich beginnt seine Angst über seinen Geldtopf. SCHULZ.; *volui animum—confirmare*; volui tandem in animum hodie inducere, ut hilarum et liberalem me facerem, ac praeberem in filiae meae nuptiis: vel — ut hilarus essem, et liberaliter et molliter me curarem in filiae meae nuptiis. LAMB.; *inpetravi tandem a me, ut hodie majorem, quam soleo, facerem impensam cet.* SCHMIED. — v. 3. *rogito piscis*; *rogito, quanti vendant pisces, seu, quanti sint pisces.* LAMB. — v. 5. *cetum*; *appellatione ceti majores pisces intelligimus — et cetarios majorum piscium piscatores.* SARAC. — v. 6. *aes non erat*; pecunia non suppetebat, unde pisceis emerem cet.: Veteres Romani nummis aereis utebantur, ex quo illa *aes alienum* cet. LAMB.; apud Romanos perinde atque apud nos etiamnum nummis aereis comparabantur vulgo edulia; quia aptiores sunt cuivis parando obsonio et componendo pretio. OPERAR. — v. 7. *abeo — illinc*; tempus praesens pro praeterito, *abeo* pro *abii*;

non est pro non erat, vel non fuit, qui enim, pro unde emerem cet. LAMB. — v. 8. *ita illis — adii manum*; haec mera locutio est plautina sibiue familiaris: ita loquitur in poenulo (sc. Poen. II, 1, 11.) *avarae veneri adii manum* (sc. *Eo pacto avarae Veneri pulcre adii manum*) et in cassina (sc. Casin. V, 2, 55.) *satin lepide addita vobis manus merito?* (sc. Cl. *Quid nunc? satin lepide adita est vobis manus?* Ol. *Merito*) et in persa (sc. Pers. V, 2, 18.) quoque: *quomodo de persa manus mihi additast* (sc. *aditast*): sensus enim est ac dixisset (: omnes illos illusi et pro ludibris habui. SARACEN., quem tacite sequi plerique; cf. infra sent. GOELL.; idem significat hoc loco Plautus, atque nos vernacula nostra, *Je bais les mains à Messieurs les Bouchers et à Mesdames les Harangeres* cet. OPERAR.; proprement, *j'ai retiré ma main*, comme l'on fait lorsqu'on ne veut pas d'une chose que quelcun nous présente cet. LIM.; cf. etiam, tanquam fontem, e quo hauss. vv. dd., MURET. Varr. lectt. XIX, 19.; *adii manum* ich hatte sie also nur zum Besten. Jeder glaubte nämlich, wenn ich zu ihm kam und feilschte, er würde an mir einen Kundmann bekommen. So erklärt wenigstens Muret (l. l.) diese Stelle, und erläutert die Redensart *manum alicui adire* durch den Spass, jemanden die Hand und das, was man darin hat, hinreichen, und sobald er seine Hand darnach ausstreckt, zurückziehen und ihn foppen. Die Ableitung des Ausdrucks bleibt auch so noch dunkel, obgleich der Sinn auf die übrigen Stellen passet, wo er vorkommt. — Die Redensart war gewiss aus der niedrigen Sprache des Umgangs. Pareus (sc. lex. sub voce *manus* [p. 720] cet.) hält sie aus der Athletik der Alten entlehnt, aber auch nur muthmaßlich. SCHULZ.; *adire manum alicui* est, quod nos dicimus *Einem den Mund wässern* cet. cet. GOELL. sec. MURET. (l. l. quocum cf. Barth. adv. 23, 23 et 16., Benth. ad Terent. Heaut. IV, 6, 14. cet.) et sec. ACIDAL. divln. Plaut. p. 427. — v. 9. *inter vias*; in viis, inter eundum, μεταξύ πορευόμενος cet.; vv. dd. — v. 10. *festo die — prodegeris*; prodegeris (est) pro *prodige egeris* profusosque sumptus feceris: SARAC.; sententia est utilis quidem illa ei, qui recte interpretatur et qui ab avaritia incorruptum gerit animum: avido vero atque avaro, qualis est Euclio, — — pernicioſa; significat autem, eum, qui festo die magnum sumptum fecerit, et aliquid profuderit — fore, ut profesto die egeat at-

que esuriat. cet. LAMB. — vv. 11. 12. *nisi peperceris — edidi*; nisi aliquid in posterum servaris cet.; vv. dd.; fingit, tres-diversos consultasse de sumtibus faciendis, se nempe, cor seu animum suum, et ventrem; seque proposuisse cordi et ventri rationes, quae parcmioniam suaderent. SCHMIED. — v. 13. *accessit — sententiam*; ein Scherz, der darin liegt, als hielte er, wie in einem Senat, mit seinem Bauche und Kopfe eine weise Berathschlagung, worin beide seiner Meinung endlich beitreten. SCHÜTZ.; *nostrates Eucliones dicunt Man muss die Hellerichen zu raht halten!* ex more aevi sui TAUBM. — v. 15. *tusculum — coronas floreas*; ad hunc ritum quod attinet, constat, Pilumnus — cum Romulo Quirino, Picumnus vero cum Marte Silvano domestico, eundem esse: eosque deos conjugales habitos: lectos iis stratos, ut vota facta. Picumnus *praestitem Larum*, et *Larem κατ' ἐξοχὴν* appellatum (ut Plutonem Manium, Jovem Deorum, Janum Geniorum): parentesque eo nomine liberos in matrimonium elocuturos, ut bene nuptiae cederent, sacra ei fecisse: ut hic Euclionem. Pilumnus vero eundem cum Genio maritorum esse, et custodem puerperarum cet. vv. dd. sec. MEURS. — v. 16. *in foco nostro Lari*; Penatum et Larium sedes in privatis aedibus non una. Colebantur maxime in foco: item in cubiculo: saepe in parte aliqua atrii; puta in compluvio, vel in porticu compluvio adjuncta cet.; vv. dd. sec. CASAUB. ad loc. Suet. — v. 20. *vicinia*; e vicinia, a vicinis cet. — v. 21. *capere non quit*; non potest concipere, quod coquendum est, οὐ δύναται χωρεῖν, seu δέχεσθαι. LAMB. — v. 23. *nimirum — currere*; cf. sub A.; Plautus senariis jambicis admiscuit septenarium trochaicum, ut properationem senis carmine ipso concitatore exprimeret. J. GULIELM. — v. 24. *Apollo*; cf. Saturn. Macrob. I, 17.; Apollinem invocat, ut ἀλεξίακον et malorum depulsozem. Et constat (P), *Apollinem* dictum antiquitus *Apellinem* (?), quasi *mala apellentem*. MEURS. (Ἀπόλλων!) — v. 25. *confige sagittis*; Ἀπόλλων ἐκὴβόλος, ἐκατηβελέτης, ἑκατος, ἐκάεργος cet. cet. — cf. Horat. Sat. I, 9, 78., Turneb. adv. VI, 24. — v. 27. *sed cesso prius* cet.; sed statim curram, necesse est cet.

A C T U S II.

SCENA VIII.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Similiter et hi versus sunt trimetri jambici ἀνὰ-
 ληκτοι. CAMER.); *Antrax*; in edd. qq. vett. *Antrax Euclio*, s.
Antrax. Euclio; ol. vulg. *dromo desquama pisces: tu macherio;*
pisceis. — vv. 2. 3. dedimus lectionem, quae obvenit in libris ve-
 tustissimis, cum scriptis, tum editis, quibus quidem omnibus
 versus ille tertius, pro quo liquimus lacunam, prorsus non est;
 scripti enim libri dabant vel *Congrum, mureniam exossata fac*
sient, Ego hinc cet.; ut Pall. aliq., LANG., CAMER., item Mo-
 nac., vel *Congrum, mureniam exossa quantum potes, Ego hinc*
cet., ut unus Palat., item Helmst., nec non NON. bis cit.; inde,
 ut videtur GRUTERO, ex ingenio suo composuit CAMERARIUS duos
 versus, sc. secundum *Congrum muraenam exdorsua quantum*
potes, et tertium *Atque omnia dum absum hinc, exossata fac*
sient., eamque sequuntur ad BOTHIUM usque omnes fere; quan-
 tum *potes* tenent libri ad unum, sed DOUZA, BOTH., aliique, ut
 solent, *potest*; PAR. *pote'st.* — v. 4. *arroptam; e proximo.* —
 v. 5. omitt. in qq. τὸ tu. — v. 6. edd. vett. fere omitt. τὸ mihi,
 et exhibb. *volsus ludius est*; sed pleraeque, item libri aliq.
 scripti, ut LANG., CAMER., et Pall. quinque, *Lydius est*, quam
 lect. tenn. etiam edd. medd. vulg.; jubet conferri hic Dion.
 Hal. A. R. II, p. 388 [ed. Reisk.], et Turneb. VI, 26. cet. GOEL-
 LEAUS. — v. 7. LAMB. *sed quid clamoris — ex proximo*, omisso
 τῷ hoc, quod constanter tenent libri et scripti et impressi. — v. 8.
coqui. — v. 9. olim fere *Fugiam intro: nequid turbe hic itidem*
fiat; item codd. scr. qq., ut LANG.; edd. medd. qq. *ne quid turbae*
hic fiat itidem; PAR. III *hic fiat indidem*; BOTH. et GOELL. *ne*
quid turbai hic itidem fuat; apud NON. cit. vers. *redeo intro,*
nequid hic turbae fiat.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. In hac scena inter se caenam parantes (apud Megadorum sc.) coqui colloquuntur. VALL.; Antrax ist in des Megadorus Küche beschäftigt mit Anordnen, und will selbst ein Geschirr aus Congrio's Küche holen, hört aber Lärm, und geht zurück. SCHULZ.; — *desquama* — *Machaerio*; piscibus squammas detrahe, pisceis squammis spolia cet. LAMB. sec. NON.; Machaerionem coqui nomen esse, omnes putant: ego aliter censeo, *machaerio* juberi exdorsuari muraenam, et id cultelli coquinaril genus esse. Cultellos quidem *μαχαίρια* et *μαχαίριδια* Graeci vocant cet. J. GULIELM. — v. 2. *exdorsua*; nam pelle detracta esui sunt meliores (?) est exdorsuare dorso nudare. SARAC.; i. e. dorso nudare, dorsum confringere, s. i. q. spinas eximere; vv. dd. sec. NON., FEST.; cf. Mart. X, 30, 22. — v. 4. *artoptam*; artopta vas erat, in quo panis torrebatur; cf. Plin. XVIII, 11. cet. LAMB., quocum conf. Turneb. adv. XIV, 5, ubi „*Artopta*, legimus, utensile sive testa assandis torrendisque panibus. Triplex enim panis erat coquendi ratione (sc.) *furnaceus*, *testuaceus* et *artoptitius*” cet.; d. i. *eine Brodtortenform*. SCHULZ.; *ex proximo*; i. e. ab Euclione, apud quem coquebat Congrio, nec a Megadoro, ut perverse notat LAMB. — v. 5. *si sapis*; formula est nunc minantis, nunc monentis; vv. dd. sec. PASSERAT. — v. 6. *glabriorem* — *tolsus ludii* st; cf. sub A; laeviore, atque, ut ita dicam, implumiozem cet. — *Ludii* adolescentes erant imberbes, impuberes, glabri et depiles, tunicis amicti insignibus, galeas, parmas, gladios gestantes: qui in pompis theatralibus ordinatim incedebant et in numerum, tanquam Sallii, saltabant. cet. cet. LAMB.; sec. TURNER. (VI, 26.), qui pergit: *Ludii* ex eo vocati, quod a Lydis hoc genus ludicri inventum videretur. Si qui eorum igitur essent grandiusculi et jam vesticipes, vellebantur glabrisque reddebantur. cet. — vertens „*kahler als ein Tänzer*”: addit v. cl. „*Ludii* oder *histriones* heißen in der ersten Zeit des Römischen Schauspiels alle Schauspieler. Siehe Liv. VII, c. 2. Hernach verstand man unter den *ludiis* eine Art niedrigkomischer Schauspieler, welche mehr mit ihrem Körper, als mit dem, was sie aussagten, figurirten, und daher auch als Tänzer und Springer glänzten, eine Art *Pagliasso*. Man rupfte ihnen am Körper die Haare aus, um ihnen

länger ein jugendliches Ansehen zu erhalten." KOEPR. — v. 8. *faciunt obficiū suū*; l. e. coquunt, vel, ut sentit Euclio, furantur. LAMB.; repp. vv. dd. — v. 9. *turbæ*; h. l. i. v. q. *turbationis*; vv. dd. sec. NONIUM.

A C T U S III.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Versus quadrati, recidentes ad formam Hipponacteorum, quam et sequentis scenae versus referunt. Sunt tamen in his confusi numeri et plerique βραχυκατάληκτοι. CAMER.; repp. vv. dd.; contra: „V. 403 [sc. in vers. v. d., al. h. Sc. v. 1—7.] folg. Sind volle achtfüßige Trochäen, wie sie in recht leidenschaftlichen Stellen gewöhnlich sind. — Durch die beiden letzten Verse dieser kleinen Scene, nemlich 410 und 411 [sc. 8. 9.], werden nach Bothe schon die hyperkatalektischen Trimeter eingeleitet, welche durch die folgende Scene V. 412—443 [sc. v. 1—32.] gehen": KOEPR.; alii aliter; cf. HERM. doctr. metr. p. 91, quem seq. GOELLER.; nos de ea re in prolegomenis agemus,) — in edd. qq. inscr. *Eucl. Congrio*. — ol. vulg. *Optati cives populares: incole acole: advene omnes*; BOTH. exh. in ed. maj. *obdati cives*, de qua lect. cf. sub B., et in ed. min. *opdati* sine nota. — v. 2. mss. LANG. *facitote platea*; libri al. persp. *facite tote platee*. — v. 3. edd. qq. vett. *Numquid ego unquam-coquinatum?* VALL. vult namque ego nunquam; pro bacchanal h. pp. edd. *bacchinal* sec. bonos libros, ut LANG.; laudat e Plauto *Festus coquitare pro coctitare*; inde putavere jam olim vv. dd., posse hic legi *coquitatum* pro *coquinatum*, quod tenent libri; recepit tamen *coquitatum* HERMANNUS, quem sequitur GOELLERUS, addens [cf. l. supra l. p. 91.] etiam: „*coquinatum*, in quo secunda syllaba producitur, sic tantum ferri posset, si ultima in sequentem versum elideretur"; sed cf. laud. form. Pseud. III,

2, 64.; item simm. formm. obvv. *natino*, *negino* cet. — v. 4. *me miserum meos* omissio τῷ et; PAREUS in ed. alt. omis. τὸ me. — v. 5. *totus doleo. atque oppido perii: ita* cet.; *perI*. — vv. 6—9. ita versus ordinavit ACIDALIUS, ante quem legebantur 8. 9. 6. 7.; sequutus ACID. prim. BOTH., tum GOELL. — v. 6. *neque ligna usquam ego* BOTH. in ed. maj.; in ed. min. t. rest.; *pulchrius*. — v. 7. cit. vers. NON. *omnes exigit*; qq. vett. *honustos*, ut solent. — v. 8. hujus versus sola verba *A perii, bacchinal adest* tenuisse videntur libri LANG.; *atat*; libri scr. tenent *aperit Bacchanal*, sive *Bacchinal*, pro quo exh. ACIDAL. — [it. LAMB. et all.] — *aperitur*, quem seq. GOELLER.; ed. Lugd. hab. *aperi bacchanal*; in ed. maj. exh. BOTH. *Attat, perii hercle ego miser: aperit, adest, sequitur!* omissio τῷ *bacchanal*, et tracto τῷ *sequitur* ad hunc versum; sed in ed. min. cud. curav. v. d. *Attat, perii hercle miser, ah perii: Bacch.* cet. — v. 9. lect. LANG. *nescio quam* cet.; in edd. vett. qq. *hec*, i. e. *haec*, pro *hoc*; ACID. emend. *docet* pro *docuit*, quem seq. GOELL., invitis libris omnibus.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Metu et iracundia elatus Euclio sese conjicit in aedes suas: opprimit incautos coquos: servos, ancillas insequitur pugnis, calcibus, fustibus, quasi praedones ollae suae manifestarios. OPERAR.; Congrio, der aus Euclio's Hause kommt, klagt über seine üble Behandlung vom Euclio, der ihn aus dem Hause geprügelt hatte. SCHULZ.; *optati cives*; cari cives: vel dic, *optati*, i. e., a me invocati et implorati, in rebus meis dubiis et adversis; cet. cet. LAMB.; repp. vv. dd.; contra — [cf. sub A.] —: „scripsi *obdati*, h. e. obviam dati vel facti, sicut passim valet ob praepositio, praesertim apud priscos. Certe nihil ineptius, quam *optatos* consueta vocis potestate dici eos, quos de via sibi decedere vult Congrio,” cet. cet. BOTH. in comment. ad h. v.; *populares*; i. δημόται, ex eodem oppido, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου cet.; vv. dd. — v. 2. *date viam*; decedite via, viam aperite, cet.; formula, qua magistratum lictores monebant populum, ut de via cet.; cf. Curc. II, 3, 1. — v. 3. *ad Bacchas veni in Bacchanal coquinatum*; ad homines Baccharum simileis: ad homines

furiosos: — in locum, seu domicilium Baccharum: — eo dicit, quia ab Euclione fustibus verberatus — fuit. LAMB.; Les Bacchantes célébroient tous les trois ans les Orgies en l'honneur de Bacchus. Elles alloient comme des furieuses, criant de toutes leurs forces et frappant à droite et à gauche avec leurs thirses tout ce qu'elles rencontroient. C'est à quoi Plaute fait ici allusion, et *Bacchanal* se prend pour tous les lieux que ces Bacchantes remplissoient de leurs clameurs. LIMIER. sec. OFFRARI. — v. 4. *contuderunt*; pro dolore et ira nescit, numne plures in eum furuerint fustibus, an solus Euclio, quocum solam fuisse scimus anum Staphylam. — v. 5. *oppido* — *me habuit* — *gymnasium*; de voce *oppido* cf. quae contulimus ad Amph. I, 1, 143., item Asin. II, 2, 21., sub B.; i. e. ita senex iste sese in me verberando exercuit cet. LAMB.; repp. vv. dd.; *gymnasium* (ist) eigentlich ein Ort zu körperlichen Uebungen. Der Alte hat sich an mir eine stattliche Motion gemacht cet. SCHULZ. — v. 6. *neque ligna* — *praeberi*; ein spaßhafter Doppelsinn in dem *praebere ligna*. Erst fehlte es doch in Euclio's Hause am Holz [cf. Act. II, Scen. V, vers. 8.]: jetzt bekam er es reichlich vom Euclio, aber auf den Rücken. Sonst wird auch *praebere ligna* gebraucht von dem Deputatholze, welches römische Obrigkeiten in den Provinzen bekamen. So Horat. Lib. I. Sat. 5. [v. 46.]: cet. SCHULZ. sec. LAMB.; item alii aliter repp. not. v. d. — v. 7. *exegit foras*; Nonius h. l. proferens, *exigere* interpretatur *excludere*: sed errat Nonius. aliud est enim ejicere, aliud excludere, ejicitur is, qui cum intus est expellitur: excluditur, qui foris ad ostium stans cet. cet. LAMB. — v. 8. *aperit*; sc. Euclio. — v. 9. *Scio, quam rem geram, hoc ipse Magister me docuit*; quid agere debeam, docuit me ipse Euclio, fusteis manibus tenens, et fustibus me et meos insectans ac verberans. LAMB.; sc. fugere, quando insequitur. OFFRARI.; d. h. ich muß das Weitste suchen: so viel habe ich schon vom Herrn, vom Euclio selbst — (der hier unter dem *magister* verstanden wird) — profitirt. SCHULZ.; quibus tamen assentiri nequimus ob versuum insequentis scenae primi et tertii verba *quid, stolide clamas atque quia cultrum tenes*, quippe quum ex his quidem prodire videtur, Congrionem expectasse cultro stricto Euclionem, nec vero fugisse.

A C T U S III.

S C E N A II.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1: (cf. nec. ad vers. 1. Sc. anteced. sub A; tractat h. l. HERM. doctr. metric. p. 455. seqq., secundum quem GOELLER. hujus scenae versus 1—32 habet pro versibus JONICIS a majore, et in Act. II, 1, 30.; vide s. t. nos in prolegg. nostris.) — (*Heyclio, eiclio, euclio, Heuclio*; — in librr. LANG. obv. *Eucl. Dedi quo cet.*; GOELL. sec. HERM. *quid tu, stolide.* — v. 2. *ad tris viros, tres viros, trisviros*; cf. quae contt. ad Amph. I, 1, 3. et ad Asin. I, 2, 5. sub A.; lect. LANG. *jam perfero nomen tuum*; PAR. alique quidam *Quid? ad tres viros cet.* — v. 3. *coquum*; ol. vulg. *quid comminatus — Mihi*; DOUZA leg. *quid? quod minatus — Mihi*. ACIDAL. suad. *quin comminatus — Mihi*; PAREUS exh. *quid? cum minatus — Mihi*, sc. cum habb. codd. Pall. II. et III. *comminatus*, reliqui *cominatus*; BOTH. ex ing. *quia comminatus — Mihi*; ol. LAMB., hod. GOELL. sec. HERM. *quid comminatus — Mihi*. — v. 5. *nullu'st, nullust.* — v. 6. *neque cui ego*; BOTH. exhib. in ed. maj. *Neque quoi de industria ego amplius mali plus faxim*, in comment. commendans, recipiensque in text. ed. min. *Neque quoi de industria ego amplius mala lubens faxim*, in ed. maj. *τὸ lubens*, in ed. min. *τὸ plus* pro gloss. hab. et expell.; tenet pro *male* cod. Guelf. *mali*, cod. Helmst. *malis*; GOELLER. *Néque quoi amplius de industria malle plus lubens faxim.* — v. 7. *Pol et si taceas cet.*; BOTH. in ed. min. *Pol si taceas*; ed. BAC. HERB. *testes est; id quidemst.* — v. 8. ol. vulg. *mollior magis miser quam cet.*; secund. MERCER. *τὸ miser* omittens, addit PAREUS: „Versus hic est tetrameter catalecticus. Et sic planissime citatur a Nonio in mss. Pall. et Paris. nisi quod utrobique in illis *submolior* [pro *sum mollior*]” cet.; BOTH. in ed. maj. *Ita f. s. miser mollior mage*; in ed. min. *Ita f. mollior miser mage cet.* omisso *τὸ sum*; seq. sec. HERM. GOELLERUS Nonii vers. cit. [cf. sub lect. PAR.], omitt. *τὸ miser.* —

v. 9. cit. VALL. *medice homo; Sed quod tibi — tactio est, quae res?* lect. LANG.; ol. *tactio est: quae res?*; LAMB. *quae res est?*; item PAR. III *tactio'st? quae res est?*; BOTH. in ed. maj. *homo mendice, est tactio?*, in ed. min. *tactio est, mendice homo?* sine nota. — v. 10. BOTH. *Etiam rogas?*; idem sec. LANG. lect. *erat aequom.* — v. 11. edd. vett. plerr. *Sine: hercle cum malo magno tuo si hoc caput sentiet*, omisso *at et positio sentiet* pro *sentit*; item edd. medd.; LAMB. aliiq. *hocce caput*; BOTH., qui vocem *Sine* non Congrioni, sed seni avaro utraque in editione sua tribuit, recip. in ed. maj. text. *occiput* pro *hoc caput*, quod tamen v. d. in ed. min. rest.; plerr. codd., ut monn. vv. dd., *cum malo tuo magno*; GOELL. sec. HERM. *cum magno malo tuo.* — v. 12. *haut*; BOTH. in ed. maj. — [v. d. scil. in lect. vulg. ne mica quidem salis esse videtur] —, qui respond. vers. anteced., exhib. *Pol. e. h. sc., q. post fuat: tuom sinciput sentit*; sed ed. min. text. nobis vulg. trad.; nos debemus nostrum *fiat*, pro *fuat*, operis; cf. PAR. ad h. l., item HERM. d. m. p. 171. — vv. 13. 14. *meis nam erat negotii? Me absente: nisi e. jusseram; v. scire.* ed. PAR. III. — v. 15. edd. quaedam Eucl. *Quid tu, malum! curas?*; GOELLER. *quid, malum, curas — Tu cet.* — v. 16. ol. *fere utrum crudum an coctum edam*; sed in plerr. *edim* pro *edam* obv.; libri LANG. *coctum ego edim*; vulg. *edim?*, sive *edam?*; BOTH. in ed. maj. *Utrumne ego crudum an c. edim, nisi t. mi e. tutor?*, in ed. min. *Ego utrum crudum cet.*; GOELL. *Tu, utrum crudum an coctum edam, n. t. mihi e. tutor?* — v. 17. edd. PAREI prr. omitt. *to hic.* — v. 18. *item sinas* cod. ms. LANG.; ol. *fere volo scire item ego: me domi mea s. f.?*; BOTH. *meas domi mea s. f.?*; codd. qq. *ego item*; quidam libri tenent *meam* (sc. *meane*) pro *mea*, quod obv. in plerr. — v. 19. haud integer hic versus videtur CAMERARIO, qui tamen nihil mutat; BOTH. in ed. maj. *Utinam mea, quae attuli, modo auferam mihi salva*, sed in ed. min. *Utinam auferam modo, quae attuli, mihi mea salva.* — v. 20. edd. h. pp. vett. ac. medd. exhibb. Eucl. *Me haud penitet: (!;) tuane (tua ne) expetam?* Congr. scio. (!) *ne doce. (!) novi* Quid cet.; CAMER. suad. *Meum* (sc. meorum) *haud poenitet* cet.; *me haut*; v. d. KLOCK. suadeb. *Mea haud oesus est, ne tua expetam*, ita, ut post *expetam* vel puncti, vel interrogationis signum poneretur; BOTH. *Mei haud poenitet, tuane expetam?* — v. 21. BOTH. *quid est, qua nunc prohibes;*

item cod. Lips., ut mon. GOELL. — v. 22. libri LANG. tenn. *tibi seu cuiquam non velles*; obven. fere in cod. CAMER. *sequi usquam velles*; inde fecc. GRUTER. aliique *sequius quam velles* pro vulg. *secus q. v.*; BOTH. *quid tibi dixim, secus q. v.*; etiam GOELL. exh. *secus* pro *sequius*; ed. PAR. III. *secius*. — v. 23. *rogas* BOTH.; idem v. d. in ed. maj. *homo? quine anglos omnis*, in ed. min. *homo? quia anglos omnis* cet.; LAMB. aliique *homo; qui angulos hic omnes*. — v. 24. olim vulg. *M. aedium: et concl. mihi pervium facitis*; item libri LANG. atq. all. *pervium*; librorum LAMB. pars plurima *perviam*, unus *pervios*; tres codd. Pall. tenn. etiam *perviam*; aliis in libris obvenire *pervia* [sc. *perviam*, linea — super a litera imposita], scrib. ad h. l. BOTH.; in librr. LANG. omitt. τὸ *mihi* ante *perviam*. — v. 25. in ed. PAR. III. leg. *Hic ubi tibi* cet.; pars librr. LANG. *si adesses*, pars *si non adesses*; CAMER. *ad focum sic adesses*. — v. 26. cod. Helmst. *fissileu*; ed. PAR. III. *non fissile sic* cet.; BOTH. *non fissiled*; merito *id factum est tuo* libri qq. scr. et editi, sive *factumst, factum'st tuo*; sed plerr. *m. id tibi f. e.* — v. 27. LAMB. *jamjam*; item edd. aliae; librr. q. *adeo ut tu meam*. — v. 28. J. GUL. *hoc accesseris*; BOTH. *nisi jusso*. — v. 29. edd. vett. et medd., item librorum scriptt. major pars *mortalis uti* (ut) *sis*, pars *mortalium ut* (utti) *sis* (sies). — v. 30. BOTH. trib. verba *Quo abis — rursum* non Euclioni, sed Congrioni. — v. 31. *laverna — redi* ed. B. HERB.; edd. qq. vett. et medd. *tu j. n. reddi*. — v. 32. LANG. *populo hic differam ante*; LAMB. *pipulo hic differam te*, quamvis v. cl. exh. in vers. anteced. *Laverna, te, jam*; BOTH. exh. in ed. maj. *jubeas piplo*, addens, text. vulg. *versum vix et ne vix quidem extricandum esse*, sed eund. text. vulg. restituens in ed. min., praeter q. script. *hic pipulo* pro *pipulo hic*; alii aliter τὸ *hic* ponunt. — v. 33. *nae ego aedepol*; *nae aedepol* edd. qq. medd.; seqq. librr. LAMB., GRUT. aliosque, — v. 34. libri scr. et edd. vett. atque medd. fere *nummo*; edd. qq. recentt. *numo*; de qua scriptura agemus s. t. in prolegomenis nostris; *mercede opust*; BOTH. in ed. maj. *mercede est opus* — [item GOELL.] —, in ed. min. vero *mercedist opus*, ut sit pr. *mercedis est opus*.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. In hac scena senex domo erumpens adversum coquos exclamat. VALL.; Euclio e postscenio in proscenium prosequitur Congrionem ejulantem propter acceptas plagas. Revocat hominem, sed quo fugiat velocius. Nam interminatur Praetorem, quod cultrum ferat, ut faciunt Coqui: quod caeteris Lege prohibitum erat. Senex aperit rationem iracundiae; quia videlicet vestigabant coqui angulos omnes aedium. OPERAR.; Indem Congrio entwichen will, kommt Euclio hinteran (?), hält ihn auf, und schöpft neuen Argwohn aus der begonnenen Flucht. Beide expostuliren sich mit einander herum, wer Recht oder Unrecht habe, so zu handeln. SCHULZ.; *tene, tene*; alloquitur quemvis ex iis, qui sunt in scena, aut etiam in cavea, et hortatur, ut coquum fugientem teneat. LAMB.; repp. vv. dd.; *tene te*, siste gradum, ne aufugas, seu clamat alicui *tene eum*, ut IV, 9, 2. SCHMIED. — v. 2. *quia ad Tresviros*; cf. Amph. I, 1, 3. et Asin. I, 2, 5. sub B.; Schon wieder Einmischung römischer Sitte und Benennungen. Es sind nämlich die Tresviri oder Triumviri capitales, welche zu Rom nicht nur über alle öffentliche Gefängnisse und Criminalexecutionen die Aufsicht hatten, sondern auch über verdächtige Nachtschwärmer und über Hausdieberei die Untersuchung und Bestrafung verfügten. SCHULZ. — v. 3. *quia cultrum — conminatus*; constat, cultrum gestari, fuisse vetitum, idque pro nota coqui habitum; vv. dd. sec. MEURS.; sc. non id accuso, quod cum cultro es, sed quod eo minatus mihi; vv. dd. sec. DOUZ. — v. 4. *istuc malefactum — fodi*; illud arbitror a me male factum, quod tibi hoc cultro latus non transfixi cet. *Latus fodere* alias non pro *latus aperire* et transfodere, ut hic, sed pro — *latere gravius pulso monere* — usurpatur. cet. LAMB. — v. 6. *de industria*; consulto, data opera, cum studio et ira. — v. 8. *ita fustibus s. mollior — cinaedus*; ut carnes quaedam, v. c. vervecinae, tundi interdum solent, quo citius mollescant assando, sic se *fustibus* ab Euclione *molliorem* jocatur factum, quam cet. SCHMIED.; *cinaedus* e. saltator pantomimus. cinedi enim choreas ducebant et nimia agilitate se exercebant (:) quos alio vocabulo petauristas nominabant: eo quod saltibus levioribus sic moverentur; ut nulla durities in toto corpore videretur. SARAC.; item jam NONIUS, laud. h. vers., addit: „Cinaedi dicti sunt apud veteres saltatores, vel pantomimi,

ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα [all. τὰ κῶλα]"; (vel ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ κῶλα, τὴν αἰδῶ, sive τὰ αἰδῶϊα cet.; vv. dd. sec. TURNER.); ver-
tens versum per *Ich bin so weich von Schlägen, als nur je ein Wüstling* addit v. d. КОЕРК. „Weichling“, Cinaedus, ist eigent-
lich ein Mensch, welcher sich fremden Lüsten hingiebt, und eben deswegen eine gewisse weibliche Knabenschönheit, auch durch künstliche Klättung der Haut, zu bewahren sucht. Das ist seine *mollities*, und darum heisst er selbst *mollis*. — v. 9. *quid tibi nos—tactio est*; i. e. quam ob rem nos tangis? cf. Amph. I, 3, 21 sub A; item Asin. V, 2, 70.; construuntur saepius subst. verbalia in *io* cum Accus. pro Genit.; etiam infra ad IV, 10, 14., quocum conf. Cas. II, 6, 54. Poen. V, 5, 29. Truc. II, 7, 62. Epid. II, 2, 112. cet. — v. 10. *minus q. ae. e. feci*; dafs ich dich noch nicht genug nach Verdienst geprügelt habe? SCHULZ. — v. 11. *Sine! — si h. c. sentit*; sine (i. e.) drohend, als wenn man bei uns sagt: es ist schon gut! Warte nur! SCHULZ.; *si h. c. s.* „so lang mein Kopf noch fühlet“ — so lang ich Bewußtseyn habe. Euklio giebt ihm das Wort zurück: „Jetzt fühlt er's, so zerdroschen wie er ist.“ КОЕРК. — v. 12. *pol ego — sentit*; Pol ego, inquit Euclio, nescio, quid postea futurum sit: tuum quidem caput, quod ego fustibus dolavi et contudi, sentit, opinor, dolorem ex ictibus proficiscentem LAMB. — v. 14. *tace ergo*; si vis me tibi dicere, aut, si vis scire, tace ergo; tum ego dicam; vv. dd. sec. LAMB. — v. 15. *venimus coctum*; sc. missi a Megadoro cet. — v. 16. *utrum crudum—mihi es tutor*; utrum cibos coctos, an crudos comedam? utrum ego cibis crudis, an coctis vescar? — nisi forte tu mihi tutor datus es, quasi puero impuberi et parvulo. LAMB. — v. 17. *coenam*; nuptialem, ad quam sumus conducti cet. — v. 18. *meae domi*; mea in domo, intus, meis in aedibus, quarum omnes angulos perviam fecistis cet. — v. 19. *utinam mea—auferam*; ollās aliasque res ejusdem generis coquos secum portasse, patet e vers. 20mo scen. 7mae Actus secundi, item e versu quinto scenae octavae ejusdem Actus. — v. 20. *me haud poenitet, t. n. e. Scio, n. d., novi*; meorum non poenitet, i. e. meis bonis contentus sum, mea bona mihi non videntur aequo minora cet.; vv. dd. sec. LAMB.; cf. Terent. Heaut. I, 1, 20.; *scio* cet.; i. e. novi, me esse pauperem. Homo suspiciosus non vult furem cupidum red-
dere investigandi, quod alicubi lateret. SCHMIED. — v. 22. *quid*

est, qua — gratia; q. e. quod, cur, qua propter cet. — v. 24. *conclavium — perviam facitis*; est conclave pars domus secretior quasi quod claudatur clavi. SARAC.; conclave locus nominatur minime obvius, quem nisi clavi subire non possis. VALL.; — *perviam* est adverbium, ut *obviam*; vv. dd. sec. TURNER, adv. l. XIV, 5. — v. 25. *id u. t. e. negotium, ad f. si adesses*; si ad focum adsidue stares, ubi tibi erat negotium: et si omnes meorum aedium angulos non scrutareris perviosque faceres, non haberes caput plagis contusum et concisum cet. LAMB. — v. 26. *non fissile h. caput*; vulneratum, plagis contusum, fissum cet. — v. 29. *ego te f., m. mort. uti sis*; locutio duplex permixta, quae sic distinguitur ac secernitur: ego, te, faciam, mortalium omnium esse miserrimum: ego faciam, ut tu sis omnium mortalium miserrimus. LAMB. — v. 31. *ita me b. a. Laverna*; accensebatur Laverna Numinibus Rerum, atque colebatur a furibus, aliisque hominibus ejusdem generis, de q. conf. Horat. Ep. I, 16, 60., Fest. sub voce *Laverniones*, Nieupoort Ritt. Romm. S. IV, c. I, §. 34. et al.; *Laverna*, die Göttin der Diebe, mithin also auch nach dem Rufe, in welchem sie stehen, der Köche. KÖRPER. sec. vv. dd. — v. 32. *pipulo hic differam*; id est conviciis te diffamabo: pipulo enim pro convicio ponitur: cet. SARAC. sec. VARR., qui deriv. nom. *pipulum*, i, s. *pipulus*, i, a pipatu pul-
lorum, et NON., qui *pipulo* interpr. *convicio*; — fere non est, quod repetamus viror. dd. ad h. l. notas de form. *pipulo quem differre*. Putant enim, spectare Nostrum ad antiquissimum illum Romanorum morem, ex quo, secundum legem duodecim tabularum, civis Romanus, cui ab alio quodam ablata res quaedam fuerat, si de eo furto nullos haberet testes, tertio die post, quam indicata res magistratui; ad portum — [h. s. v. ad aedes, ad domum, ad ostium] — furis cum amicis suis ire potuisse dicitur, qui conviciando, sive, quae erant formulae sollemnis, *vagulando, convagulando, obvagulando* rem suam repeteret. cet.; cf. FEST. sub voce *Vagulatio*; REYARD. ad L. XII. tabb. c. 11; de ead. mat. vv. jctt.; item LAMB. et TAUBM. ad h. l.; vertit v. d. KÖRPERIUS: „Ich schwör' es der Laverna, gibst du meine Töpfe — Mir nicht zurück, so kriegst du heute noch ein Ständchen.“ additque: „So kriegst du heute noch ein Ständchen“ ist eine mildere Uebersetzung des *pipulo Te differam*. Der *pipulus* ist eine beschimpfende Katzenmusik, welche ge-

gen die Nacht vor dem Hause eines das Recht kränkenden Beleidigers mit Erlaubniß gewisser Gerichtsbeamten gemacht werden darf. In dem *differre* liegt das Ehrenrührige, welches er ihm anthun will, wie unser Volk sagt, *Jemandem ein Aufgebot halten, diffamare* — [TAUBM. ex more suo Einen austragen, ausschreien] —. — v. 34. *nummo s. conductus, p. j. medico m. o. est*; nummum hic accipe non sestertium, sed nummum — aureum, qui valebat aliquanto plus duobus aureis nostris, ut ego, et Clemens Tenevinus, qui mihi aliquot ostendit, ex pondere exitimavimus: ita LAMBINUS, et alii quidam, sed concinnius multo vertit v. d. KOEPKIUŠ „Man bedung mich für zehn Groschen. Weit mehr brauch ich für den Arzt“ additque: „Ich folge bei dieser Angabe des Tagelohns dem Salmasius und J. Fr. Gronov, welche im Plautus den einfach angegebenen *nummus*, ohne den Zusatz *aureus* nicht für ein Goldstück, welches 25 Denare an Werth hätte, und also etwa einem Friedrichsd'or gleich käme, genommen wissen wollen, sondern für eine Drachme, oder ein Stück, 2 Denare an Werth, also etwa zehn Groschen, den Denar, wie die Drachme, nach Rambach und anderen wenigstens zu fünf Groschen Courant gerechnet. Man findet denselben *nummus* in Pseud. III, 2, 20, wo es heißt, das andere Köche sich für eine Drachme verdingen; er aber, der Sprechende, gehe nicht unter einem *nummus* (2 Drachmen oder Denare). cf. Menaechm. Act. I, sc. 4. v. 1. und Epidic. Act. I, sc. 1. v. 52.“ — i. e. plus mihi opus est, quod dem medico; qui me sanabit, quam accepturus sum a Megadoro mercedis nomine, a quo Megadoro conductus sum certa mercede pacta, i. e. nummo —. LAMB.

A C T U S III.

S C E N A III.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. Rursum manifestum versuum genus, τετραμέτρων καταληκτικῶν τροχαϊκῶν. CAMER.) Heyclio, euelio, eiclio cet.; h.

pp. *ibo nunc*; item PAR. BOTH. *quoquod*; *mecum fero*. — v. 2. edd. vett. fere *neque* — *periculis nunquam*; tres edd. PAR. exhh. solae, ut scimus, *stet pro siet*. — v. 3. *omnes et coqui et tibi cine*. — v. 4. exhh. qq. *huc introduce*, ut CAMER., LAMB.; item BOTH. in ed. min.; sed in ed. maj. ex ing. s. exh. v. d. *Etiam tu introduce*; GORLL. leg. *Etiam*; *si vis, introduce cet*. — v. 5. edd. vett. fere *coquite: facite: festinate: nunc j. q. lubet*.; cod. vet. hab. *facecite*, pro quo commend. *farcite* — [gloss. vet. adsc. *farcit l. e. vāccsi*] — v. d. DISSALD.; inde fecit PARETI *Coquite, farcite nunc jam, fastidite quantum lubet*. — vv. 6. 7. debentur hi versus CAMERARII libro scripto, cujus in margine a manu prima addita erant *Temperi, postquam i. fustifissorum caput*. — *Intro cet*.; in editionibus vett., item in libris scriptis fere, pro duobus his versibus unus hic obvenit: Congr. *Hem perii*. Eucl. *Abi, opera cond. e. v., non oratio*; unde fecerunt edd. qq. medd.: Congr. *Hem perii, postquam i. fustibus istorum caput*. Eucl. *Abi, opera huc conductast vestra, non oratio*.; sed illud *fustifissorum* ipse CAMER. spreverat, recip. in text. hoc *fustibus istorum*, pro quo commend. PAR. *fustum ipsorum*, exhibente PALMERIO *impluisti fustibus istorum in caput*; at GRONOVIVS nodum vidit, nam „egregia est, inquit v. cl., vetus lectio [sc. *fustifissorum*], modo separentur voces: *postquam implexisti fusti fissorum caput*” cet.; sequuntur GRONOVIVM recentiores fere; loc. quid BOTH. vers. 7mum *Intro a.: o. huc est c. v. cet.*; ACIDAL. voleb. [divin. Plaut. p. 11] *compluebantur*; GORLLER., ut scimus, solus exh. *abite* pro *abi*, sine nota. — v. 8. BOTH. *heus senex*. — v. 9. edd. qq. vett. *conductus sum*. — v. 10. edd. vett. fere *m. ne sis*. et cōenam c.; libri qq. scripti, ut LANG., Helmst. et Monac., exh. *m. ne sis. aut c. c.*, unde fecit BOTH. *m. ne sis! Aut c. c., Aut cet.*; cod. Guelf. hab. *m. ne sis tu c. c.*; plerique libri, et scripti et editi, tenent *m. ne sis. I et c. c. cet.* — v. 11. *abin' tu modo?*

B. ADNOTATIONES.

v. 1. In hac scena euclio efferens aulam domo (:) coquos omni admittit. VALL.; Euclio postquam ejecit omnes ex aedibus et animatvertit non esse thesaurum loco motum, revocat in aedes universos, quos ejecit. OPERARI.; *hoc—feram*; senex ol-

Eam auri effossam, metuens ne vel a cocis, vel ab aliquo alio auferatur, secum circumfert; neque audet eam ne domi quidem relinquere. *Hoc* igitur, i. e. aula seu olla auri, vel — aurum in olla conditum. **LAMB.** — v. 2. *neque—siet*; non sinam, ut haec mea olla amplius periclitetur cet. — v. 4. *vel gregem venalium*; sunt venalia (,) quae venditioni exponuntur et proscripta sunt vendibilia cet. **SARAC.**; i. animalia quae proposita sunt ut venantur [sic! sc. *vendantur*, vel *veneant*]: **VALL.**; i. e. etiam multitudinem servorum, quos dominus vendere velit —: vel dic gregem servorum simpliciter: qui plerumque fures sunt. **LAMB.**; Marktsklaven, welche meistens das Vorurtheil des Diebischen gegen sich hatten. **SCHULZ.** — v. 6. *temperi—fusti fissorum caput*; temperi i. e. tempori, inquit coquus, jubes nos coquere et festinare; postquam nobis caput fustibus obruisti. **LAMB.**; sc. conf. sub A. lect. *fustibus*; statt *tempestive*. Ja, nun ist es Zeit: ironisch. Sonst heisst es auch soviel als celeriter, mature. **SCHULZ.**; cf. sub A. lect. *fissorum*; fissa sunt vulnera, sic [scen. antec. v. 26.] *Non fissile haberēs caput* cet. **GRONOV.** — v. 7. *opera huc—oratio*; i. e. ad obsonandum et coquendum (,) non autem ad loquendum et contendendum. **SARAC.** — v. 8. *pro vapulando*; pro eo quod vapulavi; quasi ita dicat: non pro coquendo mercedem petam, sed pro vapulando. **LAMB.** — v. 10. *lege agito mecum*; si quid tibi a me injuriae factum esse putas, jus tuum experire et me in jus voca ex lege. cet. **LAMB.**; adcules me licet. Sic dicebant, qui adversarium spernebant. **SCHMIED.**

A C T U S III.

S C E N A IV.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (cf. sec. antec. d. m., q. rep. **CAM.**) — *abit*; **PAR.**
III. *DI immortales.* — v. 2. libror. **LANG.** alii *pauper cepit rem habere aut negotium*, alii *pauper homine* — [nec vero homo, ut

vult GOELLER.] — *cepit rem h. aut n.*; in libr. scr. Pal. fuisse videtur *agere pro habere*; sec. codd. illos LANG., item sec. ed. Ald. omitt. BOTH. τὸ *homine* in ed. maj.; sed in ed. min. rest.; seq. ed. maj. GOELLER.; loc. hunc et inseq. vers. LAMBIN. *Qui cum opulento pauper homine coepit habere negotium, Aut rem: velut Meg.* cet.; item LIMIER. et alii. — v. 3. LANG. *velut Megadorus*; omitt. τὸ *me* in edd. priort. PAR.; BOTH. *veluti me Megadorus*; alii aliter τὸ *me* ponunt. — v. 5. *ea causa* LANG.; item edd. vett. et medd. plerr.; aliae tamen dabant *is mea causa*; BOTH. *surperent*. — v. 6. *me gallus* lect. LANG.; *med.* PAR., item BOTH.; ed. BACC. HERB., item aliae, *gallinacius*. — v. 7. *penissime*, ut sit deriv. a *penitus*, hab. SARAC.; cf. sub B.; cod. vet. hab. *penussime*, ut not. v. cl. TAUBM. — v. 8. *occepit sculpturare ibi* PAR. III; *sculpturare* sive *sculpturrare* tenent h. pp. sec. ACIDAL.; item BOTH. et GOELLER.; laud. vers. h. NON., et exh. *unguibus*. — v. 9. *opus't, opust, opu'st*; GRONOV. voleb. *ira pro ita*. — v. 11. *edepol ego* LANG.; item BOTH.; GOELLER. exh. *credo ego illi edepol*; PAR. III. *credo edepol ego illi*. — v. 12. *ex manu*; MEURS. vult invenisse *manubium*. — v. 13. *opus't, opust, opu'st; gallinacio, gallinatio*; — versus, quum quae eo contineantur, Euclio in praecedentibus jam narraverit, hoc loco tantopere ineptus est, ut eum ab actore suspicer adjectum, quamquam Ausonius praef. ad Griphum p. 447. ante oculos videatur habuisse. Atque eum patet conflatum esse ex v. 6. et 9. Ita quidem OSANNUS l. l. p. 181. Sed recte: — ego verum tam a manu Plauti esse persuasum habeo, quam ullum alium, quippe qui videam, ab hoc poeta saepe eadem variatis verbis repeti: — respondit GOELLERUS. — v. 14. *affinis: eccum incedit*. — v. 15. *Hunc jam*.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Solus cum mansisset senex (:) coepit animo versari (:) quantae homini parentur insidiae ob aurum. SARAC.; Euclio secum deplorat vicem suam, quod Megadorus eo consilio coquos miserit, ad auferendam ollam. Deinde convertit ad augurium festivum galli gallinacel. OPERAR.; Euclio bereuet schon, dals

er sich mit Megadorus eingelassen habe, weil es ihm so viel Unruhe im Hause mache: erzählt, wie ein Hahn beinahe durch Scharren seinen Schatz verrathen habe. SCHULZ.; — *illic hinc abiit*; ille, coquus. (Congrio), hinc abiit; proinde ac si dicat, nunc solus sum, nunc mihi quidquid libet, dicere licet, quando nullus est meorum verborum arbiter. LAMB. — v. 2. *rem h. a. negotium*; (ce) veut dire avoir un procès avec quelqu'un cet. LIM. sec. vv. dd., qui repp. sent. Cuj.; *rem* intelligo *litem*, cui obpositum hic videtur *negotium*, quidquid expediri inter privatos potest; sensus: stulte audax est non is solum pauper, qui opulento *litem* intendit, sed is jam, qui quaecumque *negotium* cum eo inire audet. SCHMIED. — v. 5. *hoc*; aurum, δεικτικὸς dictum. — v. 6. *condigne*—*intus*; digne, ἀξίως; domi ἐνδον. LAMB.; *condigne*, ironisch, gar herrlich; statt *indigne*. SCHULZ. — v. 7. *peculiaris*—*paenissime*; man erlaubte den Sklaven, sich selbst ein kleines Vermögen zu ersparen; *peculiaris*, d. h. er gehörte zu dem *peculium* der alten *Staphyla*. SCHULZ.; cf. *Asinariae* Act. III, Scen. I, v. 37.; *penissime* i. e. intime a penitus cet. (cf. sub A.) SARAC.; contra recte i. e. pene nihil defuit (,) quin me perderet. VALLA. — v. 8. *ubi e. h. d.*, o. i. *scalpurire*; ubi haec olla, quam gero, sub terra abscondita erat, ibi gallus coepit — *scalpere*. LAMB. — v. 9. *peracuit*; peracuit praeteriti temporis est, a verbo peracesco; valet autem proprie, peracre seu peracidum factum est; translate, valde irritatum et ira acerrima incensum est. LAMB. — v. 12. *exemi e manu manubrium*; fustem, qui mihi erat instar manubrii, emisi e manu in gallum, et ita gallum necavi. Non placet haec explicatio. Nam proverbium est, quo significat, se gallō ademisse occasionem indicandi thesauri. Natum autem hinc proverbium est, quod ei, cui manubrium alicujus rei adimimus, occasionem et facultatem rei gerendae auferimus. Haec igitur sententia est: coci fortasse gallō mercedem polliciti erant, si aurum indicasset; at ego et cocorum et galli inceptum disturbavi, omnemque rei gerendae facultatem at potestatem eis eripui. LAMB.; repp. vv. dd.; cf. etiam Adagia ERASMI, v. cl. — v. 14. *meus adfinis*; Schwiegersohn, Megadorus nämlich: denn *adfinis* ist jeder, der mit dem andern durch eine Heirath auf irgend eine Weise in Verwandtschaft tritt. SCHULZ.

A C T U S III.

S C E N A V.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Versus hujus scenae sunt τρεῖς τοὶ ἰαμβικοί ἀνὰ ἄλλοι. CAMER.; repp. vv. dd.) — *Megadorus senex*; — *consilium multis*. — v. 2. edd. vett. fere *De conditione* (s. *condicione*) *hac: euclionis filiam laudant*; tracto τῷ *laudant* ad hunc versum; volebat C. RITTERSH. *De conditione hac Euclionis filiae. Laudant* cet.; in cod. Pal. V, a correctoris quidem manu pr., obvenit *De conditione ac Euclionis filia*, quod haud displicet GRUTERO; sequitur RITTERSHUSIUM — [cf. Sciopp. Suspp. Lect. 4, 5.] — BOTHIUS in ed. utraque; item GOELLERUS, qui de hac quidem conjectura deque illa, quam protulerat SCIOPPIUS l. l., addit: „Rittershusius putavit, aliquid deesse, quod minus Latine oratio cohaereat. Quare sic legit: *De c. h. Euclionis filiae. Laudant* cet. At Scioppius corrigit: *Euclionis filia Laudant sapienter factum*, sicut dicitur: quid tuo factum est pallio? quid me fiet? — Sed ea est alia ratio. Germanice dicas: *Was wird aus mir werden?* Sed nec latine dici potest: sapienter factum filia laudant, nec possent, si sic posset dici, ea verba sensum habere; qui hic desideratur: *sie loben es als klug und weise, dass du die Tochter des Euclio gewählt hast*. In his verbis: *laudant sapienter factum et consilio bono* brachylogia est, sensus autem hic: laudant et dicunt sapienter factum esse et consilio bono. Exemplum similis brachylogiae extat apud Leonidam Tarentinum Epigr. 9, 25. Anthol. Palat.

αἰνέσθω δὲ κρυὸν ἔργον μέγα, καὶ Διὸς εἶναι
δούτερος, ὅστις ἐθήκ' ἄστρα φαινόντ' ἑα.

et apud Livium 33, 22. *nominabant etiam tribunos militum cedis-*
disse i. e. nominabant etiam tribunos militum, quos dicebant
cedidisse. V. Jacobs ad h. l. p. 396. Ita quidem GOELLERUS.
Tamen vulgatam lectionem, quam commendant libri scripti ad

num fere, tenere, quam conjecturas sequi maluimus. De sensu loci cf. sub B. — v. 4. *caetri*. — v. 5. *pauperorum* aliquot vett. edd. — v. 6. edd. qq. medd. omittunt τὸ *uxores*, exhibentes *Ut indodatas ducant domum*; item ed. Lugd., in qua tamen falso notatur ad marginem, legere LAMBINUM *demum* pro *domum*. — v. 8. edd. vett. qq. *Et invidia minore nos utamur: quam utimur*; ed. h. pp. *minore nos*; item codd. LANG. — v. 9. edd. vett. fere *Et ille* (sc. illae) *malam rem metuant quam metuant magis*; LAMB. inv. in libro scripto *minus* pro eo, quod tenent libri, *magis*. — v. 11. edd. vett. aliae *In maxima illec* (sive illaec) *populi parte est optima* (sive *optuma*), aliae *In maxima illae populi partest optima*; item edd. medd.; lect. LANG *in maxumum illaec optimum*; aliae exhibb. *in maximam illanc*; aliae partemst, partem'st, parte'st. — v. 12. edd. vett. *In pauciore avidis: altercatio est.*; sive *In pauciore:* (sive,;) *avidis altercatio est*; item cod. Vratisl., ut laud. v. d. LINGIUS, addens in l. s. l. pag. 8—10. „Primus Camerarius in Hervagiana priore habet *In maximam illuc populi partem est optimum*. *In pauciores avidos altercatio est.*, quod postea omnes receperunt acquiescentes in Lambini explicatione: — [cf. sub B. h. expl.] —. Probabo, si quis mihi triplicem exemerit scrupulum. Nam primum dubito, an res aliqua dici possit bona *in aliquem*; deinde altercationem facimus *cum aliquo*, non *in aliquem*; denique simplex controversia, vel disputatio, cujusmodi haec est, non dicitur *altercatio*, quae est disceptatio cum jurgio, intermixtis convitiis, quales exercent mulieres morosae et oblatratrices. Quare censeo, paucis mutatis, veterem lectionem esse urgendam. Prior versus — [sc. ut dabatur ante CAMERAR.] — servandus est, sed in *pauciore avidis* inest vitium, quod apparet o difficultatibus, quibus sensus laborat, tum vero etiam ex eo, quod *avidis* sequente versu repetitur. Nam quis dixerit: *avidis animum habent avidum*. Locum e sententiarum nexu et literarum ac notarum vestigiis ita refingo: *In maxima illaec populi parte est optima*, — *In partius a re habitis altercatio est*, cet., h. e. in maxima populi parte mulier est benevola et blanda et moderata, sed si qua e dotatis illis, insanae aviditatis mulieribus, parcius paulo et restrictius pro re familiari a marito habetur, tum altercatur et ei illud ogganit: „hem! cui decem talenta dotis detuli!” *A re* est quantum attinet ad rem familia-

rem, quo significatu haec praepositio saepius a Nostro adhibetur, ut II, 2, 9. *male valere a pecunia*. Pro *avidis* scripsi *habitis* non sine exemplo adspirationis per librariorum oscitantiam omissae. „cet. cet. —; *altercatios*, *altercatio'st*. — v. 13. lect. LANG. *Q. animis avidis nec ne insatietatibus*; BORN. mut. in ed. maj. ex ing. s. *Q. animis invidis atque insatiatibus*, sed in ed. min lect. vulg. rest.; *insacietatibus*; cod. Guelf. *insatiabilibus*; LING. l. l. legit *Quarum*, pro *Quorum*, sec. gloss. in marg. ed. Venet. 1518. — v. 14. LANG. *neque lex neque sutor capere*; pro *capere* suad. LAMB. *facere*; item voleb. PALM. *cavere* pro *capere*, MEURS. commend. *pacere*, ut sit pro *figere*. — v. 15. edd. vett. fere *neque hoc*, positus in quibusdam duobus punctis (:) post *hoc*::; suad. CAMER. *qoi* pro *quo*; MEURS. *quoi*; LAMB. exhibendum censet *nam quod qui dicat*; cf. sub B.; in edd. qq. vett. ponitur post *divites* interrogationis signum; cf. vers. inseq. — v. 16. edd. qq. vett. *nubent divites? Dotata es: istud jus pauperibus ponitur*::; item in librr. LANG. omitt. *τὸ si*, cum exhh. *Dotatae illud*. cèt. — v. 17. libri scripti fere, ut etiam LANG., item edd. vett. usque ad CAMERAR. legg. *Quo jubeant nubant*, sive *Q. jubeant, nub.*; CAMER. *Qoi lubeat, nubant*; MEURS. *Qoi*; GRONOV. *Quoquo*; cod. Pal. V. *quo quo jubent, nubant*; quidam sec. al. cod. vet. *lubeant*, ut sit pro *velint*; solus PAREUS post CAMER. *jubeant*; MEURS. suad. *fuat* pro *fiat*. — v. 18. olim vulg. *Hoc s. i. fiet mores m. s.*; quaedam *Hoc ita si fiat*. — v. 19. *dote quae ferant* ed. ARN. f. ex err. typogr. — v. 20. *nulli; precio*. — v. 21. *villiores; canteriis*. — v. 22. *Di, dI, DL*; edd. qq. vett., ut e. c. BACC. HERBIP., exhibent *amant* pro *amabunt*. — v. 23. vulg. *parsimoniam*. — v. 24. ol. vulg. *nulla ergo dicat*; codd. LANG. *nulla igitur; attuli; attuli: Majorem* cet. PAR. III. — v. 26. olim ex hoc versu duo ita componebantur *Enim m. q. aequum (s. equum) est — Purpuram atque aurum dari; aequumst.* — v. 27. ol. vulg. *pedissequas sive pedisequas*; codd. Pall. IV., item alii, *pedissequos sive pedisequos*. — v. 28. olim interpungg. *salutigerulos pueros: vehicula qui vehar*; cod. CAM. *salutigerrulos*; suad. DOUZA *sandaligerulos*; lect. LANG. *quo ferar* pro *qui vehar*; edd. vett. et medd. qq. *quis vehar*; BORN. in ed. major. *qui vehar*, in ed. min. *qui ferar*. — v. 29. *ut matr. facta* LANG., omisso *τῇ hic*. — v. 30. LANG. *hunc velim* omisso *τῷ factum*, quod libri Pall. aliique tenent; PAREUS omisit in edd.

priorr. τὸ *factum*, pro quo in ed. III. obven. *hunc facile velim*. — v. 31. edd. vett. qq. *Nunc quoque invenias plus plaustorum in edibus*. — v. 33. ex hoc quoque versu olim in edd. qq. duo componebantur, e. c. in ed. HERB. *Sed hoc etiam pulchrum est*. — *Præ quam ubi sumptus petant cet.*; lect. LANG. *polcrum* pro *pulcrum*; in comment. LAMB. *quæ quam*, f. ex err. typ. — v. 34. BOTH. in ed. maj. *Phrygiot, aurifex lanarius*, omisso τῷ (,) post *aurifex* per oscitantes operas; in vet. cod. obv. *linarius* a manu correctoris. — v. 35. olim h. pp. edd. ex hoc et insequenti versu unum reddebant; olim vulg. *Ciniflones* pro *Caupones*; cf. sub. B.; *patagiari*; *Acidal.* coniecit, esse legendum *Stant pone patagiarii* cet. — v. 36. *flammeari*; *flameurii*; LANG. *Flammarii*; olim in edd. h. pp. obv. *Earinarii* sive *earinarii*; LAMBIN. exh. *cerinarii* sec. BOS. et TURNEB.; in libro q. scr. LAMB. erat *calthularii*; cod. Guelf. *carnarii*; BOTH. in ed. maj. *coriarii*, in min. *carinarii*; GOELL. *Flammarii*—*carinarii*. — v. 37. alii *manullarii*—*mirobrecarii*, alii *manulearii*—*murobathnarii*, ut LANG.; idem inven. *cinobatrarii*; cod. CAMER. *murrobathrarii*; in aliis edd. *myrobrocharii* obv., vel *murobrecharii*, sive *myrobrecharii*; in ed. PAR. III. leg. *Aut mantilearI, murobactrarii*; idem v. d. in edd. priorr. sec. conj. GRUTER. *mantillarii*; TURNEB. suadeb. *aromatarii*; PALMER. *malobathrarii*; BOTH. et GOELL. *murobrecharii*. — v. 38. *lintheones*; BOTH. *Propolae linteones*. — v. 39. ol. vulg. *Sedentarii sutates diobathrarii*; h. pp. *Sedentarii, sutores*; edd. qq. vett. et medd. *sedentarii, sutades*; e codd. *sutates* quidam fecere *sutantes*; alii *sutares*, alii *sutellates*; codd. qq. *diobathrarii*. — v. 40. *astant astant*. — v. 41. BOTH. et GOELLER. exhibb., invitis libris omnibus, *ciniflones* pro *fullones*. — v. 42. *astant, astant semisonarii*; BOTH. *stant, stant*. — v. 43. GOELL. cum BOTHIO sec. ACID. post *cedunt, petunt* nullum interpunctionis signum faciunt, sed cum insequenti *trecenti* sive *trecenti* conjungunt hoc verbum; pro *cedunt* exh. ACID. *eccedum*. — v. 44. ol. h. pp. *terceni*; codd. LANG. aliique *trecenti*; suad. GRONOV. *Treceni* ceu *stant*; edd. vett. qq. *constunt*; item codd. qq. Pall. *constat*; ACID. vol. *circumstant*; eumque v. d. sequitur GOELLER., posito (,) post *petunt Trecenti*, quod leg. v. d. pro *Treceni*; BOTH. exh. *versum Trecenti constant, stant phylacistae in atriiis*. — v. 45. lect. LANG. *limbuarii*; in cod. CAMER. erat *limbuarii*; ol. vulg. *limbularii*;

Verlöbniß oder dieser Sponsalien: *conditione tua non utor*. Dies ist *formula sollemnis repudii*. SCHULZ. sec. Fest., Brisson, et all. vv. dd. — v. 3—5. de horum versuum sensu vid. sub A.; sed delendum est *to* (.) post *ceteri* et ponendum post *Opulentiores*, quo facilius intelligatur locus. — v. 8. *et invidia n. m. utamur*; et minus invidiosi simus, quam sumus. LAMB.; saepius quidem *uti* dicimur rebus prosperis, sed interdum tamen et minus exoptatis, h. l. *invidia*, apud Cic. *rebus adversis, valetudine non bona*. SCHMIED. — v. 9. *et i. malem rem metuant*; et uxores pauperes, nec dotatae, minus audeant pudorem pudicitiamque violare cet. cet. LAMB.; item alii; die bösen Folgen ihrer wunderlichen Aufführung, ein schlimmes Ende. SCHULZ.; *illae* dotatae *malam rem*, divortium, magis, quam metuunt, metuerent: si pauperiorum virginum virtutes viderent non postponi divitiis. SCHMIED. — v. 11. *in maxumam—optumam*; cf. sub A.; *illuc*, h. e. *illud*, nempe diviteis et copiosos indotatas et pauperes uxores domum ducere, maximae populi parti est utilissimum: quia scilicet multo fere plures sunt in omni civitate pauperes, quam divites. LAMBIN.; cf. sub A. sent. LINGIL. — v. 12. *in p. a. altercatio est*; cf. sub A. sent. LING.; non est dubium, quin si fiat, quod dico, major pars populi probatura sit; restant nunc pauci locupletes et avari, quibuscum mihi controversia futura est cet. LAMB.; item: dem größten Theile würde mit einer solchen Einrichtung gedient seyn, weil der Aermern die meisten sind. Nur einige wenige, die immer mehr haben und also auch gern nach Gelde freien mögen, würden sich dagegen stemmen. SCHULZ. — v. 13. *quorum—insatietatibus*; quorum animis, divitiarum amore flagrantibus, et cupiditatibus inexplebilibus neque lex est, neque tutor, qui modum constituere possit: — *insatietatibus* est nomen substantivum compositum ex simplici *satietas* et part. *in*: quod rarius est. cet. LAMBIN. — v. 14. *capere*; i. e. concipere seu constituere. DOUZA. — v. 15. *namque hoc qui dicat* cet.; si quis est, qui quaerat, quid sit faciendum opulentioribus mulieribus, cum pauperibus istud jus, ista conditio cet. ponatur, respondebo cet. — v. 17. *quo lubeat—fiat comes*; v. e. in quamlibet familiam, dum modo dos eas ne comitetur; proinde ac si dicat: dotatae uxores, dote fretae, viris imperare volunt, neque aliud interea afferre curant, quo viris probentur et carae sint. LAMB. — vv. 18. 19.

mores meliores—ferunt; expertes igitur filias esse vult partis de bonis parentum iis debitae? Sperat igitur, unam paupertatem fore certissimam virtutis magistram? Sed ita fit, qui novi quid suadent, sola plerique cogitant commoda, Incommodorum inmemores! SCHMIED. — v. 20. ego f. muli—equos; eo usque lasciverant romanae (??) mulieres quarum (?) lasciviam carpit et detestatur: ut singulae ferme mulis uterentur, equis non contentae: quapropter cum mulorum maximus usus esset: cariores erant: cet. SARAC.; mulis mulabusque plurimum usi sunt veteres ad carrucas trahendas; quibus plerumque insidebant honestiores matronae: ut et hodie moris est. cet. TAUBM.; cf. Mari. III, 62.; repp. vv. dd. — v. 21. viliores Gallicis cantheriis; cantherius hoc distat ab equo; quo majalis a verre, capus a gallo, vernex ab ariete; est enim cantherius equus, cui testiculi amputati sunt. cet. LAMB. sec. FEST.; repp. vv. dd.; cheval coupé, Hongre. LIM.; Wallachen. Wahrscheinlich waren Gallische Pferde an sich wohlfeileren Kaufs. SCHULZ. — v. 23. ad parcimoniam; h. e. de parsimonia, super p. cet.; cf. Captiv. extr. ad pudicos mores facta haec fabula est. — v. 24. nulla ergo dicat; repete ἀπὸ κοινῶ. Si hoc ita fiat equidem. LAMB. — v. 27. muliones; Kutscher, welche jene Maulthiere warteten; Stallklaven. SCHULZ. — — ad h. e. inseqq. vv. spect. nota v. d. „Man würde die folgende Stelle in Anmerkungen ersäufen müssen, wenn man die einzelnen Handwerker und Luxushändler in Beziehung auf den Römischen Frauenputz durchnehmen wollte. Mehrere derselben sind in Böttigers Sabine erklärt, — —. Da die Römischen Frauen durchaus keine weiblichen Arbeiten machen lernen und es unter ihrer Würde halten, für ihre eigenen Bedürfnisse zu arbeiten, so muß natürlich die Zahl ihrer für sie thätigen Officianten sehr anwachsen und fast (!) die der neueren Frauen überschreiten.“ KOEPEL. — v. 28. salutigerulos pueros, v., qui vehar; salutigeruli dicebantur pueri, qui mittebantur ad solutandum et ad rogandum, valeretne amicus, unde fortasse vernaculo nostro valet. OPERAR.; Petits Laquais qu'on envoie de côté et d'autres savoir des nouvelles de ses amis: leur faire des complimens de notre part. LIM.; est salutigerulus puer, quem vocant graeci ἐπισκέπτην. — v. 30. moribus praefectum mulierum; γυναῖκων νόμους appellant Graeci magistratus, mulierum moribus prae-

sectos: qui in mulieres parum modestas animadvertabant, erant autem numero viginti cet. LAMB.; Athenis creabantur viginti viri, qui mulierum in se ornandis luxum coercerent, γυναῖκο-κόσμοι — [sc. γυναικόκομοι sive γυναικονόμοι] —, de quibus Cic. de re publ. IV. *Nec vero mulieribus praefectus praepontur, qui apud Graecos creari solet, sed sit Censor, qui viros doceat moderari uxoribus* cet. SCHMIEDER. — v. 33. *prae quam ubi*; prae quam i. e. prae eo, quod est, prae eo, quod fit cet. LAMB.; est loci sensus ironicus, sc. haec quidem jam pulcra sunt, sed fiunt pulciora, ubi petuntur sumptus, i. e. difficile est, mulieribus emere mulos cet., multo autem difficilius, comparare omnia illa, quae pertinent ad mundum muliebrem cet.; cf. Amph. II, 2, 3. — v. 34. *stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius*; nunc incipit enarrare, ut omnis artificum turba steterit pro foribus matronarum pecuniam demerentium: dicitur autem *fullo* qui purgat lanam cet. SARAC.; *phrygiones* dicti a phrygi-
bus — [SARAC. scrib. frigibus] —: qui, ut ait Plin., redordiendi et texendi auri et argenti rationem invenerunt. VALL.; *aurifexes* eigentliche Goldarbeiter. SCH.; *lanarius*, qui lanam conficit, ἱεῖδουργος LAMB. — v. 35. *caupones, patagiarii, indusiarii*; caupones non sunt hic, meo iudicio, qui vinum vendunt, sed qui rem quamlibet, quam emerunt, pluris revendunt, quos κατήλως et παλιγκαπήλως Graeci appellant. LAMB.; repp. vv. dd.; recte addit „caupones audiunt omnes illi, quos nos dicimus *Klein-
händler*” GOELLER.; *patagiarii*, qui vendebant *patagia*, id est *clavos aureos* illustrandis vestibus mulierum, et forte conserendis et committendis fibularum loco, ut jam lantiores habent argenteos, deauratos, *Bontons D'or févrière*. OPERAR.; de *patagiariis* laudd. vv. dd. BOETTIGER. Sabin. p. 350 et 377 — [sc. ed. pr., ed. alt. II. pag. 115.] — ad vv. *patagium*, *clavus*. Ita citat e. c. GOELLERUS: „Diese Bordure war eigentlich nur ein Vorrecht der Matronen. Um sie von der Bordure an der Män-
nertunika, die eigentlich nur *clavus* hieß, zu unterscheiden, hieß sie auch mit einem griechischen Worte *patagium* — [sc. παταγῆν] — S. Ferrar. de re vest. 3. p. 174. Dafs man sie auch an den Aermeln getragen habe, beweisen die *manulearii patagiarii* in Reinesens Inschriften Cl. 11. 83. p. 639.” — atque — de *indusiariis* laudat idem v. d. ex eodem libro p. 358 et 375.

— [sc. ed. pr., ed. alt. II. p. 113.] — „Das Hemde *interula*. Dieses war eine Art von innerer Tunika (*interula*), die entweder ganz aus Leinwand (*linea*, Salmas. ad scriptt. H. A. F. I. p. 972) oder aus Baumwolle (*byssinae*) verfertigt wurden. Männer und Frauen trugen dergleichen; bei den Männern hieß sie *subucula*, bei den Frauen *intusium*; (v. Ferrar. de re vest. 3, 1. p. 175. et de orthograph. vocis Varr. IV de l. l. 30.) ungefähr wie die Engländer zwischen *Shirt* und *Shift* unterscheiden. Das Negligée oder der Morgenanzug der Frauen in ihrem Hause bestand, wie man aus vielen Stellen des Ovid oder Propertius sieht, bloß in einem solchen Hemde, welches, wenn es sehr eng anlag, nicht einmal gegürtet zu werden brauchte (*vacat zonae tormentum*, sagt der Kirchenvater Tertullian de pallio, wo Salmas die Sache gelehrt erläutert. S. 381 f. ed. pr.). Doch konnte es durch seine Länge leicht beschwerlich werden, und darum wurde es wenigstens so lange, bis man die eigentliche Tunika darüber zog, mit einem Gürtelbande (*semizona*) zusammengehalten.“ — v. 36. *flamnearii, violarii, carinarii*; *flammeum* (s. *flameum*) est luteum tegmen, quo matronae — [sec. all. novae nuptae] — velabantur. NON.; repp. vv. dd.; *flamnearius*, qui flammeo colore vestes tingit. JUN.; *Rothserber* TAUBM.; *violarii* sunt, qui vesteis violae colore inficiunt. LAMB.; *carinarii* sunt, qui *cerino* colore pannum inficiunt; nam *cera* doricè *καρός* dicitur, quae alias *καρός*. vv. dd. sec. TURNER. — v. 37. *a. manularii a. murobattrarii*; qui manuleas vendunt. Sunt autem manulae tunicarum manicae, unde tunicae manuleatae cet. — murobattrarii [sive ut h. v. d. *myrob.*] videntur fuisse, qui calceamenta muliebria, ut adorata essent, et ut bene olerent unguentis, aut gratis odoribus, ac suffimentis imbuebant. cet. LAMB. sec. TURNER. — v. 38. *propolae, linteones, calceolarii*; *propolae* i. a *pro* [scil. *πρὸ*] et *polo* [sc. *πωλέω*], i. e. vendo. SARAC. et plerr. editt. vett.; sed recte animadvertit SCALIG., quem h. pp. seqq., : *Propola* ex Graeco *πωλίσιν*; sed praepositio Latina est, ut *Prologus*: producitur enim: quod non esset, si Graeca cet. — est autem *propola*, qui merceis palam et veluti ante palum, seu de palo pendenteis vendunt. LAMB.; *lin-teones* qui lintea texerent; *linterarii*, qui venderent cet. TAUBM.; *calceolarii*, qui vendunt calceos. — v. 39. *sedentarii sutores, diabathrarii*; sutores nominantur sedentarii, quod ars eorum

est sedentaria; diabathrarii vero nomen habent a graeco διαβαθρον, quod solearum genus est, mulieribus usitatarum; pulcre vertit KOEPIUS „Kaufleute, die mit Leinwand und mit Schuhen stehn, — Dann sitzend Schuster- und Puntoffelmacher-volk.” — v. 40. *solearii*—*molochinarii*; (sunt dicti) *solearii* a solea (,) quae pedibus subjicitur. SARAC.; Solenmacher KOEPI.; *molochinarii*, qui colorem tingit ad purpuram inclinantem; qualis in malvae flore spectatur. Et malva quidem μαλάχη et μολόχη dicitur. TAUBM. alique vv. dd. sec. CAMER. — v. 41. *fulloes*, *sarcinatores*; die *Fullones* waren diejenigen, welche die Kleider walkten, reinigten, und mit Kreide weiß machten, also etwa Walker SCH.; *sarcinatores*, qui sarcinas compingunt: vel: *sarcinatores* vestiarum cet. PAREUS.; qui legunt *cinifloes* — [cf. sub A.] — deleg. ad Böttiger. Sabin. p. 124. et comment. Heindorf. ad Horat. Sat. I, p. 98., ut e. c. GOELLERUS; sed quae exhib. v. cl. Böttig. l. l. de voce *cinifloes*, *Aschenbläserinnen*, ad hunc nostrum locum pertinere non videntur. — v. 42. *stropharii*—*semizonarii*; recensentur hic *semizonarii* in grege artificum in munditia et cultu muliebri apparando occupatorum, et scite a *strophariis* distinguuntur, quandoquidem *zona* medium corpus cingebatur, *strophio* autem papillarum tumor cohibebatur. Quam similium rerum differentiam non ab omnibus intellectam fuisse, Böttigerus in Sabina II. p. 114. — [ed. pr. pag. 375.] — monuit. — [sunt verba v. cl. Der Name dieser Busenbinde, die zu doppelter Absicht gebraucht wurde, theils um den allzu vollen Busen einzuschnüren, (dann hieß sie auch *mamillare*, Martial XIV. 66.) theils um ihn zu heben, hieß *strophium*. S. zu Katull 65. 65. Sie ist oftmals fälschlich mit dem Gürtel oder der *Zona* verwechselt worden.] — Hos igitur zonarum factores, quos Latine *zonarios* appellabant, (Cic. pro Flacc. 7.) Plauto *zemizonarios* vocare placuit, pro more poetarum, quo formarum nomina cum aliis de causis, tum propter aliquam nobilitatem, cum nominibus generum permutantur. Quare vero haud absimile est, inter ceteras zonarum formas, eas, quae semizonae dicerentur, tum temporis maxime nobilitas fuisse. Quae quidem qualem figuram habuerint etsi propterea disputari potest, quod e notatione non intelligitur, utrum ratione longitudinis an latitudinis justa zona fuerint mi-

nones, hoc enim verbum in utraque re poni potest; tamen id apertum est, ob eam causam, quod integris et usitatis dimidio breviores essent, dictas fuisse semizonas, earumque artifices semizonarios. Jam id vocabulum inter hybridas voces a Lexicographis refertur eadem injuria, qua *biclinium*, imo adeo majore, quoniam non solum graeca vox zona a Romanis longo usu in familiaritatem et civitatem recepta erat, sed ipsa etiam terminatio *arius* a graecae linguae consuetudine abhorret. Nam Graecis solemne fuit ad istorum sonorum et literarum similitudinem fingere vocabula, quibus pro integro nomine diminutum ponerent, ut *ἱππᾶριον*, *παυδᾶριον*; sed hujus figurae adjectiva a substantivis nata formare plane omiserunt. Itaque nihil obstat, quominus Latini hanc vocem *semizonarius* tanquam suam popularem liberali causa manu asserant, ejusque originem suae solum patriae vindicent. Quod enim Graecis licuit similem vocem *ἡμιζώνιον*, sed dubiae etiamnunc auctoritatis, fingere, id pertenuē argumentum est, quo Romanos erroris in componendo vocabulo commissi accuses, inscitiaeque in vocabulis fabricandis insimules. Rostius, de Plauto hybridarum vocum ignaro, cet. Lips. 1823. p. 10. — vv. 43. 44. *jam hosce — cedunt, petunt. Trecenti — phylacistae* cet.; ad hunc locum, quem recentiores fere silentio transeunt, olim laborabant vv. dd., summopere studentes vel versibus corrigendis, vel sententiae eorum explicandae. Acquiescebant tandem plerique in explicatione LAMBINI, qui „locus implicatus, inquit, et obscurus, quem sic putabam explicandum ac declarandum. Jam hosce existimare possis esse dimissos et, pecunia eis curata, domum reversos, cum alii trecenti flagitatores accedunt, seu incedunt, et pecuniam petunt et stant in atriis. Si deleantur hae duae voces *cedunt, petunt*, nulla in hoc loco esset obscuritas, nulla difficultas. Sic enim sententia procederet. Jam hosce absolutos censeas, cum trecenti quasi custodes carceris, seu flagitatores molesti, et in carcerem trahere parantes, stant in atriis, pecuniam petentes. Nunc autem haec duo verba totam hujus loci sententiam obscurant.” Ita quidem cum LAMBINO vv. dd. f. ad u.; — sed eadem haec verba duo nequeunt e libris expungi, nec est, cur phylacistas, carcerum scilicet custodes, ideoque ipsos servos, pecuniam ab heris petere atque petere putemus. Sola interpunctione locus sanatus videtur. Queritur totam per scenam Megadorus de nimia mulierum dotatarum luxuria.

Enumerat sexcentos fere mercatores atque artifices, quorum operis operibusque tum temporis usae esse mulieres videntur. *Jam h. a. censeas. Cedunt, petunt.*, h. e. *Jam h. a. censeas; sed modo qui cesserunt, jam petunt*, — q. idem valet. q. — multum abest, ut, his quidem omnibus pecunia, quam pro uxore debueras, recte soluta, ab aliis, qui petant, tutus reddaris, ut potius iidem jam redeant, denuo petituri atque petituri. Quin, ipsis illis petentibus, jam novi alii adducuntur, phylacistae, malae cruces, nebulones cet., scil. treceni alii mercatores, artifices, et qui sunt ejusdem generis. Nam phylacistas illos quod attinet, recte monuit jam TURNERUS — [adv. l. XXIV, 23. et l. XIV, 5.] —, proprie vocatos quidem hoc nomine esse carcerum, sive servorum, carceribus traditorum, custodes — [φωλακ(ω)] —; *sed per translationem tamen artifices* intelligi, quibus aes deberetur, quique instar custodum fores semper obsiderent. — v. 45. *textores, limbolarii ducuntur*; die *Textores* mußten zum Schmuck der Frauen vornehmlich baumwollene Zeuge liefern. Ab.; *limbolarii* sunt, qui vendunt limbos: est vero, inquit FÆSTUS, *limbus* vestimentum muliebre, quod purpuram in imo habet. cet.; *arcularii*, qui arculas faciunt et vendunt, q. n. Schachtelmacher; *ducuntur* i. e. adducuntur, accedunt, accedunt. — γ. 47. *infectores crocotarii*; Krokusfärber, vert. КОРЬК.; — Wenn man in Ovids Kunst zu lieben III, 179 — 191. und bey andern Dichtern fast eben so viel Modifarben bey den Kleidern der Damen erwähnt findet, als in den neuesten Musterkarten zu finden sind, so muß man nicht vergessen, was auch Ferrari schon bemerkt hat *de Re vestiari. III*, 22. p. 249, daß hier bloß von der Mittelklasse geputzter und dienstfertiger Frauen in Rom, die man *libertinas* nennt, (woraus das französische *Libertinage*) nicht von Matronen die Rede sey, die außer Gold und Purpur nichts *en couleur* trugen, wenn sie nicht muthwillig auf ihren Stand Verzicht thaten. cet. BOETTIG. Sabin. ed. pr. p. 370. et alt. II, 109. — v. 49. *aliqua mala crux*; creditor aliquis, qui pecuniam flagitat, sibi debitam, qualis depingitur Most. III, 1, 42. seqq. SCHMIED. — v. 51. *nugigerulis omnibus*; iis, qui res muliebres ad uxorem attulerunt, eique vendiderunt; nugigerulos appellat illos omnes, quos supra commemoravit deliciarum muliebrum ministros. cet. LAMB. — v. 52. *cedit miles, aes petit*; — accedit miles; vertens: „So

kommt zuletzt noch der Soldat und fordert Geld." : addit v. d. „Die Staatslasten, zu denen auch besonders die Verpflegung der Soldaten gehörte, fiel am meisten auf die Reicheren, welche bedeutende liegende Gründe hatten. Natürlich hat also auch der Mann einer reichen Frau die Lasten zu tragen, welche auf deren Besitzungen gelegt sind." КОБРК.; sed explicuit jam hunc locum VARRO de ling. lat. IV. sub finem, ubi legimus: „tributum dictum a tribubus, quod ea pecunia, quae a populo imperata erat, tributim a singulis pro portione census exigebatur. Ab hoc ea, quae adsignata erant, *Adtributum* dictum. Ab eo quoque quibus adtributa erat pecunia, ut militi reddant, Tribuni aerarii dicti. Id quod adtributum erat, aes militare: hoc est, quod ait Plautus, *cedit miles*." cet. — v. 53. *putatur r. c. argentario*; putare rationem, ἐκκαθαίρειν λογισμὸν, quod nos dicimus *eine Rechnung in's Reine bringen*; de more hoc, prorsus antiquo, cf. Asinar. II, 4, 32. sub B. — v. 54—56. *inpransus* — *debet argentario*; — vir, a quo miles aes petit, adit argentarium, apud quem scilicet pecuniam olim collocarat, ut eum jubeat militi, quod ei debetur, numerare. Argentarius autem negat, pecuniam ullam viri apud se esse reliquam: aitque, se, quantam pecuniam ab eo accipit, tantam ejus creditoribus dissolvisse, atque adeo plus expendisse, quam accepisse. Subducitur ratio — —: reperitur vir ultro argentario debere, qui argentarium sibi debere arbitrabatur. Miles alio die reverti jubetur. LAMB. — v. 57. *spes pr. m. in a. diem*; spes prorogatur, quod valet, producitur, militi in alium diem, i. e., miles, qui existimabat et confidebat, se ea ipsa hora ad nummos perventurum et, pecunia accepta, domum abiturum, alio die jubetur venire, cet. cet. LAMB. — v. 58. *haec sunt*; cf. sub A.; haec omnia sunt, et praeter haec cet. — v. 61. *dotatae mactant*; de significatione verbi *macto* cf., quae nos contt. ad Amph. IV, 2, 14. sub B. — v. 62. *quid agis?*; cf. sub A.; „Wie gehts"? *quid agis*, nicht *quid ais*. Er (sc. Megad.) ist weit davon entfernt, jenen nach dessen Meinung über seine Betrachtungen zu fragen, denn er erfährt ja erst, daß Euklio ihn behorcht hat. КОБРК.

Enumerat sexcentos fere mercatores atque
operibusque tum temporis usae esse
h. a. censeas. Cedunt, petunt.,
modo qui cesserunt, jam petunt.
tum abest, ut, his quidem
debueras, recte soluta, ab

III.

A VI.

potius iidem jam redear
ipsis illis petentibus

T I O N E S V A R I A E.

malae cruce, ne-
tifies, et qui
quod attinet,
et l. XIV,
cerum,
quib-
sid
m
7

versus sunt jambici senarii. CAMER.); — *He-
tifies, et qui*; *Euclio senex. Megadorus senex*; — edd.
audi; in libro scripto CAMERARII vero erat
et l. XIV, *audi*, et adscripta interpretatio *audi*; in
cerum, *audi* citatur falso tanquam lect. LAMB. *egi*, legit
quib- *audi*; MEURS. volebat *odi* sive *odi*, ut sit antiq. pro
sid *audi* sive *audii*; PAREUS, ut notat BOTH. in ed. utraque, inve-
m *audi* in cod. v. *nimum libenter di audi* sermonem tuum, et
7 inde BOTH. quamv. leg. v. d. in ed. utraq. *edi* — *tuom*, suadet
la notula ad h. v. in ed. min. *Nimum lubenter, di! audi ser-*
monem tuom; GOELLER. tenet *to audi*. — v. 2. edd. vett. plerr.

An audivisti?, et tracto quidem *to tamen* ad v. inseq.; item v.
cl. LAMBIN., qui tamen in commentario addit: „versus claudi-
cat; itaque legendum, ut versus integro atque recto stet talo
An audivisti tu, vel *An vero audivisti?* cet.; plerisque in edd.
medd. *Ain? audivisti tu?* — tracto *to tamen* ad v. 3ium; BOTH.
in ed. maj. pro inconcinno, ut v. d. videtur, *audivisti exhib.*
audivistin', sed in ed. min. *audivisti*, tracto in utraq. *to tamen*
ad v. 3ium; GOELLER. metri causa in textum recep. *Ain? audisti?* —
E tamen — *Meo* cet., transposita voce *E*; ACID. *Et tamen* cet. —
v. 3. exhibb. edd. vett. *Tamen e. m. q. animo* — *Aliq. f. re-*
ctius, duobus ex uno factis versibus; item libri LANG., ut vide-
tur, in qq. est *Tamen meo*, omisso *to E*, quod etiam abest in
cod. Helmst.; PAR. II. *aliquanto rectius*, tracto verbo *facias* ad
v. inseq.; omittunt *to E* GULIELM., ACID., BOTH. in utrq., GOE-
LLER., qui v. d. ex ing. ponit *paulo* pro *aliquanto* metri causa. —
v. 4. ol. *fere nuptiis filie* sive *filiae*; LAMB. *sies in filiae nuptiis*;
PAR. *Facias, si n. sis f. in nuptiis*; BOTH. *filiai in nuptiis*;
GOELLER. laud. e lectt. LANG. *si es filiae nuptiis*, quam vero
nos reperire non potuimus. — v. 5. lect. LANG. *et pro copia*

; ponunt fere post *copia signa* .; .; cet.; SCIORR. voleb.
 ve; cf. susp. lectt. p. 182.; eumque v. d. seq. GOEL-
 libri LANG. *meminerunt*; item edd. qq. medd.;
 maj. *se meminerint*, sed in comment. et in ed. min.
 7. *cuique pauperi*; *cuiquam* vulg.; in ed. mcd. d.
pauperi. — v. 8. *structast*, *structa'st*. — v. 9. *im-*
DI; *ut siet*; ex librr. LANG. alii *ut sit*, alii *ut siet*;
 .s. aliique tum temporis *uti siet diu* invitis libris; GRUTER.
 pro hoc *diu* maleb. repet. *Imo est*, *imo est* cet.; BOTH. exhib.
 in ed. utraque Meg. *Imo est*. Eucl. *Est?* Meg. *Est*, et *divi*
faciant, *ut siet* cet.; vult GOELLERUS legisse in recentioribus qq.
 edd. *Imo est diu et Di* etc., quod tamen nullibi invenimus;
 ipse v. d. exhib. *Imo est * * et Di faciant*, *uti siet*. — v. 10.
 edd. vett. pll. *Plus plusque sospitent*, omisso τῷ *istuc*, quod
 tenent libri LANG.; LAMB. *sospitent istuc q. n. h.*; BOTH. in ed.
 maj. *plusque istucce*, sed in ed. min. rest. v. d. τὸ *istuc*, quod
 ipsi in commentar. videb. inconcinnum; GOELLER. *Plus plusque*
istuc tibi sospitent, *q. n. h.* — v. 11. totum hunc versum omit-
 tit LAMBINUS, cujus in libris scriptis non fuisse videtur, sine
 nota; extat vero in edd. omnibus ante LAMB. et CAMER. editis;
 edd. recentt. *Ilac* cet. — v. 12. edd. plerr. *Jam hic scit* cet.;
 edd. medd. fere, item codd. mss. qq. *Tam hoc scit*. — v. 13.
tute; in libris LANG. obven. *solum e Senatu evocas?*; cod.
 Guelf. *a senatu*. — v. 14. vulg. *accusem*, *merito meditabar*; cit.
 PAREUS. cod. vet. lect. *accussem*; conj. ACIDAL. *Pol ego ut te*
accusem meditor. Megad. *Mene tu? quid est?* — v. 15. edd.
 vett. plerr. *rogas*; item medd. qq. — v. 16. in edd. qq. vett. et
 medd. *edis* sive *aedis*; in iisdem fere omitt. τὸ *mihi*; BOTH. in ed.
 maj. *miserrumo*, omisso τῷ *mihi*, sed in ed. min. *in aedibus misero*.
 Meg. *Tibi?* — *Qui?* cet. — v. 17. vulgo, item in plerr. edd. vett. et
 medd. *Qui mihi intromisisti in edibus* sive *aedibus*; aliae exhh. *qui*
mihi intromisti in aedes sive *aedis*, scil., quae seqq. ACIDAL.; item
 GOELL.; PAREIER. ed. pr., aliaeque h. pp., *qui mihi immisisti*; obvenit
 τὸ *mihi* in libris fere scriptis et editis; omisimus vocem cum BOTHIO,
 qui pulcre, sed invitis libri omnibus, locat in ed. maj. Meg. *Qui?*
 Eucl. *Intromisisti* cet., in ed. min. quoque τὸ *mihi* versus an-
 tecedentis Megadoro tribuens; cf. ad vers. antec. — v. 18. *ge-*
rionaceo; *geryonatio*. — v. 19. si *Argos*; *argus*; citat h. v.

PAISC. VI., sed exh. *Quod si Argus cet.* — v. 20. *ioni iuno*; *Ioni Iuno*; cf. sub B.; citat vero NONIUS ex Aulul. versum *Hic quidam pervicius custodem addidit*, quem correxit e Plautino nostro textu MERCERUS; cf. OSANN. l. l. p. 196.; est fors. ad fragm. rejiciendus. — v. 21. *is nunquam servat.* — v. 22. edd. vett. *vino scateat*, item codd. scr. h. pp., ut LANG.; all. exhh. *scatit* sec. TURNER.; all. *scatat*, ut LAMB.; codd. CAMER., item Pall. duo alique exhh. *scatet*; item BOTH.; sed GOELLER. placet conjunctiv. tert. conj. *scatat.* — v. 23. edd. vett. fere *pyreneum* sive *Pireneum*; VALLA tamen in scholl. ss. *Corinthiensem fontem pyrenem* exhibet; item post TURNER. h. pp., ut LAMB.; alii *Cor. f. et Pirineum*, ut PAR. III; edd. Brix. et Altd. *pyrenem*; ed. MERULAE prima hab. *Pyrenea*, sed altera, ut codd. scr. fere, *fontem et Pireneum*; recte addit GOELLER., flagitare morem Plauti, ut scribatur *Pirenam.* — v. 24. BOTH. *Tum obs. autem . . .*; edd. vett. et medd. fere habent *leoni* pro *legioni*; item lect. LANG. obv. *autem vel leoni*, ita ut totus quidem versus tribui videatur Euclioni, ut etiam est in edd. qqd., e. c. sec. ACID. in ed. PAR. III, quae hab. *Tum obs. autem pol vel legioni sat est*; item in aliis; haud aliter codd. Pall. tenent *leoni.* — v. 25. hunc quoque versum ACID. vult adscr. Euclioni, ita ut legatur *Etiam agnum misti, quo quidem cet.*, ut sit *misti* pro *misisti.* — v. 26. edd. vett. et medd. fere, item libri scripti, *curiosam—belluam*; quaedam *curiosam—bestiam*, ut ed. SARAC., BACC. HERBIP., aliaeque; h. pp. *beluam*, qq. seq. BOTH., leg. *mage—beluam*; errat GOELLERUS, putans, emendasse BOTHIUM h. v.; profert. jam τὸ *curionem* DOUZA, cui respondet GULIELM.; item haec vox obvenit in ed. PAR. III.; seqq. recentt. fere; sed laudatur a quibusdam, e. c. a. v. d. SCHMIEDERO, sententia SCHULZII, ideoque integram adscribamus. Legens *curiosam—belluam*, addit v. d. „Wirklich sollte man aus der folgenden Frage schliesen — [sc. *volo—scire—curio*] —, Euclio müsses hier *curionem* gesagt haben, und dafür stimmt DOUZA. Wie käme sonst Megadorus auf die Frage, *qui sit agnus Curio*. Nun erklärt man freilich *curiosus* durch *gracilis, macilentus, qui quasi curis sese macerat*: und bei dem *agnus curio* beruft man sich auf Festus, welcher sagt, *Curionem agnum Plautus pro macro dixit, quasi cura macruisset*. Allein diese Erklärung ist erst aus dem folgenden Vorgeben des Euclio

geschöpft. Und damit, glaube ich, verhält es sich so. Euclio mochte zuerst bei dem Worte *curiosam* die eigentliche Bedeutung im Sinne haben, und nach seinem unerschöpflichen Argwohn sich beschweren wollen über die Neugierde, über das vorwitzige Schnüffeln und Scharren des Lammes, als sey darüber sein Schatz in Gefahr gewesen, so wie er vorher schon den Hahn und alles in Verdacht zog, was in seinem Hause jenem Platze zu nahe kam. Da sich aber Megadorus eine deutlichere Erklärung ausbittet, so gereuet es ihn, und er hält es nicht für klug, von seinem übereilten Ausdrücke den wahren Sinn zu sagen. Er hilft sich also mit einer gezwungenen, ganz fremden und läppischen Erklärung durch das *cura macet* so gut aus der Verlegenheit, als er kann. Dadurch erhält die Stelle mehr comische Wendung." Ita quidem v. d. SCHULZII. Sed cur quaerit Megadorus, *qui sit agnus curio?* quum potius ex sententia v. d. quaerendum est, *qui sit agnus curiosus?* estne forsitan exhibendum *qui sit agnus curio* . . . , ut Megadori sermo ab Euclione, perterrefacto scilicet, interrumpatur? Illudque das vorwitzige Schnüffeln und Scharren cur ne vocula quidem Euclio commemoraverit per Scenam quartam hujus Actus, nos quidem non videmus. Sed cf. sub B. — v. 27. ol. vulg. *volo ex te ego*; libr. LANG. *volo ego ex te*. — v. 28. ex libris LANG. alii *quia ossa ac pellis*, alii *qui ossa ac pellis* cet.; edd. qq. medd. *quia essa ac pellis totu'st*; ed. CAMER. aliaeque *cura macer*; PAREUS *cura macet*, addens; *συμφοροῦντος*, circum crura ita macilentus est cet.; in quam lect. adm. inveh. repet. ed. TAUBM.; BOTH. *Quia ossa ac pellis totus*; GOELLER. *qui o. atque p. totu'st*; laud. v. NON. *qui ossa ac p. totus est* cet. — v. 29. lect. LANG. *sole vivo*; PAR. *in sole ei vivo*; codd. Pall. *et vivo*; cui lect. congr. CAMER. cod. v., in quo obv. *solee vivo*, ut ll. vv. dd. — v. 30. *perlucet*; in libro q. sc. inven. BENED., v. cl., *laena pro lucerna*. — v. 31. LAMB. in text. *cedendum*, in comment. *caedendum*; cet. suad. v. cl. pro *conduxi*, quod tamen tenet, *locavi*; NON. cit. v. *caedendum conduxi ego illum*; *optimumst*; *optumst* lect. LANG.; (*optimum est*) BOTH.; *optimumst*. — v. 32. edd. vett. et medd. aliq. *loca efferendum*, ut etiam Argent., Junt., Ald.; inde fecit BOTH. *Loca efferendum* — *mortuost*; *mortu'st*, *mortuust*. — v. 33. edd. vett. et medd. qq. *ego tecum hodie, euclio*; LAMB. exh. Meg. *Credo. potare ego*

cet. cet.; PAR. *ô Euclio*; BOTH. in ed. maj. *hoc die*, quod laudat OSANN. l. l. p. 114; sed in ed. min. *hodie*; cf. HERM. doctr. metr. pp. 88 et 190; item LING. l. s. l. p. 52. — v. 34. LAMB. et alii *quidem me hercle*; edd. qq. *hercule—ego jam jussero*; BOTH. repetit et hic pro *hercle* suum *hoc die* in ed. maj., sed in min. *hercule* rest. v. d.; prorsus errat hic GOELLER., et de lectione Bothiana, et de sententia OSANNI, de qua cf. v. antec. — v. 36. edd. qq. vett. et medd. *decretum aquam est; decretumst, decretum'st.* — v. 37. libri scripti fere, ut Pall. omnes praeter unum, in quo manus prima scripserat *vino*, Bothiani, Vratisl. alique, item edd. vett. et medd., nec non recentiores pleraeque, item BOTHII ed. utraque et GOELLERI, exhibent *reddam madidum, si vivo, probe*, eamque lectionem ut defendant, citt. vv. dd. sec. PAREI Lexic. CAS. I, 1, 28. Mostell. V, 2, 62. Menaechm. V, 5, 5. Rud. III, 4, 39. Bacch. IV, 5, 6. Terent. Andr. V, 2, 25. Eunuch. V, 5, 20. Heaut. V, 1, 45. et 77. cet.; at libri LANGIANI, ut testis ipse PAREUS, qui exh. *vivo*, est, item in libro quodam alio vetere, nec non in edd. Parisina aliisque bonae notae, obvenit *reddam madidum, sed vino, probe*, quod probant GRUTERUS, TAUBM.; ed. Taubm. repet., alique; et recte quidem, nam illud, quod BOTHIUS profert, per se intelligi, ubi quis madidus reddendus sit, id vino fieri, non aqua, nihil est fere. Vult potare Euclio, sed aquam, non vinum, ne perdat thesaurum; sed Megadorus, quo lautiores fiant dapes nuptiales, vult madidum reddere socerum, nec vero aqua, sed vino illo vetere, quod adportari jusserrat. — v. 38. olim vulg. *Tibi an decretum est bibere aquam*; cod. vet. CAMER., item alii quidam, tenent lect. *Tibi cui* cet., quam e recentt. recepp. vv. dd. BOTH. et GOELLER.; sed libri LANG. clare *Te cui* cet., quos seqq. — v. 39. *ut me deponas* stolidè. — v. 40. BOTH. in ed. min. *Post ut conmutet, quod habeo, hoc coloniam* sine nota. — v. 43. omitt. edd. h. pp. *τό me post nisi quid.* — v. 44. *edepol! nae tu!*; *edepol nae! tu* cet. — v. 45. *concreditust, concreditumst, concreditum'st.* — v. 46. edd. BACC. HERB. *Hunc h. m. factum* f. ex err. typogr.; librorum et scriptorum et editorum alii *factu* — [ut LAMB. qq.] —, alii *facto* — [ut LANG.] —, alii *factum* — [ut all. qq. LAMB., Pall., alique] —; BOTH. sec. MEURS. *factu* — *ut ted* in ed. maj., sed in ed. min. trahit v. d. *τό Ted* ad vers. inseq.; item seq. GOELLER. MEURS., ut videtur. — v. 47.

olim fere *Aula in fidei phanum*; edd. h. pp. *Aulam cet.*, quod exhibb. codd. GRUTERI; MEURS. *Fideii*, quem seq. BOTH. in ed. maj.; sed in ed. min. sec. cod. Monac. *Ted, A., in Fidei f. Ibi te abstr. probe.* — v. 49. SARAC. exh. in marg. ed. suae — [in textu *ne tu in me mutassis*] — *Ne immutassis nomen*; ACIDAL. suad. *Ne tu immutassis*, eumque sequuntur BOTHIUS in ed. utraq. et GOELLERUS.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Huc usque Euclio ex occulto observarat loquentem megadorum. SARAC.; rediens domum euclio megadori verba exceperat: nec interpellare voluerat (,) quoad megadorus ipsum vidit. Nunc queritur euclio de coquis (,) de obsonio. VALL.; — Idem er [*Euclio*] ihm [*Megadoro*] sein Wohlgefallen bezeigt [*ob sententias de mulierum luxuria prolutas*], erklärt Megadorus sein Mißfallen über dessen Kargheit: und Euclio beschwert sich hingegen über die große Vorbereitung zum Hochzeitsmahle. SCHULZ. — *lubenter edi sermonem*; cf. sub A.; non est, quod repetamus vv. dd. sententias atque disceptationes, numne latine dici a Nostro potuerit *edere sermonem*, nec ne. Sexcenties obveniunt *gustare sermonem*, *devorare dicta*, *bibere verba*, *φρῆσιν ῥήματα*, *καταπίειν τὰ λεγόμενα*, aliaque ejusdem generis. Sed cf. Most. V, 1, 15. Asin. III, 3, 59. cet. — v. 3. *e meo*—*animo*; *e mea sententia*, secundum m. sententiam cet. — v. 4. *si nitidior*; si mundior et elegantior sis; si mundiore cultu et ornatu utare: — nitidum squalido opponitur. LAMB. — vv. 5. 6. *pro re nitorem*—*oriundi sient*; cf. sub A.; das ist: die gern reich scheinen wollen, die den äußeren Prunk des Reichtums (*nitorem*) affectiren, ohne selbst reich zu seyn: die sollten ihren Stand, ihre Herkunft bedenken; bedenken, daß sie es am Ende nicht ausführen können. Ita recte, ut nobis videtur, v. d. SCHULZIUS. Haud enim est ineptum, τὸ *habent* interpretari per *accipiunt*, vel: pro re nitore, et gloriae pro copia qui student, cet. cet. Idem jam voluisse videtur v. cl. GRONOVIVS: exhibens: „decet, unumquemque meminisse, quibus natus sit, et quem ordinem pro genere ac patrimonio acceperit. Id

magis faciunt — (leg. v. cl. *meminerunt*) —, qui habent nitorem pro re ac gloriam pro copia: qui tantum nitent seque efferrunt, quantum res et copia patitur." — vv. 7. 8. *neque, pol, Megadore—est domi*; — qualis est hominum de me et caeteris pauperibus opinio, tales sumus, h. e. plane pauperes et inanes. Haec autem eo dicuntur ab Euclione, quod vult, se pauperem existimari, vereturque, ne Megadorus aut quisquam alius suspicetur, eum thesaurum domi reperisse atque idcirco divitem esse. LAMBIN.; *opinione melius*, besser als man es erwarten sollte: d. i. Ich und jeder Arme streckt sich nach der Decke. Keiner meublirt sich besser, als man es bei einem Armen sucht. SCHULZ.; *res meae domesticae non sunt meliores, quam quis e cultu meo potest opinari* SCHMIED. — v. 9—12. sciebat Megadorus, domum Euclioni esse agellumque, nec esse eum in aere alieno, quar *cimmo est res tua melior: sed quod addit quod nunc habes*, id quidem pungit Euclionem et secum dicit, Megadorum de auro suo per anum esse certiore factum. SCHMIED. — v. 11. *verbum non placet*; graphica descriptio senis, suspensiones e vocula captantis: putat enim Euclio proditum esse secretum [!] suum de olla et auro. OPERAR. — v. 13. *e senatu sevocas*; warum gehst du zur Seite, entziehst dich dem Gespräch? SCHULZ. — v. 14. *te ut adcausem merito*; trahendum esse putamus τὸ *merito* ad *adcausem*, nec vero, vulgo ut volunt, ad *insequens meditabar*; latere enim videtur in ipso illo *merito* causa, non cur meditetur, sed cur accuset. — v. 16. *furum inplevisti*; cocorum, qui fures sunt. LAMB.; cf. sub A. — v. 17. *quingentos cocos*; Congrio hatte wenigstens nur einige Lehrbursche und Gehülften bei sich. Euclio braucht hier hyperbolisch eine große Zahl. SCHULZ. — v. 18. *cum s. m., g. Geryonaceo*; singulos cum senis manibus, — generis Geryonacei, quia singuli sunt quasi triplices et tricorpores, — — qualis fuisse dicitur Geryon, Hispaniarum rex; cet. LAMB.; jeden mit sechs Händen: drum setzt er hinzu *genere Geryonaceo*. Geryon war nach dichterischer Tradition ein Hispanischer König, dreiköpfig, folglich sechshändig. Und sechs Hände können mehr stehlen, als zwei: wegen dieses Verdachts fertiger Dieberei fällt Euclio auf die groteske Vergleichung. SCHULZ.; cff. de fabula notiss. libr. mytholl. — v. 19. *qui oculus totus fuit*; Non vocatur forsitan *oculeus*, quod totus, quantus erat, ex oculis constaret; sed

quia plures ei oculi. GRUTER.; repp. vv. dd.; — i. q. *πανάγης*; cf. Ovid. Metamorph. Lib. I. Fab. XV. — v. 20. *quem — Ioni Juno — addidit*; cf. Ovid. Metam. L. I. Fab. XV. — v. 21. *praeterea tibicinam*; pendet accusativ. *tibicinam* ab illo *intromisisti* v. 17. — v. 22. *interbibere*; i. e. totum ebibere, ut *intercipere* totum capere; vv. dd. sec. DONAT. ad Terent. Eun. I, 1. — v. 23. *Corinthiensem f. Pirenam*; cf. sub A.; est hyperbole. Haec tibicina, inquit Euclio, ita vinosa est, ut Pirenem fontem Corinthinum, si vino scateat, sola interbibere, i. e. ex haurire et exsiccarre bibendo possit; cet. LAMB.; Pirene, Ache- loi filia, a Neptuno compressa, Cenchrea filio a Diana obciso ita indoluit, ut in fontem mutaretur, qui in arce Corinthiaca (Acrocorintho) erat. SCHMIED.; cf. lbr. myth. — v. 24. *tum obsonium autem*; Gewöhnlich supplirt man *misisti*, was Euclio dabei in Gedanken gehabt haben sollte. Doch ist mir wahrscheinlicher, daß Euclio noch an die *tibicina* dachte, welche einen ganzen *fontem vini sola interbibere* konnte, und nun eben sagen wollte, daß sie auch wol es mit dem ganzen Speisevorrathe aufnehmen würde, wenn es aufs Essen ankäme. Megadorus aber, der ihn unterbricht, versteht ihn nicht, oder will ihn nicht verstehen. Seine Antwort klingt, als habe er erwartet, Euclio wolle sich über den Aufwand und Ueberfluß der zugesickten Speisen beschweren. Nun sagt er zwar: *pol vel legioni sat est*, als gäbe er gleichsam die Beschwerde zu. Allein da er hinzusetzt, *etiam agnum misi*, so scheint das erste mit Ironie gesagt zu seyn: gleichsam, ich mag wol schrecklich viel geschickt haben; ein Lamm habe ich geschickt; das ist was rechts! Ita v. d. SCHULZIUS, sed frustra, ut videtur; in ver- bis enim *Pol — misi* ipsis interpretatio loci est. — v. 26. *magis curionem*; cf. sub A.; *curionem* agnum Plautus pro *macro* dixit. cet.; vv. dd. sec. FÆST.; on dit encore tous les jours d'une per- sonne maigre, que c'est le soin qui la fait maigrir. C'est ce que Plaut entend par *Agnus Curio*. LIMIER. — v. 28. *macet*; macer est: macie confectus est: macilentus est. cet. LAMB. — v. 29. *quin exta — vivo licet*; hyperbole; exta non misi mactatis animalibus inspiciebantur, aut inspicere poterant ab exstispiciis et sacerdotibus: At hunc agnum Euclio ita macrum esse dicit, ut etiam ei vivo exta inspicere liceat in sole. LAMB. — v. 30. *pellucet — laterna Punica*; pellucet est translucet, *διαφαισται*,

pellucidus est cet. LAMB.; — der Betnahme [*Punica*] verräth, daß es eine Punische Erfindung, ein Zweig punischer Industrie gewesen sey; nicht eben, wie die Ausleger sagen, daß die Punischen Laternen die hellsten waren. SCHULZ.; Die Hornlaternen der Karthager wurden wegen ihrer Durchsichtigkeit sehr gesucht und waren auch in Rom ein sehr bekannter Artikel. KOEPR.; alii aliter sec. LAMB., DOUZ., praes. SCALIG. — v. 31. *caedundum i. e. conduxi*; admodum laborant hic vv. dd., nesci, qui potuerit Noster dicere *conduxi*, pro quo alii secundum NON. volunt *emi*, alii sec. LAMB. *locari*. Sed rectius: „proprie loquitur Plautus. *Locator* enim, qui dat utendum, fruendum, faciendum: *conductor* qui accipit. Dabant autem agnos caedundos lanii, unde et *locare* dicuntur. Accipiebant obsonatores:” ergo *conducebant* cet. GRONOV. sec. CUIJACII Obss. II, 28. et I, 30. — v. 32. *loces efferundum*; apud veteres cadaver post efflatam animam cubiculo efferebant, et ablutum, unctum, coronatum, in vestibulo aedium ad januam ipsam collocabant, ita ut pedes in viam spectarent, hoc situ abitionem illam postremam significantes; idque proprio verbo dicebatur *Collocatio*, *σιδος νεκρῶν*. LIPS. in Elect.; repp. vv. dd. ad unum fere; sed recte: „Lipsius erklärt dies *loces* falsch von der richtigen Stellung des Todten, der gleich nach verrichtetem Waschen und Salben so gestellt werden mußte, daß die Füße nach der Straßse oder Hausthüre gekehrt waren; also von der *collocatione*. Es bezieht sich vielmehr das *locare* auf den Gebrauch, über das ganze Leichengepränge mit den *Libitinariis* einen Contract zu schließen. *Efferendum* statt *sepeliendum*.” SCHULZ.; cf. etiam KIRCHM. de fun. Rom. I, 9. — v. 35. *a me adferrier*; apud Nostrum, item apud optimos quosque Romanorum scriptores, obvenit sexcenties *a me*, *a nobis*, *ad te*, *ad illum*, *ad se* cet. cet. pro *e. domo mea*, *ex aedibus nostris*, *in domum tuam*, *illius*, *suam* cet. cet. — v. 37. *madidum—sed vino*; potum, uvidum cet.; cf. sub A. — v. 39. *ut me deponat—adfectat viam*; i. e. ut me vino ad somnum dedat, ut me somno quasi sepeliat ebrium factum, eo intendit cet. LAMB.; vino deponere est *καθίξειν οἴνωμένον*, vv. dd. sec. CASAUB. ad Lect. Theocr. c. 1.; *adfectat viam* i. e. Darauff gehet er umb. TAUBM. ex ing. a. s.; — mich niederzusaufen. Mich dünkt, Gruter und Gronov, [item LAMB. alique] erklären es allzugelehrt aus

der Bedeutung von *Depositus* statt *animam agens*, was man von Sterbenden sagt. SCHULZ.; cf. TURNER. ADV. 18, 27. — v. 40. *hoc — commutet coloniam*; hoc: thesaurum scilicet, quem secum deferebat. SARAC.; repp. vv. dd.; non oblitus est, quod Megadorus v. 11. dixerat: *quod nunc habes!* — *commutet coloniam* mihi ereptum Megadori in domum migret. SCHMIED. — v. 41. *alicubi abstrudam*; alio quodam loco abscondam hoc meum aurum, ne *coloniam commutet*, ne mihi auferatur cet. — v. 42. *et operam et vinum perdiderit*; olet illud proverbium de oleo et opera cet. — v. 43. *nisi q. me vis — lavatum*; oratio discedere volentis. LAMB.; — institutum erat Veterum, ut si quid gravioris momenti susciperent, qualis est collocatio filiae, a sacrificiis ordirentur, quo Deum haberent propitium, neque illoti ad aras et sacrificia accederent. OPERAR. — v. 44. *nae tu aula*; ἀποστρεφῆ ad ollam. LAMB. — v. 46. *factum e. optimum*; formula edictorum sollemnis; vv. dd. — v. 47. *in Fidei fanum*; templum, quod prope aedes suas [Euclionis] erat. SCHMIED. sec. vv. dd. — v. 48. *Cave sis tibi*; interminatur convitium Fidei, et monet de *Fide infidam* esse appellandam, ni creditam sibi aurum custodiat diligenter. OPERAR. — v. 49. *ne tu in me mutassis*; i. e. ne mihi infidelis fias: et pro fide fraus dicaris. SARAC.; repp. vv. dd.; ut, me decepto, non Fides porro vocanda sis, sed infidelitas cet. SCHMIED. — v. 50. *tua — fiducia*; fiducia in te posita. SCHMIED.

A C T U S IV.

S C E N A I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Hujus scenae versus sunt τρεῖς ἀντὶ τοῦ καταληκτικοῦ τροχαῖζοντες. CAMEA.); — *Strophilus, Strophylus, Strobylus; Strobilus Lyconidis*; cf. quae att. supra pag. 69 cet.; — PAR. in ed. pr. *prosequor*; item alii quidam. — v. 2. lectt. LANG. *impe-*

rium erile; locat hunc versum GOELL. post illum demum, qui nobis est quartus. — v. 3. LANG. *ero*. — v. 4. LANG. *in erum*. — v. 5. lect. LANG. *si dormitet*. — v. 6. LANG. *amanti ero*; BOTH. omitt. τὸ *hero* post *amanti* in ed. utraque; GOELL. *hero amanti*. — v. 7. LANG. *si erum*; in edd. qq. abest τὸ *esse* post *servi*; BOTH. omitt. in ed. utrq. τὸ *herum* ante *videt*. — v. 8. in lectt. LANG. *obven. non enim pro non eum*; codd. Pall. I., II., III., item Monac., Helmst. et Guelf., exhh. *quo incubat*; BOTH. in ed. maj. *non, quo incubat, illo inpellere*, sed in ed. min. rest. v. d. text. vulg. — v. 9. olim vulg. *Quasi pueri — scirpea* [in aliis *scirpia*, ut e. c. in ed. BACC. HERB.] *inducitur ratis*; item CAMER., cujus in libro tamen erat *scirpo inducitur ratis*; in aliis codd. *scirro-ratis*, pro quo, si quis velit recedere a textu vulg., LAMBIN. suadet *e scirpo induitur ratis* sec. auct. DONATI et FESTI; sed edd. medd. fere exhh. *Quasi pueris* contra codd. scrr. et edd. vett.; τὸ *induitur* pro *inducitur* debemus DONAT. ad Terent. Andr. V, 4, 38. et FESTO, apud quem obv. *induitur*, et alio loco *inducetur*, alioque tertio *inductur*, quod placet MEURS.; item erat *induitur* in libris CAMER. a manu correct. alt.; BOTH. in ed. maj. *Pueris quasi —*, in ed. min. *Quasi pueris — sc. induitur r.*; GOELLER. *Quasi puer, qui nare discit, scirpea induitur rati*. — v. 10. *ut nent* tenent libri optt.; BOTH. exh. *Toleret, ne pessum abeant, et uti facilius moveant manus*, et in ed. min. *Ut toleret cet.*; GOELLER. *Qui laboret minus, facilius ut net, et moveat manus*. — v. 11. lect. LANG. *amanti ero censeo*, omisso τὸ *aequum* sive *aequom*; ed. PAR. III. f. ex err. typ. *amant hero*; GOELLER. *Eo modo — aequum censeo*; BOTH. in ed. maj. *Modo eodem cet.* in ed. min. *Eodem mqdo cet.* — v. 12. lect. LANG. *ut tollat*; edd. vett. ad unam fere *Ut tolleret* [quaedam *toleret*] — *tanquam*; pro *tanquam*, post quam vocem in plerisque edd. jam olim linquebatur lacuna, exh. ed. Juntina, item edd. qq. medd., *tanque*; erat lacuna etiam in libro CAMER.; explet. hanc lacunam LAMBINUS — *abeat tanquam catapirates maris*, eumque seqq. plerique; BOTH. exh. in ed. utraque *Tanque imperium ediscat, ut, quod frons velit, oculi sciant*; tentaverat jam SALMAS. *Tanque herile imperium ediscat, ut quod frons velit, oculi sciant*. — v. 13. lectt. LANG. *alia ut quid in eos oculi sient, alia quidnam os velit, oculi sciant*; in cod. vet. CAMER. fuisse dicit PAREUS

a manu prima *ost*, in libris aliis *non os*, ut Pall. in reliq., item Helmst. et Mon., et in edd. vett. qq., in aliis *non hos*, vel *in eos*, vel *nam hos*, ut cod. Guelf. et ed. Mediol. a. 1500, vel *nam os* cet.; add. qq. *Imperium herile*; GOELLER. *Heri imperium*; suspic. BOTH. in comment., scripisse Plautum *ut quod vñ; velit, oculi sciant*. De qua conjectura disputavit juv. doct. CHR. C. BALBACH. „Nam quid quaeso est causae, cur Graecam inferciamus voculam, tam sana latina? et cur longius recedamus a veteri scriptura, ut fecere Camerarius et reliqui, sine ulla necessitate? Utique recipienda mihi videtur Codd. Langg. scriptura, *ut, quidnam os velit, oculi sciant*, quae ad ceterorum codd. lectionem proxime accedit, commodamque hanc praebet sententiam: Servus ediscere quasi debet herile imperium, ut ne opus sit hero semper eloqui, quid velit, oculi servi praenoscerent, quid herus ore dicere conetur; ne expectet, dum moneatur. Similiter nos dicimus: *einem etwas vom Mund absehen*.“ — v. 15. edd. qq. *censeo ne bubula*; aliae *conseone*. — v. 16. edd. aliquot vett. habb. *reddet pro rediget*; BOTH. in ed. utrq. *Neque opera sua in spl. r. unq. conpedes*; GOELL. *Neque o. s. unq. rediget in spl. comp.* — v. 17. *nunc erus* lect. LANG.; ed. BACC. HERB. *Hunc herus*; BOTH. omitt. in ed. maj. sec. ed. Argent. τὸ *meus* post *herus*, sed in ed. min. loc. v. cl. *Nunc h. meus a. h. f. E. p.* — v. 18. *Eam ero*. — v. 19. in edd. qq. vett. obv. *huc misit me: ut que fierent: fieret particeps*; BOTH. exh. in ed. utrq. *Id speculatum* cet., sec. cod. Helmst., in quo erat *In speculatum* cet. — v. 20. *in ara hac; huc*. — v. 21. tenent libri LANG., item Palatt., *ego et huc et illuc*; in edd. vett. plerumq. abest τὸ *et prius*; ed. PAR. III. interp. *Hinc ego, et huc, et illuc, potero, quid agant, arbitrarier*.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. In hac scena strophilus lyconidis adolescentis servus inducitur (:) ab hero missus suo: ut observaret, quod de Euclionis filia fieret: sed aliter contigit atque sperarat: ut perspiceret Euclionem aulam abstrudentem, cui insidiatur. VALL.; Strophilus, ein Slav von Lyconides, erwähnt kürzlich, daß ihm sein Herr den Auftrag gegeben habe, hier abzulauern, ob in des Euclio

Hause heute zu einer Hochzeit Anstalt gemacht werde. SCHULZ.; V. 1. ad 14. Strobilus servum se esse gloriatur, qui hero, quam optime possit, consulat, v. 15. 16. et ipsum se sua sibi fide bene consulere laetatur, v. 17. ad 21. narrat, quae nunc sibi mandata sint, et qua ratione ea sit exsequuturus. SCHMIED.; — *facinus*; ut omnino vocabulum μέσση, ita hic *facinus* factum laudabile significat, nec vero, ut falso de hoc versu citat Nonius, i. q. scelus. — v. 2. *nec morae* — *habeat sibi*; ne habeat herile imperium sibi pro mora ac molestia, — ne cunctetur, — ne imperium herile injucunde et cum animi molestia obeat. LAMB. — v. 3. *servire* — *postulat*; ἀξιοῖ; dignum, aequum, justum habet, judicat. cet.; vv. dd. — v. 4. *in herum matura* — *capessere*; hoc est (:) quae ad herum pertineant omnia studio et diligentia peragat suismet omnino posthabitis negociis. SARAC.; repp. vv. dd.; nihil ei prius sit, quam imperia heri capessere, suis ipsius negotiis posthabitis. SCHMIED. — v. 5. *sin dormitet* — *cogitet*; si autem negligentior aut tardior sit in negotiis domini curandis, ita sit negligens tamen, ut meminere, se esse servum, h. e., ut qui negligentia aut mora culpa contractum est, id vigilantia aut celeritate corrigat ac sarciat. LAMB. — v. 6. *servitutem servit, quasi*; Atticismus inest; i. v. q. qui servus est, ut ego sum, *quemadmodum* cet. — v. 7. *si herum* — *amorem*; acc. c. inf.; si herum videt superari, vinci ab amore, amore cct. — v. 8. *retinere ad salutem*; quam optime possit consulere hero, non augere amentiam ejus. SCHMIED. — v. 9. *quasi pueri* — *induitur ratis*; ita adjuvandi sunt amantes (,) ne in amoribus prorsus procumbant: ut pueri (,) qui primum nare incipiunt: quibus vel tabula vel quippiam aliud subinducitur (,) ut in summo enatent neve mergantur in undis. *Scirpea ratis* fit e scirpo: quae levis est junci species: nascitur in locis palustribus. cet. SARAC.; repp. vv. dd.; subiciebatur puero, natare molienti, fasciculus scirpeus, ut jam cucurbitae. Est inde id Horatii *sine cortice nare*. OPERAR.; *scirpum* Grammatici interpretantur id quod in palustribus locis nascitur leve ac procerum, unde *tegetes fiunt*. Hoc est φλωῦ; Graecorum. Inde *scirpea ratis* hoc loco ἡ φλωῖη cet. SALMAS.; repp. vv. dd. — v. 10. *qui* — *minus*; admodum displicet hic versus Bothio, qui verborum repetitum sensum *qui laborent minus* — *facilius nent* — *moveant manus* pro mera habet fraude et libidine glossatorum, cet.; cf. sub A. —

v. 11. *eodem modo* — *ratem esse*; idoneum, paratum, promptum esse ad herum ita adjuvandum, ut per amorem non pereat. — v. 12. *ut toleret* — *tanquam* . . .; ut herum casantem aut pessum euntem sustineat. *Pessum* adverbium, quod valet *in locum inum*, et quasi sub pedes. Fortasse vero *pessum* dictum quasi ἐς βύσσον [sc. βύσσον i. q. βυθόν, altitudo maris] i. e. in fundum, mutato *b* in *p*, et *u* in *e*, bussum, pessum, vel ἀπὸ τοῦ πῦσσιν cet LAMB.; — illud *catapirates maris*, quo explere conatus est LAMBINUS lacunam post *tanquam* . . . , quod attinet, neminem fugiet, significari hoc verbo, funem nauticum cum massa plumbea, quo altitudo maris tentatur, i. q. nos dicimus *Senkblei*. — v. 13. *ut, q. fr. v., o. sciunt*; cf. Praecidan. J. DOUZ. I, 13.; *frons* nihil e. q. vultus, ut recte vv. dd. nn. sec. GRUTER. — v. 14. *citis quadrigis*; cf. Advers. TURNEB. VI, 24. — v. 15. *abstinebit censione bubula*; censionem bubulam festive vocavit verbera lori bubuli, cujus censura in servos animadvertitur. Itaque *censio*, quae proprie est aestimatio, τιμῆσις, heic est animadversio, τιμωρία. TAUBM. sec. TURNEB. Adv. XXIV, 23.; — pro *censura bubula*, aut ut melius *vindicta bubula*, quam nunc *nervum bubulum* vulgo dicimus, un nerf de boeuf, une étrivière, une laisse de cuir de boeuf. OPERAR. — v. 16. *nec sua opera — compedes*; i. e. neque unquam compedibus vincietur; nam quorum pedes compedibus vinciuntur, ii compedes — quotidiana gestatione et assiduo usu splendidas reddunt. LAMB. — v. 17. *filiam*; Phaedram. — v. 19. *is speculatum — particeps*; observatum huc misit me, ut hinc prospiciam, tanquam e specula; — ut eorum, quae fierent, fieret a me particeps. LAMB. — v. 20. *in archic*; es gab auch auf der Straße öffentliche Altäre. SCHULZ.; cf. Most. V, 1, 45.; rep. lat. SCHMIED. — v. 21. *hinc ego et huc et illuc — arbitrarier*; ex hac ara utramque versus domum, et Megadori, et Euclionis cet.; vv. dd.; — i. e. tanquam arbiter judicare aut prospectare. Nam arbiter interdum speculatorem, et arbitrium prospectum, et arbitrari prospicere ac speculari significat. cet. LAMBIN; cf. Horat. Epist. II, 11, 26. Plaut. Mil. glor. II, 2, 3.

A C T U S IV.

S C E N A II.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (Similiter et hi versus sunt quadrati *τροχαϊζοιται*. CAMER.); — *Heyclio*, *Eylio*, *Heuclio* cet.; *Strophilus*, *Strophylus* cet.; — edd. aliquot vett. et medd. exhh. *quicquam* pro *quouquam* sive *cuiquam*; *fides*; transponi vult ACIDALIUS, invitis libris omnibus, hunc versum atque insequentem, ita quidem, ut primus fiat secundus, secundus primus. — v. 2. *situm'st*; in Scholl. VALL. f. per err. typ. *scitum est* pro *situm est*. — v. 3. *Aedepol ne*; lect. LANG. *polcram* [p. err. typ. cit. v. d. GOELL. *poleram*]; *polchram*, *pulchram*; vulg. *si quis*, quod recte correxit versus causa ACIDALIUS, quem seqq. recentt. — v. 4. *rerum te quaero*, omisso *τῷ id*, edd. h. pp.; *fides*; — v. 5. *divinam ne rem*. — v. 6. edd. vett. et medd. aliquot habb. *accersat*; BOTH. omitt. contra libros in ed. utraque *τὸ me* post *arcessat*, quod habet pro inepto glossemate, cum sponsa ab genero arcessatur, non socer; sequitur GOELLER. — v. 7. *τὸ dē* in *vidē* corripitur hic, ut apud Horat. Epist. I, 13, 19. *τὸ carē*; *fides*; lect. LANG. *etiam nunc*, *salvam abs te aulam ut* cet.; *abs ted* PAR. — v. 8. edd. vett. pl. *phano*; *modo'st*; BOTH. in ed. maj. sec. ACID., item edd. Florent., Colon., Argent., omittit *τὸ modo* (eumque sequitur, libris invitis, GOELLERUS), sed in commentario suadet v. d. pro voce *modo*, voceque *fano* exclusa, *domo*, et in ed. min. restituit *in tuo luco et fano est modo situm*. — v. 9. *Dii, DI; immortales*; BOTH. in ed. maj. *hominem facinus audiui loqui*, lect. vulg. admodum vituperans, quam tamen in ed. min. rest. v. d., legens *hominem audio facinus loqui*; illud *audis* quod cit. in comment. v. d., ex err. typ. natum videtur pro *audio*, nullibi enim invenimus. — v. 10. *phano*; libri et scripti et editi plerique exhibent *fano Fidei*, sive *phano fidei*, ut *τὸ Fidei* sit genitivus; sed pulcre recentt. sec. ed. vet. Parmens. dedd. *Fides*; ACID. voleb. *Fide*. — v. 11. LANG. libros exhibere

dicti COELLER. *eris* pro *fuēris*, quod tamen reperire non potuimus, ideoque haud dubitamus, quin v. d. legerit *eris* pro *erus*, de quo conf. ad vers. inseq. 12mum. — v. 12. lect. LANG. est *erus quam* pro *herus meus quam*; quod quidem *meus* in editionibus longe plurimis, et vett. et medd., abest; primus adposuit CAMERAR.; BOTH. in ed. maj. *opinor, hujus, herus quam amat meus*, sed in comment. et in ed. min. *Atque p. h., ut e. o., hujus est, herus quam amat*; sequitur GOELLER. — v. 13. BOTH. *Ibo huc intro*; edd. qq. vett. *perscrutabor*. — v. 14. BOTH. ex ing. *id si reperero*. — v. 15. *fidelem* err. typ. — v. 16. *id ubi fecero*.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Euclio cum deposuisset aulam in fidei templo deam ipsam obtestatur: ut sibi creditum depositum servet. SARAC.; Euclio kommt indessen aus dem Tempel der Fides, wo er seinen Geldtopf beigesetzt hat. Strobilus hört das aus seinen Worten, und macht sich bereit, den Fund zu nutzen. SCHULZ.; v. 1. ad S. Euclio, solus sibi visus, Strobilo, post aram latenti, ipse suam prodit ollam, qui a vers. 9. consilia statim capit ejus inveniendae et auferendae. SCHMIED.; — *indicassis — Fides*; hinc Fidei manu panno velata sacrificabatur, quia fides tecta esse debet et velata. TAUBM.; repp. vv. dd. — v. 2. *ita probe — situm est*; in latebris abscondidi aurum meum, adeo abstrusi, ut, Dea modo non prodente ipsa, neminem certus sim id esse inventurum. SCHMIED. — v. 3. *pulcram praedam agat*; solemniss formula *praedam ago*, λαλᾶναι. — v. 4. *auri — prohibeas*; auro-prohibeas. — v. 5. *nunc lavabo, — adfinem*; mos erat, ut ii, quibus opus esset sacrificare, lavarent, prius quam inciperent; — *adfinis*, hic gener, Megadorus. — v. 6. *arcessat me*; cf. sub A.; potuit et ipsum senem petere Megadorus, locuturus de nuptiis cet. — v. 8. *tuae fidei*; ex mea in te fide, uno verbo, tibi concredidi, ut cet. — v. 9. *facinus*; cf. ad vers. primum scenae antecedentis. — v. 11. *cave tu* cet.; auri fame compulsus obliviscitur repente fidei in exsequendis heri sui mandatis, quam scena superiore magnifice laudaverat. SCHMIED. — v. 12. *hujus*; filiae Euclionis, Phædrae. — v. 14. *dum hic est*

abcupatus; dum hic, Euclio, moratur domi, parans nuptias, lavans, coenans cet. — v. 15. *congialem—faciam—fideliam*; v. d. LIMIER. vertit hunc et insequentem versum „Et si je le trouve, je vous offrirai, ô Déesse, un grand vase tout plein de vin. Oui je vous le promets; mais bien entendu que je le boirai, après que je vous l'aurai offert.” et v. cl. КОЕРКИУ. — „Aber, Treue, find ich ihn, Opfr' ich einen vollen Eimer dir vom besten Honigwein. Dir geweiht, von mir getrunken wird er, wann ich ihn geweiht.” Capit autem, ut docent vv. dd. sec. NON., *congius sextarios sex*, atque *fidelia* est vas Samium, ad usus quam plurimos idoneum; — *faciam tibi* i. e. sacrificabo tibi cet. — v. 16. *tibi faciam—mihi bibam*; das Einschenken oder Anfüllen soll ein Opfer der Göttin gelten: das Austrinken will er selbst thun. SCHULZ.

A C T U S IV.

SCENA III.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. *Non temere'st; mi nunc ab laeva manu*; in edd. h. pp. omitt. τὸ *nunc*. — v. 2. in codd. CAMER., item in quinque aliis libris Palatt., ut monet TAUBM. [contrarium contendit BOTR.], item in edd. aliquot vett. et medd. obvenit *semel*; in aliis libris, item in edd. h. pp. *simul*, quod denuo recipi. BOTR. et GOELL.; lect. LANG. *grocibat*; item CAMER. cod., edd. vett. qq. et medd. *crocitabat*; alii libri *crochinabat*, alii *grocchibat*, alii *grocibat*, alii aliter. — v. 3. *cor cepit*. — v. 4. edd. qq. vett. *emicare*: sed *ego cesso currere* nullo posito post currere interpunctionis signo.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Hac parvula scena ex augurio formidat quod corvus ab leva cantat. VALL.; Euclio kommt zu früh aus argwöhnischer

Furcht zurück, (und) bemerkt den sich eben wieder versteckenden Strobilus. SCHULZ.; — *non temere est*; non sine causa est. SARAC.; repp. vv. dd.; *ab laeva manu*; Die Augurien [Auguren?] hatten ihre eigenen Auslegungsregeln. Manche Zeichen und Vögel gaben das gute Omen rechts; und dann war es, wenn es links beobachtet wurde, eine abrathende Vorbedeutung: andre wieder gerade umgekehrt. So gaben Elstern und Krähen das gute Zeichen, wenn sie linker Seite erschienen: Raben hingegen, zur rechten Seite: Z. E. Asin. 2, 1. v. 12: [cf. qq. ibi nott. sub A et B.] cet. So sagt auch Cicero de divin. L. I: Cur a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum? — Also war hier das Rabengeschrei links dem Euclio ein böses Zeichen. SCHULZ.; vertit lat. SCHMIED.; cf. TURNER. VI, 26. et HEYN. ad Virg. Ecl. XVIII, 1. — v. 2. *et voce crocibat sua*; repp. vv. dd. sec. NONIUM — [in voce *crocitum*] —, veteres vocem corvorum appellasse *crocitum*. — v. 3. *coepit artem facere ludicram*; hoc est in pectore subsaltare et se commovere prae metu, SARAC.; repp. vv. dd.; *ὀρχαῖται καὶ δία φέβω*. — v. 4. *atque in p. e. — currere*; *ἐπεξήγησις* seu *ἐρμηνεία*, nam idem dicit, quod supra proxime cet. LAMB.; — statim currām ad meam in fano Fidei ollam. SCHMIED.

A C T U S IV.

S C E N A IV.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Versus hi etiam sunt τετραμέτροι καταληκτικοὶ τροχαῖοι. CAMER.) — *Foras, foras* exh. pr. CAMER. versus causa, eandemque lect. tenet cod. Guelf.; libri scripti reliqui fere omit. tunt τὸ *foras* alterum, item edd. ante CAMERAR.; pro lect. CAMER. suadet LAMBINUS *I foras*, eumque sequitur cum aliis quibusdam BOTHIUS in ed. maj., sed in ed. min. rest. v. d. *foras, foras*; item GOELLER. — v. 2. cod. Guelf. *Qui non comparebas*

modo cet.; cod. Monac. *Qui modo nusquam comparebas, modo compares, peris cet.*; BOTH. in ed. maj. *Modo qui nusquam comparebas, cet. sine nota, sed in ed. min. Qui nusquam comparebas modo, modo quom compares, peris.* — v. 3. libri LANG. *Ego pol te, quem seq.* BOTH. in ed. maj., retento tamen τῷ *edepol in ed. min.*; liber CAMERAR. *praestrigiator, quod plac. Grutero.* — v. 4. *mecumst, mecum'st; comnerci.* — v. 6. edd. qq. vett. *verberatissime, ut ll. vv. dd.; lege verberabilissime.* — v. 7. *surrupui*; abest in edd. plerisque vett. et medd. τὸ tibi post *quid*; LAMBINUS, item edd. vulgg., *rogas*; item GOELLER. et BOTH. in ed. maj., sed in comment. et in ed. min. *rogitas*; ed. PAR. III. *an rogas?* — v. 8. tenet SARAC. *quod tibi abstuleras, sed notat v. cl. ad marg., posse legi quod ibi abstuleras.* — v. 9. in ed. qq. vett. *Ec quid ais*; cod. CAMER. *Haec quid, pro quo viro cl. haud displ. Heu quid*; inde fecerunt vv. dd. *Hem quid, ut vulg.; librr. LANG. pars Ec quid, pars He quid, pars He equid*; BOTH. in ed. maj. ex ing. s. *Nam auferre n. p., suad. in comment. quid, quid agam, et rest. text. vulg. in ed. min.; debemus vero versus hujus sanationem ACIDALIO.* — v. 10. totus hic versus abest in edd. aliqq. vett. et a mediis fere; restituit GRUTERUS e codd. et ex edd. antiqq.; frustra profert SCHULZ: lectionem novam, exh. *de data re pro te datare*; PAR. III. *id quidem, et edd. qq. dii sive dI quidem pro equidem*; BOTH. in ed. maj. *Pol eq. datare cr. c., senex cet., in comment. Poned., Strob. Equidem pol datare cet., et in ed. min. rep. t. GRUT.* — v. 11. LAMB. *cavillum*; BOTH. in comment. et in ed. min. *pone huc sis, in ed. maj. hoc.* — v. 12. libri LANG. *quid ergo.* — v. 13. libri LANG. *Non hercle quicquam, omisso τῷ equidem; sumpsi.* — v. 14. olim vulgo Strob. *Hem tibi ostendi: eccas. Eucl. video age ostende etiam terciam.* In aliis obv. Str. *En tibi! ostendo. Eccas! Eucl. Video cet.; recte distinxit GRUTERUS; codd. Helmst. et Pal. V., item BOTH. in ed. utraque, Str. Hem tibi ostendo, eccas! Eucl. Video cet.* — v. 15. ed. PAR. III. *Larva hunc cet.; BOTH. Larvae.* — v. 16. *facis ne*; BOTH. *facin' injuriam* in ed. maj., *facin mi injuriam* in ed. min.; edd. quaedam vett. et medd. exhh. *quia non perdo pro quia non pendes.* — v. 17. abest, ut notat GOELLER., τὸ *Atque a lectt. LANG.* — v. 18. abest τὸ tui post *si ego* in edd.

h. pp.; exhib. BOTH. in ed. maj. *Quam abstulisti hinc!*, in ed. min. *Quid—hinc; Dii me cet.* — v. 19. *perperam verba Nive—vel m* in edd. qq. vett. et medd. adduntur Strobilo; item apud GOELLERUM; de qua re vide sub B.; BOTH. in ed. maj. *Neve adeo abstulisse vellem te!* — *Agedum, excutedum pallium cet. expungens tamen τὸ te* jam in comment., et restit. in ed. min. *nive*, pro qua voce in codd. Guelf. et Monac. obvenit *minime*. — v. 20. *arbitrato.* — v. 21. *Ah scelestus!*; *intelligam.* — v. 22. BOTH. rest. hoc *rursus* e cod. Guelf., eumque seqq. cum GOELLER.; vulg. *rursum.* — v. 23. *dextram*; librorum LANG. pars quia *equidem ambaec*, omisso τῶ *profero*, pars *quin equidem ambas profero*; editor Lugd. vult deleri τὸ *quin*, certo sec. CAMER., apud quem f. per err. typ. excidit haec vox. — v. 24. in librr. LANG. obven. *a nugas.* Certe cet., omisso τῶ *agis*, pro quo exh. ed. B. HERB. *agq*; libri quidam *an nugas agis*; alii libri *ac nugas a.* — v. 25. *habeo? quid ego habeo?* — v. 26. lect. LANG. *Illud quod meum habes* pro *Id m. quidquid h.* — v. 27. LANG. *paenes.* — v. 28. ol. vulg. *quis illic. est? quis hic cet.*; BOTH. in ed. maj. *ille* scripsit pro *illic*; GOELL. om. *hic.* — v. 29. lect. LANG. *hunc si amitto, abierit* omiſsa voce *hic*; LAMB. *hanc si omitto*, sed libris invitis omnibus; BOTH. *hinc abierit.* — v. 30. LAMB. *hic nil habet*; BOTH., item GOELLER., *hunc jam.* — v. 31. *Juppiter; DIque omnes; haut male*; cod. CAMER. v. exh. Str. *Juppiter te dique omnes perdant.* Eucl. *Haud m. a. gratias*; BOTH. sec. cod. Guelf. *agis gratias*; GOELL. *haud a. m. gr.* — v. 32. laud. GOELLER. e lectt. LANG. *ibi hinc*, quod tamen non reperimus; h. pp. omitt. τὸ *hinc* post ALD. ed. — v. 33. ol. vulg. *cave si te videam*; plerr. *cave sis te videam*; in librr. LANG. solum obv. *ca-vesis*; BOTH. *cave, sis, revideam*, eumque seq. GOELLER.; sed, quod omiserat v. d. in ed. maj., illud *hinc* post *fugit*, rest. in ed. min.; item GOELLER.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Dum in phanum senex redit (,) ut suum revisat aurum; forte incidit in strophylum (,) quem appellat lumbricum vermem versantem in rimis terrae (:) et dicitur lumbricus quasi lubricus (,) cum surgit in terrae superficiem. SARAC.; in hac

scena euclo strophilum perveniens aurum indagantem ipsum miseris agit modis (,) e templo ejiciens. VALL.; (Euclio) begegnet (dem Strobilus) als einem ertappten Diebe, visitirt und examinirt ihn aufs ängstlichste, und heisst ihn endlich seiner Wege gehn. SCHULZ.; — *lumbrice—erepsisti modo*; Strobilum servum lumbricum appellat, quod, ut vermis seu lumbricus repente e terra rependo existere solet: ita ille non antea in illo loco ab eo visus, ex ara de subito emergerit, in qua assidebat. cet. LAMB.; *ἐνταῖον γῆς*. Lumbrici etiam dicebantur, qui ex imis sordibus ad summas dignitates erant evecti: gemina ratione, *Terrae filii*. TAUBM., item vv. dd. sec. CASAUB. ad Pers. Sat. V. — v. 2. *qui m. n. conparebas, n. q. c. peris*; [*musq. comp.*] subaudi (,) cum ego aulam occultarem. VALL.; Jetzt ist es dein Unglück, dass du zum Vorschein kömmt. SCHULZ. — v. 3. *praestigiator*; qui velut praestigiis quibusdam homines fallis et in fraudem impellis. Praestigiatore dicti sunt a praestigiis. praestigiae a praestinguendo, quod valet; tenebras oflundere, et a praestinguendis oculis. cet. LAMB. — v. 5. *adfectas—ruptas*; affligere est *προσσυδίζειν*, ad terram dare: — raptare est convitiari cet. vv. dd. — v. 6. *verberabilissime*; *μαστιγῶν ἀξιώτατε*; verberabilis est *μαστιγώσιμος*, verberibus dignus. TAUBM.; repp. vv. dd. — v. 7. *redde huc sis*; Strobilus, ut Euclionem angeret, sollicitumque haberet, similasse videtur, se aliquid sub veste obcultare. SCHMIED. — v. 8. *nihil e. tibi—quod tibi abstuleras*; Euclio. meint, der Mensch schikanire ihn durch das Wörtchen *tibi*; weil *auferre aliquid alicui* gedeutet werden kann, jemandem etwas entwenden, und auch, für jemanden, zu dessen Vortheil entwenden. SCHULZ. sec. vv. dd. — vv. 10. 11. *pone—datate—pone—cavillam*; Euclio jubet *pone* hunc ollam meam, Strobilus autem ludit eum, quasi adverbio *pone* pro *a tergo*, sensu obsceno usum: — *datate* putant obsceno sensu dictum, formula certe *datatim ludere uxorem* obcurrit: — Euclio autem austero vultu repetit *pone* quod abstulisti, aufer *cavillam* abstine a cavillatione. SCHMIED. sec. vv. dd. — v. 14. *ostende etiam tertiam*; ridiculum, postulare, sibi ostendi manum tertiam ab eo, qui ambas ostenderit et ita satis probaret, nisi obstaret Euclionis animus diffidentiae et suspicionis plenus, se nihil alieni tetigisse. Sed hic ostendit Plautus, quam miser sit avarus, qui

auri et servandi cura et amittendi metu perturbatus, ne oculis quidem suis credit. LAMBIN.; repp. vv. dd.; Ceci est une suite de ce qu'avoit dit Euclion, que les valets étoient de la race de Geryon, et qu'ils avoient chacun six mains. LIM.; — *tertiam manum* nec serio potuit ostensam cupere, nec vero is erat, cui, hac praesertim in re, animus esset jocandi. Alteram opinor manum Strobilus vix ostensam illico abscondiderat, alteram Euclio adcuratius perscrutatus, priorem iterum ostensam vult, missello autem homini, curis distracto, cujus in animo obscura versabatur utriusque manus exploratae recordatio, pro alteram excidit *tertiam*. SCHMIED. — v. 16. *fateor, q. n. p., maximam*; fateor, me tibi injuriam facere maximam, qui non pendes, et pendens vapulas. Servi, qui virgis aut loris caedebantur, pendebant e trabe aliqua cet. cet. LAMB.; cf. Amph. I, 1, 124. Asin. II, 2, 35. — v. 19. *nive adeo abstulisse vellem*; Euclio addit de suo, quod a servo adhuc dici volebat. Et alloquin, etsi servilia ingenia irreligiosa fere sunt; haud putarim, id ipsum ultro ausum dicere Strobilum. GRONOV.; repp. vv. dd. — v. 20. *ne inter tunicas habeas*; pendent et apta sunt haec ex superioribus illis, *excutedum pallium*, debentque connecti cum illis et conjuncte legi in explicando et interpretando, quamvis Strobilus interposuerit haec *tuo arbitrato*. — Sed cur dixit *inter tunicas* et non *inter tunicam*? unam enim tunicam gerebant, non duas. An numerum multitudinis usurpavit pro singulari; Graecorum more, ut *τόξα* pro *τόξον*, *ἄρματα* pro *ἄρμα* etc., an referendum ad Euclionis personam, qui non putat unam tunicam servum Strobilum habere, sed plureis in eo quaerebat? cet. cet. LAMB. — v. 24. *scrutari*; scrutor et scruto; cf. v. 26 et v. 30. — v. 25. *non dico, audire expetis*; Euclio persuasus quidem de furto est; nec tamen totus; itaque scite cavet, ne de olla abscondita temerius quid proferat. — v. 28. *quis illic est*; Eine neue Vorsicht! Aber indem ihm das einfällt, steigt auch schon die blosse Möglichkeit zum Argwohn. Was er fürchtet, das glaubt er schon zu hören. SCHULZ. — v. 31. *haud male agit gratias*; Er weiß seine Complimente schön zu setzen. SCHULZ. — v. 32. *socienno tuo*; cf. Amph. I, 1, 228. sub. A. et B.

A C T U S IV.

S C E N A V.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (Versus sunt senarii jambici hujus scenae, itidemque sequentis proximae et mox tertiae et quartae. CAMER.) *strobilus, strophilus*; edd. qq. vett. *mortuum* sive *mortuom*; librorum LANG. pars exh. *Hem mortuum*, pars *Hei mortuum*; cod. Monac. hab. *Hec mortuum*; inde fecit BOTH. *Ecmortuom*, quem seq. GOELLER.; lect. LANG. *loeto*; edd. qq. medd. *laeto*; aliae *letho*. — V. 2. PAR. III. *Illi quam non ego*. — V. 3. CAMER. *nanque*; seqq. LAMB., BOTH., GOELLER., alii; ed. III. PAR. *hic am non*, cert. p. err. typ. — V. 4. codd. LANG., item in Pall., *Credo hoc feret jam*; cod. CAMER. *Credo haec feret* sive *hec feret*; olim vulgo *referet*; LAMBIN. *refert*; cet. cf. Sciopp. susp. lectt. p. 115. — V. 5. *At at; at! at!*. Obvenit fragmentum Plautinum apud NONIUM: *Sed leno egreditur foras. Hinc ex occulto sermone [alii sermones otiosus] satus sublegam*, quod SCIOPIUS, v. cl., post hunc versum intrusit, exhibens: *Atat foris crepuit: sed [sec. all. et] fano egreditur foras: — Tantisper hic ego ad januam concessero: — Hinc ex occulto sermones satus sublegam*. Sequitur SCIOPIUM PAREUS. Sed ed. III. ej. v. d. exh. *Atat! foris crepuit, eccum aurum ecum* [sic!] *effert foras; Tantisper h. e. a. j. concessero. Hinc e. o. sermones satus legam*. Volebat v. d. GOELLER. mutare: *Atat f. c.! e fano egreditur foras. — Hinc ex occulto stans sermonem sublegam. — Tantisper h. e. a. j. concessero*: sed tandem text. intact. reliq.; edd. qq. medd. habb. *eccum senex aurum* cet. — V. 6. BOTH., item GOELLER., sec. ACIDAL. exh. *ab janua* pro *ad januam*; cf. ACID. Divv. p. 90.; vid. sub. B.; LAMBIN. suad. *huc pro hic*.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. *Strophilus secum meditatur* (,) quo pacto fallere senem possit. VALL.; *Strobilus* kehrt zurück und sucht einen

neuen Lauschplatz, weil er den Alten wieder aus dem Tempel kommen hört. SCHULZ.; — *letio malo*; i. e. mala morte cet. — v. 2. *illi dem—insidias*; quam non ego illi seni insidias comparem, seu insidier cet. LAMB. — v. 3. *nam hic jam*; hic, in Fidei fano. — v. 4. *ecferet jam*; sc. ollam. — v. 5. *foris crepuit*; Euclio jam e fano exhibit. In Graecia enim fores aedium aperiebantur, non introrsum trahendo, ut apud nos, sed in viam pellendo, quare exituri praetereuntes adstantesve crepitu monebant, ut sibi caverent, quod vocabant $\psi\alpha\phi\sigma\iota\nu$, intraturi autem fores pultabant, quod erat $\kappa\acute{o}\pi\tau\epsilon\iota\nu$. SCHMIED. sec. vv. dd.; cf. MURBT. Lectt. vv. I, 17. — v. 6. *tantisper*; i. e. interea dum aurum aufert. VALL.; repp. vv. dd.

A C T U S IV.

S C E N A VI.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (cf. ad v. 1. Scen. anteced.); *Heucdio, Eyclio; strophilus, strobilus*; vulg. *Fidei*; cf. Aul. Gell. AA. NN. IX, 14. et all.; *maximam*. — v. 2. libr. LANG. alii *subluit*, alii *sublivit*; edd. qq. vett. *plenissime*; interpres haud indoctus editioni nostrae BACC. HERBIP. m. pr. adscrips., invenisse se in libris quibusdam *planissime*; vulg. *penissime*; BOTH. et GOELL. *penissumne*. — v. 3. ol. vulg. *ni subvenisset corvus: perissem miser*; item edd. qq. medd., ut Lugd. — v. 4. *illunc*; leg. *corvom*. — v. 5. BOTH. in ed. maj. *illi ut ego aliquid boni*, in comment. *u. e. illice a. b.*, in ed. min. *ut e. i. a. b.*; GOELLER. *uti e. i. a. boni*. — *Dicam*, — linea — posita inter *boni* et *Dicam*. — v. 6. olim vulgo *nam quo dedit tandiu* [sive *tandiu*]: *quam perdiu* [sive *per diu*]: sine sensu fere; in cod. vet. CAMERARII manifesta scriptura erat *tam diu, quam perdiu*; cf. TURNER. adv. VI, 26; vid. sub. B.; in libr. LANG. erat *quod edit* pro obscuro illo *quo dedit*. — v. 7. ed. B. HERB. f. per err. typ. *Hunc hoc ubi* cet. — v. 8. *Sylvani*; nostrum *locus* pro *lucus* debemus oscitantiae operarum, quibus, precamur, indulgeas, lector benevole! — citat tamen

Nomius locus pro lucus, et in cod. vet. CAMER. erat *lacus*; *murumst*, *murum'st*; in edd. aliquot vett., ut ap. SARAC., VALL. et all., est *aulus* pro *avius*. — v. 10. *certust*, *certumst*, *certum'st*; *Fidei*. — v. 11. libri scripti ad unum fere exhibent *Fuge*, *fuge*; item edd. vett. omnes, et medd. aliquot; in edd. qq. vett. totus hic versus, in aliis priora verba solum adscribebantur Euclioni. Ita exhh. edd. qq. medd., ut Lugd., Eucl. *Fuge*, *fuge*. Strob. *dii me salvum* cet. — v. 12. edd. qq. vett. *percurram*; *inscendam aliquam arborem*, *omisso τῷ in lect. LANG.*; seqq. edd. qq. medd.; BOTH. omittit τὸ *ego* post *Jam*. — v. 13. ed. PAR. III., item all. qq., *Atque inde observabo* cet.; BOTH. *Inde observabo ego* cet. — v. 14. *quanquam*; LANG. librr. *me erus sese*; item BOTH. sec. codd. Helmst. et Monac.; item edd. qq. vett., ut Junt., Ald., aliaque; item cod. Vratisl., ut ait LING. l. l. p. 10. — Totum hunc versum e textu editionis suae omisit sine nota GOELLERUS. — v. 15. *certust*, *certumst*, *certum'st*; *q̄eram*.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Nec fidei nec ipsi quoque satis fidit avarus senex: propterea aulae suae meliorem quaerit locum. SARAC.; euclio adversus fidem conqueritur et strophilus clanculum observat quid rerum agatur. VALL.; Euclio kommt aus dem Tempel der Fides mit dem Goldtopf zurück, überlegt und sagt, wo er ihn nun verstecken will. Strophilus behorcht ihn, und freuet sich der neuen Entdeckung. SCHULZ. — v. 2. *sublevit os mihi paenissimum*; prorsus mihi fucum fecit, me delusit et pro ridiculo habuit. Tractum a genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur cet.; vv. dd. sec. GRONOV.; cf. Act. III., Scen. 4, v. 7. — v. 4. *nimis velim*; i. e. valde hercle illum corvum ad me venire velim; vel, hercle velim, corvus ille ad me veniat. cet. cet. LAMB. — vv. 5. 6. *ut ego illi aliquid boni dicam*; notanda senis avaritia (,) qui (,) cum corvo aliquid se daturum boni polliceretur: non *dem* sed *dicam* dixit. SARAC.; schön! Man erwartete *dem* oder *largiar*. Allein Euclio verschenkt nicht gern, und so kommt das bloss *dicam* zum Vorschein. SCHULZ. — v. 6. *tam duim, quam perduim*; cf. sub A.; Sentit autem senex, non daturum quicquam illi corvo, quod edat, non quidem magis, quam perdere velit aliquid. *Duo* autem et *duim*, et *perduim* sunt veteris for-

mae subiectivae, sicut et *edit*: pro *dem* et *edat*. CAMER.; repp. vv. dd. — v. 7. *cogito solum locum*; nunc cogito, i. e., apud me quaero; locum solum, i. e., desertum et ab arbitris liberum, *ἔρημον*, ubi hoc aurum abscondam LAMB. — v. 9. *crebro salicto obpletus*; i. e. salicibus plenus. cet. VALL. — v. 10. *certum est*; decretum est, stat sententia cet. — v. 12. *illuc*; ad Silvani lucum avium cet. — v. 13. *indeque*; ex illa arbore cet. — v. 14. *quamquam—me sese jusserat*; amphilogia seu amphibolia; sed non dubium est, quin hoc sentiat servus; quamquam herus jusserat, ut hic sese expectarem. LAMB. — v. 15. *malam rem—cum lucro*; verbera, carcerem, plagas ob neglecta heri imperia—cum auro, seni avaro ablato.

A C T U S IV.

S C E N A VII.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (cf. ad vers. primum Scen. V. huj. Actus.); *Lyconides juvenis, adolescens*; *Lyconides amator, amans*; *Eynomia, Heunomia, Einomia*; *Phaedria* vulgo; *Phaedria virgo, puella, meretrix, filia Euclionis, Eyclionis* cet. cet.; *Phaidria*; *Phaedra Euclionis cum nutrice*; *Nutrix*; *Staphyla nutrix*; *muta*; — cf. Argument. pag. 73. — *tibi mater juxta*. — v. 2. edd. qq. vett. et medd. *super Euclionis filiam*; aberat a text. libr. LANG. τὸ *nunc*, ut not. GOELL. — v. 3. libri quidam scripti, item edd. h. pp. hunc versum habent post insequentem quartum, quos seqq. BOTH. et GOELLER.; cf. sub B.; τὸ *avonculo* leg. BOTH. τρεῖς *υλλάβως*. — v. 4. librr. LANG. alii *Reobsecroque*, alii *Resecroque*; item hab. cod. Pal. V. *Rèpsecro*; cf. sub B.; CAMERAR. exh. *Referoque*. — v. 5. VALL. in scholl. ss. leg. *Scis tupte*; ed. PAR. III. *Scis tunte*; olim vulg. *Scis tute facta velle aequ[e]* [s. *equ[e]*] *tu velis*; emend. ALDUS; cod. Pal. V. hab. *facta vellem*

aeque quae tu velis; inde fec. PAR. in edd. prr. *facta velle me aeque, quae tu velis*; cod. Pall. reliqui *vellem aeque tu velis*. — v. 6. abest τὸ *a ante fratre* in codd. CAMER., LANG., aliisque, item in ed. princ. et in edd. aliq. vett. et medd.; codd. qq. Pall. habb. *fratri*; MEURS. voleb. *impetrascere*, d. q. vid. sub B. — v. 7. *justa'st — ita'st*. — v. 8. edd. qq. vett. et medd. *rimulendum*. — v. 9. *Ego ne*; in librr. LANG. obv. *Egone te*, omissa voce *ut*; *adversum*. — v. 10. lect. LANG. *uterum doleo*; in cod. vet. CAMER. erat *uterum*; item NON. cit. *uterum*, omissa vero voce *te*, sub voce *uterus*; in codd. all. *uterus*; in edd. qq. vett. obv. *uterius*, ut in ed. SARAC. et in ed. B. HERB. — v. 12. cod. Guelf. exh. *jubeo pro video*, ut not. BOTH. — v. 13. lect. LANG. obv. *Ei. hac intra*, vel, ut citt. all., *ei hac intra*. — v. 14. Pro ea, quam liquimus, lacuna in edd. vulgg. obvenit versus *Ut istuc, quod tu me oras, efficiam tibi*, quem alii omittunt, alii uncis includunt, alii typorum genere insignem reddunt, alii aliter emendant, corrigunt, immutant. In codd. Pall. III., V. et VI., item in edd. vett. obvenit pro hoc et inseq. versu solus hic versus: *Ut istuc, quod me oras, efficiam tibi, impetratum ab eo auferam*: vel *efficiam: tibi imp. a. e. auf.*; contra in codd. Pall. I. et II. verba *impetrata ab eo auferam* non obveniunt; at in ed. Paris. unus hic est versus: *Ut istuc quod me oras officium tibi impetratum ab eo auferam*; eundem in codd. qq. vett. invenisse vult PIUS; excepta voce *officium*, pro qua erat *efficiam*, hunc versum dabat cod. quoque CAMER.; edd. medd. pars vers. omittit, pars e recens. CAMER., LAMB., cet. exhib.; in librr. LANG. haec sola fuisse videntur: *quod me oras, efficiam tibi impetratum*; PAR. exhib. in ed. pr. *Ut i. q. tu m. o. i. a. e. auferam*, in ed. alt. *Ut i., q. m. o., eff. t.; i. a. e. auferam*, et in ed. III. obv. *Ut i., q. m. o., nunc eff.; tibi Spero impetratum, quicquid ris, ab eo auferam* cet.; cf. SCIOPP. suspp. Lectt. IV, 3., OSANN. l. l. pagg. 198. 199. — v. 15. cf. ad v. anteced.; *quod tu me oras; impetratum*. — v. 16. lect. LANG. *Jam sequor te mater mea*; eadem vox *I* abest in edd. vett.; recepit in textum e cod. vet. CAMER. prim., ut videtur. — v. 18. edd. qq. vett. exhib. *Illic operiri: num; operiri*; codd. opt. fid. *Hic operiri*. — v. 19. edd. vett. qq. tem. *Sed mihi pro Si miki; injuriam'st*. — v. 20. BORN. in ed. maj. sec. cod. Guelf. *fiunt comitia*, sed in ed. min. rest. v. d. τὸ *sunt*.

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Cum rescisset Lyconides (,) quam amabat puellam: eam nuptui megadoro dari (,) matrem hortatur (,) ut nuptias infectas reddat. SARAC.; qui virginem viciaverat Euclionis lyconides matrem eunomiam exorat (,) ut sibi puella concedatur uxor: ac ut facilius obtineat (,) auditur puella dolore puerperae exclamare. VALL.; Lyconides hatte seinen Wunsch, des Euclio Tochter zu ehelichen, seiner Mutter Eunomia zugleich nebst seinem Fehlritte entdeckt, und bittet sie jetzt, sich bei ihrem Bruder Megadorus zu verwenden, daß der von seinen Ansprüchen abstehe. Beide gehen in des Megadorus Haus. SCHULZ.; — *dixi tibi — iuxta*; sc. Euclionis filiam a me esse compressam Cereris vigiliis, meque velle, eam mihi uxorem dari. LAMB.; — *iuxta* l. val. q. *aeque, similiter*; vv. dd. sec. NON. — v. 2. *super — filia*; antiq. pro *de*. — v. 3. *fac mentionem cum a.*; facere mentionem cum aliquo, petere, orare cum alico etc. saep. obv. ap. Nostrum pro agere quocum, petere, orare quem cet. — v. 4. *resecroque — quod — obsecraveram*; admodum laborant interpretes in explicando verbo *resecrare*, aliis opinantibus, absolvi matrem eo, quo antea obstricta fuisset jurejurando, aliis contra conspicientibus eodem in verbo verbi *obsecrare* significationem auctiorem. Utramque examinemus, necesse est, sententiam. „*Resecro — obsecraveram* id est, inquit LAMBINUS, et te, mater, obligatione obsecrationis hujus libero, ut tibi, utrum velis, liceat; proinde ac si ita dicat: te per omnia sacra oro atque obtestor, ut avunculum meum convenias de Euclionis filia, quam sibi uxorem destinavit, mihi cedenda: et tamen te, si forte hoc facere noles, jurisjurandi religione solvo ac libero. Solebant enim, qui alterum obsecrant, si essent eo, quem obsecrant, inferiores aut humiliores, atque idcirco eum vereri et pudore prosequi deberent, statim ut illum obsecrant, i. e. sacramento et religione obstrinxerant, *resecrare*, i. e. religione liberare, ne ei vim afferre viderentur, sed potius permittere, ut suo arbitratu uteretur, et, utrum vellet, faceret. Quin cum reus populum comitiis per deos oraverat, i. e. obsecraverat, ut eo periculo se liberaret, jubebat illum magistratus populum *resecrare*, i. e. religione solvere.” cet. cet. Ita LAMBINUS sec. FESTUM, eumque seqq. h. pp. — Contra: „Pithoeus, Turneb. und Andere, inquit SCHULZIUS, erklären *resecrare* durch *reli-*

gione juris jurandi solvere. Lyconides — so setzt man voraus — hatte seiner Mutter schon früher gesagt, in was für einem Verhältnisse er mit Euclios Tochter stand: hatte sie aber dabei beschworen, dem Onkel nichts zu sagen. Jetzt hebt er diese Verbindlichkeit wieder auf, weil es zu seiner Absicht nöthig war, den Onkel auch dieses wissen zu lassen. Diese Bedeutung hat *resecro* freilich z. B. im Alcibiad. des Nepos — [*iidem* — — *rursus resecreare sunt coacti, qui eum devoverant*] —; kann sie auch haben im Persa des Plautus — [I, 1, 49. *obsecro te, resecro, operam da hunc mihi fidelem*] —, doch nur durch eine sehr gezwungene Bedeutung — [Erklärung? cet. cf. infra sent. GOELLER.] —. Allein könnte nicht im Persa sowohl als hier *resecro* auch bloß bedeuten *rursum obsecro*? In zwei Mscpt. soll hier wenigstens stehen *reobsecroque* — [cf. sub A.] —. Mire obfert SCHMIEDERUS: „Schulze explicat quidem *rursum obsecro*, hoc vero esset: iterum, ut celes, obsecro, id quod juvenis nullo modo cupiebat.” At quid fuit tandem illud, quod celandum cuperet filius, nisi, ut mater quam celerrime adiret avunculum? — Nihil est, quod nos impediât, quominus ad hunc nostrum locum adhibeamus verba, quae fecit GOELLER. de l. l. Pers. I, 1, 49. „sensus est, inquit v. d., iterum iterumque obsecro. Apte Gesner. thes. l. l. s. v. comparat Germanorum formulam: *einen vor Gott und hinter Gott bitten.*” — v. 6. *impetrassere*; *impetrassere* dictum est ἰχθίνω; pro *impetrare* sive *obtinere* cet.; vv. dd. — v. 8. *te—virginem*; cf. Prolog. v. 36. sub B. — v. 10. *perii—dolet*; j’ai placé Phédria dernière le Théâtre, quand elle dit ceci; tant pour lui épargner à elle-même la honte de paroître en cet état, que pour ménager la conduite du Théâtre, et la pudeur des spectateurs, qui ne permettent point qu’on expose un accouchement à leurs yeux. LIM.; item SCHMIED.: conloquutum oportet esse Lyconidem cum matre ante Euclionis aedes, quod puellae preces audire potest parturientis. — v. 11. *Juno Lucina, tuam fidem*; cf. Amph. V, 1, 39—42.; — *subintellige imploro*: tuam fidem autem i. e. tuam auxilium. Junonem Lucinam invocabant mulieres parturientes — cet. LAMB.; — *Junonem Luciniam* a graeca muliere parturiente invocari, nonnulli reprehendunt, quod *Juno* ei invocanda fuisset *Ilithyia*: sed a Romanis audientibus Plautus voluit intelligi cet. SCHMIED. SEC. TURNER. — v. 12. *tibi rem potiore video*;

video, rem faciliorem esse factam ex eo, quod puella parturiant cet. LAMB.; contra: — q. d. non esse, ut argumentis multis matrem doceat, stuprasse se filiam, cum ipsa inibi sit, ut re vera ostendat se vitiatam. GRUTER. — v. 16. *servom meum*; eadem constr. access. pr. nomm., de qua jam saepius egimus. — v. 19. *injurium est*; injustum est. — v. 20. *ubi de capite meo sunt comitia*; i. e. ubi de fama et vita mea agitur, ubi de salute mea consilia ineuntur, cet. LAMB.; repp. vv. dd.

A C T U S IV.

S C E N A VIII.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (cf. ad v. 1. Scen. V. Act. huj.) — *Strobilus, strophilus* cet.; CAMER., LAMB., DOUZA et alii quidam *picos* sec. codd. qq.; cod. vet. CAMER. exh. *picias*, eamque seqq. h. pp., item BOTH., GOELLER., alique; cod. Pal. VI. habeb. *dites*; edd. vett., codd. aliq. opt. notae, NONIUS, item GRUTER., SCALIG., alique h. pp. tenent *pici*, cf. sub B.; suad. SCHMIED. *pici divitias*; alii voll. *picas*; — lege *montis*. — v. 2. *reges istos*. — v. 3. ed. PAR. III. exh. *Nolo commemorare*; BOTH. exh. in ed. maj. *Memorare me nolo*, suad. in comment. *Memorare non volo*, et rest. in ed. min. *Memorare nolo*. — v. 5. LAMB. et alii *multo illo adveni*; BOTH. *multo adveni illuc*; GOELLER. *illuc multo*; ed. III. PAR. exh. *nam ut dudum abI hinc*. — v. 6. *collocavi*. — v. 7. libr. LANG. *Indeque aspectabam aurum ubi*; GULIELM. et H. STEPH. *Inde aspectabam*; LAMB. sec. codd. Pall. III. et V. *Inde spectabam*; ACID. et MEURS. *Indeque expectabam*; BOTH. *Inde expectabam*; GOELLER. *Indeque easpectabam*; cod. Guelf. *adspectabam*; codd. CAMER., Pall. aliq. alique, item edd. vett. et medd. *Indeque exspectabam* [sive *expectabam*] *aurum ubi*. — v. 8. ed. PAR. III. *Ubi abiit*; libr. LANG. *duco ex arbore*; GOELLER. exh. sec. SCIOFF. et NON. *ego me duó deorsum de arbore*. —

v. 9. *effodio, exfodio, efodio*; edd. qq. medd. *fodio*; suadeh. SIM. BOSIUS *Effodio aulam auri plenam inde, ex quo loco Video* cet.; voleb. corrig. J. GULIELM. *Effodio aulam auri plenam; inde exeo: illico Video* cet.; cod. Guelf. *exeo*; inde BORN. *inde exeo. Eloco Video* cct. — v. 10. *is me non ridet* edd. qq. medd. — v. 11. *ego declinari* lect. LANG.; item abest hoc modo in codd. Pall. omnibus, pro quo in IV., V., et VI., item in cod. vet. Cãm., obvenit *non*; inde exhib. BORN. *Nam ego n. n. declinari paulum* cet.; GOELLER. loc. *N. e. d. m. me p. e. r.* — v. 12. *leg. Atat; at at*; edd. qq. vett. et medd. exhibb. *Attat* [s. *atat s. at at*!] *senem eccum ipsum*, quod vero *senem* in codd. non obvenit; pone signum (,) post *condam*; BORN. in ed. maj. *ibo, hoc uti condam.*

B. A D N O T A T I O N E S.

v. 1. Surripuerat senis aulam Strophylus: multa propterea laetitia gestit superbitque: SARAC.; in hac scena strophilus laetitia exultat (,) se sustulisse seni aulam. VALL.; Strophilus kommt mit dem Geldtopfe; erzählt, wie er ihn erwischt habe, und entfernt sich eilig, als er den Euclio erblickt. SCHULZ.; — *Piri divitiis, q. a. m. colunt*; den älteren Römern schienen die Greife gleiches Geschlechts mit den Sfinen, und wurden, wie diese, *pkeis, pices* oder *piches* — [nec non *piri*!] — genannt, welches vom altgriechischen $\phi\acute{\iota}\xi$ oder $\beta\acute{\iota}\xi$ (Hesych.) geformte Benennungen sind. Nach Festus heißen *picati* solche Hausgeräthe, woran die Füße in Gestalt der Sfinge gebildet sind, weil man diese im Dorischen *phicas* — [$\beta\acute{\iota}\phi\kappa\varsigma$] — nennt. Isidor sagt (Origg. 20, 11), *phingae* seien Betten mit Sfinbildern, die der Römer *griphos*, d. i. Greife nenne. Auch Nonius Marcellus 2, 641 — [sub voce *picos*] — bezeugt, daß unter *piceis* — [exh. vero NON. „*Picos veteres esse voluerunt, quos Graeci γρύπας appellant*“, et tum cit. hunc nostrum locum, quem Voss. vertit „*Der Fike Reichthum, die auf goldenen Bergen bau'n, Besieg' ich allein*“ cet.] — etc. etc. J. H. Voss. Jen. allg. Litz. 1805.; repp. BORN. in comment., quem seqq.; — Herodotus — [L. IV. c. 13.] v. c. $\gamma\rho\upsilon\pi\alpha\varsigma$ $\chi\rho\upsilon\sigma\phi\acute{\iota}\lambda\alpha\kappa\alpha\varsigma$ apud Artmaspos, gentem Scythicam, [memorat]. Putabantur enim Gry-

phes seu Gryphi in Hyperboreis aurum ex montibus effodere atque custodire. Verbum *supero* posceret *Picos*; Strobilus autem, quum inciperet *Pici*, alio erat verbo usus, animus vero insolenti ob aurum repertum laetitia a filo constructionis deflexus est, cet. SCHMIED. sec. SCALIG et SCHULZ. — v. 2. *reges ceteros*; cf. Act. I.; Scen. 2, verss. 7. 8. — v. 3. *mendicabula*; mendicationes; vv. dd. sec. NON. — v. 4. *ego s. i. rex Philippus*; Macedoniens König, Alexanders Vater: statt, ich bin der reichste Potentat. SCHULZ.; divitiis sc. plures, quam armis suis urbes cepisse dicitur Philippus. — v. 5, *illuc*; in Silvani lucum. — v. 6. *conlocari in arborem*; i. a. dixit potius quam *in arbore*, quia collocavi hic significat motum. LAMB. — v. 8. *ego me d. duco d. a.*; ego descendo, vel me demitto, sensim ex arbore cet.; vv. dd. sec. NON. — v. 11. *declinavi p. m. extra rium*; declinavi, deflexi paulum de via cet.; vv. dd.

A C T U S IV.

SCENA IX.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Hujus scenae versus in dolore tumultuante sene numeris confusi sunt. Sunt autem *καταληκτικοὶ τετράμετροι*, et *βραχυκατάληκτοι*, et *ὑπερκατάληκτοι*. CAMERAR.; repp. vv. dd.; Die — — Verse dieser Scene sind meistens lange Trochäen, wie sie in den leidenschaftlichsten Stellen zu seyn pflegen; nur der erste Vers ist ein Jambischer Octonar. KOEPEL.; sunt autem primi tantum novem versus anapaestici tetrametri, quos sequuntur jambici tres octonarii unusque septenarius: deinde est anapaesticus Aristophaneus, et paroemiacus. HERMANN. doctr. metr. p. 412., sc. agens de 16 primis versibus hujus scenae. — Locant scilicet et ordinant versus hos alii-aliter. — *Heyclio*, *Eyclio* cet.; *Liconides*; — Coecum se nominat BOTH. in comment., quod non digesserit hunc et insequentes duos versus *Perii—tene!* | *Quem—quo eam* | *Aut—investi-*

gare; tamen in ed. min. recudend. curav. v. d. textum ed. maj.; HERM. vers. prim. est: *Perii* — — *quem? quis?*, eumque seq. GOELLER.; edd. qq. vett. exhh. *quo nunc curram.* — v. 2. ita quidem libri scripti et edd. vett.; HERM. *Nescio* — — *aut qui sim*; seq. GOELL. — v. 3. in edd. pll. vett., item in medd. qq., loc. h. vers. *Equidem* — — *aut qui sim*, ita ut versus insequens dig. *Nequeo* — *auxilio*; item HERM., exhibens tamen mi pro mihi; seq. GOELL. — v. 4. BOTH. digerit *Obsecro* — *hominem.* — v. 5. BOTH. loc. h. v. *Demonstretis* — *abstulerit*; ed. PAR. III. *quis eam abstulerit.* — vv. 6—8. tres hi versus olim aliter ac nunc locati fuerunt, scil. 6tus: *Qui vestitu* — *frugi.*, 7mus: *Quid ais* — *cognosco.*, et 8vus: *Quid est?* — *conpluris*; alii aliter mutaverunt et digesserunt, e. c. ACIDAL., qui exh. *Quid est?* — *conpluris*, | *Qui* — *frugi!* | *Quid ais* — *cognosco.*, eumque seqq. h. pp. cum BOTH.; nos cum GOELLER. seq. HERMANNUM. — v. 6. *certumst*, *certust*; codd. LANG. alique, item edd. vett. aliq., exhibb. *et vultu*, sive *et vultu*; edd. all. qq. vett., item medd. qq. tenn. *te vultu.* — v. 7. cod. CAM. *quid est quod*; pro *novi omnes* suad. J. GUL. *novi homines*, de qua conject. recte add. v. d. SCHULZ. „Es brauchts der Verbesserung nicht —. Der Alte auf dem Theater braucht seinen Scherz nicht weiter zu verantworten und zu beweisen, daß er sie alle kennt.“; cf. sub B.; lect. LANG. *hic esse.* — v. 8. ed. Lugd. *cretta*; BOTH. e. i. se pro sese. — v. 9. lect. LANG. *di igitur pro dic i.* — v. 10. ita codd. CAMER. et omnes Pall. alique; solo in libro CAMER. super *miserum* alterum scriptum fuisse videtur *misere*; idem hoc alt. *miserum* in codd. qq., ut in cod. Guelf., item in edd. h. pp. deest; inde fecit BOTH. duos versus ex uno hoc, scripsitque *Heu me miserum! misere perii!* | *Male perditu', pessume ornatus eo.*; HERM. exh. *Hei me* cet.; seq. GOELL.; in lectt. LANG. obv. *perditus penissime* pro *p. pessume.* — v. 11. in edd. vett. fere, item in medd. qq., leg. *tantum gemitu et mali molestiae*; inde exh. LAMBIN. *Tant. gemitu, et mali, moestitiaeque* cet.; in libris LANG. clare expressum erat *Tantum gemitu et malae maestitiae*; item laud. vers. PRISCIAN.; nec aliter edd. prr. exhh.; CAMER. alique h. pp. ten. sec. NON. *Tantum gemitu mali molestiaeque* cet., sive *Tantum gemituque mali molestiaeque* cet.; BOTH. leg. in ed. maj. *malae moestitiae*; HERM., item GOELLER., *malai moestitiae.* — v. 12. GOELLER. *perditus penissime ego cum*

cet., huc trahens e versu 10mo lectionem LANG. — v. 13. LANG. *opust*; item edd. h. pp.; in edd. aliq. vett. et medd. trahitur *τὸ* *perdidi* ad vers. inseq.; HERM., item GOELL., verba *in terra* ex anteced. vers. ad h. trahh.; BOTH. in ed. maj. *nam quid mi opust*, et in ed. utraque *tantum perdidi auri*; edd. qq. *opus ritast*; aliae quaedam *dispardidi*. — v. 14. edd. qq. vett. *custodiri: sedulo egomet* cet.; cod. CAMER. *concustodivi*; item edd. qq. medd.; BOTH. in ed. maj. *frudari* sec. codd. msc. suos; in ed. min. *defraudavi*; edd. PAR. III. *defraudaveram*. — v. 15. edd. qq. *nunc eo laetificantur alii*. — v. 16. MEURS. *suadeb. pati*; BOTH. in ed. min. *nequeo pati* sec. cod. Guelf.; BOTH. trah. verba *Nunc—laetificantur* e vers. anteced. ad h. v. — v. 17. ed. PAR. III. *conqueritur moerens atque ejulans*; olim vulg. *ejulans: conqueritur merens*; *maerens*. — v. 18. ol. vulg. *Euclio est: ut opinor: oppido ego interii: palam res:*; lect. LANG. *Euclio est, oppido sunt res*; edd. qq. medd. *Euclio'st, ut opinor oppido ego interii! palamst.*; BOTH. *At hic—Euclio est, ut opinor* cet.; GOELLER. *Hic quidem Euclio est, opinor, oppido* cet.; edd. qq. medd. *palam res est*. — v. 19. edd. qq. vett., e. c. SARAC., B. HERÈ., aliaeque, exhibent *nec mihi certum est*; edd. aliae *nunc incertum'st mihi*, aliae *nunc mi incertum est*, aliae *nunc mihi incertumst*. — v. 20. LANG. *quid agam? edepol*; laud. h. v. BENTL. ad Terent. Phorm. V, 1, 10. *Q. a? abeam an maneam? adeam an fugiam?* cet.; BOTH. in ed. maj. *Quid agam: an ab., an man.; an ad., an fugiam. Nae, edepol nescio*; sed in ed. min., verbb. *Quid agam* omiss., exh. v. d. *Abeam an m., ad. an fugiam. Quid agam, edepol nescio*; GOELLER. exh. in text. *Quid a?* — *ab. an man.? fug. an ad.? quid ag., ed. nescio*; cet., in comment. *Ab. an man.? fug. an ad.? quid ag., ed. nesc.*, omissis illis vv. *Quid agam*.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Cum rediisset senex in silvani lucum: aulam surreptam invenit (:) clamat: vociferatur: furit: insanit (:) quemque obvium percunctatur: quid agat nescius. SARAC.; in hac scena exitiabiliter queritur senex (,) aurum sublatum esse. Lyconides audiens putat (,) ipsum queri ob filiam (,) quam resciverit stu-

pratam esse. VALL.; inducitur Euclio, posteaquam ollam auri sublatam esse cognovit, mire conturbatus, exanimatus, et de gradu mentis, ut ajunt, dejectus. LAMB.; — furibundus Euclio in scenam prosilit, manus tendens supinas clamitansque 1 *perii* cet. — dubius, quo se vertat: *quo curram* cet.? — Conversus, porrigens brachia illorum, ubi nemo erat, clamat *tene, tene!* furem; mox vero se conrigit *quem furem? quis ille est?* seu potius, quis eum teneat? nescio; *nihil video* locus est vacuus ab hominibus, in quem *caecus* me verti — 3 — quid vero hoc mirum, ipse apud me non sum. SCHMIED. — v. 2. *tene, tene!*; vox insequentium facinorosos, ut nos vernacule *arreste, arreste.* OPERAR.; — scil. furem. — v. 6. *quid ais tu?*; ex abrupto ad alium, forte sibi oblatum, sermonem Euclio convertit, priori sententia nondum expleta. BOXHORN.; Er wendet sich an Einen der nächsten Zuschauer. Das erweckt Gelächter, da niemand von den Zuschauern ihm antwortet. Damit erwirbt er sich die Erlaubniß, ihnen noch eine Sottise unters Gesicht zu sagen, und das Gelächter zu vermehren. SCHULZ. — v. 7. *quid est? quid ridetis?* Remarquez qu'Euclion s'adresse ici plaisamment au Parterre, comme si le voleur y eut été caché. C'est une malice très fine de Plaute. LIM. — vv. 7. 8. *Quid est? — fures — frugi*; universos — adloquitur homines elegantiores, qui scenae aedebant proximi, qui *vestitu et creta* vestitu cretato, mundiorem, quod vero non addit, *splendent* sed *obscurant sese* quales sint, carpit forsitan tenuiores istos, qui *sedere volebant, quasi sint frugi* vestitu mundiorem in re esse lauta et bene aucta volebant putari. SCHMIED.; *et creta* i. e. elegante nitidoque et mundo vestitu cretatoque. Scribitur in homines tenuiores: quibus cum copia mutandae togae non esset; tamen ut nitidi et melioris fortunae apparerent, sub dies Ludorum togulam suam incretabant. cet.; vv. dd. sec. LIPS. Elect. I, 3.; cf. TURNER. XXIV, 23, Plin. H. N. XXXV, 15.; item GRUTER., all.; — Proprie dicuntur *vestitu et creta se occultare*, qui toga candida simulant se probos et magistratu dignos. Inde Plautus transfert ad eos, qui honestate vestis mores improbos vel animum dissimulant. GRONOV.; Ein etwas bitterer Seitenhieb auf die Römischen Amtsbewerber, (*Candidati*), welche in weißer Toga, der Farbe der Unschuld, einherziehn und sich gern dem Volke von Seiten ihrer Rechtlichkeit und Tugend empfehlen möchten, wie sehr

sie auch sich ihrer Unwürdigkeit bewußt seyn mögen. КОБЕК. — v. 14. *egomet me defraudari*; defraudare —, seu defrudare Genium suum, et indulgere Genio, inter se opponuntur. Similiter defrudare animum suum, et obsequi seu morem gerere animo suo inter se pugnant. LAMB. — v. 15. *nunc eo alii laetificantur*; nunc alii ex eo auro laetitiam et voluptatem capiunt. LAMB. — v. 17. *ejulans conqueritur moerens*; Cic. Tusc. II, 7. *ingemiscere nonnunquam viro concessum est, ejulari ne mulieri quidem*. Hor. Epod. X, 17. *ejulationem vocat non virilem*. Capt. II, 1, 7. *ejulatione haud opus est*. — Euclio, dum Lyconides haec secum loquitur, mutus quidem est, sed e planctore hominis sordidi ineptaque ejulatione fructum spectatores oculis suis capiunt. SCHMIED. — v. 18. *palam est res*; Lyconides audiens Euclionem lamentantem et ejulantem, suspicatur propter partum filiae lamentari, non propter ollae jacturam, quam fecit ille, qua de re nihil audierat Lyconides. LAMB.

A C T U S IV.

S C E N A X.

A. L E C T I O N E S V A R I A E.

V. 1. (Versus sunt τετραμέτροι καταληκτικοί, τροχαϊκοί, praeter ultimos quinque hipponacteos. CAMER.; repp. vv. dd.); — *Heuclio, eyclio* cet.; *Liconides, adolescens* cet. — ol. vulg. *Quis hic loquitur?* Lyc. *Ego sum*. Eucl. *Immo ego sum miser*, et tractis quidem vv. *et misere perditus* ad secundum, vv. vero *animo bono es* ad tertium versum; item edd. qq. mediae; sed jam in ed. Ald. 1522., item a MEURS. et ab ACIDAL. loc. rest. est. — v. 2. *cui* — *mestitudo, maestitudo*; laud. vers. NON. sub. voce *moestitudo*; olim vulgo *cui tantū mala moestitudo*; sine *que*; item GOELLER.; BOTH. *mala tantū*. — v. 4. PAR. *ex ted audio*. — v. 5. *verun'st, verust*; ed PAR. III. *Id quod verun'st*. Eucl. *Verum?* Q. e. em. *tandem, adolescens, mali?*; ed. ej. v.

d. prior, item aliae qq., exhh. *quid ego de te merui*; BOTH. exh. *Pol id* — — *de ted*, a. m. m. sec. cod. Guelf. et sec. Douz.; GOELLER. *Id q. rerumst* — *de ted*, ad., mali. — v. 6. edd. vett. qq. *quamobrem ut faceres*; — v. 7. ol. vulg. *deus mihi impulsor fuit*; in edd. h. pp. abest τὸ mihi. — v. 8. codd. Pal. II, item edd. vett. fere, *me peccavisse*; item BOTH.; edd. qq. *me hanc culpam*; GOELLER. *fateor peccavisse me*, et me sec. BENTL. ad Terent. Phorm. V, 9, 25. — v. 9. LANG. *oratum venio*; cod. Helmst. *te exoratum advenio*, quem seq. BOTH. in ed. min. — v. 10. Dele τὸ (,) post *id*,; BOTH. sec. codd. Guelf. et Mon. *tuom non esset*. — v. 11. LANG. *factum est*, *fieri sine illud*. — v. 13. PIST. et MEURS. transposuerunt vv. *ut apud me te*, eosque seqq. BOTH., KOEPR., GOELLER. aliique; vulgo *enecem*. — v. 14. edd. vett. qq. *ne istuc dixi*; *tactio'st*. — v. 15. BOTH. *vitioque amoris* sec. cod. Helmst. — v. 16. edd. vett. fere *cum istac in te — ausin impudens*; laud. GOELLER. ex edd. vett. qq. *cum istacne te*, quod tamen nullibi reperimus. — v. 17. LAMB., item PAR. ed. III. *ut sic tu istuc*; lect. LANG. *jus est*, *ut istuc* omissio τῷ tu; laud. GOELLER. e lectt. LANG. *jus est vel istuc*, quam vero nullibi reperimus. — v. 18. libri et scripti et editi pll. exhh. *Luce clara*; sed NONIUS, h. l. proferens, exhibet *luce* — [sec. all. *luci*] — *claro*, ejusque auctoritatem seqq. CAMER., LAMB., GRUTER., aliique; item recentiores. — v. 19. ol. vulg. *si prensi simus*; item PAREUS; lect. LANG. *prensi simus*; BOTH. in ed. maj. et. GOELL. *prehensi simus*; in ed. min. vero *prensi fuerimus* sec. cod. Guelf. — v. 20. *nimis vilest* vulg.; lect. LANG. *nimis vil'st*, nec, ut laud. GOELL., *non vil'st*; *nimis vile'st*; suadeb. DAN. HEINS. *nimis utile est*, intulitque h. conj. PAREUS in ed. s. pr. — v. 22. ol. vulg. *supplicatum advenio*, nec, ut citat GOELLER., *advento*. — v. 23. edd. vett. fere *malefecerunt purgant*; edd. qq. medd. habb. *quom sive quom pro quando*; BOTH. in ed. maj. *non mi*, in ed. min. *non mihi*. — v. 24. librr. LANG. all. *non tactum*, all. *non tactam*; vulg. *attactum*; BOTH. *non attactum* sec. MEURS., cui placet illud LANG. *tactum*. — v. 25. *haut caussificor*. — v. 28. edd. qq. vett. *oportet*; BOTH. in ed. maj. *Q. meam inv.*, *inq.*, *illanc e. o.*, *E.*, in ed. min. vero *Q. tu eam inv.*, *inq.*, *illanc meam e. o.*, *E.* — vv. 29. 30. olim vulgo: Eucl. *Nisi refers*. Lyc. *quid tibi ego referam*. Eucl. *Quod subrupuisti meum*. Jam quidem

ad pretorem hercle te rapiam et tibi scribam dicam cet.; transposuit versus ACIDALIUS; lect. LANG. *Ne si ego tibi surrupuisti quidem hercle te ad pretorem*; cod. Mon. *quod tibi surripuisti meum*; ed. PAR. III. *Misi refers — surrûpati meum.* — v. 31. ol. vulg. *Subripui ego tuom? num? aut quid est?* cet.; librr. LANG. all. *surripio ego*, alii *surrîpuin ego*; *surrupui*; *subripui*; cod. vet. CAMER., ed. princ., aliaeque edd. bonae notae, tenent *subripio*. — v. 32. *ut tu nescis!*, .; et all. — v. 33. LAMB. *confessus's*. — v. 34. leg. *abstulisse*; cod. Guelf. *neque edepol quidem ego*; ed. Lugd. *neque id aedepol*, sed voce *id* jam in marg. del. — v. 35. ol. vulg. *Pernego*. (sive:) *immo neque ego cet.*, lect. v. LANG. *Pernego immo*, *nam neque cet.*; *illa aula*; *ista aula*; BOTH. in ed. maj. *Pernego. Imo enim neque cet.*, in ed. min. *Pernego imo*; *nam neque cet.*; GOELLER sec. ACIDAL. *ego aurum*, *neque istanc aulam quae siet cet.* — v. 36. *illam Sylvani*, omissa voce *ex*, lect. LANG. — v. 37. *dimidium* LANG. — v. 38. librr. LANG. all. *mihi es molestus*, *non ego fuero*, *refer*, all. *mihi es molestus*, *non ego furi*; CAMER., LAMB. aliique *ero i vero*, *refer*; item edd. qq. medd. *m. non ero. fur i*, *refer*, ut ed. Lugd.; edd. vett. ad unam fere, item codd. qq. opt. notae, *furi: refer*; edd. qq. *profer*. — v. 40. in cod. q. HERALD. erat *quae ad me attineat*; BOTH. in ed. maj. *Alia de re — quae ad me attinet*, in comment. *De alia re rescisse — quod ad med attinet*, in ed. min. *De alia re — quae a. m. a.*; edd. qq. *quod ad me jam attinet*; GOELLER. *quod ad med att.*; cod. Helmst. *De illa re*. — v. 41. *ociöse si ocium est: cupio cet.*; posito virgulae signo (,) post *attinet*, exh. BOTH. in ed. maj. *Magna, quam ego cet.*, omiss. vocc. *est res*, quas habet pro gloss.; sed in ed. min. v. d. text. rest. — v. 42. ol. vulg. *non subsipuisti?* Lyc. *bona non.*; ed. Lugd. *non surripuisti?* Lyc. *non*, *bona.*, sed ita, ut editor del. vocem *non* in marg.; edd. qq. medd. exhh. *surrupuisti?* *bona*, *bona.*; rest. vers. CAMER. — v. 43. ol. vulg. Eucl. *Istuc quoque bona? atque id scies quod abstulerit sine sensu fere*; ed. Lugd. aliaeque, *quoque bona*. Eucl. *Aesque id si scies?*; all. *atque si scies?*; BOTH. *Nec scis, quis id abstulerit — atque si scies* sec. edd. qq. vett.; GOELLER. *Neque scis, quis id abst.* — v. 44. ol. vulg. *Neque scis qui abstulerit mihi indicabis*. Lyc. *faciam*. Eucl. *neque partem cet.*; BOTH. *Quis id abstulerit, mi indicassis?*, sunt $\tau\tilde{\omega}$ *indicassis* e cod. Guelf. —

per facinus, quod se fatetur fecisse, vult intelligi, Euclionis filiam a se compressam cet. LAMB. — v. 6. *faceres — ires*; quid ego de te emerui, ut tu tanta me injuria afficere, tantum mihi damnum adferre potueris; vv. dd. f. — v. 7. *Deus impulsor mihi fuit*; vel cupidinem vel bacchum dicit: nam vinolentus virginem compresserat. SARAC.; repp. vv. dd. — v. 8. *commeritum, scio*; i. e. commerui. nam et utroque modo loquimur. Commereo et commereor in eadem significatione cet. VALL. — v. 9. *id adeo — animo aequo*; i. e. propter id adeo, seu, propter eam adeo causam: — animo proptio, leni et tranquillo. LAMB. — v. 12. *nam ni vellet, non fieret, scio*; imperfectum, ut saepius, pro plusquamperfecto. — v. 13. *ut a. te me in nervo enicem*; i. e. ut apud te mihi laqueo, seu potius, ferreo vinculo interstringam gulam. LAMB.; *nervum appellamus ferreum vinculum* cet. FEST.; repp. vv. dd.; nonnumq. idem signif. vid. vox *nervus* q. graec. *ξυλοπέδη*, q. nos dicimus Fußblock; cf. sub A. lect. all. *apud me te*; vertens *Num so wollens auch die Götter, dass du mir im Blocke stirbst*, addit v. d. „Ich las — *ut apud me te in nervo enicem*. Denn sonst haben die Worte keine Spitze. (?) Der Sinn ist: Du hast so schlecht an mir gehandelt, dass du verdienst, vor Gericht mir zum Sklaven zugesprochen und meiner Willkühr Preis gegeben zu werden.” cet. cet. КОЗРК.; sed frustra, ut videtur. — v. 14. *quid t. e. meam m. i. tactio est?*; vertens *Pourquoi avez-vous eu la hardiesse de toucher malchré moi à ma.....*, addit v. d. l'Équivoque de cet endroit est admirable. *Tangere* signifie également *voler et corrompre* une fille. *Meam* se peut aussi entendre également de la marmite ou de la fille d'Euclion. Il est impossible de rendre cela parfaitement en nôtre langue. LIM; cit. vv. dd. illud Horatianum *matronam nullam ego tango*. — v. 15. *quia v. v. a. amoris feci*; quia, inquit, vini culpa et amoris feci: — sic Demosthenes in oratione *κατὰ μειδίου* purgans quemdam — dicit, eum treis habuisse defensiones — *μείδην, ἔρωτα, ἄγνοιαν*. cet. cet. LAMB. — v. 17. *excusare possies*; excusare est causam in alium rejicere, sicut accusare causam onerare. VALL. — v. 20. *nimis vile est rinum atque amor*; i. e. non potest satis magno emi vinum atque amor, siquidem vinum ebrio, amor amanti dant omnium facinorum malorum licentiam atque impunitatem cet. LAMB. — v. 23. cff. illa, quae Terent. Adelph. II, 1, 8. — v. 25. *haud causifi-*

cor; non recuso, non causas quaeram, cur filiam tuam uxorem non ducam. Euclio vero, ollam suam intelligens, non potest novitate impudentiae istiusmodi non stupere. SCHMIED. — v. 28. *quin — meam — oportere*; qui civem Romanam vitiat, aut eam indotatam ducere, aut si hoc recusaret, capitis argui consuevit. cet.; repp. vv. dd. sec. RAEVARD.; quin tu invenies, inquam, filiam tuam meam uxorem esse oportere. Errat uterque — atque ex hoc errore spectatores incredibili voluptate fuisse perfusos, probabile est. LAMB. — v. 29. *te ad praetorem rapiam, et tibi scribam dicam*; eigentlich darfte er nur ducere oder in jus vocare: *rapere in jus* geschah erst *post antestationem*, wenn Beklagter nicht erschien auf die Citation. Aber Euclio ist zu sehr in Hitze, als dafs er den rechten Ausdruck trifft. SCHULZ. sec. vv. dd.; graeco more id dictum est, sc. pr. καί σοι γράψομαι δίκην, i. e. accusabo te, litem tibi intendam. — v. 30. *nisi refers*; nisi refers ollam — —: eamque cum ex sententia quidem Euclionis, nec verò castos puellae mores juvenis referre posset, ambo sunt in eo jam, ut se intelligant. — v. 31. *ita te amabit Jupiter*; Er schreibt oder sagt ihm den Eid vor. Kannst du wohl beim Jupiter das beschwören? SCHULZ.; vert. lat. SCHMIED. — v. 37. *dimidiam tecum partem dividam*; cf. qq. nos contulimus ad Act. II, Scen. IV, vers. 12 sub B. de voce *dimidium*. — v. 40. *de alia re — quod*; cf. sub A.; nihil est, cur hoc *quod*, antique positum, mutemus in *quae*. — v. 45. *indipisces — excipies*; comparabis: est *indipisci* assequi (;) et *indipisco* prout *indipiscor* in usu est ut pleraque alia. SARAC.; — i. e. neque furem recipies ad te et celabis? LAMB. sec. NON. — v. 46. *me faciat, quod volt, magnus Jupiter*; me e. i. q. mi pr. mihi; vv. dd. sec. L. FRUTER.; — vertit pulcre ex ing. a. s. TAUBM. *So thue mir Gott dies und das*. — v. 51. *eccillam*; ecce illam, certe illam, quae domi cet. — v. 53. *renūciare repudium*; in vers. 69no obvenit *repudium remisit*; eadem est utriusque formulae significatio, sc. rem. ante nuptt. sponss. — v. 54. *repudium — nuptiis*? stomachose et vultuose pronuntiandum. Est autem ἐλλειψις. subintelligitur enim hoc totum *mihi jussit remitti*? LAMB. — v. 56. *quem propter*; propter quem, cujus causa, culpa: est ἀναστροφῇ; vv. dd. — v. 57. *benedice*; εὐφίμει. — v. 58. *inquito*; praeit Euclioni Lyconides voce; *inquito* autem imperativi modi, futuri temporis, rarum et notandum. cet. LAMB. —

per facinus, quod se fatetur fecisse, vult inter
 filiam a se compressam cet. LAMB. — v. 6. *fac*
 ego de te emerui, ut tu tanta me injuria a
 damnum adferre potueris; vv. dd. f. — v. 7.
fuit; vel cupidinem vel bacchum dicit:
 compresserat. SARAC.; repp. vv. dd.
 i. e. commercui. nam et utroque me
 commercor in eadem significatione
animo aequo; i. e. propter id
 causam: = animo propitio, *le*
nam ni vellet, non fieret, su
 plusquamperfecto. — v. 13.
 ut apud te mihi laqueo, se
 gulam. LAMB.; *nervum a*
 repp. vv. dd.; nonnumc
 ξυλοπέδη, q. nos die
 me te; vertens *Nu*
 im Blocke stirbst;
 nervo enicem. D
 Der Sinn ist: I
 verdienst, vor
 meiner Will
 sed frustra,
 vertens *P*

SCENA I.

moi à m A. LECTIONES VARIAE.
 mirable

filie. 1. (Versus sunt tetrametri trochaici et hipponactei. Et
 ou d eadem admisti breviores: sed de distinctione nihil affirmo.
 fait enim in nostro libro exarati confusius: cet. CAMER.);
 m strophilus, Strobilus cet.; Liconides cet.; dii, dei immorta
 Acid. quibus med oneratis. — v. 2. onustam ego lect. LANG. —
 quisque; cui dii; DI; qui med. Athenis; athenis; quis
 quum est laut. tamq. conj. v. d. cujd.; mage quis
 quum BOTH., item GOELLER. — v. 4. visus sum. hem Herunne
 lect. LANG.; codd. qq. habb. heri pro hem, sc. prioribus an
 nexum. — v. 5. ol. vulg. Herum ne ego aspicio meum. Lyc. vi
 deo ego nunc strophilum servum meum; lect. LANG. video hunc
 Strobilum; BOTH. in ed. maj. Herum ego adspicio; in ed. min.
 Hem, herunne adspicio: GOELLER. Herunne aspicio meum. —

ACTUS V. SCENA I.

vett. *haud alio est; aliae haud aliud est; l*
s est, haud alius est: congregiar lect. L
f. — v. 7. BOTH. adiisse. — v. 8. edd. qq. v
se — eloquar. — v. 9. lect. eloquar? Rep
tat; codd. qq. iboque atque. — v. 10.
vett. jam ne — delusis; edd. h. pp.
item, in min. autem. — v. 12. in
ie ad vers. inseq.; repperi. —
here divitias magnas — qua
iae auri meram. — v. 14.
qq. vett. Ubi id auru
tti. — v. 16. in ed.
nt. et in ed. min. E
manu em.; voces Abi,
edd. et recentt. ad vers. inseq
lect. LANG. — v. 19. nugae re
LANG. — v. 20. édd. vett. fere, item m
vocibus redde, inquam ad anteced., et Quo
eq. versum tractis; lect. LANG. a unde; BOTH in
c ut — at unde — quin modo, tracto rō esse ad v
inseq., ed. min. ut huic — unde — Quin cet.; GOELL. sec. A
modo quod fassus esse. — vv. 21. 22. lect. LANG. ita loquor
acim quomodo? vel her.; nugae garrere edd. h. pp.; su
Acid. ita jocos.; vult rō at deleri HERM.; cf. doct. met
87.; GOELLER. trib. verba ita loquor Lyconidi; cf. sub B.; a
feres; finem hic imponunt libri scripti Pall. omnes aliqu
bulae; cf. infra.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Strophilus in hac scena exultans laetitia (,) quod
 iam seni sustulerit (,) hero suo patefacit (,) ut ab eo fiat
 (,) sed herus cogit illum (,) seni aulam restituere. VALL.;
 conides trifft seinen Slaven Strobilus wieder, der noch in
 Wallung von Freude seinen Fund dem Herrn berichtet,
 sich frei zu kaufen. Kaum aber verlangt der Herr die Zur-
 gabe des Endwandten, so sucht Strobilus aus seinem vor-
 Geständnisse einen Scherz zu machen. SCHULZ. — v. 2. qu

v. 61. *quā p.*, *quā p. sese*; cf. sub A. lect. BOTH., quam ut tutetur, addit v. d.: „quasi omnes, qui peccarunt, culpaē pude-
ret suae, omnesque eam purgarent; quod perspicue falsum; sed
verum est, neminem, qui culpam in se admisit, parvi esse fa-
ciendum, quin ei ignoscamus, ubi pudet peccati seque is excu-
sat.” cet.; sed fruxtra, ut videtur. — v. 66. *ejulas*; cf. Scen.
anteced. vers. 17. — v. 68. *numerum cape*; numerum accipe.
NON.; repp. vv. dd.; TAUBM. vert. et interpr. *Rechne von der
Zeit an*; sc. a. Θεσμοφορίαις. — v. 70. *oppido*; cf. de hac voce
Amph. I, 1, 143. — v. 71. *res plurimae se adglutinant*; se ad-
jungunt, et illi modo adjunctae, sic adhaerent, ut magnam ma-
lorum mollem (sc. *molem*) faciant. cet. LAMB. — v. 73. *in vado
salutis*; in securitate, in salute explorata; vv. dd. sec. DONAT.;
vadum; n. aquae dicitur (,) ubi pedibus licet vadere. VALL.

A C T U S V.

SCENA I.

A. LECTIONES VARIAE.

V. 1. (Versus sunt tetrametri trochaici et hipponactei. Et
alii quidem admisti breviores: sed de distinctione nihil affirmo.
extant enim in nostro libro exarati confusius: cet. CAMER.);
Strophilus, *Strobilus* cet.; *Liconides* cet.; *dii*, *dei immorta-
les*; ACID. *quibus med oneratis*. — v. 2. *onustam ego* lect. LANG. —
v. 3. *quisque*; *cui dii*; *DI*; *qui med. Athenis*; *athenis*; *quis-
quam*’st; *usquam est* laut. tamq. conj. v. d. cujd.; *mage quis-
quam* BOTH., item GOELLER. — v. 4. *visus sum. hem Herunne*
lect. LANG.; codd. qq. habb. *heri* pro *hem*, sc. prioribus an-
nexum. — v. 5. ol. vulg. *Herum ne ego aspicio meum*. Lyc. vi-
deo ego nunc *strophilum servum meum*; lect. LANG. *video hunc
Strobilum*; BOTH. in ed. maj. *Herum ego adspicio*; in ed. min.
Hem, herunne adspicio: GOELLER. *Herunne aspicio meum*. —

v. 6. edd. qq. vett. *haud alio est; aliae haud aliud est; haut aliud est; ipsus est, haud alius est: congregiar* lect. LANG., nulla dist. perss. f. — v. 7. BOTH. *adiisse*. — v. 8. edd. qq. vett. *quin ego illi invenisse—eloquar*. — v. 9. lect. *eloquar? Repperi* LANG.; *ut manu me emittat*; codd. qq. *iboque atque*. — v. 10. *repperi*. — v. 11. edd. qq. vett. *jam ne—delusis*; edd. h. pp. *me deludis*; BOTH. in ed. maj. *item*, in min. *autem*. — v. 12. in edd. qq. vett. trahh. vv. *age—hodie* ad vers. inseq.; *repperi*. — vv. 12. 13. lect. LANG. *repperi quia here divitias magnas—quadri- librem aulam*; ed. PAR. III. et aliae *auri meram*. — v. 14. *ex ted—surrupui seni*. — v. 15. edd. qq. vett. *Ubi id aurum?*; GOELL. *manu me emitti*; ed. h. pp. *mitti*. — v. 16. in ed. maj. *Egone nunc manu te emittam*, in comment. et in ed. min. *Egone te manud emittam*; GOELL. *Egone te manu em.*; voces *Abi, h., scio* trahh. in edd. qq. vett., medd. et recentt. ad vers. inseq. — v. 18. *si non reperissem* lect. LANG. — v. 19. *nugas redde*, omissio τῷ i, lect. LANG. — v. 20. edd. vett. *fere*, item medd. qq., *ah unde*, vocibus *redde, inquam* ad anteced., et *Quod—esse* ad inseq. versum tractis; lect. LANG. *a unde*; BOTH in ed. maj. *huic ut—at unde—quin modo*, tracto τῷ esse ad vers. inseq., in ed. min. *ut huic—unde—Quin cet.*; GOELL. sec. ACID. *modo quod fassus esse*. — vv. 21. 22. lect. LANG. *ita loquor. at scin quomodo? vel her.*; *nugas garrire* edd. h. pp.; suadet ACID. *ita jocor.*; vult τὸ at deleri HERM.; cf. doct. metr. p. 87.; GOELLER. trib. verba *ita loquor* Lyconidi; cf. sub B.; *a me feres*; finem hic imponunt libri scripti Pall. omnes alique fabulae; cf. infra.

B. ADNOTATIONES.

v. 1. Strophilus in hac scena exultans laetitia (,) quod aulam seni sustulerit (,) hero suo patefacit (,) ut ab eo fiat liber (:) sed herus cogit illum (,) seni aulam restituere. VALL.; Lyconides trifft seinen Slaven Strobilus wieder, der noch in der Währung von Freude seinen Fund dem Herrn berichtet, um sich frei zu kaufen. Kaum aber verlangt der Herr die Zurückgabe des Endwandten, so sucht Strobilus aus seinem vorigen Geständnisse einen Scherz zu machen. SCHULZ. — v. 2. *quadri-*

librem; quatuor libras pendentem, quod aurum efficeret hodie
 280 Gulielmos aureos SCHMIED. — v. 3. *quis*—*quisquam*; cf.
 sub A.; abundat certe post *quis* hoc *quisquam*; tamen, ne viri
 illius ignoti conjecturam *usquam* pr. *quisquam* in textum reci-
 piamus interpretationis causa, libri vetant omnes. — v. 4. *me*
audire visus sum; usitatus dixisset *michi audire visus sum*,
 quod elliptice sumendum esset pro *michi visus sum*, *me* audire;
 sed h. l. Plautus casus τῷ *audire* debitum praecepit casui τοῦ
visus sum. SCHMIED. sec vv. dd. — v. 5. *Herumne e. a. meum?*;
 talem interrogationem constat vim habere affirmationis. LAMB. —
 v. 6. *congreduar*—*contollam gradum*; adgreduar; — contra tol-
 lam cet. NON. — v. 8. *quin ego illi* cet.; inpetrasse interdum
 videntur servi, ut certum heri statuerent pretium, quo soluto
 manu eos mitterent. Hac forsitan fiducia Strobilus ad spem li-
 bertatis audebat aspirare. Sed docendus erat Lyconides, unde
 Strobilus pretio isti repente esset solvendo. Quare: *quin ego*
illi cet. SCHMIED.; qui — (servi) — cum frugi essent, raro ser-
 vibant ultra quinquennium; teste ipso Tullio Phil. VIII. GRUTER. —
 v. 9. *ut manu me mittat*; manumitti servos dicebatur, cum domi-
 nus aut caput ejus servi, aut aliud membrum teneret, dicebat:
hunc hominem liberum esse volo; et emittebat eum manu. FRST.;
 repp. vv. dd. — vv. 10. 11. *pueri*—*in faba reperisse*; ein sprüch-
 wörtlicher Ausdruck, so wie wir sagen: es sind keine taube
 Nüsse. Vielleicht daher, daß ein Knabe in der Bohne zuwei-
 len einen Wurm fand, und sich darüber freute. SCHULZ. sec.
 vv. dd. — v. 13. *quadrilibrem*; cf. ad vers. 2um sub B.; quatuor
 librarum. *Libra* graece λίτρα, τ in β, ut in τέρετρον terebra.
Libra vulgo nostro dicitur *litron*. Utrum autem libra haec nova
 respondeat veteri, quaestio est hoc difficilior enodatu, quod
 eodem nomine universum plane mensurae genus exprimitur.
 OPERAR. — v. 16. *abi, here, scio*; So wie in unserer Sprache
 des gemeinen Lebens man statt abschlägiger Antwort sagt:
 ach, gehen Sie! SCHULZ. — vv. 17. 18. *jam*—*adparabas*; jam
 te eripiendum comparabas, jam eripere parabas. LAMB. — v. 19.
probasse nugas; non potes efficere, ut mihi persuadeas nugas.
 LAMB. — vv. 21. 22. *At scin' quomodo?*; cf. Amph. I, 200. Aul.
 I, 1, 8.; est formula minantis, Plautō crebra: h. l. Lyconides
 Euclionis e narratione certus, non nugas Strobilum garruisse,
 et promissi memor Euclioni dati, cui standum eo magis erat,

quod adfinitate se cum Euclione erat devincturus, minatur, se Strobilum esse coacturum, ut Euclioni aurum reddat subreptum. SCHNIEDERUS.

S U P P O S I T A .

Strophylus et *Lyconides* in hac scena comoediae finem faciunt (:) quia imperfecta fabula est: nec sunt admittenda carmina (:) quae circumferuntur veluti *plautina* ad supplementum fabulae: propterea extra *plautinam* decuriam manere ea jussimus (:) ne ordinem potius inturbent quam impleant. *BERN. SARACENUS*. — Imperfecta fabula est (:) ut vero perfecta videretur (:) nonnulli quisquiliis et praestigias quasdam subjecerunt, quae non modo a *Plauto* longe absunt: sed etiam ab illa erudita vetustate tam aliena sunt omnia (:) quam fieri possit. *P. VALLA* in scholl. ss. — Atque hactenus *Plautina* ad nos pervenerunt. Ex proposito autem argumento intelligi potest, tum et aurum redditum seni, et illum animo mutatum fuisse, et dotatam filiam tradidisse *Lyconidi*. Haec *Codrum* persecutum esse accepimus expositione sua, et illius versus esse, qui vulgo feruntur. *Noster* quidem *Fabricius* annotarat, quaedam *Romae* reperta, quibus supplerentur haec deficientia; sed ne illa quidem satis *Plautina*, neque caussa, cur adjici vellemus, visa fuit. *CAMERARIUS*. — Duo supplementa sunt hujus *Actus*. Primum est incerti *Autoris*, antiqui tamen, quia ante sesqui seculum editum est a *Simone Carpentario*; sed hominis est in stilo *Plautino* *Theatroque peregrini*. Itaque hoc supplementum, ut plurimum, est *Scenae imperfectae*, non *Actus*. Alterum Supplementum est *A. Codri Urcei Bon.*, indignum et id *Plauto*. cet. cet. *OPERARIUS*. — Cette Comédie est imparfaite, et ce qui nous en avons de *Plaute* ne va que jusques-là. Le reste est d'une autre main; la différence du stile et du génie est un juste sujet de nous faire regretter se qui s'en est perdu. Il falloit encore au moins une ou deux Scènes, dans lesquelles *Lyconides*, aiant obligé son valet di restituer la Marmite à *Euclion*, la joie de ce Vieillard éclatât, et l'obligeât de donner sa fille à *Lyconides* cet. cet. On a fait deux suppléments à cet Acte. L'un est d'un Auteur Anonyme et assez ancien, mais au jour

par Simon Carpentier; l'autre d'Antonius Codrus Urceus. Mais quel-que ni l'un ni l'autre ne soit digne de Plaute cet. cet. **LIMITES.** — Adcidit vero huic fabulae, quod nescio an ulli, ut concedant quidem editores, quo evadere rem Plautus voluerit, ex iis, quae haud dubie Plautinae sint, satis luculenter adparere, at ut consentiant tamen eadem viri docti, imperfectam ad nos pervenisse fabulam, atque in extrema catastrophes parte haerentem, auditorum expectationem destituere intentissimam. Simon quidem Carpentarius in sua Plauti editione, Lugd. 1513., scenae ultimae versus adsuit 28, e codice aliquohaustos, quos insequentibus nonnullae editiones receperunt, Johannesque Meursius in Curis Plautinis, Lugd. 1589., ad verbum eosdem suo in codice adseverat repereri. Sed his quidem 28 versibus actio tantum abest, ut absolvi videatur, ut ne unguem quidem procedat latum. Dictio in iis Plautinae quidem imitatrix est, sed non ipsa Plautina, non salibus Plautinis condita, at vocum rariorum Plautina studiosior. Quod vero Lyconides in iis Strobilum, apte receptum aurum, e manibus dimittit, quod furi huic copiam facit, sibi praedaeque suae, utcumque possit, consulendi, ea quidem imprudentia juri certe jurando amorique juvenis fuisset adversissima. Quod tamen hi versus a nonnullis, Meursio in primis, Plautini sunt habiti, diverso quidem caractere adnectendos curavi. Fuerunt autem alii, qui, quae periisse opinarentur, de suo auderent subplere. Conati hoc sunt saeculo adhuc decimo quinto A. Urceus, Bononiensis, vulgo Codrus dictus, (scil. ex quo Principi, qui obvium saluaret *commendo me tibi*, responderat: *bene se res habet, Jupiter Codro se commendat*) versibus 122, Mart. vero Dorpius, Louaniensis 1525, versibus 275, Camerarius postea et Georgius denique Reinmannus, Regiomontanus. Haud video quidem, cui, subplementis hisce adjiciendis, gratum fieri possit: quod vero Codro contigit, ut cento ejus Taubmanno, Gronovio aliisque adsueretur, nec ego ei unam alteramve invidebo pagellas. Nisi me omnia fallunt, opera sua rupersedere potuissent viri docti, in subplendam Plauti Aululariam impensa. Ita enim perfectam hanc fabulam ad nos pervenisse arbitror, ut Plautus eam dare voluit. Quid erat enim, quod desideraretur, quominus ea adnosceretur perfecta? *ro plaudite* abest, quod quidem Plautus in Cist. more majorum fatetur addi, et quod Terentius nunquam omittit, at

quod tamen Plautus, in paucis modo fabulis nude positum, in plerisque solet ingeniose variare, v. c. in Cas. — in Asin. —, in Pseud. —, alibi aliter. Plauto igitur, in ipso adhuc *Plaudite* jocosio plerumque inrisorilque, in mentem venisse arbitror, unam fabularum suarum ita pertexere, ut non diceret quidem in fine: *hic fuit rei eventus*: sed ut spectatores tamen non possent non omnes perspicere: *qualem rei eventum fuisse oporteat*, quare, *et plaudite* paullisper frustra expectato, ut, memores Lyconidem ipsum IV, 10, 73. dixisse, *jam esse in vado salutis res videtur*, cogitantes secum, obstare nihil, quo minus Lyconides Phædræ, Euclio ollam amplexatur suam, ipse se delusos sentirent ipsosque invicem deridentes dicerent. SCHMIEDERUS. — Sequuntur supplementa duo mutilæ in fine fabulae, quorum prius non exhibent solum edd. Mediol. 1500, Carpentar. 1513, Gryph. 1540, Colon. Longolii et Hervagii 1668, sed invenit id etiam in codice suo Ms. et a Plauto ipso profectum censet Meursius Exerc. critt. 1. Cui minime quidem in hoc possum assentiri, nec multum ejus codici tribuo, ut qui nusquam ab eo recte describatur, nec fere quid utile ostendet, quod non alibi quoque repertum fuerit in probatae fidei libris, praesertim Juntina, cum vero etiam posterius Urcei additamentum exhibeat, seculi decimi quinti foetum, ne dicam opographum Juntinae, se fateatur. Quia tamen haec a multis jam annis editiones occupant, de possessione deturbare nolui, nec cujusquam piget nisi operæ, quam dedi versificando priori et antiquiori supplemento: nam prosa id oratione conscriptum esse, nunc vix dubito. BOTHIUS. — — Confer, Lector benevole, quae citavimus in ed. Amphitruonis ad Sc. supp. pag. 171 — 176. — — Am Schluß der Aulularia findet sich, aufser dem Supplement, wodurch Codrus die Comödie auf eine nicht unverständige und nicht mißfällige Art zu Ende führt, ein Stück, womit wenigstens die abgerissene Scene zwischen Lyconides und Strobilus vollendet wird. Auch diese, welche sehr wenig beachtet ist, fehlte in den Heidelberger Handschriften und denen von Karl Lange: sie fehlt auch in den alten Ausgaben, welche doch jene falsche Stücke haben: nur die vorher angeführte Stelle aus den Scholien des Sarracenus könnte auf sie bezogen werden, doch geht sie wahrscheinlicher auf die Supplemente des Codrus. Denn es wird ausdrücklich gesagt, daß sie zuerst in der

Lyoner Ausgabe des Charpentarius (1513) erschienen sey. — [cf. *Both.* not. antec. sub init.] — Allein während die bisher geprüften Scenen in keiner Handschrift gesehen sind, so las J. Meursius diese in einer, welche als sein Eigenthum genannt wird: und wenn dieses Zeugniss um so unbedeutender genannt werden mag, da wir nichts über das Alter derselben vernehmen, so verhält es sich dagegen mit den innern Gründen gerade umgekehrt gegen jene untergeschobenen Stücke. Freylich ist das Zanken des Knechts, der seine voreilige Erzählung bereut, zu weitschweifig gedehnt: aber solche Fehler konnte Plautus denn doch auch selbst begehen. Dummheiten, abgeschmacktes Gelehrththun, possenhafte Witzeln, kommen nicht darinn vor: und was den Betrug unmöglich macht: es herrscht, — was anders ist kann verschrieben seyn — metrische Richtigkeit — — [² cf. *Both.* in not. anteced.] — —, und zwar in Versen, die noch Camerarius nicht begriff, welche schon Rufinus und Priscian schlechterdings verkannt hatten, nämlich italischen Senarien. Diese konnte der Zufall nicht bilden: wahrlich aber noch weniger Absicht; weil der Begriff fehlte. Wie es um die Metrik jener Zeit stand, sieht man in den Anmerkungen des Py-lades von Brescia, und in jenen monstruösen Quadratversen der falschen Scenen. Was nun diesen Schluss der Scene betrifft, so denke ich, dafs er verdient, von der Makel der Un-ächtheit befreyt, und also als plautinisch anerkannt zu werden: denn an eine andre Edition ist schwerlich zu denken, wonach er alt, und doch nicht plautinisch wäre. — Ita vir celeberrimus B. G. NIEBUHR. Ccfl. Kleine historische und philologische Schriften, Bonn. 1828, Erste Sammlung, pagg. 172. 173. — cf. den. Amph. pag. 171 — 176. — Restat, ut utrumque supplementum adscribamus, e recens. vulg., et omissis illis, quas vv. dd. debb., adnotationibus atque emendationibus.

SUPPLEMENTUM AUCTORIS INCERTI.

1 Lyc. — Quid hic quondam pervicus addit?

Non feram' umquam? — Str. — Quod non habeo. —

Lyc. — Efferaris, cave,

Nisi actutum seni id auri redditio est. — Str. — Sive
perpensus ferar

Libitinarius, sive pollinctorius efferar, numquam dabo, nisi
fodiam

5 Noviter arrogiam. — Lyc. — Vah capiti tuo! — Str. —
Immo senis et capiti

Et pectori, qui auri tantum perdidit. — Lyc. — Quis rep-
perit?

Str. — Quem repperisse vis. — Lyc. — Qui in arca il-
lud surreptum habere

Autumat. — Str. — Quam pulcre tibi, here, conniverent
oculi, si, id

Factum fateor. Ludo; quod lusi tecum, non par est idem-
tidem

10 Serio vortier. — Lyc. — At nunc jam ne me irritassis! i,
et aurum

Redde; susque deque haud agites. — Str. — Here, id si
repperibitur,

Certum est geminam te lanceam confitentem icere. — Lyc. —
I, et redde.

Str. — Vis crassum? — Lyc. — I, et redde. — Str. —
Atat incassum quaeritas.

Lyc. — I, et redde. Ego ad senem propero, ut quid co-
mitiis

15 Proxumis videam. Senex aulam auri perdidit, Megadorus
Repudium renuntiat, filiam peperisse vitio rescit. —

Str. — Hero

Meo, quantum ego video, nemo est benignior. Alii non
quod

Inventum est non occulunt; modo negant; occulunt vaniloqui.
Sed aliud post aliud, si qua sit opportunitas, harpagatum

20 Volunt; si Eleusinie sit, facilem deam credunt; si Cotytto,
Non videre quem hatuat. Ita neque amicis, neque cognatis,

Neque dis parcant, dum bene parcant sibi. Istic quidem
Ne miserum faciat senem, aut illius familiam opulentam,

Auri aulam, grandem, onustam, plenam, referri jubet,

25 Ut se faciat olim miserum atque suam familiam. Ast ego
partem

Inpartiri malim, unde redimar. Quod vortet bene, picus
A sinistris cantitat, qui auri custos hercle olim traditur.

Ibo et aulam referam, quod illaec mihi bene avis obcinat.

SUPPLEMENTUM AULULARIAE.

ANT. CODRO URCEO, Italo Scholastico et Professore Bononiensi,
auctore, qui vixit sub Imp. Sigismundo et Friderico III. Augg.

1 Lyc. — Velis, nolis! Quum te quadrupedem strinxero,
Et herniosos testes ad trabem tibi

Divellam appenso. Sed cur in fauces moror
Hujus scelesti ruere? et animam protenus

5 Cur non compello facere iter praeposterum?

Das, an non? — Str. — Dabo. — Lyc. — Des ut nunc,
non olim, volo.

Str. — Do jam: sed me animam recipere sinas te rogo.

Ah! ah! quid, ut dem, pōcis, here? — Lyc. — Nescis,
scelus?

Et aulam auri plenam quadrilibrem mihi

10 Audes negare, quam dixi modo

Te adripuisse? heia, jam ubi nunc lorarii?

Str. — Here, audi pauca. — Lyc. — Non audio, lorarii!

Heus, heus! — Lor. — Quid est? — Lyc. — Parari ca-
tenas, volo.

Str. — Audi, quaeso, post me ligare jusseris,

15 Quantum libet. — Lyc. Audio; sed rem expedias ocius.

Str. — Si me torqueri jusseris ad necem, vide,

Quid consequare. Primum servi exitium habes.

Deinde, quod concupiscēs, ferre non potes.

At si me dulcis libertatis praemio

20 Dudum captassēs, jam dudum votis fores

Tuis potitus. Omnes natura parit liberos,

Et omnes libertati naturā student.

Omni malo, omni exitio pejor servitus:

Et quem Jupiter odit, servom hunc primum facit.

25 Lyc. — Non stulte loqueris. — Str. — Audi reliqua
nunc jam.

Tenaces nimium dominos nostra aetas tulit,

Quos Harpagones, Harpyas et Tantalos

Vocare soleo, in opibus magnis pauperes,

Et sitibundos in medio Oceani gurgite.

30 Nullae illis satis divitiæ sunt, non Midæ,

- Non Croesi, non omnis Persarum copia
Explere illorum Tartaream ingluviem potest.
Inique domini servis utuntur suis,
Et servi inique dominis nunc parent suis.
- 35 Sic fit neutrobi, quod fieri justum foret.
Penum, popinas, cellas promptuarias
Occludunt mille clavibus parci senes.
Quae vix legitimis concedi natis volunt.
Servi furaces, versipelles, callidi,
- 40 Occlusa mille slavibus sibi reserant;
Furtimque raptant, consumunt, liguriunt;
Centena numquam furta dicturi cruce;
Sic servitutem ulciscuntur servi mali
Risū jocisque. Sic ergo concludo, quod
- 45 Servos fideles liberalitas facit.
Lyc. — Recte quidem tu, sed non paucis, ut mihi
Pollicitus. Verum si te facio liberum,
Reddes, quod cupio? — Str. — Reddam, sed testes, volo,
Adsint. Ignoscas, here? parum credo tibi.
- 50 Lyc. — Ut lubet. Adsint vel centum; jam nil moror.
Str. — Megadore, et tu Eunomia, adeste, precor, si libet.
Exite, perfecta re mox redibitis.
Meg. — Qui nos vocat? hem Lyconide. — Euc. — Hem
Strobile, quid est?
Loquimini. — Lyc. Breve est. — Meg. — Quid est? —
Str. — Vos testes voco.
- 35 Si quadribrem aulam auri plenam huc adfero,
Et trado Lyconidae, Lyconides me manu
Mittit, jubetque, juris esse me mei.
Itane spondes? — Lyc. — Spondeo. — Str. — Jamne
audistis hoc,
Quod dixit? — Meg. — Andivimus. — Str. — Jura enim
per Jovem.
- 60 Lyc. — Hem quo redactus sum alieno malo!
Nimis procax es. Quod jubet, faciam tamen.
Str. — Heus tu, nostra aetas non multum fidei gerit.
Tabulae notantur; adsunt testes duodecim;
Tempus locumque scribit actuarius;
- 65 Tamen invenitur Rhetor, qui factum neget.

- Lyc. — Sed me cito expedi, sis. — Str. — Hem felicem tibi.
 Lyc. — Si ego te sciens fallam, ita me ejiciat Diespiter
 Bonis, salva urbe et arcæ, ut ego hunc lapidem. Satin'
 Jam fecit tibi? — Str. — Satis. Ut ego aurum adportem, eo.
 70 Lyc. — I Pegaseo gradu, et vorans viam redi.

LYCONIDES. STROBILUS. MEGADORUS.
 EUNOMIA. EUCLIO.

- 1 Lyc. — Grave est homini pudenti morologus nimis
 Servus, qui sapere plus volt hero suo.
 Abeat hic Strobilus in malam liber crucem,
 Modo mihi apportet aulam auro puro gravem;
 5 Ut Euclionem socerum ex luctu retraham
 Ad hilaritatem, et mihi conciliem filiam,
 Ex compressu meo novam puerperam.
 Sed, ecce! redit onustus Strobilus. Ut reor,
 Aulam adportat. Et certe est aula, quam gerit.
 10 Str. — Lyconide, adporto inventum promissum tibi,
 Aulam auri quadrilibrem. Num serus fui?
 Lyc. — Nempe. O dii immortales, quid video, aut quid
 habeo?
 Plus sexcentos Philippeos ter et quater.
 Sed evocemus Euclionem protenas.
 15 O Euclio, Euclio! — Meg. — Euclio, Euclio! — Eucl. —
 Quid est?
 Lyc. — Descende ad nos, nam dii te servatum volunt.
 Habemus aulam. — Eucl. — Habetisne, an me deluditis?
 Lyc. — Habemus, inquam, modo; si potes, huc advola.
 Eucl. — O magne Jupiter, o Lar familiaris, et
 20 Regina Juno, et noster thesauri
 Alcide, tandem miserari interum senem!
 Oh, oh, quam laetis; aula, tibi amicus senex
 Complector ulnis, et te capto osculo!
 Expleri nequeo mille vel complexibus.
 25 O spes, o cor! luctum depulverans meum.
 Lyc. — Auro carere semper duxi pessimum
 Et pueris, et viris, et senibus omnibus.

- Pueris prestare cogit indigentia,
 Viros furari, mendicariet ipsos senes.
- 30 At multo pejus est, ut nunc video, supra
 Quam quod necesse est nobis auro opulescere.
 Heu quantas passus est aerumnas Euclio
 Ob aulam paulo ante a se deperditam!
 Eucl. — Quoi meritas referam grates? an diis, qui bonos
- 35 Respectant homines? an amicis, rectis viris?
 An utrisque? Utrisque potius. Et primum tibi,
 Lyconide, principium et auctor tanti boni,
 Hac ego te aula auri condono. Accipias lubens.
 Tuam hanc esse volo, et filiam meam simul,
- 40 Praesente Megadoro et sorore ejus, proba
 Eunomia. — Lyc. — Et habetur et refertur gratia,
 Ut meritus es, socer exoptatus mihi, Euclio.
 Eucl. — Relatam mihi satis putabo gratiam,
 Si donum nostrum et me ipsum accipias nunc libens.
- 45 Lyc. — Accipio, et Euclionis, volo, mea sit domus.
 Str. — Quod restat, here, nunc memento, ut sim liber.
 Lyc. — Recte monuisti. Esto merito liber tuo,
 O Strobile, et turbatam jam intus coenam para.
 Str. — Spectatores, naturam avarus Euclio
- 50 Mutavit. Liberalis subito factus est.
 Sic liberalitate utimini vos quoque,
 Et, si Fabula perplacuit, clare plaudite.

Recudendum curavimus hoc supplementum cum ipsa, quae
 obv. in edd. vulgg., inscriptione. Ad hanc quod attinet, quae-
 dam addamus, necesse esse videtur. „Er (C. Urceus) hatte
 den Geschlechtsnamen von dem Stammort seiner Familie *Orci*
 (lat. *Urcei*) im Brescianischen. Kodrus nannte er sich scher-
 zend bei einer gewissen Gelegenheit (cf. not. SCHMIED.); die
 Studenten (denn er war Professor in Forlì und nachher in Bo-
 logna) fingen den Namen auf, und er behielt ihn hierauf selbst.
 Er stand bei seinen gelehrten Zeitgenossen Polizian, Aldus
 Manuzius, Erasmus, Beroaldus, in großem Ansehn. Seine la-
 teinischen Schriften, in Prosa und Versen, sind in einen Quart-
 band gesammelt, mit vorangesetztem Leben von einem seiner
 Schüler, Barthol. Blanchinus, geschrieben, oder vielmehr über-

setzt aus der italiänischen Handschrift des eigenen Bruders vom Verstorbenen. Wir können also nichts Zuverlässigeres haben. Dennoch liest man allenthalben, als sei von einem fast Unbekannten die Rede: *Scholasticus*, *qui vixit sub imperatoribus Sigismundo et Friderico III. Augustis*. Unser Antonius war aber 1446 geboren — das heißt 9 Jahre nach Kaisers Sigismund Tode — und starb 1500, im 54 Jahr des Alters. Unter Friedrich III. und Maximilian I. ist also sein Leben anzusetzen, wenn man es nicht lieber nach Jahrzahlen bestimmen will. Schon in den *Menagiana* ist der Fehler bemerkt, und es ist sonderbar genug, daß Ernesti ihn noch stehen ließ in seiner Ausgabe von Fabric. bibl. lat. Art. Plautus, obgleich er selbst nachher in den ergänzenden Noten die *Menagiana* anführt. Auch späterhin scheint Niemand diese Sammlung, oder auch nur den Jöcher, nachgeschlagen zu haben, geschweige die doch nicht sehr seltenen Werke des Codrus Urceus selbst." — Ita exhib. v. q. d., teste Bothio, in *ephemeridibus Beroll.* (Neue Berlin. Monatschrift, Mai 1810 pp. 291. sqq.).

FINIS AULULARIAE.

CORRIGENDA.

Act. II. Sc. VII. v. 10. L. *predegeris* pr. *progredieris*.
 — IV. — VI. — 8. L. *licus* pr. *locus*.

